

ଗୋବିନ୍ଦ ଦ୍ଵିପାରୀ ଭୃଂମାବଳୀ

ଓଡ଼ିଶାସାହିତ୍ୟପାଠକମଣ୍ଡଳ

ଗୋବିନ୍ଦ ତ୍ରିପାଠୀ ରଚନାବଳୀ

ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ

ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ଗୋବିନ୍ଦ ତ୍ରିପାଠୀ ରଚନାବଳୀ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ପ୍ରକାଶକ :

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ଭୁବନେଶ୍ୱର—୭୫୧ ୦୧୪

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ୧୯୯୫

ମୁଦ୍ରଣ :

ସଂସାର ପ୍ରେସ

ତଳତେଲେଙ୍ଗା ବଜାର

କଟକ-୯

ମୂଲ୍ୟ : ଛପନ ଟଙ୍କା

GOVINDA TRIPATHY RACHANAVALI

Published by :

ORISSA SAHITYA AKADEMI

Bhubaneswar—751014

First Published : 1995

Printed at :

SANSAR PRESS

Talatelenga Bazar, Cuttack-9

Price : Rupees Fifty Six Only

ଗୋବିନ୍ଦ ତ୍ରିପାଠୀ ରଚନାବଳୀ

ଅଗ୍ରଲେଖ

ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠି ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟର ଜଣେ ଧୂଳିପ୍ରସ୍ତୁତ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟକୁ ନେଇ ଗବ୍ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ଜଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱରମାଳ ସାରସ୍ୱତ ସାଧକ ସେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିବିଧ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଚିନ୍ତାଶାଳି ଏବଂ ଗଭୀର ଅଧ୍ୟୟନ-ସୃଷ୍ଟି ଉତ୍ତମତ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟବସ୍ତୁ । ଜଣେ ସୁସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ମୌଳିକ ପ୍ରସ୍ତାବଶାଳୀ ତଥା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୃଷ୍ଟିସମ୍ବଳ ସମର୍ଥ ନବନିତାର ଭାବରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ-ସାରସ୍ୱତ-ଚିନ୍ତା-ମାନସକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କର ରଚନାବଳୀର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ ‘ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠି ରଚନାବଳୀ’ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ଓ ଗୌରବର ବିଷୟ । ଏହି ସଫଳତାରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ଅନୁରାଗୀ ପାଠକ-ପାଠିକା, ବିଦ୍ୱାନ, ଗବେଷକ, ଅଧ୍ୟାପକ, ଛାତ୍ର ତଥା ଲେଖକ ନବନିତାର ଅବଶ୍ୟ ଉପକୃତ ହେବେ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛୁ ।

ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ପ୍ରଫେସର ପ୍ରଘୋଷ ପ୍ରାବନ୍ଧକ ଡ. ଦାଶରଥ ଦାସ ଏହି ସମ୍ପର୍କ ଭୂମିକା ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ମହତ୍ତ୍ୱ ସହଯୋଗ ନିମନ୍ତେ ସାଧୁବାଦ ଜଣାଉଛି ।

ଶ୍ରୀ ରାଜକଟକାର ମିଶ୍ର

ସଚକ

ତା ୧୭ । ୧ । ୧୯୯୫

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାନୀୟ ପରିସର, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଭୂମିକା	
୧ । ସାହୃଦ୍ୟ ଓ ଉପନ୍ୟାସ	୧
୨ । କବିତାର ବିଷୟ ବିଶ୍ୱର	୨୨
୩ । ସାହୃଦ୍ୟ ଓ କଳ୍ପନା	୨୫
୪ । ସାହୃଦ୍ୟରେ ନ୍ୟାୟ	୩୭
୫ । ଅଭିପ୍ରାୟ	୪୩
୬ । ଇଂରେଜ ସାହୃଦ୍ୟର ଉପାଦେୟତା	୬୫
୭ । କବିପ୍ରେସ୍ତୁତୀ	୭୨
୮ । ଏ କି ସାହୃଦ୍ୟ ?	୭୯
୯ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଶ୍ରାବ	୮୩
୧୦ । ବନ୍ଧୁଆ	୮୮
୧୧ । ବୋମା	୯୯
୧୨ । ଛେନାଗୁଡ଼	୧୦୨
୧୩ । କାହୁଁ ଅଇଲ ?	୧୩୩
୧୪ । ଅଦାବେପାଶା	୧୪୨
୧୫ । କୈଫିୟତ୍	୧୪୯
୧୬ । ମିଛକଥା	୧୫୪
୧୭ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥାଟିଏ	୧୬୮
୧୮ । ଆତ୍ମ	୧୮୭
୧୯ । ମାଗେଣୀ ଦାନ	୧୯୫
୨୦ । କଳାଧଳା	୨୦୩
୨୧ । ଦାଢ଼ି	୨୦୭
୨୨ । ମଣିଷ ଦେବତା	୨୨୦
୨୩ । ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର	୨୨୯
୨୪ । ବିଦ୍ୟାପଦ	୨୩୫
୨୫ । ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ସମ୍ବାର	୨୪୨

୨୭ । ସାହୁକ୍ୟ : ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ	୨୪୭
୨୮ । ଜବାବ	୨୪୯
୨୮ । ଅଧ୍ୟାପକାଃ	୨୫୪
୨୯ । ପିତୃନ୍ ଆବାହସ୍ୟ	୨୬୪
୩୦ । କଶାବୁ ଫୁଲ	୨୭୧
୩୧ । ଆକାଶ ବର୍ଷା	୨୮୦
୩୨ । କାନୁନ ବେଶ୍ୟା	୩୧୧

ଭୂମିକା

(ଏକ)

ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକ ଛଦ୍ମନାମ ବଳିବଦ୍ ଶର୍ମା; ତେବେ ସେ ଛଦ୍ମନାମ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ୱନାମରେ ହିଁ ସମଧିକ ପରିଚିତ । ସରସ ସାହିତ୍ୟିକ ମନୋଭାବ, ପ୍ରଖର ଯୁକ୍ତିନିଷ୍ଠା ଓ ଅସୁବ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଭିଜ୍ଞ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀକୁ ଗତାନୁଗତକତା ହାତରୁ ରକ୍ଷା କରିଛି । ସେ ସାମାଜିକ ଓ ଇତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଛନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖକ ଅପେକ୍ଷା ସେ ମନସ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସରସ ଶ୍ରେଷ୍ଠକୌତୁକାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚୟିତା ଭାବରେ ପୁସ୍ତକସ୍ଥିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ସମ୍ଭାରମୁକ୍ତ ସୃଜନ, ରଚନାଶୈଳିର ଅଭାବିତ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପ୍ରୌଢ଼ ମୌଳିକତା ଅବସମ୍ବାଦିତ । ଅଥଚ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନାକାରରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । କାହିଁକି ? କାରଣ କ'ଣ ? ନିଜ ଲେଖା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖକଙ୍କ ଉଦାସୀନତା ହୁଏତ ଏହାର ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ହୋଇପାରେ । ଲେଖିବାକୁ ସେ ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟାକୁଳ; କିନ୍ତୁ ଲେଖାକୁ ସାଜିଦିବାକୁ ଅନୁସ୍ଥାପ୍ତ । ଲେଖା ସରିଲେ ଯେପରି ତାଙ୍କର କାମ ସରେ । ନିଜର ଆମୋଦ ପାଇଁ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖନ୍ତି, ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ପତ୍ନିକାରେ ଛପାନ୍ତି; ନିଜ ଗରଜରେ ସେ କେହି ତାକୁ ପଢ଼ିପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ କାହାକୁ ତାଙ୍କ ଯିବେ ନାହିଁ କି କାହା ପାଖରେ ଲେଖାଟିକୁ ପଢ଼ିଆଇଦେବାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଉଦ୍ୟମ କରିବେ ନାହିଁ । ବଡ଼ ଆତ୍ମାଭିମାନୀ ସ୍ୱରୂପ ସେ । ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ସେ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି । ଅଧିକନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ କ'ଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଭଲ ପ୍ରବନ୍ଧଟିଏ ପଢ଼ି ଉପକୃତ ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ? ଏପରି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭା ସେ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ‘ପତିତାର ଅସ୍ୱକଥା’ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ମୁହଁରେ ସେ କହୁଛନ୍ତି, “ଲୋକେ ଭଲ କିଛି ମନ ଦେଇ ପଢ଼ନ୍ତି ? ସୁନ୍ଦର ଉପନ୍ୟାସଟିଏ, ଭଲ ଗଳ୍ପଟିଏ, ନ ହେଲେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଗୁଣକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଭଲଆ ପ୍ରବନ୍ଧଟିଏ ହେଲେ ସେମାନେ ପଢ଼ିବେ । ଶିଖିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଜାଣିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ନିଜର କୌଣସି ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପ୍ରଶଂସା ସେଥିରେ ଦେଖି ନିଜକୁ ଅଶ୍ୱାସନା ଦେବା ପାଇଁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖିବା ଅର୍ଥ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋସାମତ କରିବା । ସେ ମୋ ଦେଇ ହେବ ନାହିଁ ।” (ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନାବଳୀ, ପୃଷ୍ଠା ୮୫) ଏ ଯେମିତି ଲେଖକଙ୍କର ନିଜର କଥା । ଯେଉଁ ଜାତି ଭଲ ପ୍ରବନ୍ଧଟିଏ ମନଦେଇ ପଢ଼ିବାକୁ ଏତେ ଅନାଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଅନୁସ୍ଥାପ୍ତ, ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖି ପୁଣି ସାଜିଦିବା କଥାଟି ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେବେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ; ଶିଖାଇବାକୁ

ଲେଖିଛନ୍ତି, ଆନନ୍ଦଦେବାକୁ ଲେଖିଛନ୍ତି ବି, କିନ୍ତୁ ଜାତିର ଅନାଗ୍ରହ ଓ ଉଦାତ୍ତତାରେ କିଛି କମ୍ ସ୍ମୃତି ହୋଇନାହାନ୍ତି । ନିଜ ଗରଜରେ ଯେ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଢ଼ିବେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ କୃତାର୍ଥ ହେବେ, ମାତ୍ର ହିପାଠୀ ମହୋଦୟ କାହାକୁ ଖୋସାମତ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଜାତିର ଅନାଗ୍ରହ ଓ ଉଦାତ୍ତତାରୁ ତଥା ଲେଖକଙ୍କ ଅବହେଳାବଶତଃ ରଚିତ ଶେଷ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ସବୁଗୁଡ଼ିକୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଭାବରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରୁନାହିଁ । ବହୁତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାବରେ ଏଥିରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହେଉଛି । ତେବେ ଯେତକ ଅଣଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଗୁଣ ଓ ପରିମାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରବନ୍ଧ ନିକଟରେ ଆବେଦନ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଓ ପାଠଯୋଗ୍ୟତା ଖୁଣ୍ଟ ହୋଇନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ବି ପଢ଼ିଲେ ଯେ କେହି ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତା ଓ ସ୍ବାଧୀନ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶର ସାହସ ତଥା ଉତ୍ସାହ ଲାଭ କରିବେ, ଶିଷ୍ଟ ଓ ସମ୍ଭାରମୁକ୍ତ ହେବେ, ସ୍ୱଜାତ୍ୟାଭିମାନରେ ଘଷିତ ରହିବେ ଓ ପରିଶୀଳିତ ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧିବୈଦଗ୍ୟରେ ଅମୋଦିତ ହେବେ ମଧ୍ୟ ।

(ଦୁଇ)

ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ ୧୮୯୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମେ ୧୩ ତାରିଖ ଦିନ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୁଅନ୍ତି । ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ତଡ଼ାସ ରାମହଂସପୁର ଗ୍ରାମ । ପିତାଙ୍କ ନାମ ବଳଭଦ୍ର ମିଶ୍ର । ମାତା ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀ । ଜନ୍ମପୂର୍ବରେ ସେ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର; କିନ୍ତୁ ପରିସ୍ଥିତି ବିପାକରୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ—ଆମ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାହୁକାର ପ୍ରବାଦ-ପୁରୁଷ । ପିଲାବେଳେ ସେ ମା'ଙ୍କୁ ହରାନ୍ତି, ଏଣେ ତାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ଶୁଶୁର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ନବାସୀ ହରିହର ହିପାଠୀ ନିଃସନ୍ତାନ ଥା'ନ୍ତି । ଯୋଗସୂତ୍ର ଗଢ଼ିଉଠେ । ସେ ରାମହଂସପୁରରୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ପୁଅ ହୋଇ ଆସନ୍ତି । ମାଆ ମିଳେ, କିନ୍ତୁ ଭାଗ୍ୟ ବିଶେଷ ବଦଳେ ନାହିଁ; ଦୁଃଖ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଦୁର୍ବିପାକ ଭିତରେ ସେ ଲଢ଼ନ୍ତି ତଥା ବଢ଼ନ୍ତି ଓ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରନ୍ତି । ୧୯୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଇଂରାଜୀ ଏମ.ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନମ୍ବର ରଖି ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ମେଧାବୀ ପ୍ରାଣଟିକୁ ନାନା ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି କାହିଁ ପ୍ରତିହତ କରିପାରିନାହିଁ ! ଏଣିକି ଚାଲି ଖାବନ । ତେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଭାବରେ ଉଦୟ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ସେ ଚାକିରିକାଳ କଟାଇଛନ୍ତି । ଦେହାନ୍ତ ହୁଏ ୧୯୬୭ରେ । ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରୁ ଆମରଣ ସେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସାରସ୍ୱତ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ମିଳିଛି ଦୁଇଟି ଜଗତରୁ : ପ୍ରଥମଟି ସତ୍ୟବାଦୀ ବନବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ

ଦ୍ଵିତୀୟତା ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟ । ୧୯୧୫ ରୁ ୧୯୧୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବନବନ୍ଦ୍ୟାସୁର ଗ୍ରନ୍ଥ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଗୋଦାବରୀ ଓ ନୀଳକଣ୍ଠ ସାହିତ୍ୟ ଲଭ କରିଥିଲେ, ନିର୍ଭୀକ ନିଷ୍ଠାପୁର ଜୀବନାଦର୍ଶରେ ଅନୁପାଣିତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଦେଶପ୍ରେମ ତଥା ଜାତୀୟତାବୋଧରେ ଦୀକ୍ଷିତ ରହନ୍ତି । ସ୍ଵଜାତୀୟମାନ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶର । ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ତାଙ୍କ ଜାତି ନେଇପାରିନାହିଁ, ତାଙ୍କୁ କେବଳ ସ୍ଵଧୀନ ମନ ଓ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟବୋଧ ଦାନ କରିଛି । ଅନ୍ଧବନ ସେ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷିତ ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆଟିଏ ହୋଇ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ଦୂରରୁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ବହୁ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଏ ସାଧୁର କରୁଥିଲେ । ଥିଲେ ତାଙ୍କର ନିର୍ଭୀକତା, ଥିଲେ ଦୃଢ଼ବୁଦ୍ଧି, ଥିଲେ ମାନ୍ୟତା, ଥିଲେ ବି ଜାତୀୟମାନ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପରି ସେ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଗର୍ବବୋଧ କରି ଶିଖିଥିଲେ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ନ ଥିଲେ ଶ୍ରଦ୍ଧାବରୋଧ—ସାହାକୁ କହନ୍ତି inhibition, ସେତେବେଳେ କଥାଏ ରଖି ମୁହଁରେ ଆଉ କଥାଏ କହୁବା । ନ ଥିଲେ ବି ଖୋସାମତପ୍ରବଣତା ବି ଆସୁଥିଲା ମନୋଭାବ । ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଗୋଟିଏ ରୂପ—ସେହି ରୂପଟି ନିରାକର ଓ ନିରାକର । ବଡ଼ ଅନୁକମ୍ପା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ତାଙ୍କର ଏହି ନିର୍ମଳ ଗୋପବନ୍ଧୁମୁଲଭ ଓଡ଼ିଆ ଚରିତ୍ରକୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟ, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନ ଶାଖିତ କରିଦେଇଥିଲା । ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେ ଆସୁଥିଲେ ସୁଦୃଢ଼ବୁଦ୍ଧି, ଚିନ୍ତାଶୀଳତା ଓ ମନସ୍ଥିତି । ଅଧିକନ୍ତୁ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ବି ସମୁଦ୍ଧତ ରସବୋଧ ଓ ସାହିତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି । ଭଲଟେସ୍‌ସାର, ବର୍ଣ୍ଣାତ ଶି' ଓ ବ୍ରହ୍ମା ରସେଲଙ୍କ ଶ୍ରବଣିତ୍ୟ ସେ । ତାଙ୍କ ମନଟି ତେଣୁ ଆଦୌ ଗତାନୁଗତ ନୁହେଁ । ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା କରିବାକୁ ଏକପକ୍ଷରେ ସେପରି ଲେଖା ଅସୀମ ସାହିତ୍ୟିକତା, କୋମଳ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଓ ଅସ୍ମୁତ୍ତ ମାନ୍ୟତା, ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସେପରି ପ୍ରୟୋଗନ ଅଶ୍ରୁ ଧୂଳିବସ୍ତ୍ର, ସୁନ୍ଦର ଚିନ୍ତାଶୀଳତା ଓ ମନସ୍ଥିତିପୁର୍ଣ୍ଣ ଶାଖିତ ରସଦୃଷ୍ଟି । ପ୍ରାବନ୍ଧକଟିର ସବୁ ସୋପାନ ଥିଲା ଚିପାଠିଙ୍କର । ବିଦଗ୍ଧ ସମ୍ବୁଦ୍ଧିବାନ୍ ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ଚଳଣି ତଥା ମୌଳିକ ମାନସ-ଭଙ୍ଗୀର ସୂକ୍ଷ୍ମପାତ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଏକ ନୂତନ ଆଲୋଚନ ଆଣିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ।

(୩)

ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାମୟିକ ପରିପତ୍ତିକାର ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଚାରିଦି ଓ ଉତ୍ସାହରୁ ସୃଷ୍ଟି ଓ ପରିପୁଷ୍ଟ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସାର ଫଳରେ ଆମର ବରିନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଅନୁପରୀକ୍ଷା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଛି, ତାହା ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚରିତାର୍ଥ ହୋଇଗଲା । ଗୋବନ୍ଦ ଚିପାଠି ସେହି ପରିପତ୍ତିକାର ଚାରିଦି

ଓ ଉତ୍ସାହରୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଜୀବନକାଳ ଖାତଅଖ୍ୟାତ ସବୁ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକାରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଲେଖିଛନ୍ତି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ, ସହକାର, ମୁକୁର, ନବ-
 ଭାରତ, ନବଜୀବନ, ତରର ଓ ଝଙ୍କାରରେ, ଲେଖିଛନ୍ତି କ୍ଷଣଜୀବୀ ଯୁଗବାଣୀ, ବାବୁଣୀ,
 ତରଙ୍ଗ, ଦଗନ୍ତ ଓ କଳାକାରର ପୃଷ୍ଠାରେ; ଲେଖିଛନ୍ତି ବ ସମ୍ବାଦପତ୍ର 'ସମାଜ'ରେ ।
 ପ୍ରଥମ ପ୍ରବନ୍ଧ 'ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ଗୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା' ପ୍ରକାଶ ପାଏ ୧୯୨୨ରେ 'ସହକାର' ପତ୍ରିକାରେ ।
 ଶେଷ ପ୍ରବନ୍ଧ ୧୯୭୩ରେ 'କଳାକାର'ରେ—'ଆମ ଗୋସେଇଁ' । ଏଇଟି ତାଙ୍କ
 ମୃତ୍ୟୁପରର ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧ । କେତେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅପ୍ରକାଶିତ ରହିଛି ।
 ୧୯୨୨ ରୁ ୧୯୭୩—ଅନୁନ ଗୁଣିଣ ବର୍ଷ ଧରି ସେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି ।
 ସଖ୍ୟାରେ ଅନେକ । ବିଷୟ ବୈବିଧ୍ୟ ପୁଣି ବିସ୍ତୃତାବହ । ଅର୍ଥନୀତି, ରାଜନୀତି, ଧର୍ମ,
 ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟ, ସସ୍କୃତି, ସମାଜ, ଶାସନ ଓ ଇତିହାସ ଆଦି ସବୁ ବିଷୟରେ ସେ
 ସୃଜନରେ ଲେଖିପାରନ୍ତି । ତେବେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ରାଜନୀତି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ
 ଅଧିକ । ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଉଲ୍ଲସ ଥିଲେ ସେ, ଆଜବନ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ ଅବ୍ୟାହତ
 ରଖିଛନ୍ତି । ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନାରେ ସେହି ଅଧ୍ୟୟନର ବ୍ୟାପ୍ତି ଓ ଗଭୀରତା ଦୂର୍ଲ୍ଲଭ୍ୟ ରହେ
 ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ଆବଦ୍ଧ ଆବେଶସମ୍ବନ୍ଧ ଲେଖକଟିଏ ମାତ୍ର
 ନ ଥିଲେ, ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ ଥିଲେ ସ୍ୱକାଳ ଓ ସ୍ୱଦେଶ ସତେଜନ ମନସ୍ତୀ ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ମଧ୍ୟ ।
 ସେ ସେପରି ଅନନ୍ତସର ଓଡ଼ିଶାରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେପରି ବି ବଂଶ
 ଶତାବ୍ଦୀର ପୃଷ୍ଠାରେ ଅଧିବାସୀ ଥିଲେ । ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସ ପ୍ରତି ସେ ଉଦାସୀନ ହୋଇ
 ନ ପାରନ୍ତି । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମ ଓ ବିଶ୍ୱଜନପ୍ରିୟ ହାତ ଧରାଧରା
 ହୋଇ ଗୁଲିଛନ୍ତି । ଜୀବନଟି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଥିଲା ବିବିଧ ଅଭିଜ୍ଞତା ସମୃଦ୍ଧ ଓ ଚିନ୍ତାମଧୁର
 ଅନୁଭୂତିସମ୍ବନ୍ଧ । ଶିଳ୍ପ ଓଡ଼ିଶାରେ ସେ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ
 ପ୍ରଶାସନିକ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣକରିଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ପରାଧୀନ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷରେ ସେ ବାସ
 କରିଛନ୍ତି, ପରାଧୀନତାର ଗ୍ଳାନିପରୀକ୍ଷା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଯତ୍ନାମୟ ଉତ୍ସାହଉଦ୍ଦୀପନା,
 ପ୍ରାପ୍ତିର ଉତ୍ସାହ ଆନନ୍ଦ ଓ ଚତୁର୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ମୋହଭଙ୍ଗର ଯନ୍ତ୍ରଣା ବେଦନା ସେ ଅଙ୍ଗେ
 ନିରେଇଛନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ 'ରାମରାଜ୍ୟ'ର ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିନାହିଁ । ବରଂ
 ଭଲ ଏକ ଚିନ୍ତାସାଦର ପରାଧୀନତା ଶ୍ରେଣିରେ । ନେତା ଓ ତାଙ୍କ ନୀତି ପ୍ରୀତିକର
 ହୋଇ ଉଠିନାହିଁ । ସବୁଠି ବିଭ୍ରାନ୍ତି ଓ ବ୍ୟାକୁଳତା । ଓଡ଼ିଶାର ଦୁରବସ୍ଥା ଯଥା ପୂର୍ବଂ
 ତଥା ପରଂ । ବରଂ ଏଠି ବିଭ୍ରାନ୍ତି ଓ ବ୍ୟାକୁଳତା ବେଶି । ଜାତି ଦଶନ୍ତ୍ର, ଆଲସ୍ୟ
 ପରାସ୍ତତ୍ତ୍ୱ, ଅସ୍ୱ ପ୍ରତ୍ୟୟସ୍ଥାନ ଓ ଯଥାସମ୍ଭବ ସ୍ୱାଭିମାନଶୂନ୍ୟ । ବେଶ୍ ଦୁମନ୍ତ ମଧ୍ୟ ।
 ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଓ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱ ଅନୁପସ୍ଥିତ । ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ,
 କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଏ ଭାତସମସ୍ତ ଓ ବିଚାରବୋଧସ୍ଥାନ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ର ପରତନ୍ତ୍ର ଓ
 ଅବିଚାରସର୍ବସ୍ୱ । ନେତାଏ ଅହଙ୍କାରୀ, ଆତ୍ମନିରା ଓ ଦାୟିତ୍ୱହୀନ; ଯେ କହିପାରନ୍ତି,

‘କୁକୁର ଭୁକୁଥାଉ, ବିପଣୀ ଚାଲିଥାଉ’ । ଏପରି ଏକ ଦୂରପନ୍ଥେୟ ଦୁଃସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଣବ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ନିର୍ଭୀକ ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଆବେଗ ବିସାଦାହୀନ । ନୈରାଶ୍ୟଘଣ୍ଟି ନ ହେଲେହେଁ ମନଟି ବିପତ୍ତି । ଦୃଷ୍ଟି ଉଜ୍ଜୀବିତ ତେଣୁ ବିଦ୍ରୋହାତ୍ମକ ନ ହୋଇ ରହୁପାରିନାହିଁ । ଦେଶ ଓ ଜାତିର କଲ୍ୟାଣ ଧ୍ୟେୟ । ତେଣୁ ସେହିଠି ସେତେ ଅନୁଭାବ ଅନ୍ତରାୟ, ସେଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ଶକ୍ତି ଓ ଅନାସ୍ବାୟ—କଠିନ ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦ୍ରୁପର ଶବ୍ଦବ୍ୟ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ସେପରି ଏକ ବିରାଟ ପ୍ରବନ୍ଧର ବିଭିନ୍ନ ଅଧ୍ୟାୟ । ତେଣୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ସମାଜ, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଶାସନ କି ଇତିହାସ ଭେଦରେ ବିଭକ୍ତ କରି ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଭଲ ବୁଝି-ହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ଜନ୍ମମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ଅବଶ୍ୟ ସାହିତ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ହୋଇ ଉଠି ନାହିଁ । ‘ସୃଷ୍ଟି ଓ ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା’ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କେନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟିକ ମର୍ଯ୍ୟଦା ଦେବେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ ଜମିଶାସକ ପରିଣତପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଛନ୍ତି, ଅତିରେ ନିଜର ବାଟ ନିଜେ ପାଇଛନ୍ତି । ମନ ସପ୍ତରତ୍ନ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ । ଭ୍ରଷ୍ଟା ଜମିଶାସକ ସରଳ, ସ୍ପଷ୍ଟମୂର୍ତ୍ତି ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଉଠିଛନ୍ତି, ହୋଇଛନ୍ତି ବି ସତର୍କ ଓ ସକାର । ଅଧିକନ୍ତୁ ମନନଶୀଳତା ସହଜ ନାନା ଜ୍ଞାନଗୁଣ ସମୃଦ୍ଧ ଏକ ସରସ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ସମନ୍ବିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ରଚନାକୁ ଏପରି ଏକ ଅନନ୍ତକରଣୀୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଯାହା ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସରେ ଆଦୌ ସାଧାରଣ କଥା ନୁହେଁ । ଏଠାରେ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବାକୁ ହୁଏ ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ଜନ୍ମାବଧି ଜ୍ଞାନ ଅହରଣ ଓ ବିଚାରଣ କରିଆସିଛି, ପ୍ରବନ୍ଧ ମାଧ୍ୟମରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବେଶ ପଥ ପାଇଛି । ପାଠକଠାରୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଦୂରତ୍ବ ରକ୍ଷା କରି ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ଗମ୍ଭୀର ମୁଖରେ ଗମ୍ଭୀର କଥା କହୁଆସିଛି—ଏପରିକି ବିପିନବିହାରୀ ରାୟ, ରତ୍ନାକର ପତି ଓ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ କଥାଟା ଅନ୍ୟଥା ହୋଇନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟକୁ ଏପରି ଗୁରୁଗିରି ବିଶେଷ ଶୋଭା ପାଏନା । ସାହିତ୍ୟ ପାଖକୁ ଆସେ, ମନର କଥା କହେ । ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କର ଭୂମିକା ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ଭୂମିକା । ସାହିତ୍ୟର ଦାନ ଆନନ୍ଦଦାନ । ଉତ୍ସବ ଶିକ୍ଷା ମିଳିଲେ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ଓ ପାଠକର ସପର୍କ ‘ମୁଁ-ତୁମେ’ର ସପର୍କ—ପାଖକୁ ଚାଲି ଆସିଛନ୍ତି ପ୍ରାବନ୍ଧିକ । କଥା ଅବଶ୍ୟ ଗମ୍ଭୀର, କିନ୍ତୁ ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର ନୁହେଁ; ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନାର ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ବହୁତ ଉଚ୍ଚରେ ସମାଧାନ ନିଷ୍ପତ୍ତି, କିନ୍ତୁ କଥା କହିଲବେଳେ ପାଠକ ପାଖକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସିବାକୁ ତାଙ୍କର କୁଣ୍ଠା ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ ଚିନ୍ତାକଲବେଳେ ମହତ ଲୋକଙ୍କ ପରି ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାହାକୁ ପ୍ରକାଶ କଲବେଳେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଭାଷା ଓ ବାକ୍ୟସ୍ଥତି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଯାହା ମହାନ ତାହା ସହଜ ସାରଳର ସହଜ ସମ୍ଭବ ଥାଏ ବୋଧହୁଏ । ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ସେହିଦିନ ସହଜ ସରଳ ଭାଷାରେ ମନର କଥା କହି ଶିଖିଛି,

ସେତେନ ତାହା ସାହଚ୍ୟ ପ୍ରଭୁକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଛି, ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋବିନ୍ଦ କ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ଅବସମ୍ଭାବିତ । ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧର ହୃଦୈଷଣ ଅଛି, ସଦ୍‌ବୃତ୍ତିର ପ୍ରସାରଣ ହୁଏ, ଜ୍ଞାନ ବିଚାରରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବି ଅଛି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ସ୍ୱାଭାବିକତା ଏପରି ଏକ ନବତର ଜୀବନଶକ୍ତି ଲାଭ କରିଛି ଯେ, ଜ୍ଞାନର ଚର୍ଚ୍ଚା ପ୍ରବନ୍ଧ ବି ଅନେକଟି ଅବେଶପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହିତ୍ୟିକ ସ୍ତରରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇପାରେ । ସେ ଗୁରୁଗିରି କରିନାହାନ୍ତି, ଯଦିଓ ଆନ୍ତରିକ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଏକ ନୂତନ ଆଲୋଚନ ଆଣିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ନୂଆ ରଚନା ଶାନ୍ତିତି ଏ ସେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଛନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ଆମେ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟାପ୍ତି ଓ ଦୈନିକ୍ୟ ବିଶ୍ୱର କରିବା ଓ ପରେ ରଚନା ଶାନ୍ତିର ନୂତନତା କରିବା ।

ଚିନ୍ତାକରଣ :

ଚିନ୍ତାଶାଳିତା ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର କ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧର ବିଶେଷତ୍ୱ । ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତା-କରଣ ବିସ୍ତୃତ, ମୌଳିକ ଓ ଅନୈଷ୍ଟିକ । ବିଷୟ ସ୍ୱରୂପା ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତା ନୂଆ । ମନଟି ତାଙ୍କର ବଡ଼ ପ୍ରହସ୍ତୁ କେବଳ ଦେଶର ଓ ସମାଜର ନୁହେଁ, ବିଶ୍ୱର ନାନା ସମସ୍ୟା ବି ତାଙ୍କୁ ଚିନ୍ତାନ୍ତୁତ କରିଛି । ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀରେ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାସ୍ୱରୂପ ପାଇଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଆମେ ସ୍ୱଦେଶଚିନ୍ତା, ବିଶ୍ୱଚିନ୍ତା, ସମାଜଚିନ୍ତା, ଜୀବନଚିନ୍ତା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଚିନ୍ତାର ସ୍ୱରୂପ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିପାରୁବା ଓ କ୍ରିପାଠୀ ମହୋଦୟଙ୍କ ମୌଳିକତା କରି ପାରୁବା ।

ସ୍ୱଦେଶ ଚିନ୍ତା :

ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟସ୍ଥାନ ଓଡ଼ିଶା ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତବର୍ଷରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ ଗୋବିନ୍ଦ କ୍ରିପାଠୀ । ତେବେ ଜନ୍ମକାଳ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଉତ୍ତର ଭାରତ ଲଗ୍ନରେ । ସେ ଏକ-ପକ୍ଷରେ ଯେପରି ଆତ୍ମସତେଜନ ଥିଲେ, ସେପରି ବି ଥିଲେ ଦେଶ ଓ ପରିବେଶମାନସ୍ତ; ଅଧିକନ୍ତୁ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରେମର ଶିକ୍ଷାଶାଳା ସତ୍ୟବାଦୀ କନବିଦ୍ୟାଳୟର ପୁର ମଧ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ନୂଆ କଥା ନୁହେଁ । ଉତ୍ତର ଆତ୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଜାତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଅବଗର୍ଭ—ସେ ଉଦାସୀନ ରହି ନ ପାରନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାଜନୀତି ସହିତ ମଣିଷ ମନର ଯୋଗାଯୋଗ ଦକ୍ଷ ହୋଇ ନ ଉଠିଲେ ସ୍ୱଦେଶଚିନ୍ତା ସମ୍ଭବପରି ନୁହେଁ । ଗୋବିନ୍ଦ କ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ସ୍ୱଦେଶଚିନ୍ତା ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନୁହେଁ ସ୍ୱଦେଶ ଚିନ୍ତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହୋଇ ଉଠିଥିବାରୁ ସେ ନିଜର ସମାଜ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ରାଜନୀତି ସଚେତନତା, ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରେମ, ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଚିନ୍ତା ଓ ସମାଜମନସ୍ତତା ଏଣୁ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟନିର୍ଭର । କେବଳ

ବିଶ୍ୱରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପୃଥକ ପୃଥକ ଭାବରେ ଦେଖିବା । ତାଙ୍କର ସ୍ୱଦେଶପ୍ରୀତି ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରୀତିରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ, କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ବୃହତ୍ତର ଭାରତପ୍ରୀତି ଓ ମାନବପ୍ରୀତିକୁ ବାଦ ଦେଇ ଏହି ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରୀତିର କିଛି ମାନେ ହୁଏନା । ତେଣୁ ସେ ଓଡ଼ିଶା, ଭାରତବର୍ଷ ଓ ପୃଥିବୀର ସମସାମୟିକ ଅବସ୍ଥାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ସୁଦୃଢ଼ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ପ୍ରେରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ କର୍ମଟିକୁ ସଫାଦନ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି, ଦେଶ ଓ ଜାତିକୁ ଦର୍ଶନ ଦେଇଛନ୍ତି । ‘ଭାରତର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଓ ତାହାର ପ୍ରତିକାର’ ଶୀର୍ଷକ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବନ୍ଧ ସେ ‘ମୁକୁର’ରେ ଲେଖିଥିଲେ ୧୯୨୫-୨୬ ରେ । ଯେତେବେଳେ ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରାୟ ସାତକୋଟି ଲୋକ ସାର୍ବଭୂମି ଥରେ ହେଲେ ମୁଁ ଏ ପେଟପୁର ଖାଇବାକୁ ପାଉ ନ ଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ଯୁକ୍ତିପୁରୁଷ ଆବେଦନ କେଡ଼େ ଗଭୀର ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇଥିବ ତାହା ହିଁ ଅଜ୍ଞ ବିଶ୍ୱାସୀ । ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରର ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏହାର ସ୍ୱଦେଶାନୁରାଗ, ବାସ୍ତବକୁ ମୁକାବଲ କରିବାର ସତ୍ତ୍ୱବାହୁତ ତଥା ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ସମନ୍ୱିତ ଭବିଷ୍ୟତ କଲ୍ପନା ପଟାନ୍ତର-ହୁଏନ । ସେହିନ ସେ ସମବାୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ଭାରତବର୍ଷର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ସମବାୟ ଋଷ ସମିତି ଓ ସମବାୟ ବାଣିଜ୍ୟସମିତି ଇତ୍ୟାଦି ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ଦରିଦ୍ର କୃଷକର ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ଭବ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ଏ କଥା ସୁରୁଖା ଲାଗିପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେହିନ ପାଇଁ ଏହା ଥିଲା ସତ୍ୟ ସତେକ ଏକ ଅଭାବିତ ଦର୍ଶନ । ଏହି ସୂତ୍ରରେ ସେ ସେହିନ ଜାତୀୟସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି; ‘ରେଳବାଇ ଏବଂ ଭାରତ ସରକାର’ (ମୁକୁର-୧୯୨୫) ଓ ‘ବସ୍ତ୍ର ସମସ୍ୟା’ (ମୁକୁର-୧୯୨୫) ଅଦି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ନୂଆ ସମାଧାନ ଖୋଜିଛନ୍ତି । ଚିନ୍ତାର ମୌଳିକତା, ବିଶ୍ୱରର ଯୁକ୍ତିଶୀଳତା ଓ ତତ୍ୟନିଷ୍ଠତାକୁ ପ୍ରଣୀତ ନ କରି ରହି ହୁଏ ନାହିଁ । ‘ବସ୍ତ୍ର ସମସ୍ୟା’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଚରଣାମ୍ବୁଜକୁ ସେ ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାଦ୍ୱପଦ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ଚରଣା ଭାରତବର୍ଷର ସୁଦର୍ଶନ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ନ ପାରେ । ହୋଇନାହିଁ ମଧ୍ୟ । ଅଜ୍ଞ ଚରଣା କାହିଁ ? ତାଙ୍କ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରେମ ତ୍ରିଟିଣ ବିଦ୍ୱେଷପ୍ରୟୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ସେ ଶୁଦ୍ଧ ସରକାରଙ୍କ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଓ ଆନ୍ତରିକ ଭାରତ ହୃଦ୍ୱେଷକୁ ପ୍ରଣୀତା କରିନ୍ତି, ଯଦିଓ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଏ ଭାରତହୃଦ୍ୱେଷୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାର୍ଥ ବୃଦ୍ଧି ସମ୍ପର୍କ-ଶୂନ୍ୟ ନୁହେଁ । ଭାରତର କଲ୍ୟାଣରେ ହିଁ ପାଠୀଙ୍କର ଆନନ୍ଦ । ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର କଲ୍ୟାଣ ଓ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ଓ ଅନାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସର ନେତା ଓ ନାତିକୁ ସେ କେଉଁଠି ଶୁଭା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ବରଂ ବଦୂପ କରିନ୍ତି ବେଶି । କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟ କେବେ ଭଲ ଲୋକ ଚାହୁଁନ, ଭଲ ମଣିଷ ଚାହୁଁନ, ଚାହୁଁନ ବରଂ ଟାଣୁଆ ଲୋକ, ଯାହାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଅନ୍ତରାଳରେ ଦେଶ ସେବା ଅପେକ୍ଷା

ଆସୁଥିବା କରହେବ ଅଧିକ ସୁଖରେ । ବଶେଷତଃ ‘କଦଳି’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ କଂଗ୍ରେସ ଶାସନ ପ୍ରତି ସେ ବ୍ୟଙ୍ଗର ଚର୍ଚ୍ଚନା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଛନ୍ତି । ନେତାଏ ଦେଶର କଲ୍ୟାଣ ପ୍ରତି ଯଥାସମ୍ଭବ ଅନୁସାସ୍ତ, କେବଳ ନିଜର ସ୍ଥିତି ଓ ନିରାପତ୍ତି ସେଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସବୁଠି କାଳକ୍ଷେପଣ ନାହିଁ—“ମୋ ସମସ୍ତଟା, ମୋ ନାତିଟା ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚଳିଯାଉ । ତାପରେ ଯାହା ହେବାର ହେବ । ମୁଁ ସାପଦାନ୍ତ ଗଢ଼ିଯାଏ, ରକ୍ତବାହୀର ରକ୍ତ ବଞ୍ଚିଯାଏ । ମୋ ପରେ ଯେବେ ସେ ଦାନ୍ତରୁ ଅଳସୁ ସାପ ଜନ୍ମି ସଂସାରକୁ କଲବଳ କରିନ୍ତି, ସେ ରକ୍ତବନ୍ଧୁରୁ ଯେବେ ଅନଶନ୍ତି, ଅସୁର ବାହାର ମଣିଷ ସମାଜକୁ ପଦା କରି ଦେଇ ଯାଆନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ସେ ହେବ ମୋ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କ ଅନ୍ତରାଙ୍ଗପଣିଆ— ମୋ ବେଳଟା ତ ଶାନ୍ତିରେ ଯାଇଛି ।” ସବୁଠି ଶୁଣିଥାଏ ଆପଣ ଆପଣ । କେବଳ କାଶ୍ମୀର ସମସ୍ୟାରେ ନୁହେଁ, ସାଧାରଣ ମଣିଷ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ ଅବସ୍ଥାର ଖେତରେ ମଧ୍ୟ କଦଳୀ ଭିତରେ ପରା ଶତକଡା ୭୮ ଭାଗ ପାଣି ! ତେଣୁ ଦେଶ ଓ ଜାତି ଭାଗ୍ୟରେ ଭାସିଯିବାଟା ହିଁ ଅବଧାନତ । (କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ଶାସନକୁ କୁହାଯାଇଛି କଦଳୀ ଶାସନ) ଯିପାଠିଙ୍କ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଅବସମ୍ଭାବିତ । କେବଳ କାଶ୍ମୀର କି ପଞ୍ଜାବରେ ନୁହେଁ, ସମସ୍ତ ଭାରତବର୍ଷରେ ଦୂରନ୍ତ ସାପ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରକ୍ତବାହୀ ଅସୁରଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ କଥା କ’ଣ କାହାକୁ ଆଜି ବୁଝାଇ କହିବାକୁ ହେବ ? ସରକାରଙ୍କ ରଣନୀତିକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଇତି କରୁଥିଲେ, “ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଅର୍ଥନୀତିରେ ବଦାନ୍ୟତା ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ, ଆମେ ପରାଧୀନ ଯେତେକ ଆଣି ଅପବ୍ୟୟ କରିବୁ, ଆମର ଅବସ୍ଥା ସେତେକ ସାଂଘାତିକ ହୋଇ ଉଠିବ ।” କିନ୍ତୁ କିଏ ଶୁଣିଛି ବିବେକର ପରାମର୍ଶ ? ଭାରତରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦେଖି ସେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ନେତାଙ୍କ ପ୍ରତିକାରସ୍ଥାନ ପ୍ରଚାରଣ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧନରେ ଆହତ ବି ହୋଇଛନ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ । ଦେଶ ଓ ଜାତିକୁ ଗଲିପାଲିଲେ କିଏ ଦୃଷ୍ଟି ଭାରତରେ ଆହତ ନ ହେବ ? ହଟଲଗ୍ ଜର୍ମାନୀ, ସ୍ବାଇଜ୍ଜରଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଓ ମୁସୋଲିନିଙ୍କ ଇଟାଲୀର ଦୁଃସ୍ଥିତିଠାରୁ ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷର ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷ ଭଲ ଥିଲା ବୋଲି ସେ କେବେ ଭାବିପାରନାହାନ୍ତି । ବରଂ ସମାନ । ଏଠାରେ “ପ୍ରଜାର ଶାସନ ମାନେ ନେତାର ଶିଆଳ ପାଇଁ ପ୍ରଜାର ରୁଚି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ସ୍ବାଧୀନତାର ଶ୍ରାବ୍ଧ, ଶାସନର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ପ୍ରଜାର ହୃଦ ଓ ମଙ୍ଗଳର ଚିନ୍ତାଚର୍ଯ୍ୟ, ନିଜତତ୍ତ୍ବ ଓ ଶେଷରେ ବିସର୍ଜନ । ଏ ତ ତେମୋହେସି ନୁହେଁ, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର, ନୁହେଁ, ବରଂ ତେମନ୍ତାସି-ପ୍ରଜାମାରଣତନ୍ତ୍ର ବା ପ୍ରଜାଭ୍ୟୁତ୍ଥାନିଆ ମନ୍ତ୍ର ମାନ୍ତ୍ର (ବହୁଆ) । ପ୍ରତିକାର କାହିଁ ? ଦନ୍ତୁଦିନ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ବଢ଼ିଛି, ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଦୂରବସ୍ଥା ଦେଖି ସେ ଦୁଃଖ ଭୋଗନ୍ତି, ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବିସ୍ମୟ ଓ ଉତ୍ତେଜିତ ମନର ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରାଚୀନ ତାଙ୍କର ଭାରତପ୍ରାଚୀର ସ୍ଥାନିକ ସମ୍ବରଣ ମାତ୍ର ନୁହେଁ ଆହୁଣି ବେଶି କିଛି । ମହାଭାରତସ୍ବତ୍ବା ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ସାଧନା; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟରେ ମୁକ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦ, ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଉନ୍ନତିରେ ଉତ୍ସାହ ଓ

ଭଣ୍ଡାସ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଓ ସମ୍ମାନରକ୍ଷାରେ ମହାଶ୍ବରଶାସ୍ତ୍ରତାର ସାଫଲ୍ୟ ନିହତ ବୋଲି ସେ ବୁଝନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଆକୁ ସ୍ବ ମହମାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ସ୍ବ ମହମାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାକୁ ଚାହେଁ ? ଗୋପବନ୍ଧୁ କାହାନ୍ତି, ଆଦର୍ଶଟିଏ ହୋଇ ଉକ୍ତ ହେବେ ? ଆହ୍ଲାନ୍ନବେ ? ଶୁଭଦ୍ରା ଓ ଶ୍ରୀନିତା ବ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଜଡ଼ିତା ଓ ଶିକ୍ଷକତା ତଥା ମାନସିକ ଦୈନ୍ୟ ଦୂରକରି ପାରିନାହିଁ । ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଆଲସ୍ୟ, ନିଷ୍ଠେଷ୍ଟତା, ଅଜ୍ଞାନତା ଓ ଅସହ୍ୟତାର କଥା । ପ୍ରକୃତରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଆତ୍ମାବମାନନା ଓ ଶୂନ୍ୟମନ୍ୟତା ପ୍ରବାଦ ହୋଇଉଠିଛି । ଅଣଓଡ଼ିଆ ଏ ଓଡ଼ିଶାରେ ହୁଗୋ, ଓଡ଼ିଆଏ କିନ୍ତୁ ଘରେ ବାହାରେ ସର୍ବତ୍ର କୁଲି ମଜୁରୀ ମାତ୍ର ନୁହନ୍ତି, ଅବଜ୍ଞ ଓ ଅବହେଳାର ପାତ୍ର । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶ୍ବପ୍ନସୂତ୍ରି ଦେଖନ୍ତୁ ।

(କ) ଧର ଏ ଯେପରି ମୁଁ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ, ମୋତେ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ବା ବିହାରୀ ଭାଇ ଆସି ଦି କୋତା ମାରିଦେଇଯାଏ, ତାହାହେଲେ ମୁଁ ମାନିବି କିଆଁ ? ଯେ ମୁଁ ମାଡ଼ିଖାଇତ ବୋଲି ? ଜଗତଟା ଯେତେବେଳେ ‘ମୁଁ’ମସ୍ବ ସେତେବେଳେ ମୋତେ ଆଉ କିଏ ମାରିପାରେ ? (ଅସ୍ତିନାସ୍ତି)

(ଖ) ଏ ଓଡ଼ିଆ ଭେଡ଼ା କରିବେ କଣ ? ତୋଟି ଚପିଲେ ଖାଲି ଭେଁ ଭେଁ ହେବା ଛଡ଼ା ସ୍ବାଙ୍କ ଦହାତି ହେବ କ’ଣ ? (ବୋମା-୧)

(ଗ) ଭରତବର୍ଷତମାମ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଆମେ ଅଣଯୋଦ୍ଧା ଜାତି, ଆମେ ଖାଲି ମରି ଜାଣୁ, ଗୋରଠା ଖାଇ ଜାଣୁ, ଯେ ଟାଣୁଆ ହେଲ ତା ପାଖରେ ପିଠି ଦେଖାଇ ଜାଣୁ । × × × ଆମେ ଖାଲି ଅଣଯୋଦ୍ଧା ନୋହୁଁ, ଆମେ ଗଳକୁଳି ମାଇଗୁଲିଆ ଦୁଃଖେଇ ସାହୁ (ମାଇପ ହାତରୁ କହୁଣି ଖାଉ)—ଆମେ ଦୁଃଖେଇ ସାହୁଠାରୁ ଆହୁରି ଶୂନ୍ୟ, କାହିଁକି ନା ଆମେ ପର ମାଇପ ଠାରୁ ଯେଉଁ କହୁଣିରେ ମାଡ଼ ଖାଉ ସେହି କହୁଣିକୁ ପୁଣି ଚୁଟି ଗଟ ଓ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁ । (ବୋମା-୧)

ଓଡ଼ିଆଏ କେବଳ ଏପରି ଅହଂସ ଓ ସହଷ୍ଟ୍ର ନୁହନ୍ତି, ବଡ଼ ଉଦାର ବ ! ଗୋବିନ୍ଦ ବିପାଠୀ ‘ଆତ୍ମ’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବୀର୍ଯ୍ୟଶୂନ୍ୟ ଉଦାରତାର ତମକାର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିଛନ୍ତି, “ଏ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଯେ ଅସିଲ, ଓଡ଼ିଆ ତାକୁ ତାକିଆଣି ନିଜ ଘରେ ବସେଇଲ । ସାପ ହେଲେ ଅଶ୍ବିନ ଆସ, ନେଉଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଶ୍ବିନି ଆସ । ତା ଅଶ୍ବିରେ ନାପନେଉଳ ଏକାଠି ବସିଗଲେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମଗତ ଶତ୍ରୁତା ଭୁଲିଯାଉଛନ୍ତି । ସାପ କାମୁଡ଼ୁଛି ଓଡ଼ିଆକୁ—ନେଉଳ ମଧ୍ୟ କାମୁଡ଼ୁଛି ସେଇ ଓଡ଼ିଆକୁ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ମାରୁଛନ୍ତି କାମୁଡ଼ୁଛନ୍ତି, ତଥାପି ସେ କହୁଛି ଆମକ ।” ଅଶ୍ବିନୀନୃତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ବିପାଠୀ ମହୋଦସ୍ବ : ଅଭୂତ ଏ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶିଥିଳ ମନରତ ! ବିଚିତ୍ର ଏ ନୟନକ

ସହସ୍ରତା ଓ ଅନୁଚିତ ଉଦାରତା ! ଓଡ଼ିଆଏ ମିଛକୁ ବଞ୍ଚିମୈତ୍ରୀରେ ଘାରି ଦୃଢ଼ଅନ୍ତ;
 ତାଙ୍କ ଭରତବ୍ୟାପୀ ବାହାଦୁରୀକୁ ସେ ପ୍ରଶଂସା ନକରି ରହୁପାର ନାହାନ୍ତି ! ଓଡ଼ିଆଙ୍କର
 ବଞ୍ଚାପ, “ବଞ୍ଚାପସାର ଗୋଟାଏ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ବଞ୍ଚିବାସୀ । ଆମର ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
 ବଞ୍ଚିଲଗି, ଭରତ ଲଗି ନୁହେଁ । ଗୀତ ଯେବେ ଭରତରୁ ଖଣ୍ଡେ ନିଏ, ତାହେଲେ ଆମେ
 ତା ଲଗି ଲଢ଼ିବାକୁ ଯିବୁ, ଗୀତର ସପକ୍ଷରେ ଓ ଭରତର ବିପକ୍ଷରେ, ପାକସ୍ଥାନ ଯେବେ
 ଲଦାଖ ଅଞ୍ଚଳଟା ଚାହିଁ, ତାହାହେଲେ ଆମେ ନେହେରୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଲି କଲିଯିବୁ
 ପାକସ୍ଥାନ ସପକ୍ଷରେ । କାରଣ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଏହି ଆମର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭରତ ବ୍ୟାପି ଗଲଣି ।
 ଓଡ଼ିଆର ଏକତ ବାହାଦୁରୀ (ଅମ୍ଭ ! ବଞ୍ଚିବାସୀ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଜଗନ୍ନାଥୀ ମୈତ୍ରୀଯୋଗୁ
 ଓଡ଼ିଶାକୁ ସିଂହଭୂମି ଗଲ, ଶତେଇକଳା ଓ ଶରସୁୟା ଗଲ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମଧ୍ୟ ସେଦିନ
 ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି ନ ଥିଲା । ହିପାଠୀଏ ତାଙ୍କର ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ‘ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ’ରେ
 ଏଥିପାଇଁ ଆମ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱହୀନ ନେତାଙ୍କ ଅପ୍ରସ୍ତୁତତାକୁ ଆଘାତ କରାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ
 ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ମହାଭାରତୀୟ ଏକ ଜାତିର ଫଳ । ଆମ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ
 ବରଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କିଛି ଉଦ୍ୟମ କରି ଅବଧାରତ
 ଭାବରେ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲେ । ଓଡ଼ିଶା ବହୁ ଅଂଶ ହସ୍ତଗତ, ଅଥଚ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ମିଛକୁ
 ବାହାଦୁରୀ ନେଲେ । କଂଗ୍ରେସବାଳ ନିଜ ଡେକ୍‌ରୁ ନିଜେ ବାହାରିଲେ । ତା ହରେକୃଷ୍ଣ
 ମହତାବଙ୍କୁ ସେଥିପାଇଁ ହୁଏତ ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ‘ଉତ୍କଳ
 ଗର୍ଭ’ର ଶୀର୍ଷକ ରଚନାରେ ବିଦ୍ରୁପ କେଶିଅଡ଼କୁ ସମୁଦ୍ୟତ ଅଛି, ତାହା କ’ଣ
 କାହାକୁ ଚାହିଁଲ କହିବାକୁ ହେବ ? ଅନ୍ୟଥା ‘ହୃଦ୍ୱା ହରେକୃଷ୍ଣ ହୃଦୟିତେନ’ ଆଦି
 ଲଳିକାଟିଏ ବି ଅଛି (ଧରମ ଧରମ) । ଓଡ଼ିଆଏ—ନେତା ଓ ଜନତା ସବୁ କଥାରେ
 ଏମିତି ଅପ୍ରସ୍ତୁତ । ଅଧିକନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଉକ୍ତିଟି ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ଅସ୍ୱାଭିମାନଶୂନ୍ୟ ଉଦାରତା
 ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ପରୋପକାରୀତା ମନୋପ୍ରାୟତା ହିପାଠୀଙ୍କର ସବୁ ଚିନ୍ତାର କାରଣ ।
 ଓଡ଼ିଆଏ କ’ଣ ଓଡ଼ିଆ ହେବେ ନାହିଁ ? ନିଜକୁ ଚିହ୍ନିବେ ନାହିଁ ? ଚିତ୍ରାସର
 ଆଲୋକରେ ଆସ୍ତବର୍ଗନ କରିବେ ନାହିଁ ? ଉଚିତ ଅଭିମାନବଶତା ଭରତବର୍ଷରେ
 ନିଜକୁ ଜାହାନ୍ନ କରିପାରବେ ନାହିଁ ? ବହୁତ ଆଶା ହିପାଠୀଙ୍କର । କିନ୍ତୁ ଅଚରତାର୍ଥତା
 ହିଁ ନିୟତି । ଏବେ ବି ବଞ୍ଚିଥିଲେ ସେ ଯୁବ୍ୟ ନ ହୋଇ ରହୁପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ପରସ୍ପିତି
 କିଛି ବଦଳି ନାହିଁ । ଅଣଓଡ଼ିଆଏ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରି ଏବେ
 ବି ବଡ଼ ସୃଜନରେ ଅଛନ୍ତି, ଅନ୍ତ ଓଡ଼ିଆଏ ତାଙ୍କୁ ସ୍ମୃତି କରି କୃତାର୍ଥ ହେଉଛନ୍ତି ।
 ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ନିମ୍ନରେ ସେ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ
 କେବଳ ତାଙ୍କ ଲେଖନୀୟତା ଯୁକ୍ତି ଓ ଚର୍ଚ୍ଚା ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଅଛି ମଧ୍ୟ ଦୃଢ଼ ନିବନ୍ଧ
 ସୂଚକତା ଓ ଜୀବନ୍ତ ଜାତୀୟତାବୋଧ । ‘ବନ୍ଧୁଆ’ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ସୃଷ୍ଟିବ୍ୟାପୀ । ଏଥିରେ ସେ
 ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ କିଛି କମ୍ ମାଲିଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଆଖି—ଖେଳ ବୁଝେଇର ଆଖି,

ବୁଦ୍ଧି—କାର୍ତ୍ତିକ ମନ୍ତ୍ର ଲୁଲ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଶିକ୍ଷା—ପୋଷାଣୁଆର ଶିକ୍ଷା । ଆଉ ବଡ଼ଲେଖା—ପର
 ଲେଖାଧର ବଡ଼ଲେଖା । ହୁଧୀନ ଚନ୍ଦ୍ରା କ ମୌଳିକ ଭବନା କ'ଣ ତାହା ଓଡ଼ିଆଏ
 ନାହିଁ । ଅଣ୍ଡପୁରୁଷିଆ ଓଡ଼ିଆଏ ମରଗଡ଼ିଆ ଓ ଆଗଡ଼ିଆ—ତାଙ୍କ ଆଖିକୁ
 କାନକୁ ମୁଣ୍ଡକୁ ଓ ଅଣ୍ଟାକୁ ବଟୁଆ ଅବଡ଼ିଆ—ଖାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆମି ଅପ୍ରୀତିକର ଓ ସନ୍ଦର୍ଶ-
 ଦାୟକ । ତେଣୁ ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ । ଖାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆମି ପ୍ରତି ଅସହ୍ୟ ଏହି ସବୁ ଓଡ଼ିଆକୁ
 ପରମ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ନିପାଠୀ ମହୋଦୟ ବଳୋଡ଼ିଆ, ବହାଗେଡ଼ିଆ ଓ ତେଲଜୋଡ଼ିଆ
 ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି—ବର୍ଣ୍ଣଶଙ୍କରବାରୁ ସେମାନେ । —ଏ ଗାଳ କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ବେଷ-
 ପ୍ରସୂତ ନୁହେଁ, ଗଣ୍ଡାର ସ୍ନେହ ଓ ସହାନୁଭୂତିଯୁକ୍ତ । ଏସବୁ ପ୍ରକରରେ ତାଙ୍କ ବିଷୟ
 ଓ ଉଦ୍ଦେଶିକ ମନର ପରିଚୟ ମିଳେ ଅବଶ୍ୟ, ତେବେ ତାଙ୍କର ଆଶାବିଶ୍ୱାସ କିଛି
 କମ୍ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଆଏ କ'ଣ ନିଜକୁ ନିଜେ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ? ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ
 ଓ ଆତ୍ମସମ୍ମାନବୋଧ ଯେନି ନିଜ ବାଟରେ ନିଜେ ଶୁଦ୍ଧିପାରିବେ ନାହିଁ ? ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଓ
 ଜ୍ଞାନମନ୍ୟତା ପରିହାରପୁରକ ନିଜ ଆତ୍ମପରିଚୟରେ ନିଜେ ସ୍ଥିତି ହୋଇ ଉଠି ପାରିବେ
 ନାହିଁ ? ନିଜ ବାଟରେ ନିଜ ବଟୁଆଟି ଧରି ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରିବେ
 ନାହିଁ ? ଆତ୍ମାଭିମାନ ଯେନି ନିଜ ବାଟରେ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଶୁଦ୍ଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ନ
 ପହଞ୍ଚି ପାରିଲେ ବି ଜାତିର ଗୌରବ ଓ ଦେଶର ଉନ୍ନତି । ଓଡ଼ିଆଏ ତାଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧିବାକୁ
 ଅକ୍ଷମ ହେଉଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଅନେକ କ୍ଷୋଭ ଓ ଆକ୍ଷେପ । ଠାଏ ସେ ଭାବି କହିଛନ୍ତି,
 “ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ନ ଆସିଲେ ଜାତି ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଗତି ଉଠିପାରେ ନାହିଁ, ପର ଉପରେ ନିର୍ଭର
 କରି ଯେ ତଳେ ତାର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଆସିପାରେ ନାହିଁ, ସେ ପରପାଶରେ ସବୁବେଳେ
 ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ମନେକରିବେ, ପରେ ଯେତେ ଗାଲୁ ଭୁରୁଡ଼ି ମାଡ଼ ପଛେ”
 (ମଣିଷ ଦେବତା) । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ସମୟମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।
 ଦୁମନ୍ତ ଓ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ଜାତିକୁ ସେ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ଆଦାତ କରନ୍ତି, ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଆହତ
 ହୁଅନ୍ତି । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବଶ୍ୟ ସେ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇନାହାନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବହୁବ,
 ସମୟମାନେ ବହୁବ—“ଏ ଜାତି ଦୁର୍ବଳ ନୁହେଁ । ଆଜି ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ପଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ
 ବଡ଼ ମାଛର କଣ୍ଟା ସାର । ସ୍ୱାର ଏଇ ଖଣ୍ଡିଆଦଣ୍ଡିଆ କଣ୍ଟା କଙ୍କାଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ
 ମଧ୍ୟ ଏତେ ସାର ଅଛି ଯେ ଲେଖା ପଡ଼ିଶାଙ୍କର ଓ ଘରର କୁହୁକଉର କେତେ
 ଲୋକଙ୍କର ହଜାର ତେଣୁ ଏ ସାରକୁ ଅସାର କରିପାରିବ ନାହିଁ” (ହେନାଗୁଡ଼) ।
 ବାହାର ମାଡ଼ ଓ ଘରମାଡ଼ ଖାଇ ବଟୁଆ ବଳୋପସାଗରରେ ବୁଡ଼ି ମରିବ ନାହିଁ ।
 ପୁର ଦରଘାଳପଟକୁ ଗଟ ଗୌରବରେ ରାଗରଞ୍ଜିତ କରି ଯଥାଶୀଘ୍ର ଉଦ୍ଧବ ହିଁ ଉଦ୍ଧବ ।
 ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଓଡ଼ିଆଏ ଅବଶ୍ୟ ଉଦ୍ବୋଧ କରିବେ । ରାଦ୍ଧି ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତବ ।

ବିଶ୍ୱଚକ୍ରା :

ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠୀ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାର କି ଭାରତରେ ନାଗରିକ ନ ଥିଲେ, ସେ ମଧ୍ୟ ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବଣ୍ଟର ଅଧିବାସୀ ଥିଲେ । ଅଧିକନ୍ତୁ, ସେ କେବଳ ବଣ୍ଟର ଲତିହାସ, ପୁରାଣ କି ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ସଚେତନ ନ ଥିଲେ, ସେ ମଧ୍ୟ ସମକାଳୀନ ବଣ୍ଟ ରାଜନୀତି ଘେନି ବେଶ୍ ଚକ୍ଷୁକ ଥିଲେ । ସାମ୍ୟବାଦ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜବାଦ, ସାଧାରଣ ଚକ୍ର, ଗଣତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜତ୍ୱଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଖଣ୍ଡ ରାଜତ୍ୱ ଓ ସାମାଜିକ ରାଜତ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ପ୍ରକାର ଶାସନ ପଦ୍ଧତିକୁ ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ସବୁଠି ଅତ୍ୟାଚାର, ଅନାଚାର ଓ ଅରାଜକତା ବଳବତ୍ତର । ସେ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକଟି ମୁହାଁଲିନି, ହୁଟଲର ଓ ଷ୍ଟାଲିନଙ୍କ ଶାସନକୁ ବୁଝା କରିଛନ୍ତି, ଏମାନେ ଜାତି ନାମରେ ଓ ରାଜ୍ୟ ନାମରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ସିଧା ଗିଳି ପକାଇଛନ୍ତି । ତେବେ ଆମେରିକା, ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଭାରତର ଗଣତନ୍ତ୍ରରେ କ'ଣ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସୁରକ୍ଷିତ ଅଛି ? ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କହୁଛନ୍ତି ପ୍ରଚଳିତ ଶାସନ ମାଧ୍ୟମେ ଖରାପ । “ରାଜ୍ୟ ନାଁରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ହାତ ଦେବା, ଅଥବା ବ୍ୟକ୍ତିଗଣେଶ୍ୱର ଖୁସି ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟ ଚଳେଇବା—ଉଭୟ ଏକା କଥା” (ଆକାଶ କହିଥା) । ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦଳ ବଳରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣେଶ୍ୱର ଏକଛନ୍ଦ୍ରବାଦୀ କରିଦେବ । ପୁଣି ସ୍ୱାଧୀନ ଇଂଲଣ୍ଡର ଚର୍ଚ୍ଚିଲ, ଆମେରିକାର ରୁଜଭେଲଟ୍, ଆୟାରଲ୍ୟଣ୍ଡର ଡ. ଭଲେର କି ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ନେହେରୁ—କେହି ଏହି ଅପବାଦରୁ ମୁକ୍ତ ନୁହନ୍ତି । ପ୍ରତିକାର କ'ଣ ? ପ୍ରକୃତରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଶାସନରେ ପ୍ରାଧୀନତାର ଗନ୍ଧ ଅଛି; ଶାସ୍ତ୍ରଗତ ହେଉ ମାନସିକ ହେଉ କି ନୈତିକ ହେଉ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଅବଶ୍ୟ ରୂପଣ ଓ ଦବାଣି ଅଛି । ତେବେ ଅରାଜକତା ଈଶ୍ୱେସ୍ୱପ୍ନ ନୁହେଁ; ବରଂ ଅରାଜକତାର ଏକମାତ୍ର ପରୀଣତି ହେଉଛି ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜତ୍ୱ । ଶ୍ରୀ ଯିପାଠୀଙ୍କ ମତରେ “ପ୍ରକୃତ ରାଷ୍ଟ୍ରବାଦ ସେହି, ଯେଉଁଥିରେ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ବଳାଏ ରହିବ, ଅଥଚ ମୁଁ ସମାଜ ବା ଜାତିର ଜଣେ ହୋଇ ରହିବି” (ଆକାଶ କହିଥା) । କପରି ଏ ରାଷ୍ଟ୍ରବାଦ ସମ୍ଭବପର ହେବ ? ସେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇଛନ୍ତି, “ପୃଥିବୀରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆଣିବାର ଏକମାତ୍ର ପଦ୍ଧତି—ଏଇ ଦଶ ଜଣଙ୍କ ହାତରୁ—ସେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦଶ ହୁଅନ୍ତୁ ଅଥବା ରାଷ୍ଟ୍ରବାଦୀ ଦଶ ହୁଅନ୍ତୁ—ଅଧିକାର କାଢ଼ି ନେଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଫସଲ ଗାଁ ଓ ସହରର ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ ଦେବା—ଆଉ ତାର ଉପାୟ ସହର ରାଜତ୍ୱ ଗଢ଼ିବା ।” ଶାସନର କ୍ଷମତା ଯେତିକି ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସାରା ଦେଶରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯିବ, ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ସେତିକି ବଢ଼ିବ । ଶ୍ରୀମ ସଞ୍ଜାୟତର ଶାସନ ଆରମ୍ଭ ହେବ, ବଣ୍ଟପଞ୍ଚାୟତ ସଭାରେ ତାହା ପୁଣିତା ପାଇବ । ବଣ୍ଟପଞ୍ଚାୟତ ସଭା ସେଦିନର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ League of Nations ପରି ଯେପରି ନ ହୁଏ, ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାକୁ ହେବ । ପୃଥିବୀର ଯୈନ୍ୟ-

ଶକ୍ତିର ଶ୍ଵର ଏହି ଜାତିଆଣ ସଭା (U.N.O.) ଉପରେ ରହିବ, କୌଣସି ଜାତି ଏଇ ସୈନ୍ୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ରଖିପାରିବେ ନାହିଁ । ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଗୁରୁତ୍ଵ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ଅନୁଭବ କରିବ, ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ଘଟିବ । ଅର୍ଥତନ୍ତ୍ରା ଜାତିଅଭିମାନ ଓ ଭର୍ତ୍ତା କି ନେତାଙ୍କ ଅହଙ୍କାର ବା ଆତ୍ମବଡ଼ିମା ଯୋଗୁଁ ହିଁ ଧୁଲି ହୁଏ । ଧୁଲି ତ ଏକଛତ୍ରବାଦର ବସ୍ତୁବା କୌଶଳ । ନେତାଏ କ'ଣ ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ଏଟାଇବାକୁ ଚାହୁଁବେ ? ନେତାଙ୍କ ମନ, ଆଖି ଓ ହୃଦୟର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ବାଢ଼ିଛନ୍ତି, (କଂସାସ୍ତ୍ର ଘରର ପାଗ ପ୍ରବନ୍ଧ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ) । ନଚେତ ସେମାନେ ତୁଣ୍ଡରେ ଶାନ୍ତିର କଥା କହୁଥିବେ ଓ ମନରେ ମାରଣମନ୍ତ୍ର ଘୋଷୁଥିବେ । ଏପରି ପରିକଳ୍ପନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ହିଁ ପାଠୀ ମହୋଦୟ ବଢ଼ାଣ୍ଡ ରସେଲଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ରସେଲ ବିଶ୍ଵଚିନ୍ତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ଵାଧୀନତା ଘେନି ଅନୁଭବିତ ହୋଇଥାନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ନାମରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଅବମାନିତ କରିବା କି ଅତ୍ୟାଧ୍ୟା କରିବାଟାକୁ ଏକତତ୍ତ୍ଵବାଦ ନାମ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଦୁହେଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ଵରେ ବିଶ୍ଵାସୀ । କୌଣସି ଜାତି ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ଵକୁ ଦଳ ଉଠିପାରିନାହିଁ, ପାରିବ ନାହିଁ । ସୋଭିଏଟ୍ ରୁଷିଆ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ଏବେ ଫଳିଛି ।

ସମାଜଚକ୍ରା :

ଶାସ୍ତ୍ରଶାସ୍ତିତ ପ୍ରଚଳିତ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଶ୍ରୀ ହିପାଠୀ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଯାହା ନାହିଁ ତାହାକୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଦ୍ଵାରା ଦେଇ ଅଛି ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁରକନ୍ୟାଙ୍କର ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଦେବତାଜ୍ଞାନ କରିବା ଉଚିତ, ପିତୃଦେବ ହେବା କି ମାତୃଦେବ ହେବା ବିଧେୟ । ପିତୃଶଃ ପ୍ରୀତିମାପନ୍ନେ ପ୍ରିୟନ୍ତେ ସର୍ବଦେବତା—ହିପାଠୀଙ୍କର ଏପରି ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପ୍ରତି କୌଣସି ସମ୍ମାନବୋଧ ନାହିଁ । ବାପ ମା କାହିଁକି ପୁଅଝିଅଙ୍କର ଦେବତା ବଳିଯିବେ ? ବାପା ମାଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବେ ? କେହି ଜନ୍ମ ହେବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲ କି ? ବଡ଼ ଅଭାବିତ ପ୍ରଶ୍ନ ଅଥଚ ବଡ଼ ଧୁନ୍ତିସଙ୍ଗତ । ଯାହା ଧୁନ୍ତିନିଷ୍ଠ ତାହା ହିଁ ଯତ୍ୟ । ସେ ତାଙ୍କ ‘ଟୋକା ଓ ବୁଢ଼ା’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଆମର ଏହି ଫକୀନ୍ଦ୍ର ଜ୍ଞାନଧାରଣାକୁ ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନ କେତୋଟି ଉତ୍ତରାପନ କରି ସପୁର୍ଣ୍ଣ ଧୂଳିଆଡ଼ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରର ଦେବତାଗୁଡ଼ିକ ବାସ୍ତବରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୋବର କଣ୍ଢେଇ—ତାସୁଲ ଓ ଅନାଦରର ପାତ୍ର ମାତ୍ର । ତେଣୁ ଯେବେ ବାପମାଆମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କ ଭକ୍ତ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରନ୍ତି ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟ, ଚରିତ୍ର, ବ୍ୟବହାର ଓ ତ୍ୟାଗ ଦ୍ଵାରା ତାଙ୍କ ମନରେ ନିଜର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଦେବତ୍ଵ ସପକରେ ଶ୍ଵେଦ ପକାନ୍ତୁ । ସେମାନେ ଯେବେ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହଯୋଗ ଓ ସହାନୁଭୂତି ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ଶାସ୍ତ୍ରର ଲେଖାକଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଭୁଲି ଦେବତ୍ଵର ଛଳନା ଛାଡ଼ନ୍ତୁ । ରକ୍ତମାଂସର ମଣିଷ

ବୋଲି ସତେଜନ ରହନ୍ତୁ, ନିସ୍ଵାର୍ଥ ଙ୍କାଗ ଓ ସଦସ୍ତର ନିୟମ ମାନନ୍ତୁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ
 ସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପିତୃଭକ୍ତିକୁ ଘୃଷ୍ଣା କରନ୍ତି, ତାଙ୍କର ପିତୃସତ୍ୟପାଳନ ଗୋଟାଏ ଛଳନା
 ମାତ୍ର । ଦଶରଥ କ'ଣ ଦେବତାଟିଏ ? ସମାନର ବନ୍ଧନ ଓ ବୁଝୁମ୍ଭର କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ମାନିବା
 ଉଚିତ ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଧରାବଳା ନିୟମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଏହା କରିବା
 ଅବିଧେୟ । ବୃତ୍ତ ଓ ଯୁବକର ସହଯୋଗ ଓ ସମ୍ମେଳନ ଶାସ୍ତ୍ର କଥାରେ ଆଉ ସମ୍ଭବପର
 ନୁହେଁ । ଶାସ୍ତ୍ରକାର ରାଜାଙ୍କ ଦଲ୍ଲଲ, ବୁଝୁମ୍ଭର ଜଗନ୍ନାଥ କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଓକଲ । ଅଧିକାଂଶ
 ଶାସ୍ତ୍ରକାର ବ ବୁଢ଼ା । ଯୁବ କରାଯାଏ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅନୁଭୂତିସମ୍ପନ୍ନ ବୁଢ଼ାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ।
 ସମାଜ ଓ ଶାସନବୃତ୍ତିତ ହେବା ସମୀଚୀନ—କିନ୍ତୁ ଯିପାଠାଏ କହନ୍ତି ସମାଜ ଓ
 ଶାସନରେ ପରାମର୍ଶ ବର୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ବୟସ୍କା ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ; ବୃଦ୍ଧି ଓ
 ବୟର ତାଙ୍କର କେବଳ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ହୁଏ ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଟାଣ ଓ ପୟଶିଆ
 ହୋଇଯାଇଥାଏ । ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କ ଶାସନରେ ଶତ୍ରୁ ବିଷ ସବୁଠି; ସେ ବେଶ୍ଵଦନ
 ବଞ୍ଚେ, ସେ ସେତେ ବୁଦ୍ଧିଅବୁଦ୍ଧ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଅଳକ୍ଷ୍ମୀ, ସ୍ନେହ ଶତ୍ରୁତାର ଜାଲରେ ବାନ୍ଧ
 ହୋଇଯାଏ । ତାର ମିତ୍ର ଅନେକ, ଶତ୍ରୁ ବ ଅନେକ । ସେ ସତ୍ୟରୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି
 ଦେଖିବ କପରି ? ଯୁବକର ବୃଦ୍ଧି ଓ ବୟର ଅପରିପକ୍, ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟ ଓ
 ସତେଜ ଥାଏ । ତାହା ଏକ ପକ୍ଷରେ ଯେପରି ଲକ୍ଷ୍ମୀର ପରି କଠିନ, ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ
 ସେପରି ଲକ୍ଷ୍ମଣୀ ପରି କର୍ମଜ ହୋଇପାରେ । ଏହି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ଶାସନ ପରିବର୍ତ୍ତନ
 ଲାଗି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଜୀବନରେ ଏତେ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦେଉଥିବା ବୁଢ଼ାମାନେ ଶାସ୍ତ୍ରର
 ବାଦପ୍ରସ୍ଥ ଓ ଯଦିବ୍ରତ କଥାକୁ ଭୁଲିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପରାମର୍ଶର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ବୟସର
 ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ବାଦପ୍ରସ୍ଥ ଓ ଯଦିବ୍ରତ ପ୍ରଶସ୍ତ । ଖାଲି ଅଧିକାର ଲୋକରେ ସେମାନେ
 ଏ ସଂସାରର ଜଞ୍ଜାଳରେ ଜଳିପୋଡ଼ି ନ ମରନ୍ତୁ କି ଅନ୍ୟକୁ ଜଳାଇ ପୋଡ଼ାଇ ମାରନ୍ତୁ
 ନାହିଁ । ସବୁ ଅପକର୍ମ ବୁଢ଼ାଙ୍କର । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ଵାର୍ଥରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାର-
 ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ତେବେ ସେମାନେ ବହୁ ରହୁପାରନ୍ତି; ହୁକୁମଦାତା ଭାବରେ
 ନୁହେଁ, କେବଳ ପରାମର୍ଶଦାତା ଭାବରେ । ପରାମର୍ଶ ମାନିବା ନମାନିବା ଅଧିକାର
 କିନ୍ତୁ ଯୁବକର । ଆଜି ତ ସବୁଠି ବୁଢ଼ାଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ତି, ଏଥିରେ ସୁଶାସନ କି ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା
 ପ୍ରତ୍ୟାଶା ବିଫଳିତ ହେବ ହିଁ ହେବ । ‘ଟେକା ଓ ବୁଢ଼ା’ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅପେକ୍ଷା ‘କାନୁନ
 ବେଶ୍ୟା’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଯିପାଠା ମହୋଦୟ ଏକ ପକ୍ଷରେ ଯେପରି ଆହୁରି ବେଶି ପରିହାସ-
 ପଟ୍ଟ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସେପରି ଆହୁରି ବେଶି କଠୋର ଓ କର୍ମମ ସମ୍ମାର୍ଜିତ । ଏଥିରେ
 ସେ ନାଟ୍ୟକାର ବର୍ଣ୍ଣାତ ଶଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଭର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି । ଉକ୍ତିଟି
 ହେଉଛି, “Marriage is legalised prostitution.” —ବବାହ କାନୁନ
 ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ଜନିଷ ନୁହେଁ । ବୃଦ୍ଧି, ବବେକ ଓ ଶ୍ଵେଦ
 ଆଦିର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ନ ହୁଏ ନୁହେଁ, ହୁଏ । ତେବେ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସେ ମୁଖ୍ୟତଃ

ବିବାହର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିଟିକୁ ତମକାର ପରିତ୍ରାସର ମଧୁ ମିଶାଇ ସମାଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରବନ୍ଧଟି ବେଶ୍ ସାହୃଦ୍ୟକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାସପନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧ—ଶ୍ଳେଷ ଶୂର ଧାର । ଘରେ ଘରେ ଅବାରିତ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି । ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ସବୁଠି ସ୍ନେହପ୍ରେମ ଅନୁପସ୍ଥିତ, ଅଥଚ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଦେହ ଦିଆନିଆ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓ ଅବ୍ୟାହତ । ଉଭୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ଚଳନ୍ତି । ଯାହା ନ କରିବା କଥା, ନିଜର ନିର୍ଲଜ୍ଜ ସ୍ୱର୍ଥସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ତାହା ଯେବେ କରାଯାଏ—ତାହାକୁ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଭିନ୍ନ ଆଉ କ'ଣ କୁହାଯାଇପାରେ ? ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କିଛି କମ୍ ସ୍ଥାନସ୍ଥା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ସ୍ୱାକ୍ଷବାନ୍ତି ତଥା, ସେବା କରେ, ସହାର ସମ୍ଭାଳେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ପରିତ୍ରାସ କରେ ଓ ବଶରକ୍ଷା କରିଥାଏ—ପୁରୁଷର ଏସବୁ ସ୍ୱର୍ଥସିଦ୍ଧି ଲାଗି ବିବାହ ଅଭିପ୍ରେତ । ପ୍ରେମ କାହିଁ ? ପ୍ରେମପାଇଁ ବି ଅବକାଶ କାହିଁ ? ପ୍ରେମ କରି ଯେଉଁମାନେ ବିବାହ କରନ୍ତି, ସେଠାରେ କ'ଣ ପ୍ରେମ ଥାଏ ? ଚିପାଠୀଙ୍କ ଉଦ୍ଭବ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । ସେ କହନ୍ତି, “ଯୁବକ ଯୁବତୀର ଚକ୍ଷୁକ ମନରେ ହୃଦୟର ମିଳନ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଚିତ୍ତୁଣିଆ କଥାର ସମାଧାନ ହେବା କଷ୍ଟକର । ଅସହସ୍ତୁ ଯୌବନ ନିଜର ଶ୍ରେଣ ମେଣ୍ଟାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ, ଯୌବନର ଶ୍ରେଣକୁ ହୃଦୟର ମିଳନ ବୋଲି ଭାବେ, ତଳ ହୁଏ ବିବାହର ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମଦିନ ଯାଉଁ ନ ଯାଉଁ ମତାନ୍ତର, ମନାନ୍ତର ଓ ହୃଦୟାନ୍ତର । ତାପରେ ସମାଜର ହୁ ହୁ ଭାବରେ, ଉପାୟାନ୍ତର ଅଭାବରେ । ପଇସା କିଛିର ଡରରେ ଏକ ଫଟାଯୋଡ଼ା ପ୍ରେମର ଅଦୃଶ୍ୟ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତକତ୍ତ ଛଳନା କରି ଏକାଠି ପଡ଼ି ରହନ୍ତି... ସେଥିରେ ପ୍ରେମର ଆଗ୍ରହ ଥାଏନା ମୋଟେ । ଏ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ତାଙ୍କର ଦନେଇଥାଏ ।” ଆମ ଦେଶର ଅପଣା ଇଚ୍ଛା ପ୍ରେମର ବିବାହରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଆଣି କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ପ୍ରେମ ଥିଲେ ବରଂ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ବିବାହ କରି ପରସ୍ପରର ଅମଙ୍ଗଳକୁ ଡାକ ଆଣନ୍ତେ ନାହିଁ । ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ପ୍ରେମ ଚାହାନ୍ତି ନିପାଠୀ । “ସ୍ୱର୍ଥବଳ ଉପରେ ପ୍ରେମର ଦେଉଳ ଗଢ଼ା, ଯୁଠି କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀର ସୁଖଲାଗି ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ସ୍ୱର୍ଥ ବଳ ଦେଇପାରେ ଓ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ମୋର ସୁଖ ଲାଗି ନାର ସବୁ ସ୍ୱର୍ଥ ବଳ ଦେଇପାରେ, ସେହୁଠାରେ ହିଁ ସତ୍ତା ପ୍ରେମ । ଆଉ ସତ୍ତା ପ୍ରେମ ଯେଉଁଠି ବୈକୁଣ୍ଠଧାମ ସେଇଠି ।” ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁଦିନ ଏପରି ପ୍ରେମ ସମ୍ଭବ ହେବ, ସେହିଦିନ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିର ଉଚ୍ଛେଦ ଘଟିବ, ଦରଗୁଡ଼ିକ ବେଶ୍ୟାଳୟ ନହୋଇ ବୈକୁଣ୍ଠଧାମରେ ପରିଣତ ହେବ; ସ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ଶ୍ରେଣ୍ୟବସ୍ତୁଟିଏ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ । ହେବ ପୁରୁଷର ସହକର୍ମୀ ଓ ସହମର୍ମୀ ମଣିଷଟିଏ—ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ସନ୍ମାନାସ୍ପଦ । ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ସ୍ଥଳରେ ଓ ସେମାନଙ୍କମଧ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ ସମାଜଜୀବନ ସୁସ୍ଥ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରିବ ।

ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଧିବିଧାନ, ପରମାର୍ଥର ଉପସ୍ଥାପନ କି ଦୃଢ଼ ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଉଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାସବୁ ଘର ପ୍ରସାର କେବେ ମଣିଷକୁ ଉଦ୍ରାସିତ ପାମାଳିତ ମଣିଷରେ ପରିଣତ କରି ନ ପାରେ । ନିଜେ ନ ଶୁଣିଲେ ମଣିଷକୁ କିଏ ଭଲ କରିପାରେ ? ସବୁଠି ସବୁକାଳେ ବରଂ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ମଣିଷ ବିରୋଧରେ ନାନା ଆକ୍ଷେପ ଓ ଅଭିଯୋଗ । ଏଇ ସେହିନ ବରେଣ୍ୟ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ପରିଜା ସାହେବ ଅଭିଯୋଗ କରିଛନ୍ତି—କଲେଜ ପିଲାମାନେ ନାସ୍ତିକ ହୋଇ ଉଠୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ବଢ଼ିଯାଇଛି । ହିପାଠୀ ମହୋଦୟ କଥାଟାକୁ ବିଚାରକୁ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ହିପାଠୀଙ୍କ ପାଇଁ ଯେବେ ଭଗବାନ ଆସନ୍ତି ତେବେ ମେ ତାଙ୍କୁ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ବାହରଟିଏ କି ସର୍ବସ୍ୱର ସୁଦକ୍ଷ କୋକରଟିଏ ଠାରୁ ବେଶି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ପସ୍ତତ ନୁହନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ କହନ୍ତି, ଗୁଣମାନେ ଯେବେ ପରିଶୀଳିତ ବିଦ୍ୟାବୃତ୍ତି ଦେଇ ଭଗବାନଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ ଅବିଶ୍ୱାସ ପୋଷଣ କରି ନିଜର ଆତ୍ମଗତରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ରଖୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ନିଷ୍ଠାସ୍ୱ ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ । ଏ ନାସ୍ତିକତା ନିଶ୍ଚୟରବ୍ୟାପୀ ନୁହେଁ, ଇଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସେ ସ୍ୱୀକାର କରେ ଇନ୍ଦ୍ର ନାମରେ ମାତ୍ର—ମହାନ୍ ଶକ୍ତି (Energy) ଭାବରେ ଏ ଇଶ୍ୱର ନିତ୍ୟବର୍ତ୍ତମାନ । କିନ୍ତୁ ଏ ନାସ୍ତିକତା ଯେବେ ପରିଶୀଳାଣୀ ଗୋଟିଏ ପୋଲ୍ ବା ତଙ୍ଗ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଗୁଣୀମାନେ ନାସ୍ତିକ ବୋଲି ଦୁଃଖ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ, “କାହିଁକି ନା ମାଗିଅଣିଲ୍ ତଥଣ ସୋଡ଼କାଏ, ଏ ତଙ୍ଗ ସରିସିବ ଦିନେ, ଏ Pose ଖସିପଡ଼ିବ, ପୁଣି ନୂଆ ତଙ୍ଗ ଓ ନୂଆ ପୋଲ୍ ଅସିସିବ । ଯାହାର ନିଜସ୍ୱ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ, ସେ କେବଳ ଭାବନା ଫଳର, ତାର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ତାର ଧାରଣା ଲାଗି ପୁଣି ଭାବିବାକୁ ପଡ଼େ ?” ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସେପରି ଗୁଣଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ମଧ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧ । ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ସ୍ୱାର୍ଥପର ହେବା ମଧ୍ୟ ନୈରାଶ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ । ହିପାଠୀ ମହୋଦୟ ‘ଅସ୍ତିନାସ୍ତି’ ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପସଂହାରରେ କହୁଛନ୍ତି, “ଅତଏବ ସଂସାରର ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ପାଇଁ ଏହି ‘ମୋହଟି’ ବଡ଼ ଦରକାର । ଏହି ମୋହର ଅନ୍ୟନାମ ସ୍ୱାର୍ଥ । ଅମର କଲେଜ ଭାବମାନେ ଯେବେ ସ୍ୱାର୍ଥପର ହୋଇଥାନ୍ତି, ତାହେଲେ ଅଶାର କଥା । ସେମାନେ ଯେବେ ସାଜସାଥ ସମାଜ ଭୁଲିଯାଇ ନିଜ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦେଖନ୍ତି, ନିଜକୁ ବଡ଼ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, ନିଜ ଭିତରେ ଯେତେତୁର ସମ୍ଭବ ବାହାର ଶକ୍ତି ସବୁ ନେଇ ସମ୍ପଦ କରି ରଖିପାରନ୍ତି, ନିଜର ସୁସ୍ୱରୂପଶକ୍ତିକୁ ଯେବେ ଚିଆଁଇ ବାହାରକୁ ବଡ଼ କରି ଅଣିପାରନ୍ତି ତାହେଲେ ସେମାନେ ସମାଜକୁ, ଏ ବିଶ୍ୱସଂସାରକୁ ବଡ଼ କରି ପାରିବେ । କାରଣ ସେଇ ହେଲେ ବିଶ୍ୱ, ସେଇହେଲେ ସମାଜ । ନାହିଁ ଯେବେ ସେମାନେ ଓଲଟା ବୁଝନ୍ତି, ନିଜର ଶକ୍ତି ଓ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ନିଜକୁ ସମାଜ ବା ସଂସାରର ଗୋଟାଏ ଚୁକ୍ତ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ସେଇଠାରେ ହେବ ତାଙ୍କର ମରଣ ।” କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖେ ସହତ କହୁବାକୁ ହୁଏ ଯେ, ହିପାଠୀ ନିଜ କଲ୍ଲନାର ଅନଗତାର୍ଥତା ଦୃଢ଼ସ୍ୱରୂପ କରିଥିଲେ, ଯେଉଁସବୁ କଲେଜ ଭାବଙ୍କ ଉପରେ

ତାଙ୍କର ଏତେ ଆତ୍ମା ଓ ଭରସା, ସେମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସାଜସାଜ ଓ ସମାଜକୁ ଗୁଡ଼ି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ କି ନିଜର ଆସ୍ତଗତ ଉପରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ପୋଷଣ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ପୋଷା ଶୁଆର ଶିକ୍ଷା । ସମାଜ ନାମରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅବମାନିତ ହେଲେ ସମାଜର ସେ ପୁଣି ଆହୁତ ଘଟେ, ତାହା ଭୁଲିଗଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । କୌଣସି ସମାଜ ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ବଳି ମଧ୍ୟ ଭବ୍ୟ ଓ ଉନ୍ନତ ହୋଇନାହିଁ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ଟିପାଠୀ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶସୁରୁଷ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ପରି ସମାଜସେବାର ଆଦର୍ଶଟି ବାହୁ ନେଇଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ କାଶନ୍ତି ସମାଜସେବାର ସ୍ଥାନ ସବୁବେଳେ ନୀତିରେ ଓ ରାଜନୈତିକର ସ୍ଥାନ ସବୁବେଳେ ଉତ୍ତରେ, “ଜଣେ କଣ୍ଟାର ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧି ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଜଳନ୍ତା ନିଆଁରେ ଝାସ ଦିଏ, ଆଉ ଜଣେ ସୁନାଘାସ ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧି ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ଗରଗର ତମତମ ହେଉଥାଏ ।” ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମୁଦାୟ ଦେଶବାସୀ ଅବାଧ୍ୟ, ଅସନ୍ଧ୍ୟ, ଭେର ବା ତଳେତଳ, ନ ହେଲେ ଗ୍ରେଟ ପିଲ ବା ମାଙ୍କଡ଼ । ତା’ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନ୍ତର୍ଭୁ ନାହିଁ । ସେ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଭୁ କାଣେ—ତାହା ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—ଗାରିଆଲର ଗାରିପଲ, ଦୁମୁଣିଆର ଦୁମୁଣିପଲ । ସମାଜନୀତି ତାହା ବୁଝେନି । ସେ କହେ, ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଦେବତା, ତା’ର ଦେବତା; ସେ ତାଙ୍କର ସେବା କରିବ, ତାଙ୍କର ପୂଜା କରିବ । ଗୋବିନ୍ଦ ଟିପାଠୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତତ୍ତ୍ୱରେ ପ୍ରବଳ ବିଶ୍ୱାସୀ, ମଣିଷକୁ ଦେବତାଜ୍ଞାନରେ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି । ଦେଶର ଉନ୍ନତିରେ, ସମାଜର କଲ୍ୟାଣରେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମଣିଷର ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତି ଓ ସନ୍ତୋଷ । ସେଇଥିପାଇଁ ସମାଜ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଏତେ ଚିନ୍ତା ଏତେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ।

ଜୀବନ ଚକ୍ର :

ଶ୍ରୀ ଟିପାଠୀ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମଣିଷକୁ ସେ ଇଶ୍ୱରଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି କି ପୃଥିବୀର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜୀବ ବୋଲି ଭାବିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମଣିଷ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୃଷ୍ଠ ଜୀବଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନ୍ୟତମ ଜୀବ ମାତ୍ର । ବରଂ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ବିଶେଷତଃ ଆହାର, ନିଦ୍ରା ଓ ମୈଥୁନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଭଲ ନୁହେଁ । ଟିପାଠୀଏ ବୁଝାନ୍ତି, ମଣିଷ କାଣ୍ଡ ସେ ସେ ସାଧାରଣ ପ୍ରାଣୀଟିଏ ମାତ୍ର, ତାହାହେଲେ ପ୍ରାଣବାନ୍ ହେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବ । (ସାବଧାନ ଭାବ ସାବଧାନ) ବିବର୍ତ୍ତନ ଅବ୍ୟାହତ ଅଛି, ଫମବିକାଶର ସମ୍ଭାବନା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅଛି । ଜୀବନର ସର୍ବଗତ ଫମବିକାଶରେ । ସେ ବୁଝାଇଛନ୍ତି, “ଫମବିକାଶର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ କେବଳ ବାହ୍ୟ ବିକାଶ । ମୁଁ ବଡ଼ ଆସନରେ ବସିବି, ଖଟପଲଙ୍କରେ ଶୋଇବି, ମୋର ସ୍ତୁତିଗାନ ଶୁଣିବି, ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କର ନମସ୍କାର ପାଇବି—ଏସବୁ ବାହ୍ୟବିକାଶ ।

ପୃଷ୍ଠାରେ ଯେ ସମବକାଶ ହୋଇଛି, ତାକୁ ଟିକିଏ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ରୂମେ ହିଁ ଦେଖି-
 ପାରିବ ଏ ବିକାଶ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ, ମାନସିକ ଓ ଆର୍ଥିକ । ମନ ବଡ଼ ହେବ, ଆତ୍ମା ନିର୍ମଳ
 ହେବ । ଏହାହିଁ ବିକାଶର ଲକ୍ଷ୍ୟ (ଧରମ କଥା) । ଯାହା ଏହି ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ବିକାଶର
 ଅନ୍ତରାୟ ତାହା ହିଁ ଅଧର୍ମ ଓ ବଳସ୍ବପ୍ନବଶ । ତେବେ କ'ଣ ପାଇଁ ଏ ବିକାଶର
 ପ୍ରୟୋଗନ ? ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଠିକ୍ ଆଦର୍ଶଟି କ'ଣ ? ସେ କାହିଁକି
 ବଞ୍ଚି ରହେ ? କିପାଇଁ ତା'ର ଜନ୍ମ ? କାହାର ଉପକାର ଲାଗି ତାହାର ବିକାଶ ଓ
 ବିନାଶ ? ସେ କ'ଣ ଓ କ'ଣ ? ଉତ୍ତର ସେ ଖୋଜିଛନ୍ତି । ବଡ଼ ପୁରୁଣା ପ୍ରଶ୍ନ । ତେଣୁ
 ଅନେକ ଉତ୍ତର ବର୍ତ୍ତମାନ । ଯିପାଠି ମହାଶୟ ତନ୍ମୟରୁ ଦୁଇଟିକୁ ବିଶ୍ବରକୁ
 ଘେନିଛନ୍ତି—ପ୍ରଥମଟି : କେହି କେହି କହନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଭଗବତ୍
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟପୁରଣ । ମଣିଷ କିଛି ନୁହେଁ । ସବୁ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ମଣିଷକୁ ଦୋଷ ଦେବାକୁ
 କିଛି ନାହିଁ, ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟାନୁସାରେ ବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦାୟିତ୍ବ କାହିଁ ?
 ଏପରି ଆତ୍ମମହାତ୍ମକ ଅଭିମତଟିକୁ ଯିପାଠିଏ ଶୁଦ୍ଧା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଆଲୋଚନାରେ
 ଏହାର ଅପସାର୍ଥତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟଟି : ଜନ୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜୀବନରେ
 ଲାଭରତ୍ନର ଅନୁଭୂତି । ଏହି ମତଟି ତାଙ୍କର ସ୍ବାକାଂକ୍ଷ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଯିପାଠିଙ୍କର ଏହି
 ଲାଭରତ୍ନ ତଥାକଥିତ ଲାଭର ନୁହନ୍ତି ।—ଏ ଲାଭର ଦୟାଳୟ ନୁହନ୍ତି କି ରକ୍ଷସ ଭଳି
 ନିଷ୍ଠୁର ନୁହନ୍ତି । ଯେ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ସେ କରୁଣାରେ ଗଣନିତ
 ହୋଇ ଦୟା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଠିକ୍ ସେପରି ଯେ ପୂଜା କରେ ନାହିଁ, ତାକୁ ଦୋଷରେ
 ନର୍କରେ ପକାନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବୈକୁଣ୍ଠରେ କାନ୍ଦଣା ନାହିଁ କି ଅଟ୍ଟହାସ ନାହିଁ । ସେ
 ପରମ ଦୟାଳୁ ନୁହନ୍ତି ଯେ ସବୁବେଳେ ଦୁଃଖ ନିବାରଣ ସଜ୍ଜ ପାଳିବାକୁ ଶକ୍ତି ବସିଥିବେ !
 ବରଂ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲାଇବା ଅସମ୍ଭବ । ଆମର ଗତାନୁଗତକ ଲାଭରଦୋଷ ଦେବତାଙ୍କୁ
 ମଣିଷ କରିବାର ଅସର୍ବ ଉଦ୍ୟମ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦେବତା କରିବା,
 କାମ କିନ୍ତୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ କରିବା—ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟସ୍ତରକୁ ଟାଣିବା । ତେଣୁ
 ଯିପାଠିଏ ତାଙ୍କ ଲାଭରତ୍ନର ନିଜସ୍ବ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି, “ଜାତି ଓ ନୈତିକତାର
 ବହୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ ଏ ଲାଭରଙ୍କର ସ୍ଥାନ । ସେ ଭଲମନ୍ଦର ରୂପାକାଠି ଧରି ବସି ନଥାନ୍ତି ।
 ଭଲମନ୍ଦ ଲାଭରପୃଷ୍ଠା ନିଜସ୍ବ ନୁହେଁ, ସମାଜ ତିଆରି ନିଜସ୍ବ ମାତ୍ର । କାହାର ଦୁଃଖରେ
 ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଫାଟି ଯାଏ ନାହିଁ କି ଆନନ୍ଦରେ ଭରପୁର ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ । ସେ
 ଅବନାଶୀ ଶକ୍ତିଟିଏ ମାତ୍ର । ଯେତେ ପୃଷ୍ଠା ପଦାର୍ଥ ସବୁ ଲାଭର ଶକ୍ତି ଅବଶ୍ୟ । ଯିପାଠି
 ଏଇଠି ସାବଧାନ କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି, “ଏହା ବୋଲି ମୁଁ ଲାଭର ନୁହେଁ, ରୂମେ ଲାଭର
 ନୁହେଁ, ଏ ମାଟି ଧୂଳି ଲାଭର ନୁହେଁ । ...ଲାଭର ଶକ୍ତିର ସମସ୍ତ । ଆଉ ସେହି ଶକ୍ତି
 ପ୍ରତି ପୃଷ୍ଠା ମଧ୍ୟରେ ଅଛି । ଏ ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
 ସମସ୍ତର ଜ୍ଞାନ ହିଁ ଲାଭର ଜ୍ଞାନ ଓ ଏହାର ଅନୁଭୂତି ହିଁ ଲାଭରାନୁଭୂତି । ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ

ଯେବେ ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣମନ ଦେଇ ଅନୁଭବ କରିପାରେ ଯେ ଏ ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରୁ
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୋର ପରି ଓ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ସମାନ ଶକ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ, ତାହା
 ହେଲେ ମୁଁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଭାବୁଥିବୁ ଅନୁଭବ କରିପାରିବି ।” ବଡ଼ କଠିନ ଉପଲବ୍ଧି ।
 କିନ୍ତୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ । ‘ସ୍ବେ କ’ଣ ଓ କିଆଁ’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ପିତାନ୍ତ ଉପସ୍ଥାପନ
 କରିଛନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି, “ଅନ୍ୟର ବଡ଼ପଣିଆ
 ମାନ ନେଇ ତୁମେ ନିଜେ ବଡ଼ ହୁଅ—ଏଇ ହେଲେ ତୁମ ଜୀବନରେ ଭାବରତ୍ନର
 ଅନୁଭୂତି । ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମ ଭିତରେ ଯେ ବଡ଼ ହେବାର ଗଳ ରହୁଛି, ସେଟିକୁ ଫଳପୁଷ୍ପଭର
 ଗଛ କରିବା ହିଁ ତୁମର ଏକମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ । ତୁମେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନୁହଁ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇପାରନା ।
 ……ତୁମ ଭିତରେ ଯେ ଶକ୍ତିଟି ଅଛି, ସେ ଏଇ ବିଶ୍ବସ୍ଥାପନକୁ ଓଲଟାଇ
 ଦେଇପାରେ, ସେଇ ଶକ୍ତିକୁ ଫୁଟାଅ । ……ସବୁ ଗଳ ଏକା ଜାଗାରେ ଏକା
 ପାଣିପବନରେ ଉଧାଏ ନାହିଁ, ତୁମେ ତୁମର ଉପେକ୍ଷା କାଗା ଦେଖିନାଅ,
 ତୁମର ଭାବର ଶକ୍ତିର ବିକାଶ କର । ଏହି ଆତ୍ମବିକାଶ ହିଁ ତୁମ ଜୀବନରେ
 ଭାବରତ୍ନର ଅନୁଭୂତି । ଆତ୍ମବିକାଶ ହିଁ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।”
 ହିପାତୀ ନାଟସୃଷ୍ଟି ଜାଣିଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ । ନାଟସୃଷ୍ଟି ସେଦିନ କହିଥିଲେ, “For thi
 old Gods came to an end long ago. And verily it was a good
 and joyful end of Gods.” କଥାଟିକୁ ହିପାତୀ ଦୃଢ଼ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ଭାବର
 ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମୃତ ନୁହେଁ, ତଥାକଥିତ ଭାବର ଅନୁପସ୍ଥିତି ମାତ୍ର । ସମସ୍ତ ଜୀବନ ନିମ-
 ଅଗ୍ରସରଶୀଳ । ବିବର୍ତ୍ତନୀୟ ମଧ୍ୟ । ବିଶୁଦ୍ଧ ଓ ନୂତନ ସତ୍ୟ ବୋଲି କହୁ କେଉଁଠି
 ନାହିଁ । ସଂସାରଟା ମିଛମାୟା ନୁହେଁ, ପରକାଳର ସାନ୍ତ୍ବନା ବରଂ ମିଛ ଓ ମନ
 ଭୁଲଣିଆ । ସ୍ବର୍ଗକୁ ଯିବାପାଇଁ ପୃଷ୍ଠର ସ୍ବର୍ଗଦ୍ବାରକୁ ହିପାତୀ ଗୋଟାଏ ମନଭୁଲଣିଆ
 ସହଜବାଟ ବୋଲି କହିରଖିଛନ୍ତି । ଏସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନଦର୍ଶନ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତ୍ମର
 ବଡ଼ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ତାହାକୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତ୍ମ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତ୍ମ ଭାବରେ ଗଢ଼ିତ କରାଯାଇପାରିବ ।
 ଯେ ବଞ୍ଚିବା (to live) ଓ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତ୍ମ ଥିବା (to exist) ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ
 ଠିକ୍ ବୁଝନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ଓ ଦାୟିତ୍ବଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ହୋଇ
 ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାରେ ମଣିଷ ଜୀବନର କୃତାର୍ଥତା ନିହିତ । ତାଙ୍କ ମଣିଷ
 ବି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ ଓ ନୂତନ କରି ନିଜକୁ
 ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥାଏ । ମଣିଷର ସନ୍ଧିସ୍ଥ ଭାବରେ ଓ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ସକଳ ନେବା ଓ
 ମନୋନୟନ କରିବା ତଥା କର୍ମ କରି ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ବଶୀଳ ଜୀବନ ମାପିବାର
 ଅଧିକାର ରହୁଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପଥ ଓ ସ୍ବାଧୀନ ମତ ତାଙ୍କର ଷ୍ଟେସ୍ ।
 ସେ ଯୁକ୍ତି କରନ୍ତି, “ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଅଛି, ମୋର ମୁଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ନା କିଛି ବୁଦ୍ଧି
 ଅଛି, ମୋର ଆଖି କାନ ନାକ ତମ ସବୁ ଅଛି । ମୁଁ କଥା ବୁଝିପାରେ , ବିଶ୍ବର
 କରିପାରେ, ହସାବ କରିପାରେ । ମୁଁ ମୋ ଜୀବନର ଗତି ଠିକ୍ କରି ନେବି ନିଜେ ଭାବି,

ଚନ୍ଦ୍ର, ଅନୁଭବ କରି, ପରୀକ୍ଷା କରି । ଏଇ ଜାତିଟା ନେଲେ ମୁଁ ଅଗତ୍ୟୁ ବୋଲାଇବି କି ଏଇ ଜାତିଟା ନେଲେ ମୁଁ ପରାଜିତ୍ୟୁ ବୋଲାଇବି, ଅମୃତ ସ୍ବା କରୁଛନ୍ତି, ଅତଏବ ମୁଁ ସ୍ବା କରିବି କି ସମୁଦ ଏମିତି ହୁଏନାହିଁ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସିମିତିଆ ହୁଏିବି—ଏପରି ବିଚାର ଯେ ନିଜ ଜୀବନର ଜାତି ଠିକ୍ କରେ ବା ଠିକ୍ କରିବ ବୋଲି କହେ, ସେ ନିଜଠାରେ ଡ୍ରୋଷ୍ଟ, ସମାଜଠାରେ ଡ୍ରୋଷ୍ଟ, ଏବଂ ସଭ୍ୟତାଠାରେ ବିଶ୍ବାସଘାତକ (ଶ୍ୟାମପାଗଳ) ।” ସ୍ବାଧୀନ ନ ହେବାର ସ୍ବାଧୀନତା ତାଙ୍କ ମଣିଷ ଭାବରେ ନାହିଁ ।—“ମୁଁ ଯେ ଖାଲି ସ୍ବାଧୀନ ତା ନୁହେଁ, ଜୀବନର ପ୍ରତି ଲିଭାବିଳତା ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରଠାରୁ ସ୍ବାଧୀନ” (ଆକାଶ କହିଥା) । ତେବେ ମଣିଷ ସପର୍ବରେ ହିଁପାଠୀ ବଡ଼ ଶୁଭବିଶ୍ବାସୀ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ଲଭି-କଲେ ମଣିଷ ଯେ ଯଥେଚ୍ଛାବୃତ୍ତ କରିଯିବ, ଏହା ସେ ଭାବପାରିତ୍ୟ ନାହିଁ । ବରଂ ସେ କହନ୍ତି, “ମଣିଷର ଦିହ ଦେବତାର ମନ୍ଦିର, ମଣିଷର ମନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଖେଳଘର । ସେଥିରେ ଅନ୍ୟାୟ, ପାପ, ଅତ୍ୟାଚାର ସ୍ଥାନ ପାଇବାର ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଦଶଙ୍କ ଦାୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରକୃତିକୁ ଦବେଇ ରଖି ସୁଅଙ୍ଗର ନାଟକାଳ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧୁହୁଏ, ସେତେବେଳେ ତା ମନରେ ପାପ, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅନାଚାର ଆସି ଗାଦି ମାଡ଼ି ବସେ (ଆକାଶ କହିଥା) । ଯେଉଁଠି ସେ masman, ମୁଖବିଶ୍ବନ ଓ Just like everybody, ଦଶଦାସହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ, ସେଇଠି ସେ ନିନ୍ଦାହୀନ; ଯେଉଁଠି ଧର୍ମପ୍ରାଣତା, ଦେଶପ୍ରାଣତା ଓ ଜାତିପ୍ରାଣତା ଘେନି ଅଭିପ୍ରାଣୀ, ସେଇଠି ସେ ମଣିଷ ଜାତିରୁପୀ ନାଗସୁଣଙ୍କ ଆଖିରେ ମହାପାପୀ, ଆଉ ଯେଉଁଠି ଏଇ ଜାତି, ଧର୍ମ ଓ ଦେଶ ନାଁରେ ଉନ୍ନତ ଓ ମଣିଷମାରୁ ସେଇଠି ସେ ନୃଶଂସ ଓ ନିଦାପଣ—କୌଣସିପ୍ରକାର କ୍ଷମାର ଅନ୍ତରାଳ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଠି ସ୍ବାଧୀନ ଓ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର, ସେଠାରେ ସେ ସ୍ବୟଂପ୍ରତିଷ୍ଠ ଓ ସମ୍ରାଟ—ଅପାପବିତ । ଶକ୍ତିଟା ତା ପାଇଁ, ସେ ଶକ୍ତି ପାଇଁ ନୁହେଁ । ତାହାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତାକୁ ଅସ୍ବୀକ୍ଷିତ ରଖିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ କୌଣସିପ୍ରକାର ଶାସନ ମଣିଷର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ଅସ୍ବୀକ୍ଷିତ ରଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସାମ୍ୟବାଦ, ସମାଜବାଦ—ସବୁବାଦ ମୁହଁରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତାର କଥା କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କରନ୍ତି ଠିକ୍ ବିପରୀତ । ସବୁ ଶାସନର ଧାରଣା ଯେ, ମଣିଷ ମାତ୍ରେ ଖରାପ, ସୁବିଧା ପାଇଲେ ବିପ୍ଳୋଦଗାର କରିବେ । ତେଣୁ ଶୁଭକ ନ ବାଜିଲେ ମଣିଷ କେବେ ଭଲ କାମ କରିବ ନାହିଁ । Men never work for good except under compulsion—ମୁସୋଲିନିଙ୍କର ଏ ଶ୍ରୀ ଗ୍ରାସ୍ ସବୁ ଶାସକଙ୍କର ଭାଷା । ହିଁପାଠୀ ପ୍ରତିବାଦ କରିଛନ୍ତି, “ଭଗବାନଙ୍କ ଅଂଶରେ ଯେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ତା ପ୍ରତି ଏପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଜର ସେ କରେ, ତାର ମନଟା ସେଇପରି ଖରାପ । ଏ ପୃଥିବୀରେ ଯାହା କିଛି ଭଲ କାମ ହୋଇଛି—ମେ ସ୍ବାଧୀନ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ।” ତାଙ୍କର ସବୁଠି ମଣିଷକୁ ସେଇ ଗୋଟିଏ ଆହ୍ବାନ—ନିଜ ବାଟରେ ନିଜ

ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲି । ସମସ୍ତ ମଣିଷସମାନ ପାଇଁ ଯେଉଁବାଟ ପ୍ରଶସ୍ତ, ସେହି ବାଟରେ ହିଁ ସେ ଓଡ଼ିଆକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଛନ୍ତି । ପରକୁ ଡ଼ାକ କରି ନିଜକୁ ସବୁତର ରଖିବା ଯେପରି ଏକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ନିଜକୁ ଡ଼ାକ କରି ପରକୁ ଭରସା କରିବା ବି ସେପରି ଏକ ଭୀଷ୍ମକତା । ଦେଶପ୍ରାଣତା ଓ ଜାତିପ୍ରାଣତା ବି ଶେଷ କଥା ନୁହେଁ, ଶେଷକଥା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା । —“ଏଣିକି ତେଣିକି ଚାହିଁ ସେ ବାଟ ଚାଲେ ସେ ବାଟ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ବାଟ ଭୁଲିବ । ସେ ବାଟ ଜାଣେ, ଯାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଠିକ୍, ସେ ତା ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିବ । ସେ ରାସ୍ତା ଅନ୍ୟକୁ ଅସୁନ୍ଦର ଦିଶିପାରେ, ଅନ୍ୟ ନାକ ଟେକି ପାରେ, ରଖିପାରେ, ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରିପାରେ, କି ହାଏ ଆସେ ସେଥିରେ ? ମୋର ଏ ବାଟ, ଏ ବାଟରେ ମୁଁ ଯିବି” (ବଟୁଆ) । ବ୍ୟର୍ଥତା ଅନୁମୋଦନୀୟ, କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ୟମହୀନତା କି ଦାୟିତ୍ୱବିମୁଖତା ଅକ୍ଷମଣୀୟ । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ ଇଂରେଜ କବିଙ୍କ “My deer and only love” କବିତାରୁ ପଦେ ଉଦ୍ଧାର କରି ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେ ଏପରି ଉପସଂହାର କରିଛନ୍ତି—

He either fears his fate too much

Or his deserts are small

That dares not put it to the touch

To gain or lose it all,

—James Marquis of Montrose,

ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଟିପାଠୀଙ୍କ ମଣିଷ ଜିଜ୍ଞେଷା ଶାନ୍ତାବିଧିତା । ସେ ସମ୍ବଳହୀନ ନୁହେଁ କି ଭାଗ୍ୟହୀନ ନୁହେଁ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ସଙ୍ଗଲ ନେବାରେ ଓ ଦାୟିତ୍ୱଶୀଳ ଭାବରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାରେ ଜୀବନର ଚରତାର୍ଥତା । ସେଠାରେ ଜୟପରାଜୟ ଭୁଲିମୁଲ୍ ।

ସାହିତ୍ୟ ଚକ୍ରା :

ଶ୍ରୀ ଟିପାଠୀ ମନନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚନାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଉଭୟ ଗୁଣ ଓ ପରିମାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାହା ବେଶ୍ ପ୍ରଭୁଳ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଏକପକ୍ଷରେ ଯେପରି ସୁଦୃଢ଼ବର୍ତ୍ତର ଓ ରସସାଗ୍ନୀ, ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସେପରି ଏକକିଷ୍ଟ ସ୍ୱଳାତ୍ୟାଭିମାନ ଓ ସ୍ୱଭାଷା ପ୍ରୀତିରେ ଦୀପ୍ୟମାନ ଓ ମୁହ୍ୟମାନ । ଟିପାଠୀଙ୍କ ସାହିତ୍ୟବୋଧ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର । ଅକ୍ଷୟନର ପରିସର ଥିଲା ବ୍ୟାପକ ଓ ଗଭୀର । ସେ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଗ୍ରନ୍ଥ ଥିଲେ । ସେହି ସୂତ୍ରରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଥିଲେ ପରିଶୀଳିତ ସୁବୋଧୀୟ ମନ ଓ ମାର୍ଜିତ ସାହିତ୍ୟବୋଧ । ସମ୍ଭୂତ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର କିଛିଟା ପ୍ରବେଶ ଥିଲା; ଏଣେ ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଯାହା କିଛି ଅବଶ୍ୟ ପାଠ୍ୟ । କବି ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର

ଓ ବଳଦେବ ରଥଙ୍କ ରଚନାରୁ ନିର୍ବାଚିତ ଉଦ୍ଧୃତରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସହିତ
 ତାଙ୍କ ରସାଳ ଯୋଗାଯୋଗ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ୍ୟ ରହେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ପଞ୍ଚପଦିକା ସହିତ
 ତାଙ୍କର ସତଳ ସଫଳ ଥିବାରୁ ସେ ସମସାମୟିକ ସାହିତ୍ୟର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ
 ବେଶ୍ ସମର୍ଥ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପରିଶୀଳିତ ମନ ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ସାହିତ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ
 ସାହିତ୍ୟର ଦୋଷଦୃଷ୍ଟିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖିପାରୁଥିଲା ଓ ତାର ପ୍ରତିସ୍ପେଧକଲେ ସମାଲୋଚନା
 ସାହିତ୍ୟ ରଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ରହିଥିଲା । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ରୂପମାର୍ଗିନୀ ଥିଲା ତାଙ୍କ
 ସମାଲୋଚନାର ପ୍ରମୁଖ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ “ସମ୍ବୃତ
 ଭାଷା, ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ଓ ବଲ୍ଲୀ କଥାର ଯେଉଁ ଯିନାଥ ମେଲା” ଆରମ୍ଭ ହୋଇ-
 ଯାଇଥିଲା, ତାହାର କୁପ୍ରଭାବକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାକୁ ହେବ, ତଥାକଥିତ ସାହିତ୍ୟ
 ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କୁ ଅଜ୍ଞାନତା ଓ ସାହିତ୍ୟବୋଧସ୍ଥାନତା ହାତରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ
 ପଡ଼ିବ, ଅଧିକନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ନୂଆ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଦୃଷ୍ଟି, ଭବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟବୋଧ ଓ ସାରସ୍ଵତ
 ଦାୟିତ୍ଵଶୀଳତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଅଭିଜ୍ଞତା-ଅଭିଜ୍ଞତା
 ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ତାରତମ୍ୟ ବିଚାର ପାଇଁ ଉଚ୍ଚନାସ୍ତକ ସାହିତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷାର ଉପାଦେୟତା
 ବୁଝାଇବାକୁ ହେବ । କିଏ ଦାୟିତ୍ଵନେବ ? ମାତ୍ର ମୂଲେଇବ ? ମାତ୍ରମୂଲୁଗ୍ନି ସେହମାନେ,
 ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କପରି ଭାବପାରନ୍ତି ନାହିଁ କି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ଦେଖିପାରନ୍ତି
 ନାହିଁ । ମୂଢ଼ମନ ଓ ସ୍ଥୂଳଦୃଷ୍ଟି ନିରପଦ ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ ସମସାମୟିକ ସାହିତ୍ୟବୋଧର
 ବହୁ ଉଦ୍ଧୃତରେ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ହିପାଠୀ—ଏବେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଠିକ୍ ବୁଝିବାର ମାନସିକତା
 ଗଢ଼ିଉଠିନାହିଁ କହିଲେ ଅଧୁରା ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେହିନ ତାଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଦୁଷ୍ଟ୍ରାପ୍ୟ
 ନ ହେବା କଥା । ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦର୍ଶନ ଅଛି, ହେଉ ନା ପଛେ
 ତାହା ଯେତେ ଅପ୍ରାପ୍ତିକର ଓ ପୀଡ଼ାଦାୟକ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର
 ସବୁଠୁଁ ବଳି ବଡ଼ ସମସ୍ୟା ଥିଲା, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷ୍ୟର ଭୁମିକା ସମସ୍ୟା ।
 ସମସ୍ୟାଟିକୁ ଶ୍ରୀ ହିପାଠୀ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଣପ୍ରକୃତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କରିଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟରେ
 ମିଥ୍ୟା ହିଁ ସୁନ୍ଦର । ତାଙ୍କ ‘ମିଛ କଥା’ ଓ ‘ସାହିତ୍ୟରେ ନ୍ୟାୟ’ ପ୍ରବନ୍ଧ ଦୁଇଟି ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।
 ନିକଟରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ପାଠଯୋଗ୍ୟତା ହରାଇନାହାନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟରେ ନ୍ୟାୟ ବା
 ଯୁକ୍ତିତର୍କର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ବୋଲି କେହି କହିବେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସବୁଦିନେ ତାର ଆରମ୍ଭ
 କଲାନାହିଁ । ହିପାଠୀ ଆନାତୋଲ ଫ୍ରାନ୍ସଙ୍କ ‘ସିଲେଭଷ୍ଟାର ବାଣ୍ଟାଡ’ ନାମକ
 ଗଦ୍ୟକାବ୍ୟରୁ ଫେରାସ୍ତ ଗୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ଉକ୍ତି ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି, ତାହା କେବଳ
 ତାଙ୍କ ଅଧ୍ୟୟନର ବ୍ୟାପକତା ସୂଚ୍ୟ ନାହିଁ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଗଭୀର ରସଦୃଷ୍ଟିର ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦିଏ
 ମଧ୍ୟ । ଫେରାସ୍ତ କହୁଛି, “ଜାଣିବା କିଛି ନୁହେଁ, କଲନା କରିବା ହିଁ ସବୁ । ଯାହା
 କଲିତ ନୁହେଁ ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନୁହେଁ । ମୁଁ କାଲିନିକ । ଏହାହିଁ ବସ୍ତୁ ରହିବା ।
 ଲୋକେ ମୋତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖନ୍ତି, ଆଉ ମୁଁ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆ ହୁଏ । ଏହି

ସଂସାର ବେଦଳ ସ୍ୱପ୍ନ । ଭୂମକୁ କେହି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ତୁମେ ଜୀବନ୍ତ
 ନୁହଁ ।” କବି ଓ ଭବିଷ୍ୟଜ୍ଞ ଜୀବନରେ କଲ୍ଲନାର ଭୂମିକା ବୁଝାଇବାକୁ ଏହାଠାରୁ ବଳି
 ସୁନ୍ଦର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଆଉ କାହିଁ ? ସାହିତ୍ୟର ଚରସହଚରୀ କଲ୍ଲନା । ତେବେ ଏ କଲ୍ଲନାକୁ
 କେବଳ ମୋ ସହଚରୀ ଭାବିଲେ ଭୁଲ ହେବ, ଏ ବଡ଼ କର୍ମପ୍ରବଣା ମଧ୍ୟ । ତେବେ
 ତାହାର ଜଗତ ଅନେକାଂଶରେ ଅବାସ୍ତବ ବୋଲି ହିଁ ବାସ୍ତବ, ଅନେକଟା ମିଛ ବୋଲି
 ହିଁ ସତ୍ୟ । ଅର୍ଥୋକ୍ତିକ ବୋଲି ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିଶୀଳ, ଅନୈତିକ ବୋଲି ହିଁ ବେଶି ଉଦ୍ୟ ଓ
 ଶାଳୀନ । କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ସମାଲୋଚକ ସେଦିନ ବରୁଣ ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ଗଲ୍ ଶୁଣି
 ଏତେ ଉତ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶନରେ ତେଣୁ ହିପାଠୀ ପୁସ୍ତକ
 ଫେସ୍‌ବାସ୍‌ ଶ୍ରେଣୀରେ ବୁଝାଇଛନ୍ତି, “ବରୁଣ କଥା କହୁଥିବାବେଳେ ବୋଲି ଯେତେବେଳେ
 ତୁମେ ସନ୍ଦେହ କରୁଛ, ସେତେବେଳେ ତୁମର ପୁରୁଣା ଗନ୍ତାତଳେ ଗୋଟାଏ ଗଧର
 ଚମଡ଼ା ଥିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।” ବରୁଣ ପୁରୁଣା ପୁଣି ବୋଧଶକ୍ତ ଅନୁପସ୍ଥିତ । ଏଥିରେ
 କି ସମାଲୋଚନା ଲେଖିଥିବ ? ହିପାଠୀ ଏମିତି ମାଡ଼ ମୁଲୁନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା
 ଯେ ପ୍ରତିପକ୍ଷ ତାଙ୍କ କଥାର ମର୍ମ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । କବି ଓ ସାହିତ୍ୟକମାନେ ଏହି
 ଦବୋନ୍ମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିନ୍ତନେନ୍ଦ୍ରୀ କଲ୍ଲନା ବା ମିଛକଥା ବଳରେ ଭାଷାରେ ଲବଣ୍ୟ ସଂସାର
 କରିଥାନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟର ଦେହ ହେଉଛି ଭାଷା, ଆଉ ବର୍ଣ୍ଣନାଗୁଚ୍ଚତା ହିଁ ଲବଣ୍ୟ ।
 ହିପାଠୀ ମହାଶୟ ସତର୍କ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ଭାଷ୍ୟ ଲଳିତ ହୋଇଉଠିଲେ ରଚନା
 ସତଃ ଲବଣ୍ୟମୟ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ । ଯାହା କାନକୁ ଭଲ ଲାଗିବ ତାହା ମନକୁ ଭଲ
 ଲାଗି ନ ପାରେ । ଏପରି ଭାଷା କି ଜୀବନ୍ତ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା ଜୀବନ୍ତ ହେବ ।
 ଭାଷା ଯେତେବେଳେ ଯୁଗପତ ପରିଣାମିତ ମନକୁ ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ କାନକୁ ଭଲ ଲାଗେ,
 ସେତେବେଳେ ତାହା ଜୀବନ୍ତ ହୋଇଉଠେ । ଜୀବନ୍ତ ଭାଷା କି ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ।
 ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା ଏକାଧାରରେ ଜୀବନ୍ତ ଓ ଛବିଳ ହେବା ଉଚିତ । ଜୀବନ୍ତ ଓ ଛବିଳ
 ଭାଷା ହିଁ ଲବଣ୍ୟମୟ ଭାଷା । ଏହି ଜୀବନ୍ତ ଓ ଛବିଳ ଭାଷା ହିଁ ମିଛକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି
 ପ୍ରତିପନ୍ନ କରିଥାଏ । ଏଇଥିପାଇଁ ବୋଧହୁଏ କବି ସ୍‌ପିଟର୍ କହନ୍ତି, “We poets
 should be good liars.” ଏଠାରୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସମସ୍ୟାଟି ମୁଣ୍ଡ ଟେକେ ।
 ସାହିତ୍ୟର ଏହି ଜୀବନ୍ତ ଓ ଛବିଳ ଭାଷା ସୃଷ୍ଟିରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଭୂମିକା କ’ଣ ?
 ଯେଉଁ ଭାଷା ଧୂରପତ କାନକୁ ଭଲ ଲାଗିବ ଓ ମନକୁ ନରୁଜବ, ତାହା ଯେବେ ଜୀବନ୍ତ
 ଭାଷା ହୁଏ ତେବେ କବି ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ‘ନେଲୁ ନାହିଁ’ କାହିଁ ପାଇଁ ତୋ କଠାଉଛନ୍ତି’
 ପାଦ ଭୁଲନାରେ, ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ “ଦେଖି ନବକାଳିକା ବକାଳିକା ମାଳିକା, ଆଲି କାଳିକା
 କାନ୍ତ ସୁର’ର ଭାଷା ନିଷ୍ପ୍ରଭ ମନେହେବ ନାହିଁକି ? “କହଇ ମନ ଆରେ ମୋ ବୋଲି
 କର” ଭୁଲନାରେ “ରେ ଆମ୍ବନ, ନିଦ୍ରା ପରିହର, ଫେଡ଼ି ଚନ୍ଦ୍ରାର ଲେଚନ” ଇତ୍ୟାଦି
 ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ବୋଧ ହେବ ନାହିଁକି ? କବି ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭାଷା ଜୀବନ୍ତ ନୁହେଁ କାରଣ

ତାହା ବୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରଭା କରେ, କିନ୍ତୁ ମନକୁ ବୁଝି ନାହିଁ; ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଭାଷା ଜୀବନ୍ତ ନୁହେଁ କାରଣ ସେଥିରେ ଆନୁଗତ୍ୟ ଅନୁପସ୍ଥିତ, ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ 'ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦୟର ଆକୁଳ ଶୋକାଗ୍ର' । ସମସାମୟିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ଅବସ୍ଥା ଅତୁଳ ବେଶି ଶୋଚନୀୟ । ହିପାଠୀ ମହାଶୟ 'ନବଭାରତ' ଓ 'ସହକାର' ପୃଷ୍ଠାରୁ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ଯେ, ଆଧୁନିକ କବିତା ମର୍ମପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ କି ଲୋକପ୍ରିୟ ନୁହେଁ । ତାହାର ଭାଷାରେ ପୁଣି ବଙ୍ଗଳାର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ଅନାୟତ୍ତଳକ୍ଷ୍ୟ । 'ଅରସିକ' ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେ କବି ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ 'ଦୁଃଖ କର ଧରି ହରି ବୋଇଲେ କିଶୋରୀ' ପଦ୍ଧତି ସହଜ ଅନ୍ୟତମ ଆଧୁନିକ କବିଙ୍କ "ଆସିବୁ ଭବନ ପରେ ଯୌବନ ସରସା ॥ ଘନ ଗୌରବ ନବ ବରଷା" ପଦର ଗୁଳନାୟକ ବିଚାର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଆଧୁନିକ କବିଙ୍କ "ଲେଖିବା ଢଙ୍ଗଟା ଏକାବେଳେକେ ଓଡ଼ିଆ ନୁହେଁ ।" ଆଧୁନିକ କବିତାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶବ୍ଦ ସମ୍ବୃତ ଶବ୍ଦ । ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ଲେଖା ଓଡ଼ିଆ, କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ କବିଙ୍କ ଲେଖା ଓଡ଼ିଆ ଅପେକ୍ଷା ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । 'ଆସିବୁ' ହିପାପଦଟିକୁ ଅନୁବାଦ କରିଦେଲେ କବିତା ପଦ୍ଧତି ଆପେ ଆପେ ବଙ୍ଗଳାରେ ଅନୁଦିତ ହୋଇଯିବ, କିନ୍ତୁ ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ଲେଖାକୁ ସହଜରେ ଅନୁବାଦ କରି ହେବ କି ? ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା ଏକପକ୍ଷରେ ଯେପରି ଛବିଳ ଓ ଜୀବନ୍ତ ହେବା ପ୍ରୟୋଜନ, ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସେପରି ଲେଖାର ଢଙ୍ଗ ଓ ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର କବିବାର ଢଙ୍ଗ ଓ ଭାଷା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଓଡ଼ିଆଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୁଇବେ କାହିଁକି ? ଓଡ଼ିଆ କବିତା ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ କି ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଲେଖାଯିବ କାହିଁକି ? ପ୍ରକୃତ କବି ଲେଖିବ ନିଜ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ନିଜ ଭାଷାରେ, ଖାଲି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ । ଲେଖା ହେବ ଅନୁରଜ ଓ ହୃଦୟଭେଦୀ । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଲୋକପ୍ରିୟ ନ ହେବାର କାରଣ ହେଉଛି—ତାର କଥା ବିଲଗ୍ନ, ଭାଷା ବଙ୍ଗଳା ଓ ଶବ୍ଦ ଶିଷ୍ଟ ସମ୍ବୃତ । ହିପାଠୀଏ ସ୍ପଷ୍ଟ କହୁଛନ୍ତି, 'ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁ ଲେଖା ହୁଇଛି, ଅତଏବ ବହୁର କଥା, ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ଭାଷ୍ୟ ସବୁ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଙ୍କ ଲାଏକ ହେବା ଉଚିତ (ମିଛକଥା-୨) । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ହିପାଠୀଙ୍କ 'ମାୟାବା' ଉପନ୍ୟାସର ୧୩ଶ ପରିଚ୍ଛେଦ ଅବଶ୍ୟ ପଠନୀୟ । ସେଠାରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ବିଚାର ବିଶ୍ଳେଷଣର ଏକ ଦୀର୍ଘ ଆସର ଅଛି ଓ ଶେଷକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରାଯାଇଛି ଯେ, "ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ତା'ର ଅଙ୍ଗପୁଷ୍ଟି ନିମନ୍ତେ କାହାର ଅନୁଗ୍ରହ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଭକ୍ତ ମାଟି ପେଟ ଯୋଷେ ନାହିଁ । ଅନୁଗ୍ରହୀତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କେବେ ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ" (ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଠୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାବଳୀ, ୧ମ ଭାଗ, ପୃଷ୍ଠା ୨୩୭) ।

ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟସେବାଙ୍କ ପାଖରେ ହିପାଠୀଙ୍କର ଆନୁଗତ୍ୟ ନବେଦନ ଯେ, ସେମାନେ ଭାଷାକୁ ଛବିଳ ଓ ଜୀବନ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଲେ ନିଜ ଜାତିର ଭାଷା ପଢନ୍ତୁ ।

ଦେଶର ଭାଷା, ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁର ଭାଷା ଜବନ୍ତ ଓ ଛବିଳ । ଅବଶ୍ୟ ସେ ଇଂରାଜୀ ଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହଚ୍ୟ ପଡ଼ିବାକୁ ବାରଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ କି ବଦେଶୀ ଶବ୍ଦସମ୍ବୋଧକୁ ପ୍ରଣବ ଅଶୁଦ୍ଧ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ଇଂରାଜୀ ଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହଚ୍ୟ ଉନ୍ନତ । ତେଣୁ ଅବଶ୍ୟ ପାଠ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱ ଅଛି, “ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହଚ୍ୟର ଶ୍ରୀକଳେବର ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଚାହେଁ, ତା ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରି ତାପରେ ଅନ୍ୟଭାଷା ଓ ସାହଚ୍ୟରେ ପଶିପାରେ । ଏଇ ମାତ୍ର ।” ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଭ୍ୟାସ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶେଷତଃ ବଙ୍ଗଳା ସାହଚ୍ୟ ନ ପଡ଼ିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଓଡ଼ିଆ ସାହଚ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପାଠ୍ୟବସ୍ତୁ ଅଛି । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ବଦେଶୀ ଭାଷା ଯେବେ ନିତାନ୍ତ ଦରକାର ହୁଏ, ତାହାହେଲେ “ସେଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ଗୁଣରେ ଶୋଷ ପାଇଲ ପରି, ଓଡ଼ିଆ ପଞ୍ଜାଳିଆ ବୁଦ୍ଧିରେ ପଶିଲ ପରି ହେଉ । ଏଇଠି ପ୍ରତିବାଦ ଉଠିଲା । ଏପରିକି ତଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲି ଚାଲିଲେ । ସେ କୁଆଡ଼େ ହାଡ଼ି, ପାଣି ଯେଉଁ ଭାଷାରେ କଥା କହନ୍ତି, ସେହି ଭାଷାରେ ସାହଚ୍ୟ ଲେଖାଯାଉ ବୋଲି ସୂଚି କରନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ସାହଚ୍ୟ ଗୁଳନାରେ ଆଧୁନିକ ସାହଚ୍ୟକୁ ନିକୃଷ୍ଟ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ବୁଝାମଣା ସୁରୁ ଭୁଲ । ଟିପାଠୀ ମହାଶୟ ବରଂ ଲୋକଙ୍କ କହୁବା ଭାଷା ଓ ଲୋକଙ୍କ ବୁଝିବା ଭାଷାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ବୁଝନ୍ତି । ଗାଁରୁ ଲୋକଙ୍କ ଭାଷାରେ ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ ତାକୁ ଗଞ୍ଜିରୁକି ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ସାହଚ୍ୟକ ଭାଷା ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ପରମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି, ଯାହା ହେବ ଏକାଧାରରେ ସରଳ ଓ ସୁନ୍ଦର । ସାହଚ୍ୟର ଭାଷା ସକୃତରେ ଭାଷା ରଚନାର ଭାଷା—Language within language । ଅଧିକନ୍ତୁ ବୁଝି ହୋଇ ଯିବାଟା ସାହଚ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଶେଷ କଥା ନୁହେଁ । ସେ ଲୋକପ୍ରିୟ ସାହଚ୍ୟ ଓ ଲୋକପ୍ରିୟ ଆଲିମାଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ତାରତମ୍ୟ ବିଚାର କରିପାରନ୍ତି । ସରଳ ସହଜ ସାଧାରଣବୋଧ୍ୟ ଭାଷାରେ ସାହଚ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ଭବ । କିନ୍ତୁ ଯାହାସବୁ ସରଳ, ସହଜ, ସାଧାରଣ ବୋଧ୍ୟ ଭାଷାରେ ରଚିତ ସେଗୁଡ଼ିକ ସାହିତ୍ୟ ନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଟିପାଠୀଙ୍କ ସାହଚ୍ୟବୋଧ ବେଶ୍ ସୁସ୍ଥ ଓ ଗମ୍ଭୀର । ସେ ବୁଝାଇଛନ୍ତି, “ଏଇକି ସହଜ ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା; ଭଗବତର ନିରୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ତକଥାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଉପନ୍ୟାସ ଗଳ୍ପ, ଦେଶପ୍ରିୟ ଗୀତିସବୁ ଏ ଭାଷାରେ ଲେଖାଯାଇପାରେ । ଆଉ ଏ ସାହଚ୍ୟ ସେ ଲୋକପ୍ରିୟ ସାହଚ୍ୟ, ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠକ ମାନଙ୍କର । ବୈଷ୍ଣବ ପାଣି, କୃଷ୍ଣବାବୁ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଲେଖା ଲୋକପ୍ରିୟ ଆଲିମାଲିକା—କାରଣ ଏଥିରେ ନାହିଁ ସାହଚ୍ୟର ଉନ୍ନତ ଭାବ, ହୃଦୟର ସ୍ପନ୍ଦନ, ଅନୁଭୂତିର କଞ୍ଚନ । ଉଭୟ ଭାଷା ଏକା ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଭାବ ଓ ବିଷୟ ନେଇ ଗୋଟାଏ ଆଲିମାଲିକା ଓ ଗୋଟାଏ ସାହଚ୍ୟ” (ଅରସିକ) । ଏ କଥା ଏବେ କ’ଣ ଓଡ଼ିଆଏ ବୁଝିଲେଣି ? ତଃ ମାନସିଂହ କ’ଣ ଠିକ୍ ବୁଝିଥିଲେ ? ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସାହଚ୍ୟର ଇତିହାସ କହିଲେ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିବାର

କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ଏତିକରେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିପକ୍ଷ ନରସ୍ୟ ହୋଇନାହାନ୍ତି; ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଛନ୍ତି, ଅଣିଷିତ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନୂଆ ଯୁଗର ନୂଆ ଭାବ ବୁଝିବେ କପରି ? ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ କରିବେ କପରି ? ଆଧୁନିକ ଲେଖାର ଭାବ ଉଚ୍ଚ ଓ କାରସାଦ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଦୁର୍ବୋଧ ନ ହେବ କପରି ? ଟିପାଠୀ ଏ ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଇଛନ୍ତି, “କଥାଟା ମୂଳରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସତ୍ୟରେ ପୁର୍ଣ୍ଣ । ସାହିତ୍ୟ ଯେବେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଚନ୍ଦ୍ର ହୁଏ, ତାହାହେଲେ କୌଣସି ସମାଜ ତା’ର ସାହିତ୍ୟର ଅନୁପୟୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରେ (ମିଛ କଥା) ! ଏହି କଥାଟିକୁ ଅରସିକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝାଇଛନ୍ତି, “ଏ ଯୁଗର ଲୋକେ ଆମ କବିତା ବା ଲେଖା ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ କହିବା ମନୁଷ୍ୟଜାତି ପ୍ରତି ଅବମାନନା । ଜାତିର ଅନେକ ଦୋଷ ଆଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଜାତିର ମନୁଷ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଆମ ରୂପ ପରି ମନୁଷ୍ୟ—ମହତ, ଉଦାର ଓ ସର୍ବୀୟ । ସେ ଯେତେ ଅପାଠ୍ୟା ହେଉ, ଯେତେ ଅସତ୍ୟ ହେଉ, ଯାହା ସୁନ୍ଦର ତାକୁ ବାଞ୍ଛନେବାର ଶକ୍ତି ତା’ର ବରାବର ରହୁଛି (ଅରସିକ) । ଟିପାଠୀଙ୍କ ପାଇଁ ନୂଆ ଭାବ, ନୂଆ ଧାରଣା, ନୂଆ କଥା, ନୂଆ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରି । ସେହି ନୂଆ ସୂରୁଣାରୁ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିବା ନୂଆ । “ଝଡ଼ ତୋଫାନ ପରେ ନୂଆ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖି ମଜୁ, କାରଣ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆମର ସୂରୁଣା ଜଣା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆସିଛି, ନୂଆ ଆଲୋକ, ନୂଆ ତେଜ ନେଇ ।” ଏ ବୁଢ଼ୀ ଗୁଣସା ସବୁ ଦେଖି-ସାରିଛି, ସବୁ ଶୁଣି ସାରିଛି, ତାକୁ ଏକଦମ ନୂଆ କିଛି ଦେଖାଇବାକୁ ନାହିଁ କି ଶୁଣାଇବାକୁ ନାହିଁ । ଐତିହ୍ୟ ଓ ଆଧୁନିକତା ହାତ ଧରିଧରି ହୋଇ ଚାଲିଛି—ଟିପାଠୀ ସେହି ଆଧୁନିକତାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଉକ୍ତି ଜଣାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯାହା ଐତିହ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ସେ ବୁଝାଇଛନ୍ତି, “କିନ୍ତୁ ସୂରୁଣାର ଅନିଶା ନୂଆ ଜନନ ଦେଖିଲେ ଉକ୍ତି ହବ ନାହିଁ, ଭୟ ହବ; ଶୁଦ୍ଧ ହବ ନାହିଁ, ବିରକ୍ତ ହବ । ଆମେ ନୂଆ ଲେଖକ-ମାନଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧା କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଭୟ କରିବାରୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ ।” ସେହି ହେତୁରୁ ନୂଆ ସୂର୍ଯ୍ୟର ନୂଆ ତେଜରେ ଆଖି ଝାପୁଆ ହୋଇ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଅମଡ଼ାମାଡ଼ି ଚାଲନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ହାତ ଓଠ ଧରି ବାଟକୁ କାଢ଼ି ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରୁ (ଅରସିକ) । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କିଛି ନାହିଁ ବୋଲି ସେ କହିନାହାନ୍ତି, ବରଂ କହିଛନ୍ତି, ତା’ର ଭାବ ଅଛି, ରୁଚି ଅଛି, ସତ୍ୟତା ଅଛି, ଲଳିତା ଅଛି, ଛନ୍ଦ ଅଛି—ସବୁ ଅଛି; ତଥାପି ଏ ଲେଖା ଲୋକଙ୍କୁ ନିର୍ଜୀବ ପରି ଲାଗେ । କାହିଁକି ? ତା’ର କାରଣ ଏଥିରେ ନାହିଁ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିତା, ନାହିଁ ଓଡ଼ିଆର ସୁଖଦୁଃଖରେ ସମବେଦନା । ଏ ଯେପରି ଭୋକଲପେଟ ଗରବ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ବଜାଲିବାବୁଝର ଦରୋଟି ଓଡ଼ିଆରେ ଆଶ୍ୱାସନା, ବିଲଦି ସାଇବଙ୍କ ଝୁଣା ଓଡ଼ିଆରେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା । ସେ ଓଡ଼ିଆର କି ଲଭ ? ଓଡ଼ିଆ ସେଥିରୁ କ’ଣ ବୁଝିବ ? କି ଆଶ୍ୱାସନା ପାଇବ ? (ଅରସିକ) । ଗାଁ ଗହଳର ମୌଖିକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲେଖାଯିବ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ; ଛନ୍ଦକୁ ଚାହିଁ ଭାଷା ବଦଳିବ ନାହିଁ,

ଭସାକୁ ଚାହିଁ ଦିଆଗି ହେବ ଛନ୍ଦ । ନୂଆ ପୁରର ନୂଆ ରୁଚି ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବ ନିଶ୍ଚୟ । କନ୍ଥା ତାହା ଐତିହ୍ୟରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ; ଆଉ ସେଥିରେ ଫୁଟି ରହିବ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସୁଖଦୁଃଖରେ ସମବେଦନା ଓ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିତା, ଓଡ଼ିଶା ମାଟିର ବାସ୍ତା ଓ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଜାତୀୟ ସ୍ମୃତିର ସୌରଭ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସରେ ହିପାଟିଆ ବକ୍ତବ୍ୟ ଓ ଇନ୍ଦେଶ୍ୟର ଏକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟମୟ ଭୂମିକା ସ୍ଥାନର କରବାକୁ ହେବ— ଯେତେବେଳେ ଐତିହ୍ୟ ଅସ୍ଥାନର ତଥା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର କଲ୍ୟାଣକାମନାର ଅସଫଳ ବଳବତ୍ତର ହୋଇଉଠୁଥିଲା, ସେତେବେଳେ ବ୍ୟଙ୍ଗର କଷାଦାତର ଓ ସଦ୍‌ପରାମର୍ଶରେ ତାରୁଣ୍ୟର ଅବବେଚନାମୟ ବେଗକୁ ସେ ଫସତ ଓ ସହୃଦ କରୁଛନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଆସୁସମାହିତ ହୋଇ ଶିଖିଛି, ଆସୁସମ୍ମାନବୋଧ ଅର୍ଜିଛି ।

ନବୀନ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ହିପାଟିଆ ନିରୁସାହତ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ‘ଅସନ୍ନତା ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ’ ଓ ‘ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ’ରେ ତାଙ୍କର ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ । ସେ କେବଳ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବଡ଼ ବିମତ ଭାବରେ କେତୋଟି ଜଣାଶୁଣା କଥା ନବେଦନ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଭୁଲିଛାନ୍ତି ଦେଖାନ୍ତି (ସାହିତ୍ୟ ଓ କଲ୍ପନା) । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଅନ୍ୟତମ କଳା । କଳାର କାର୍ଯ୍ୟଦେଲ ଅବାସ୍ତବରେ ବାସ୍ତବତାର ଭ୍ରମ ଉତ୍ପତ୍ତିକାରୀ—ଅନ୍ୟକଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ଜୀବନ ସଂସାରବା, ନିର୍ଜୀବକୁ ଜୀବନଦାନ ଦେବା, ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବା । ଏଠାରେ କଲ୍ପନାର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଆଉ ସମାନ୍ତପାତକ ସାମୁହିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପୃଷ୍ଠି ଶେଷକଥା । ବିଷୟବସ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟରେ ଅବାନ୍ତର, ସେଠାରେ ଖୋଜାଯାଏ ସାମୁହିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପୃଷ୍ଠି ମାତ୍ର । ସାହିତ୍ୟକଙ୍କ ରଚନାରେ ସେହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଓ ଶୋଭାପ୍ରକାଶ ହିଁ ପ୍ରାଣସ୍ୱରୂପ । ସେଥିରେ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟକରଣ ଯେବେ ଦର୍ଶନ ଓ ବିଜ୍ଞାନାଦି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ସେସବୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ; ବିଷୟବସ୍ତୁର ଆବହାତ୍ୱ, ବେଷ୍ଟନା ମାତ୍ର । ସେ ସବୁ ଦରକାର ପଡ଼ିପାରେ, ନ ପଡ଼ିପାରେ (ସ୍ଲେଟ କଥାଟିଏ) । ସେଦିନ ଯେଉଁ ତରୁଣଗଣ ସାମ୍ୟବାଦ ବିଶେଷତଃ ଲେନିନ ଜାତୀୟ ସାମ୍ୟବାଦ ଦେଇ ଅଭିପ୍ରାଣ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଣପ୍ରକୃତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ କରାଇଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ ସବୁଦିନେ ଚିରସତେଜ ଗୋଲପ ଫୁଲଟିଏ ପରି ଫୁଟି ରହିଥାଏ; ତାକୁ ସେଦିନ ଯେଉଁମାନେ ଚୁର୍ଲ୍ଲଆକିଲାସ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ଧୂସ ଓ ସମାଜବିପ୍ଳବର ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ମାଡ଼ିଛନ୍ତି, ମିଥ୍ୟା ଗ୍ରହଣୀୟ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ଦେଇ ପାଟି କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ‘ପାରଡ଼ାପୋକ’ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିବାକୁ ପଛକାନ୍ଦାନ୍ତି । ଗୋଲପଫୁଲର ମନ୍ତ୍ରମାୟ ହେବାରେ ସାହିତ୍ୟକର କୃତାର୍ଥତା, କଣାବୁ-ଫୁଲର ପାରଡ଼ାପୋକ ହେବାରେ ନୁହେଁ । ଶେଷକୁ ତାଙ୍କ କଥା ରହିଛି । କଣାବୁଫୁଲ ଓ ପାରଡ଼ାପୋକମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ବିଦାୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ହିପାଟିଆ

ପ୍ରବନ୍ଧ ଏବେ ବି ପାଠଯୋଗ୍ୟତା ହରାଇନାହିଁ । ଏବେ ବି ସେ କେହି ତରୁଣ ସାହିତ୍ୟିକ ଦିଗଦର୍ଶନ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଢ଼ିପାରନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ କବିତାରେ ବିଷୟ ବିଚାର, ସାହିତ୍ୟ ଓ କଳା, ସାହିତ୍ୟରେ ନ୍ୟାୟ, କଣାରୁ ଫୁଲ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥାଟିଏ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଉପନ୍ୟାସ, ଏକାଙ୍କିକା, ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଉପାଦେୟତା, ମିଛକଥା ଓ ଅଭିଯୋଗ ଆଦି ପ୍ରବନ୍ଧ ପଢ଼ି ସେ କେହି ଉପକୃତ ହୋଇପାରନ୍ତି । ତତ୍କାଳୀନ ସାହିତ୍ୟିକ ଅବବୋଧ ବଢ଼ିବ, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ଏକାଙ୍କିକାଦି ରଚନାର ମୂଲ୍ୟଜ୍ଞ ଜାଣିହେବ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଦେଶୀବିଦେଶୀ ବହୁ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ବିଚାରବୋଧ ସହଜ ପରିଚିତ ହୋଇହେବ । ଗେଟେ, ସ୍ଟୋଭେର, ସେକ୍ସପିଅର, କବି ସ୍ପିନକର୍ଣ୍ଣ, ଶାଟସ୍, ମିଲଟନ୍, ସ୍ୱିଟ୍, ଟେଲିସନ୍, ରସେଲ୍, ଡ୍ରାଫ୍ଟିଂଟର, କପ୍ଲିଂ ଲମ୍ବର୍ଣ୍ଣ, ଡିକେନସ୍, ଡେସ୍ଟରଟନ, ଭଲଟେସ୍ଟାର, ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ ଶ', କୋର୍ଡ଼ାଡ଼, ବାଣ୍ଟ, କାଲିଦାସ, ଭାର୍ଗବ, ମାଘ, ଉପେନ୍ଦ୍ର, ଅଭିମନ୍ୟୁ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଆଦି ବହୁ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ରୂପ, ବିଚାର ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ସଚେତନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଢ଼ିଲେ ତେଣୁ ଉଚ୍ଚବୋଧ ଓ ବିଚାର ମାର୍ଜିତ ହୋଇପାରିବ ।

କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ, ଏହାର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନିପାଠୀଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ଗ୍ରାହକତାରେ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କର ସୁଖ ଓ ସୌଭାଗ୍ୟ । ତାଙ୍କ 'ଅଦା ବେପାରୀ' ପ୍ରବନ୍ଧ ପଠନୀୟ । ଲୋକଙ୍କ ଦାଗଦାସୀ, ସରକାରଙ୍କ ଅବହେଳା କି ଲୋକଙ୍କ ମୂର୍ଖତା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକୃତ ଅଗ୍ରଗତି ନୁହେଁ, ଅଗ୍ରଗତି ହେଉଛି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଅନାଗ୍ରହ ଓ ଉଦ୍ୟମଶୂନ୍ୟତା । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ, ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସଂଘ ଓ ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦକୁ ସେ ନିଜ ନିଜର ଅହଙ୍କାରର ପରିଧି ଭାଙ୍ଗି ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୋଳେଇ ନେବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ପଞ୍ଚାୟତ ରୁଞ୍ଜନରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲାଭପ୍ରେମୀ ଓ ପଢ଼ିବା ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ବୁଲି ବହି ଦୋକାନ ସଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ସୁନ୍ଦର ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ମନୋଜ୍ଞ ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି । ବହି ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇପାରିବ । ଲୋକେ ଭଲ ବହି ପଢ଼ିବେ, ମାର୍ଜିତ ରୂପ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧରେ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ହେବେ । ତାଙ୍କର ସବୁ ରୂପ ପ୍ରଚାରପ୍ତ ହୋଇପାରିବ । ଅପସାହିତ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ସେ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ଲୋକଙ୍କ ରୂପ ଓ ରୁଚିକୁ ଖରାପ କରୁଥିବାରୁ ଗ୍ରନ୍ଥାଖାନା ମାଲିକ ଓ ପ୍ରକାଶକଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହି ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ 'Board of Censors' ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ଏହା ସମ୍ଭବ କି ? ସେ ତାଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟର ସୀମିତତା ଜାଣନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଜାହାଜ ମୁଲାଇବାର ଦୁରକାଞ୍ଚାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆ ସମାଲୋଚନା ସାହିତ୍ୟକୁ ଟିପାଠୀଙ୍କ ଅବଦାନ କଲନା କରିବାକୁ ହେଲେ ତାଙ୍କ ସମସାମୟିକ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚକଙ୍କ ବିଦ୍ୟାବୃଦ୍ଧି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ ହେବାକୁ ହେବ । ସେ ଦିନ ସେମାନେ ‘ସାହିତ୍ୟ’କୁ ଲେଖନ୍ତି ‘ସାହାସ’ ଓ Psycho-Analysis ବନାନ ନ ଆସୁ ପରେ ଏସବୁଙ୍କ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ଘେନି ମାତ୍ର ପାରନ୍ତି । ବିଦ୍ୟା ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ! ଆଉ ବୁଦ୍ଧି ? ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିଦାତା ଥିଲେ ଜନଜଣ । ୧ମ—ନେଲସନ ସାହେବ (ତାଙ୍କପରି କଣ ଆଖିଟି ପାଖରେ ଟେଲିସ୍କୋପ ଧରି ଏମାନେ ଜଗତକୁ ଦୃଢ଼ ସଙ୍କେତଟା ଏପରି ଶିନ୍ ଶିନ୍ କରି ଦେଖିପାରନ୍ତି ଯେ ସେ ବିଚର ହାତ ନାହିଁ ରବ ଗୁଡ଼ି ପଳାଏ । ୨ୟ—ବୁଲ୍‌ଲୁ (ଏମାନଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଯାହା ଉପରେ ପଡ଼େ, ତା ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣିତ । ପୁଣି ଏମାନଙ୍କୁ ମାରିଲେ ହାତ ଖୋଏ ।) ୩ୟ—ସେକ୍ସପିଅରଙ୍କ ଇୟାଗୋ (ବ୍ୟାଝ୍ୟା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ) (ଖଣ୍ଡିଏ ପନ୍ଥ—ସହକାର, ଏପ୍ରିଲ ମେ’ ୧୯୨୫) । ଏଣୁ ଏମାନଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରେ ଯେବେ ନାଟ୍ୟକାର କାମପାଳ ମିଶ୍ର ପାଗଳ ହୋଇଥାନ୍ତି ତେବେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବାରେ କିଛି ନାହିଁ । ନାଟ୍ୟକାର ଅଶ୍ୱିମକୁମାରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ଗୁଡ଼ିନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନାଟକର ବିପକ୍ଷ ସମାଲୋଚନା ଅକୃତଜ୍ଞତାର ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର । ଅଶ୍ୱିମକୁମାରଙ୍କ ସହସାହିତ୍ୟ, ସାଧୁ ଉଦ୍ୟମ ଓ ନିଷ୍ଠାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟସ୍ୱତ୍ତ୍ୱକୁ ଟିପାଠୀଏ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ଓ କହନ୍ତି ଯେ, ସମାଲୋଚନା ଯେପରି ଲେଖକର ଆଗ୍ରହରେ ଶୀତଳତା ନ ଆଣେ ସେଥିପାଇଁ ସମାଲୋଚକ ସଚେତନ ରହିବା ଉଚିତ । ସମାଲୋଚନା ମାନେ ଅଳପ୍ର ଦୋଷ ପ୍ରଦର୍ଶନ ନୁହେଁ କି ଅଳପ୍ର ଗୁଣଗାନ ନୁହେଁ । ସମାଲୋଚନାମାନେ ସୁବିଶ୍ଳଷିତ ଭାବରେ ଲେଖା ବା ଲେଖକର ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ ବା ମୂଲ୍ୟାୟନ । ଏହି ମୂଲ୍ୟାୟନ ଭୁଲନାଶୀଳ ହେଲେ ଆହୁରି ଭଲ କଥା । ଟିପାଠୀ ମହୋଦୟ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ପଦାବଳୀ ଅନୁବାଦ ଉପଲକ୍ଷେ ଭୁଲନାସକ ସମାଲୋଚନାର ଉପାଦେୟତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି, “ଘରର ରତ୍ନ ଯେତେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବାହାର ରତ୍ନ ସହଜ ଭୁଲନା ନ କଲେ ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିପାରି ପାରେ ନାହିଁ । ବିପକ୍ଷତ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦଗତ ଦୋଷ ଭିନ୍ନ ଆଦର୍ଶର ସମ୍ମୁଖୀନ ଓ ସମବିବେଚ୍ୟ ନ ହେଲେ ତିରୋହତ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ପ୍ରବାସ ଯେପରି ଉପକାଶ, କାଷ୍ଠାୟ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ପରଦେଶୀ ସାହିତ୍ୟର ଅଲୋଚନା ସମାନ ଉପଯୋଗୀ । ...କାଷ୍ଠାୟ ଆଦର୍ଶକୁ ସୁନ୍ଦର, ସସ୍ପୃତ ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣତାଭିମୁଖୀ କରିବାକୁ ହେଲେ ଭିନ୍ନ ଆଦର୍ଶ ସହଜ ତାହାର ପରିମାଣ ଭୁଲନା ଓ ମିଶ୍ରଣ ନିତ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନ (ବିଦ୍ୟାପତି—୧ ଓ ୨) । କି ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପମାକୁ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗତଃ ସେହି ଓ ସେହି-ପିଅରଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ବୈଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟ ସହଜ ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥିବାରୁ ଆମ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର କେବଳ ଅଶ୍ରୀଳତାହିଁ ଆଖିକୁ ଦିଶେ; ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଜନାଗତ ହୋଇରହେ । ଭଞ୍ଜେ ତାହାର ଆତ୍ମପଣ ଉପଲକ୍ଷେ ଯେଉଁ

ଉପମା ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି ତାହାକୁ ସେ ଅଭିଜ୍ଞ ଏକ ରତ୍ନ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି ।
 ବୈଦେହ୍ୟ ଶିଳାସରେ ଅଛି, “ବନ୍ଧୁମି ଆସଇ ମନହୁଁ ବେଗେ ବଡ଼ ମେଘ ଖଣ୍ଡ କି
 ବାୟୁବେଗେ ।” ଏପରି କଲ୍ଲନା କାଳିଦାସଙ୍କ ରଘୁବଂଶରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ, “କାଳିକେବ
 ନବିତା ବଳାକମ୍ପା ।” ଉଭୟର ଭାଷା ଛବିଳ ଓ ଜୀବନ୍ତ—ମହତ କବିଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ।
 ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ କହୁଛନ୍ତି, “ଆଜି ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଆସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯାହା ଅଶ୍ରୁମିଳ ବୋଲି
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନ ହୁଏ, କାଲି ବୈଦେହୀଙ୍କ ସାହଚର୍ଯ୍ୟରୀମାନଙ୍କର ସେହି ସେହି ବିଷୟ
 ଦେଖିଲେ ତାର ପ୍ରତି ଆଦର ହେବ ।” ଅନୁବାଦ ଓ ଭୁଲନାସ୍ତକ ସମାଲୋଚନା
 ମାଧ୍ୟମରେ ସାହଚର୍ଯ୍ୟବୋଧ ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ଉଦାର ହେବ, ରୁଚି ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ମାର୍ଜିତ
 ଓ ଶାଣିତ ରହିବ । ହିପାଟିଙ୍କ ସମୟର ସମାଲୋଚନାର ଦଶା ଅବଶ୍ୟ ଶୋଚନୀୟ
 ଥିଲା । ନିରପେକ୍ଷ ନିଷ୍ପାମ ସମାଲୋଚନା କଲ୍ଲତାପ୍ତ । —“ଜନଗତ ଭାର୍ଗବ ଆନ୍ତୋଣ,
 ସମାଲୋଚକଙ୍କର ସଙ୍ଗର୍ଷ ମନର ବୃଥା ଆସ୍ଥାନନ ହିଁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସମାଲୋଚନା ନାମରେ
 ଆଖ୍ୟାତ ।” ତେଣୁ ସେ ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ ସମାଲୋଚନାର ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରିବାକୁ କବି
 ସ୍ଥିନବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସିଲରକ୍ତ ସ୍ୱରଣ କରିଛନ୍ତି । କବି ସ୍ଥିନବର୍ଣ୍ଣ କହୁଥିଲେ, “ସମାଲୋଚକର
 କାର୍ଯ୍ୟ ସୁକରଣୀର କାର୍ଯ୍ୟପରି । ସେ ସାଆନ୍ତଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକଙ୍କର
 ଆସିବା ଅପେକ୍ଷାରେ ଘରଦ୍ୱାର ସଫାସୁତୁର କରୁଥାଏ, ସାଆନ୍ତ ଆସିଲେ ସେ ଘର ଗୁଡ଼ି
 ପଳାଇବ—ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।” ଅନ୍ୟଥା ସେ ସିଲରକ୍ତ ଉଦ୍ଧାର କରିଛନ୍ତି, “ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ
 ସମାଲୋଚନାର ସ୍ଥାନ ଅଛି, ଆଉ ସେ ସ୍ଥାନ ସିଲରଙ୍କ ଭାଷାରେ ଝାଡ଼ୁଦାରର—
 Serving wenchର ସ୍ଥାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଝାଡ଼ୁଦାର ଅତି ଉଚ୍ଚ, ତାର କାର୍ଯ୍ୟ
 ଅତି ମହତ । ସେ କାହାରିକୁ ଗ୍ରୋଟ କରିବାକୁ ଯାଏ ନାହିଁ, କେବଳ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିରରୁ
 ବୁଢ଼ିଆଣି ଜାଲ ଅଳିଆମଳିଆ ପୋକଜୋକ ଓଲଟପୋଲଟ ଫିଙ୍ଗି ଦିଏ, ଘରଟିକୁ
 ଚିକ୍‌କଣ୍ଟାକଣ୍ଟ କରି ରଖେ, ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ଆଗମନ ପାଇଁ । ସରସ୍ୱତୀ ସେତେବେଳେ
 ଆସନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ଆପେ ଗୁଆଁ ମୁଣିଆ ଗୋଟିଏ ମାରି ପଛେଇଯାଏ”
 (ଅରସିକ) । ଦୁର୍ଦ୍ଦିଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ସମାନ । ସେମାନଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ହିଁ ହିପାଟିଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ।
 ସେ ସାରସ୍ୱତ ଝାଡ଼ୁଦାରର ମହତ ଭୂମିକାଟିକୁ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଭାବରେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ
 କରିଛନ୍ତି । ମନ୍ଦିରରୁ ବୁଢ଼ିଆଣି ଜାଲ ଝାଡ଼ୁଛନ୍ତି, ପୋକଜୋକ ଓଲଟ ଫିଙ୍ଗିଛନ୍ତି ।
 ଏହି ନିଷ୍ପାମ ସାଧନାରେ ତାଙ୍କର କୃତାର୍ଥତା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର
 ଶୁଭ୍ର ପରିବେଶ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି, ସେ ବିଦାୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ବିଜେ କରିଛନ୍ତି ସରସ୍ୱତୀ,
 ଆସିଛନ୍ତି ବି ସାଆନ୍ତମାନେ । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ସମାଲୋଚକ ଗୋବିନ୍ଦ ହିପାଟି ଏହି ଯୁଗରେ
 ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ରାଜକିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, କିଶୋରଚରଣ ଦାସ, ଶାନ୍ତନୁ
 କୁମାର ଆଦ୍ୟ ଓ ରମାକାନ୍ତ ରଥ ଆଦି ସାହଚର୍ଯ୍ୟକଙ୍କ ଆଗମନଶୀଘୀ ହୋଇ-
 ଉଠିଛନ୍ତି ।

(ଗୁରୁ)

ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠୀ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସରେ ଗଦ୍ୟର ଏକ ଅଭିନବ ଶକ୍ତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯେପରି ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ସେ ଯୁକ୍ତି କରି ଆସିଛନ୍ତି, ସେହି ଶ୍ରେଣୀରେ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଲେଖାର ଉଚ୍ଚତା ଏକାବେଳେକେ ଓଡ଼ିଆ । ଜଟିଳ ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନର ବସ୍ତୁ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ-ଦାନ ଚିନ୍ତାପ୍ରକାଶର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ଉପଯୋଗିତା ଯେ ଚଳିତ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ, ତାହା ସେ ନିଜ ରଚନାରେ ପ୍ରମାଣିତ କରିପାରିଛନ୍ତି । ଚଳିତ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରେଣୀରେ ଧୃତି ବିରୁଦ୍ଧତା ମନନଶୀଳ ଅଥଚ ସରସ ପ୍ରବନ୍ଧର ଲେଖକ ସେ । ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀରେ ଓଡ଼ିଆ କଥା କହେ, ସେହି ଶ୍ରେଣୀରେ ଲେଖିଲେ ଲେଖା ପାଶ ପାଏ । ମୁହଁର କଥା ଓ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଶ୍ରେଣୀ ଅବଶ୍ୟ ଏକ ଓ ଅଭିନ୍ନ ନୁହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୁହେଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟବିଧାନରେ ତାଙ୍କର କୃତବ୍ୟ ଅବସମ୍ଭାବିତ । ଯେଉଁ କଥାଟି ନିଜାନ୍ତ ନହେଲେ ନୁହେଁ, ସେତିକି ସେ ଯେଉଁଠି ପାରିନ୍ତି ଆଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଶ୍ରେଣୀ ସହିତ ଶାପଣୁଆଇ ନଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତା'ଠାରୁ ବେଶି କିଛି ସେ ଧାର କରିନ୍ତି ନାହିଁ କି ଚୋରି କରିନ୍ତି ନାହିଁ । ନର୍ସିଙ୍ଗହୋମ୍ (Nursing Home) ଶବ୍ଦଟି ଯେବେ ଆସିବ ତେବେ ତାହା ହୋଇଯିବ ନରସିଂହ ହୋମ୍, ବଲସେଇକମ୍ ହେବ ବଲ-ସେବାଦ । ଅବଶ୍ୟ ଏପରି ରୂପାନ୍ତରଣରେ ବ୍ୟଙ୍ଗର ଆମେକ ମିଶୁଛି । ପ୍ରକୃତରେ ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦ୍ରୁପର ଚର୍ଚ୍ଚିକ ଦ୍ୟୋତନାବିଶିଷ୍ଟ ବିଦଗ୍ଧମନର ପରିଚୟବାସ୍ତବ ସରସ ରଚନାଶୈଳୀର ପ୍ରାବନ୍ଧକ ସେ । ଶବ୍ଦକୁ ଘେନି ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦ୍ରୁପପ୍ରଧାନ ପରିହାସ-ରସିକତା ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ଚଢ଼ିଲିକ୍ତ କହୁବେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ୱଲ୍, ସାମ୍ୟବାଦୀକୁ ଶ୍ୟାମବାଦୀ ଓ ସ୍ପୁଟନିକ ଯୁଗକୁ ଫୁଟାଣିକ ଧୂର । ଏମିତି ଆମ୍ଭ ହୁଏ ଆମହମ୍ (ହୁନ୍ନୀ), ଆମ୍ଭ ବ (ଓଡ଼ିଆ) ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ ମ ବସ । କଦଳି ହୁଏ କଂଗ୍ରେସଦଳୀ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଦଳୀ, Kingଦଳୀ କି କିସାନ୍ଦଳୀ । mango ମ୍ୟାଙ୍ଗ ଗୋ । ସେ ଅଭୁତ ଅଭାବିତ ମଜା ଉପମାନ ବି ଆକାଶରୁ ତୋଳି ଥୋଇଦିଅନ୍ତି, ବକ୍ତବ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠେ, ଆଉ ଏଣେ ଲେଖା ବି ହୁଏ ପ୍ରୀତିକର । ଦୁଇଟି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖନ୍ତୁ ।

୧ । ରୂମ ଦହର ଝାଲ ବାହାରିବାକୁ ରୂମର ଯେବେ ସତ୍ତା ଚମଡ଼ା ଖଣ୍ଡେ ଥାଏ, ତାହାହେଲେ କଲା ଚମଡ଼ାବାଲଙ୍କ ପାଖରେ ରୂମେ ଦେବତା ବନିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଚ—ସିମିତ ପଡ଼ିଆ ଯିବା ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଫାସକୁ ଯିବାବାଲ ରୂମେ ବେଶି ସଭ୍ୟ ଓ ଧନୀ ବୋଲି ଦାବିକର । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସବୁ ଏକା । ବିରଡ଼ ତା ମଇଲାକୁ ବାଲିରେ ବା ମାଟିରେ

ସୋଡ଼େଇପକାଏ, ହାତ ତା' କରେଇ । ସେ ତା' ମଇଳାକୁ ଧୂଠି
ପାଇଲ ସେଠି ପକାଇଦେଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ଯେବେ ବରଫ ହାତଠାରୁ
ବଡ଼ ହୁଏ, ତା' ହେଲେ ରୂମେ ଫ୍ଲାୟକୁ ଯିବାବାଲି ପଡ଼ିଆବାଲିଙ୍କଠାରୁ
ବଡ଼ ସତ୍ୟ ହୁଏ ।

—ସାବଧାନ ଭାବ ସାବଧାନ

’ । ଶକ୍ତି ଏ ଅଳଙ୍କାର ଲାଗି ଗୋଟିଏ ଭାଷାକୁ ବଳଳ କରି ଥୋଇବା କ’ଣ
ରସିକତା ? ଏକଥା ବୁଝାଇବାକୁ ବଣିଆର ସୁନ୍ଦର ସୁନା ବାଲି ହଳକ
କଥା ଉଦାହରଣ—“ସେ ବାଲି ପିନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ମୋ ପ୍ରଣୟିନୀକୁ
ଆଉ ଚାହିଦାକୁ ମୋଟା କରିବା ଦରକାର । ମୁଁ ଯାଇ ପ୍ରଣୟିନୀକୁ
ଖୁବ୍ ଖୁଆଇଲି, ମୋଟା ହେବାକୁ ଓଁନୁଅ ଦେଲି । କେତେ ମାସ ପରେ
ପ୍ରଣୟିନୀ ମୋର ଯେତେବେଳେ ବାଲିହଳକ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ
ମୋଟା ହୋଇଗଲେ, ସେତେବେଳେ ଦେଖିଲି ତାଙ୍କର ଯେ ପିଟି-
ଦେଲପରି ସୁନା ଦିହତି ଦେଖି ମୁଁ ମଜ୍ଜି ଥିଲି, ସେ ନାହିଁ; ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ
ଗୋଟିଏ ମସ୍ତକ ରୁଲାଇବା ।”

—ଅରସିକ

ଏ ସବୁ ଉପମାଳଙ୍କାର ଅଙ୍ଗସୌଷ୍ଟବ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଭାଷାଭିନ୍ନତାର ଅବହେଦ୍ୟ
ଅଙ୍ଗ । ଏସବୁ ଉପମା ସାଙ୍ଗକୁ ଅଳ୍ପ ଗାଁର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଚରଣମାଳି ଓ ପ୍ରବାଦ ପ୍ରବଚନ ମଧ୍ୟ ।
ଏପରି ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦ୍ରୁପ ପ୍ରଧାନ ପରିହାସ-ରସିକତା ସହଜ କିନ୍ତୁ ସବୁଠାରୁ ଭାଷାଭିନ୍ନତା
ସମ୍ଭାରମୁକ୍ତମନନଶୀଳତା ବର୍ତ୍ତମାନ । ଯିପାଠିଙ୍କ ଗଦ୍ୟସ୍ତର ପ୍ରବାଦଗୁଣାନ୍ତର ଦୃଢ଼ତା
ଓ ଲଘୁତାପଲ ଅଥଚ ଗାଞ୍ଜି ରୁଚିଗାମ୍ର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ପ୍ରାଣବନ୍ତ । ସେଥିରେ ଯୁକ୍ତି ଓ
ତଥ୍ୟର ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ସମାବେଶ ଅନାୟାସଲକ୍ଷ୍ୟ । ଅଧିକନ୍ତୁ ତାହାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସରଳ
ଆବେଗ, ଦୃଢ଼ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥିତି ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠସ୍ୱରୂପମୟ ବିନ୍ୟାସଭଙ୍ଗୀ ବେଶ୍ ମାଳିକ ଓ
ପ୍ରଶସ୍ତିତ । ଏହି ତାହା ସାଧୁଗଦ୍ୟସ୍ତର ଅପେକ୍ଷା କୌଣସି ଗୁଣରେ ଦୁର୍ବଳ କି ଅପକୃଷ୍ଟ
ନୁହେଁ । ତାହା ବରଂ ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠିଙ୍କ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ନ ରୂପ ଓ ମାନସପ୍ରବଣତାର
ଉପଯୁକ୍ତ ବଚନଭଙ୍ଗୀ—ଉଦ୍ର, ସରଳ ଓ ସରସ ଅଥଚ ଦୃଢ଼, ଅନମନୀୟ, ଯୁକ୍ତିରୁଚି
ଓ ଗଜାନୁଗତିକତାର ଘୋର ପରିପତ୍ତି । ଏଇଥିପାଇଁ କହୁବାକୁ ହୁଏ ଯେ, ଓଡ଼ିଆ
ପ୍ରବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସରେ ଯିପାଠିଙ୍କ ଭାବବିନ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନନ୍ୟ
ଓ ଅନନୁକରଣୀୟ ।

ଯିପାଠିଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ସମ୍ପୋଷନାସ୍ୱକ । ତାହା ମନଶୋଲି ଆଲୋପ ଆଲୋଚନା
ଭଙ୍ଗୀରେ ଲେଖା । ପାଠକକୁ ସେ ‘ରୂମେ’ ବୋଲି ସମ୍ପୋଷନ କରିନ୍ତି ଓ ସେହି

‘ରୁମେ’ଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ସତର୍କ ରହନ୍ତୁ । ଫଳରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ସେହି ନିକଟ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ମନ୍ତବ୍ୟ ଓ ଆଲୋଚନାର ପ୍ରତିଫିତାରୁ ସତ୍ୟ ବିଚାରୀଗ୍ରସ୍ତୀ ହୋଇଥିବେ । ଏଠାରେ ମନେରଖିବାକୁ ହୁଏ ଯେ, ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ପରିଷ୍କାର ଧାରଣା ଥାଏ, ସେହି ବିଷୟରେ ସେ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ସମ୍ଭାବିତ ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ଉଲ୍ଲେଖରେ ସମାଲୋଚନା କରି ସମୁର୍ଣ୍ଣ ନିଜସ୍ବ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଅଭିମତରେ ଉପସ୍ଥାପନ ହୋଇପାରନ୍ତି । ‘ରୁମେ’ଙ୍କୁ ସେହି ଖେଳିବାରେ ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ । ଯେତେବେଳେ ସେ ତା’ ପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତି ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଗୁରୁତ୍ବ ‘ରୁମେ’ଙ୍କ ଦିନପାଞ୍ଜିରୁ ଗଲ । ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଦୃଢ଼୍ୟ ଓ ପ୍ରାଣବନ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ବନ୍ଧୋକ୍ତର ବ୍ୟବହାର ଯେ କିପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରେ, ତାହା ଗୋବିନ୍ଦ ଶିପାଠୀଙ୍କ ବହୁଆ କି ଅରସିକ ବା ଆକାଶ କର୍ମିଆ କି କାନୁନ ବେଶ୍ୟା ନ ପଡ଼ିଲେ ଗୁରୁତ୍ବ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୋକ୍ତର ଖେଳ ‘ରୁମେ’ର କାଳ । ‘କବି ପ୍ରେସ୍‌ସାରୀ’ର ବ୍ୟାଜସ୍ତବ ସୂର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କବିମାନଙ୍କ ଭୁଲିନାରେ ସେ ‘ରୁମେମାନଙ୍କୁ’ ଏପରି ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ହିନିପ୍ରଭ କରିଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ଗୁରୁଲେ ଆମ ଜୀବନ ଅପ୍ରୀତିକର ହୋଇଉଠିବ, ଆମ ସଂସାର-ଜ୍ଞାନ ଓ ବୋଧଶକ୍ତି କେତେ ଖରାପ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । କବିମାନେ ଭାରି ଭଲ ଓ ସବୁଠୁଁ କମ୍ ସ୍ବାର୍ଥପର । ସେହିନ ବାଇରନ୍ କହିଥିଲେ, କବି ସେଲିଙ୍କ ସହୃଦ ଭୁଲିନା କଲେ ପଶୁବୋଲି ମନେ ନ ହେବା ଏମିତି ଲୋକ ମୁଁ ଦେଖିନାହିଁ । ଏ ତ ସେମିତିକା କଥା । କବିଙ୍କ ସହୃଦ ଭୁଲିନା କରଗଲେ କିଏ ପୁଣି ଖରାପ ବୋଲି ପ୍ରତିପନ୍ନ ନ ହେବ ? ଶିପାଠୀ ମହାଶୟଙ୍କ କବିପକ୍ଷପାତିତା ଅମୂଳକ ନୁହେଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ ଭିତରେ ଭିତରେ କବିଟିଏ । ବାହାରକୁ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ମନସ୍ଥିତିଏ ବୋଲି ମନେହେଉଥିଲେ ହେଁ ମୂଳତଃ ସେ ବଡ଼ ଆବେଶପ୍ରବଣ ଲୋକ—ଛଳ ଛଳ ଜୀବନର ଉପାସକ । କିଶୋରର ଅବୋଧତା ଓ ହୌଦନର ଅବାଧତାରେ ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ । ଯେଉଁଠି ସେ ଜୀବନର ଦୁକି ଦୁକି ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ସେଠାରେ ମରଣର ସ୍ଥିରତା ଓ ଶୀତଳତା ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ପ୍ରବନ୍ଧ ଏଣୁ ଏକ ସମ୍ବୋଧନ ନ ହୋଇ ରହୁପାରି ନାହିଁ । ‘ରୁମେ’ ସମ୍ବୋଧନରେ ଶିପାଠୀଏ ପାଠକକୁ ପାଖରେ ପାଆନ୍ତି, ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧିର ଖେଳ ଖେଳୁ ଖେଳୁ ହିମାଳୟ ତା ପାଖରେ ହୃଦୟର ଦ୍ବାର ଖୋଲିଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହୃଦ ପାଠକର ନିକଟତମ ପରିଚୟ ଘଟେ । ସେ ତାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ସ୍ବନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ । ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ସ୍ବନ୍ଦ ହିଁ ତ ପ୍ରବନ୍ଧର ପ୍ରାଣବସ୍ତୁ !

ଶିପାଠୀଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଏବେ ରମ୍ୟରଚନା କୁହାଯାଉଛି । ଭଲ କଥା । ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା ଯଥାର୍ଥରେ ରମଣୀୟ ରଚନା । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଲଘୁଚପଳ ଭଙ୍ଗୀରେ କିଏ କିଛି ହାସ୍ୟତରଳ କଥା ଲେଖିଲେ, ତାକୁ ରମ୍ୟରଚନା ବୋଲି ଚଳେଇନିଆଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ ଆପଣ କରବାର

ଅଛି । ଯିପାଠିଈ ରଚନା ଏତେ ଶୁଣା ଜନସ୍ତ ନୁହେଁ । ତାହା ଯଥାର୍ଥରେ ରଚନା ଓ ରମ୍ୟ । ସେଥିରେ ଜଗତ ଓ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଏକ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସମୁଦ୍ୟତ ଅଛି । ତାହା ମଧ୍ୟ ସଦୃଶ୍ୟ-ଦୃଶ୍ୟ-ସଂବାଦୀ—ତଥ୍ୟ, ଚିତ୍ତ ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ତାହା କେବଳ ବୁଦ୍ଧି ସହଜ ସମୋର ସ୍ଥାପନ କରେନାହିଁ, ଆଦେଶ ଓ ରସପ୍ରେରଣା ଦେଇ ସଦୃଶ୍ୟ ପାଠକର ଦୃଶ୍ୟ ସହଜ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଚାହେଁ, କୃତାର୍ଥ ବି ହୁଏ । ତେଣୁ ତାହାକୁ ତଥାକଥିତ ରମ୍ୟରଚନା ନାମରେ ଅଭିହିତ ନ କରି ଉଦ୍ୟାନର ଚନ୍ଦ୍ରଲେ ବରଂ ଯଥାର୍ଥ ହେବ । ଯିପାଠିଏ ଇଂରାଜୀ ପ୍ରବନ୍ଧ ସହଜ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ସେହି ସୁନ୍ଦରେ ସେ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରକଳିତ ଇଂରାଜୀ ‘Familiar Essay’ ଅବସ୍ଥାରେ ଉଦ୍‌ଭୂତ ହୋଇଥିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ବିଧାନସେଧ ନାହିଁ । ଅତି ରୁଚ୍ଛି, ଅତି ସୁଦ୍ର, ଅତି ଅକସ୍ମିତକର କୌଣସି ବିଷୟ ବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଲେଖକ କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, କ୍ଷମଣୀ ଆସିଯାଏ ବହୁସତ୍ୟ, ବହୁତଥ୍ୟ, ବହୁତତ୍ତ୍ୱ ଓ ବହୁ-ଅନୁଭବର ଅବତାରଣା । ଗଣ୍ଡାରରୁ ଗଣ୍ଡାରତର ହୋଇଉଠେ ଅଲୋଚନା । ଆକାଶ କର୍ଜିଆ, ଜଗାରୁ ଫୁଲ, କଦଳୀ, ଆମ୍ବ, ଚନ୍ଦ୍ରା, ଛେନାଗୁଡ଼, ବୋମା ଓ ଦାଢ଼ି ଆଦି ପ୍ରବନ୍ଧ ଏହି Familiar Essay ଭଙ୍ଗୀରେ ଲେଖା । ରୁଚ୍ଛିକୁ ତାହାଙ୍କ କରିବାକୁ ହେବନାହିଁ; ଭବାବିଷ୍ଣୁ ମନ ଓ ଆବେଗତପ୍ତ ହୃଦୟ ଥିଲେ ରୁଚ୍ଛିାଦିରୁଚ୍ଛି ବିଷୟକୁ ଦେଇ ବି ସୁନ୍ଦର ରଚନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିହୁଏ । ଦାଢ଼ି ରଖାନ୍ତୁ ‘ଦାଢ଼ି’ ପ୍ରବନ୍ଧର ଆରମ୍ଭ । ଏହି ଦାଢ଼ି ପ୍ରୀତି କପରି ସଂସାରର ସବୁ ଅଶାନ୍ତର କାରଣ—ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାହିଁ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚିତ । ବିଶ୍ୱ ରାଜନୀତି ଓ ସମାଜନୀତିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମାଳିଆ ଭେଲିଙ୍ଗ ‘The prince’ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ‘ଭଗବତ୍‌ଗୀତା’ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ବିଷୟକୁ ଆସିଛି । ଦାଢ଼ି ବିପର୍ଜନରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆବରଣ ଉନ୍ମୋଚନରେ ମଣିଷର ମୁହଁ ପ୍ରକଟିବ—ମଣିଷର ସାକ୍ଷାତକାର ଘଟିବ । ମୁଖାମୁଖୀ ମଣିଷ ସବୁ ଅନ୍ତର୍ଥର ହେବୁ । ମଣିଷର ସାକ୍ଷାତକାର ଘଟିଲେ—ତାହାର ବିବସନ ଅନ୍ତଃକରଣର ସମ୍ଭାରମୁକ୍ତ ପ୍ରେମରେ ହିଁ ସାରା ପୃଥିବୀର ସବୁ ପାପତାପ, ଅସଦ୍‌ ଅଶାନ୍ତ ଦୂର ହୋଇଯିବ, ଅନ୍ୟଥା ନୁହେଁ । ଆରମ୍ଭ ହାସ୍ୟକୌତୁକରୁ । ଉପସହାର କିନ୍ତୁ ଗମ୍ଭୀର ତତ୍ତ୍ୱାଲୋଚନାରେ । ବହୁମୁଖୀ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳତାରେ ତଥା ଶାନ୍ତ ବିଶ୍ୱରତ୍ନ ଓ ଗଠନମୂଳକ ଅଭିଜ୍ଞାନରେ ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠି ଏମିତି ସେକୌଣସି ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ପ୍ରବନ୍ଧର ଅବଲମ୍ବନ କରିପାରନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟରେ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅବାନ୍ତର ନୁହେଁକି ? ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପଲବ୍ଧ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସେହି ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଦେଇ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ କଲ୍ପିତଭାବ, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅନୁରାଗ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଉପାୟ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଉପ, ସେ ସେହି ପରିମାଣରେ ଦକ୍ଷ ସାହିତ୍ୟିକ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠି ଜଣେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରାବନ୍ଧକ—ଭବାନୁତାଶୂନ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧିଘାତ୍ର ଓ ମନନଶୀଳ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚୟିତା ।

ସ୍ବପ୍ନରେ ସୁନ୍ଦର । ସବୁଠି ସେ ସଂସାରମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତାଶୀଳତା ଓ ସୁଖାନ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି, ଅଥଚ କେହିଠି ସ୍ବସ୍ବଦୃଷ୍ଟିର ପରିହାସ-ରସିକତା ପ୍ରକାଶକର ନାହିଁ । ସେଇଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ଦ୍ବୟ ଏକାଧାରରେ ସରସ, ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ଓ ଉପସ୍ବେଦ୍ୟ ।

(ପାଞ୍ଚ)

ଠାଏ ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଶ'ଙ୍କ କଥା କହୁକହୁ ନିଜକଥା ବହୁ ଦେଇଛନ୍ତି, “ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଖୋଇ, ଯାହା ଅଳ୍ପ, ତାକୁ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବା—ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ ବୋଲି କହନ୍ତି, ତାକୁ ଖରାପ ବୋଲି ବୁଝାଇବା ।” ଯିପାଠୀଙ୍କର ଖୋଇ ବି ସେଇଆ—To tease us out of thought. ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମାତ୍ର ମୂଲ୍ୟବାନ ସ୍ବଭାବ କଥା । କିନ୍ତୁ ନିର୍ଭୟରେ ନିଜ ରୁଚି ଓ ବୟରକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ନିଜର ଅକପଟ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶକୁ ବଡ଼ କରି ଦେଖିଛନ୍ତି । —ସେଥିରେ ଯେବେ କେହି ସ୍ବତ୍ବ ଓ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ହୋଇଉଠନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସ୍ବବିବାର କହୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧର ବସ୍ତୁବସ୍ତୁ ବରଂ ସେହି ନିଜେ; ଜୀବନରେ ସେ ଯେପରି ପ୍ରତିସ୍ପତି ହୁଅନ୍ତି, ସାହିତ୍ୟରେ ବି ସେପରି ଅଜିତ କରିଛନ୍ତି । ମୁଖା ନାହିଁ କି କୃତ୍ରିମତା ନାହିଁ । କ’ଣ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧର ଫଳଶ୍ରୁତି ? ଜ୍ଞାନଦାନ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ନୂଆ ସ୍ବପନାରେ ଅନୁସ୍ବବିତ କରାଇବାରେ ହିଁ ତାଙ୍କର କୃତତ୍ବ । ତେଣୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଶ୍ରଦ୍ଧାଶ୍ରୋତାମାନେ ଉପରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେନାହିଁ, ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତାର ଉନ୍ମୋଚ୍ଚ ଘଟାଇବାରେ, ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନାର ବିଚିତ୍ର ମହଲରେ ପଦସ୍ପରଣା କରିବାକୁ ପାଠକକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇବାରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେ । ପାଠକର ଶାନ୍ତି ନିଶ୍ଚିନ୍ତତାକୁ ସେ ଭଙ୍ଗିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ଭାବଜ୍ବରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମନରେ ତାର ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି । ମୁକ୍ତମନର ସାଧନା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା । ଗୋବିନ୍ଦ ଯିପାଠୀଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଚରିତାର୍ଥ ହେବ, ଓଡ଼ିଆରେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ସବୁ ପଢ଼ିବେ ଓ ନିଜର ନିର୍ବୋଧ ମନକୁ ବୁଦ୍ଧିର ଶାନ୍ତତାରେ ଘଷିତ କରିବେ ।

ଦାଶରଥ୍ୟ ଦାସ

ସାହିତ୍ୟ ଓ ଉପନ୍ୟାସ

ଫରାସୀ ବିଦ୍ରୂପକର ଭଲତେସ୍‌ସାର ଆଜକୁ ତିନି ଶତ ବର୍ଷ ତଳେ କହୁଥିଲେ “ମତେ ଯାହା ଭଲଲଗେ, ମୁଁ ତାହା ପଢ଼େ । ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେଖା ସେ ପଢ଼ିବାର ଜିନିଷ ହେବ—ଏହା କେବଳ ନିବୋଧମାନେ ଭାବପାରନ୍ତି ।” କଥାଗୁଡ଼ିକ ଖାରିଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିରାଟ ସତ୍ୟ । ମିଳିତନ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକ ଥିଲେ—ବୋଧହୁଏ ସେନ୍‌ସିସିୟରଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ତାଙ୍କ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ଭଳି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ କବି ଓ ଲେଖକ ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟରେ ଆଉ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ତଥାପି ତାଙ୍କ ଲେଖା ପଣ୍ଡିତ କେତେଜଣଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ବେଶୀ ପଢ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତିଭାର ନଜର ଦେଇ ପାଠକର ମନକୁ ସେପରି ଭୁଲେଇ ପାରିବୁ ଏ ନାହିଁ, ସେହୁପରି ଜଣେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକର ଗୁଣରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତାଲିବା ସହଜ ନୁହେଁ, ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଉଚିତ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।

କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଇ କଥାଟା, ସେଇ ଅସମ୍ଭବକୁ ସମ୍ଭବ କରିବା, ଅନୁଚିତକୁ ଉଚିତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟାଟା ବଡ଼ ବେଶୀ ହୋଇପଡ଼ିବ । ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ବର୍ଷ ବିତିଗଲା ରାଧାନାଥଙ୍କର ଅନୁକରଣରେ । ରାଧାନାଥଙ୍କ କବିତାର ଅନୁରୂପ ନ ହେଲେ କୌଣସି କବିତାକୁ ଆଖିପକାଇବା ଥିଲା ପାପ । ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ମେହେରଙ୍କର କବିତା ଛପା ହେଲାବେଳେ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଦୋଷରେ ଦୋଷୀ ସତ୍ୟବାଦୀଆ ପଂଥାକ ଜବରଦସ୍ତିଆ କବିତାର ସୁଅକୁ ଅନ୍ୟମୁହଁ କରିବାରୁ ରାଧାନାଥୀ କବିତାର ପ୍ରଭାବ ଟିକିଏ କମିଲା । କିନ୍ତୁ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପରି ସମାନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଓ ପ୍ରତିଭା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନ୍ମି ନ ଥିବାରୁ ଗୋଟିଏ ସଜୀବ ଓ ସତେଜ ଆଦର୍ଶ ରହିଲା ନାହିଁ । ଫଳରେ ପ୍ରାୟ ୧୯୨୦ ଠାରୁ ୧୯୩୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଶଟି ବର୍ଷ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ମୁଣ୍ଡଭାଙ୍ଗି ଶୀଘ୍ର ଅବସ୍ଥାରେ ବାଟ ଖୋଜି ଚାଲୁଥିଲା । ୧୯୩୦ର ଆଖପାଖରେ ସବୁଜଦଳୀଆ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ବାହାରିଲେ । ଏହା ଆଗରୁ ଏମାନଙ୍କ କବିତା ଇତ୍ୟାଦି ବେଳେବେଳେ ଗ୍ରହା ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶକୁ ସ୍ଥିର ରଖି ନିଜର ଲେଖାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଓ ଉଦ୍ୟମ ଏ ଦଳର ପ୍ରାୟ ଏହି ସମୟରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶ କେତେବେଳେ ରସାଦ୍ରୁନାଥ, କେତେବେଳେ ବା କାଳି ନଜରୁଲ୍ । ସବୁ ସୁରୁଣା ଜିନିଷକୁ ଠେଲି ବୁନା କରିନେଇ ତା’ର ସ୍ଥାନରେ ମନମୁତାବକ ଗୋଟାଏ ଦେଉଳ ସ୍ଥାପନ କରି ତା’ ଭିତରେ ମନମାଫିକ୍ ବେଶରେ ସରସ୍ବତୀଙ୍କୁ ସଜାଇ ସ୍ବାଧୀନ ପୂଜା-ପଞ୍ଜିରେ ତାଙ୍କର ପୂଜା କରିବା—ଏଇ ହେଲା ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଲେଖକମାନେ ଯୁବକ ଓ ପାଠୁଆ । ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ନୈତିକ, ଆର୍ଥିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବ ଓ

ଅସ୍ଥିରତାର ଶକ୍ତି ସେମାନେ ପାରିପାର୍ଶ୍ବିକ ସାହୃଦ୍ୟରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଓ ନିଜର ଉଦାର ଭାବପ୍ରବଣ ହୃଦୟର ଉଦ୍ୟମ ଶକ୍ତି ସହୃଦ ସେହି ଅବଶ୍ୟ—ଆଦରଣୀୟା ମହାଶକ୍ତିକୁ ମିଶାଇ ସେମାନେ ଏପରି ଉଦ୍ୟମ ଓ ଚକ୍ଷୁଲ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ଯେ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ବନ୍ଧନ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ନିୟମ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅବଗୁଣ୍ଡନର ଭାର ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ଉଚିତ ଭାବୁ ନ ଥିଲେ । ପୁଣି ପାରିପାର୍ଶ୍ବିକ ସାହୃଦ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଓ ବିଭବ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର ଦେଶକାମ ହୃଦୟ ଏପରି ବ୍ୟଥିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା ଯେ, ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ଶକ୍ତି ଯେନି ଜବରଦସ୍ତି ସାହୃଦ୍ୟର ଗତି ପରୀକ୍ଷା ବର୍ଷ ଆଗକୁ ଠେଲି ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିଥିଲେ । “ଉଦ୍ୟମ ସାଧୁ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ବ”, କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ୟମ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ପ୍ରଣାଳୀ ଅସାଧୁ ନ ହେଲେ ହେଁ ଅସଫଳକର । ଜାତି ଓ ସମାଜକୁ ଅନୁକରଣର ବନ୍ଧ ଜଳାରୁ ଟାଣି ଓଟାଣି ଆଣିବାକୁ ହେଲେ ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ବିପ୍ଳବ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆନ୍ଦୋଳନ ପଛରେ ଅନେକ ଅନିୟମ ପଣିଯାଏ—ଯାହା ଆନ୍ଦୋଳନକାଳ୍ପନାରେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଯାହାକୁ ବାରଣ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ସମୟ ଓ ଯୈର୍ଯ୍ୟ ନ ଥାଏ; ଅଥଚ ସେଇ ଅନିୟମ-ଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କଲେ ତାହା ବିପ୍ଳବ ବା ଆନ୍ଦୋଳନର ସବୁ ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଜାତି ଓ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ମାରାତ୍ମକ ବିଶଙ୍ଖଳା ସୃଷ୍ଟି କରେ । ବୋଧହୁଏ ଏହି ଅଭାବଟି ଦୁଃସାଧ୍ୟତା ପାଇଁ ଜଳନ୍ତା ଘରେ ପାଣି ପକାଇବା ଘାଟରେ ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ଓ ପ୍ରାଚୀ ଗ୍ରୁପାଂସନାର ସ୍ଥାପନ । ତା’ ନ ହେଲେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ଦାନକୃଷ୍ଣ, ସାମନ୍ତସିଂହାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ସ୍ଥାପନା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଉଦ୍ୟମ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିଲା—କାରଣ ଆସିଲ ବରଗଛ ପାଖରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବରଗଛ ଆପନାର ଚେଷ୍ଟା ନିରର୍ଥକ ।

କାବ୍ୟ ଓ କବିତା ଦିଗରେ ଯେପରି, ଗଳ୍ପ ଓ ଉପନ୍ୟାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଧୁନିକଧରଣର ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ ଫକୀରମୋହନ ବାବୁଙ୍କ ଠାରୁ ଅରମ୍ଭ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ । ତା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଝଣେ, ଅଧେ ଥିଲା, ସେ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଥାନ୍ତା । ଏ ସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଟିକିଏ ବେଶୀ ଗୁରୁତର । କାବ୍ୟ ସାହୃଦ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟା ଅଦର୍ଶ ଆଗରୁ ଥିଲା । ରାଧାନାଥଙ୍କ ଅଦର୍ଶ ତା’ ସଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇଲା ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ଗଳ୍ପ ସାହୃଦ୍ୟରେ ଫକୀରମୋହନ ବାବୁ ପ୍ରଥମ, ଆଉ ଦୋଷର କଥା ଯେ, ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ବଡ଼ ଧରଣର ସାହୃଦ୍ୟକ—ଅନ୍ତତଃ ସାହୃଦ୍ୟର ଏହି ବିଭାଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ । ଫଳରେ ସେ ଯେ ଗ୍ରୁପମାଣ ଗଲେ, ସେ ଗ୍ରୁପକୁ ଲିଭେଇବାର ଶକ୍ତି ତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାର ହୋଇ ନାହିଁ; ପରନ୍ତୁ ସେ ଗ୍ରୁପା ଅପେକ୍ଷା ଓ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଭଲ ଗ୍ରୁପା ଯେ ଆଇପାରେ, ଏ କଥାଟା କଲ୍ପନାରେ ଆଣିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ପାଠ୍ୟା ଅମଙ୍ଗ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ

ଫଳ ଯାହା ହେବାର ତାହା ହେଉଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଭଲ ମନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ଗପ ଲେଖାହେଲାଣି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ଶତକଡ଼ା ୭୫ ସେଇ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଓ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଚିଆରି । ଯଦି ସେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥା ପ୍ରକୃତରେ ଭିତର ବୁଦ୍ଧି ଅନୁକରଣ କରାଯାଇଥାନ୍ତା, ତା'ହେଲେ ବରଂ ରକ୍ଷା ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତା' ମଧ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ । ଏ ଅନୁକରଣଗୁଡ଼ାକ ଅଧ୍ୟାପନାଦ୍ୱାରା ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଫକୀରମୋହନବାବୁ ନିଜେ । ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ଗଳ୍ପର ସବୁ ଅଲଙ୍କାର ଓ ଆଭରଣ (Technique) ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗଳ୍ପର ମଜାଟା ତା' ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ବେଶୀ ଥିଲା ଯେ, ଉପରଠାଉଥିବା ପାଠକମାନେ ସେଇ ମଜାର ସୁଅରେ ଭାସିଯାଇ ଅଲଙ୍କାର ଓ ଆଭରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ ଓ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ମଧ୍ୟ; ଅଥଚ ସେଇ ଆଭରଣ ଓ ଅଲଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ବାଦ୍ଦେଲେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଗଳ୍ପ ଆଜିକାଲି ଯୁଗର ଯେକୌଣସି ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖା ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଦରର ହୋଇଯିବ । ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଉଦାହରଣ ଦେଲେ ବିଷୟଟା ବୁଦ୍ଧିହୋଇଯିବ । ବିଶେଷ ଉଦାହରଣ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଉପନ୍ୟାସରେ ଅଲଙ୍କାର ବିଷୟ ଆଲୋଚନାରେ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା ରହୁଛି ।

ଗାଉଁଲି ଲୋକଙ୍କ ସାଦାସିଧା ଜୀବନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଫକୀରମୋହନ-ବାବୁ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ତାହାର ଆଗ ଓ ପଛ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅର୍ଥାତ୍ ଅବତରଣିକା ଓ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ରିକାରେ ଏପରି ଗାଉଁଲି ଗପ ଓ ଗଙ୍ଗା ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି ଯେ, ପାଠକ ପ୍ରକୃତ ବିଷୟକୁ ଆସିଲାବେଳକୁ ନିଜ ଆରାମଚୌକରୁ ଯୋଗିନୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ମଫସଲ ଗାଁ ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇଥାନ୍ତି । ଫଳରେ ତା'ପରି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଓ ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ତ୍ୱରେ ସହାନୁଭୂତି ଆଣିବାକୁ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କର ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ମାର୍ଜିତ ସଂସ୍କୃତିଆ ଓଡ଼ିଆ ଗପର ବର୍ଣ୍ଣନା ବ୍ୟବହାର କର, ଦେଖିବ ପ୍ରକୃତ ବିଷୟଟା ପଢ଼ିବାବେଳେ ମନରେ ଯେ ସନ୍ଦେହ, ସେ ସହାନୁଭୂତି, ସେ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଆସିବାର କଥା, ତାହାର କଣିକାଏ ସୁଦ୍ଧା ଆସିବନାହିଁ । ଏଇ ଯେ ଜିନିଷଟା ମୁଁ କହିଲି, ତାହା ଖାଲି ଉପନ୍ୟାସ ବା ଗଳ୍ପର ବିଶେଷତ୍ୱ ନୁହେଁ । କାବ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, ନାଟକ ଇତ୍ୟାଦିରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼େ । କୌଣସି ଦୁଃଖାବଦ୍ଧ ଦୃଶ୍ୟର ଅବତାରଣା କରିବା ପୁଣି ଓ ପରେ କି ପ୍ରକୃତର ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଭାଗ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଏପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ଯେ, ପାଠକ ସେହି ବର୍ଣ୍ଣନାର ଭାବରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ହଠାତ୍ ପ୍ରଧାନ ବିଷୟରେ ପହଞ୍ଚି ଗଲାବେଳକୁ ତାହାର ଦୃଢ଼ତ୍ୱ ସେହି ନୂତନ ଭାବର ବିଶାଳତା ଓ ଗଭୀରତା ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାଏ—ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଗଭୀର ଦୁଃଖର ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯିବ । କି ତା' ପୁଣି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ପ୍ରକୃତର କୌଣସି ହାସ୍ୟମୟ

ଆନନ୍ଦମୟ ରୂପ । ଏହି ଆନନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ ହଠାତ୍ ଦୁଃଖର ଅବତାରଣା ହେଲେ ମାତ୍ରିକେ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ବିରୋଧ ଭାବର ଭୁଲନାରେ ଦୁଃଖର ମାତ୍ରା ଅତିଶୟ ପରି ଜଣାଯାଏ । ଅଥବା ସେହି ଦୁଃଖ ଦୃଶ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ଆଗରୁ ପ୍ରକୃତିର ଅନ୍ତକାରମୟ, ନିରାଶ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲେ, ସେହି ବର୍ଣ୍ଣନାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ମନଟା ସେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଦବି ଯାଉ-ଥାଏ, ତାହା ପ୍ରକୃତ ବିଷୟର ବିଷାଦ ବିଶେଷରୂପେ ଅନୁଭବ କରେ । ଉଭୟ ପ୍ରଥା ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ଉପାଦେୟ । ଗଙ୍ଗାଧର ଓ ରାଧାନାଥଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୁଲନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ଯୁବକ ସାହିତ୍ୟିକ ଗଙ୍ଗାଧରଙ୍କ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ପ୍ରଥାକୁ ସେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ପ୍ରଥାଠାରୁ ନିକୃଷ୍ଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି—ସେ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚନା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଠିକ୍ ହୋଇନାହିଁ । “ସମେ ସମେ ଓ ବିଷମେ ସମେ”, ନୀତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ୟାରେ ଯେପରି, ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସମାନ ହୃତକାରକ, କାରଣ ଉଭୟେ ପ୍ରକୃତିର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବ ରୂପ ।

ଫଳରମୋହନଙ୍କର ଏହି ଅଲଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଆକିକାଳିକାର ତାଙ୍କ ସେବକ-ମାନେ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲପରି ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ ଗୋଟିଏ କଳା । ଅଲଙ୍କାର ତାହାର ପ୍ରଧାନ ଯୌଷ୍ଠବ । ବିଶେଷତଃ ଉପନ୍ୟାସରେ ଅଲଙ୍କାରର ପ୍ରୟୋଗମୟତା ବେଶୀ । କାବ୍ୟରେ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଅଛି । ଅତଏବ, କାବ୍ୟକୁ ନିରୁତ୍ତରଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତର ସୁଅରେ ସେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ସୁଖପାଠ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ଉପନ୍ୟାସ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ । ତାହାର ବିଶିଷ୍ଟ ଅଲଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ବାଦ୍ ଦେଲେ ସେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର କି ବିଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ର ପରି ନୀରସ ଓ ଦୁଷ୍ଟାଠ୍ୟ ହୋଇଯିବ ।

ଆକିକାଳି ଆମ ଉପନ୍ୟାସ-ଲେଖକମାନେ ଯେ ଏ କଥା ନ ଜାଣନ୍ତି, ତା’ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ଯେ ନ ଜାଣନ୍ତି, ତାହାର କାରଣ ଏଇ ଅନ୍ଧ ଅନୁକରଣ । ପ୍ରତିଭାର ଅନୁଶୀଳନ ଉପକାଶ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ଅନୁକରଣ ଜାତି ଓ ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ । ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ । ତାଙ୍କର ସବୁ ଲେଖା, ସବୁ କଥା ସମାନ ଭାବରେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ନ ପାରେ । ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ କ’ଣ ସୁନ୍ଦର ଓ କ’ଣ ଅସୁନ୍ଦର, କ’ଣ ଭଲ ଓ କ’ଣ ଭଲ ନୁହେଁ—ଏହାର ଯଥାରଥ ବିଚାର କରିବା ଉଚିତ୍ । ଖାଲି ଅମୁକ ଲେଖକ ଲେଖିଛନ୍ତି, ସୁତରାଂ ତାହାହିଁ ସୁନ୍ଦର ଅଥବା ଅମୁକବାରୁଙ୍କର ଲେଖାପରି ହୋଇଛି, ସୁତରାଂ ତାହାହିଁ ସୁନ୍ଦର—ଏପରି ବୁଝିବା ଓ ଭାବିବା ନିତାନ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ବୋକାମିର କଥା । ମନେରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଏ ସଂସାରରେ ଅନେକ ଭଲ ଭଲ ପ୍ରକୃତିର ଲେଖକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଭାବନା-ଚିନ୍ତା ସେମାନଙ୍କର ଭଲ ପ୍ରକୃତିର ଅନୁରୂପ । ପ୍ରତିଭା ଗୋଟାଏ କିଛି ଧରାବତୀ ମପାମପି ଜିନିଷ ନୁହେଁ । ଜଳ ଯେପରି ପାଣିର ଆକାର ଗ୍ରହଣ କରେ, ପ୍ରତିଭା ସେହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ପ୍ରକୃତି

ପ୍ରହର କରେ । ଯାହାର ପ୍ରକୃତ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିକାଶ ଓ ଶିକ୍ଷା ଯେପରି, ତା'ର ସେହିପରି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବା ଉଚିତ । ଆଉ ତାହାର ଶିଶୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିଗରୁ ତା'ର ସାହିତ୍ୟକୁ ସମାଲୋଚନା କରିବା ସମାଲୋଚକର ଉଚିତ । ମୋର ଦକ୍ଷିଣମୁଖୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ଶକ୍ତି ଜବରଦସ୍ତି ସମାଲୋଚକକୁ ତୃପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସମମୁଖୀ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିବା ଖାଲି ମୋ ନିଜ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସପାତକତା ନୁହେଁ—ଭିତ୍ତିରଙ୍ଗ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ମହାନ ଅବିଶ୍ୱାସର ଚିହ୍ନ । ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକ ସମାଲୋଚକ ଯେପରି ଲେଖିଥିଲେ, ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯଦି ଅର୍ଥକ୍ଷ ବା ଯଶସ୍ୱଳ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ମୋ ନିଜ କଥା ପୋଡ଼ିଯାଉ ପଛକେ, ମୁଁ ପରକଥାରେ ଛାଁନି ମାରିପାରେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅର୍ଥକ୍ଷ ନୁହେଁ କି ଯଶସ୍ୱଳ ନୁହେଁ । ସମାଲୋଚକ ନିଜ ମନର ମାପକାଠି ବା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ମାପକାଠିରୁ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଗୋଟାଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରି-ପକାଇ ବୋଧହୁଏ ଠିକ୍ କରିନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖୁଛନ୍ତି, ସେ ଯେ ଅର୍ଥକ୍ଷ—ତାହା ଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ି ହାଟରେ ଗଡ଼ ଗଡ଼ଉଛି । କିନ୍ତୁ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ଶ୍ରୀହର୍ଷ, ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର, ଲଞ୍ଜ ଲିଟନ୍, ଲଞ୍ଜ ବିକନ୍ୟ ଫିଲ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟକମାନେ ଯେ ଲେଖାଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି, ସେ କେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ? ସେମାନେ ଯେ ଅର୍ଥ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଲେଖି ଥିଲେ, ଏପରି କହିବା ବାସ୍ତବର ଉକ୍ତି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଗୁପ୍ତାଶାନ୍ତ ନ ଥିଲା କି ବିଜ୍ଞପନ ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ପ୍ରକାଶକ ସବୁ ନ ଥିଲେ ଯେ, ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ଦେଶବିଦେଶରେ ପ୍ରସାର କରି ପ୍ରଶଂସା ପାଇବାର ଆଶା ରଖିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗର କଥା କହେ । ଭଲତେୟାର, ଗେଟେ, ସେଲି, ବାଇରନ୍, ଅସ୍କାର ଇଆଇଲଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ଲେଖକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମୟରେ ସମାଜର ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ଓ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କର ପିକଦାମ୍ନା ଥିଲେ । ଦେଶରୁ ତଡ଼ା ଖାଇଛନ୍ତି—କେତେକ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜେଲ ମଧ୍ୟ ଯାଇଛନ୍ତି; ତଥାପି ସେମାନେ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି ଯେପରି ଲେଖୁଥିଲେ । ପଇସା ପାଇବା ପାଇଁ, ଯଶ ଅର୍ଜିବା ପାଇଁ ବା ଦେଶର କର୍ତ୍ତା ଓ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଲେଖାର ନୀତି ବଦଳାଇବାତ ଦୂରର କଥା, ଲେଖା ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିନାହାନ୍ତି । ଲେଖିବା ଯେପରି ଥିଲା ତାଙ୍କ ଜୀବନଧାରଣର ପ୍ରଧାନ ଉପାୟ । ନ ଲେଖିଲେ ସେ ଯେପରି ମରିଯାଆନ୍ତେ । ଏ ସବୁ ବିଷୟ ଶୁଣିଲେ କିଏ କହିବ ଯେ, ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅର୍ଥକ୍ଷ ବା ଯଶସ୍ୱଳ ? ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ—ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଶୁଭକ ନିଜ ଶବ୍ଦନାରେ ଠେଲି ହୋଇ ନିଜ ପ୍ରକୃତର ଉପଯୋଗୀ ଶୁଦ୍ଧାରେ ଓ ଛନ୍ଦରେ ମନକଥା, ତା' କଲ୍ଲନାର କଥାକୁ ଲେଖିଯାଏ—ଲେଖିବାକୁ ସେ ବାଧ୍ୟ । ଫକୀରମୋହନ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଶୁଦ୍ଧାରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଲେ, ସେତେବେଳେ କ'ଣ ସେ ମନେକରିଥିଲେ ଯେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କ ବହି ବିକି ହେବ, ଆଉ ସେହି ବିକି ପଇସାରୁ ସେ କୋଠା ଦୋତାଲ

କରିବେ ? ସେ କ'ଣ ବୁଝିପାରି ନ ଥିଲେ ଯେ, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ଶହେ ଖଣ୍ଡେ ଲୋକ ନ ଥିଲେ, ଯେ କି ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରକୃତ ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିପାରିବେ ? ସେ ଲେଖିଥିଲେ କାହିଁକି ? ତାଙ୍କ ଜନ ମାନର ଶ୍ରବ, କଲ୍ଲନାର ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଶ-ବାସୀକୁ ଦେଇ ଯିବା ପାଇଁ । ସେହି ହେତୁରୁ ମୁଁ କହେ, ସେ ଲେଖିଥିଲେ ସାହିତ୍ୟ—ସାହିତ୍ୟ ନିମନ୍ତେ । ଆଜିକାଲି ଯେଉଁମାନେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖୁଛନ୍ତି—ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅର୍ଥକ୍ଷା, କେତେକଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ଜଗତ ନିର୍ବାହର ଗୋଟାଏ ପନ୍ଥା । ପୁତୁରା ସେମାନେ ଲୋକରୁଟି, ବଶେଷତଃ ସମାଲୋଚକ ରୁଟି ଅନୁସାରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଆଉ ଯେହେତୁ ଆମ ଦେଶ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅନୁଶୀଳନା ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ସେହି ହେତୁରୁ ସେମାନଙ୍କର ଲେଖା ଏକଦେଶୀଆ ବାନ୍ଧବମିତ୍ରେ ରହୁଯାଉଛି । ମୁଁ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଟିକିଏ କଥାଟା ବୁଝାଇଦେବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖାହୋଇଛି, ତା'ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ସାମାଜିକ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ । ସମାଜ ଜୀବନରେ ଯେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଘଟଣା ଘଟୁଛି, ଅନେକ ନୂଆ ନୂଆ କଥା ହୋଇ ଯାଉଛି, ସେ ସବୁର ହସାବ ସମସାମୟିକ ଉପନ୍ୟାସ ବା ଗଳ୍ପମାନଙ୍କରୁ ମିଳିବା ଅସମ୍ଭବ । ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ, ଭ୍ରମଣ ଗଳ୍ପ, ସାହିତ୍ୟିକ ଗଳ୍ପ, ଗୋଲକ ଧନ୍ଦା ଗଳ୍ପର ଅଭାବ ଏତେ ବେଶୀ ଯେ, ସେ ସବୁ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳନ୍ତା । ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟର ଏହି ସନାତନ ଅବସ୍ଥାକୁ ଶ୍ରୀ ତାକୁ ବହୁମୁଖୀ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳର ଯୁବକ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି । କେହି ପଢ଼ିବେ ନାହିଁ ବା ତାଙ୍କ ବହି ଆଦର ପାଇବ ନାହିଁ, ଏପରି ଆଶଙ୍କା କରି ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୋଇ ବସି ରହବା ଭୁଲ । କାରଣ ବହିକୁ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା କରି ପାରିଲେ, ତା'ର ରୁଚି-ଅନୁକୂଳ ରୁଚି ପାଠକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବ । ତା'ପରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଲୋକରୁଟିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ—ସେ ଲୋକରୁଟି ତିଆରି କରେ ।

ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ରୁଚି ତିଆରି କରେ ବୋଲି କହିବା ଦ୍ୱାରା କେହି ଯେପରି ମନେ ନ କରନ୍ତି ଯେ, ସାହିତ୍ୟିକ ମାନସିକତା ଆସନ ମାଡ଼ିବସେ । ଲୋକରୁଟି ତିଆରି କରିବା ସାହିତ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦେବା ସାହିତ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । 'ବିଦ୍ୟା ବିନୋଦାୟ'—ସାହିତ୍ୟ କେବଳ ଆନନ୍ଦଦିଏ । ଆମ ଦେଶରେ ସମାଲୋଚନାର ଏପରି ଆଡ଼ମ୍ବର, ଆମ ଦେଶ ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଏପରି ବିଚକ୍ଷଣ ଯେ ସେମାନେ ବହି ଖଣ୍ଡିଏ ପାଇଲକ୍ଷଣି ବାଡ଼ି ବସିବେ—ଏଥିରେ ଶିଖିବାର, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁଡ଼ିଆଲୀ ପିଲଙ୍କର ଶିଖିବାର ଉପାଦାନ କେତେ ଅଳ୍ପ ? ଯଦ୍ୱିତରେ ସେ ଉପାଦାନ ଯେତେ ବେଶୀ ସେହି ବହିଗୁଡ଼ିକର ସେତିକି ବେଶୀ ଆଦର । ଆଜିଯାଏ ଗୁଡ଼ିଆଲୀ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଛପାଇ ଓ ବିକି ପେଟ ପୋଷି ଆସୁଛନ୍ତି କି ନା, ସେହି ହେତୁରୁ ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁର ମାୟାଟା

ଛାଡ଼ି ହେଉ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟକୁ ଆଗକୁ ଟିକିଏ ଠେଲିଦେବାର ପ୍ରକୃତ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ଗୁଡ଼ିଗାଳୀ ଅବଧାନିଆ ବୁଦ୍ଧି ଗୁଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବୁଦ୍ଧିବାକୁ ହେବ ଯେ, ସାହିତ୍ୟର ଓ ନାତି ବିଜ୍ଞାନର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଲଗା ଅଲଗା । ସାହିତ୍ୟିକ ବିଶେଷତଃ ଔପନ୍ୟାସିକ ବିଷ୍ଣୁଶମ୍ଭୁଜ ଭଳି ବସି ରୂପକଥା ଛଳରେ କାହାର ଶିକ୍ଷା ବଢ଼ାଇବାକୁ ପରିଶ୍ରମ କରିପାରେ ନାହିଁ । ତା'ପାଇଁ ଗୁଣ ଗୁଣଟା ଗୋଟିଏ ପୁଅ ନାହାନ୍ତି, କି ମୋଟା ଦରମା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ଲେଖେ—ତାହା ନିଜର ଆନନ୍ଦ ନିମନ୍ତେ ଓ ପାଠକର ଚିତ୍ତ 'ବିନୋଦନ' ନିମନ୍ତେ । ଏହି ବିନୋଦନଟି ହେଲା ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ । ଆଉ ଏ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ । ସ୍କୁଲରେ ବସି ପାଠପଢ଼ାଇବା ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ, କଷ୍ଟକର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ । ତା'ର ଶିଷ୍ୟମାନେ ଖାଲି ଶଶ୍ୱମୂର୍ଖ ଦୁଧଶିଆ ପିଲା ନୁହନ୍ତି । ତା' ହାତରେ ଗୁଡ଼ିବାଡ଼ି କି ପସନ୍ଦା ନମ୍ବର ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ଏହି ଦରପାଠୁଆ, ଗାଠୁଆ ଓ ଅପାଠୁଆଙ୍କର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ କରିବ । ତାଙ୍କୁ ମଦ ଖୁଆଇ ନୁହେଁ କି ତାଙ୍କୁ ବେଶ୍ୟା ଘରକୁ ନେଇ ନୁହେଁ । ସାଧୁ ଭାବରେ, ଭଦ୍ରକଥା କହ । ଏହାର ମଧ୍ୟରେ ତାକୁ ପାଠକମାନଙ୍କର ରୁଚିକୁ ନିଜ ରୁଚିର ଅନୁରୂପ ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିବ । କାରଣ ସେ ଲେଖେ ନିଜ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ଏବଂ ପାଠକ ପାଖରେ ତାହାର ରୁଚିକୁ ଆଦରଣୀୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ସେ ନିଜ କଲମ କୁହୁକ ଦ୍ୱାରା ପାଠକର ରୁଚି ଉପରେ ନିଜ ରୁଚିର ଛୁଆ ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ଇଂରେଜୀ ଉପନ୍ୟାସର ଜନ୍ମଦାତା ହେନେରି ଫିଲ୍ଡିଂ ତାଙ୍କ 'ଟମ୍ ଜୋନସ୍' ଉପନ୍ୟାସର ଆରମ୍ଭରେ କହୁଥିଲେ ଠିକ୍ ଏହି କଥା । ସେ ନିଜକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଔପନ୍ୟାସିକକୁ ଗୋଟାଏ ଶୁଣି ସାଙ୍ଗରେ ଭୁଲନା କରି ଦେଖାଇଥିଲେ ଯେ, ଔପନ୍ୟାସିକ ପାଠକମାନଙ୍କର ରୁଚି ଓ ଆନନ୍ଦ ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । ପୃଥିବୀ—ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା କଲେ ଏ ବିଷୟଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼ିବ । ପାଠକର ରୁଚି ଓ ଲେଖକର ରୁଚି ମଧ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ହେଲା ସାହିତ୍ୟିକର ବିଶେଷତଃ ଔପନ୍ୟାସିକର ବାହାଦୁରୀ । ଏ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦୁଇଟି ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ କରାଯାଏ । ପ୍ରଥମ ପାଠକର ବା ସାଧାରଣର ରୁଚି ଅନୁସାରେ ନିଜର ରୁଚିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବା, ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଠକର ରୁଚି ବିରୁଦ୍ଧ ଓ ନିଜ ରୁଚି ସମ୍ମତ ବିଷୟକୁ ପାଠକର ଆଗରେ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଓ ସହଜବୋଧ ଯୁକ୍ତିଧୁକ୍ତି ଆକାରରେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ପାଠକର କୌତୂହଳ ଉଦ୍ଦୀପନ କରି ତାହାର ରୁଚିକୁ ନିଜ ଲେଖା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ପୋପ୍ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଥମ ଉପାୟର ଉଦାହରଣ ଓ ସେଲି, କିଙ୍ଗ୍, ବ୍ରାଉନିଂ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାୟର ନମୁନା । ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରଥମ ଉପାୟର ନମୁନା ଯଥେଷ୍ଟ—କାରଣ ବୁଦ୍ଧି ନ ପାରିବା ହେଉ ଉପାୟଟା ହେଉଛି ଆମ ପକ୍ଷରେ ସହଜ । ଆମର ନିଜ ଉପାଦାନ ରୁଚି କିଛି ନାହିଁ । ପରର ରୁଚି ମାଗିଆଣି ଆମେ ରୁଚିବା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାୟର ଉଦାହରଣ

ଟିକିଏ ବେଶୀ ମାତ୍ରାରେ ବରଲ । ପାଠକମାନେ ଦେଖୁଥିବେ, ଦୁଇଟି ଉପାୟ ସହଜ-
ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଆମ ଦେଶୀ ଲେଖକମାନେ ପ୍ରଥମ ଉପାୟର ଉକ୍ତ ବୋଲି କହୁ ପାରନ୍ତି;
କିନ୍ତୁ ଅନୁକରଣର ସତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଥମ ଉପାୟରେ ନାହିଁ । ଏଥି ନମନ୍ତେ ନିଜର ଉଦାମ
ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନକୁ ସଫଳ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଆଉ ଏପରି ଭାବରେ ସଫଳ କରିବାକୁ
ପଡ଼େ ଯେ, ପାଠକର ମନରେ ସେହି ସଫଳତା ଗନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଜେ ନାହିଁ । କାରଣ
ଲେଖା ମଧ୍ୟରେ ସଫଳତା ଟଣାଟୁଣି ଭାବ ରହିଲେ, ଲେଖାର ସ୍ୱାଧୀନ ଗତି, ଅବ୍ୟାହତ
ପ୍ରବାହ ବାଧା ପାଏ । ଆମ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ଉପାୟର ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବୀ
ରାଧାନାଥ ଲେଖାକୁ ଟିକିଏ ତଳେଇ କରି ଦେଖିଲେ, ତାଲି ପ୍ରଶଂସା ବା ଖାଲି ନିନ୍ଦାର
ସୁଅରେ ଭାସି ନ ଯାଇ ଐତିହାସିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାରା ତାହାର ସମାଲୋଚନା କଲେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଦେଖିପାରିବ ଯେ, ତାଙ୍କର ସମସାମୟିକ ଭଞ୍ଜୀୟ ରୂପ ଓ ତାଙ୍କ
ନିଜର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣେତା ଆଧୁନିକ ମଧ୍ୟରେ କପରି ଚତୁରତାର ସହଜ ସେ
ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପୁରକମାନଙ୍କ ପରି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସେ
ଭଞ୍ଜୀୟ ରୂପକୁ ଗାଲି ଦେଇନାହାନ୍ତି । ଭଞ୍ଜୀୟ ରୂପ ମଧ୍ୟରୁ ଯେତେ ଦୂର ପାରନ୍ତି,
ସାର ଜନପ୍ରତିକ ନିଜ କବିତା ‘ସନ୍ତାପ-କେଶରୀ’, ‘ପାଦଶା’ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟରେ ରଖି
ତାକୁ ଆଧୁନିକ ରୂପର ଗୋଟିଏ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର
କେତେକ ଲେଖା ମଧ୍ୟରେ ଭଞ୍ଜୀୟ ରୂପର ସତ୍ତ୍ୱ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ତାଙ୍କ ପରକାଳର
ଲେଖା । ଏହି ଉପାୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜ ଆଧୁନିକ ରୂପ ପାଠକମାନଙ୍କ ମନରେ ଦୃଢ଼
ମୂଳ କରିପାରିଲେ ପରେ ସେ ଭଞ୍ଜୀୟ ରୂପକୁ ଅପ୍ରୟୋଜନୀୟ ପରିଚ୍ଛଦ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲେ
ପରି ଗ୍ରହଣଦେଇ ନିଜ ରୂପରେ ଅବାଧରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଫକୀରମୋହନ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାୟର ଅବତାର । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ରୂପ ଥିଲା ଗାଈଲି
ରୂପ କଥା । ତାଙ୍କ ବେଳେ ସତ୍ୟସମାଜର ରୂପ ଥିଲା ସହର ଓ ସହରର ଯାବତୀୟ
ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ । ସେ କହିଲେ, “ହଁ, ତୁମେ ସହରରେ ବସି ବାବୁ ହବ ।” ଆଜ୍ଞା
ଦେଖାଯାଉ, ମୁଁ ତୁମକୁ ଟାଣି ଓଟାରି ଏ ମଫସଲକୁ ନେଇ ଆସିବି ।” ଆମର ବ୍ୟାସ-
କବି ଥିଲେ ପକ୍ତା ମରହଟ୍ଟା ମଫସଲିଆ । “ଦେହେ ରଜା ହେଲେ ମନେ ସେହ
ରଣା ।” କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି—ସାଇବ ପାଖକୁ ଯିବା ଅପେକ୍ଷା ନିଜ ପୁଷ୍ପପୁଷ୍ପଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧ
ପୁଷ୍ପ କମି ଗ୍ରହଣଦେବାକୁ ବରଂ ସେ ରଜା ଥିଲେ, ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ପିଲୁଦନେ । ତାଙ୍କ
ସରଳ ହୃଦୟର ସମୁଦାୟ ସହାନୁଭୂତି ଥିଲା ସେହି ମଲିମୁଣିଆ ମଫସଲିଆଙ୍କ ପ୍ରତି । ସେ
ସମସାମୟିକ ରୂପକୁ ତାଙ୍କର ଏହି ରୂପଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣିଥିଲେ । ସାଧାରଣ ରୂପକୁ
ଅନୁକରଣ କରି ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ସାଧାରଣ ରୂପ ସହଜ ଧୂଳି କରି ।

ଏମାନଙ୍କର ମଧୁର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଗରେ ରଖି ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଧୁନିକ ଯୁଗର
ଲେଖକମାନେ ନିଜେ ଯେ କଦର୍ଯ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଉଛନ୍ତି, ତାହାର ଉଦାହରଣ ସାଧାରଣ

ଭାବରେ ଭୁବିରଦେବ । ମୁଁ କାହାର ବହୁକୁ ଏ ସ୍ଥଳରେ ସମାଲୋଚନା କରୁନାହିଁ, କାରଣ ଲେଖକମାନେ ନିଜ ନିଜର କାରଣ ଭୁବିନେବେ । ଫଙ୍ଗରମୋହନ ଲେଖାରେ ଆଦର ଅଛି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଫଙ୍ଗରମୋହନଙ୍କ ଲେଖାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ । ଅତଏବ, ମୁଁ ଯାହା ଲେଖିବି, ସେ ଫଙ୍ଗରମୋହନ ଲେଖା ପରି ହବ । ଅତଏବ, ମୁଁ ଲେଖିଲି ଗାଉଁଲି କଥା, ଚଷାର ଜୀବନ, ଅଥଚ ଦିନେହେଲେ ମୁଁ ଗାଁକୁ ଯାଇନାହିଁ—ଦିନେ ହେଲେ ଗାଁର ମଳମୁଣ୍ଡିଆ ଚଷାର ଦୁଃଖରେ ମୋ ହୃଦୟରେ ଏତେ ଟିକିଏ ବ୍ୟଥା ବାଜିନାହିଁ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗ୍ରାମକୁ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ବର୍ମା ସମୟକୁ କିପରି ସହରକୁ ପଳାଇଆସିବ ତାହାର ଫିକର ଖୋଜିବି । ମୁଁ ଗାଉଁଲି ଲେଖକର ଜୀବନ ଲେଖି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ କିପରି ହେବ, କହନ୍ତୁ ଦେଖି ? ଯେ ଯେତିକିର, ସେ ସେହୁତକରେ ରହୁବା ଉଚିତ୍ । ମୋର ଶିକ୍ଷା, ଅବଗୁଣ୍ଡନ ଓ ସ୍ୱଭାବ ଯେତେଦୂର ଯାଇଛି, ମତେ ତାହାର ଅନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍ । ମୋର ନିଜକୁ ଶୁଦ୍ଧିବା ଉଚିତ୍ । ଅତଏବ, ଏ ସ୍ଥଳରେ ମୁଁ ଆମ ଦେଶର ଉଦ୍‌ଘାଟନାତ୍ମକ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଏତିକି ଅନୁରୋଧ କରୁଛି—ନିଜକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ପରି ହବାରୁ ତେଷ୍ଟା କର ନାହିଁ ।

ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶଟି ପ୍ରଧାନ କଥା, ମୁଁ ଯଦି ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରୁ କଥା କହେ, ମୁଁ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା ଅନୁଭବ କରୁଛି, ତାହା ହିଁ ଲେଖି, ତା’ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ତ ଗୁରୁ, ଭିତର ମଧ୍ୟ ସେ କଥା ଶୁଣିବେ । ଯେ ଭାଷାରେ ଆତ୍ମ ପ୍ରତ୍ୟୟ ନାହିଁ, ଯେ ଲେଖାରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ନାହିଁ—ତାହା ଭଣ୍ଡାମି ।

ତା’ହେଲେ ଆମେ ଦେଖିଲୁଁ ଯେ, ସାହିତ୍ୟିକ ଯାହା ଜାଣେ, ତାହାହିଁ ତାହାର ଲେଖିବା ଉଚିତ୍ । ଅନେକ ବୋଧହୁଏ ଭାବିବେ, ମୁଁ ଯାହା ଜାଣେ, ତା’ ତ ଅନ୍ୟମାନେ ଜାଣନ୍ତି—ମୁଁ ଆଉ ଲେଖି ଲଭି କ’ଣ ? ଜଣା କଥା ଲେଖିଲେ ଅନ୍ୟମାନେ ପଢ଼ିବେ କିଆଁ ? ଭୁଲ — ଏପରି ଭାବନା ସମୁଦାୟଟା ହିଁ ଭୁଲ । ନୂଆ କଥା ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାଠାରୁ ବଡ଼ ରକମ ବୋକାମି ଆଉ ସଂସାରରେ କିଛି ନାହିଁ । ଏ ବୁଢ଼ା ଅଥବା ଧରଣୀ ସବୁ କଥା ଦେଖିଯାରିଛି, ତାକୁ ଆଉ ନୂଆ ଦେଖାଇବାର ନୂଆ ଶୁଣାଇବାର କିଛି ନାହିଁ । ଆମ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଛି—“ବାଣୋଛୁଷ୍ଟିମିଦଂ ଜଗତ୍ ।” ତା’ ବୋଲି କାଦମ୍ବରୀ କାବ୍ୟକୁ ଗୁଡ଼ି ଆଉ ସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ପୋଡ଼ି ଫୋପାଡ଼ି ଦେବାପାଇଁ କେହି କେବେ ଚେଷ୍ଟା କରିନାହାନ୍ତି, ସାହସ କରି ନାହାନ୍ତି, କି ହାତଦବାରୁ ମନ ବଳାଇନାହାନ୍ତି । ଥରେ ଜଣେ ମଦଦୁଷ୍ଟ ରାଜା ଏହିପରି କିଛି ଆଲୋଚନାକ୍ରିଆ ପୁସ୍ତକାଗାରରେ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଦ୍ୱାରା ପୁରୁଣା କଥାଗୁଡ଼ାକ ପୋଡ଼ି ତ ଗଲାନାହିଁ, ବରଂ ବଢ଼ିଲା, ଆଉ ସେ ରାଜାଙ୍କର ନାମଧରଣୀ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାପର କଥା ବୋଲି କହନ୍ତି । ଅତଏବ, ନୂଆ କଥା

[କିନ୍ତୁ ଲେଖିବାକୁ ଭାବିବା ଓ ଚେଷ୍ଟା କରିବା କେବଳ ନିଜ ମୂର୍ଖାମିର ପରିଚୟ, ଅଥଚ ଏଥିରେ କ୍ଷତି ବହୁତ ବେଶୀ । ମୁଁ ମୋର ଜଣା କଥା ଲେଖିଲେ, ଲେଖିପାରିଲେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ମାତ୍ର ନୂଆ କଥା]— ମୋର ଅଜଣା କଥା ଲେଖିବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରଥମେ ଦୋଷ ହବ ଯେ, ମୁଁ ଯାହାକୁ ନୂଆ ବୋଲି ଲେଖିଲି ସେ ମାନ୍ୟତା ଅମଳର ପୁରୁଣା । ପୁଣି ତା’ପରେ ମୋର ଅଜଣା କଥା ହୋଇଥିବାରୁ ମୋର ଲେଖାଟା ଅସ୍ପଷ୍ଟଭାବ ହୋଇଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ବହୁତ ବେଶୀ । ଅତଏବ, ପରିଶ୍ରମ କରି ଚଳୁ କୁଟିବାର ଫଳ ପାଇବାକୁ ଯିବି କାହିଁକି ? ପ୍ରକୃତ ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି ଓ ସାହିତ୍ୟକତା ଜଣାପଡ଼େ ପୁରୁଣା କଥାକୁ ନୂଆ ରୂପରେ ଡାଳିବାରେ, ନୂଆ କଥା ଲେଖିବାରେ ନୁହେଁ । ଅଥବା ଇଂରେଜ କବି ଫୋର୍ସଙ୍କର ଅନୁକରଣୀୟ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ—

"True wit is nature to advantage drest,
What oft was thought, but ne'er so well exprest."

ପୁରୁଣା ଭାବକୁ ନୂତନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାହିଁ ସାହିତ୍ୟକତା । ଅତଏବ ଲେଖିବାର ସରଞ୍ଚାମ ଯଥେଷ୍ଟ । ଲେଖକ କି ସରଞ୍ଚାମ ନେଇ ଲେଖିବ—ସେ ତା’ର ଦାୟିତ୍ବ, ତା’ର ଖୁସୀ । ସେଥିରେ ସମାଲୋଚକର କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । ଲେଖକ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଲେ ପାଠକର ମଧ୍ୟ କିଛି ଆପଣି କରିବାର ରହୁବ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ସ୍ଵଭାବ, ସେମାନେ ଲେଖକର ଲେଖାକୁ ସମାଲୋଚନା କରୁ କରୁ ତା’ର ବିଷୟକୁ ଓ ଶେଷରେ ତା’ର ନିଜ ଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ ସମାଲୋଚନା କରିବନ୍ତି । ଲେଖକ ଗଳ୍ପଟାକୁ ଏପରି ଲେଖି ପାରିଥାନ୍ତେ, ଲେଖକ ଚରିତ୍ରଟାକୁ ଏପରି ବାରେଇପାରିଥାନ୍ତେ, ଲେଖକଙ୍କର ବିଷୟଟା ଏହା ନ ହୋଇ ତାହା ହୋଇଥାନ୍ତା, ଲେଖକଙ୍କର ନାୟକ ‘ରାମା’ ନ ହୋଇ ‘ଶ୍ୟାମା’ ହୋଇଥାନ୍ତା— ଇତ୍ୟାଦି । ଏ ହୋଇଥାନ୍ତାର ଶେଷ ନାହିଁ । ମୋର ନାକଟା ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଲମ୍ବା ନ ହୋଇ ଆଉଟି ଟିକିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା, ରୁମର ମୁଣ୍ଡରେ ଏତିକି ବୁଦ୍ଧି ନ ହୋଇ, ଆଉ ଟିକିଏ ବୁଦ୍ଧି ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା । ସତ, ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଅସଲ କଥାଟା ହୋଇନାହିଁ । ତା’ ବୋଲି ତ ମୋ ନାକଟା ମୁଁ କମାରଶାଳରେ ଯାଇ କଟାଇ ଆଣିବି ନାହିଁ । ଅସଲ କଥା, ମୂଳକଥା ମୋ ନାକର ବଡ଼ପଣିଆ ସାଙ୍ଗରେ ମୋ ଦେହର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ସବୁ ଖାପ ଖାଉଛନ୍ତି କି ନା, ତା’ ଯଦି ହୋଇଥାଏ, ତା’ହେଲେ ମୁଁ ସୁନ୍ଦର । ମୋର ଆପଣି କରିବାର କିଛି ନାହିଁ । ସମାଲୋଚକର ମଧ୍ୟ ସେଇଆ ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଲେଖକ ତା’ର ବିଷୟ ଠିକ୍ କରିବ । ସେହି ବିଷୟ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ, ଚରିତ୍ର ଓ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ସୁବୋଧ୍ୟ ଓ ସୁସ୍ମରାନ୍ତ ହୋଇବ କି ନାହିଁ ଓ ବିଷୟର ଭାବ ଲେଖକ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିପାରିବ କି ନାହିଁ—

ଏହାର ବିଚାର ଭାର ସମାଲୋଚକ ହାତରେ । ମାତ୍ର ଏଥିରୁ ବାହାରେ ଯିବା ସମାଲୋଚକର ଧୃଷ୍ଟତା “ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି” — ଅର୍ଥାତ୍ ବେପାରୀର ଜାହାଜ ଖବର ଦେବା ଭଳି ।

ଜଣେ ଇଂରେଜ କବି ସିନ୍‌କ୍ଲେୟ୍ ବୋଧହୁଏ — ଅରେ କହୁଥିଲେ ଯେ ସମାଲୋଚକର କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁକରାଣୀର କାର୍ଯ୍ୟ ପରି । ସେ ସାଆନ୍ତର ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଶାଳୀ ଲେଖକର ଆସିବା ଅପେକ୍ଷାରେ ଘରଦ୍ୱାର ଓଲଟେ ସତ୍ତା ସୁଦୂର କରୁଥାଏ । ସାଆନ୍ତ ଆସିଗଲେ ସେ ଘରଗୁଡ଼ିକ ପଳାଇବ — ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏଥିରୁ ବେଶୀଦୂରକୁ ଗଲେ, ସାଆନ୍ତର ଘର ଭାଙ୍ଗି ତା ସ୍ଥାନରେ ତା ମନ ମାଫିକ ଘର ତୋଳିବାର ଚେଷ୍ଟାକଲେ, କି ସାଆନ୍ତର ଅନୁଚରମାନଙ୍କ ଉପରେ ‘ସମ୍ମାନଜ୍ଞ’ ଉତ୍ତୁଷ୍ଟାକଲେ, ବୁଦ୍ଧିବାକୁ ହେବ ଯେ, ସେ ‘ବାସ୍ତାବୀ’ ନ ହେଲେ ‘ସାଆନ୍ତର ରକ୍ଷିତା ତେମେଣୀ’ । ଆଉ ଏ ଅହଙ୍କାର ତା’ର ନ ଗୁଡ଼ିଲେ ଶେଷରେ ସେ ସାଆନ୍ତର କାମକୁ ସମାଲୋଚନା କରିବସେ । ସେ ଯେ କେତେ ସୁନ୍ଦର — ତାହା ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଥିବେ । ଅତଏବ, ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଦେଶରେ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କର ନିଜର ଶକ୍ତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିସର ବୁଦ୍ଧି ରଖିବା ଉଚିତ ।

ତା’ହେଲେ ଆତ୍ମମାନେ ଦେଖିଲୁ — ସାହିତ୍ୟ ଓ ଉପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକ ଲେଖକ ରୁଚି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ତା’ ସ୍ଥାନରେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ନିଜର ମାନିତ ରୁଚି ସ୍ଥାପନ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ ଓ କରିବା ଉଚିତ୍ । ସାହିତ୍ୟିକ ଗୁଣଶାଳୀର ଅବଧାନ ନୁହେଁ ଓ ସାହିତ୍ୟିକର ଉପାଦାନ ଏହି ଅବସ୍ଥା ଧରିଣୀ ମା’ର ପୁରୁଣା ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ । ତାହାର ବାହାଦୁରୀ ଏହି ପୁରୁଣା ବିଷୟ ନୂଆ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତାଲି ପାଠକର ଆଗରେ ଥୋଇବା । ଏହି ପୁରୁଣା ବିଷୟଗୁଡ଼ିକରୁ ସେ କେଉଁ ବିଷୟ ଲେଖିବ; ସେଇଟା ତାହାର ବିଚାର, ତାହାର ରୁଚି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେବେ ଏ ସ୍ଥାନରେ କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି ଯେ, ଲେଖକର ରୁଚି ଯଦି ଅଶୁଣ୍ୟ ଓ ଅସଫଳ ହୁଏ ତା’ହେଲେ କ’ଣ ସେ ତା’ ଲେଖାରେ ଅଶୁଣ୍ୟ ଓ ଅସଫଳ ବିଷୟରେ ଅବତାରଣା କଲେ କିଛି ଦୋଷ ବାହାକୁ ହବ ନାହିଁ । ମୁଁ କହେଁ, ନା ହବ ନାହିଁ । ସେ ଯଦି ଏପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏ ଯେ ତା’ର ଅଶୁଣ୍ୟ ଓ ଅସଫଳ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖିପ୍ରସ୍ତ କରିପାରିଲା — ତା’ହେଲେ ତାକୁ ବାରଣ କରିବାର ଅଧିକାର କାହାର ନାହିଁ । କରିବା ମଧ୍ୟ ନିଷ୍ଫଳ । ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାବାନ୍ ସେ ତା’ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ପ୍ରତ୍ୟେକଦିନରେ ନିଷ୍ଠସ୍ଥ ଲେଖିବ । ହଜାର ହଜାର ସମାଲୋଚକଙ୍କ ‘ସମ୍ମାନଜ୍ଞ’, ପ୍ରହାର ତାକୁ ଲେଖିବାରୁ ବନ୍ଦ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆଉ ସେ ଲେଖା ଯଦି ଲେଖିପ୍ରସ୍ତ ହୁଏ, ତା’ହେଲେ ସେ ଭାବ ନିଷ୍ଠସ୍ଥ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିବ । ଭଲତେସ୍ୱାର, ଗେଟେ, ବାଇରନ, ସେଲି, ଅସ୍କାର ଉଆଇଲ୍‌ଡ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କର ଲେଖା ସେ ଯୁଗରେ ଅଶୁଣ୍ୟ ବୋଲି ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ସମାଜର ତାଡ଼ନା ସହଜନ୍ତୁ,

ସମାଲୋଚକଙ୍କର ମାତ୍ର ଖାଇବନ୍ତି, ସରକାରଙ୍କର ଅତିଅଶାଳା ମଧ୍ୟ ଯାହିଁ ଅଲୋକିତ କରିବନ୍ତି । ତଥାପି ଏ କେତେ ଶହ ବର୍ଷ ହେଲା ସେମାନଙ୍କର ଲେଖା ରହିଛି, ଆଦର ପାଇଛି ଏବଂ ଲୋକବୁଦ୍ଧିରେ ମିଶିଯାଇଛି । ଯଦି ଲେଖକ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ନ ହୁଏ, ତା' ହେଲେ ତା'ର ଅଶ୍ରୀଳ ଲେଖା—ଲୋକପ୍ରିୟ ହୁଏ ନାହିଁ, ଗ୍ରୁଏଁ ଗ୍ରୁଏଁ ମରିଯିବ । ଅତଏବ ଦୋଷ ବାଛିବାରେ କିଛି ମାନ୍ୟ ଲାଭ ନାହିଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟରେ ସାହୃଦ୍ୟ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ନୁହେଁ ମତିଶାସ୍ତ୍ର ନୁହେଁ, ଗୁଟଶାଳୀର ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ନୁହେଁ, ଏହା ସାହୃଦ୍ୟ-ବିଶୁଦ୍ଧ, ପବିତ୍ର ଅନାବିଳ ସାହୃଦ୍ୟ । ମୁଁ ଇଂରେଜ ରାଜକବି ଟେନସନ୍‌ଙ୍କ ମତର ପୋଷକତା କରି ବରାବର କହୁ ଆସିଛି—“ସାହୃଦ୍ୟ ଅନୈତିକ (Immoral) ।” କବି କବିତ୍ଵର ପାଗଳାମିରେ ଉତ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଯେତେବେଳେ ଲେଖିବସେ, ସେତେବେଳେ ତାକୁ ମତି, ଅମତି ଭଳି ମନ୍ଦ ବାରିବାକୁ ବେଳ ନ ଥାଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ସରସ୍ଵତୀ ଦେବୀଙ୍କର କାଳେଷୀ । ଠାକୁରାଣୀ ଉଷା-ହୋଇ ତାକୁ ଯାହା କୁହନ୍ତି, ସେ ସେଇଆ କହେ । ଆଉ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ପବିତ୍ର ଅଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶ କରି ତା'ର କଥାଗୁଡ଼ାକ ସ୍ଵର୍ଗର ପାରିଜାତ ସୌରଭରେ ଆମୋଦିତ ହୋଇ ଉଠେ । ପ୍ରତିଭାର କୁହୁକ ବଳରେ ତା'ର ସେ ରୁଷ, କୁହୁଣୀ ଆମ୍ବ ଟାକୁଆଟି ନବ ପଲ୍ଲବ ଓ ବକୁଳ ସୁଶୋଭିତ ହୋଇ ବସନ୍ତ-ସଖା କୋକିଳର ବିଳାସ ସ୍ଥାନ ପାଳିଯାଏ । ତାହାର ଅମର ଅନାବିଳ ଆସାର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଆଲୋକରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇ ପଙ୍କ କାଦୁଅର ସେ ମାନ୍ଦାତା ଅମଳର ଗୋବର ଖାତ ମଧ୍ୟ ସୁନାଖଣି ହୋଇଯାଏ ।

ତୃତୀୟରେ, ପ୍ରତିଭା ଓ ପବିତ୍ରତା ଏକ ପ୍ରକାର ଏକାର୍ଥ-ବୋଧକ ଶବ୍ଦ । ପ୍ରତିଭା-ପ୍ରସୂତ ଯେକୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଅପବିତ୍ର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସମାଲୋଚକ-ମାନଙ୍କର ମନେରଖିବା ଉଚିତ୍ ଯେ, ତାଙ୍କ ଭଳି ବାମନ ବୁଦ୍ଧି ଯାହାକୁ ଅପବିତ୍ର ବୋଲି କହେ, ସେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ଅପବିତ୍ର ହୋଇଥାଏ, ତା'ହେଲେ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ କବି ଭଳି ରକ୍ଷସ ବୁଦ୍ଧି ନିଶ୍ଚୟ ତାକୁ ଅପବିତ୍ର ବୋଲି ଧରିପାରିବ । ଆଉ ସେ ଅପବିତ୍ର ବୋଲି ଜାଣି ପାରିଲେ କଦାପି ସେ ଭାବନା ମନରେ ସ୍ଥାନ ଦେବନାହିଁ ।

ଚତୁର୍ଥରେ, ସାହୃଦ୍ୟକର ଉପାଦାନ ଭଣ୍ଡାର ପ୍ରକୃତ ଓ ଜୀବନ । “ପ୍ରକୃତ ତ କେବେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଭଳି ଶ୍ରେଷ୍ଠଲୋକା କରି ମତି ଅମତିର କଥା ବାଛିବସେ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଉଛି, ଆଉ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ମାତ-ଅମାତ, ଭଲ-ମନ୍ଦ, ଦୟା-ନିଷ୍ଠୁରତା ଯତ୍ନ ରହିଛି । ଆଉ ସେସବୁ ପରସ୍ପର ସହୃଦ ଏପରି ଦକ୍ଷ ଭାବରେ ଫଣ୍ଟିଷ୍ଟ ଯେ, ଗୋଟିକ ଠାରୁ ଆଉ ଗୋଟିକୁ ପୁଅଟି କରି ବସିଲେ ସମୁଦାୟ ଜନସତ୍ତା ଅପ୍ରାକୃତିକ ହୋଇଯିବ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଭୂମିକମ୍ପଦ୍ଵାରା ଯେ ହଜାର ହଜାର

ଲୋକଙ୍କର ସଂଜ୍ଞାଣ ହୋଇଗଲା, ଶସ୍ୟ ଶ୍ୟାମଳା ସ୍ପର୍ଶପ୍ରସବନ ଧରଣୀ ଯେ ମୃତ୍ୟୁର କରାଳ ଶୀତାବୁମି ହୋଇଗଲା; ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ସଙ୍ଗୀତଶାଳା ଯେ ରମଣୀ-ମାନଙ୍କର କାତର ହୃଦନରେ ଆଲୋଡ଼ିତ ହୋଇଗଲା; ନରସଂସ୍ଥମାନଙ୍କର ବିହାରସ୍ଥଳୀ ପ୍ରମୋଦ କାନନ ସବୁ ଯେ ଅସ୍ଥି, ମଞ୍ଜୁ, ରକ୍ତର ଲେପରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଉଠିଲା, ସେସବୁ ପ୍ରକୃତିର କେଉଁ ନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ? ଆଉ କେଉଁ କରି, କେଉଁ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରକୃତିର ଏହି ଅନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ୱାରା ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଜକଟ ମକଟ କରି କୁଣ୍ଡେଇଧରି ରହିପାରିବ ?

ସେହିପରି ଜୀବନ, ଜୀବନର ଅନୈତିକତା ବସ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସତ୍ୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଆଶା ରହିଲା—ଅବଶ୍ୟ ଯଦି ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟ ତାଙ୍କ ସମ୍ପାଦନା ପାଞ୍ଚାବ ନ ଉଠାନ୍ତି ।

ଆନ୍ତେମାନେ ସତ୍ୟତାର ବେଷ୍ଟମ ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବକୁ ନାନାପ୍ରକାର ଆଇନ କାନୁନ୍ ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ତାହାର ସଂଧ୍ୟାସୀ ନିଃଶ୍ୱାସ ପବନରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଏହି ଆଇନ କାନୁନ୍‌ଗୁଡ଼ାକୁ ବୁଢ଼ୀଆଣୀର ଜାଲ ପରି ଉଡ଼ାଇଦେଇ ବେଳେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଲୟ ସୂଚନା କରି ଦିଅନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ଓ ବହୁର୍ଜଗତର ପ୍ରକୃତି ଉଭୟର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ପ୍ରଭେଦ ଆନ୍ତେମାନେ ଦେଖିପାରୁନାହାନ୍ତି । ଉଭୟକୁ ଆନ୍ତେମାନେ ସୁଗ୍ରହକର୍ତ୍ତା, ବୁଦ୍ଧି ବିଜ୍ଞାନ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜର ଆତ୍ମତ୍ତ୍ୱରେ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଁ ସତ; ଉଭୟକୁ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସୁବିଧାରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଏହି ସୁଗ୍ରହକର୍ତ୍ତା ଓ ଆପାତତଃ ସୁନିର୍ମିତ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଭେଦକରି ଗୋଟିଏ ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟର ବ୍ୟାପ୍ତିକା ଲଗାଇଦେଇ ଯାଆନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖନ୍ତୁ, ଆପଣ ବୁଦ୍ଧି, ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ୟମରେ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ତେଜ ତଳେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ସହଜ ଅର୍ଥ ଓ ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଳରେ ମୋ ଉପରେ ଆପଣ ଶାନ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଆନ୍ତେମାନେ ଶତମୁଖରେ ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ୟମର ଉତ୍କର୍ଷ ଗାନ କଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଜୀବନରେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଆନ୍ତେମାନେ ଦେଖୁଁ ଯେ, ଏ ସମସ୍ତ ଚିର ଘୃଣ୍ୟ ଅର୍ଥର ସମ୍ମୁଖରେ ନିତମସ୍ତକ, ସରସ୍ୱତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପାଖରେ ଚିରଦିନ ଅପଦସ୍ଥ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ନଥୁ—ହରି ଅତି ସୁବୋଧ ବାଳକ, ଇସ୍ମୁଲ କଲେଜରେ ତାହାର ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ୟମର ପ୍ରଶଂସା ଚିରଶ୍ରୁତ । ସୁଗ୍ରହ, ଉଚ୍ଚ, ବିଜ୍ଞାନ, ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ସବୁ କହେ ଯେ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ସେ ଜଣେ ବଶିଷ୍ଠ ନେତୃସ୍ଥାପାୟ ଲୋକ ହୋଇଉଠିବ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଦେଖିଲବେଳକୁ ସେଇ ହରି ଗୋଟିଏ କାମୁକ, ଲମ୍ପଟ, ମଦ୍ୟପ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଏବଂ ଏଭଳି ଶେଷ

ଉଦାହରଣ—ରାମ ଓ ଗୋପାଳ ଏକ ଅବସ୍ଥାର ଲୋକ, ଏକ ଭାବରେ ସେମାନେ ଜୀବନଯାପନ କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ରାମ ତା’ର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟବସାୟରେ ଦେଲା, ଗୋପାଳ ତା’ର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ମନୋହରୀ ଦୋକାନରେ ଦେଲା । ହଠାତ୍ ଯୁଦ୍ଧ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ରାମ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ ବ୍ୟବସାୟରେ କୋଟିପତି, ଗୋପାଳ ମନୋହରୀ ବ୍ୟବସାୟରେ ଦେବାଳୀଆ—ଦାଣ୍ଡର ଭିତ୍ତି । ଏହିପରି ଉଦାହରଣ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା । ‘ଭାର୍ଗବ’, ‘ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା’, ‘ଆପାରଗତା’ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ପ୍ରକାର କଥାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଉଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ସମସ୍ତ ଉପଦେଶ ପରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବିରାମ ନାହିଁ । ଏହା କେହି ନୈତିକତାର ଚିହ୍ନ ? ଜଣେ କୋଟିପତିର ଘରେ ଜନ୍ମଲଭ ସୁନା ଗଦାରେ ଶୋଭିବ, ଆଉ ଜଣେ କାଙ୍ଗାଲର ଘରେ ମାଟି କାଦୁଅରେ ସଜିବ; ଜଣେ ଧନୀ ହୋଇ କାଙ୍ଗାଲ ହେବ, ଆଉ ଜଣେ କାଙ୍ଗାଲର ନରକରୁ ଧନୀର ସ୍ୱର୍ଗ ସିଂହାସନରେ ବସିବ... । ଏହା ମଧ୍ୟରେ କି ନୈତିକତା ଅଛି ? ଦାର୍ଶନିକର ବିଚାର କଲ୍ପନା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକର ନିରର୍ଥକ କଲନା ଯାହା ହଉ ପଛକେ ପ୍ରକୃତ ଜୀବନର ଏହି ଅନୈତିକତା ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ । ଏହି ହେତୁରୁ, ଏହି ଅନିୟମ, ବିଶୃଙ୍ଖଳା, ଅବିଚାର, ଅନୈତିକତା ହେତୁରୁ ଅସ୍ଥାୟୀ ଉତ୍ଥାପିତକର ଦୃଢ଼ତା ମନ୍ତ୍ରୀ ସେହି ଗନ୍ତ ହିଲାହଲସଦୃଶ କଥା କେତୋଟି ବାହାର ପଡ଼ିଥିଲା—“Curse God and die” । ଏହି ସବୁରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିକୁ ମୁକ୍ତି କରି ପ୍ରାକୃତିକ, ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନ ଚଳାଇବାର ଅଧିକାର ଦେବାପାଇଁ ସେହି ତାଙ୍କର ‘Prometheus un-bound’ କାବ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଅତଏବ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଉପନ୍ୟାସରେ ନୈତିକତାର ନମୁନା ଖୋଜିବା ବିଚିତ୍ର ନା । ମାତିହୀନ ସଂସାରରେ ନୈତିକତାର ଆବରଣ ଗୋଟିଏ ପାଗଳାମି । ଏହି ହେତୁରୁ କେତେକ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ନୈତିକ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକ କବି ନ୍ୟାୟ ବା Poetic Justice ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖା ଭିତରେ ପାପୀ ବା ଦୋଷୀର ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିଥାନ୍ତି । ଭୀଷ୍ମକର ସରଳ ଓ ଉଦାର ହୃଦୟ ଭଗବାନଙ୍କର ଏହି ସୁତଗନ୍ଧର୍ବସ୍ତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ସେହି ଭଗବାନଙ୍କ କୃତ ନ୍ୟାୟ ଓ ମାତିର ଅପଳାପ ଦେଖି ନିଜେ ନିଜର ସୃଷ୍ଟି ତ୍ୟାଗ କରି ଏବଂ ସେଥିରେ ନିଜ ହୃଦୟର ଉଦାରତା ଅନୁରାଗୀ ନ୍ୟାୟ ଓ ମାତିର ସମନ୍ୱୟ କରି ବସେ । ମୁଁ ଏ ସ୍ଥଳରେ ଯେ ଅନୈତିକତା କଥା କହୁଛି ତାହା ଅଶ୍ଳୀଳତା ନୁହେଁ । ଅନୈତିକତା ଅଶ୍ଳୀଳତାଠାରୁ ବଡ଼ । ମୁଁ ଯଦି ଅନୈତିକତା ବା Immorality ହୁଏ, ତା’ ହେଲେ ମୋର ଦେହେ ପୁଅ ଭାଇ ବା କକେଇ ପୁଅ ଭାଇର ପୁରୁଷ ହେବ ଅଶ୍ଳୀଳତା । ଅତଏବ, ମୁଁ ଆଗରେ ଯାହା ଯାହା କହିଯାଇଛି, କେତେକ ସାହିତ୍ୟ ଅଶ୍ଳୀଳ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟ ଅନୈତିକ ବୋଲି କହିଲେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ଯେ ସବୁ ସାହିତ୍ୟ ଅଶ୍ଳୀଳ ।

ତା'ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁ ସାହିତ୍ୟ ବା ଉପନ୍ୟାସର ବସୟ ବାହୁବା ବସୟରେ କୌଣସି ଧରାବନ୍ଧା ନିୟମ ନାହିଁ । ଲୋକଶିକ୍ଷା ସାହିତ୍ୟର ଗୌଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟିକ ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ କି ଲେଖିପାରେନାହିଁ । ଆମ ଦେଶ ସମାଲୋଚକମାନେ ବେଳେବେଳେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ସୃଷ୍ଟିଛଡ଼ା ବାହାନା ଧରି ବସନ୍ତି । ଦିନ ଥିଲା—ସେତେବେଳେ ଉଜ୍ଜୀୟ ଅଶ୍ରୁଳ ସାହିତ୍ୟକୁ ଆମର ସମାଲୋଚକମାନେ ହାତପୋଛୁ ମାଟିପରି ଦେଖୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକେ ଗୋଟାଏ ବାହାନା ଧରିଛନ୍ତି ଯେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକମାନେ ବିଦେଶୀ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁକରଣରେ ଯେ ଯୌନ ବସୟ ଫରୁ ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ତାହା ନିତାନ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ । ସତେ ଯେପରି ଯୌନ ବସୟ ଗ୍ରହଣଦେଇ ସାହିତ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ ଯୌନ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ସେମାନେ କ'ଣ ବୁଝୁଛନ୍ତି । ଯଦି ତାହାର ଅର୍ଥ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କ ପ୍ରେମ, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ସହବାସ ଅଭିଳାଷ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କର ବୁଝିବା ଉଚିତ ପ୍ରେମ, ସ୍ତ୍ରୀର ଆଦର, ସୁନ୍ଦରୀର ବିଳାସ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ବୋଧହୁଏ ସର୍ବପ୍ରଥମ ବସୟ । ଜଣେ ଜଣେ ଅତିମାନବ ଆନ୍ତ, ସେହିମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରେମ, ସ୍ତ୍ରୀତି, ସ୍ନେହ, ରମଣ ଭଳି କୋମଳ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏ ସଂସାରରେ ଏତେ ବିରଳ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ ନ କହି ପ୍ରକୃତିର ନିପାତନ କୁହାଯାଇପାରେ ! ସେମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ ସେହିମାନେ ସାହିତ୍ୟରେ ଯୌନ ବସୟର ଅବତାରଣା ଦେଖି ନାକ ଟେକନ୍ତି, ସେମାନେ ଭଣ୍ଡ ନ ହେଲେ ଅପାଠକ ।

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ବିଦେଶୀ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁକରଣ ସବୁବେଳେ ଦୃଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ତାହା ଜୀବନୀ ଶକ୍ତିର ପରିଚ୍ଛେଦ । ସାହିତ୍ୟିକର ହୃଦୟ ସବୁଦିନେ ଠିକ୍ କଥା ମାଟି ପରି । ସେଥିରେ ଯେ ଜିନିଷ ଲାଗିବ, ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥ ତାହା ଉପରେ ରହିଯିବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବ । କୌଣସି ସାହିତ୍ୟିକ ଯଦି ଅନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟିକର ଲେଖା ପଢ଼ି ତାହା ଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ନ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ତା'ର ସାହିତ୍ୟରେ ନାମ କରିବାର ଅଭିଳାଷ ଗ୍ରହଣଦେବା ଉଚିତ । ଆମର ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ବା ଧର୍ମନେତାମାନେ ନିଜ ଦୁଧ ଘଡ଼ିରେ ମୁହଁ ପୁରାଇ ଚାରିଆଡ଼ର ବସୟଗୁଡ଼ିକ ପାଶୋରି ଦେଇପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟିକ ପାରେ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶର ଯୁବକମାନେ ଯେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, ତାହା ଆଶୀର କଥା । ସେମାନେ ଯେ ବିଦେଶୀ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, ତାହା ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦର କଥା । ବିଶେଷତଃ ବିଦେଶୀ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ି ସେମାନେ ଯେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇପାରୁଛନ୍ତି, ତାହା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗୌରବର ବସୟ । କାରଣ ସେଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣମାନ ହୁଏ ଯେ, ସାହିତ୍ୟର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିବା ଭଳି ହୃଦୟ ସେମାନଙ୍କର ଅଛି ।

ଅତଏବ, ସାହୃଦ୍ୟକ ଖାଲି ନିଜେ ଦେଖି ଓ ଅନୁଭବ କରି ତାହାର ପ୍ରେରଣା ପାଏ ନାହିଁ । ପାରପାର୍ଶ୍ବିକ ସାହୃଦ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନ ଦ୍ବାରା ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରେରଣା ଲଭ କରେ ।

ଏ ତ ଗଲ ବସୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହୃଦ୍ୟ ଓ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଆଲୋଚନା କରାଯାଉ । କବିତା, ନାଟକ ଇତ୍ୟାଦି ଲେଖିବାର ଯେପରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅଛି; ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅଛି । ପ୍ରକାର ଭେଦରେ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଚାରୋଟି ପ୍ରଧାନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । —୧ମ ଐତିହାସିକ ପ୍ରଣାଳୀ, ୨ୟ—ଆତ୍ମଜୀବନୀ ପ୍ରଣାଳୀ, ୩ୟ—ସାମାଜିକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ୪ର୍ଥ—ନାଟକୀୟ ପ୍ରଣାଳୀ ।

ପ୍ରଥମେ ଐତିହାସିକ ପ୍ରଣାଳୀର ଅର୍ଥ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଐତିହାସିକ ନିଜେ ସମୁଦାୟ ବିଷୟ କହିଯାଏ, ଯେପରିକି ସର ଓଁଲାଟର ପୁଅ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କର ଲେଖା । ଏ ପ୍ରଣାଳୀର ଲେଖା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜସାଧ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଏତିକି ଅଭାବ ଯେ କଳା (art) ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ନୁହେଁ । ଉପନ୍ୟାସ ଓ ନାଟକ ଇତ୍ୟାଦିର ଲେଖାରେ ଗୋଟାଏ ଜନସ୍ତ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହେ—କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ରାଜ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ଚେଷ୍ଟା । ଲେଖକ ନାନା ଉପାୟରେ ଏହି ବହୁରାବରଣ ବା (atmosphere)ଟି ସୃଷ୍ଟି କରେ । ତାହା ମଧ୍ୟରେ ନିଜର କଲମ ଚନ୍ଦ୍ର ଦ୍ବାରା ପାଠକର ମନକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ ବିଷୟର ଭାବରେ ବୁଝାଇ ରଖିବା ଅନ୍ୟତମ । ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଉଦାହରଣ ହେଉ—

ଫଙ୍କରମୋହନବାବୁଙ୍କ ‘ମାମୁ’ ଉପନ୍ୟାସର ପଞ୍ଚମସ୍କୀତମ ପରିଚ୍ଛେଦ ଦେଖନ୍ତୁ । ସେହି ଅଂଶର ବିଷୟ ସେମାନେ କୋର୍ଟରେ ନାଜରବାବୁ, ରାଘବ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରକଲାର ବିଚାର । କୋର୍ଟର କାଠଗଡ଼ାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସୁଲିସ୍ ଦାବୋଗାଙ୍କ ସଲମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଏପରି କରାଯିବ ଓ ଭାଷା ଏପରି କରାଯିବ ଯେ ପାଠକ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ନିଜର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତି ଭୁଲି ଯାଇ ମନେ କରେ ସେପରି ସେ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ସେମାନେ କୋର୍ଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର ଦେଖୁନା । ଏହି ଭାବ ଆଣିବାରେ ହିଁ କଳାବିତର କୃତିତ୍ବ । ନାଟକରେ ବେଶଭୂଷା, ପଟ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି ସାହାଯ୍ୟରେ ଯେ ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରାଯାଏ; ଉପନ୍ୟାସରେ କେବଳ ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ଲେଖନ ନିଜ ଦ୍ବାରା ତାହା କରାଯାଇଥାଏ ।

ଲେଖକ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ବାରା ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଲେ ବେଳେବେଳେ ଏହି କୃତ୍ରିମ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟିର ଗୁଳିକ ଧରା ପଡ଼ିଯାଏ; ଅତଏବ, କଳା ଭାବରେ ତାହାର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ଲୁପ୍ତ ହୁଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ, ସେହି ‘ମାମୁ’ ସପ୍ତରତ୍ନାଶ୍ରମ ପରିଚ୍ଛେଦ ଦେଖନ୍ତୁ । ନଟବର ଦାସେ ଓ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ବିଶାଳା ଦେଇ ନିରୋଳାରେ ବସି ବସନ୍ତାଳାପ

କରୁଛନ୍ତି । ସେହି ପରିଚ୍ଛେଦଟି ପଢ଼ିଲାବେଳେ ସ୍ୱତଃ ମନେହୁଏ ନାହିଁ କି, ସ୍ତ୍ରୀ ସୁରୁଷର ବିଗ୍ରହାଳାପର ବିଶ୍ୱାସୀ କଥା ଲେଖକ ଜାଣିଲେ କାହିଁ ? କିପରି ? ଏ ସ୍ଥାନରେ କଳା-ଗୁରୁଙ୍କର ବାଧା ପଡ଼ିଲା । ଫକୀରମୋହନବାବୁ ଏକଥା ଜାଣିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ‘ଆମ୍ଭେମାନେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସୂତ୍ରକୁ ଜାଣିଛୁ’, ‘ଆମ୍ଭେମାନେ ଅନୁମାନ କରୁଛୁ’ ଇତ୍ୟାଦି ନାନାପ୍ରକାର କୈତସିୟତ୍ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ସବୁ କଥାରେ କୈତସିୟତ୍ ଦେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖି କଳାଗୁରୁଙ୍କ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ରଖିବା ସହଜ ଓ ସମ୍ଭବପରି ନୁହେଁ । ସେହି ହେତୁରୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପାଠକକୁ ଅଜଣାରେ ଭୁଆଁଧରାଇଦେବା ପାଇଁ ସେ ଏ କୈତସିୟତ୍ ନ ଦେଇ ପୁଷୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଗୁରୁଙ୍କ ଭଙ୍ଗୀ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟରେ, ଉପନ୍ୟାସ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଚରିତ୍ର ଓ ଦୃଶ୍ୟର ଅବତାରଣା ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୃଶ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ । ସବୁ ଚରିତ୍ରର ଶିକ୍ଷା ଓ ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା ସମାନ ନ ହୋଇପାରେ । ଅତଏବ, ସେହି ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଚରିତ୍ରର ଉପଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ କଥୋପକଥନ ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଲେଖା ଛଟା ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପାଠକ ଯେତେବେଳେ ଜାଣୁଛି ଯେ ଜଣେ ଲୋକ ଆଉ ସେ ଲୋକ ଜଣକ ଶିକ୍ଷିତ ଲେଖକ ଓ ସେ ଏ ସବୁ ବିଷୟ ଲେଖୁଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଲେଖକ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଲେଖାଛଟା ବ୍ୟବହାର କଲେ ପାଠକ ନିକଟରେ କୃତ୍ରିମତାର କୃତ୍ରିମତା ଧରାପଡ଼ିଯାଏ । କଳାର କୃତ୍ରିମତାକୁ ଲୁଚାଇ ପାଠକ ମନରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣତ ବିଷୟରେ ଗୁପ୍ତା ମାରିବା ହିଁ କଳାବିତର ବାହାଦୁରୀ । ଏହି ଅସୁବିଧାକୁ ପରିହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଲେଖକ ଯଦି ଏକାବେଳେକେ ଏହି ସତ୍ୟର ଛଳନାକୁ ଗ୍ରହଣିତ, ତା’ହେଲେ କଳା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ଲେଖାର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଫକୀରମୋହନବାବୁ ଏକଥା ବୁଝିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଗୁରୁତର ପାପରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଲଘୁତର ପାପର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସେଇ ‘ମାମୁ’ ବନ୍ଦର ଅସ୍ଥାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ ଓ ଉନବିଂଶ ପରିଚ୍ଛେଦ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଉଭୟ ପରିଚ୍ଛେଦରେ କଥା ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଲେଖାଛଟା ଭିନ୍ନ । ମୁଁ ଫକୀରମୋହନବାବୁଙ୍କ ଦୋଷ ଦେଇନାହିଁ । ସେ ଯେ ପ୍ରଣାଳୀ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ; ସେଥିରେ ଏ ଦୋଷ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଅଟେ ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ଯେ ଏ ଦୋଷ ସବୁ ଏତେ କମ୍; ସେ ତାଙ୍କର ବାହାଦୁରୀ ।

ତୃତୀୟରେ, ଗ୍ରନ୍ଥକ ଲେଖକ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଲାବେଳେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟ ଅବାନ୍ତର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ଅନୁଶୀଳନ କରି ବସେ । ସେ ଗ୍ରନ୍ଥକ; ଅନୁଭବ କରୁଛି । ସଂସାରରେ ସୁଖ, ଦୁଃଖ ସମ୍ବେଗ, ନିର୍ଦ୍ଦୀନତା ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାହାର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଧାରଣା ଅଛି—ସେଗୁଡ଼ିକ ସେ ତାହାର ଲେଖା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରି

ରହିପାରେ ନାହିଁ । ଆଉ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନଟି କଲବେଳେ ସେହି ସବୁ ବିଷୟରେ ଗୋଟାଏ ବକ୍ତୃତା ଦେବାର ସୁବିଧା ଏତେ ବେଶୀ ମିଳେ ଯେ, ତାହାର ପ୍ରଲେଭନ ଏଡ଼ି ସେ ମୂଳ ହୋଇ ରହିବା ଅପ୍ରାକୃତ ପରି ଜଣାପଡ଼େ । ବେଳେବେଳେ ପୁଣି ଏପରି ବକ୍ତୃତା ମଧ୍ୟ ଦରକାର ହୁଏ । କଳାଗୁରୁଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୁଇଟି ଆବେଗକାଣ୍ଡ ଦୃଶ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ମଧ୍ୟରେ ହସକୌତୁକ ବା କମିକ୍ ଦୃଶ୍ୟ ଦେବା ଯେପରି ଗୋଟାଏ କଳାଗୁରୁଙ୍କ, ସେହିପରି ମଝିରେ ମଝିରେ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ସାଧାରଣ ବକ୍ତୃତା ମଧ୍ୟ କଳାଗୁରୁଙ୍କ । ଏ ପ୍ରଣାଳୀର ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାବେଳେ ଏପରି ବକ୍ତୃତା ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ଉପାୟରେ ଦିଆଯାଇପାରେ—ହୁଏତ କୌଣସି ନାୟକ ନାୟିକାର ମୁହଁରେ ନ ହେଲେ ଲେଖକର ନିଜ ଭାଷାରେ । ‘ମାମୁଁ’ରେ ନାଜରବାବୁଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ପୁଅରୁ ହାଜତ ଘରେ ଆତ୍ମସମ୍ବାସନା (soliloquy) ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାର ଗୁରୁଙ୍କ ଏବଂ ଗୁରୁମଣି ଦେଇଙ୍କ ବୈଧବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାର ପ୍ରାରମ୍ଭ ଭାଷଣ ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରକାରର । ଫକୀରମୋହନବାବୁଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଗୁଣ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଆଧୁନିକ ଲେଖକମାନେ ଅନୁକରଣ କରିପାରିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଆଠପଣ ଦୋଷ କଟିଯାନ୍ତା । ଫକୀରମୋହନବାବୁ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଗଲ୍ ସବୁ ଲେଖିଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କୌଣସିଠାରେ ତାଙ୍କର ଏହି ବକ୍ତୃତା ନୀତି ପ୍ରଖ୍ୟାପନା ଗୋଟିଏ ପୃଷ୍ଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ଥଳ ବ୍ୟାପୀ ଦେଖିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଯେଉଁ ସବୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଲ୍ ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ତା’ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ନୀତି ପ୍ରଖ୍ୟାପନ । ସାଧାରଣ ପରିଚିନ୍ତନଗୁଡ଼ାକ ଦୁଇ ପ୍ରମୁ ନେଲେ ପ୍ରକୃତ ଗଲ୍ଟି ଦେଉ ପ୍ରମୁ ବା ଅଡ଼େଇ ପ୍ରମୁ ହେଉଛି । ଏଥିରେ ଗଲ୍‌ର ଭାବ ସଂସ୍ଥିତରେ ତ ବାଧା ପଡ଼ୁଛି, ତା’ ଉପରେ ଗଲ୍‌ଛଳରେ ଭ୍ରମର ଏଇ ଶାଣିତ ଚିନ୍ତା ବା ଅନନୁମୋଦିତ ଭାବନାରୁଡ଼ିକ ପାଠକକୁ ଶୁଣାଇବାରେ ଭ୍ରମେ ‘ଠକ ବୁଝି’ ଆଗରୁ । ଭାବନାର ଏପରି ଉତ୍ସ ଭ୍ରମ ଦୃଢ଼ତାରେ ଉଠୁଥିଲେ ଭ୍ରମେ ଶଶିବାବୁଙ୍କ ଭଳି ‘ବନ୍ଧିପ୍ରଚିନ୍ତା’ ଲେଖିପାର । ଅନ୍ତତଃ ଶଶିବାବୁଙ୍କଠାରେ ଠକାମି ନାହିଁ ।

ତା’ପରେ ମଧ୍ୟ କଳାଗୁରୁଙ୍କ ଭାବରେ ଏ ଜିନିଷଟା ବଡ଼ ଭୁଲ । ମୁଁ ନଟବର-ବାବୁଙ୍କ ଆତ୍ମସମ୍ବାସନା ଶୁଣିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଫକୀରମୋହନବାବୁଙ୍କ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣିବ କିଆଁ ? ସେ କିଏ ? ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗଲ୍ କଲବେଳେ ଲେଖକ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵଟାକୁ ପାଠକ ଆଗରେ ସବୁବେଳେ ଠେଲିପେଲି ଠିଆକରାଇବା ଦ୍ଵାରା ପାଠକର ମନ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଉଠେ । ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖକ ତାହାର ଲେଖା ମଧ୍ୟରୁ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ଯେତେ ଉଡ଼େଇ ନେଇପାରେ ସେତେ ତା’ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଶଂସାର ବିଷୟ । ଏହି ସବୁ ଅଭାବ ନାଟକରେ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଆତ୍ମସମ୍ବାସନା ଏବଂ ଆଦ୍ୟରେ ଓ ମଝିରେ ସୃକ୍ଷ୍ମର, ଗୁରୁଣ ଇତ୍ୟାଦିର ଅଭିନୟ ଦରକାର ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲିର ଉନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟରେ ଏ ସବୁ ରୁଷ୍ଟ-ଗୁରୁଙ୍କ ବାଦ୍‌ଦେବା

ଭଲ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଉଛି । ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାରେ; କିନ୍ତୁ ଏ ଧରଣ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏପରି ଦୋଷ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅବଶ୍ୟମ୍ବାସ ହୋଇପଡ଼େ ।

ତେବେ ଏତିକି ମାତ୍ର ବୁଝାଯାଇପାରେ ଯେ, ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାରେ ଏହି ଐତିହାସିକ ପ୍ରଣାଳୀ ହିଁ ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ । ତାହାର କାରଣ ପାଠକ ବୁଝିବ ଯେ ସେ ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । କେତେ ଶହ ବର୍ଷ ତଳର କଥା, ଲେଖକ ଦ୍ଵାରା ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ଲେଖା କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପାଇ ପାରିଥିବ । ଏସ୍ଥଳରେ ପାଠକର ବସ୍ତୁତ ଅଜ୍ଞାନତା ହିଁ ଲେଖକର ଏକମାତ୍ର ପରିହାର ଉପାୟ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ—ଅସ୍ପଷ୍ଟାବଳୀ ପ୍ରଣାଳୀ । ଏ ପ୍ରଣାଳୀ ଅନୁସାରେ ଲେଖକ କୌଣସି ନାୟକ ବା ନାୟିକାର ମୁହଁରେ ସମୁଦାୟ ଗଳ୍ପଟି ବସ୍ତୁତ କରିଥାଏ । ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀର ଦୋଷ ନ ଥାଏ । କଥକ ଯେତେବେଳେ ନିଜେ ନାୟକ, ସେ ଯାହା ଦେଖିବ, ଅନୁଭବ କରିବ, ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇବ, ସେଇଆ କହୁଛି । ବିଶ୍ଵମାଳାପ ହେଉ, ଯୁଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣନା ହେଉ, ଖୁସି ଗଳ୍ପ ହେଉ, ସେ ଯାହା ଶୁଣେ ତାହା କହେ; ଅତଏବ, ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଅସମ୍ଭବ କିଛି ରହିବାର କଥା ନୁହେଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଏ ସ୍ଥାନରେ କଥକକୁ ତାହାର ଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି କୈଫିୟତ ଦେବା ଦରକାର ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଅତଏବ, ଗଳ୍ପର କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅଖଣ୍ଡ ଭାବରେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ହୋଇଯାଏ ।

ତୃତୀୟରେ ଲେଖକ ଏହି ନାୟକ ମୁଖରେ ତା'ର ସାଧାରଣ କଥନ କହୁ ଦେଇ ଯାଇପାରେ । ସେ ନାୟକ ବା ନାୟିକାର କଥା । ଅତଏବ, ଅସ୍ଥାନପ୍ରସ୍ତୋତ ଭଲ ଜଣାଯିବ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଲେଖକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ସେହି ନାୟକ ବା ନାୟିକାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ । ସେହି ନାୟକ ବା ନାୟିକାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ମଧ୍ୟରେ ମିଶିଯିବାରୁ ପାଠକର ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିରକ୍ତି ଜାତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାଏ ।

ଚତୁର୍ଥରେ ମାନସିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ସୁବିଧା ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଯେତେ, ଅନ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀରେ ସେତେ ନାହିଁ । ନାୟକ ବା ନାୟିକା ଯେତେବେଳେ ନିଜେ କହୁଛନ୍ତି, ସେ ତାହାର ଭାବନା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିପାରିବ ତେଣୁ ତାହାର ଆତ୍ମୀୟ ନାୟକ ନାୟିକାମାନଙ୍କର ଭାବନା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାର ସୁବିଧା ତାହାର ବେଶୀ ରହିବ ।

ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ହିଁ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଚ୍ଚିଷ୍ଠତମ ପ୍ରଣାଳୀ । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ସଫଳହସ୍ତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟ ମନେରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କଥକ ଜଣେ ନାୟକ ବା

ନାହିଁକା । ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣାଳୀରେ ବହୁ ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ କରିବାରେ ଲେଖକର ଯେ ସୁବିଧା, ଏଥିରେ କଥକର ତାହା ରହୁପାରେନାହିଁ । କଥକ ତା'ର ବିଶିଷ୍ଟ ଅତୀତ୍ତ୍ୱ ବା ଶହସ୍ର ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାର କଥା କହିବାକୁ ଗଲେ ତାହା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତି ବେଶୀ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇପଡ଼େ । ଅତଏବ, ଏତାଦୃଶ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କର ସଖ୍ୟା ସୀମାବଦ୍ଧ ହେବା ଉଚିତ୍ । ଲେଖକ ତାଙ୍କ କଲ୍ପନା ରଥର ରଖି ଯଥେଚ୍ଛା ଭାବରେ ଗୁଡ଼ି ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ । ତା'ପରେ କଥକ ଗଲ୍ଲର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି ହେବା ଉଚିତ୍, ଯେପରି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବିହାର, ଅନବଦ୍ଧ ଭାବନା ଓ ଯଥେଷ୍ଟ ଦେଖାଦେଖିର ସୁବିଧା ତାଙ୍କର ଆଇପାରେ । ଗଲ୍ଲର ପ୍ରଧାନ ନାୟକ ବା ନାୟିକାକୁ କଥକ କରାଯାଇପାରେ କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଅସୁବିଧା ଏତିକି ଯେ, ସେପରି କଲେ କଥକକୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ନିଜର କଥା କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଉ ମନୁଷ୍ୟ ମନଟା ଏପରି ଗୋଟାଏ ଅକଡ଼ିଆ ଭାବରେ ତିଆରି ଯେ, କାହାର ନିଜ କଥା ତା'ଦ୍ୱାରା ସହ୍ୟ ହୁଏନାହିଁ । ମୁଁ ରାମା, ଶାମା, ଧୀମାର କଥା କହିପାରେ । ସମସ୍ତେ ମହା ଅନନ୍ଦରେ ଶୁଣିବେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମୋ କଥା କହେ—ଲୋକେ କହିବେ ମୁଁ ଅସୁନ୍ଦର, ହାମବଡ଼ା, ଅହଙ୍କାରୀ । ଅତଏବ, ଲେଖକକୁ ଏ ବିପଦରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ହେବ । କଥକକୁ ଯେପରି ସବୁବେଳେ ମୁଁ ଏପରି କଲି, ମୁଁ ସେପରି କଲି କହିବାକୁ ନ ହୁଏ । କଥକ ଅପେକ୍ଷା ବିଶେଷ ଆଦରଣୀୟ, ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଚରିତ୍ର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତତଃ ବହୁ ମଧ୍ୟରେ ରହିବା ଦରକାର । ଯେପରି କଥକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସେହି ଚରିତ୍ରର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇପଡ଼େ ।

ତା'ପରେ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା କଥକର ଶିକ୍ଷା ଓ ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରଧାନ ଭାଷା ତିଆରିହେବା ଉଚିତ୍ । କଥକକୁ ଗାଝିଲି ଚଷା ବୋଲି କଲ୍ପନା କରି ତାହା ମୁହଁରେ ଭାଷାକୁ ପଣ୍ଡିତଆ କଲେ ଅସ୍ମାନବ ଭଳି ଦୋଷରେ ଉପନ୍ୟାସଟି ସଜ୍ଜିବ । ଆଜିକାଲି ଯେ ସବୁ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ଗଳ୍ପ ଲେଖାହେଉଛି, ତା' ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶରେ ଏହି ଭାଷାଗତ ବ୍ୟବଧାନ ବା ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ମୋଟେ ନାହିଁ । ଚରିତ୍ରର ଶିକ୍ଷା ବା ଅବସ୍ଥା ଯାହାହେଉ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଚୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଭାଷା; ଆଉ ସେ ଭାଷାଟା ପ୍ରାୟ ଲେଖକଙ୍କର ନିଜର । କଳାଗୁରୁଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହାଛଡ଼ା ଆଉ ବଡ଼ ରକମ ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ କିଛି ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଭାଷାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଯେପରି ରଖିବାକୁ ହେବ, ଚରିତ୍ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କଥକର ଚରିତ୍ର-ଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଚରିତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରର ଚରିତ୍ର ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ବିଭିନ୍ନ ହେବା ଉଚିତ୍ । କଥାବାକ୍ତୀ, ଗୁଲିଚଳନ, ଭାବନା, ଚନ୍ଦ୍ରା ଏହି କେତୋଟି ଉପାୟଦ୍ୱାରା ଚରିତ୍ରର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ଉଚିତ୍ ।

ଶେଷରେ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭଲ ପ୍ରକାର ଅଛି । ଏହି ପ୍ରକାରରେ ସମୁଦାୟ ଗଲ୍‌ଟି ଜଣେ ଚରିତ୍ରର ମୁହଁରେ ବୁଝା ନ ଯାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରିତ୍ର ନିଜ ନିଜର କଥା କହି ଗଲ୍‌ଟି ଶେଷ କରନ୍ତି । ଏକ ଚରିତ୍ର କଥାକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଯେ ଦୋଷ ଓ ଅସୁବିଧା ଥାଏ, ତାହା ଏ ପ୍ରକାରରେ ସୁଧୁରିଯାଏ ସତ, କିନ୍ତୁ ଗଲ୍‌ଟିର ଆକାର ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ ହୋଇଯାଏ । କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରିତ୍ର ନିଜ ନିଜର ଗଲ୍ କହିବା ଦ୍ଵାରା ଅନେକ ସମୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ତଥ୍ୟ ଓ ଅନାବଶ୍ୟକ ସ୍ଵପଣ ଆସିଯାଏ ।

ଦୁଃଖର କଥା, ଏ ଧରଣର ଲେଖା ଆନୁମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ ବଡ଼ ବିରଳ, କାରଣ ଏ ଧରଣର ଲେଖା ଅପେକ୍ଷାକୃତ କଷ୍ଟକର । ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲେଖାରେ କଳାବୁଦ୍ଧିକୁ ଏଣେତେଣେ କରି ପାଠକକୁ ଠକ ଦିଆଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲେଖିବାକୁ ଗଲେ ଠକାମିଟା ଠିକ୍ କରି ଧରାପଡ଼ିଯିବ । ଯାହାହେଉ ଥରେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିଲେ ଲେଖକ ଦେଖିବେ, ପାଠକର ମନ ଧରିବା ବିଷୟରେ ଏପରି ସୁବିଧା ପ୍ରଣାଳୀ ଆଉ ନାହିଁ । କାରଣ ପାଠକ ଗୋଟାଏ ପକ୍ଷର କଥା ଶୁଣେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ କଥା ସେ ଅନୁମାନ ଦ୍ଵାରା ଠିକ୍ କରେ । ଏହି ଅନୁମାନ ଅନିଷ୍ଠିତ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଏହି ଅନିଷ୍ଠିତ ଜ୍ଞାନରେ ଉପନ୍ୟାସ ପାଠର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ।

ସହକାର—ଫାଲ୍‌ଗୁନ ୧୩୪୧/୧୯୩୪

୧୪ଶ ଭାଗ—୧୧ଶ ସଂଖ୍ୟା

ପୃ. ୧୮୫—୧୯୦

ସହକାର—ଚୈତ୍ର ୧୩୪୧/୧୯୩୪

୧୪ଶ ଭାଗ—୧୨ଶ ସଂଖ୍ୟା

ପୃ. ୧୧୩୯—୧୧୪୪

ସହକାର—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ୧୩୪୨/୧୯୩୪

୧୫ଶ ଭାଗ—୨ୟ ସଂଖ୍ୟା

ପୃ. ୧୨୮—୧୩୫

ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ

୧ । ସାମାଜିକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଣାଳୀ

୨ । ନାଟକୀୟ ପ୍ରଣାଳୀ

କବିତାରେ ବିଷୟବସ୍ତୁର

କବି କଳ୍ପିତ ବିଷୟରେ ନିଜର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆନୁମାନଙ୍କ ମନରେ ଯଦି ଧ୍ରୁବ ଧାରଣା ଆଣିପାରେ, ତା'ହେଲେ ସେ ଯେକୌଣସି ଉପସଂହାରରେ ଉପନୀତ ହେଉ-ପଛକେ, ସେଥିରେ ବିଶେଷ କିଛି ଯାଏଆସେ ନାହିଁ । କବିର ଧର୍ମ ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ସେହି ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତା' ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅନୁରାଗ କବିତାର ପ୍ରଧାନ ଅଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ("We will allow the poets any conclusions they like, so long as we are persuaded of their own imaginative good faith'. We are willing to admit that it is not the creed that matters, but the faith and passion with which it is held."

ଏଇ ହେଲୁ ବିଲ୍‌ପିରେ ଜଣେ ଆଧୁନିକ ଖ୍ୟାତନାମା ସମାଲୋଚକ (Drink Water)ଙ୍କର ମତ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, କବିତାର ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ଏହି ସତ୍ୟଟି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଲୋଚକ ମନେରଖିବା ଉଚିତ । କବିକୁ ଧରି ବାନ୍ଧି ରୁମର ନିଜ ମତକୁ ଟାଣିଆଣିବା ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ନିଜର ମତ ଓ ରୁଚି ଅନୁସାରେ କବିତାର ସମାଲୋଚନା କରିବା, କେତେଜଣ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଆଲୋଚକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ଓ ସୁନ୍ଦର ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେଭଳି ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି କେତେଜଣ ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ରୂପ ସମାଲୋଚନାର ବିଶେଷ ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ । କେତେକଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ କବିତା ବା ଲେଖାରେ 'ଧ୍ୟୁସ', 'ପ୍ରଲୟ', 'ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବ' ଏବଂ 'ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସର ସଂସ୍କାର ନିମନ୍ତେ ଉଚ୍ଛ୍ୱେଷ ଆହ୍ୱାନ' ନାହିଁ—ତାହା କବିତା ନୁହେଁ । ପୁଣି ଆଉ କେତେକ କହନ୍ତି, ଯାହା ସୁରତନ, ଯାହା ପରମ୍ପରାଗତ କବି ଜୀବନର ଅବଳମ୍ବନ, ତାହା ହିଁ କବିତା । ଏ ଧାରଣା ଯେ ଭ୍ରାନ୍ତ—ତାହାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ପାଇବେ, ସମ୍ପାଦକମାନଙ୍କର ସତ୍ୟର ଗୋପନ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଏବଂ ସହଜବୋଧ ସରଳ ଶବ୍ଦାବଳୀ ଶକ୍ତିରୁଜ ସେଥିରୁ ଗୋଟାଏ ଅପ୍ରାକୃତ ଅର୍ଥ ବାହାର କରିବାରେ । ମୁଁ ଜାଣେ ମୋର ଏକଥା ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ଅନେକ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିବେ, କାରଣ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସତ୍ୟ କାହାକୁ ଭଲ-ଲଗେ ? ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁନ୍ନତ, ଏ ଅନୁନ୍ନତ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଜାତିଗତ, ଦଳଗତ ଓ ରାଜନୀୟ ମତଭେଦନିତ ବିଦ୍ୱେଷ ଏତେ ବେଶୀ ପରିମାଣରେ ସାହିତ୍ୟର ଅଙ୍ଗକୁ ଛୁନୁଛନ୍ତି କରପକାଇଛୁ ଯେ ତାହାର ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ସପ୍ରସାରଣ ଅଥବା ବ୍ୟାହତ ହୋଇପଡ଼ୁଅଛି । 'ସାହିତ୍ୟ' ସାବଜମାନ । ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଶ୍ୱାସ, ରୁଚି ଓ ମତର

ଯଥେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଅଛି । ବିଶ୍ୱସ୍ତଥାରକୁ ଦୁଇ ବାହୁ ଟେକି ଦୃଢ଼ତାକୁ ଟାଣିନେବା ବିଷୟରେ, ସାହିତ୍ୟ ଏକା ସକ୍ଷମ । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ, ବିଭିନ୍ନ ଯୁଗରେ ଏକ ସମୟର ସାହିତ୍ୟକୁ ନିଜା କରିବା ନିମନ୍ତେ, ଯେ ସବୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି, ତାହାର ପରିଣାମ ହୋଇଛି—ଜଳ ବୁଦ୍-ବୁଦ୍ ପରି । ଯଥେଷ୍ଠ ବାର୍ତ୍ତାବଳୀ, ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନିନ୍ଦା-ଦୁର୍ନାମ ପରେ ମଧ୍ୟ ମିଲ୍ଟନ, ପୋପ୍, ଗ୍ରେ, ବାଇରନ୍, ସେଲି, କିଟ୍ସ, ସ୍ପିନବର୍ଣ୍ଣ, ରସେଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଂଗୁଳ ସାହିତ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବିପଂକ୍ତ । ଜନ୍ମସନ୍ ରାଜନୈତିକ ମତଭେଦ ହେତୁରୁ ମିଲ୍ଟନଙ୍କର କବିତ୍ୱକୁ କୁଣ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମାଲୋଚକମାନେ ରୁଚିଭେଦ ହେତୁରୁ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଓ ସେଲି ପ୍ରଭୃତି କବିମାନଙ୍କୁ କବି ଆଖ୍ୟା ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉଥିଲେ । ତଥାପି ଭବିଷ୍ୟ ଯାହାର ଯାହା ପାଉଣୀ ତାକୁ ତାହା ଦେଇଯାଉଛି ।

ବିଷୟ ନେଇ କବିର ଗୁଳନା ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କେ ଭିନ୍ନ ମତ, ଭିନ୍ନ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା । କେହି ସମାଜର କୃଷ୍ଣସାରରେ କବିତ୍ୱର ପ୍ରେରଣା ପାଇଛନ୍ତି; କେହି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରେମରେ, କେହି ଆଧ୍ୟତ୍ମିକ ପ୍ରେମରେ, କେହି ପ୍ରକୃତିର ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ, କେହି ବା ପ୍ରକୃତିର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପାରମାର୍ଥିକ ତତ୍ତ୍ୱରେ ନିଜ ନିଜ କବି ଜୀବନର ଉନ୍ନେଷ ଅନୁଭବ କରୁଅଛନ୍ତି । ବିଷୟ-କବିତାରେ ଅବାହୁର । ଶିଳ୍ପୀ କେବଳ ଶିଳ୍ପରେ ନିଜର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ କଳାଜ୍ଞାନ ଦେଖାଏନାହିଁ । କେହି ଶିଳ୍ପରେ, କେହି କାଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀରେ, କେହି ଧାତବ ପଦାର୍ଥରେ, କେହି କାଗଜରେ । ଦେଖିବାର କଥା, ଗୁପ୍ତତା ଉପାଦାନରେ ଶିଳ୍ପୀ ନିଜର କଳିତ ଭାବ ବିକାଶ କରିବାକୁ କେତେଦୂର ସମ ହୋଇଅଛି । କେବଳ ବିଷୟ ନେଇ କବିତାର ସମାଲୋଚନା କଲେ ପୃଥକ୍‌ଗର କବି ଶ୍ରେଣୀର ଅର୍ଦ୍ଧେକକୁ ରସାତଳକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଲି ତାଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ମତରେ ପୁଣି ବିପ୍ଳବବାଦୀ । ଯଦି ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଓ ଦାକ୍ଷୀ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରହରୀୟ ହୁଏ, ତା' ହେଲେ ସେଲିଙ୍କର କବିତା ତା'ଠାରୁ ଆହୁରି ବେଶୀ ଭୟପ୍ରଦ ହେବା ଉଚିତ । ତଥାପି ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଦେଶର କେତେକଟା ନରମପନ୍ଥୀ ସେଲିଙ୍କର କବିତାକୁ ଆକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେବେ ? ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମକ ଶଙ୍କର କବିତା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବଡ଼ ଅଶ୍ଳୀଳ, ବଡ଼ ଅଧୀର ଏବଂ ବଡ଼ ଅସମ୍ଭାନ୍ତ । କିନ୍ତୁ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—ତାଙ୍କର ସେହି କବିତା ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଜଂଗୁଳ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବିତା ଭାବେ ଗୁପ୍ତ । ଆନାଶେଲ ଫ୍ରାଂ ଓ ସେମିଆ ସେଲିଆ ନିଜେ ନିଜେ ବଡ଼ ସାଧୁ-ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ, ରୁଗ୍‌ପ୍ରାଣ, କବି ଓ ଔପନ୍ୟାସିକ । ସେମାନଙ୍କର ନୈତିକ ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆକ୍ଷେପ କରିବାର ବ୍ୟକ୍ତି ବଡ଼ କମ୍ । ତଥାପି ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମା ଓ ଜନ୍ମ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ପଢ଼ିଥିବେ, ସେମାନେ ଦେଖିଥିବେ ତା'ର ମଧ୍ୟରେ କି ଉତ୍ତମ ସୁବ୍ୟକ୍ତ ଅଶ୍ଳୀଳତା, ପାଶବିକ ପ୍ରେମ ଉପଭୋଗର କି ଜଘନ୍ୟ ଚିତ୍ତ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି !

ତଥାପି ଆମର ହ୍ରାସବଦ୍ଧା ନୈତିକମାନେ କହୁପାରିବେ କି ଏହି ଦୁଇଜଣ ଅକବି, ଅଶିଳ୍ପୀ ?

କାବ୍ୟର ବିଷୟ ଯାହାହେଉ, ସେହି ବିଷୟର ଉଦ୍‌ବୋଧର ସପ୍ତସାରଣ ଓ ସପ୍ତମାଣରେ ହିଁ ପ୍ରକୃତ କବିତ୍ୱ ଶକ୍ତି । କବିତାର ବିଷୟ ‘ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ’ର ଅବାଧ ଭୋଗେଚ୍ଛା ହୋଇପାରେ । ଅରୁଣ ଆଲୋକରେ ସାମାଜିକ କୃପ୍ରଥା ଓ ଅଜ୍ଞାନର ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ ହୋଇପାରେ, କୃଷ୍ଣଲୀଳା ହୋଇପାରେ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗୁରୁର ପ୍ରଣୟ-କାହାଣୀ ହୋଇପାରେ, ତା’ ସହିତ ସମାଲୋଚନାର ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ତାକୁ ଧରି ସମାଲୋଚକ କବିତାକୁ ବାଜେ ବା ଅପାଠ୍ୟ ଅଖ୍ୟା ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଦେଖିବାକୁ ହେବ ଶିଳ୍ପୀର ସୁବିଧାରେ କି କି ଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲା ଏବଂ ସେହି ସାମଗ୍ରୀର ବ୍ୟବହାରରେ କବି କେତେଦୂର ହସ୍ତନୈପୁଣ୍ୟ, କଳାକୁଶଳତା ଦେଖାଇପାରିଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀସ ଏବଂ ଇତାଲିର ଶିଳ୍ପୀମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡର ସାହାଯ୍ୟରେ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ବା ପିରମିଡ ନିର୍ମାଣ କରିପାରିନାହାନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ଧୀରାନ୍ତର ପରିଚୟ ମାତ୍ର ।

□

‘ବାରୁଣୀ’—ପ୍ରଥମବର୍ଣ୍ଣ-ପ୍ରଥମ ପାଖ୍ୟା, ପୃ. ୧୪ ।

ସାହିତ୍ୟ ଓ କଳ୍ପନା

ମୁଁ ମୋର ପୁର ପ୍ରବନ୍ଧରେ କହିଥିଲି ଗୋଟିଏ ଘର ଘିଆରି କରିବାରେ ଯେପରି ପାଞ୍ଚ-ଗୋଟି ସ୍ତର ରହିଥାନ୍ତୁ, ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବାର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ସ୍ତର ରହିଥାନ୍ତୁ । ପାଞ୍ଚଗୋଟି ସ୍ତରରେ ଲେଖକ ନିଜର କଳ୍ପନାସୌଧିକୁ ଦିବ୍ୟ ଅବରଣରେ ସଜାଡ଼ି ପାଠକର ନୟନ ସମ୍ମୁଖରେ ଡାକ କରାଇଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ଲିଖିତବ୍ୟ ବିଷୟ ଗୋଟିଏର ମୋଟାମୋଟି ମାନଚିତ୍ର ବା *Sketch map* ଲେଖକ ନିଜ ମାନସପଟରେ ଅଙ୍କିତ କରାଏ । ଲବଣ୍ୟବତୀର ଭୂମିକା କରିବାକୁ ଯାଇ କବି ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଥମେ ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କର ବିଷୟ, ଲେଖକମୁଖରେ ପରସ୍ପରର ସମ୍ପର୍କ ଶୁଣି ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ, ଯୋଗିନୀର ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଦୟଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ, ମିଳନ, ଶିବ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ, ବିବାହ, ବିଛେଦ ଓ ପୁନଃ ମିଳନ; ଏପରି ପ୍ରଧାନ କଥା କେତୋଟିର ଛବି ନିଜ ମନରେ ଗଢ଼ିଥିବେ । ଏହି ଛବିଗୁଡ଼ିକର ଏକତ୍ର ସନ୍ଧିବେଶ କଳ୍ପନାସାପେକ୍ଷ । ନାୟକ ନାୟିକା ଏବଂ ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିତବ୍ୟ ବିଷୟ କବିଙ୍କର ମନଗଢ଼ା ହୋଇପାରେ ଅଥବା କବିର କଳ୍ପନା ପ୍ରାସାଦ କୌଣସି ଐତିହାସିକ ବିଷୟର ଅଥବା ଲୌକିକ ପ୍ରବାଦର ଉତ୍ତ୍ରି ଉପରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇପାରେ । ଉଦୟ କଥା ଓ କଳ୍ପନାର ସାହାଯ୍ୟ ନ ନେଇ କବି ଅଙ୍କନ ଅସମ୍ଭବ । କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି, ଐତିହାସିକ ଉତ୍ତ୍ରି ଉପରେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବାକୁ ଗଲେ ଲେଖକ ତ ଇତିହାସର ଚରୁ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିବେ, ତାଙ୍କ କଳ୍ପନାର ଘୋର ଆଉ ଆସିବ କାହିଁ ? କିନ୍ତୁ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ମନେରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଇତିହାସ ଓ ସାହିତ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅଭିନ୍ନ ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ । ଚରିତ୍ରବିଶେଷର ବିଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ସାଧାରଣଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିପାରିଲେ ଐତିହାସିକର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ଐତିହାସିକ ଚରିତ୍ର ଜୀବନରେ ଯେ ଅନ୍ୟ ବିଭବ ଅଛି ତା'ର ଅନୁଶୀଳନ ଓ ସମୀକ୍ଷଣ ଐତିହାସିକର ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । ଔରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ବିଷୟ ଲେଖିବାକୁ ଯାଇ ଐତିହାସିକ ଯଦି କେବଳ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ତାଙ୍କର କଥନ ଶେଷ କରନ୍ତି ଏବଂ ଔରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର କୁଟୁମ୍ବ ଜଞ୍ଜାଲର ସବିଶେଷ ଚିନ୍ତା ନ ଦିଅନ୍ତି, ତା' ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦ ରୂପେ କରିଅଛନ୍ତି ବୋଲି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟରେ ଚରିତ୍ରବିଶେଷର ସାଧାରଣ ଜୀବନ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟିକ ଯେ ଚରିତ୍ରର ଭୂମିକା କରେ ସେହି ଚିନ୍ତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଜାଣନ୍ତି ଆକାରରେ ପାଠକ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଇବାରେ ହିଁ ତାହାର କୃତନ୍ତ୍ର । ବିଲତର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଲୋଚକ ଥରେ କହିଥିଲେ, "Poetry is the criticism of life." ଅର୍ଥାତ୍ କବିତା ଜୀବନର ସମାଲୋଚନା । କୌଣସି ବିଷୟ ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ

ଗଲେ ତାହାର ଆଦ୍ୟ, ମଧ୍ୟ, ପ୍ରାନ୍ତ, ଅଧ୍ୟା ଓ ଉଚ୍ଚ୍ଚ୍ୱାଦ୍ ସବୁଦିଗରୁ ପୁଣ୍ୟାନୁପୁଣ୍ୟ ଆଲୋଚନା ନ କରି ଗୋଟାଏ ଉପରଠାଉଣିଆ ମତପ୍ରକାଶ କରିବା ଯେପରି ସମାଲୋଚନା ବିଜ୍ଞାନର ଅପବ୍ୟବହାର, ସେହିପରି ସାହିତ୍ୟରେ କୌଣସି ଚରିତ୍ରର ଅବତାରଣା କରି ସବୁଦିଗରୁ ତାହାର ଗୋଟିଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଛବି ଅବସ୍ଥାପିତ ନ କରି ପାରିବା ସାହିତ୍ୟିକ ପକ୍ଷରେ ଦୃଷ୍ଟଶୀୟ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଉତ୍କଳୀୟ କବିଗୁରୁ ରାଧାନାଥଙ୍କର ‘ଯଯାତି କେଶବ’ କବିତାଟିକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଦେଖିବୁ, ଚରିତ୍ରର ଏହି ଅସଫୁର୍ଣ୍ଣତା ସେଥିରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି । ଯଯାତି ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ କେଶବ ବଂଶର ସ୍ଥାପୟିତା, ଭୁବନବିତ୍ତ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରର ଅସୀମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; କିନ୍ତୁ କବିବରଙ୍କର ଏହି ସରସ କାବ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କର କି ପ୍ରକାର ରୂପ ଦେଖିବାକୁ ପାରି ? ରାଜ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ, ଶ୍ରୀଘ୍ନନ, ଶମ୍ଭୁସବେଷ୍ଟିତ ସେହି ଉଚ୍ଚତ ଷଷ୍ଠିୟ ଯୁବକ ଗୋଟିଏ ଅନାଦ୍ରାତା ବାଳିକାର ପ୍ରେମରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ନିଜର ଅସହାୟା ଭଗିନୀକୁ ଶ୍ଯାପଦସଜ୍ଜଳ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଛିଡ଼ିଦେଇ ଶ୍ୱେତପରି ମୁଗ୍ଧ ଅବବେକିନୀ ବାଳିକାର ମାନ ସମ୍ପ୍ରମ ନଷ୍ଟ କରିବାରେ ଟିକିଏ ମାନ୍ଦ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସଙ୍ଗେତ ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲେ । କବିଙ୍କର ଯଯାତି ଛବିରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମାନ୍ଦ୍ରୀ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଛି, ତାହା—ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ଯଯାତିଙ୍କ ମନରେ ବିମଳାଙ୍କ ଦୂରବସ୍ଥା, ଲଳିତାଙ୍କ ମାନସିକ ବେଦନା, ବୈର ମାଧନାରେ ବୈକଳ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଅବଶ୍ୟ ଚିନ୍ତାସବୁ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଆସୁନାହିଁ; ସେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ପାପମୟ ଜୀବନର ଯୋଗ୍ୟ ଦାତକ ହସ୍ତରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷାପାଇବାର ଉପାୟ ଖବିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଦେବାଙ୍କ ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ଯଯାତିଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଜର୍ଜିକଳାପ ଶୁଣି ନ ଥିଲେ ପାଠକ ବୋଧହୁଏ କେବେହେଁ କଲ୍ଲନା କରିପାରନ୍ତା ନାହିଁ ଯେ, ଏହି ଯଯାତି ଉତ୍କଳ ଇତିହାସର ସେହି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯଯାତି କେଶବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ପାଠକ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ଖବି ବସେ, ଦେବାଙ୍କର ଏହି ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ ସଫଳ ହୁଏ କିପରି ? କବି କାବ୍ୟର ଏହି ଭୂମିକା ତଥାପି କରିପାରି ବୋଧହୁଏ ଅନୁଭବ କରି ପାରିଥିବେ ଯେ, ଚନ୍ଦ୍ରଟା ଖାଲି ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତ ନୁହେଁ; ପରନ୍ତୁ ଅସମ୍ଭବ । ସେହି ହେତୁରୁ ସେ ଅକର୍ମ କର୍ମ ଦାୟିତା ମହାଦୈବା ଶକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡରେ ସବୁ ଦୋଷ ଅଜାତି ଦେଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ପ୍ରସ୍ତାପ କରିଅଛନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇପାରେ, ସାହିତ୍ୟିକ ତେବେ କ’ଣ ବର୍ଣ୍ଣିତବ୍ୟ ଚରିତ୍ରର ଗୋଟାଏ ଜବନୀ ଲେଖିବ ? ଜବନୀ ଏବଂ କବିତା ବା ଉପନ୍ୟାସ ମଧ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭେଦ । ସଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ଜବନୀ ଫୁଲ ଓ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣରେ ଚିତ୍ରିତ ଜାପାନୀ ହାତକଟା ଫୁଲ, ବାସ୍ତବ ଜଗତର ନରନାରୀ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନମାନବର କୁହ୍ନକ ଚିତ୍ରିତ ନରନାରୀ ଛବି, ଅନାବୃତ ଚନ୍ଦ୍ର-ଦୃଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥସମୂହ ଏବଂ ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ଚଷମା ଆବୃତ ଚନ୍ଦ୍ର-

ଦୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ସମୂହ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ପ୍ରଭେଦ, ଜୀବନ ଏବଂ ଜୀବତା ବା ଉପନ୍ୟାସ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ପ୍ରଭେଦ । ଜୀବନ-ଲେଖକ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ମକଳାପ ପ୍ରକୃତରେ ଯେ ରକମ ହୋଇଥାଏ ସେହି ରକମ ଲେଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ତାହା ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଘେନୁ ବା ନ ଘେନୁ, ପାଠକର ଆଖିକୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁ ବା ନ ଦିଶୁ, ସେଥିରେ ଲେଖକର କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କବିତା ବା ଉପନ୍ୟାସରେ ଚରିତ୍ର ସମାବେଶ ପୁଞ୍ଜୁ ଲେଖକକୁ ପ୍ରଥମେ ସୁବିବେଚନା ଶକ୍ତି ସ୍ୱରୂପ ଅସ୍ୱଦ୍ୱାରା ଚରିତ୍ରର କୋଣ, ଖାଲ, ଡିପ, ଢଙ୍ଗ ଓ ବେତଜଗୁଡ଼ିକୁ ବାଗେଇନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ତା'ପରେ କଳନାର ଚୁଲି କାଠିଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତର ରଙ୍ଗ ଦେଇ ଚରିତ୍ରର ଗଳ୍ପିତଗୁଡ଼ାକୁ ଚକ୍ଷୁପ୍ରିୟକର କରି ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଯଯାତି କେଶବ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ କାବ୍ୟରେ ଚରିତ୍ରର ଏହି କ୍ଷୁଣ୍ଠତା ସତ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପ୍ରିୟ କବି ପକ୍ଷରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ପୁର୍ଣ୍ଣିଙ୍ଗ କବିତାରେ ପୁର୍ଣ୍ଣ ବିକଶିତ ଚରିତ୍ର ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଯେଉଁମାନେ Sir Walter Scottଙ୍କର Mermion ଓ Lady of the lake, Tennysonଙ୍କର Morte, D. Arthur ବା Matthew Arnoldଙ୍କର Sorhab and Rustum ଅଥବା Morisଙ୍କର Proud King ପ୍ରଭୃତି କାବ୍ୟ ପଢ଼ିଥିବେ, ସେମାନେ ମୋର ଏହି ଲେଖାର ସତ୍ୟତା ବେଶ୍ ଉପଲବ୍ଧ୍ୟ କରିପାରିବେ । ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟରୁ ଉଦାହରଣ ଦେଲି ବୋଲି, କେହି ଯେପରି ମନେ ନ କରନ୍ତି ଯେ, ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଏତାଦୃଶ ପୁର୍ଣ୍ଣକାବ୍ୟର ଉଦାହରଣ ବିରଳ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ପୁରାଣ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚକମାନେ କାବ୍ୟର ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ଓ ମଧୁର ବିବୃତି ଦେଇଅଛନ୍ତି ତାହା ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଏ କାବ୍ୟର ସତ୍ୟତା ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେବ । ‘ବାକ୍ୟଂ ରସାସକଂ କାବ୍ୟଂ’—ଏହି ରସ ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ତ୍ୱରସର ପ୍ରଣ୍ୟାପନରେ କବିତାର ଗରିମା ଏବଂ ଏହି ସତ୍ତ୍ୱରସର ତପସ୍ୱେଶରେ ଜୀବନର ମହିମା । ଆଦି, ବୀର, ବୀରସ୍ତ୍ରୀ, ଶୋକ ଇତ୍ୟାଦି ଏହି ସତ୍ତ୍ୱରସ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ରସକୁ ବାଦଦେଇ ମାନବ ଜୀବନର କଳ୍ପନା ଅସମ୍ଭବ । ‘ମାନବ’ ଶବ୍ଦ ମୁଁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଅଛି । ଅତିମାନବ ଅଥବା ଅମାନବ ପକ୍ଷରେ ରସଜ୍ଞାନ ଜୀବନ ସମ୍ଭବପର ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଖାଲି ଅତିମାନବ ବା ଅମାନବ ଘେନି କବିତା ଲେଖିବା ଧୃଷ୍ଟତା ମାତ୍ର । Miltonଙ୍କର ମହାକାବ୍ୟ Paradise Lostରେ Lucifur, Gabriel ପ୍ରଭୃତି ଅତିମାନବମାନଙ୍କର ଅତିମାନବୀୟ ଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବାରୁ Adam ଏବଂ Eveଙ୍କର ମାନବୀୟ ଲୀଳା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାବ୍ୟ ଚୁଲନାରେ ଏହି କାବ୍ୟ ସେତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ଓ ଆଦରଣୀୟ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ତଥାପି ଏଥିରେ ସତ୍ତ୍ୱରସ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ରସ ଅଭାବ ନାହିଁ । ସସ୍ମୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ନୈସର୍ଗିକତା, କରୁଣାର୍ଜୁନୀୟ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଲବଣ୍ୟବତୀ, ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଧରଣର ପୁର୍ଣ୍ଣିଙ୍ଗ

କାବ୍ୟ । ବଦନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିରେ କବି ପୃଥ୍ବୀର ସଂକଳ୍ପ ଅତିମାନବର ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କଠାରେ ମାନବତା ଅର୍ପଣ କରିବାଦ୍ୱାରା ଧର୍ମବାଣୀ ଏବଂ ନୀତି ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କ ବିବେଚନାରେ ଯେତେ ଅନ୍ୟାୟ କରିଥାନ୍ତୁ, ପଛକେ କାବ୍ୟଟିକୁ ଯେ ପୁଣ୍ୟାଙ୍ଗ ଓ ମନମୁଗ୍ଧକର କରିପାରୁଥାନ୍ତୁ, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଉପରେ ଯାହାସବୁ କହିଗଲି, ସେଥିରୁ କେହି ଯେପରି ନ ଭାବନ୍ତି ସେ, ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କବିତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି ନୀତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଖଣ୍ଡ-କବିତା, ଗୀତ-କବିତା, ଚିନ୍ତା-କବିତା ପ୍ରଭୃତିରେ ମାନବଜୀବନ ଚିନ୍ତାରେ ଅବକାଶ ଖୁବ୍ କମ୍ । ସେଥିରେ ଜୀବନର ଯେ ସମାଲୋଚନା ତାହା ପ୍ରକୃତର ରୂପବିଶେଷରେ ମାନବସୂତାର ଛାୟା ପ୍ରକାଶ । ତାହାହେଲେ ମୋଟ ଉପରେ ଆନ୍ତେମାନେ ଦେଖିଲୁଁ ଯେ, ସାହିତ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କାବ୍ୟ, କବିତା ଓ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବା ଆଗରୁ ଲେଖକକୁ ଚରିତ୍ର ବା ବସ୍ତୁର ଗୋଟିଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିକୃତି ନିଜ ଆଖି ଆଗରେ ଆଜି ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ଅଙ୍କନ କୌଣସି କୌଣସି ଲେଖକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଦୃଶ୍ୟବିଶେଷର ପ୍ରେରଣା ଦ୍ୱାରା, କାହାରି କାହାରି ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଗତି ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ସମାହିତ ହୋଇଥାଏ । ସେ କୌଣସି ଭାବରେ ହେଉନା କାହିଁକି, ଏଇ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିବା ନିମନ୍ତେ କଲ୍ପନା ମୁଖ୍ୟତଃ ଦାୟୀ । ଯାହାର କଲ୍ପନା ଶକ୍ତି ଯେତେ ମାର୍ଜିତ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ତାହା ପକ୍ଷରେ ଏହି ଅଙ୍କନର ଗୁରୁତା ସେତେ ବାସ୍ତବ ଓ ସହଜସାଧ୍ୟ ।

ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଏ—ଗୋଟିଏ ଦରର ଝରକା ଫାଙ୍କ ଦେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣର ଗୋଟିଏ ରେଖା ଦରଭିତରକୁ ଲମ୍ବିଆସିଛି । ସେହି କିରଣ ରେଖା ମଧ୍ୟରେ ଦରର ବାୟୁମଣ୍ଡଳସ୍ଥିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଧୂଳିକଣାଗୁଡ଼ିକ ନାଚି ନାଚି, ଦୋହଲି ଦୋହଲି ଭାସିଯାଉଛି, ଶିଶୁ ଦେଖେ, ଭାବେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଜୀବନ୍ତ ପଦାର୍ଥ, ହାତ ଟେକି ଧରି ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । କିନ୍ତୁ ଭାବୁକ କବି ସେଥିରେ ଦେଖେ ଅସ୍ପଷ୍ଟର ନୃତ୍ୟ, ମାନବର ଜୀବନସଂଗ୍ରାମ; ଆଉ ସେ ତା’ର ଉପରେ ଗୋଟିଏ କାବ୍ୟ ଲେଖି ବସେ । ଶିଶୁ ଯେ ସ୍ଥାନରେ ତା’ର ବାଲସୁଲଭ ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହେଲା; କବି ସେହି ସ୍ଥାନରେ କଲ୍ପନାର ପ୍ରେରଣାରେ ଗୋଟିଏ ସିନ୍ଧୁ, ସୁନ୍ଦର ମନୋହର ସୃଷ୍ଟି ଅଙ୍କନ କରି ବସିଲା । ତାହାହେଲେ ଆନ୍ତେମାନେ ଦେଖିଲୁଁ, ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ସ୍ତରରେ କଲ୍ପନା ଅତି ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଦୃଶ୍ୟରେ ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ । ଲିଖିତବ୍ୟ ବସ୍ତୁଟିର ଗୋଟିଏ ମୋଟାମୋଟି ଛବି ତ ତିଆରି ହୋଇଗଲା । ସେହି ଛବିଟିକୁ ଆଖିଦୃଶିଆ କରି ପାଠକ ଆଗରେ ଠିଆ କରାଇବାକୁ ହେଲେ ଯେତେ ଜନସ୍ତ ଦରକାର ତା’ର ତ ସୂଚି ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ ! କିନ୍ତୁ ଏ ବସ୍ତୁଟି ସ୍ପଷ୍ଟକରି ହୋଇବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ପଦେଥସେ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସାହିତ୍ୟ ହେଲା ଗୋଟାଏ

କଳା ଓ କଳାର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଅବାସ୍ତବରେ ବାସ୍ତବତାର ଭ୍ରମ । ଅନ୍ୟ ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବରେ ଜୀବନ ସଞ୍ଚାରଣ, ନିର୍ଜୀବକୁ ଜୀବନଦାନ, ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀକରଣ । ଐତିହାସିକ ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ହାତ ଖଣ୍ଡିତ ଦ୍ବାରା ସାହା କରେ ଭବିଷ୍ୟ ଲେଖକ ତାହାର କାଳି କଳାମ ଦ୍ବାରା ସେହି ରକମ କିଛି କରିଥାଏ । ଏହି ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଜୀବନର ଭ୍ରମ, ଜଡ଼ରେ ଜୀବନର ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଗଲେ ମୃତକୁ ଜୀବନ୍ତ ଭାବରେ ପକାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଜଡ଼କୁ ସଜୀବର ଛଟା ଦେବାକୁ ହେବ । କଳାକାର ବଳରେ ଭବିଷ୍ୟ ଯେ ସଜୀବ ଛବିର ତଳନ୍ତୁ ଜୀବନନାଟିକା ନିଜ ଦୃଢ଼ତ୍ବର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତୁ; ତାହାର ଗୋଟିଏ ଅବକଳ ଜୀବନ୍ତ ଭାବ ପାଠକର ଦୃଢ଼ତ୍ବରେ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ଗଲେ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ ତଳନ୍ତୁ ସଂସାରର ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତାହାର ଅଜ୍ଞିତ ଛବିଟି ସୁଦୂର ଅଜ୍ଞତ ଯୁଗର ହୋଇପାରେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ; ବେଳେ ବେଳେ ଭବିଷ୍ୟତ ଧ୍ବଜର ମଧ୍ୟ ହେବା ବିଶିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ତାହାର ଏହି ଛବିଟିକୁ ଜୀବନ୍ତ କରି ପାଠକ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦେଶ-କାଳ-ପାତ୍ରର ବିବେଚନା ଓ ପାରିପାଶ୍ବିକ ଦଟନାମାନଙ୍କର ଅବଧାରଣା ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

କଣେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଲ୍ଡି ଲେଖକ ଗୋଟିଏ କାବ୍ୟର ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସାତବର୍ଷ କାଳ ଘରଦ୍ବାର ଛାଡ଼ି ରୋମରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ସ୍ବରଲ୍ ସ୍ବ ଷଡ଼୍ ବିଲ୍ଡିର ଜେଲ୍ଡାନାମାନଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ ଆକାରରେ ଲେଖିବା ନିମନ୍ତେ ବହୁବର୍ଷଧରି ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରି ଅନେକ ଜେଲ୍ ଖାନାରେ ଅନେକ ସମୟ କଟାଇ- ଥିଲେ । ଇଟାଲିର ପ୍ରଧାନ କବି ଦାନ୍ତେ ବିୟାଟ୍ଟି ସଙ୍କର ପ୍ରେମରେ ଶୈଶବାବସ୍ଥା ମୁର୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସେହି ପ୍ରେମ-ପ୍ରେରଣ ବର୍ଣ୍ଣବିଷୟୀତ *Inferno* କାବ୍ୟଟିକୁ ଜୀବନର ଶେଷ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖିପାରି ନ ଥିଲେ । ବିଲ୍ଡି ସାହିତ୍ୟର ଏହି ଅର୍ଥକଣ୍ଠ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ମାର୍ଟିନ୍ ଜୀବନର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଓଡ଼୍ ହାଉସ୍ ଏବଂ ଏଡ଼ଗାର ଉଆଲେସଙ୍କ ଭଳି ଲେଖକମାନଙ୍କୁ କେତେ କଷ୍ଟ ସୀକାର କରି କେତେ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି କେତେ ଦିନ ଯାଏ ଆମେରିକା ବୁଲିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ତାହା ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଇଂରେଜ ପାଠକଙ୍କୁ ଜଣାଥାଏ ।

ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଏ—ଟେନିସନ୍ଙ୍କର ମଟେ-ଡ-ଆର୍ଥର କବି ଲିଖିତବ୍ୟ ବିଷୟଟିର ମୋଟାମୋଟି ଇତିହାସ ମେଲେସଙ୍କ ବହିରୁ ତ ପାଇଲେ । ତା'କୁ ପୁଣି କାହିଁ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଲେକପ୍ରିୟ ହେବାଭଳି ଗୋଟିଏ ଛବି ଅଙ୍କାଗଲା । ତା'ପରେ କଥା ପଡ଼ିଲା—କ'ଣ କଲେ ପୁଣି ଐତିହାସିକ ଯୁଗର ଏହି ରାଜା ଆର୍ଥର ଏବଂ ତାଙ୍କ ବୀରମାନଙ୍କୁ ଉନ୍ନବଂଶ ଶତାଦ୍ଦୀରେ ପାଠକମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଜୀବନ୍ତ ଆକାରରେ ଖୋଲାଯାଇପାରେ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଥମ କଥା, ଆର୍ଥର ଯେ ବେଷ୍ଟନ ମଧ୍ୟରେ

ରହିଥିଲେ, ଯେପରି କଥାବାଞ୍ଛିା କରିଥିଲେ, ଯେପରି ପୋଷାକପନ୍ଥ ପିନ୍ଧିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଗୁଲିଚଲଣ ଯେପରି ଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ ମରସ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦ୍ଵାରା ଜାଣନ୍ତି, ରୂପରେ ଅନୁଭବ କରି ସହଜ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ବହୁ ପଢ଼ି ସେ କଲ୍ଲାନାର ବଳରେ ନିଜର ମନକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଦିଆରି କରିନେଲେ ଯେ ସେହି ସମୟ ନିମନ୍ତେ ସେ ଯେପରି ପୁରୁଷ ଐତିହାସିକ ଯୁଗରେ ବଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଲେଖକ ନିଜକୁ ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କର ଆଶ୍ଵାନଗତ ନ କରି ପାରିଲେ ଲେଖାରେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ କୃତ୍ରିମ ବାସ୍ତବତା ଆଖିପାରେ ନାହିଁ । ଟେନିସନ୍ ତାଙ୍କର ଏହି ଭାବାନ୍ତରତାରେ କେତେଦୂର ସଫଳ ହୋଇପାରିଥିଲେ ତାହାର ନମୁନା ନିମ୍ନୋକ୍ତ କବିପଣ୍ଡ ପଂକ୍ତିରୁ ଷଷ୍ଠ ପ୍ରତ୍ୟାୟମାନ ହେବ “The coming of Arthur”ର ପ୍ରଥମ ଶ୍ଵରୀଧାଡ଼ି ଦେଖନ୍ତୁ—

Leodogran, the king of cameliard,
Had one fair daughter, and none other child,
And she was fairest of all flesh on earth.

ଏହା ସହିତ ତାଙ୍କର In Memoriam A.H.H. ନାମକ ପଦ୍ୟର ଶ୍ଵରୀଧାଡ଼ି

ଭୁଲନା କରନ୍ତୁ—

“Strong son of God, Immortal love,
whom we, that have not seen thyface
By faith and faith alone, embrace,
Believing where we cannot prove.”

ଏଇ ଦୁଇ ପଂକ୍ତି ଚତୁଷ୍ଟୟର ଭୁଲନା କଲେ ଆହେମାନେ ଦେଖିପାରିବୁ ଯେ, ପ୍ରଥମ ପଂକ୍ତି ଚତୁଷ୍ଟୟରେ ସତ୍ୟତାର ଜଟିଳତାସ୍ଥାନ ସରଳତା ଓ ଅନାବଳତା ନିହତ ରହିଛି, ଅପରନ୍ତୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ପଂକ୍ତି ଚତୁଷ୍ଟୟରେ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ସମସ୍ତ ଜଟିଳତା, କଠୋରତା ଓ ନୈତିକତା ବିଦ୍ୟମାନ । ଫଳତଃ ଟେନିସନ୍‌ଙ୍କର Idylls of the king ପଢ଼ିଲାବେଳେ ପାଠକ ଭାଷାର ସରଳତା ଓ ଅନାବଳତା, ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଆଦମ ଯୁଗ ଶୁଭୁଷ୍ଣ, ପ୍ରାଚୀନ ତଥା ଅବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦାବଳୀର ସାମୟିକ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ଵାରା ଏପରି ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୁଏ ଯେ; ସେ ନିଜର ପାରିପାର୍ଶ୍ଵିକ ଅବସ୍ଥା ଭୁଲିଯାଇ ରାଜା ଆର୍ଥରଙ୍କର ଆଦମ ଯୁଗରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚେ । ବିଷୟୋପଯୋଗୀ ଏହି ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକର ସହଜ ଓ ସନ୍ନିବେଶ ନିମନ୍ତେ ରାଜକବିଙ୍କୁ କେତେ ଯେ ପରିଶ୍ରମ ସ୍ଵୀକାର କରିବାକୁ ହୋଇଅଛି, ତାହା ତାଙ୍କର ଜୀବନ ପଢ଼ିଥିବା ଲୋକ ମାତ୍ରକେ ଜାଣନ୍ତି । ଆମ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ

ଏକାଦଶ ଲୌକିକ ପ୍ରଗତିର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ, ବଦନ୍ତବିଦ୍ୟାମଣିର
ତୃତୀୟ ଭାଗରେ ଉକ୍ତି ବସ୍ତୁରେ—

“ଭଙ୍ଗୀ ବସ୍ତୁରେ କୃଷ୍ଣ ଗଣ୍ଡିଆ,
କାହା କଟିପିତ ଦେଖି ମାଠିଆ,
ବୋଲନ୍ତି ବନ୍ଧୁ ମୁଁ ତୋର ବେଠିଆ,
ପାଣି ଆଣିବାକୁ ମୋତେ ପଠିଆ ଗୋ,
ଶୁଣି ଗୋପୀ ହୋଇ ଠିଆ ଯେ,
ହସିଲ ଭାଗିଲ ବଢ଼ିଲକୁ କାହୁଁ

ଦେଲୁ ଏଡ଼େ ଅପାଠିଆରେ ।”

ଏହି ପଦର ସହିତ କୃଷ୍ଣ ଏବଂ ସଖାମାନଙ୍କର ଭାଷଣ—

“ଅମୃତାକ୍ଷ ବୋଲନ୍ତି ଆହେ ମିତ,
ଅନ୍ତର୍ଗତରେ କପଟ ଅଛନ୍ତି !
ଅଛ ଲୁଚାଇ ଏଡ଼େ ଶୁଭ କଥା,
ଅବା ଭଣ୍ଡୁଛ କହୁ ମୋତେ ମିଥ୍ୟା ।
ଅଶନିତ ହେଲ ରୁନୁ ବଚନ,
ଅସୁଧର ତ କରିବ ନାଶନ ।*

—*ମ ଭ୍ରମ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

ରୁନା କଲେ ଆନେମାନେ କ’ଣ ଦେଖୁଁ—ପ୍ରତ୍ୟେକରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ
ଅନ୍ୟ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର କଥାଭାଷା । ପ୍ରଥମରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ଗୋପୀମାନଙ୍କର
କଥୋପକଥନ । ଗୋପୀ ନିରକ୍ଷର କୁଳବାଳା । ଅତଏବ ସେ ସ୍ଥାନରେ ବାସ୍ତବ ଭାଷା
ଯେପରି ସହଜ, ସରଳ ଓ ଗାଈଲ ହେବା ଉଚିତ୍, ସେହିପରି ହୋଇଛି । ଦ୍ବିତୀୟରେ
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧସୂତ୍ରୀ ଓ ସମପାଠୀ ସଖାମାନଙ୍କର ଉକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ । ଅତଏବ ଭାଷା
ଟିକିଏ ଜଟିଳ, ଟିକିଏ ଭାବାପନ୍ନ, ଟିକିଏ ପାଠୁଆ । ଯାହା ହେବା ଉଚିତ୍ ତାହା ହିଁ
ହୋଇଛି ।

ଲବଣ୍ୟବତୀରେ ସେହିପରି ଲବଣ୍ୟବତୀଙ୍କ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା ସହିତ ମାଳିନୀର
ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା । ଫଳାରମୋହନଙ୍କର ଗଦ୍ୟ ଲେଖାରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଭୂସୂତ୍ରୀ ପ୍ରମାଣ
ଆନେମାନେ ପାଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର କଥା—ଆଜିକାଲିର ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ
କଲାର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ—ଏ ବସ୍ତୁଟିର ବଡ଼ ଅଭାବ । ଆଜିକାଲିର ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର
ପରମଗୁରୁ ରାଧାନାଥ ନିଜେ ଏ ଦିଗରେ ଆଦୌ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇଥିବା ପରି ଜଣାପଡ଼େ ।

ପ୍ରାୟ ଚାରି ପହସ୍ତ ଯୁଗର ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଯେ ଭାଷା ଆମ୍ଭେମାନେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଉ, ପନ୍ଦର ଶହ ବର୍ଷ ତଳର ଯଯାତିଙ୍କ ମୁହଁରୁ ସେହି ଭାଷା, ସାତ ଶହ ବର୍ଷ ତଳର ଶ୍ରେଣଗଙ୍ଗଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ଭାଷା, ପୁଣି ତିରିଶ-ଘୁଲିଶ ବର୍ଷ ତଳର କବିଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଚିଲିକା ଓ ଦରବାରରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଭାଷା ଶୁଣିବାକୁ ପାଉଁ । କବିଙ୍କର ଉକ୍ତ ଛଡ଼ା ନନ୍ଦକା, ଉଷା, ଲଳିତା, ପାଦ୍ମିନୀ, ଦ୍ରୌପଦୀ ପ୍ରଭୃତି ନାୟିକାମାନଙ୍କର ସ୍ଵଳାପ୍ତ ବେଶଭୂଷା ବା ଭାଷା-ବିନ୍ୟାସ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କିଛି ନାହିଁ ଯହିଁରୁ କି ସେମାନଙ୍କୁ ଆଜି କାଲିର ଶିକ୍ଷିତା, ସମ୍ବୁଦ୍ଧି କନ୍ୟା ନ କହୁ ସୁଦୂର ଅନ୍ଧତର ପ୍ରାଚ୍ୟ ଯୁବଗୀ ବୋଲି ଭାବିବା ସମ୍ଭବ ହେବ । ରାଧାନାଥଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହା ସବୁ କହିଲି ବୋଲି କେହି ଯେପରି ନ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ ରାଧାନାଥ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନତର କବିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଭାଗମାପ କରି ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କବିଠାରୁ ହାନତର ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଯାଉଅଛି । ଯାହା କହିଛି ତାହା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଵରୂପ ମାତ୍ର । କବି କବି ମଧ୍ୟରେ ଭୁଲନା କରିବା ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ ଅଥବା ଜଣେ କବି ଅନ୍ୟ କବିଠାରୁ ବିଷୟ ବିଶେଷରେ ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋଟିଉପରେ ଯେ ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ହେବେ ଏପରି ଭାବିବା ବାଗୁଲତା ମାତ୍ର ।

ତାହାହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁ, ସାହିତ୍ୟରେ ଉପାଦାନ ସଗ୍ରହର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ, ଏହି ଉପାଦାନ ସଗ୍ରହରେ କଲ୍ଲନାର କାର୍ଯ୍ୟ କେତେଦୂର । ମୁଁ ଅଗରୁ କହିଯାଇଛି, ଏହି ଉପାଦାନ ସଗ୍ରହ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମାନସିକ ପରିଶ୍ରମ ବହୁତ ବେଶି ପଡ଼େ । ଲେଖକ ପ୍ରଥମେ କଲ୍ଲନା ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନେଇ ନାୟକ, ନାୟିକାଙ୍କର ସ୍ଥାନରେ ଆରୁଡ଼ି କରାଇପାରଲେ, ମାୟାଯୋଗିନୀ କଲ୍ଲନାର ଯୋଗମାୟା ବଳରେ ନିଜକୁ ନାୟକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ସହଜ ମିଶାଇ ଦେଇ-ପାରିଲେ, ତା'ପରେ ଭାବିବ, ସେ କି ଉପାୟରେ ନାୟକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ପାଠକର ସମ୍ମୁଖରେ ଉପହାର ଦେଇପାରେ । ସେଥିନିମନ୍ତେ ତାକୁ ବୋଧହୁଏ ବହୁ ବିସ୍ତୃତ ଅଧ୍ୟୟନ, ଗଭୀର ଅନୁଧ୍ୟାନ, ବହୁ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ ଇତ୍ୟାଦି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ କଥା ହେଲା କଲ୍ଲନା ।

ଦୃଶ୍ୟସ୍ଵରେ ଉପାଦାନ ସନ୍ଧିବେଶ । ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଣ୍ଡିଗଡ଼ା ହେଲା । ଅଳଙ୍କାରପତ୍ର ଆସିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦରକାର ପଡ଼ୁଛି ଅଳଙ୍କାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ, କିପରି ଭାବରେ ଲଗାଇଦେଲେ ମୁଣ୍ଡିଟି ପୁଣ୍ଡିଆ ଓ ସୁଦୃଶ୍ୟ ହେବ । ମୁଁ ପ୍ରାଚୀନର କଥା ଲେଖୁଛି । ଅତଏବ, ପ୍ରାଚୀନର ବେଷ୍ଟମ ମୋତେ ତିଆରି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହା ବୋଲି ମୁଁ ଯଦି ପାଠକର ରୁଚି ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନତା ଜ୍ଞାନର ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ସମୁଦାୟ ଲେଖାଟି କେବଳ ପ୍ରାଚୀନତାରେ ହିଁ ପୁଣ୍ଡି କରେ, ତା' ହେଲେ ବହୁ ଲୌକିକତା ଦୋଷରୁ ମୋର ଲେଖାଟି ଆପାଠ୍ୟ ହୋଇଯିବ । ଖାଲି

ଅଳଙ୍କାର ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଯଦି ମୋର କନ୍ୟାକୁ ଗୋଡ଼ ନଖିଠାରୁ ମୁଣ୍ଡବାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ-
ଗୁଡ଼ାଏ ଅଳଙ୍କାର ଲଦୁରୁବାଦୁରୁ କରି ପିନ୍ଧାଇଦିଏ. ତା' ହେଲେ ଯେ ଯେପରି
ଗୋଟାଏ କଦାକାର, କିମ୍ବୂତ, କିଂଦୃଶ୍ୟ ହେବ, ମୋର ଲେଖାଟି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି
ଶୁଦ୍ଧିକରୁ ଓ ଦୃଷ୍ଟିକରୁ ହୋଇଯିବ । ଯେଉଁମାନେ Sir Walter Scottଙ୍କ Ivanhoe
ବା Redgauntlet ପଦ୍ଧତି ତାଙ୍କର Rob Roy ପ୍ରଭୃତି ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ିଥିବେ
ସେମାନେ ମୋର ଏ ଉକ୍ତିର ପତ୍ୟତା ସ୍ପଷ୍ଟ ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରିବେ । ଅଳଙ୍କାର
ନିର୍ବାଚନରେ ଯେପରି, ବର୍ଣ୍ଣିତବ୍ୟ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସନ୍ଦିଗ୍ଧ
ପ୍ରଣାଳୀ ବଡ଼ ଉପାଦେୟ । ତେଣୁ କେଉଁ ଅଳଙ୍କାରଟି କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଖଣ୍ଡିଲେ
ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ, ବର୍ଣ୍ଣିତବ୍ୟ ବିଷୟ ବିଶ୍ଳେଷଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ ବିଶ୍ଳେଷକୁ କାହା ପାଖେ
ସଜାଇଲେ ଠିକ୍ ଯୋଡ଼ି ମିଳିବ, ଏହାର ବିଚାର ଏବଂ ଏହାର ସାଧାରଣ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ
ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଗୁରୁତ୍ବ । ବିଷୟଟିର କଠିନତା, ଚିତ୍ରିତାରେ
ନାହିଁ କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାରେ । ତେବେ ଆମ୍ଭ ଦେଶ ସମାଲୋଚକ-
ମାନଙ୍କର ଯେ ଅବସ୍ଥା ସେଥିରେ ଏ ସହଜବୋଧ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ପଦେଥଧେ
କହିବା ଦରକାର ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଏ—

ଗୋଟିଏ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତବଣୀୟା ଯୁବତୀ ଶୁଣୁର ଘରର ନିର୍ଯ୍ୟାତନାରେ ନିଷ୍ଠାକ୍ରାନ୍ତ
ହୋଇ ଘରତ୍ୟାଗ କଲା । ଘଟଣାର ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ସେ ଶେଷରେ ବେଶ୍ୟା ହେଲା ।
ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଆମ୍ଭ ଦେଶର ଜଣେ କୃତବିଦ୍ୟା ସମାଲୋଚକ କହିଥିଲେ, ସେ ବେଶ୍ୟା
ଯୁବତୀକୁ କୁଳନାଶ ଭଳି ବ୍ୟବହାର କରିବେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଣୁର ଘରେ ଥିଲାବେଳେ
ତାଙ୍କର ଗୁଲିଚଳନ, ମନ୍ଦଗତ ଯେପରି ଥିଲା ବେଶ୍ୟା ହେଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ
ସେହିପରି ଆଧାନ୍ତା । ତେବେ କହ ତ ବାବୁ, Timon of Athens ତାଙ୍କର ଧନକ
ଅବସ୍ଥାରେ ଯେପରି ମୁକ୍ତପ୍ରାଣ, ସଦାଶୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ, ଧନହୀନ ଭାବରେ ଉପକୃତ
ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଠାରୁ ତାହାଙ୍କ ଏବଂ ଅପମାନ ସହ୍ୟ କଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସେହିପରି ମନ୍ଦଗତ
ରହିବ ? ଅତଏବ, ଶେଷରେ ମାନବବିଦ୍ବେଷୀ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି କରିବା ଦ୍ବାରା
Shakespeare ଏକ ମସ୍ତବକ୍ତ ଭୁଲ କରିଛନ୍ତି । ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଆଉ କେତେଦୂର
ଯାଇପାରେ ? Timonଙ୍କ ଜୀବନରେ ତିନୋଟି ବିଶ୍ଳେଷ । ପ୍ରଥମ ତାଙ୍କର ଧନକ
ଅବସ୍ଥା, ଦ୍ବିତୀୟରେ ତାଙ୍କର ଦରିଦ୍ର ଅବସ୍ଥା, ତୃତୀୟ ତାଙ୍କ ନୈରାଶ୍ୟ ଅବସ୍ଥା । ଏହି
ତିନି ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଅନେକ ଭଲ ମନ୍ଦ କାମ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେହି କାମ-
ଗୁଡ଼ିକୁ ପରସ୍ପର ପ୍ରକାର କରି ସଜାଇ ରଖାଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ କିପରି ଭାବରେ
ସଜାଇଲେ ସମୁଦାୟ ବିଷୟଟି ସଜ୍ଜିବ ରହିବ ଅଥଚ ପାଠକର ମନରେ ନିରାଶ
ଆନନ୍ଦ ଦେଇପାରିବ; ତାହାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପଦ୍ଧା Shakespeare ଦେଖାଇଯାଇଛନ୍ତି ।
ଅଥବା ତାଙ୍କର Hamlet ନାଟକଟି ଦେଖନ୍ତୁ । ସେଥିରେ 'To be or not

to be' ଇତ୍ୟାଦି ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଚନକାଠିକୁ ମନେରଖନ୍ତୁ । ସେଥିରେ ଯେ କଥାଗୁଡ଼ିକ କୁହାଯାଇଛି ତାହା, କର୍ମକୁଣ୍ଡା-ଅସହସ୍ତ୍ର ଜୀବନର ସାଧାରଣ ବିଷୟ । ନାଟକର ଆରମ୍ଭରେ Hamletଙ୍କ ମୁହଁରେ ସେ କଥା କେତୋଟି କୁହାଯାଇଥିଲେ, Hamlet ଚରିତ୍ରର କିଛି ହାନି ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା କିନ୍ତୁ ନାଟକଟି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅସୁନ୍ଦର ହୋଇ-
ଥାନ୍ତା । ପିତୃବ୍ୟ ପିତାକୁ ମାରନ୍ତୁ । ମାତା ପିତୃହନ୍ତା ପିତୃବ୍ୟକୁ ବିବାହ କରନ୍ତୁ । ପିତୃହନ୍ତା ପିତୃବ୍ୟ ଅଜି ତାଙ୍କର ସିଂହାସନରେ । ହୃଦୟ ଦାଣ୍ଡିଗୋଲେଇ ହୋଇ-
ଯାଇଛି । ମସ୍ତିଷ୍କର ରକ୍ତ ଗରମ ହୋଇଉଠୁଛି । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରବୃତ୍ତି
ତାକପକାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଉପାୟ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ଯେ ନିଷ୍ଠେଷ୍ଟତାର ଶାଙ୍ଗୋଳି ଗୋଡ଼ରେ
ଦେଇ ପଛଅଡ଼କୁ ଝିଙ୍କୁଛି ! ଅଗୋଚାରର ଇଚ୍ଛା ଅଛି କିନ୍ତୁ ଆଗୋଚାରୁନାହିଁ ।
କ'ଣ କରିବ ? ଏ କଷ୍ଟ, ଦୁଃଖ, ଅପମାନ, ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ ମୁଣ୍ଡପୋତ ପଡ଼ିବ ନା ଅଶ୍ଳା
ଭୃତ ବାହାରିପଡ଼ିବ ? ମରେ ଅବା ସରେ, ଏହି ସ୍ଥାନରେ କିନ୍ତୁ ଦେଖି 'କ'ଣ
କରିବି' ବୋଲି ଏହି ଯେ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର ଭାବନା ଏହାର ଯଥାରୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ କେଉଁଠାରେ ?

ଉତ୍ତରଟା ବଡ଼ ସହଜ । କାରଣ ସେକ୍ସପିୟର୍ ଦେଖାଇଯାଇଅଛନ୍ତି ତାହାର
ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠାରେ ? କିନ୍ତୁ କଲମ୍ବସଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ ଭାଙ୍ଗିଲି ଗପ ପରି
ନ କରି ଯାଆଁ ଭାବରେ ବିବେଚନା କଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିପାରିବୁଁ ବିଷୟଟା ବଡ଼
ସହଜଯାଏ ନୁହେଁ । ଲେଖା ଦେହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶଟିକୁ ଆଗରୁ କଲ୍ଲନା କରି-
ନେଇ ନିଜର ବିବେକିତା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଦ୍ଵାରା କେଉଁ ଅଂଶକୁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ
ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ କେଉଁ ଅଂଶକୁ କେତେ ସ୍ଥାନ ଦେବାକୁ ହେବ, ତାହା
ସୁଲେଖକ ବିଦ୍ଵର କରିନଥାନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଓଡ଼ିଆ ମାସିକ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କର ଯେତେ
ପ୍ରେଟ ଗଲ୍ ବାହାରୁଛି, ତାହା ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶରେ ନାଁ ଅଛି ମାପରୂପ, ନାଁ ଅଛି—
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ । ସେହିନ ଶ୍ରେଣୀ ଖ୍ୟାତନାମା ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା
ଲେଖିକାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପ ପଢ଼ୁଥିଲି । ଗଳ୍ପଟି ଯେପରି ଭାବରେ ଲେଖା
ହୋଇଛି, ସେଥିରୁ ଜଣାପଡ଼େ, ତାହା ଜଣେ ସେନ୍ଦ୍ରପ୍ରାୟ ତାକପିଅନର କରୁଣ
କାହାଣୀ । କିନ୍ତୁ ଗଳ୍ପର ଆରମ୍ଭରୁ ପ୍ରାୟ ଦିନ ସ୍ତମ୍ଭ ତାକବାଚୁଙ୍କର ଅନୂତା ବିଅଙ୍କ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ବିଅଟିର ଗଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ଆବଶ୍ୟକତା ଏତିକି ମାତ୍ର ଯେ,
ବିବାହ ପରେ ଶୁଶୁର ଘରୁ ତାଙ୍କର ଡବର କିଛି ନ ପାଇ ତାକବାରୁ ତାକପିଅନର
ଅଗ୍ରହାତିଶୟ ଅନୁଭବ କରି ପାରିଥିଲେ । ଆଶାକରିଥିଲି, ଶୋଭା ସମ୍ପଦମୟୀ ନାରୀ
ଲେଖିକାଙ୍କର ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ସନ୍ତାନଟି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ-ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସମାନ୍ୱୟତାବୟବୀ ହେବ ।
ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଆଉ ମୋ ମାତୃସାହଚ୍ୟର ସ୍ମରାବହ୍ନୀ ଏହି ସମାନ୍ୱୟତା ଏବଂ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ-
ସୁନ୍ଦର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ଲେଖକ ଲେଖିକା ଆଗରୁ ଟିକିଏ କଲ୍ଲନାର
ସାହାଯ୍ୟ ନେବା ପ୍ରୟୋଜନ ମନେକଲେ ନାହିଁ ।

ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡାହାହେଲେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁ, କଲନାର ସାହାଯ୍ୟ ନ ନେଇ ସାହିତ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କବିତା, ଉପନ୍ୟାସ ଇତ୍ୟାଦି ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ କଲନାର ସାହାଯ୍ୟରେ ଯଥାବିଧି ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୋଇ ସାରିଲା ପରେ ଆସିବ ଚତୁର୍ଥ ଓ ପଞ୍ଚମ ସ୍ତର । ଅର୍ଥାତ୍ ଉପାଦାନ, ବିନ୍ୟାସ ଏବଂ ଉପସହାର । ଏଥି ନିମନ୍ତେ କଲନାର ଯେତେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରୟୋଜନ ଲେଖକର ଭାଷା ଓ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଉପରେ ଦଖଲ । ଏହି ହେତୁରୁ ମୁଁ ପୂର୍ବ ପ୍ରବନ୍ଧରେ କହିଥିଲି, କଲନାରେ ସାହିତ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିରେ ତା'ର ଶେଷ ।

ଶେଷରେ ମୁଁ ସ୍ତର ସ୍ତର କରି ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରକାରଗୁଡ଼ିକର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ବୋଲି କେହି ଯେପରି ନ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ଲେଖକ ଏହିପରି ଭାବରେ ସ୍ତର ସ୍ତର କରି ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଯେଉଁମାନେ ଜନ୍ମଲେଖକ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହି-ସବୁ ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ଚଳିଚାଲି ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଯାଏ । କଥାରେ କହନ୍ତି—Sir Walter Scot ଅଳ୍ପ କିଛିଦିନ ମଧ୍ୟରେ Quentine Durward ଭଳିଆ ବଡ଼ ବଡ଼ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ତାଳିଯାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ Scotଙ୍କର ଜୀବନୀ ଯେଉଁମାନେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିଥିବେ, ସେମାନେ ଦେଖିଥିବେ Ivanhoe, Kenilworth, Red Gauntlet ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଥମିକ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ କେତେ ବର୍ଷ ଧରି ପ୍ରସ୍ତୁତହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେଖକକୁ ତାହାର ପ୍ରାଥମିକ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେବ, ତା'ପରେ ଅଭ୍ୟାସବଶରୁ ପଛୁଆ ଆସିଗଲେ ସେ କଲମଧରିଲା ମାତ୍ରକେ ଲେଖିଯାଇପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଛଣିକି ଉତ୍ତେଜନାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଅଥବା ନିଜର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଉପାଧିର ଆଡ଼ମ୍ବର କରି କଲମ ଧରୁଥିବୁ ଜନ୍ମକବି ବା ପୁରୁଣା ଲେଖକର ଅଦ୍ୱମିକାରେ ଭାସିଯିବା ମାତୃଭାଷା ଏବଂ ପାଠକବର୍ଗଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ରକମ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟତା । ମୁଁ ନବୀନ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରୁନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଅସହାୟ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ ନିକଟରେ କେତେକ ଜଣାଶୁଣା କଥାର ନିବେଦନ କରୁଛି ମାତ୍ର ।

ନବଭାରତ - ପ୍ରଥମଖଣ୍ଡ, ଷଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟା

ବିଗ୍ରହ—୧୩୪୧/୧୯୩୪, ନଭେମ୍ବର,

ପୃ. ୪୫୩

ସାହିତ୍ୟରେ ନ୍ୟାୟ

ବରଫ ମୁହଁରେ ଗୋଟାଏ ଗଲ ଶୁଣି ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ସମାଲୋଚକ ଏପରି ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଯେ, କ'ଣ କହୁ ସେ ଲେଖାଟାକୁ ଗାଳିଦେବେ ଖୋଜି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ବରଫ ମୁହଁରେ ଗପ ! କି ଅସୁନ୍ଦର !! କି ଅଯୌକିକ !!! ପ୍ରକୃତରେ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ଦଗରୁ ଦେଖିଲେ ବରଫ ମୁହଁରେ ମଣିଷ କଥା ନିଷ୍ପତ୍ତ ଉଦ୍ଭଟ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମା, ଏସପ୍, ଶ୍ରୀମ୍, ମେଟରଲିଜ୍, ଆନାତୋଲେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ପ୍ରଭୃତି ସମାଲୋଚକଙ୍କ ଗୁରୁଙ୍କର ପରମଗୁରୁଶ୍ରେଣୀୟ ଲେଖକ ଓ ମନଶୀମାନେ କୁକୁର, ମାଙ୍କଡ଼, ବାଘ, ବରଫ ପ୍ରଭୃତି ମୂଳ ଜୀବଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଅମର ପ୍ରତିଭା ଓ ଭାଷଣ କଳାଦ୍ୱାରା ବଳରେ ବାବୁଲ କରି କି ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଆୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରଖିଯାଇନାହାନ୍ତି ! ଏପରିକି ପୃଥିବୀର ଏକମାତ୍ର ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରୀ କବି ମିଲ୍ଟନ୍ ମଧ୍ୟ ସାପ ମୁହଁରେ କଥା କୁହାଇ ତାଙ୍କର ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ମହାକାବ୍ୟର ଅବତରଣିକା କରିଅଛନ୍ତି । କାହିଁକି ? ଏମାନେ କ'ଣ ପାଗଳ ଥିଲେ, ନା ଅଗୁଆଁର ଥିଲେ ଯେ, ଏପରି କରିବାକୁ ଗଲେ ? ତା'ର କାରଣ ସାହିତ୍ୟ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟ ବୋଇଲେ ଅବଶ୍ୟ କାବ୍ୟ, କବିତା, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ, ପ୍ରହସନ ଇତ୍ୟାଦି ବୁଝିବାକୁ ହେବ ।

ତେବେ ଏ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇପାରେ, ଯାହା ଅଯୌକିକ, ତାହା ଜଣେ ବିଦ୍ୱାନ୍ ଲେଖିପାରେ କିପରି ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ବିଦ୍ୱାନ୍ ପଢ଼ି ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ କିପରି ? କଥାଟା ବଡ଼ ସହଜ । ଯୁକ୍ତି, ତର୍କ, ନ୍ୟାୟ ଏସବୁ ବୁଦ୍ଧି ବିବେଚନା ଶକ୍ତିର କାମ । ସାହିତ୍ୟ କଳାଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁ । ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ମାନେ ଏହି ବୁଦ୍ଧି ଓ କଳାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭେଦ ବିଶେଷ ଭାବରେ ବୁଝାଇପାରନ୍ତି । ମୁଁ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ିଥିଲେ ବୁଝାଇପାରିଥାନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଗୋଟାଏ ଦୋଷ—ସମାଲୋଚକ ମହାଶୟ କହୁବେ । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଉଦାହରଣଦ୍ୱାରା ବିସମ୍ଭୂତି ପ୍ରାଞ୍ଜଳକରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିବି । ମୋ ସାମନାରେ ‘କ’, ‘ଖ’ ଓ ‘ଗ’ ଏହି ତିନି ପ୍ରକାର ରସାୟନ ଥିବାହୋଇଛି । ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଫିସ୍ତା କ’ଣ ତା ମୁଁ ଜାଣିଲି, ଜିନ ବଳରେ । ‘କ’ ‘ଗ’ ର ରସାୟନକୁ ‘ଖ’ ରସାୟନ ସହଜ ଫସ୍ତୁଲ କଲେ ଧୁଆଁ ହେବ ଏବଂ କ, ଖ, ଗ, ତିନିଜି ସମ୍ବନ୍ଧ କଲେ ବୋମାଫୁଟିବ—ଏକଥା ମୁଁ ଜାଣିଲି ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ । କ ଓ ଗ ବୁ ସମ୍ବନ୍ଧ କରୁ କରୁ ଯେ ନିଆଁ ବାହାରିବ, ସେଥିରେ ମୁଁ ପୋଡ଼ିହୋଇ ମରିଯାଇପାରେ, ଏ ଘରଦ୍ୱାର ପୋଡ଼ି ଛୁରିଖାର ହୋଇଯାଇପାରେ; ଏ କଥାଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧ କରିବି କଲ୍ଲନା ବଳରେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଏ— ମୁଁ ଜଣେ ଗରିବ

ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଛଣ୍ଡା ମସିଣାଶୁଣିକ ଉପରେ କାଠର ପିତାଟିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଇ ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଛି—ଜଣେ ଅପରୂପ-ରୂପବତୀ ରାଜକନ୍ୟା ମୋର ପାଦ ମଞ୍ଜାଳୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଦୁର୍ବଳ-ତେଜ ନିଜ ସୁକୋମଳ ପୁଷ୍ପଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇଛି । ମୋର ପନ୍ଦରଟା ମଞ୍ଚର, କୋଡ଼ିଏଟା ହାତୀ, ବ୍ୟାଙ୍କ୍ରେ ଦଶ ପନ୍ଦରକୋଟି ଟଙ୍କା, ଏସବୁ କଲ୍ଲନା । କିନ୍ତୁ ଏସବୁ ଯେ ମୋର ପ୍ରକୃତରେ ନାହିଁ, ଏହି ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା ଜ୍ଞାନ, ଆଉ ଏପରି ଅଲଗା କଲ୍ଲନାରେ ବୁଡ଼ିରହି ନିଷ୍ପୀ ହୋଇପଡ଼ି ରହିଲେ ଯେ ଆଉ ବେଳାଟା ଯେତେବେଳେ ଓଦାକନା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏହି ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା ବୁଦ୍ଧି । ଶୂନ୍ୟରୁ ଗୋଟାଏ ସଂସାର ନିର୍ମାଣ କରିବା ହେଲା କଲ୍ଲନା-ଭରୁକ, ସାହିତ୍ୟକର ସମ୍ବଳ ଏହି କଲ୍ଲନା । ଭରୁକ କଲ୍ଲନା ବଳରେ ଯେ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖେ, ଯେ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖି ତନ୍ମୟ ହୋଇଉଠେ ଏବଂ ସେହି ତନ୍ମୟ ଭବର ପ୍ରେରଣାରେ ସେ ଯାହା କହେ ବା ଲେଖେ, ତାକୁ ଜର୍ଜଣାସ୍ବର ସେର ତରାବୁ ନେଇ ମାପିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିବା ଯାହା, ସ୍ବପ୍ନକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ବିଶ୍ବାସ-କରିବା ମଧ୍ୟ ତାହା ।

ମହାକବି ସେକସପିୟରଙ୍କ ‘ମିଡ୍ ସମର୍ ନାଇଟସ୍ ଓ ଡ୍ରେମ୍’ ନାମକ ନାଟକରେ ଟିଟିଆନା, ପକ୍ ପ୍ରଭୃତି ଫେୟାରମାନଙ୍କର ଲାଲା ପଡ଼ି କେତେକ ସମାଲୋଚକ କହିଥିଲେ ଯେ, ନାଟକୀୟ ବିଷୟଟା ନିତାନ୍ତ ଅସ୍ବାଭାବିକ—ଅର୍ଥାତ୍ ଉଦ୍ଭଟ । ସେମାନେ ଆମର ଏହି ବିଚକ୍ଷଣ ଓଡ଼ିଆ-ସମାଲୋଚକଙ୍କ ଭଳି ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରୀଭୁକ୍ତ । ସେମାନଙ୍କ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ହନୁଣା ସେକ୍ସପିୟର ସାହିତ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ପଢ଼ିଥିବେ ବୁଝିପାରୁଥିବେ । କବି ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖେ, କଲ୍ଲନାର ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ସୁରଞ୍ଜିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ବେଶ, ସାରସ ଶିଞ୍ଜିନୀ-ସଂଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନରେ ବସି ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ ଏହି ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ବବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଗଭୀର ତମିବିଚ୍ଛନ୍ନ କୁହେଲି ଭେଦ କରି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ତା’ର କଲ୍ଲନା ଚକ୍ଷୁରେ କେତେ ଜନସ, କେତେ ଅପାର୍ଥବ ପଦାର୍ଥ ଯେ ପଡ଼ିଥାଏ, ତାହାର ହସାବ ରଖିବା ରୂପ ଆମ ଭଳି ସଂସାର ଶାଙ୍ଖୋଳି ପିନ୍ଧିଥିବା ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ରଙ୍ଗୀନ୍-ଚପମାରେ ଷ୍ଟକ୍ସଟାକୁ ଦେଖୁଥିବା ସାମାନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ କାହୁଁ ବୁଝିବ ? ସେକ୍ସପିୟର ତାଙ୍କର ବିଶ୍ବବିଖ୍ୟାତ ଚରିତ୍ର ହାମ୍ଲେଟ୍‌ଙ୍କ ମୁହଁରେ ତାଙ୍କର ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜବାବ୍ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି—“ଏ ସ୍ବର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅନେକ ଜନସ ଅଛି, ହୋରେସିଓ, ଯାହା ତୁମର ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର କଲନା କରିପାରିବ ନାହିଁ ।”

ଭରୁକ ଜୀବନରେ ଏହି କଲ୍ଲନା ଯେ କେଡ଼େ ବଡ଼ ଜନସ ତାହା ଆନାତୋଲେ ଫ୍ରାନ୍ସଙ୍କ ‘ପିଲ୍‌ଭେଷ୍ଟର ବାଣ୍ଟିଓ’ ନାମକ ଗଦ୍ୟ କାବ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଫେୟାସ୍ ଶୁଣିରେ ଏହି ଉକ୍ତିରୁ ଷ୍ଟକ୍ସ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ହେବ—

“ଜାଣିବା କିଛି ନୁହେଁ । କଲ୍ଲନା କରିବା ହିଁ ସବୁ । ଯାହା କଲ୍ଲିତ ନୁହେଁ, ତାହା ଜୀବନ୍ତ ନୁହେଁ । ମୁଁ କାଲ୍ଲନିକ । ଏହା ହିଁ ବସ୍ତୁରହବ । ଲୋକେ ମୋତେ ସ୍ବପ୍ନ

ଦେଖନ୍ତି । ଆଉ ମୁଁ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆହୁଏ । ଏହି ସଂସାର କେବଳ ସ୍ବପ୍ନ । ତୁମକୁ କେହି ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖେନାହିଁ । ସୁତରାଂ ତୁମେ ଜାଣନ୍ତି ନୁହଁ । ମୁଁ ଏ ବିଶ୍ବ ସଂସାରକୁ ମୁଗ୍ଧ କରି ରଖିଛି । ମୁଁ ସବୁଠାରେ ଅଛି—ଚନ୍ଦ୍ରର କରଣ କଣିକାରେ, ଗୁପ୍ତ ଝରଣାର କଳଧ୍ବନିରେ, ଯେ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ମରମର ଶବ୍ଦରେ କଥା କହେ, ସେମାନଙ୍କ ଚଳନରେ, ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତରରୁ ସଦ୍ୟ ସକାଳରେ ଉଠୁଥିବା ଶ୍ବେତ ବାଷ୍ପରେ, କଣ୍ଠକିତ ଲତାକୁଞ୍ଜରେ ସବୁ ଜାଗାରେ ମତେ ସମସ୍ତେ ଦେଖନ୍ତି, ଆଉ ଭଲପା'ନ୍ତି । ମୁଁ ମଲ ପତରରେ ଜୀବନ ସଞ୍ଚାର ଚାଲିଗଲାବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ମୋ ପାଦର ଲଘୁ ଚିହ୍ନ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି, ସେମାନେ କେତେ ଯେ ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ ପକାନ୍ତି, କେତେ ଅନନ୍ତଭୂତ ଆନନ୍ଦର କମ୍ପନ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ! ମୁଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଆଣେ । ସେ ବୋକା ତାକୁ ଚୁକି ଦିଏ । ଦୋଳା ଉପରେ ଆଉଁଳପଡ଼ି ମୁଁ ଖେଳେ, ସାନ୍ତୁନା ଦିଏ । ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଶୁଆଇ ପକାଏ । ଆଉ ତୁମେ ସନ୍ଦେହ କରୁଛ—ମୁଁ ଜାଣନ୍ତି ନୁହେଁ ବୋଲି । ସିଲଭେଷ୍ଟର ବାଣ୍ଟାଡ଼ ! ତୁମର ପୁରୁଣା ଗନ୍ତାତଳେ ଗୋଟାଏ ଗଧର ଚମଡ଼ା ରହିଛି ।”

ମୁଁ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ାକ ଏତେ ଲମ୍ବା କରି ଦେଲି, ମୋ ଉପରେ ରାଗ କରିବେ ନାହିଁ । କଲ୍ଲନାର ଏପରି ସାରଗର୍ଭ ଜୀବନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ବିରଳ । ସେଥିପାଇଁ ଦେଲି । ଭାବୁକର ପ୍ରେୟସୀ ଏହି କଲ୍ଲନା ଖାଲି ସୁଖର ସଜିମା ନୁହେଁ । ଏ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ସ୍ବାଧୀନଭର୍ତ୍ତୃକା । ତା'ର ପ୍ରସ୍ଥୁତି ପାହାରରେ, ଖଡ଼୍ଗମୁସାରେ, ବାକ୍ୟ ବାଣରେ ଭାବୁକ ପାଗଳ ପରି ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେବ—

ସେଇ ଏହି ଖଣ୍ଡାଖାଇ ନିଆଁଗିଳି ପ୍ରେୟସୀର କବଳରେ ପଡ଼ି ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖିଲେ—
ଧନୀର ଦରିଦ୍ର ଉପରେ, ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକର ନିଃସହାୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଓ ଅନ୍ୟାୟର ନ୍ୟାୟ ଉପରେ ଦାରୁଣ ଅତ୍ୟାଚାର । ଦୁଃଖୀ, ରଜ୍ଜୀ, ଦରିଦ୍ର, ନିଃସହାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ହାତରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଛନ୍ତି କେବେ ?

ପ୍ରବଳପ୍ରତାପୀ ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅସହାୟା ଅବଳା ସୀତାଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଜମିଦାରଙ୍କର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଜୁଲୁମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ଏ ଅତ୍ୟାଚାର ତ ଚିରଦିନ ଚାଲିଆସୁଛି । ଆଉ ମନୁଷ୍ୟ ଦେବତା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିବ । ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥିତିରେ ଏହିପରି ଅତ୍ୟାଚାରର ଉଦାହରଣ ଗୋଟିଏ ଅଧେ ଅବଶ୍ୟମ୍ବାସ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବୋଲି ତ କେହି କହିବ ନାହିଁ ଯେ, ଏ ଅତ୍ୟାଚାର ସଂବ୍ୟାପୀ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଯେପରି ଅଛନ୍ତି, ସାଧୁ ହୃଦୟବାନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ ତାଙ୍କିକ, ଚୁକ୍ତିମାନ କୈସାୟିକ ସମାଜର ଏ ଉଭୟ ଦିଗ ଦେଖି ବିଚାର କରି ସହଜ ସରଳ ପ୍ରାକୃତିକ

ଜୀବନ ଚଳାଇନିଏ । କିନ୍ତୁ ସେହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ସେତେବେଳେ ଗୋଟାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ଏହି ଅତ୍ୟାତ୍ମର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିଲେ ସେତେବେଳେ ଯଦି କଲ୍‌ନାର ହାତୁଡ଼ିରୁ ପଳାଇ ଯାଇପାରିଥାନ୍ତେ, ତା'ହେଲେ ପାରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ କଲ୍‌ନା ତାଙ୍କୁ ଧରିଥିଲା ଦୃଢ଼ତର ଆଲିଙ୍ଗନରେ । ଅସହାୟ କରି ଶକ୍ତିମୟୀ କଲ୍‌ନାର ତାଡ଼ନାରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ପ୍ରାୟ ହୋଇଉଠିଲେ । ଘର ଛାଡ଼ିଲେ; ରଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଲେ । ଭାଇବନ୍ଧୁ ଛାଡ଼ିଲେ । ତଥାପି କଲ୍‌ନାର ମୋହ ଛାଡ଼ିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତା'ର ଫଳ ହେଲା “Prometheus Unbound”. ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଯଦି ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ଦ୍ଵାହା ଦେଇ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟଟିକୁ ଉଦ୍‌ଭଟ ଓ Rubbish ତଳେ କେହି ସମାଲୋଚକ କାଟି ଦିଅନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ତାଙ୍କୁ କହିବାକୁ ହେବ ‘ସମାଲୋଚକ—ତୁମର ଏଇ ପୁରୁଣା ଗନ୍ତା ତଳେ ଗଧର ଚମଡ଼ା ।’

ତେବେ ଗୋଟାଏ କଥା ମୁଁ ଏହି ସ୍ଥାନରେ କହି ରଖିବି—ସାହିତ୍ୟରେ କଲ୍‌ନାର ପ୍ରଭାବ କଥା କହିଗଲି ବୋଲି ଯେପରି କେହି ନ ଭାବନ୍ତି ସେ, ସାହିତ୍ୟରେ ସୁଚିତକର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟର ସବୁ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକ ଅଯୌକ୍ତିକ । ସାହିତ୍ୟ କଲ୍‌ନାରେ ଆରମ୍ଭ ଏବଂ ନ୍ୟାୟରେ ଶେଷ । ଭରୁକ କଲ୍‌ନାର କଷ୍ଟାପାତରେ ସେ ପ୍ରତିମୁଖିର ଉପସ୍ଥାପନା କରେ, ତାହାକୁ ନ୍ୟାୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜୀବନ୍ତ କରି ପାଠକ ଓ ସମାଲୋଚକ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ କରାଏ । ଏ ସ୍ଥଳରେ କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି ଯେ, ଲେଖକମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ କୌଣସି ସତ୍ୟ ଘଟଣା ବା ଐତିହାସିକ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଆଶ୍ରୟରେ ନିଜର କବିତା ବା ଗଳ୍ପ ଲେଖିଥାନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ସାହିତ୍ୟ କଲ୍‌ନାରେ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଅଯୌକ୍ତିକ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ସତ୍ୟ ଘଟଣା ବା ଐତିହାସିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ସହିତ ସାହିତ୍ୟିକର ସମ୍ବନ୍ଧ କୁମ୍ଭାରର ମାଟି ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ପରି । ମାଟି ରହିବ, ତୁମେ ଦେଖୁନ, ମୁଁ ଦେଖୁଛି, କୁମ୍ଭାର ଦେଖୁଛି । କିନ୍ତୁ ମାଟିକୁ ଦଳି ସେଥିରୁ ଏତେ ପ୍ରକାର ଜିନିଷ ଯେ କରାଯାଇପାରେ, ତାହାର କଲ୍‌ନା କୁମ୍ଭାରର । କୁମ୍ଭାରର ଶିଳ୍ପ ସେହି କଲ୍‌ନାରେ । ସେହିପରି ଖାରବେଳର ଇତିହାସ, ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କର ବିଳାସ ଅଥବା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ସ୍ଵର୍ଗ-ଯାତ୍ରା ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ତାହା ଜାଣନ୍ତି । କାହାର ମନରେ କବିଙ୍କର ସେହି ଚିନ୍ତା କେବେ କବିଙ୍କ ଅଗରୁ ଲାଗିବ ? ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦ, ଗୋଟାଏ ଗଳ୍ପ, ଗୋଟାଏ ଘଟଣା, ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କବିର କାନରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଲୋବାଣରେ ନିଆଁ ଝୁଲି ପଡ଼ି ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ଝୁଲି ପୃଷ୍ଠି କଲ୍‌ ପରି କେତେ ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତା, କେତେ ଅଭିନବ ଲୀଳା, କେତେ ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟର ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଯେ ତାଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଖେଳାଇନେଇଯାଏ, ସେସବୁ କଲ୍‌ନାର କାର୍ଯ୍ୟ । ସେହି କଲ୍‌ନାର ଫଳରେ ଭରୁକ ଯେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭବ କରେ, ଅନ୍ତରର ପ୍ରେରଣା ବଳରେ ସେ ତାକୁ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ ସେହି ଗୋଟିକ ସାହିତ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଅତଏବ, ସାହିତ୍ୟର ଆରମ୍ଭ କଲ୍‌ନାରେ ।

କିନ୍ତୁ ଭାବୁକ ଯଦି କେବଳ ଏହି କଲ୍ପନାର ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରଟିକୁ ଯେପରି ପାଇଲ
 ସେହୁପରି ଭାଷାବଦ୍ଧ କରନ୍ତା, ତା' ହେଲେ ସେ ଛବି ଅସହୃଦବର୍ଦ୍ଧିତ କଣ୍ଠକମ୍ପସ୍ୱ ଜଙ୍ଗଲର
 ବର୍ଣ୍ଣବହୁଳ କୁସୁମସମ୍ଭାର ପରି ଦୃଷ୍ଟିପ୍ରାପ୍ତକର ହେଲେହେଁ, ମନ ରୁଚିକର ହୁଅନ୍ତା
 ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ମନ ସାଧାରଣତଃ ଗୁହ୍ୟେ ଶୃଙ୍ଖଳା । ଭଲ କର, ମନ୍ଦ କର,
 ସୁଶୃଙ୍ଖଳିତ । ନହେଲେ ତୁମେ ନିନ୍ଦାର ପାତ୍ର । ଶ୍ରେୟ ଯଦି ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହୃଦ ଶ୍ରେଣିକରେ,
 ତା'ହେଲେ ସେ ତା'ର ଶ୍ରେଣିମାଳ ଭେଗିବାର ସୁବିଧା ପାଇବ । ଯଦି ଦୈବବଶରୁ
 ଧରପଡ଼େ, ତା'ହେଲେ ଅନ୍ତତଃ ଲୋକେ ତାକୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବୋଲି କହୁବେ । କିନ୍ତୁ
 ଯଦି ସେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ଯିମିତି ପାରେ ସିମିତି କରିଯାଏ, ତା'ହେଲେ ସେ ଧରା ତ ପଡ଼ିବ,
 ତା'ଉପରେ ଲୋକେ ତାକୁ ବୋକା ବୋଲି କହୁବେ, ସେହୁପରି ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ।
 ସେହୁପରି ସାହୁତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ । ଯେକୌଣସି ମତେ ସାହୁତ୍ୟର ବିଷୟକୁ ସାହୁତ୍ୟର
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରୂପକୁ ପାଠକ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ପାରିଲେ ପାଠକ ମୁଗ୍ଧ ହେବ
 ନାହିଁ, ସାହୁତ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ହେବ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ମିଳିଚନ୍ଦ 'with ruin upon ruin
 rout on rout, confusion worse confounded' ରେ ଗୋଟାଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ,
 ଗୋଟାଏ ଗାନ୍ଧୀୟ ଦେଖିପାରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସୁନ୍ଦର ଓ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଥିଲେ ତାଙ୍କ
 କାବ୍ୟର ସାଧାରଣ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଭୁଲନାରେ । ଅବଶ୍ୟ ସୁବେଶା ସୁନ୍ଦର ଅଜଗତାସୀ
 ଦୁଃଖୀ ମହାରାଜାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କର ଅସହୃଦବ୍ୟସ୍ତ ରୂପ ସୁନ୍ଦରତର ଦିଶିଥିଲା,
 କିନ୍ତୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଭୁଲନାର ବୈଷମ୍ୟରେ । ସେହୁପରି ଲବଣ୍ୟବତୀଙ୍କର ମଧୁଶଂକର
 ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ ସମୟର ଶିଥଳ କୁନ୍ତଳ, ଦନ୍ତକ୍ଷତାଜ୍ଞିତ ବଦନ ମଣ୍ଡଳ ଇତ୍ୟାଦି ଭଞ୍ଜଙ୍କ
 ଦୃଷ୍ଟିରେ ସୁନ୍ଦର । କିନ୍ତୁ ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏହି ବିଶୃଙ୍ଖଳ ବେଶଭୂଷା ପାଇଁ ନୁହେଁ ।
 ଏହି ବିଶୃଙ୍ଖଳତାର ପଛରେ ଯେ ଭାବ, ଯେ ଉତ୍ସାହ ଓ ଯେ ଆମୋଦ, ତାହାର
 ସୁନ୍ଦରତା । ସବୁବେଳେ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ରହି ବେଳେବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ମୁକ୍ତ
 ବାୟୁରେ ଚାଲିବାକୁ ମନହୁଏ । ଏହି ଭାବ କାରଣରୁ ବେଳେ ବେଳେ ଅସହୃଦ ବ୍ୟସ୍ତ
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ସାଧାରଣତଃ ଶୃଙ୍ଖଳା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ।
 ସାହୁତ୍ୟରେ ଏହି ଶୃଙ୍ଖଳା ଆଣିବାରେ ନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । କପରି ଭାବରେ
 ସକାଳ ବିଷୟଟିକୁ ଲେଖିଗଲେ ତାହା ପାଠକର ଅନୁମୋଦନ ଲାଭ କରିପାରିବ ବା
 ଲେଖକର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ହୋଇପାରିବ, ତାହାର ବିଚାର ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ
 କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଯେ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ନ୍ୟାୟ ବିଚାରର ଅଭାବ ବା ଯେ ସ୍ଥାନରେ
 ଲେଖକର ମନ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ଗଠିତ ନୁହେଁ, ସେ ସ୍ଥାନରେ ଲେଖା ଯେତେ ସୁନ୍ଦର ଓ
 ଭାବପ୍ରବଣ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଓ ସଫଳକର୍ମୀ ହେବ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ସେଲ୍‌ଜି
 Prometheus unbound ଅପେକ୍ଷା ଟେଣ୍ଟସନ୍‌ଜର In memoriam ବେଶୀ
 ସୁନ୍ଦର । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ଭାବୁକ ସାହୁତ୍ୟକ କ'ଣ ବା ଲେଖେ ? ଗୋଟାଏ ଭାବ,

ଗୋଟାଏ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରେରଣାରେ ସେ ଏକ ମହାଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାପ କରେ, ସିନା ! ଗୋଟିଏ ଥରେ କହିଥିଲେ “Poetry is all very well for those, who have nothing to say” ଯେଉଁମାନଙ୍କର କିଛି କହିବାକୁ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ କବିତା ବେଶ୍ ସାଜେ । ଶୂନ୍ୟରୁ କଲ୍ପନାର ମୋହନ ମନ୍ଦିରେ ସ୍ପର୍ଶର ନନ୍ଦନକାନନ ସୃଷ୍ଟିକରିବାର ଚେଷ୍ଟା କଲେ ନ୍ୟାୟର ଟିକିଏ ସାହାଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର । ତେବେ ମୁଁ ଆଗରୁ ଯାହା ସବୁ କହିଯାଇଛି, ସେଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯିବ ଯେ କଲ୍ପନା ସାହିତ୍ୟର ମୂଳ ଏବଂ ନ୍ୟାୟ କେବଳ ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର । ଉଭୟର ସମ୍ମିଳନରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମିତ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯଦି କହେ ଯେ ଇଟା, ନୁନ ବା ବାଲି ପ୍ରାସାଦଟି ତିଆରି କରିବ, ତା’ ହେଲେ ମୁଁ ଭୁଲି କହିବି, କରିବି ବିଚାରି । ଇଟା, ପଥର, ଗୁନ, ବାଲି, କାଠ, ବିଛାଣିର କୋଶଳ — ଏସବୁ ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର । ବିଷ୍ଣୁ ସୃଷ୍ଟିର କଲ୍ପନା କଲେ, ବିଶ୍ୱକର୍ମୀ ସୃଷ୍ଟିଟିକୁ ରୂପ ଦେଲେ ମାତ୍ର । ଏ ସ୍ଥଳରେ ସୃଷ୍ଟି ଅବସ୍ଥିତରେ ବିଶ୍ୱକର୍ମୀଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଆସନ ଦେବା ଯେପରି ଭୁଲ, ସାହିତ୍ୟର ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଇ ନ୍ୟାୟ ଉପରେ କେବଳ ନିର୍ଭର କରି ଲିଖିତ ବିଷୟକୁ Rubbish ବା ଉଦ୍‌ଭଟ୍ଟ କହିବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭୁଲ । ସମାଲୋଚକର ମନେରଖିବା ଉଚିତ୍, କବି ବା ଭାବୁକ କଲ୍ପନାର କେତେ କଷ୍ଟାଘାତ ଖାଇ, ଜୀବନର କେତେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଅନୁଭବ କରି ଗୋଟିଏ କଥା ଲେଖିବ । ସେ କଥାଟି ଶିଶୁର ପ୍ରଥମ ଦରବେଟି ବାକ୍ୟ ପରି ହୋଇପାରେ, ଖନାର ଦରବେଟିଆ ଆବେଗଭର ଉଚ୍ଚାରଣ ହୋଇପାରେ ବା ଭରତ ମୁନିଙ୍କର ସୁଗାୟନ ହୋଇପାରେ । ଯେକୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା ସମାଲୋଚକର ସମ୍ମାନ, ଅନୁଧ୍ୟାବନ ଓ ଅନୁଶୀଳନର ଯୋଗ୍ୟ । ଖାଲି ଥରକ ପଢ଼ାରେ ନିଜର ଖାମ-ଖିଅଲ ରୁଚି ଅନୁସାରେ କୌଣସି ଲେଖାକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା ଗୋଟାଏ ମତପ୍ରକାଶ କରି ବସିବା ସମାଲୋଚନାର ଅପବ୍ୟବହାର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଲୋଚକ ରେମେନ୍ ବେଲ୍‌ଗ୍ରଙ୍କର (ରେମ୍ୟା ବେଲ୍ୟା) — ଏପରି ମାଗି ଅଣିଲି ଭୁଞ୍ଜିବ ପକ୍ଷପାତ ମୁଁ ନୁହେଁ; ଫରସୀ ଭାଷା ମୁଁ ଭଲ ଜାଣେନାହିଁ । ତାର ଉଚ୍ଚାରଣ ମତ ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯାହା ପଢ଼ିଲି ତାହା ଲେଖିଲି ମାତ୍ର ଚର ସତ୍ୟ କଥା କେତୋଟି ମନେରଖିବା ଉଚିତ — “A great soul struggles all its lifelong in sorrow to divert your idleness for an hour.” (ଭୂମେ କର୍ମବିରତ, ଅଳସ ଥିବା-ବେଳେ ଦୟାଏ ଖଣ୍ଡେ ଭୂମକୁ ଆମୋଦ ଦେବା ପକାଣେ ଜଣେ ମହାମାନବ ଜୀବନତମାମ ଦୃଃରେ ଖଟିବୁ ।)

ତା’ ହେଲେ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା କହିଲି ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଛି । କଲ୍ପନା ସାହିତ୍ୟର ମୂଳ, କଲ୍ପନା ସାହିତ୍ୟର କାରକ । ନ୍ୟାୟ-ନିମିତ୍ତ କାରଣ ମାତ୍ର ।

ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ ସାହିତ୍ୟରେ କଲ୍ପନା କେତେ ଜାଗା ଅଧିକାର କରି-
ପାରେ ଏବଂ ନ୍ୟାୟ କେତେ ଅଂଶ ପାଇଁ ଦାୟୀ ହୋଇପାରେ । ଗୋଟାଏ ଘର
ଢିଆରି କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦରକାର ହୁଏ କ'ଣ ? ପ୍ରଥମରେ ଘରର
plan ବା ମାନଚିତ୍ର ଢିଆରି, ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ, ତୃତୀୟରେ ଉପାଦାନ-
ମାନଙ୍କର ଯଥାବିଧି ସଂଯୋଗ ନିମନ୍ତେ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭବନ, ଚତୁର୍ଥରେ ଉପାଦାନ
ସଂଯୋଗ ଓ ପଞ୍ଚମରେ ରୁଲିମର୍ । ଏହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ମୂଖ୍ୟ ଓ ମୂଳ କହିବା
ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ନବରାଜତ

୧୯୩୪, ସିଂହ-୧୩୪୧

୧ମ ଶତ୍ର-୩ୟ ସଂଖ୍ୟା

ପୃଷ୍ଠା-୧୭୯

ଅରସିକ

ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ଛିପାଠୀ, ଏମ୍. ଏ.

କବି କହୁଗଲେ ଅରସିକ ପାଖରେ ରସ କଥା କହୁବ ନାହିଁ, କାହିଁକିନା ସେ ବୁଝିପାରିବ ନାହିଁ, କଥାଟାର ଗୋଟାଏ ଟୀକା ଟିପ୍ପଣୀ ଦରକାର । ଏ ଯେ ପୁରୁଣାକାଳିଆ କବି ଏହି କଥାଟା ଲେଖିଗଲେ, ସେଉଟା ଅଧାବଧା ରହୁଗଲା । ତା'ଠାରୁ ଆମ ଦେଶୁଆଙ୍କ ଶୁଣାରେ 'କାଲ ଆଗରେ ମୂଳା ଶ୍ଵେବାଇବା' ବେଶୀ ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁର୍ତ୍ତ । ଏଇ ଧରଣ, ମତେ ଭାତ ରସ ଅର୍ଥାତ୍ ପେଜ ବା ତୋରଣି ଭଲଲଗେ, ଆଉ ହରିଶ୍ଚରାକୁ ମାଝିସ ରସ ବା ସୁପ୍ ଓ ଝୋଲ ଭଲଲଗେ । ମୁଁ ଯେବେ ସୁପ୍ ଓ ଝୋଲ ଭଲ ନ ପାଇଲି, ତା'ହେଲେ ହରିଶ୍ଚରାକୁ ମୋତେ କହୁବେ ଅରସିକ । ଆଉ ହରିଶ୍ଚରାକୁ ପେଜ ବା ତୋରଣିକୁ ଭଲ ନ ପାଇଲେ, ତାକୁ ଅରସିକ କହୁବାର ହୁଏ କଣ ମୋର ନାହିଁ ? ଅବଶ୍ୟ ଟେଷ୍ଟୁଟ୍ୟୁବ୍ ଧରି ଲବୋରେଟରର ବିଜୁଳି ପଙ୍ଖା ହାଉଆ ତଳେ ବସି ପକ୍ଷୀ କର ଦେଖିଲେ କଣ ହେବ କହୁପାରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମୁହେଁ ମୁହେଁ ପଖାଲ ଭାତର ବା ପେଜ ସୋଡ଼ପାର ଓ ମାଝିସ ସୋରୁଆ ଓ ଝୋଲର ଦୋଷଗୁଣ ବିଷୟରେ ଇମ୍ମିଡ଼ ପାଞ୍ଚପନ୍ଦ ଲେଖି ଦେଇପାରେ । ଟେଷ୍ଟୁଟ୍ୟୁବରେ ମାଝିସ ସୁରୁଆଟା ସରସ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ଵେତଲ ମଣିଷ ତ ଆଉ ଟେଷ୍ଟୁଟ୍ୟୁବ୍ ଧରି ଭାଜିଆମୀନ୍ ବାହାର କରି ଖାଇବାକୁ ବେଳ ପାଇବ ନାହିଁ । ଶ୍ଵେତରେ ହାଉଁ ହାଉଁ ହଉଛି ଗୋଟିଏ ଲୋକ । ତାକୁ ରୂମେ ବାଡ଼ିଦେଲ ସୁପ୍, ଟ୍ରାଇ, ରେଷ୍ଟ, ଟୋଷ୍ଟ, ପୁଡ଼ିଙ୍ଗ, ଚପ୍, କଟଲେଟ୍, ପଖାଲଭାତ, ଶୁଖୁଆ ଭଜା, ବାଇଗଣ ପୋଡ଼ା, ଶାଗ ଖରଡ଼ା, ପରିବା ସନ୍ତୋଳା । ସେ ସୁପ୍, ରେଷ୍ଟ୍ କେବେ ଖାଇନାହିଁ, ସେ କଣ କରିବ ? ସେ ପଖାଲ ଭାତ ଖାଇ ଆସିବ, ପଖାଲକୁ ହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରେ । ସେ ତାକୁ ହିଁ ଗେଡ଼ି ଦେଇଯିବ । ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ସେ କଣ ହୁଏ ଅରସିକ, ବା ସେ ବାଡ଼ି ବସିଲେ ସେ ହେବେ ଅରସିକ ? କାଳିନ୍ଦୀବାରୁ ଚଡ଼ଚଡ଼ି, ଦଣ୍ଡ, ଝୋଲ, ଝାଲ୍ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପୁଝାସ୍ନା ଯଦି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସିଝା ମାଝିସ (Boiled), ଭଜା କୁକୁଡ଼ା (Roast fowl) ଇତ୍ୟାଦି ଦିଆଯିବ କି ବସେ, ତା'ହେଲେ ସେ କଣ କହୁବେ ତାଙ୍କ ପୁଝାସ୍ନାଟା ରସିକ ? ମୋଟ ଉପରେ କଥାଟା ହେଉଛି ରସିକ କଥାଟାକୁ ଜଣକ ପକ୍ଷରୁ ଦେଖିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ରସ କଥା କହୁବ ଜଣେ ଆଉ ବୁଝିବ ଓ ଶୁଣିବ ଆଉ ଜଣେ । ଯାହାପାଇଁ ରସକଥାଟା କୁହାଗଲା ସେ ବୁଝିପାରିବା ଭଲ ଶୁଣାରେ ଓ ଭାବରେ ଯେବେ କୁହାଯାଏ ତଥାପି ଯେବେ ସେ ବୁଝି ନ ପାରେ ତା'ହେଲେ ତୁମେ

ତାକୁ ଅରସିକ ବୋଲି ଗାଳିଦେଲେ, ଗାଳିଟା ଠିକ୍ ଖାଟିବ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯଦି ‘କାଲି ଆଗରେ ମୂଳା ଚୋରାକଲି’ ପରି ରାମା ପଧାନ ଆଗରେ ମୂଳା ସଞ୍ଚୁତ ଶକୁନ୍ତଳା ନାଟକ ପଢ଼ି ବସ, ଆଉ ସେ ଯେବେ ତାର ରସ ନ ବୁଝିପାରେ, ତା’ହେଲେ ଅରସିକ ହେବ କିଏ ? ତୁମେ ନା ରାମ ପ୍ରଧାନ ?

ପଣ୍ଡିତେ ମାଛ ହାଟକୁ ଗଲେ ମାଛ ଜଣିବା ପାଇଁ । ଦେଖିଲେ କେଉଁଟୁଣୀ ପସର ମେଲେଇ ବସିବ । ପଣ୍ଡିତେ ରସିକତା କରି ପଚାରିଲେ, “ଅସ୍ତି ଧୀବର ସୁନ୍ଦରୀ, ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀହସ୍ତ କମଳରୁ କହିବୁ ମୁଦ୍ରା ବିନିମୟେ, କହିବୁ ମତ୍ସ୍ୟ କ୍ଷୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଭିଳାଷୀ ଅଛୁଁ ।” ଏଥିରୁ କେଉଁଟୁଣୀ ଯଦି ଭାବେ ଯେ, ଗୋସେଇଁ-ଖିଆ ଗାତପଣା ବ୍ରାହ୍ମଣଟା ତାକୁ ଗାଳି ଦେଉଛି, କି ଅପମାନ କରୁଛି ବୋଲି, ଆଉ ସେଇଆ ଭାବି, ସେ ଯେବେ ଖଡ଼୍ଗମୁଖୀ, ନଳଲେ ପନିକ ପାହାର ଉଠାଏ, ତା’ହେଲେ ସେ ହିଁବ ଅରସିକା, ନା ପଣ୍ଡିତେ ହେବେ ଅରସିକ ?

କବି ଓ ଲେଖକ ମନଇଚ୍ଛା ଲେଖିଗଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଯେ ଜନ୍ମକବି, ସେ ଗାଳିବ, ଗାଳିବା ତାର ସ୍ୱଭାବ, ତାର ଜୀବନ; ଯେତେବେଳେ କବିତା ନିଶା ତାକୁ ଲାଗେ, ସେତେବେଳେ ସେ ମଦୁଆଳ ପରି ଗୁଡ଼ାଏ ବକି ଯାଏ । ଆଉ ଯାହା ବକେ, ତାହା ହୁଏ ଅସଲ କବିତା । କିନ୍ତୁ ଏଇ କବିତାର ନିଶା ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପଶେ କିମିତି ? ଆସେ କାହିଁ ? କିଏ ଦିଏ ? କବିତାର ନିଶା ପାଣିପଦନରେ ଭାସିବୁଲେ ନାହିଁ ଯେ ବିନା କାରଣରେ ଅଜଣାଅଣ୍ଟା କବି ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ପଶି ତାକୁ ମାତାଲୁ କରିଦେବ । ତା’ହେଲେ ଯେ କବି ସେ ସବୁବେଳେ ଭଲ କବିତା ଲେଖିପାରୁଥାନ୍ତା । ଦିନେ ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ମୋର ଗପ କରୁଥିଲେ, ରସାନ୍ତନାଥଙ୍କର ଭଲ କବିତା ଲେଖା ହୁଏ ଗାଡ଼ିରେ ବସି ଚାଲିଲେବେଳେ । କଥାଟା ସତ କି ମିଛ ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ, ତେବେ ତା ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସତ ଅଛି । କବିର ମନଟା ବଡ଼ ଭାବବିନୋଦିଆ, ତାର ସେ କର୍ମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନଟି ଭାବ ସମୁଦ୍ରରେ ଥର ଥର ହୋଇ ଭାସି ଚାଲିଛି । ସେ ଯୋଗ ନିଦ୍ରାରେ ଭରୁଛି, ଆହା, କି ମଧୁର, କି ସୁନ୍ଦର । ବେଶ୍ ଲାଗୁଛି ତ, ଭଲପାଇବାର ଜନିଷ୍ଟ ଟଙ୍କା । ଏହାର ଭାବତ ଏପରି, ଦେଖେ ଏ ଜନିଷ୍ଟଟା କିପରି । ମନପୁରୁ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ଦେଇ ସେ ଆଖି ମେଲି ଏ ସଂସାରକୁ ଚାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଦେଖେ କଣ ? ଏ ସଂସାରଟା ଯେ ଗଢ଼ିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ଏ ଗଛ, ପତ୍ର, ଫଳ, ଫୁଲ, ବସନ୍ତ ପବନ, ଚାନ୍ଦିନୀର ସବୁ ସୁନ୍ଦର । ଏ ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଅସୁନ୍ଦର ଜନିଷ୍ଟ ରହିଯାଇଛି—ସେ ଏହି ମଣିଷ ଜାତିଟା, ଆଉ ଏଇ ମଣିଷ ଜାତିଟା ମଧ୍ୟରେ ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଅସୁନ୍ଦର ଏଇ ରାଜା ଜାତିଟା । ସେଲଙ୍କ ଆଖିରେ ଏଇ କଥାଟା ଜୋରୁରେ ଆସିଲା । ଏ

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଭଣ୍ଡାର ଭିତରେ ଏ ମଣିଷ ପୋକଗୁଡ଼ାକ ଯେ କପରି ଧାଲୁରୁ ବାଲୁରୁ ହେଲ ତାକୁ ଅସକର କରିପକାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ସେ ମଣିଷପାଠୁ ଯେ ସ୍ୱେଦ ଶ୍ରୀତି ପାଇବାର ଆଶା କରିଥିଲେ ତାହା ପାଇଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ଦେଖିଲେ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ଅତ୍ୟାଚାର, ବ୍ୟଭିଚାର, ଦୃଶ୍ୟ ଭର୍ଷା । ଏଇ ହେଲା ତାଙ୍କର ଭାବ ଆଉ ଏଇ ଭାବ ଉପରେ ତାଙ୍କର କବିତା ଗଢ଼ା । ଓଷାର୍ଥ-ପ୍ରଣାମ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ ଦେଖିଲେ । ନର କୁଳୁ କୁଳୁ ହୋଇ ବହୁହାରିବ, ଥର ବସନ୍ତ ପବନରେ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ତାଳେ ତାଳେ ନାଚିଉଠୁ, ଜନ୍ମ ରାତିର ରୁପୁଲି ପରଦା ତଳେ ମୁଦର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡେଉଁଗୁଡ଼ିକ କେତେପ୍ରକାର ନାଟକମୟା ଲଗେଇଛନ୍ତି, ପ୍ରକୃତି ହସ୍ତର, ପ୍ରାଣପୁର ହସ, ମନପୁର ଆନନ୍ଦ । କିନ୍ତୁ ହାୟ ମଣିଷ ମଣିଷକୁ କଣ ନ କରିବ ? ଦେବତାର କଳା ନେଇ ଜନ୍ମ ହେଲା ଯେ ପରଗର ଅମର ଶିଶୁ, ସେ ମଣିଷମାନଙ୍କର ଏଇ ବଣ ନିଃଶ୍ୱାସରେ କପରି ଶୁଖିଶୁଖି କଳାକାଠ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ଏଇ ହେଲା ଓଷାର୍ଥ-ପ୍ରଣାମଙ୍କର ଭାବ ଏବଂ ଏଇ ଭାବ ଉପରେ ତାଙ୍କ କବିତା ଘର ତିଆରି ।

ପ୍ରକୃତିର ଓ ପୁରୁଷର କୋଟି କୋଟି ଲାଲା ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ ଲାଲାଟା ଯେ କବି ନଜରରେ ଯବା ଆଗେ ପଡ଼ିବ, ଆଉ ପଡ଼ିଲେ କବି ଯେ ତାକୁ କି ପ୍ରକାରରେ ଦେଖିବ, ତାହା କହୁ ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଲାଲା ଯେ ତା ଆଖିରେ ପଡ଼ିବ, ଆଉ ସେଇଥିରୁ କବି ତାର ଭାବ ନେଇ ମରୁଥଲା ହୋଇ ଉଠିବ, ତାହା ନିଶ୍ଚୟ । ଥରେ ଗୋଟାଏ ଭାବ ନେଇ ମରୁଥଲା ହୋଇଗଲେ, କବି ଭାବେ ଯେ ସେ ଜଣେ ଆଗକୁହା; ତାର ଅନେକ କଥା ଏ ବିଷୟରେ ସଂସାରର ଲୋକଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଅଛି । ସେ ବୁଝାଇ କହିଲେ ବୋଧହୁଏ ଲୋକ ବୁଝିବେ, ଏ ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାରର ଗୋଟାଏ ମୀମାଂସା କରି ନେବେ । ସେହି ହେତୁରୁ ସେ ଗାଏ ବା ଲେଖେ । କବିତା କବିତା ପାଇଁ ଲେଖା ହୁଏ—ସେଉଟା ମୂଳ କଥା । କିନ୍ତୁ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଭଲ କରିବାକୁ ବା ଆନନ୍ଦ ଦେବାକୁ ଯେ ସେ ଲେଖାହୁଏ—ଏ ମଧ୍ୟ ଗୌଣ କାରଣ । କବିର ମଣିଷ ଜାତିକୁ କହିବା ପାଇଁ ଅନେକ କଥା ଥାଏ, ସେହି ହେତୁରୁ ସେ କହେ । ଋଷିମାନେ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ଧର୍ମଭାବ ଆଣିବା ପାଇଁ ଯେପରି ଧର୍ମ ସଂଗୀତ ଓ ଧର୍ମ ଦର୍ଶନ ଗାଇଯାନ୍ତି, କବି ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ପାଇଁ ଓ ତାକୁ ଆହୁରି ଟିକିଏ ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ଗାଇଯାଏ । ମଣିଷ ବୋଇଲେ ତ ଏ ସଂସାର ଗୋଟାକନ୍ଦାକର ମଣିଷ । କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ଠୁରଙ୍କର ଏକରଞ୍ଜିଆ ସଂସାରରେ ଏପରି ଏତେ ଭ୍ରଷ୍ଟାର ଓ ଏତେ ପ୍ରକାରର ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ କବି ଲେଖି ପାରିବ ନାହିଁ । ଲେଖିବା ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ଭବ । ତା ଭ୍ରଷ୍ଟାରେ ପୁଣି ମୋ ଜାତି, ମୋ ଦେଶ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ମାୟା ଅଛି । ଅବଶ୍ୟ କବି ବା ଭ୍ରଷ୍ଟକ ପକ୍ଷରେ ଜାତି, ଦେଶ, ଗୋଷ୍ଠୀର ମାୟା ରହିବା ଉଚିତ୍

ନୁହେଁ । କବି ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ଜାତି, ସବୁ ଦେଶ, ସବୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏକ, ଏକ ମଣିଷଙ୍କର ଗୋବର ଖାତ, ନଇଲେ ସ୍ପର୍ଶପୁଣ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ସେ ହୁଏନାହିଁ । ରବୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆକ୍ଷିରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିଟା ଶୁଦ୍ଧ, ସେକସ୍ପିୟରଙ୍କ ଆକ୍ଷିରେ ବଲ୍ଲଭଟା ହିଁ ପୃଥିବୀର ମଉଡ଼ମଣି, ହବା ମଧ୍ୟ ସ୍ବାଭାବିକ । କବି କବି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ରକ୍ତ ମାଈସର ଦହଧରି ଜନ୍ମ ଲଭେ । ଏକ ମଣିଷ ସମାଜ ଭିତରେ ବଢ଼ି, ଏଇ ମଣିଷ ସମାଜର ଅଳିଆ ଗଦା ଭିତରୁ ଅନେକ କାଠି-କୁଟା ଗୋଟାଇ ନିଏ । ସେହିହେତୁରୁ କବି ଲେଖେ ନିଜ ଭାଷାରେ ନିଜ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ, ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ଦେବାକୁ । ସେ ଭାଷା ଭାର ସ୍ବାଭାବିକ ଭାଷା । ସେଥିରେ ସେ ସେପରି ସହଜରେ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ନିଜର ଭାବ, ନିଜର ମନକଥା, ହୃଦୟର ବେଦନା, ପ୍ରାଣର ଆବେଗ କହିପାରିବ, ଅନ୍ୟ ଶିଖା ଭାଷାରେ ସେ ତାହା କରିପାରିବ ନାହିଁ । କୌଣସି କବି, କୌଣସି ଲେଖକ ନିଜ ଭାଷାକୁ ଗୁଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଲେଖି ସେ ଭାଷାରେ ନା ଅର୍ଜିନାହାନ୍ତି । ଏହି ହେତୁରୁ କାଳିନ୍ଦୀ ବାବୁଙ୍କର ‘ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖିବି କାହିଁକି’ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ପଢ଼ି ମନକୁ ବଡ଼ ବାଧୁଲା । ଭାବିଥିଲି କାଳିନ୍ଦୀବାବୁ ଜନ୍ମକବି । କବିତା ଲେଖିବା ତାଙ୍କର ସ୍ବାଭାବ ଓ ଜୀବନ । ଫଳରେ ଆଶା ରଖିଥିଲି ଯେ ସେ ଓଡ଼ିଆରେ ନ ଲେଖି ରହିପାରିବେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସେ ପ୍ରବନ୍ଧଟା ଯେବେ ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କ ମନକଥା ହୋଇଥାଏ, ସେହିଟା ଯେବେ ସେ ଗୋଟାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ପାଗଳାମିରେ ନ ଲେଖିଥାନ୍ତି, ‘ତାହେଲେ ଦେଖୁଛି ସେ ପଇସା ପେଇଁ ଲେଖିଥିଲେ, କବିତା ପାଇଁ ନୁହେଁ । ହତଭାଗିନୀ ଓଡ଼ିଶା ପକ୍ଷରେ ଏ କମ ଦୁଃଖ ଓ ଅସମାନର କଥା ନୁହେଁ । ଅବଶ୍ୟ କବି ବଞ୍ଚିବ, କବିର ଗୋଟାଏ ପେଟ ଅଛି । ସେ ପେଟଟା ପୁରିବା ଚାହୁଁ । ତାର ପିଲା ମାଛପ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ପେଟ ମଧ୍ୟ ପୁରିବା ଚାହୁଁ । କିନ୍ତୁ କବିତା ମଦ ସେ ପିଇଚି, ତାର ସେ ନିଶାବୋଲା ଆକ୍ଷିରେ ଏଗୁଡ଼ାକ ବଡ଼ ଜିନିଷ ବୋଲି ଦିଶେନାହିଁ । କୁ ଜନ୍ମ କବିଟା କେବେ ଦୋତାଲି ତେତାଲି କୋଠା ଉପରେ ଶୋଇ ପ୍ରଣୟିନୀର ଫୁଲଶେୟରେ ଅତିର ମହକରେ ପୋଇଲି ପରିବାରଙ୍କ ଗାଁତରେ ନିଜକୁ ଭୁଲାଇପାରିଚି ?’ କାଳିଦାସ ମରିଥିଲେ ବେଶ୍ୟାର ପିଣ୍ଡାରେ, ଓମାର ଜୀବନ ଗୋଟାକନ୍ଦାକ କଟାଇ ମଲେ ଜଣେ ସାଙ୍ଗର ଭିକ୍ଷା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି, କ୍ଷୀୟ ମରିଥିଲେ ସୁଦୂର ବିଦେଶରେ ଓମ୍ବୁଥ ପାଣି ଟିକିଏ ନ ପାଇ, ସେହି ଯେତେଦିନ ବଞ୍ଚିଥିଲେ କୌଣସି ମତେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସାଙ୍ଗ ସାଥଙ୍କ ଦାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବିଦେଶରେ ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ, ଗୋଲ୍ଡସ୍ମିଥ୍ ମଲବେଲକୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପାଞ୍ଚଟା ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା, ଦାନକୁଷ୍ଠ ମରିଥିଲେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରି, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଗାଇଥିଲେ “ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯାଚିଥିଲେ କାଞ୍ଚନ କେତେ କି ପାଞ୍ଚପାଣ୍ଡୁ ରାଜା ସୁତେ ହେ. ଆଉ କେ କି କଲ କହ, କାହା କାମକୁ ନୁ ନ ପୁରିଛି ରୁନୁ ଅହେତୁକ ଅନୁଗ୍ରହ ହେ” । ଲେଖି ବସିଲେ ଗୋଟିଏ ପୋଥି ହବ । ଅବଶ୍ୟ କବି ପଇସାର

ଆଶା କରେ, ଭଲ ଖାଇବ, ଭଲ ପିନ୍ଧିବ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରେ, କିନ୍ତୁ ନ ପାଇଲ ବୋଲି ଅଭିମାନରେ ଲେଖା ଗୁଡ଼ିକ ଦିଏ ନାହିଁ, ଓଲଟି ସେ ଯେତେକ ନ ପାଏ, ତାର କବିତା ସେତେକ ଅଭାବର ଶାଣରେ ମାଜି ହୋଇ ଦାଉ ଦାଉ କରି ଜଳିଉଠେ । ସେ ସେତେକ ମନ ଫୁଲୁଣିଆ ଗାଏ । କଥାଟା କହିଲବେଳେ ସେଲିଙ୍କର “Peter Bell the third” ଗୀତଟା ମନେପଡ଼ି ଯାଉଛି । କାଳିନ୍ଦୀ ବାବୁ ଅରେ ସେ ଗୀତଟା ପଢ଼ିବେ କି ?

ତାହେଲେ ଆମେ ଦେଖିଲୁଁ ଯେ ଜନ୍ମ କରି, ସେ ଯେତେବେଳେ ଲେଖେ, ସେ ଲେଖେ ନିଜ ଭାଷାରେ, ଖାଣ୍ଟି ଭାଷାରେ, ହୃଦୟର ପ୍ରାଣର ଭାଷାରେ । କୌଣସି ଦିଆର ଅସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ନୁହେଁ । ତାକୁ କଡ଼ାଗଣ୍ଡା କରି କେତେ ଓଡ଼ିଆ ହବ, କେତେକ ବଙ୍ଗଳା ହବ ବା କେତେ ଅମୃତ ଭାଷା ହବ—ତାର ହସାବ କରିବା ଦରକାର ପଡ଼େନାହିଁ ସତ, କିନ୍ତୁ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତା ପେଟରୁ, ମନରୁ, ହୃଦୟରୁ ଛୁଏଁ ଛୁଏଁ ବାହାର ପଡ଼େ । ଗାଲୁ ମାରିବାର ବୁଦ୍ଧି ତ ବଡ଼ ଓସାରୀ । କିନ୍ତୁ ଗାଲୁର ସ୍ଥାନ ଏଠାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ତଳେ ଇଂରେଜୀ ଭାଷାରୁ କେତୋଟି ଛନ୍ଦ, ପୁରୁଣା ଓଡ଼ିଆରୁ କେତୋଟି ଛନ୍ଦ, ଆଜିକାଲିକାର ଓଡ଼ିଆରୁ କେତୋଟି ଛନ୍ଦ ନେଇ ତାକୁ କଟାକଟି ହସାବପସନ କରି ମୋ କଥାଟା ବୁଝେଇ ଦଉଛି । ପାଠକମାନେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ମୁଁ ମିଛୁଆ କି ସତ୍ୟ ।

ମୁଁ ପ୍ରଥମରେ ସେଲିଙ୍କ ଗୀତରୁ ପଦେ ନଉଛି । ସେଲି କାହିଁକି ? ସେଲି ଥିଲେ ଇଂରେଜୀ Romantic କବିତାର ପୁରୋହିତ ଆଉ Mysticismର ଆଗବୋଲ । ଆଜିକାଲି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏଇ Romanticism ବା Mysticismର ରାଶ ବଢ଼ିତ ପଡ଼ୁଛି । ସେହି ହେତୁରୁ ।

(୧)

(୨)

(୩)

The Fountains mingle with the river

(୪)

(୫)

and the rivers with the ocean

The winds of heaven mix forever

(୬)

With a sweet emotion

Nothing in the world is single,

(୭)

All things by a law divine

(୮)

(୯)

In one spirit meet and mingle,

Why not I with thine ?

ଏ ପଦଟିରେ ୪୭ଟି ଶବ୍ଦ ଅଛି । ସେଥିରୁ ଚତୁର୍ଥ ଦୁଆ ହୋଇଥିବା ୧୯ଟି ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦରୁ ତିଆରି ଶବ୍ଦ । ସେ ନ'ଟିରୁ ପୁଣି ୩ଟି ଯଥା ୨ଟି River ଓ ଗୋଟିଏ Spirit ଦେଖି ଭାଷା ସହଜ ଏପରି ମିଶି ଯାଇଛି ଯେ ତାକୁ ଦେଖି ଶବ୍ଦ କହୁବାହିଁ ଉଚିତ । ଦେଖି ଅର୍ଥରେ Anglo Saxon ଶବ୍ଦ ବା Anglo Saxon ଶବ୍ଦରୁ ତିଆରି ଶବ୍ଦ । ତା ହେଲେ ପ୍ରକୃତରେ ବିଦେଶୀ ଧାରାରୁ ଆସି ଶବ୍ଦ ମାନ ୭ଟି । ୪୭ ରେ ୭ ।

ପୁରୁଣା ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ

(୧)

(୨)

(୩)

(୪)

ଦୂତ

କର

ଧର

ହରି

ବୋଇଲେ

କିଶୋରୀ—

(୫)

(୬)

ମିତ୍ର

ପ୍ରଜା

ଆସିଥିଲା

ଗଲା

ତା

ପାସୋରି ।

(୭)

(୮)

ଦୂତ

ଗୋ,

କହୁକୁ

ବନ୍ଧୁକୁ—

(୯)

(୧୦)

(୧୧)

କି ଦୋଷରେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲା ମଦନ ସିନ୍ଧୁକୁ ।

ଏଥିରେ ୨୯ଟି ଶବ୍ଦ ଅଛି । ଏକୋଇଶିରୁ ୧୯ଟି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୁ ତିଆରି ଶବ୍ଦ । କିନ୍ତୁ ଏ ୧୯ଟି ମଧ୍ୟରୁ ୨ଟି ଦୂତ, ୧ ହରି, ୧ ପ୍ରଜା, ୧ ବନ୍ଧୁକୁ, ୧ ଦୋଷରେ ଏହିପରି ୭ଟି ଶବ୍ଦ ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାଙ୍ଗରେ ଏପରି ମିଶି ଯାଇଛି ଯେ ତାକୁ ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଧରି ନେବାକୁ ହୁଏ । ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆ ବୋଲିଲେ ଯେ ଭାଷା ଆମେ ଘରେ ଓ ବାହାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ମଜଦୁରମାନଙ୍କ ମଞ୍ଚରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛି । ତା ହେଲେ ପ୍ରକୃତରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ୨୯ଟି ମଧ୍ୟରୁ ୫ଟି ।

ଆଜିକାଲିର କବିତା ଏଥିର ନିଆଯାଉ

(୧)

(୨)

(୩)

ଆସିଛି

ଭବନ

ପରେ

ଯୌବନ

ପରଷା

(୪)

(୫)

(୬)

ଘନ

ଗୌରବ

ନବ

ବରଷା

(୭) (୮) (୯)

ଚଉଦିଶେ ଉଡ଼ଇ ତା ଘନ ମାଲ ଉଡ଼ଇ ।

(୧୦) (୧୧) (୧୨) (୧୩)

ବଜ୍ର-ତଡ଼ିତ ସୁରେ ମେଘେ ମେଘେ ସଞ୍ଚର

(୧୪) (୧୫) (୧୬)

ଗୁରୁ ଗୁରୁ ଗର୍ଜନେ

(୧୭)

ଦୁରୁ ଦୁରୁ ବର୍ଷଣେ

(୧୮) (୧୯) (୨୦) (୨୧)

ନିଶିଳ ଚଉ ମନ ହରଷା ।

(ମାନମାୟ ଲେଖକ ମହୋଦୟଙ୍କୁ କୋଟି କୋଟି ସଲ୍ଲମ୍ବ)

ଏ ପଦରେ ଅଛୁ ୩୯ଟି ଶବ୍ଦ । ତା' ମଧ୍ୟରୁ ୨୯ଟି ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥାତ୍ ୮ଟି ସଂସ୍କୃତ ଓ ୨୧ଟି ବଙ୍ଗଳା । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ୧-ଯୌବନ, ୨-ଗୌରବ, ୩-ନବ, ୪-ମାଳ, ୫-ବର୍ଷଣେ, ୬-ଚଉ, ୭-ମନ ଏପରି ସାତଟି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦକୁ ଜଣାଶୁଣା ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଧରିନେଲେ ବାକି ୧୮ଟି ଖାଲି ସଂସ୍କୃତ ଓ ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦ— ଯାହାର ଅର୍ଥ ଓଡ଼ିଆ ସାଧାରଣ ଗୁରୁପାରିବେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୩୯ଟି ଭିତରୁ ୧୮ଟି ସଂସ୍କୃତ ଓ ବଙ୍ଗଳା । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ । ଲେଖାରେ ଶବ୍ଦର ସରଳତା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଲେଖିବାର ତଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଦରକାର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର କହୁବାର ତଙ୍ଗ ଓ ତାହା ଅଲଗା । ଆଜିକାଲି ଲେଖାରେ ଲେଖିବା ତଙ୍ଗଟା ଏକାବେଳେକେ ଓଡ଼ିଆ ନୁହେଁ । ଏଇ ଦୁଇଟି ପଦକୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଆପଣମାନେ ଠିକ୍ ଗୁରୁପାରିବେ । ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ଲେଖା ଓଡ଼ିଆ । ତାକୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ଅନୁବାଦ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଆଉ ଗୀତଟି—ସେ ତ ବଙ୍ଗଳା ହିଁ ଅଛୁ । କବିଙ୍କର ମହାନ ଦୟା ଯେ ସେ ଅନୁଗ୍ରହ କରି 'ଆସିବୁ' ଓ 'ଉଡ଼ାଇ' ଏଇ ଯୋଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ଡାହାଣ ଶବ୍ଦ ଯାହା ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ଏ ଲେଖା ଯେବେ ଓଡ଼ିଆ ନ ରୁହେ, ତାହା ହେଲେ ଓଡ଼ିଆଗୁଡ଼ାକ ଅରସିନ କି ଯେ ଲେଖିଛନ୍ତି ସେ ଅରସିନ ? ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ ଯେ କବି ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖି ବସିବେ, ସେତେବେଳେ କିଡ଼ାଗଣା ଖାନ୍ତି ଲଗେଇ ଏତେ ଭାଗ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ରହିବ ବୋଲି ହସାବ କରି ଲେଖିବେ । ମୁଁ ଖାଲି କହୁଛି ଏତିକି ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବୋଲି ଯାହା ଅଛୁ ତାକୁ ଟିକିଏ ଭଲକରି ପଢ଼ନ୍ତୁ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ତଙ୍ଗ ଓ ତାହା ଗୁଆଡ଼େ ତାକୁ ଟିକିଏ ଦୟା କରି ଆୟତ୍ତ କରନ୍ତୁ, ସତ୍ୟତାରୁ ଉକ୍ତ ପାହ୍ୟାରୁ ଟିକିଏ ନର୍ଦ୍ଦପଡ଼ି ଏ ପଟାଲଖିଆ ଓଡ଼ିଆଗୁଡ଼ାକ କିମିଦ

ପୋକଲୋକଙ୍କ ପରି ସାଲୁବୁବାଲୁବୁ ହୁଇଗନ୍ତି ତାକୁ ଦେଖନ୍ତୁ, ଏ ପୋକଲୋକ-
 ଗୁଡ଼ାକ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖର ସରସ କଥାଶୁଣାକ ବୁଝିବେ ତା'ର ଗୋଟାଏ କିଛି
 ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତୁ; ତା' ନ ହେଲେ ସେ ଆଦର ପାଇବେ କଥା ଆଉ ପଇସା ବା
 ପାଇବେ କେଉଁଠାରୁ ? ଆମେ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବୁଁ ସମ୍ବୃତ, ଆମ ଲେଖାର ତାହା ହବ
 ବଙ୍ଗଳା, ଆଉ ଲେଖାର ବିଷୟ ହେବ ? ସେ ବହୁତୁର ବିଲତର କଥା । ଧରନ୍ତୁ,
 ସେଦିନ ମୁଁ ଖଣ୍ଡିଏ ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଗୋଟାଏ ସାମାଜିକ ନାଟକର ଭୂତ ଦେଖିଥିଲି ।
 ଘଇତା ମାରିପିଙ୍କ କଥା । ଘଇତା ହେଲେ ଖୁବ୍ ଆଧୁନିକ, ଆଉ ମାରିପ କୁଆଡ଼େ
 ପୁରୁଣା କାଳିଆ ମରହଟ୍ଟି ମହଲା । ଘଇତା ମାରିପଙ୍କୁ କହିଲେ ଦୃଶ୍ୟ କରି ଅବଶ୍ୟ,
 ଯେ ତାଙ୍କର ବେଶ ଖରାପ, ଭୂଷା ଖରାପ, ସେ କଥା କହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ଉଦ୍ର-
 ଶ୍ଚବରେ ବ୍ୟବହାର କରି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ କଥା । ଆଉ
 ମାରିପ—ସେଇ ମରହଟ୍ଟି ମାରିପ ସେ ଅଶ୍ଳୀଳତା ଚପିଗଲେ ଘଇତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ
 ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବା ପାଇଁ । ମୁଁ ଆଧୁନିକ କି ମରହଟ୍ଟି କାଳିଆ କହିପାରୁ ନାହିଁ । ତେବେ
 ଲେଖକଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ୧୫ ବର୍ଷ ବଡ଼ । ଅତଏବ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ମରହଟ୍ଟି ।
 ମୁଁ ଦେଖିବି ମୋ ମାରିପକୁ ମୁଁ ଯଦି ଏହିସବୁ କଥାର ପଦେ କହିଥାନ୍ତି, ତା' ହେଲେ
 ସେଦିନ ମା' ଗଙ୍ଗା ଗଦ ଗଦ କରି ବୋହୁ ଆସି ମୋର ପସରା କେଉଁ ଅତଳ
 ସମୁଦ୍ରକୁ ଭସାଇ ନେଇ ଯାଇଥାନ୍ତେ, ସବୁ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ସେଇଠାରେ ଶେଷ ପାଇଥାନ୍ତା ।
 କାଶେ ନାହିଁ ପାଠପଢୁଆ ଶୋଡ଼ାଣୀ ବୋହୁ ମନର କାଇଦା କଟକଣା ସ୍ଵାଠାରୁ
 ଅଲଗା କି ନୁହେଁ । ଜିଜ୍ଞାସା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜ୍ଞାନ କିଛି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେତେଗୁଡ଼ାଏ
 ଏଣୁତେଣୁ ପଡ଼ିବି କା'ରେଜିରେ, ଫ୍ରେଞ୍ଚିରେ, ବଙ୍ଗଳାରେ ଓ ହିନ୍ଦରେ । କୌଣସିଠାରେ
 କିନ୍ତୁ ଏପରି କଥାଟିଏ ପଡ଼ିନାହିଁ । ଫଳରେ ଏ କଥାଟାରେ ରସ ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ ।
 ରସିକ କିଏ ଓ ବେରସିକ କିଏ—ଆପଣମାନେ ହିଁ ବୁଝିଅନ୍ତୁ । ତା' ହେଲେ ସମ୍ବୃତ
 ଶବ୍ଦ, ବଙ୍ଗଳା ତାହା ଓ ବିଲତ କଥା—ଏ ଯିନାଥ ମେଲାର ରସ ବରୁର ଓଡ଼ିଆ
 ବୁଝେ କିମିତି ? ଆଉ ଏ ଲେଖାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ'ଣ ? ଲେଖକଙ୍କୁ ଉନ୍ନତ କରିବା,
 ଲେଖକ ମନରେ ଭଲ ରୁଚି ଓ ବଶୁଦ୍ଧ ଆନନ୍ଦ ଆଣିଦେବା ତ ? କିନ୍ତୁ ସେ ଯେବେ
 ଲେଖକ ଶୁଷ୍କାରେ ନ ହେଲେ, ତା' ହେଲେ ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହବ କିମିତି ? ଯଦି
 ଲେଖାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଇସା ରୋଜଗାର କରିବା ହୁଏ, ତା' ହେଲେ ପଇସା ବା
 ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ରମେଶ୍ଵର ଦୋକାନ ସଜେଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକର ମୋଟା
 ଖଦ ଅଳ୍ପ ପଇସାରେ ଦରକାର, ସେ ଯେବେ ତାକୁ ନ ରଖି ଖାଲି ମୁଷ୍ଟି ଲୁଗାଗୁଡ଼ାଏ
 ଦିନ ବସନ୍ତ—ତା' ହେଲେ ତାଙ୍କର ଲଭ ଆସେ କେଉଁଠାରୁ ? ଲୋକେ ଯଦି ପସନ୍ଦ
 ନ କରି ଅନ୍ୟ ଦୋକାନକୁ ଯାନ୍ତି, ଆଉ ସେଥିରେ ଯଦି ତାଙ୍କର କ୍ଷତି ହୁଏ, ତା'
 ହେଲେ ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ କିଏ—ତାଙ୍କ ବୋକାମି, ନା ଲେଖକ ଦାଗଦ୍ୟ ?

ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ବଡ଼ ଦେଶୀ ଶୁଣାଯାଏ ଆଜିକାଲି । ସେ ମହାଭାରତ ଜାତୀୟତା । ଭାରତର ସବୁ ଜାତି ଏକା ଭାବ । ଅତଏବ ଏ ଦେଶ, ସେ ଦେଶ, ଏ ଭାଷା, ସେ ଭାଷାର କଥା ଉଠାଇବା ଛୋଟଲୋକର ଚିନ୍ତା । ରାଜନୀତିରେ ଏ ଭାବ କେତେଦୂର ଦରକାର ଓ ମଙ୍ଗଳ, ତା' ରାଜନୀତିବାଳମାନେ ଜାଣିଥିବେ । ଏ ଲୋକଶାସ୍ତ୍ରୀକ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ । ରାଜନୀତି ପାଇଁ ନୁହେଁ । ତେବେ ଏଇ ମହାଭାରତ ଜାତୀୟତା କଥାଟା ଶୁଣିଲୁ ବୋଲେ ମୋର ପିଲାଦିନଶିଖା ଗୋଟାଏ ଗୀତ ମନେପଡ଼ିଯାଏ ।

ତୁ ବୋଲୁ ଆଉ ମୋର ମୋର,
ସେ ନ ବୋଲେ ମୋର
ତୁ ସେପୁଆଉ ପୀରତି ଲତା,
ସେ କାଟୁଥାଏ ତେର ।

କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କଥା ପଢ଼ିଲବେଳେ ରାଜନୀତିର କଥା ତା ଭିତରକୁ ପଶିବ କଥା ? ତା' ଗୁଲ ବା ମାଡ଼ିବ କଥା ? ଅବଶ୍ୟ ସାଧାରଣ କେତେଟା ଦଟଣାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ ବିଷୟ ସେ ପଶିଲଣି ତାହା ମୁଁ ଚୁର୍ଚ୍ଚିପାରିଛି । ସାହିତ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ । ଜାତିର ସବୁ ଦଳ ସେଥିରେ ପଶିପାରିବା ଉଚିତ । ସେହି-ମାନେ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଦଳଗତ ଓ ଜାତିଗତ ସମସ୍ୟା ଆଶୁଛନ୍ତି—ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ଲୋକ, ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଲୋକ, ପୃଥିବୀ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ଜାଣନ୍ତି ବୋଧହୁଏ; ଅତଏବ ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ କଥା କହୁବା ମୋ ଭଲ ସୁଦ୍ଦାବ ସକ୍ଷରେ ବୋଧହୁଏ ଅନେଇ ଜବରଦସ୍ତି । ମୁଁ ତ' ଚାହିଁ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ିବି କି ନା ? ସେହି ହେତୁରୁ ନ କହି ରହିପାରୁ ନାହିଁ । ଏ ବଡ଼ ଲୋକମାନଙ୍କ ହାତରେ ଗୁଚ୍ଛି ଅଛି । ଗୁଚ୍ଛି ଯାହା ହାତରେ ଅଛି, ସେ କିଛି ନ ଜାଣିଥିଲେ ମହାପଣ୍ଡିତ, ତା'ର ଘରେ ଖୁଦକଣିଟିଏ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଧନୀ । ଗୁଚ୍ଛି ମାଡ଼ିରେ ମୋ ପିଠି ଟଟାଇପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପିଠି ଟଟା ଭୟରେ ଯାହା ସତ ବୋଲି ଭାବେ, ତାକୁ ମିଛ ବୋଲି କହୁବି, ଯାହା ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି ଭାବେ, ତାକୁ ନ୍ୟାୟ କହୁବି—ସେ ଉଚ୍ଚ ପାହୁଅକୁ ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିନାହିଁ । କଥା ହେଉଛି କୌଣସି ଦେଶରେ ଓ କୌଣସି ଜାତିରେ ସାହିତ୍ୟଟା ଦଳଗତ ରାଜନୀତିର ବିଷୟ ହୋଇପାରି ନାହିଁ, କି ଦଳଗତ ବିଷୟ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ କୌଣସି ଯୁଗରେ ଉନ୍ନତ କରିପାରି ନାହିଁ, ଅବଶ୍ୟ ଡ୍ରାଇଡେନ ତାଙ୍କ ରାଜନୀତି ଦଳର ହୋଇ କେତେଗୁଡ଼ାଏ କଲି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟରେ ସେପରି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ପାଇନାହିଁ କି ସେ ଯୁଗରେ ଉଚ୍ଚ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ । ସୁଭେନାଲ, ଭଲ୍‌ଟେଆର, ସିଫୁ, ଆଡ଼ମନ, ଷ୍ଟିଲ୍, ସେଲି, ବାଇରନ୍, ମଣ୍ଟେସ୍କିଆରେ, ଅସ୍ତାର ଓପ୍‌ଲନ୍‌ଡ ପ୍ରଭୃତି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖି ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟଗତ ମତ ଲାଗି ଦେଶରେ

ବହୁତ ନିନ୍ଦା ପାଇଥିଲେ, ଜେଲ ଯାଇଛନ୍ତି, ଦେଶରୁ ତଡ଼ା ପାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ଦଳଗତ ଲେଖା ନୁହେଁ । କୌଣସି ଦଳ ବିଶେଷର ବିରୋଧରେ ତାହା ଲେଖା ହୋଇପାରିଥାଏ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଦଳବିଶେଷର ସପକ୍ଷରେ ତାହା ଲେଖା ନାହିଁ । ସେମାନେ ରାଜନୀତି ନେଇ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ କାଳର ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ଭିତରେ ଯୁଗରୁ ଅଲିଆ ପୋତର ଜନସ୍ଥାନ, ତାହାକୁ ନେଇ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମତ ଭୁଲ ହୋଇପାରେ; ସେ ଯୁ ପଛ ଦେଖେଇଛନ୍ତି ସେ ଠିକ୍ ନ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଯେ ଭଲ କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି, ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ଯେ ସେମାନେ ପୁଣ୍ୟ, ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଦଳଗତ ମତଭେଦ ନାହିଁ ।

ଅରସିକ

(ପୁରାଣବୃତ୍ତି)

ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଲେକପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟ, ଲେକପ୍ରିୟ ଆଲିମାଲିକା ଓ ବହୁବିଦ୍ୟା ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କ'ଣ କ'ଣ ପ୍ରଭେଦ କହିବା ଉଚିତ । ଭାବିଥିଲି ଏ ସହଜ କଥାର ଟିକା ଟିପ୍ପଣୀ ଦରକାର ହବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଖୁଛି ଦରକାର । ଆମେ ଶୁଣିଥିଲୁଁ ଏକା ଧବଳେଶ୍ୱର କଳାକୁ ଧଳା କରିପାରିଥିଲେ । ପରେ ପୁଣି ଶୁଣିଲି ଯେ ଆମ ଓକିଲ-ବାବୁମାନେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ବଳରେ କଳାକୁ ଧଳା କରିପାରନ୍ତି । ଏବେ ଦେଖୁଛୁ ଆମ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚକମାନେ ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟତମ ଦଳର ପାରନ୍ତି । ମୁଁ “ମିଛ କଥା”ରେ କହିଥିଲି ଲେକପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲେକପ୍ରିୟ ଆଲିମାଲିକା ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ପ୍ରଭେଦ । ଆଉ ସେ ପ୍ରଭେଦ ବିଷୟ ନେଇ, ଭାଷା ନେଇ ନୁହେଁ । ସହଜ, ସରଳ, ସାଧାରଣ ବୋଧ ଭାଷାରେ ଯେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାଯାଇ ପାରେ ତାହାର ଉଦାହରଣ ଫକୀର ମୋହନ, ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଗୋଦାବରୀଶ, ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ।

କେହି କେହି ପଚାରିବେ ସହଜ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କ'ଣ ? ଏଇ ତ ସହଜ ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା । ଭଗବତର ନଗୁଡ଼ ତତ୍ତ୍ୱ କଥାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଉପନ୍ୟାସ, ଗଳ୍ପ, ଦେଶପ୍ରିୟର ଗୀତି ସବୁ ଏ ଭାଷାରେ ଲେଖାଯାଇ ପାରେ । ଆଉ ଏ ସାହିତ୍ୟ ଯେ ଲେକପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟ ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠକ ମାନଛନ୍ତି । ବୈଷ୍ଣବ ପାଣି, କୃଷ୍ଣବାବୁ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଲେଖା ଲେକପ୍ରିୟ ଆଲିମାଲିକା । କାରଣ ଏଥିରେ ନାହିଁ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତ ଭାବ, ହୃଦୟର ସ୍ପନ୍ଦନ, ଅନୁଭୂତିର କମ୍ପନ । ଉଭୟ ଭାଷା ଏକା ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଭାବ ଓ ବିଷୟ ନେଇ ଗୋଟାଏ ଆଲିମାଲିକା ଓ ଗୋଟାଏ

ସାହିତ୍ୟ । ସେହିପରି ବହୁବିଧା ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲେଖକପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିଛି । ଧରନ୍ତୁ ଇଂରାଜୀରେ Edgar Wallace, Philip Oppenheim, Sapper ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଲେଖା । ସେ ହେଲେ ବହୁବିଧା ସାହିତ୍ୟ । ସେଥିରେ ଉଚ୍ଚଧରଣର କଲ୍ପନା, ଅନୁଭୂତିର ସ୍ପନ୍ଦନ ବା ସଦ୍‌ଭାବର ଆବେଶ ନାହିଁ । ରହିବା ପାଇଁ ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି, ପାଠକର ମୁଣ୍ଡ କାମ କରି କରି ଯେତେବେଳେ ହାଲିଆ ହୋଇ ପଡ଼େ, ସେତେବେଳେ ସହଜ ଭାଷା ଓ ବିଷୟ ଗୋଟାଏ କିଛି ପଢ଼ି ମନକୁ ଆନମନା କରିନେବା, ବିଷୟର ଉତ୍ତେଜନାରେ ତାକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ଭୁଲାଇ ରଖିବା । ଏ ଜାଗା ସାହିତ୍ୟ ପଇସା ପାଇଁ ଲେଖା ହୁଏ । ସବୁଦିନଆ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଏହାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏ ବହୁର କାଟିବ ବେଶୀ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ତାକୁ କେହି ଲେଖକପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟ କହିବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । Milton ଲେଖକପ୍ରିୟ କବି; ସେହିପରି ଟେନିସନ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିମାନେ । ଏମାନଙ୍କ ଲେଖାର କାହିଁକି ସେତେ ନୁହେଁ । ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଙ୍କର କାହିଁକି ବେଶୀ ନାହିଁ ବୋଲି ଏମାନେ ଲେଖକପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟକ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି କହିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା । ସେମାନଙ୍କର କାହିଁକି ନ ହୋଇପାରେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଯେ ପଢ଼ିବ ସେ ମୂର୍ଖ ହେଉଛି । ଏଇ ହେଲେ ଲେଖକପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟର ମାପକ୍ରାନ୍ତି । ଆମର ନୂଆ ଲେଖାଳିମାନେ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବସିବେ—ଆମ ଲେଖା କରେ ପସନ୍ଦ କରିଥିଲେ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି, ମହାପାତ୍ରେ ଭଲପାଆନ୍ତି, ରାଜତରାସ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ତା’ ହେଲେ ଆମ ସାହିତ୍ୟକୁ ଲେଖକପ୍ରିୟ କୁହା ନ ଯିବ କାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ ରୁଚିବା ଉଚିତ, କରେ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟେ, ମହାପାତ୍ରେ ଓ ରାଜତରାସଙ୍କ ଛଡ଼ା ଏ ଦେଶରେ ହଜାର ହଜାର ପାଠୁଆ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସମ୍ବୃତରେ, ଇଂରାଜୀରେ, ବଙ୍ଗଳାରେ, ହିନ୍ଦୀରେ ଯେ ଭଲ ଭଲ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖା ହୁଅନ୍ତି ତାକୁ ବୁଝନ୍ତି, ପଢ଼ନ୍ତି ଓ କୃତ୍ୟକୃତ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେବେ ଆଜିକାଲିକା ଓଡ଼ିଆ ଲେଖାରୁ ଅନନ୍ଦ ନ ପାଆନ୍ତି ତା’ ହେଲେ ସେଥିପାଇଁ କ’ଣ ଦୋଷୀ ସେଇମାନେ ? ତା’ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କ’ଣ ଆଜି କାଲିର ଲେଖାକୁ ଲେଖକପ୍ରିୟ କହିବାକୁ ହୁଏ ? ଅବଶ୍ୟ ଆଜିକାଲି ଲେଖା ଭିତରୁ ଗୋଟାଏ ଅଧେ କାହାଁ କଦବା ଯେ ଭଲ ଲେଖା ନ ବାହାରୁଛି ସେ କଥା ମୁଁ ଅସ୍ମୀକାର କରୁନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ଲେଖାର ଅନେକ ଭଲ ଗୁଣ ଅଛି । ସେ କଥା ମାନୁଛି । ସେଥିରେ ଅଛି ମାର୍ଜିତ ରୁଚି, କାନକୁ ଭଲ ଲାଗିଲ ଭଳି ପଦ ଓ ପାଦ, ସୁନ୍ଦର ଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ ଯାହା ଦରକାର କରେ ତାହା ସେଥିରେ ନାହିଁ, ଅନ୍ତତଃ ପନ୍ଦର ପଣରେ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର କରି ସଜେଇ ରଖି କୁଣ୍ଡେଇଟିଏ ନେଇ କେହି ଚିର ଜୀବନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିପାରେ ନାହିଁ । ଦଣ୍ଡକର ଖେଳ ସାଥ ସେ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଲେଖା ପ୍ରାଣ, ଜୀବନ । ମୋର ଦରକାର, ମୋର ଖେଳର ସାଥ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳିବ, ମୋ ଘୁଞ୍ଚ ଦୁଃଖରେ ଭାଗୀ

ହେବ, ମୁଁ ଗୀତ ଗାଇଲେ ସେ ପାଲିଧରବ, ମୁଁ କାନ୍ଦିଲେ ସେ ବାହୁନା ଧରବ । ଆଜି-କାଲି ସାହୁତ୍ୟରେ ଏପରି ଖେଳର ସାଥୀ କେତେ ମିଳେ ? ଭାବ ଅଛି, ରୁଚି ଅଛି, ସତ୍ୟତା ଅଛି, ଲଳିତା ଅଛି, ଛନ୍ଦ ଅଛି-ସବୁ ଅଛି, ତଥାପି ଲୋକଙ୍କୁ ଏ କବିତା ବା ଲେଖା ନିର୍ଜୀବ ପରି ଲାଗେ କାହିଁକି ? ତାହାର କାରଣ, ଏଥିରେ ନାହିଁ ସଜ୍ଜଦୟତା, ନାହିଁ ଓଡ଼ିଆର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ସମବେଦନା । ଏ ଯେପରି ଭେକଲ ପେଟ ଗରିବ ଓଡ଼ିଆକୁ ବଙ୍ଗାଳିବାବୁଙ୍କର ଦରବେଟି ଓଡ଼ିଆରେ ଆଶ୍ୱାସନା, ବିଲ୍ଲଡି ସାଇବଙ୍କ ଝୁଣ୍ଟା ଓଡ଼ିଆରେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା । ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆର କି ଲଭ ? ଓଡ଼ିଆ ସେଥିରେ କ'ଣ ବୁଝିବ ? କି ଆଶ୍ୱାସନା ପାଇବ ?

ଆମର ଲେଖକମାନେ କହନ୍ତି ଏବର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଅଖିଷିତ, ସେଇ ହେତୁରୁ ତାଙ୍କ ଲେଖାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସେମାନେ ବୁଝିପାରୁନାହାନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଯେ ହେବ ସେ ବୁଝିବେ । ଏଡ଼େ ବଡ଼ କଥାଟାଏ କିପରି ଯେ ଏପରି ପାଠୁଆଙ୍କ ହୃଦ୍ରେ ଓ ମୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରପାରେ, ତାହା ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଠିକ୍ କ'ଣ ହବ କେହି ବୋଧହୁଏ କହୁପାରିବ ନାହିଁ । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ଅସାଧ୍ୟ ଉପରେ ତିଆରି, ଭବିଷ୍ୟତ ସେହପରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପରେ ଗଢ଼ା । ବର୍ତ୍ତମାନର ରତ୍ନଚାବି, ଭବିଷ୍ୟତର ମହାନଦୀ । ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଯେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି କୁଆଡ଼ୁ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଗଲିପଡ଼ିବେ—ଏ ଆଶା କରିବା ବିଚିତ୍ରନା । ଏଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଭବିଷ୍ୟତରେ ହାତୀ ହୋଇପାରନ୍ତି, ନ ହେଲେ ଛୁଡ଼ି ଛୁଡ଼ି ମୁଣ୍ଡା ହୋଇପାରନ୍ତି । ଚପଟଙ୍କ ସମୟର ଇଂରେଜ ଜାତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ସମୟର ଇଂରେଜ ଜାତି—ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ମାତ୍ର ପ୍ରଭେଦ ଅଛି କି ? ଅବଶ୍ୟ ବାହାର ରୁଚି, ପୋଷାକପନ୍ଥ, ରଙ୍ଗଚଙ୍ଗରେ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି ଓ ହବ । କିନ୍ତୁ ଭିତରର ଅସଲ ଜିଜ୍ଞାସା ଯାହାଥିଲା ସେଇଆ ଅଛି । ସେହପରି ଖୁଲୁରୁ ବୁଲୁଥା, ସେହପରି କୌଣସି କଥାରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହପରି ଗୋଟାଏ କଥାକୁ ଧରିଲେ, ତାକୁ ସହଜରେ ଛାଡ଼ିଦେ ନାହିଁ । ସେହପରି ବିଦେଶୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସନ୍ଦେହ—ସବୁ ସେହପରି ଅଛି । ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡ ଭିତରଟା ଉଠାରି ଭାବିଲେ, ଯେ କେହି ବୁଝିପାରିବ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଆଜିକାଲି ଲେଖକଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗଧାମ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତର ଓଡ଼ିଆ ଏଇ ଭ୍ରମ ମୋ ପରି ଗୁଡ଼ାଏ ପାଠ ପଢ଼ିବେ ତ ? ଆଜିକାଲି କିନ୍ତୁ ଲୋକ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଅବା ବେଶୀ ଲୋକପଢ଼ିବେ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ପାଠ ତ ? ଧୁ ଇଂରେଜ ଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହୁତ୍ୟ ପଢ଼ି ଆଜିକାଲିକା ଲେଖକମାନେ ଆଜିକାଲିକା ଲେଖାକୁ ନାହିଁ-ନଥିବାର କହୁଛନ୍ତି, ସେଇ ଇଂରେଜ ଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହୁତ୍ୟ ପଢ଼ି ପୁଣି ସଞ୍ଚାଏ ଆଜି-କାଲି ସାହୁତ୍ୟକୁ ଶୁଣା ଦିଗରୁ ନାପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି । ଆଉ ସେଇ ଇଂରେଜ ଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହୁତ୍ୟ ପଢ଼ି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ ଓଡ଼ିଆ ତିଆରିହେବେ, ସେ ମଧ୍ୟ ଏହପରି

କରିବେ । ପଥାଏ ଏ ସାହୁତ୍ୟକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ, ଆଉ ପଥାଏ ତାକୁ ନାକ ଟେକିବେ । ତା'ପରେ ପୁଣି ତାଙ୍କ ଯୁଗର ନିଜର ସାହୁତ୍ୟ ତ ରହିବ । ସେଥିକ ମଧ୍ୟ ପଥାଏ ବାହାରିପଡ଼ିବେ । ଫଳରେ ଏ ସାହୁତ୍ୟ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ବାଇଆ କରିଦେବ—ଏ କଥାଟା ଅରସିକ କବିର ଅଲଗ ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ନ୍ୟାୟ-ସଙ୍ଗତ ବୋଲି ମନେହେଉନାହିଁ ।

ତା'ପରେ ଯେ ପ୍ରକୃତ ଉଚ୍ଚଦରର ସାହୁତ୍ୟ, ସେ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଯୁଗ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ସେ ସବୁ ଯୁଗ ପାଇଁ, ସବୁଦେଶ ପାଇଁ, ସବୁ ଜାତି ପାଇଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତରତମ ବେଦନା ବା ଆନନ୍ଦ ଯେତେବେଳେ କବି ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶରେ ଝଙ୍କାର ଦେଇଉଠେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଝଙ୍କାର ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରକୁ ହିଁ ବାଇଆ କରିପକାଏ । ସେ ସ୍ୱର୍ଗର ଅସ୍ୱପ୍ନ ସଙ୍ଗୀତ । ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱବାସୀ ମୁଗ୍ଧ । ଏ ଯୁଗର ଲୋକେ ଆମର କବିତା ବା ଲେଖା ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବା ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ପ୍ରତି ଅବମାନନା । ଜାତିର ଅନେକ ଦୋଷ ଆଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଜାତିର ମନୁଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକ, ଆମ ରୂମଙ୍କ ଭଳି ମନୁଷ୍ୟ—ମହତ୍ତ୍ୱ, ଉଦାର, ସ୍ୱର୍ଗୀୟା । ସେ ଯେତେ ଅପାଠ୍ୟ ହୁଏ, ଯେତେ ଅସଭ୍ୟ ହୁଏ, ଯାହା ସୁନ୍ଦର ତାକୁ ବାହୁନେବାର ଶକ୍ତି ତା'ର ବରାବର ରହିବ । Kipling କହିଛନ୍ତି—

Though our smoke may hide
the heavens from our eyes;
It will vanish and the stars
will shine again,
Because, for all our power
and weight and size,
We are nothing more than
children of your Brain.
(The secret of machines. Divinity affirmed)

ଆମେ ଆମ ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତାର ମୋହରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହେୟଜ୍ଞାନ କରିପାରୁଁ; କିନ୍ତୁ ଏ ମୋହ ଯେତେବେଳେ ଅପସରି ଯିବ, ସେତେବେଳେ ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ଦେଖିବୁଁ ସମସ୍ତେ, ଏପରିକି ଏଇ ଯୁଗର ଏଇ ଅଶିକ୍ଷିତ ମଳିମୁଣ୍ଡିଆ ଓଡ଼ିଆଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସେ ସ୍ୱର୍ଗର ଜୀବ । ଏ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଯେ କବିତାର ରସ ବୁଝିପାରେ, ତାହାର ଉଦାହରଣ ପୁରୁଣା ସାହୁତ୍ୟରେ ଅନେକ । ଅବଶ୍ୟ ପୁରୁଣା ସାହୁତ୍ୟରେ ଅନେକ ଅଲିଆ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଲୋକ ସାଧାରଣ ପୁରୁଣା ସାହୁତ୍ୟର ଅଲିଆକୁ ବାଦ ଦେଇଛନ୍ତି ଅତି କଠୋର ଭାବରେ । 'ଧରେ ଘେନ କାନନରେ କୃଷ୍ଣ ବଳମ୍ବିତ',

‘ଶ୍ରୀରାଧା ବାଉଳୀ’, ‘ଦୂତ କର ଧର ହରି’, ‘ଧରେ ରାଧା କର ଧର’ ଇତ୍ୟାଦି ଛନ୍ଦମାନ ହିଁ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି, ଗାଆନ୍ତି, ବୁଝନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦରେ ଆଦରରେ ଶୋଳନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଛନ୍ଦରେ ପ୍ରେମରସ ଅଛି କିନ୍ତୁ ଅଶ୍ରୀଳତା ନାହିଁ । ଅନୈତିକତା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଅଭଦ୍ରତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟ ମାନଶାସ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟ ବା କଳା ହୃଦୟର ବେଦନା ବା ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରେ । ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ଅନୁଭୂତି ଉପରେ । ମନୁଷ୍ୟର ଅନୁଭୂତି ଗୁଡ଼ିଗାଳୀ ପିଲର ପାଠ୍ୟ ନ ହୋଇପାରେ, ଉଦ୍ର ସମାଜରେ ବୈଠକଶାଳାର ଶୁଣି (?) ଗପ ନ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ତାହା ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ଜନସ୍ଥ । ଆଉ ସେହି ଅନୁଭୂତି ଯଦି ଅନୈତିକ ହୁଏ, ତା’ ହେଲେ ସେଥିରେ ସାହିତ୍ୟର ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନି ହୁଏ ନାହିଁ । ଜଣେ ଇଂରେଜ ସମାଲୋଚକ କହିଛନ୍ତି—

“Art has no more to do with morality than with intellect. It speaks to something in us, that is older than either; that existed in Eden before the fall. Morality is not feeling like poetry, but willing. Art may move the feelings as the sex does, but is no more an evil, the evil is in the will, not in the emotions. Where there is no knowledge there may be no innocence, there is no morality”

— Rudiments of criticism by E.A. Gruning Lamborn.

ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସବୁ ମଣିଷ ଜାତିଙ୍କ ପରି ଏହି କଥାଟି ବୁଝେ । ସେହି ହେତୁରୁ ନିରନ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଭିତରେ କଳାମାଣିକର ଆଦର ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଲବଣ୍ୟବତୀଙ୍କର ମଧୁଶଯ୍ୟା ଘର କେଳିରେ ଅଦର ନାହିଁ । ମା’ ବାପଙ୍କର ହଜିଲ ସୁଅ ପାଇଁ ଦୁଃଖ, ସ୍ତ୍ରୀର ବଦେଶୀ ସ୍ବାମୀ ବିରହରେ କାତରତା—ଓଡ଼ିଆ ବୁଝେ, ତା’ର ବୁଝିବା ଭଳି ଭାଷାରେ ଲେଖା ହେଲେ ସେ ନୂଆ ହେଉ, ପୁରୁଣା ହେଉ ସେ ଲେଖାକୁ ଆଦର କରିବ । ଆଜି କାଲି ଲେଖାର ବିଷୟ ଏହା ବା ଏହାର ପରି ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଲେଖିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏପରି ଯେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ତାହା ଲାଗେ ନାହିଁ, ଓଡ଼ିଆର ବୁଦ୍ଧିରେ ତାହା ଡ଼କେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିଟା ଅରସିକ ନୁହେଁ । ଅରସିକ ସେଇମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ଏପରି ଲେଖନ୍ତି । ଟେନସନ ଅରେ କହିଥିଲେ “It does not matter what we say if people know but it matters everything how we say it.”

ଲୋକେ ଜାଣିବା କଥା ଲେଖିବାକୁ ହବ । ସେ କଥା ଯାହା ଉଚ୍ଛା ତା’ ହରି ସେଥିଲିପି ଭାବିବାର କିଛି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ କଥାଟା କପରି କହିବାକୁ ହବ, କପରି ଲେଖିବାକୁ ହବ—ଏଇ ହେଲା ବଡ଼ କଥା ।

ଅବଶ୍ୟ ଆଜିକାଲିକା ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକଙ୍କର ବିଦ୍ୟା ଓ ବୁଦ୍ଧି ସାଧାରଣ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ-
ଠାରୁ ବହୁତ ବେଶୀ । ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ବହୁତ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅଛି । ବୋଧହୁଏ ଏଇ
ପାଣ୍ଡିତ୍ୟଟା ଭବିଷ୍ୟତର ଓଡ଼ିଆ ବୁଦ୍ଧିବେ ଓ ବୁଦ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ନେଇ
ଥୋଇବେ ବୋଲି ଆମର ଲେଖକମାନେ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସାଙ୍ଗରେ,
ବୁଦ୍ଧି ସାଙ୍ଗରେ କବିତାର ବେଶୀ କିଛି ମଣ୍ଡବ ନାହିଁ । କବିତା ହୃଦୟର କଥା, ମୁଣ୍ଡର
କଥା ନୁହେଁ । କହିପାଇଁ କଥାରେ—

Oh, fret not after knowledge,

I have none

And yet, my song comes native

with the warmth.

Oh, fret not after knowledge;

I have none,

And yet the evening listens.

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ବେଶୀ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ ଯେ ନୂଆ ଭାବ ଓ ନୂଆ
ଛନ୍ଦ ଲାଗି ନୂଆ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦରକାର । ସାହିତ୍ୟ ଚକ୍ରେ ଏପରି କି ନୂଆ କଥା ଆସିପାରେ,
ଯାହା ଗୋଟାଏ ବହୁଦିନର ତଥାକ୍ଷର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ନ ପାରେ—ମୁଁ
ଏକଥାଟା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ ଇତ୍ୟାଦି ପଣ୍ଡିତଆ
ବିଷୟଗୁଡ଼ାକ ପାଇଁ ନୂଆ ନୂଆ ଶବ୍ଦ ଓ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନା ଦରକାର ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ
କବିତା, ଉପନ୍ୟାସ, ଗଳ୍ପ, ନାଟକ ଇତ୍ୟାଦି ଯୁ ବାସ୍ତବଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରଧାନ ସାହିତ୍ୟ,
ସେଥିରେ ଏପରି ଅଭାବ ପଡ଼ିବାର କାରଣ ମୁଁ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ । ଯଦି ବା କିଛି
ଦରକାର ପଡ଼େ, ସେତକ କାଁ ଗାଁ; ତା' ଲାଗି ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଶବ୍ଦ ତଥାକ୍ଷର କରାଯାଇ-
ପାରେ ବା ଅନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଆମଦାନୀ କରାଯାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ
ଏକାବେଳେକେ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଗ୍ରନ୍ଥ ତା' ଜାଗାରେ ଠିଆ କରିବାର
ଚେଷ୍ଟା କାହିଁକି ? ଛନ୍ଦ ଲାଗି ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଗ୍ରନ୍ଥ ? ଛନ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତଥାକ୍ଷର ହୁଏ,
ନା ଗ୍ରନ୍ଥ ଛନ୍ଦ ପାଇଁ ତଥାକ୍ଷର ହୋଇବ ? ଛନ୍ଦ ସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ, ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଧାନ
ଅଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ; ତାହା ସାହିତ୍ୟର ସହସ୍ର ଅଳଙ୍କାର ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟାଏ ଅଳଙ୍କାର
ମାତ୍ର । ଖଣ୍ଡିଏ ଅଳଙ୍କାର ଲାଗି ଗୋଟାଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ବଳେ କର ଥୋଇବା କ'ଣ
ରସିକତା ? ମୁଁ ବଜାରକୁ ବୁଲିଗଲି । ଦେଖିଲି ବଣିଆ ଦୋକାନରେ କେଡ଼େ
ସୁନ୍ଦର ବାଲୁ ହଳିଏ ଥୁଆ ହୋଇଛି, ମନହେଲା ମୋର ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କୁ ସେ ବାଲୁ
ହଳିକ ପିନ୍ଧାନ୍ତୁ । ମାଧି ଦେଖିଲି—ସେ ବାଲୁ ପିନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ, ମୋ ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କି
ଆଉ ଚାହିଁ ଆଜୁଳ ମୋଟା କରିବା ଦରକାର । ମୁଁ ଯାଇ ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କି ଖୁବ୍ ଖୁଆଇଲି,

ମୋଟା ହେବାକୁ ଓଁମ୍ବୁଅ ଦେଲି । କେତେ ମାସ ପରେ ପ୍ରଣୟିନୀ ମୋର ଯେତେବେଳେ ବାଲି ହଳକ ଫିରିବାକୁ ଉପସ୍ଥିତ ମୋଟା ହୋଇଗଲେ, ସେତେବେଳେ ଦେଖିଲି ତାଙ୍କର ସେ ପିଟି ଦେଲପରି ସୁନା ଦହଡ଼ି ଦେଖି ମୁଁ ମଜ୍ଜିଥିଲି, ସେ ନାହିଁ, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ମସ୍ତବଡ଼ ଚୁଲା ଗଦା । ଏ ଅରସିକତା କି ସହବା ଜନସ ? ଯେ ରସିକ, ସେ ପ୍ରଣୟିନୀର ଦହକୁ ଚାହିଁ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ିବ, ଅଳଙ୍କାରକୁ ଚାହିଁ ଦହ ଗଢ଼ିବ ନାହିଁ । ଭାଷାକୁ ଚାହିଁ ଛନ୍ଦ ତଅର ହବା ଉଚିତ, ଛନ୍ଦକୁ ଚାହିଁ ଭାଷା ତଅର କରିବା ଏକ ବିଚିତ୍ର କଲ୍ପନା ! ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହପରି ଗୋଟାଏ ଦିନ ଆସିଥିଲା । ଡ୍ରାଇଡେନ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପୋପ୍‌ଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ସମସ୍ତେ ଏଇ ମୋହରେ ପଡ଼ି, ଲେଖାଗୁଡ଼ାକୁ ଛନ୍ଦୋମୟ, ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ, ଲଳିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରକୃତ କବିତାକୁ ବାଦ ଦେଇଥିଲେ । ଭାଷାକୁ ମଧୁର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜୀ ଜାତ ସେ ସାହିତ୍ୟକୁ ଆଦର କରିନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ମରବା ପରେ ପରେ ସ୍ପେନସର୍ ଓ ସେକ୍ସପିୟରଙ୍କର ସେଇ ସୁରୁଣା ତାହାକୁ ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟ ଗଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ଆଉ ସେଇ ତାହା ବରାବର ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଆଦର ପାଇଆସିବ ।

ବର୍କ ଓ ଗିର୍ବନ ଆଉ ଇଂରେଜୀ ଭାଷାର ଆଦର୍ଶ ନୁହନ୍ତି । ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟରେ ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ, ନବାନଚନ୍ଦ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ସେହପରି ବଙ୍ଗ ଭାଷାଟାକୁ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଗନ୍ଧ, ତିଆ ଗୁଣରେ ତାଲି ନୂଆ କବିତା ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗ ଜାତ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ସହ୍ୟ କରିପାରିନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ଭାଷା ସାଙ୍ଗରେ ଅଜିକାଲି ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଭାଷା ଚଳନା କଲେ ଦେଖିବ, ଏମାନେ ବିଦ୍ୟାପତି ଓ ଚଣ୍ଡୀଦାସଙ୍କୁ ସେତେ ଗୁଡ଼ିଥିଲେ, ଅଜିକାଲିର ବଙ୍ଗ ଲେଖକମାନେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ସେତିକି ମାଡ଼ି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଭାଷା ଓ ବିଷୟରେ ଅଜିକାଲି ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟର ସୁରୁଣା ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଯେତେ ମେଲ ଖାଏ, ନବାନଚନ୍ଦ୍ର ଯୁଗସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ସେତେ ନାହିଁ । ଏପରିକି ରବୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କ Mysticism ଓ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ Mysticism ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ପ୍ରଭେଦ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ରବୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭାଷାର ରୂପ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ଭାଷାର ରୂପଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହବା ଏକାବେଳେ ଶ୍ବାବିକ । କିନ୍ତୁ ଉଭୟର ପ୍ରକୃତି ଏକ, ଏ ବିଷୟଟା ମୁଁ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଦେଖାଇପାରୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯାହାର କୁତୁହଳ ହବ—ସେ ଦେଖିନେଇପାରନ୍ତି ।

ତା'ପରେ ଛନ୍ଦୋମୟୀ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟରେ କେତେ ? ଛନ୍ଦ କେବଳ ପଦ୍ୟର ଅଳଙ୍କାର । ପୁଣି ପଦ୍ୟରେ ଛନ୍ଦ ଭାବସାପେକ୍ଷ । ଭାବ ନେଇ ଛନ୍ଦ ହବା ଉଚିତ । ଯେ ଛନ୍ଦ ଗରରସ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଦରକାର, ସେଇ ଛନ୍ଦ ଆଦରସ ପ୍ରକାଶର ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳାବିଦ୍ ଏହା ଜାଣେ, କରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳାବିଦ୍‌ର ଛନ୍ଦ ଗୋଟାଏ Back ground ବା ପ୍ରଭା । କେତେବେଳେ କେଉଁ ଭାବ ପ୍ରକାଶ

କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଛନ୍ଦର ଦରକାର ହେବ ବୋଲି ସମୁଦାୟ ଭାଷାଟାକୁ ଭାଙ୍ଗିଭୁଙ୍ଗି ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଭାଷାରେ ପଦ୍ଧତ୍ତାଭବା କେଉଁ ରସିକତାର ବାହାଦୁରୀ ? ବିଶେଷତଃ ଛନ୍ଦ ନାମରେ ଉପନ୍ୟାସ, ଗଳ୍ପ ଓ ନାଟକର ଭାଷା ସରଳ ସହଜ ସାଧାରଣ ବୋଧ ଭାଷା ନ ହେବ କିଆଁ ?

ଦେଲେବେଲେ ଗୋଟାଏ ଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ ଯେ ଲୋକବୋଧ ଭାଷା କିଏ ? ଚାଲେଶ୍ୱରର ଭାଷା ସମ୍ବଲପୁରର ଭାଷାଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ସମ୍ବଲପୁରର ଭାଷା ପୁରୀ ଭାଷାଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଆମେ ତା' ହେଲେ କାହା ଭାଷାରେ ଲେଖିବୁଁ ଯେ ତାହା ସହଜ-ବୋଧ ହେବ ? କଥାଟା ଏକାବେଳେକେ ଅଗୁଆଁର ମୁହଁରେ ଶୋଭାପାଏ । ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିବ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାର ଭାଷାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବ—ସେ ଦେଖିବ ଯେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାର ଭାଷା ଭିତରେ ମେଳ ଖାପ ଯେତେ ବେଶୀ, ଗୁଡ଼ବାଡ଼ ସେଥିରୁ ଶହେ ଭାଗରୁ ଭାଗେ ହୁଏ କି ନାହିଁ । କେତେଟା ଅବ୍ୟୟ ଓ ଫିସ୍ତାର ପ୍ରକୃତି ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ସାଧାରଣ ଭାବପ୍ରକାଶକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୁଡ଼ବାଡ଼ ବେଶୀ କିଛି ନାହିଁ । ଆମେ ସମ୍ବଲପୁରୀ ଭାଷା ବୁଝିବାକୁ କଷ୍ଟ ପାଉଁ, ତା'ର କାରଣ ଭାଷାର ପ୍ରଭେଦ ନୁହେଁ, କହିବାର ତାହା ଓ ଉଚ୍ଚାରଣ । କହିବାର ତାହା ଓ ଉଚ୍ଚାରଣ ତ ଲେଖା-ଭାଷାରେ ରହିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ, ପ୍ରକୃତ ଅଭାବଟା ଯେ କେଉଁଠି ତାହା ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ।

ଅବଶ୍ୟ ବଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସକଳନ ପାଇଁ ଏର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବ୍ୟବକ୍ତ ଭାବରେ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦୋଷ ତ ଆମ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କର । ମୁଁ ତ ବରବର ସେଇ କଥାଟି ହିଁ କହିଆସୁଛି । ଆମ ଦେଶର ଭାଷାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବାକୁ ଅଶ୍ୱାଭିଜ୍ଞ ବାହାରିପଡ଼ିବାଟା ଠିକ୍ ଦେଉନାହିଁ । ଭାଷାଟିକୁ ଆୟତ୍ତ କଲେ, ସେଥିରୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବାହାରକରିବାକୁ କଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ଭାଷାକୁ ଆୟତ୍ତ ନକରି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିଲେ, ନୂଆ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସସ୍ତୁତ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦି ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ଭାଷାର ଗୁଳନାସ୍ତକ ଆଲୋଚନା ଜାତିର ଇତିହାସ ଲେଖାରେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଫ୍ରାମାନ୍ ସାହେବ ଏ ବିଷୟରେ କହିଛନ୍ତି—“In no other case—so at last it strikes me—can the application of the comparative method be so clear and simple, so utterly beyond doubt or cavil, as it is in the case of languages. In the case of language the method is self convincing. It is hard to conceive that the doctrine of the relations of language,

if once clearly stated to a mind of ordinary intelligence, can fail to be received at once, (Comparative Politics, by Edward. E. Freeman, M.A. Hon. D.C.L. Page-3.)

ଜାତିର ଇତିହାସ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଭୁଲନାସ୍ତକ ଉପାୟ ଅଛି, ତା ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରଷ୍ଟାର ଭୁଲନା ଅତି ସହଜ, ସୁବୋଧ୍ୟ ଏବଂ ନିଃସନ୍ଦେହ । ଭ୍ରଷ୍ଟାର ଭୁଲନା କଲେ ଧାରଣା ଛୁଏଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼େ । ଯଦି ଦୁଇଟା ଭ୍ରଷ୍ଟାର ଭୁଲନା କରି ସେଥିରୁ ଯାହା ଫଳ ମିଳିଲା ତାହା କୌଣସି ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିବଶିଷ୍ଟ ଲୋକକୁ ବୁଝାଇଦିଆଯାଏ, ତା' ହେଲେ ସେ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ବୁଝିପାରିବ । କଥାଟା ମୁଁ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବୁଝାଇ ଦିଏ । ଦକ୍ଷିଣ ବହାର ପ୍ରଦେଶ ହିନ୍ଦ ଦେଶ । ଏଠାରେ ସରକାରଙ୍କ କଚେରୀ ଭ୍ରଷ୍ଟା ହିନ୍ଦ, ଲୋକ ସାଧାରଣ ହିନ୍ଦରେ କଥାବାଜ୍ଞୀ ହୁଅନ୍ତି । କନ୍ଥୁ ଗ୍ରେଟନାଗପୁର ଉତ୍ତରରେ ଗାଉଁଲି କଥା ସାଙ୍ଗରେ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର ଗାଉଁଲି ଲୋକଙ୍କ କଥା ଭୁଲନା କଲେ ଏତେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅନୁମାନେ ପାଇଁ ଯେ ମନେହୁଏ, ଯେପରି ଏ ଦୁଇଟା ପ୍ରଦେଶ ଦିନେ ଗୋଟାଏ ଦେଶ ଥିଲା, ଗୋଟାଏ ଜାତିର ଭ୍ରଷ୍ଟା ଏ ଉଭୟ ଦେଶରେ ଚଳୁଥିଲା, ଗୋଟାଏ ଜାତିର ଗୁଳିଚଳନ, ଅଲଙ୍କାର ପତ୍ର, ଖାଇବା ପିଇବା ଉଭୟ ଦେଶର ଲୋକେ ମାନୁଥିଲେ । ଏଇ କେତୋଟି ଶବ୍ଦରୁ କଥାର ଅର୍ଥଟା ବୁଝାଯିବ ।

ଛୋଟନାଗପୁରୀ ଭାଷା

ଖେତା
ଖପର
ଡହ
ଲୁହାଡ଼
କରିଆ
ବଟୁ
ଖଡ଼ପା
ରସୁଣିଆ
ହଂସୁଲି
ଗୁନ୍ଦୋଆମାଲ
ତାର
ପସୁର
ବେସର
ଝୁଟିଆ

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା

ହେତା
ଖପର
ଡହ (ଗାଁ)
ବୁହାଡ଼
କରିଆ
ବଟୁଆ
ଖୋଡ଼ପା
ରସୁଣିଆ
ହଂସୁଲି
ଗୁନ୍ଦମାଲ
ତାଡ଼
ପାହୁଡ଼
ବେସର (ଅଲଙ୍କାର—ବଶେଷ)
ଝୁଟିଆ

ମୁଁ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ଏହିପରି ଉଭୟ ଭାଷାରେ ସମାନ ବା ସମାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ ପାଇବି, ଏହି ଭିତରେ ସେସବୁ ଦ୍ଵିସାଦ କଲେ ବୋଧହୁଏ ୫୦୦ ଡ଼ଗ୍ରେ ଶବ୍ଦ ହବ । ଅବଶ୍ୟ ଗାଁ ଗହଳରେ ପଣି ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ରହୁବାର ସୁଧା ମୋର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗାଁଲି ଲୋକଙ୍କ ଜେରା ଜମାନବନ୍ଦୀରୁ ମୁଁ ସାହା ପାଇବି, ଆପଣମାନେ ଦେଖିବେ ଏସବୁ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦ, ଯଦ୍ଵାରୁ ଅପଦ୍ରୁଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦି ସବୁଥିରେ ତ ସମାନ ବା ସମାନ ପ୍ରାୟ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଦୁଇ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ସମାନ—ସେ ଦୁଇ ଦେଶ ଯେ କେତେବେଳେ ହେଲେ ଏକ ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଦଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ପେଶା ହେଉଥିଲେ, ଏ କଥାଟା ସ୍ଵତଃସିଦ୍ଧ ହୋଇପାରେ ।

ଯାଉ, ମୁଁ ଇତିହାସ ଲେଖିବସିନାହିଁ । ଖାଲି କଥାରେ କଥାରେ କହୁଦେଲି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଭାଷା ସହଜ ଆମ ଭାଷାର ମିଳାମିଶା ଦେଖିଲେ କ’ଣ ଜଣାପଡ଼େ ? ପ୍ରଥମରେ ଆମର ଭାଷା ସେହି ଦେଶର ଭାଷାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ତାହା ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଭାବିତ ଅଥବା ଦ୍ଵିତୀୟରେ ସେ ଦେଶର ଭାଷା ଆମ ଦେଶର ଭାଷାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ତାହା ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଭାବିତ । ଆଉ ସେ ଉତ୍ପାଦନ ବା ପ୍ରଭାବ ବହୁତଦିନର ଓ ସ୍ଵଭାବିକ । ଏହିପରି ଭାବରେ ନରୁତା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ ଇତିହାସ ଲେଖାଯାଇପାରେ ଏବଂ ସେହିଥିରୁ ନରୁତା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୋଟାଏ ଆଦର୍ଶ ମିଳିପାରେ । ଆହୁରି ଗୋଟାଏ କଥା, ତାହାହେଲେ ଆମେ ଇମ୍ପିରି ଅନେକ ଶବ୍ଦ ପାଇବୁ ଯାହାକୁ କି ଆମେ ଜିହ୍ଵା ବା ସ୍ଥାନବିଶେଷର ଲୋକଗତ ଶବ୍ଦ ବୋଲି କହୁ । ସେହି ଶବ୍ଦ ଯେବେ ବିଦେଶରୁ ମିଳେ ତା’ ହେଲେ ସେ ଶବ୍ଦ ଯେ ନରୁତା ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଏହା ଠିକ୍ କର ହୋଇପାରିବ । ଧରନ୍ତୁ ‘ବ୍ଲାଉ ମାରିସିବା’ ଶବ୍ଦଟା । ସ୍ଵାକୁ କଟକ ଲୋକ କହୁଥିବାରୁ ସେ ଏହା ସୁଞ୍ଜର ଲୋକଗତ ଶବ୍ଦ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରେଟନାଗପୁର ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ‘ବ୍ଲାଉ ମାର୍‌ଗଲ୍’ ଠିକ୍ ସେହି ଅର୍ଥରେ ଆପଣ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇବେ । ତା’ ହେଲେ କ’ଣ ବ୍ଲାଉସିବ ? ପ୍ରଥମରେ ସୁଞ୍ଜର ଅଧିବାସୀମାନେ ଗ୍ରେଟନାଗପୁରରୁ ଯାଇଥିଲେ, ନ ହେଲେ ସୁଞ୍ଜର ଲୋକେ ଗ୍ରେଟନାଗପୁରରେ ଆସି ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଦୁଇଟାଯାକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଇତିହାସର ବିରୋଧୀ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରେଟନାଗପୁରର ଜଣା ଇତିହାସ ଓ ଗ୍ରେଟନାଗପୁର ଇଲକାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ସାହୁ, ପାଣି, ପାଲକ, ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ଜାତିମାନେ ଥିବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଁ ଯେ ଯେଉଁ ଅଳଣୀ ଅଙ୍ଗତ ଯୁଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକମାନେ ଆସି ଗ୍ରେଟନାଗପୁରରେ ରହୁଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଏ ସ୍ଥାନର ଆଦମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏତେ ଥିଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଏ ଦେଶର ଭାଷା ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିଯାଇଛି । ତା’ ମାନେ ଏଇ ‘ବ୍ଲାଉ ମାରିସିବା’ କଥାଟା କୌଣସି ଜିହ୍ଵାର ଲୋକଗତ କଥା ନ ହୋଇ ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆ

କଥା ବୋଲି ଧରିନବାକୁ ହୁଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଅନେକ ଶବ୍ଦର ଇତିହାସ, ପ୍ରକୃତି ଓ ଉତ୍ପତ୍ତି ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣିପାରନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦିଗରେ କାହାରି ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ଭାଷାର ଗୋଟାଏ ସ୍ବରୂପ ଠିକ୍ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେଲନାହିଁ । ଫଳରେ ଏଇଆ ହଉଛି—ଆମର ପିଲାମାନେ ଘରଦ୍ବାର ଗୁଡ଼ିଆ ପିଆଜ ପତ୍ରରେ ପାଠପଢ଼ିଲେ । ସହରୀଆ ବର୍ଣ୍ଣ-ଶବ୍ଦର ଭାଷା ଶିଖିଲେ । ଆଜିକାଲିକାର ଲେଖାରୁ ମଧ୍ୟ ପାଇଲେ ସେଇ ବର୍ଣ୍ଣ-ଶବ୍ଦର ଭାଷା । ନିଜର ଭାଷା ଭୁଲିଗଲେ । ଫଳ ହେଲା, ଆମେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଗାଁର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଦୂରକୁ ଦୂଷ୍ଟଗଲୁଁ । ତାଙ୍କର ସ୍ବେଦ ସହାନୁଭୂତି ହରେଇଲୁଁ । ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ସୁଖରେ ଆମେ ଏକ ହୋଇପାରିଲୁଁ ନାହିଁ । ଆମେ ଯାହା ଲେଖିଲୁଁ ସେ କେବଳ ଆମ ଦଳଙ୍କର କଥା—ଯାହା କୋଟିଏ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଭିତରୁ ଶହେ ଖଣ୍ଡେ ଲୋକଙ୍କ କାନକୁ ମନକୁ, ହୃଦୟକୁ ଭଲଲଗିବ । ଅଥଚ ଗର୍ଜନ କରି କହୁଲୁଁ ଏ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ । ଆଉ ସେ ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ଯଦି କେହି ମୁଣ୍ଡ ନଟୁଟାରିଲା, ତାହେଲେ କହୁଲୁଁ ସେ ଲୋକଟା ନିର୍ଭୁକ୍ତିଆ, ଅଂହକାଶୀ ଇତ୍ୟାଦି । ଆମ ଭଳି ଅନ୍ଧ ଏ ଜଗତରେ କିଏ ଅଛି ? ଆମେ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖୁନୁ, ସରକାର କହୁଛନ୍ତି—ଗାଁକୁ ଯାଅ, ଗାଁଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶ, ଗାଁଲୋକଙ୍କ କଥା ବୁଝ । ଗାନ୍ଧିଜୀ କହୁଛନ୍ତି ଗାଁକୁ ଯାଅ, ଗାଁକଥା ବୁଝ । କିନ୍ତୁ ନା, ଏଗୁଡ଼ାକ ଆମକୁ ପୋଷାଏ ନାହିଁ, ଆମେ ଗାଁଭାଷା କହୁ ନାହିଁ, ଗାଁଲୋକର ଦୁଃଖ ସୁଖ ବୁଝିବୁ ନାହିଁ । ଆମେ ଆମ ହାତରେ ଚୌଦ ପା; ସାରୁଗଛ ମୂଳରେ ବେଙ୍ଗୁଲି ରଜା ।

ଆମ ଦେଶରେ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅଭାବ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ, ସରୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି, ତରୁଣ ସାହିତ୍ୟ ସଭା, ନବଧୁର ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦ୍, କବି ସମ୍ମିଳନୀ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଅନେକ ଅଛି । ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଆମେ ଲେଖିବା ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ବୋଲିବା, ଯାହା ପୁରୁଣା ଥିଲା ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଓ ମନଇଚ୍ଛା ଗୋଟାଏ ନୂଆ କିଛି ଗଢ଼ିବା । ଘର ପୁରୁଣା ହେଲେ ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ବାପ ଅଜାଙ୍କର ରୁଚି ଯାହା ଥିଲା, ସେ ରୁଚି ଆମର ନ ହୋଇପାରେ । ଆମେ ନୂଆ ରୁଚିରେ ଘର ତୋଳି-ପାରିବା । କିନ୍ତୁ ତାଲଗି ନିଜର ଧିଅ ଖଣ୍ଡିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଲି ସମୁଦ୍ରରେ ମେଲେଇ-ଦବା ଓ ପୁରୁଣା କାଠ ଲଦନରୁ ଯାହା କାମରେ ଆସିବା ଭଳି ଅଛି ତାକୁ ନିଆଁରେ ପକାଇ ପୋଡ଼ିଦେବାରେ କି ହୃଦୟର ମହତ୍ତ୍ବ ଓ ଉଦାରତା କଣାପଡ଼େ ? ପୁରୁଣା ସାହିତ୍ୟରେ ଅନେକ ଅଳିଆ ଅଛି । ଏ କଥାଟାକୁ ସେଇ ଗାରିଲି ଲୋକ ଜାଣିଛନ୍ତି ଓ ଜାଣି ତାକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ କିଛି ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ବିଶେଷତଃ ସେ ସବୁ ସଜା, ମହାରାଜାଙ୍କ କଥା, ଦିଅଁଦେବତାଙ୍କ କଥା ନେଇ ଲେଖା ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ନିଜ ଜାତିର ରଙ୍ଗ ଡଙ୍ଗ, ଶୁଦ୍ଧତା ମୋଟ ଉପରେ ଜାତିର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଅଛି । ତାର ଭାଷା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସଫୁଲ୍ବବହୁଳ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣର ଯାତନା, ଓଡ଼ିଆ

ହୃଦୟର ସୁଖ ସେଥରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହୁଛି । ସେ ଆମ ଆଖିରେ ଆଜୁଁ ଗେଣ୍ଡି ଦେଖେଇଦିଏ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କେଉଁ ଦିଗରେ ଗତି କରିବା ଉଚିତ୍ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଶୁଣିବୁ ନାହିଁ, ବୁଝିବୁ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ପୁରୁଣା ଓ ଆଉ ଆମେ ନୂଆ । ନୂଆର ଏଇ ଅଂଶୁକାର ଓ ଆସ୍ପଦପୂର୍ଣ୍ଣତା ଜାତି ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ଆପଦ । ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟର ସୁପରିଚିତ ଲେଖକ ଚେଷ୍ଟର-ଟନ୍ କହୁଛନ୍ତି—

“Now it has appeared to me unfair that humanity should be engaged perpetually in calling all those things bad, which have been good enough to make other things better in everlastingly kicking down the ladder by which it has climbed”.

ନୂଆ ଭାବ, ନୂଆ ଧାରଣା, ନୂଆ କଥା, ନୂଆ ସୂର୍ଯ୍ୟପରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମଜ୍ଜେଇ ଦିଏ । ଲୋକର ମୁଣ୍ଡ ଆସେ ଅସେ ନୂଆର ସମ୍ମୁଖରେ ନଇଁପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ସେ ନୂଆ ପୁରୁଣାରୁ ଗଢ଼ାହେଇଥିବା ନୂଆ । ଝଡ଼ି ତୋଫାନ ପରେ ନୂଆ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖି ଆମେ ମଜୁ, କାରଣ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆମର ସେଇ ପୁରୁଣା ଜଣା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆସିଛି, ନୂଆ ଆଲୋକ, ନୂଆ ତେଜ ନେଇ । କିନ୍ତୁ ପୁରୁଣାର ଅଜଣା ନୂଆ ଜନନୀ ଦେଖିଲେ ଭକ୍ତି ହବ ନାହିଁ, ଭୟ ହବ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ହବ ନାହିଁ, ବିରକ୍ତି ହବ । ଆମେ ଆମ ନୂଆ ଲେଖକ-ମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଭକ୍ତି କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଭୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ସେଇ ହେତୁରୁ ନୂଆ ସୂର୍ଯ୍ୟର ନୂଆ ତେଜରେ ଆଖି ଝାପିଯା ହୋଇ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଅମଡ଼ାମଡ଼ା ଚାଲନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ହାତ ଓଠ ଧରି ବାଟକୁ କାଢ଼ି ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁ । ନୂଆ ଲେଖକମାନେ ନୂଆଲେଖାର ଦିହସହଣିଆ ତେଜରେ ଏ ଜଗତକୁ ଅମୃତମୟ କରନ୍ତୁ, ତାଙ୍କର ସେ ଅମୃତ ଝରି ଏ କଳିଯୁଗକୁ ପବନ କର ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସତ୍ୟଯୁଗକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଉ—ଏହାହିଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । ଏଇ ଇଚ୍ଛା ଦାଉରେ ମାତ୍ର ମୁଁ ଏତେ କଥା ଲେଖିଗଲି ଓ ମୋ ଆଗରୁ ଅନେକ ଆଉରି ସୁନ୍ଦର ଓ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଏଇ କଥା ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି ଓ ନୂଆ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସେହିମାନେ ଅମଡ଼ା ଚାଲିଛନ୍ତି ସେମାନେ ବାଟକୁ ନ ଆସିବାଯାଏ ଆଉରି ଅନେକ ଲେଖା ହେବ । ଏହା କାହାର ମନ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଆମର ରସିକ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ରସ ଚିହ୍ନାଇବା ପାଇଁ ଓ ତାଙ୍କର ଲେଖାକୁ ଆହୁରି ରସୁଆଳ କରିବାପାଇଁ ମାତ୍ର । ସେ ପ୍ରକୃତ କବି, ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟିକ, ସେ କେବଳ ସମାଲୋଚନା ଭାବରେ ମୁହଁ ବଙ୍କା କରି ବସେ ନାହିଁ; ବସି ପାରେନାହିଁ । ତାହାର ରସ କାହାର କଥାରେ ଶୁଣିଯାଏ ନାହିଁ; ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ଗଫ ଅଛି, ସମାଲୋଚନା ଦାଉରେ କିଟୁଙ୍କର ଗୁଡ଼ି ଫାଟିଯାଇ ସେ ମରିଯାଇଥିଲେ । କଥାଟା ମାତ୍ର ଗଫ । ଅଲପ ଇଂରାଜୀ ଫଳ । ତା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଗଫ ଅଛି, କାମପାଳ ମିଶ୍ର ସୀତା ବିବାହର

ସମାଲୋଚନା ପଡ଼ି ବାଇଆ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ସେଇଟା ମଧ୍ୟ ଗତ, ଅଳବ ମିଛ ଗତ । ବରଂ ଅନ୍ଧ ପ୍ରଶଂସା ସାହୁତ୍ୟକର ମୁଣ୍ଡ ବଗାଡ଼ିଦେ, ତାର ରସ ଭଣ୍ଡାରରେ ପୋକ ପକାଇଦେ । ଗେଟେ ଥରେ କହିଥିଲେ—

When a writer has attracted attention by a good piece of work, the public tries to prevent his producing another..... The brooding talent is dragged out to the hurly burly of the world, inspite of itself, because every one thinks, he would be able to appropriate a part of it.

ଥରେ ଯଦି ଗୋଟିଏ କବି ଭଲ କବିତା ଲେଖିଦେଲେ, ତାହେଲେ ଲୋକେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ବଳି ଖାଇ ବସନ୍ତି । ତାକୁ ସଂସାରର ଏ ଦନଗହଳକୁ ଟାଣିଆଣି ସମସ୍ତେ ତାର ମାରିପରୁ ସୁଳାଏ ସୁଳାଏ ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସମାଲୋଚନା ଅନେକ ସମୟରେ ସାହୁତ୍ୟକକୁ ପ୍ରାଣ ହେଏ । ସାହେବମାନଙ୍କ ଦେଶରେ କବି ଗୋଟାଏ କିଛି ଲେଖିଲେ ସମାଲୋଚନାକୁ ଚାହିଁ ବସେ । ସମାଲୋଚନା ପ୍ରଶଂସାସୂଚକ ହୁଏ ବା ନିନ୍ଦାସୂଚକ ହୁଏ—ସେଥିରୁ ସେ ନିଜର ବାଟ ଦେଖିନିଏ । ସେମାନେ ଆମ ନୂଆ ଲେଖକଙ୍କ ପରି ସମାଲୋଚନା ଖାଉ ନୁହନ୍ତି । ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଭାଷାରେ ବେଳେ-ବେଳେ ସମାଲୋଚନାର ‘ଦାୟିକା ମାଡ଼’ ସାହୁତ୍ୟକର ଭିତରୁ ଅସଲ ରସ ନିଗାଡ଼ି ଆଣେ । ଇଂରେଜ ସାହୁତ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ ଭ୍ରାଜତେନ୍, ପୋପ୍, ଆଡ଼ସନ୍, ସ୍କିଲ୍, ଜନ୍ସନ୍ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଭାଷା, ବନ୍ଧ, ଛନ୍ଦ ଭିତରେ କବିତା ମଲ୍ଲପ୍ରାୟ, ସେତେବେଳେ ବାଇରନ୍, ସେଲି, କିଟ୍ସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଏ ବନ୍ଧନ ଛୁଣାଇ ସାହୁତ୍ୟକୁ ସ୍ବାଭାବିକ ଓ ଜୀବନ୍ତ କରିବାକୁ ଅଣ୍ଟାଉଡ଼ି ବାହାରିପଡ଼ିଲେ । ଏ ନୂଆ ବିଦ୍ରୋହର ନୂଆ ନିଶାରେ ବିଚାରର ହୋଇ ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଅମଡ଼ା ଗୁଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ସେତେବେଳେ ସମାଲୋଚକ ତାର ଟୋପଡ଼ା ପାହାର ଦେଇ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ । ବାହାରିନଥିଲେ ଇଂରେଜ ସାହୁତ୍ୟର ଅବସ୍ଥା କୁହାଯାଇ ନଥାନ୍ତା । ବାହାରିଥିଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କ ପରେ ପରେ ଟେନିସନ୍, ଟ୍ରାଉନିଂ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ଭବ ହେଲେ ।

ସାହୁତ୍ୟରେ ସମାଲୋଚନାର ସ୍ଥାନ ଅଛି; ଆଉ ସେ ସ୍ଥାନ ସିଲ୍‌ରଙ୍କ ଭାଷାରେ ଝାଡ଼ୁଦାରର ‘Serving wench’ର ସ୍ଥାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ସେ ଝାଡ଼ୁଦାର ଅତି ଉଚ୍ଚ; ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱ । ସେ କାହାରିକ ଗ୍ରେଟ କରିବାକୁ ଯାଏନାହିଁ, କେବଳ ସାହୁତ୍ୟ ମନ୍ଦିରରୁ ଚୁଡ଼ୀଆଣି ଜାଲି, ଅଳିଆ, ମଳିଆ, ପୋକ, ଜୋକ ଓଲୋଇ ପୋଲେଇ ଫିଙ୍ଗିଦେ, ଦରବିକୁ ଚିକ୍‌କଣ ଗୁକଣ କରି ରଖେ ସରସ୍ବତୀଙ୍କ ଆଗମନ ପାଇଁ । ସରସ୍ବତୀ ଯେତେବେଳେ ଆସନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ଆପେ ପ୍ରସବୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ଗୋଟିଏ ମାରି ପଛେଇଯାଏ ।

ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଉପାଦେୟତା

୧ — ସାହିତ୍ୟର ରୂପ

ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ, ଜାତିର ଭାବଧାରା ବା ଅନୁଭୂତିର ଲିଖିତ ବିକାଶ ମାତ୍ର । ଭାବୁକମାନେ ଯାହା ଭାବନ୍ତି ବା ଅନୁଭବନ୍ତି, ତାକୁ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଲେଖିପକାନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେସବୁ ସାହିତ୍ୟ ହୁଏ । ଏପରି ହୁଏବେଳେ ଦେଖିଲେ ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ଇତିହାସ ସବୁ ସାହିତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଯାହାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ସାହିତ୍ୟ ବୋଲି ଆମେ କହୁଁ, ତାହାର ଓ ସାଧାରଣ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଏତିକି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଯେ, ସେହି ଲେଖାର ତାହା ଅଲଗା । ସାହିତ୍ୟିକ ତା'ର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧର ଅନୁରୂପ ବେଶଭୂଷା ପିନ୍ଧାଇ ପାଠକର ଆଗରେ ଠିଆ କରାଏ ଏପରି ଭାବରେ ଯେ, ପାଠକର ମନ ଭିତରେ ଯେ ସୁସ୍ଥ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଲୁଚିକରି ଥାଏ, ତାହା ଲେଖକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଆହ୍ୱାନରେ, ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମାନସବେବର ଭିତରୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲା ପରି ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ହୋଇଉଠେ । ଏଇ ଯେ ବେଶଭୂଷା, ତାହାକୁ ଶୁଷ୍କ ଓ ଶୈଳୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଅତଏବ, ସାହିତ୍ୟ ବୋଲିଲେ ଭାବନା ବା ଅନୁଭୂତି ଓ ଭାଷା ଏବଂ ଶୈଳୀ ଉଭୟକୁ ବୁଝାଏ ।

୨ — ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟର ରୂପ

ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଉପାଦେୟତା ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ, ତାହାର ଏଇ ବିଶିଷ୍ଟ ଜୀବନଚକ୍ରକୁ ବୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଆଗରୁ କହୁଛି, ଭାବ ବା ଅନୁଭୂତି ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଣ । ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଣ—ଭାବ । ଆମ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଣ—ଅନୁଭୂତି । ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟ ଭାବୁକର ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ଫୁଟିଉଠେ । ଆମର ଦେଶୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖକର ଅନୁଭୂତି ନେଇ ଖେଳେ, ଯାହାକୁ ଆମେ ‘ରସ’ ବୋଲି କହୁଁ । ମୁଁ ସ୍ୱା’ ବୋଲି କହିବାକୁ ଯାଉନି ଯେ, ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ରସ ବା ଅନୁଭୂତି ନାହିଁ । ଅଛି; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଭାବନା ବା ଚିନ୍ତା ହିଁ ପ୍ରବଳ ପ୍ରାଣ । ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ ସେହିପରି ବୁଦ୍ଧିର ଫଳ, ଭାବନା ବା ଚିନ୍ତା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେ କେବଳ ଅନୁଭୂତି ରସର ପରଦା ଦେହରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ କୁସ୍ଥ କାମ ମାତ୍ର । ଆମ ସାହିତ୍ୟ କହିଲେବେଳେ ମୁଁ ଆମର ଚରନ୍ତନ ସାହିତ୍ୟ କଥା କହୁଛି, ଏଇ ଗୁରୁଜୀବୀ ଗରମ ଘର ଫୁଲର କଥା କହୁନାହିଁ । ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଏହି ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ବିକାଶଧାରା, ଏଇ ଗସ୍ତକ (gothic) ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ପଶ୍ଚି ଜର୍ଜଙ୍କ ଅମଳର ଘରତୋଳା—ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ବଡ଼-ରକମ ବିଶେଷତ୍ୱ । ଆଉ ଏଇ ବିଶେଷତ୍ୱଟିକ ସେ ରଖିପାରିଛି ବୋଲି ତା'ର ଆଦର ଓ ଆଶ୍ୱେସ ଏତେ । ତାହାର ଏହି ଉପାଦେୟତାଟି ଆମର ଶିକ୍ଷଣୀୟ । ଏସବୁ ବିଷୟକୁ

ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଗୁଣାଇଦେବାର ପଣସର ଏଠାରେ ନାହିଁ, ମୁତବ୍ବ ପାଠକେ ସମା କରିବେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଇଂରେଜ ସାହୁକାର ଭାଷା । ଏ ଭାଷା କେତେ ସ୍ତରରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଛି । ଟିକିଟିକି ଭାଷାର ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ଶ୍ରୀକ୍, ସୋମାନ୍, ତେଜସ୍, କେଲଟିକ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଭାଷାର ସ୍ତର ସବୁ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ତା' ଉପରେ ସେ ପ୍ରକାଶ ଓ ଗଢ଼ି ସାର ଖାଇ ବଢ଼ିଗଲିଛି, ତା'ର ଡାଲ ଓ ଚେର ପଶ୍ଚିମରେ ମାର୍କିନ୍ ଦେଶଠାରୁ, ପୁର୍ବରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ିଯାଇଛି, ରୂପକଥାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଜ୍ଞାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଭାବନାର ରାଜ୍ୟକୁ ଗ୍ରସ୍ତ ଦେଇପାରିଛି ।

ଇଂରେଜ ସାହୁକ୍ୟକମାନେ ଭାବର ବିକାଶଲାଗି ସାହୁକ୍ୟ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ସେହି ହେତୁରୁ ଯେ କୌଣସି ଯୁଗରେ ଆତ୍ମ, ତାହାର ବିକାଶ ଓ ପ୍ରକାଶନ ଲାଗି ଇଂରେଜ ଭାଷାଭାଷୀକୁ କଷ୍ଟ ପାଇବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ ।

୩—ଏହି ରୂପର ବାହାଦୁରୀ

(କ) ସାଧାରଣ—

ଇଂରେଜ ସାହୁକାର ଏହି ରୂପର ଏଇ ବାହାଦୁରୀ ଯେ, ଯୁଗୋଚିତ ଭାବନା ଓ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିକାଶ ଏ ଭାଷାରେ ସହଜତର । ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଚିନ୍ତା ଓ ଭାବନାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ବିଶ୍ଵସଭ୍ୟତା ଆଗେଇଗଲିଛି । ବିଶ୍ଵସନ୍ତାନ ପ୍ରତି-ଯୁଗରେ ନୂଆ ନୂଆ କଥା ଦେଖୁଛି—ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହେଉଛି । ଆଉଟି ନୂଆ କଥା ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରି କଣ୍ଠାଟିଆ, ବାଟ ଅବାଟ ମାଡ଼ିଗଲିଛି । ସେ ଯେତିକି ଦେଖୁଛି, ସେତିକି ଲେଖୁଛି ଭାବନାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଥବା ଅନୁଭୂତିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ । ଯେ ଝାଁ ବିଭାବ ଘେନି ସେ ଭାଷା ତିଆରି କରିଯାଉଛି । ଭାବ-ବିକାଶର ଭାଷା, ଅନୁଭୂତି-ବିକାଶର ଭାଷା ସହଜ ସମାନ ହୋଇ ନପାରେ । ଭାବର ଭାଷା ଅନୁଭୂତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୂର୍ଚ୍ଛନାର ବିକାଶ କରି ନପାରେ । ସେହିପରି ଅନୁଭୂତିର ଭାଷା ଭାବର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳିକାକୁ ଫୁଟାଇ ନପାରେ । ଭାବ ଓ ଅନୁଭୂତି ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ କିଏ, ଛୋଟ କିଏ କହି ହୁଏନି । ଉଭୟର ସ୍ଥାନ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତିରେ ବଡ଼ ଉପାଦେୟ । ଅତଏବ ସଭ୍ୟର ସ୍ଵଦେଶ ସଭ୍ୟ ଭାବ-ଦେଶର ଭାଷା ଓ ସାହୁକ୍ୟ ପଢ଼ିବା ଉଚିତ, ସଭ୍ୟତାର ଭାବ ରୁଚିବା ପାଇଁ ସେ ସାହୁକ୍ୟ ତାହାର ନିଜାନ୍ତ ଉପାଦେୟ ।

(ଖ) ବ୍ୟାବହାରିକ—

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି—ଗୀତ ଗାଇବ ଇଟାଲୀ ଭାଷାରେ, ପ୍ରେମ କରିବ ଫ୍ରେଞ୍ଚି ଭାଷାରେ ଓ ବ୍ୟବସାୟ କରିବ ଇଂରେଜ ଭାଷାରେ । ବ୍ୟବସାୟରେ ଭାବର ପ୍ରକାଶନ ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ । ଯେ ନିଜ ମାଲର ବଡ଼େଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ର

ଦୁର୍ଦ୍ଦିପାଶବା ଭଳି ଭାଷାରେ ଯେତେ କଷ୍ଟପାଶବ, ତା' ନିମ୍ନସ୍ତର ସେତିକି କାଟିବ ବଢ଼ିବ । ଇଂରେଜ ଭାଷାରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ଅତି ସହଜରେ । ଦ୍ଵିତୀୟରେ, ଇଂରେଜ ଭାଷା ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ଅଧେ ଲୋକ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ସମୁଦାୟ ମାର୍କିଟ୍ ଦେଶ ଓ କାନାଡ଼ା, ସମୁଦାୟ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା, ସମୁଦାୟ ଭାରତବର୍ଷ, ଫୁବ୍ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭରତୀୟ ଦ୍ଵୀପସୂଚ୍ଚ ଏବଂ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ମହାଦେଶ ଉପରେ ଇଂରେଜ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଇଂଲଣ୍ଡ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ରକମ ବ୍ୟବସାୟ ଓ କଳକାରଖାନାର ଦେଶ । ଅତିଏବ, ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଗଲେ, ପ୍ରତିପଦରେ ଇଂରେଜ ଭାଷାଭାଷୀ ଲୋକଙ୍କ ସହଜ ଗହ୍ଵରୋଗ ଦରକାର ପଡ଼େ । ଥେଲି ବ୍ୟବସାୟୀ ଶାସକ ଦଳ ଇଂରେଜ ଶିକ୍ଷିତା ଦରକାର । ଅବଶ୍ୟ ଠାରେ ଧୂତ୍ତି କରାଯାଇପାରେ ଯେ, ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟ ନପଢ଼ି କେବଳ ବେସିକ୍ ଇଂରେଜ (basic English) ଶିଖିଲେ ତ ଏ କାମ ଚଳିବ । ତା' ହେଲେ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ଉପାଦେୟତା ରହିଲା କେଉଁ ? ଏ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍ ବୁଦ୍ଧି ଅଟେ । ଯେଉଁମାନେ ମାତ୍ରାଜର ଝଟକାବାଲଙ୍କ ଇଂରେଜ କହି ତାଙ୍କର ଭଲ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାର ଉଚ୍ଚ ଆକାଂକ୍ଷା ରଖନ୍ତି, ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏହା ସୁନ୍ଦର ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହଜ ଇଂରେଜ ଭଳି ସାମାଜିକ ଗୁଲ୍ଲିଚଳଣ ଓ କଥା-ବାର୍ତ୍ତାର ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇ କାମ ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ । ଆମେ ଭୁଲିଯାଉଁ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଇଂରେଜ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଅତି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଓ ସୁସଂସ୍କୃତ । ସେମାନଙ୍କ ସହଜ ବ୍ୟବସାୟ କରି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କାମ ଆଦାୟ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ଓ ଭାବରେ ଆପ୍ୟାୟିତ କରିବା ଦରକାର । ସେଥି-ଲି ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଶାସନ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ସେହି କଥାଟି ଆଉ ଟିକିଏ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ଧରିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

(ଗ) ସାଂସ୍କୃତିକ—

ସମାଜର ଓ ଦେଶର ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ବଢ଼ାଇବାକୁ ଗଲେ ବିଶ୍ଵସାହିତ୍ୟର ଚିନ୍ତାଧାରା ସହଜ ଆମକୁ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବିଶ୍ଵସାହିତ୍ୟର ଚିନ୍ତାଧାରା ବହୁ ଭାଷାରେ ବିକଶିତ । ଯେଉଁ ଭାବ ଓ ଶୈଳୀ ଗେଟେଙ୍କ ପାଖରେ ଥିଲା ତାହା ସେକ୍ସପିୟରଙ୍କ ଠାରେ ନଥିଲା । ହାହା ଦାନ୍ତେ ବା ମାଇକେଲ ଆଣ୍ଡ୍ରେଲୋଙ୍କ ପାଖରେ ଥିଲା, ତାହା ମିଲ୍ଟନ୍ ବା ରବିନ୍ସନ୍ଙ୍କ ପାଖରେ ନଥିଲା । ଅଥଚ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ବିଶ୍ଵ-ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଜଣେ ଜଣେ ପ୍ରତ୍ନରକ ଓ ଉଦ୍‌ବୋଧକ । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିବାକୁ ଗଲେ ଆମର ଇଂରେଜ, ଫରାସୀ, ସ୍ପେମାନ, ଜର୍ମନ୍, ରୁଷିଆନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁତ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ିବା ଦରକାର । ସ୍ଵା କାହାରି ଜୀବନରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ହୁଏତ ଏ ସବୁ ଭାରୁକମାନଙ୍କର ଲେଖା ଆମ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିବାର

ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅମଳୁ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନହେଲେ ଏପରି ଏକ ସାହିତ୍ୟ ଅମଳୁ ପୋଷ୍ୟ କରି ନବାକୁ ହେବ, ଯେଉଁଥିରେ ଏସବୁ ବିଶ୍ୱସାଂସ୍ପଦିକମାନଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ଅନୁବାହିତ ହୋଇ ରଖାଯାଇଛି । ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଜାଣେ, ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟ ଛଡ଼ା ଏପରି ଦ୍ୱିତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ନାହିଁ । କେତ୍‌ମନ୍‌ଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବେଲ୍‌ଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟିକ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭାଷାରେ ଖଣିଏ ସୁନ୍ଦର ଲେଖା ଦେଖିଲେ, ତାକୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଇଂରେଜ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରି ପକାଉଥିଲେ । ସେହି ହେତୁରୁ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟ ଏତେ ଉଚ୍ଚ, ସମୃଦ୍ଧ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠିୟ । ଏ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ଉପାଦେୟତା ଅତି ମହାନ ।

(ଦ) ଜାଗସ୍‌ତାରା—

ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ଏହି ସାଂଜନାନତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜାଗସ୍‌ତାରାର ଉନ୍ନାଦକାଗ୍ର ନିଶା ବଡ଼ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ମିଳେ । ସେକ୍‌ସ୍‌ପିୟରଙ୍କର Richard II ରେ John of Gaunt ଙ୍କର ଅଗ୍ନିଗର୍ଭ ବକ୍ତୃତା—

"I his royal throne of kings
this sculptured Isle.
This earth of majesty
this seat of mars."

ରବର୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣସ୍ (Robert Burns) ଙ୍କର 'Scots wha Hal' ନାମକ

ପଦ୍ୟ—

"Wha will be a traitor knove ?
wha can fill a cowards grave.
wha so base as be a slave.
let him turn and flee."

ଅଥବା William Blake ଙ୍କର Milton ରେ

"And did these feet in ancient time,
Walk upon England's mountain green.
And was the holy lamb of God.
On England's pleasant pastures seen."

ଇତ୍ୟାଦି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ, ଯେଉଁମାନେ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ଲୋକପ୍ରିୟ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ଗଳ୍ପସବୁ ପଢ଼ିଥିବେ, ସେମାନେ ଅନୁଭବ କରିଥିବେ ଯେ, ଗଳ୍ପ ବା ଉପନ୍ୟାସରେ ଯେତେକ ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ, ସମସ୍ତେ ଅଣଇଂରେଜ ଓ ଯେତେକ ବୀର, ଶୂର ଓ ଗୌରବମୟ ପୁରୁଷ ସେ ସମସ୍ତ ଇଂରେଜ । ବିଶେଷତା

ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେତେ ଗପବହୁ ଲେଖାଯାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ଧରଣର ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ ବଡ଼ ସାଧାରଣ । ଏ ଜାଗାସ୍ଥ ସମ୍ପର୍କିତକୁ ଆମ ଦେଶର ଶୁଦ୍ଧ ପଢ଼ନ କରନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏ ଶବ୍ଦନା ବା ଚିନ୍ତାରଧାର ବୁଦ୍ଧିସ୍ପନ୍ନ—ଏହା ଉଦାମ ହୃଦୟର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅନୁଭୂତି ନୁହେଁ, ଇଂଲଣ୍ଡ ବିଶ୍ୱ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟାପ୍ତି । ତା'ର ବିଶ୍ୱ ପ୍ରତି ଯେତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି, ନିଜ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବା ତା'ଠାରୁ ବଡ଼ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ଇଂଲଣ୍ଡ ଶିକ୍ଷାଶାଳୀ ହେଲେ ସ୍ୱାଧୀନ ଶାନ୍ତି ଭୋଗ କରିବ; ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୟ କରି ନିଜ ବାହୁଗୁଣ୍ଡା ତଳେ ରଖିବ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଏଇଆ ଯେ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବସ୍ଥାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିକ୍ଷାଶାଳୀ ନ ହେଲେ ବିଶ୍ୱରେ ଶାନ୍ତି ଆସି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେହି ହେତୁରୁ ଜାଗାସ୍ଥ ଶବ୍ଦର ପ୍ରସ୍ତୋତନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ରହିବ ଓ ରହିବ । ଆମର ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କର ଏ ଆଦର୍ଶଆଡ଼କୁ ଟିକିଏ ନଜର ଦିଅ । ନିଜର ଦେଶକୁ ଦୁଷ୍ଟଳ କରି ରୂପେ ବିଶ୍ୱର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କଲେ ପେଟମର ଶ୍ୱେତ ପାଇଁ ଶକ୍ତି-ରସାୟନ ଖାଇବା ଭଳି ହବ ।

(୪) ଭବିଷ୍ୟତ ବାଦ—

ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷା ଗୁଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏ ସାହିତ୍ୟର ଆରମ୍ଭଠାରୁ ଏହା ଲୋକମତ ଚିନ୍ତା କରିଗଲା । ଅଜ ସାହିତ୍ୟ ଯାହା କହିବ, କାଲି ସମାଜର ସେଇଆ ହେଉଛି । ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟ ଇଂରେଜ ରାଜନୀତିର ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ର ଭଳି କାମ କରି ଆସିଛି । Spensor, Bacon ଓ Shakespere ଭତ୍ୟାଭଙ୍ଗ ଲେଖା ପରେ ପରେ ବା ସଙ୍ଗେ ପଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀ ଏଲିଜାବେଥଙ୍କର ଗୌରବମୟ କାଳ, Spanish Armada ପରାଜୟ ଓ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଭାବ ସ୍ଥାପନ । ରାଜ୍ୟ ଆସିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମୁଲଦୁଆ ଦେବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦେଶର ଯେ ଶିଥିଳତା ଓ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ତାହାର ପ୍ରକାଶ Ben Jonson ଙ୍କ ଠାରୁ ଡ୍ରାକଡେନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ । ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଲଳିତଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର ଧର୍ମ ରାଜ୍ୟର ଅସହଣିତ ଶବ୍ଦଧାରା ବିକାଶ Milton ଙ୍କ ଲେଖାରେ । ଏସବୁ ବିଷୟର ପୂର୍ଣ୍ଣାନୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବୁଝାଇବା ଭଳି ପରିସର ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ଇଂଲଣ୍ଡର ସାହିତ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷିକ ମନେବିନୋଦନ ପାଇଁ ଲେଖା ଯାଉନଥିଲା । ସେଠାକାର ସାହିତ୍ୟକମାନେ ଗୁଣିଆଡ଼ୁ ଯେ ନୂଆ ନୂଆ ଶବ୍ଦଧାରା ବହିଆସେ, ସେ ସବୁକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦ ବା ନଦୀ, ଝରଣାରେ ଭର୍ତ୍ତିକରି ରାଜ୍ୟର ଲୋକଙ୍କୁ ଗାଧୋଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ଓ ତାହାର ଉତ୍ସୁକ ପାଣିରେ ଗାଧୋଇ ଶୀତଶିଥିଳ ଇଂରେଜ ଜାତି ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ଓ ଉଦ୍‌ଗିଷ୍ଟ ହୋଇଉଠେ । ସେମାନେ ଏହା କପରି କରିଛନ୍ତି—ସେ କଥା ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ନ ପଡ଼ିଲେ ଆନ୍ଦୋଳନେ ବୁଝିପାରିବୁ ନାହିଁ । କୋନାଲ୍ ତସ୍ତେଲ, ଓଲେସ ଭତ୍ୟାଭ

ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ବିଜ୍ଞାନର ଗଭୀରତତ୍ତ୍ୱ ଲୋକପାଖ ପାହୁଡ଼ା ଆକାରରେ ଲେଖି-
ଯାଇଛନ୍ତି । ହବ୍‌ସ୍‌ଲି, ରସେଲ ଓ ବର୍ଣ୍ଡିଂ ଶ ପ୍ରଭୃତି ଲେଖକମାନେ ଅର୍ଥନୀତି ଓ
ରାଜନୀତିର ଗଭୀରତତ୍ତ୍ୱ ସବୁ ଗଲ୍ ଓ ଉପନ୍ୟାସ ଦିହରେ ଏପରି ଭାବରେ ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ
ଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଗପ ପଢ଼ି ମନ ବହୁଲେଇବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପାଠକ
ବିଜ୍ଞାନ, ରାଜନୀତି ଇତ୍ୟାଦି ଶିଖିଯାଉଛି । ଏ ଗୌଳୀ ବଡ଼ ଉପାଦେୟ ଓ ଆନୁମାନଙ୍କର
ପ୍ରଶଂସାଯୋଗ୍ୟ ।

ଅବଶ୍ୟ ଆମ ଦେଶର ଆଜିକାଲିକାର ସାହିତ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅତୀତ
ଗୌରବକୁ ଉଲ୍ଲୁଗୁଣା ଦେଇ ବାହୁନିବାର ଅନେକ କିଛି ଶୁଣାଯାଏ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ
ମଧ୍ୟ ଦେଶର ପୂର୍ବ ଗୌରବ ପ୍ରତି ଅଶ୍ରଦ୍ଧ ଓ ଅସହସ୍ତୁତା ଅନେକ ବିଜ୍ଞବର
ଦେଖାଇଥାନ୍ତି । ଉଦାତ୍ତ ପତ୍ନୀର ମୂଳରେ ଭବନାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବରାବର ଦେଖିବାକୁ
ମିଳେ । ଏ କେବଳ ଗଭୀର ଭବନା, ସମାଲୋଚନା ମୂଳକ ପାଠ ଓ ସୁସ୍ଥ ଅନୁକରଣ
ଦ୍ୱାରା ହୋଇପାରେ । ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବାଟାକୁ ଏପରି ସହଜ କାମଟାଏ ବୋଲି ଧରି-
ନେବାଠାରୁ ବଡ଼ ବିପଦ ଜାତିପକ୍ଷରେ ଆଉ କିଛି ହୋଇ ନପାରେ ।

ଏହି ରୂପ ଉପଯୋଗିତା ଏ ସାହିତ୍ୟର ଅନେକ ଅଛି—ସେସବୁ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର
ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଭିତରେ କହିବା ସମ୍ଭବପରି ନୁହେଁ ।

୪—ଉପସଂହାର

ଆମ ଦେଶରେ କେତେକ ସୁଧୀ, ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅସ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ଅସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ଏ ଦେଶରୁ । ଦୀର୍ଘ ଏକ ଶହ
ବର୍ଷର ରାଜନୈତିକ ଚକ୍ରତା ପରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିହତ୍ୱା ପ୍ରଶୋଦିତ ଭାବ-
ମନରେ ଆସିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱଭାବ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ସ୍ୱଭାବ ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ
ସ୍ପର୍ଥାନୁକୂଳ ନୁହେଁ । ରାଜକୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଯାଉବା ପରେ ବିଶ୍ୱ-ସଭ୍ୟତାର
ଅନୁକୂଳ ପତ୍ନୀ ଆମକୁ ଧରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମର ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ବଢ଼ାଇବା
ଦରକାର, ଆମର ସମ୍ପଦକୁ ମାର୍ଜିତ କରିବା ଦରକାର, ଆମର ଭାବନା ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା
ପ୍ରସାରିତ ହେବା ଦରକାର । ଆମର ଭାବନା ଓ ସାହିତ୍ୟକୁ ଯୁଗୋଚିତ ଭାବରାଶିର
ପ୍ରତ୍ୟାପନ ଲାଗି ଶକ୍ତ କରିବା ଦରକାର । ଏସବୁ ଲାଗି ଆମ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭାଷା ଛଡ଼ା
ଆଉ ଗୋଟିଏ ସମ୍ଭବ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭାବ-ଦ୍ୟୋତକ ଭାଷା ଆମର ନିଜାନ୍ତ ଲୋଡ଼ା ।
ଦୀର୍ଘ ଦେହଶହ ବର୍ଷ ହେଲେ ଆମେ ଇଂରେଜ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ଅତି ପରିଚିତ
ହୋଇଆସିବୁ । ଆମ ପକ୍ଷରେ ସେଇ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଜରିଆରେ ଆମର
ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଉନ୍ନତି କରିବା ଯେତେ ସମ୍ଭବ, ତାହା ଅନ୍ୟ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟ ଜରିଆରେ
ହୋଇ ନ ପାରେ । କେତେକ କହନ୍ତି ଯେ ଇଂରେଜ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ

ରଖିଲେ ଆମର ସାଂସ୍କୃତିକ ଅବନତି ଘଟିବ; ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଭାବନା ଆମ
ଇତିହାସ ଶିକ୍ଷାର ବରୁଣ । ଭାରତୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ କୌଣସି ଦିନ ଆବଦ୍ଧ ବା ବର୍ମାବୃତ୍ତ
ନଥିଲା । ଖୋଲ ମେଲ ଆକାଶ ତଳେ ରହୁ ଶକ, ରୁକ୍, ସେମାନ୍, ଚୀନା, ଶ୍ରୀକ୍,
ମୁଲ୍ଲମ୍ ଓ ଶ୍ରୀଷ୍ଟିସ୍ନାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ନାନାପ୍ରକାର ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତା । ଖାଇ ଖାଇ ଏ ସାଂସ୍କୃତିକ
ଏହାକୁ ତଳକୁ ଟାଣିନେଇ ନ ପାରେ । ବହୁ ଧର୍ମ ଓ ବହୁ ସଭ୍ୟତାର ସମନ୍ୱୟ ଭାରତ
ସାଂସ୍କୃତିକ ଏକା ମୁକ୍ତିବିଶ୍ଵର ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତାରେ ଉତ୍ପତ୍ତି, ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ଓ ଉଦ୍‌ଗମୀ
ହୋଇପାରିବ ।

ସମାଜ—ଏକବିଂଶତି ବାର୍ଷିକ ଗ୍ରାଜ ଦିବସ ।

ମିଥୁନ ୧୩ ଦିନ, ୧୩୫୫ ସାଲ

୨୭ ଜାନୁଆରୀ-୧୯୪୯

(ପୃ-୧୦୩-୧୦୭)

କବି-ପ୍ରେୟସୀ

‘କବି’ ମାନେ କଣ ବୁଝୁଛନ୍ତି ? ‘କବି’ ମାନେ ଯେ କବିତା ଲେଖନ୍ତି, ସେଇ ଏକା ନୁହନ୍ତି; ‘କବିତା’ମାନେ-ଛଦ ପକାଇ ପଦମିଳାଇ ଯାହା ଲେଖାଯାଏ ସେଇଆକୁ କହନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ କବିତା ଗଦ୍ୟରେ ହୋଇପାରେ, ପଦ୍ୟରେ ବି ହୋଇପାରେ, କାଗଜ କଲମରେ ହୋଇପାରେ, ଲିହଣ, ମୁଗୁର ଓ ରଙ୍ଗତୁଳୀରେ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । କୋଣାର୍କର ନଟରାଜ ଯେପରି ମଧୁର କବିତା, ‘କାଦମ୍ବରୀ’ର ଗଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କବିତା । ‘ଶକୁନ୍ତଳା’ର କବିତାଠାରୁ ଏମାନେ କୃତ୍ରିମତେ ସ୍ଥାନତର ନୁହନ୍ତି । ତାଜମହଲର କଲ୍ଲନା ଯାହାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିଥିଲା ଓ ଯାହାଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣରେ ତାଜମହଲ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା, ସେ ଫର୍ଦୂସିଙ୍କ ଭଳି କବି ଥିଲେ ଓ ତାଜମହଲ ମଧ୍ୟ ଓମରଶେୟାମଙ୍କ ଗୀତାବଳୀ ଭଳି ଉଚ୍ଚଦରର କବିତା । ‘କବି’ କହିଲୁବେଳେ ମୁଁ ଏହିପରି ‘କବି’କୁ କହୁଛି, ଖାଲି ପଦ୍ୟଲେଖା କବିକୁ କହୁନା ।

ଏହି ଅସଲି କବି ଜାତିସ୍ବାଙ୍କ ଭିତରେ ପୁଣି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବେଅସଲି କବି ନିଜ ପ୍ରକୃତ ରୂପକୁ ଲୁଚାଇ ମୁଖାପିନ୍ଧି ବସିଥାନ୍ତି—ସେମାନଙ୍କୁ ବାହୁନେବା ଦରକାର । ଯେମିତି ଧାନ ଭିତରେ ବାଜୁଙ୍ଗା କି ଅସଲ ଗୁଣାମର ସୋରିଷ ତେଲ ଟିଣ ଭିତରେ ନକଲି ବାଦାମ ତେଲ । ବାହୁ ନ ପାରି ଖାଇତ ତ ପେଟ ବଥେଇବ । ଏ ନକଲି କବିଙ୍କ ବାହାଦୂରୀ କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ଏମାନେ ପ୍ରକୃତରେ କବି ନୁହନ୍ତି । ସତ କହିଲେ ଏମାନେ ମନେ ମନେ ସବୁ କବିତା ଓ କବିଙ୍କୁ ବେକାର ଧନ୍ଦା ଓ ଅଲପୁଆ ପାଗଲ ବୋଲି ପୂଣା ବି କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପଇସା କମାଇବାର ଗୋଟାଏ ପନ୍ଥା, ନା’ କରବାର ଗୋଟାଏ ଶସ୍ତା ଉପାୟ, ଅଥବା ଅନୁସରଣୀୟତାରୁ ବାହା’ବା ନବାର ଫିକରି ଭାବରେ ସେମାନେ କବିତା କରବାର ଛଳନା କରନ୍ତି । ପଇସାଲୋଭ କି ତା’ଲଗି ପରଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହୁଏ ତେର । ବେଳେବେଳେ କେବଳ ନିଜ ପରଶ୍ରମ ଓ ବୁଦ୍ଧିର ଜୋରରେ ସେମାନେ ଭଲଭଲିଆକୁ ମଧ୍ୟ ଭଣ୍ଡାଇପାରନ୍ତି, ପାରିବନ୍ତି ବି । ମୁଁ ଆମ-ଦେଶର ଉଦାହରଣ ଦେବନି । କାରଣ ସେ ଖାଲି ମାଡ଼ ମୁଲେଇବା କଥା । ଏ ନକଲି କବି ତ ଥିଲେ ଓ ଅଛନ୍ତି ଆମ ଦେଶରେ ପରିପାତ । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିଆ କି ନା, ତାଙ୍କୁ ଧଇଲେ ଏମିତି ପେଷ ଲଗେଇଦେବେ ଯେ, ହେଲେ ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼, ନହେଲେ ବାପ ଅଜା ଚଉଦପୁରୁଷ ଗାଳି । ସେହି ହେତୁରୁ ବିଦେଶୀ ଉଦାହରଣ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଦେବା । ମରି ହଜିଗଲେଣି ସେମାନେ କୁ ଦିନଠୁଁ । କରବେ କ’ଣ ମୋର ? ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧଗୁଡ଼ାକ ଅସି ଟିକିଏ କଲିକଳା ରବ କରପାରନ୍ତି । ଆମେ ବି ପକ୍କା ରୁଣିଆ । ଗାରେଡ଼ି ମନ୍ତ୍ର ଅଛି, ତାକୁ ବୋଲି ପୁଣ୍ଡେ ସୋରିଷ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ,

କୁଆଡ଼େ ପଡ଼ିବେ ଶୋଇ ତାଙ୍କ କବର ଭିତରେ ମହାତ୍ମା ପିଟରଙ୍କ ଭ୍ରଷ୍ଟ ବାଳିବାୟାଏ । ସେମାନେ ସେ ନରକକୁ ଯିବେ, ସେ କଥା ବାଇବଲ୍ ଆଗରୁ ଠିକ୍ କରି କହିସାରିଛନ୍ତି । ଯିଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଖାସ୍ ଅବତାର ପୋସ୍ ମହାରାଜ ଯୁଠି ଆସ୍ଥାନ ନିମାଜ ବସିଛନ୍ତି, ସେଇ ରୋମ୍‌ରେ ଜନ୍ମଲଭ ସେ ଭର୍ଜିନ୍ କିଅସ୍, ଏଥିନ୍, ମର୍ଚର ଇତ୍ୟାଦି ମିଛ ଦେବତା ଓ ଅପଦେବତାମାନଙ୍କ ଗାଆଣି ଗାଇଗଲେ ତାଙ୍କ ‘ଇଲିଆଡ୍’ରେ ଅନ୍ଧାର ସମୟରେ ଜଙ୍ଗଲ ଦେଶର ଅନ୍ଧ ହୋମରଙ୍କ ‘ଇଲିଆଡ୍’ର ବାନ୍ଧବମି କରି । ସେ ନରକକୁ ଯିବେନିତ ଆଉ ବିରତି ପାଇବେ ସେ ? ତାପରେ ଖାଲି ବିଲଡି ସାଇବ ଗିଜନ—ସେଇ ଅଣ କରସ୍ଥାନ ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ବହୁ ଲେଖିପକାଇଲେ, କେତେ ଯନ୍ତ୍ର କରି ଓ କେତେ ପରିଶ୍ରମରେ ସାତ ସାତଟା ବର୍ଷଧରି । ଭଲ କି ଦରକାର ଥିଲା ଏତେ ପରିଶ୍ରମରେ ? ଆଉ ଯୁଁ ହି ଜାଗାସୁ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କ କଥା ତ କହିଲେ ନ ସରେ । ଏମାନଙ୍କର ପଇସା ଅଛି । ପଇସା ଦେଇ ଅସଲ କବିଙ୍କୁ ଜଣିନିଅନ୍ତି, ନିଜ ନାଁରେ ତାଙ୍କ ଲେଖାବହୁରୂପକ ଛପାଇ ପୁରୁଷାର୍ଥ ନିଅନ୍ତି ଏମାନେ । ସ୍ବେ ତ ପଣପଣ । ରଥେ କାବ୍ୟ ଲେଖିଲେ ଛପାହେଲା ଦେବବର୍ମା ନାଁରେ । ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ପ୍ରଶଂସା ପସ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଦେବବର୍ମା ବନିଗଲେ ଜଣେ ବଡ଼ କବି । ନିରୋ ଗୋଟାଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମାଲିକ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାହେଲା ସେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ପୃଥିବୀକୁ ଚମକେଇ ଦେବେ । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ପେଟ ଭିତରୁ ସେଇ ବେକ ମୋଟା ଗଲା ଭିଜେଇ ବାହାରି ଆସୁଥିଲା ସେ ସ୍ବସଭସର ତାରି ବଡ଼ାଇ ଦେଖାଇବାପାଇଁ ବାହାରିଲେ ଦରବରକସ୍ କରି ଶ୍ରୀସ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଲକ୍ଷ, ପ୍ରଭୁ ଓ ଧନକରେ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ବରଣମାଲା ଯେ ମିଳିଲା ନ ତା’ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଜଗତ ହସିଲା, ମୁହଁରେ ଲୁଗାଦେଇ । ଜାଣି ପାରିଲେ ସେ କିଛି କିଛି । କଲେ କ’ଣ ନା, ଦେଲେ ନିଆଁଲଗେଇ ରୋମ ସହରରେ । ଆଉ ସହର ଯେତେବେଳେ ଝୁ ଝୁ ହୋଇ ଜଳିଉଠିଲା, ଲୋକେ ଯେତେବେଳେ ହା, ହୁରିରେ ଆକାଶ ଫଟେଇପକେଇଲେ, ସେତେବେଳେ କବିବର ଦୋତାଲା କୋଠା ଉପରେ ବସି ବେହେଲ ବଜାଉ ବଜାଉ ଲୋକଙ୍କର ଉଲଟି ଖୁଲୁଟି, ଅଗ୍ନି ଦେବତାଙ୍କର ବିକଟ ଖୁଲୁଟି ଦେଖି ଦେଖି ମନରେ ମହାଶାନ୍ତି ଲାଭ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏଇ ଜାତିକା ଯେ ନକଲି କବି ତାଙ୍କୁ ଦୂରୁ ଜୁହାର । ଚିହ୍ନି ରଖିବ । ମାୟା କୁହୁକରେ ଭୁଲିଯିବନି !

ଆଉ ଅସଲ କବି ! ତାଙ୍କୁ ଶହେ ହାତ ଦୂରରେ ରହିବ ଜୁହାର କରି ବା ନକରି । ସେଇକଥାଟି ଗୁମକୁ ବତେଇଦେବ ବୋଲି ଯାଉଛି । ମୁଁ ଗୁମକୁ ଭାରି ଭଲପାଏ କି ନା, ଗୁମ ଦିହରେ ଆସି ହେଇ ଟିକିଏ କ’ଣ ଲାଗିଗଲେ ମୋ ହୃଦୟରେ ରହି ହୋଇଯାଏ । ଗୁମକୁ ମିଛ ମତେ ସତ, ମୋ ଭଲି ଉପକାଣ୍ଡ ବନ୍ଧୁ ଗୁମର ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ଗୁମକୁ ଏଇ କବିଗୁଡ଼ାଙ୍କ ହାତରୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ତ ମୋର ଏତେ ପରିଶ୍ରମ । ଏ କବିଗୁଡ଼ାଙ୍କର କଲମ ମୁନ ଭାରି ଦାଢ଼ିଆ । ସେମାନେ ହୁଏତ ଏଇଥିଲାଗି

ମତେ ତାଙ୍କ ମୁନରେ ଅଣ୍ଟେ ଅଣ୍ଟେ କରି ରାଷ୍ଟ୍ର ପକାଇବେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତରବା ଲୋକ ନୁହେଁ । ଟିକିଏ କଷ୍ଟ ହୁଏ, ଟିକିଏ ଜଳାପୋଡ଼ା ହୁଏ, ତା ଲାଗି ମୁଁ ତମ ପ୍ରତି ମୋର ପ୍ରେମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କି ଭୁଲିଯାଇପାରେ ? କହୁଥିଲି—ରୂମେ ଜୀବନଟା ଅଭିଆଡ଼ୀ ରହୁଥିବ ପଛକେ, ଏ କବିଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ କେବେହେଲେ ବାହାହୁବନ । ତାଙ୍କର ପ୍ରେୟସୀ, ମାନସୀ-ପ୍ରତିମା, ନାଗରମଣୀ—ଏମିତି କିଛି ବନ ଯାଇପାର, ଯେତେଦିନ ତାଙ୍କ ନିଶାର ଝୁଙ୍କ ଭ୍ରମ ଅଡ଼କୁ ରହୁଥିବ । କିନ୍ତୁ ବାହାକୁଡ଼ା ହେଲେ ସ୍ବାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଘର ସଂସାର କଲଭଳି ସମ୍ବନ୍ଧ କେବେହେଲେ କରିବନି । ଯେ କରିଛନ୍ତି, କେତେ ସୁଖୀ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି; ତାଙ୍କର ସଂସାର ସୁଖ ସ୍ବପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ଜୀବନଟା ଖାଲି ତହକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୋଇ ଯାଇଛି । ମିଛ କହୁଛ ? ଏଇ ଦେଖ ସେଲି—ବିଗୁଣ ଗରିବୀ ପଡ଼ିଲି ଟୋକାଟା, ସଂସାରର ସେ ଜାଣିଥିଲି କ’ଣ ? ତାକୁ ଫୁସୁଲେଇ ବାହା ହେଇପଡ଼ିଲେ ସେ । କି କଲ ବଳଟା ନକଲେ ତାକୁ ! ଲୁହ ନ କାନ୍ଦି ରକ୍ତ କାନ୍ଦିଲ ବସୁଣ । ଶେଷରେ ବିବାହର କେଇଟା ଦିନ ପରେ ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ ଦେଶପାର । ଏଇ ପୁଣି ଦେଶ କାଲିଦାସଙ୍କୁ । ବାହା ତ ହେଲେ ରଜା ଝିଅ । ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଦେଶ ପ୍ରତିମା ଭଳି ଅଳିଅଳି ଝିଅ । ତାକୁ କମେଇ କମେଇ ମାଇଲ, ଶେଷକୁ ମଲ ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ବେଶ୍ୟାର ଦୁଆରେ । ବାଇରଲ୍‌ଙ୍କ କଥା ତ କହୁଲେ ନ ସରେ । ଦହରେ ରୂମ ଯେତେ ମାଇକନା କରିଛନ୍ତି ସେତିକି । ଓ୍ବାର୍ଡ଼ସ୍‌ଓ୍ବାର୍ଡ଼ସ୍‌ଙ୍କୁ ତ ମାଇପ ମିଲିଲନ ଦରବୁଡ଼ା ହୁବାଯାଏ । ଟେନସର ଗୋଟାଏ ଟୋକକୁ ଦଶବର୍ଷକାଳ ଭୁଆଁ ବୁଲେଇ ବୁଲେଇ ଖସିବାର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନପାଇ ବାହା ହେଇପଡ଼ିଲେ । ବ୍ରାଉନିଂ ବାହାହେଲେ ତାଙ୍କର ଭଳି ଗୋଟିଏ ପାଗଳି କରିଙ୍କୁ । ସେ ଦହଙ୍କର ଗୁଲିଥିଲ ବେଶ୍, କାହିଁକି ନା, ଇଏ ପାଗଳକୁ ସେ ପାଗେଲୀ । ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ଗୁଲିଲ ସେ ସେଇଆଡ଼େ । ଛଅମାସ ବର୍ଷକେ ଥରେ କାଣିଆ କରିଲା ଭେଟ । ସେକ୍ସପିଅର ତ ବାହାହୋଇଥିଲେ ଗୋଟାଏ ଦରବୁଡ଼ାକୁ, ସେ କି ତାଙ୍କଠୁ ମଧ୍ୟ ୬୮ ବର୍ଷ ବଡ଼ ବୟସରେ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଭିତର ରହସ୍ୟ ବିଶେଷ କିଛି ଜଣାଯାଇନି, କାରଣ ସେ ଥିଲେ ଅନ୍ଧାର ସମୟର ଜୀବ । କିନ୍ତୁ ସେ ଥିୁ ସବୁ ରସରସିଆ ଚଉଦପଦ ସଙ୍ଗୀତ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି, ସେ ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କର ସେହି ଦରବୁଡ଼ା ପ୍ରେୟସୀଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଏକଥା ବୁଝିବା ଲାଗି ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧିବୃଦ୍ଧିର ଦରକାର ହୁଏନି । ବୁଡ଼ୀକୁ ଘରେ ବସେଇ ଟୋକାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରେମ କରିବାରେ ବୁଡ଼ୀଙ୍କ ମନର ଅବସ୍ଥା ବେଶ୍ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଥିବ । ଏମିତି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଗଣି ବସିଲେ ଗୋଟିଏ ମହାଭାରତ ହେବ । ଅଛି ଜଣେ ମଜାଦାର କବି ଥିଲେ ଦାନ୍ତେ । ତାଙ୍କୁ ତ ବାହା ହୁବାକୁ ମାଇପ ମିଲିଲେନ । ବେଆଟ୍ରିସ୍ ବୋଲି ଗୋଟିଏ କୁ ଟୋକକୁ କୁଆଡ଼େ ସେ ଭଲପାଉଥିଲେ ଅର୍ଯ୍ୟୋନ ଭାବରେ । ଭଲ ଏ ଗୋଟାଏ କଥାର କଥା । ଟୋକା ଟୋକର ପ୍ରେମ, ସେଥିରେ ପୁଣି ଅର୍ଯ୍ୟୋନ ଭାବ ଆସିବ

କେମିତି ? ଏତେବଡ଼ କଥା ଗୋଟାଏ ଭଲ ରୂପେ ବୁଝାଏ କରବ ? ଆମ ଦେଶରେ ତ କୁ ଟୋକା ଯେବେ କୁ ଟୋକକୁ ଚାହିଁ ଟିକିଏ ହସିଦେଲା, କି ପଦେ ଅଧେ କଥା କହିଦେଲା, ତା'ହେଲେ ଆମେ କହୁଁ—ଏ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଯୌନଭାବରେ ମଜରଲେଖି । ତାପରେ ତାଙ୍କ ନାଁରେ କେତେ କଥା ଯେ ଅମେ ବାହାର କରି ବସୁ । ଆଉ ଟୋକ ରୂପେଇ କହନା ? କେହି ଯେବେ ରୂପକୁ ପ୍ରେମ କଲ ବୋଲି କହିଲା, ରୂପେ କଣ ଭାବିବ ? ଭାବିବନ ସେ ରୂପର ଯୌବନ ଚାହିଁ ବୋଲି ? ରୂପେ ଭଲ କେବେହେଲେ କୋଉ ପ୍ରୀତିକୁ ବା ବୁଝାକୁ ଭଲ ପାଇପାରିବ ! ମାନେ ଏଇ ବାପ-କଳେଇ-ଭାବଛଡ଼ା ! ସେ ତ ଆଉ ଭଲପାଇବା ନୁହେଁ । ଭଲ ପାଇବାର ଗୋଟାଏ ମାୟା ଦେଖେଇ ତାଙ୍କୁ କିଛି ଛାଙ୍କିନେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଯାହା ତମ ଭାଷାରେ ରୂପେ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି ବା ଆଶ୍ରୟ କହୁ । ରୂପେକି ତ ଚାହିଁ ଗୋଟିଏ ଟୋକାକୁ ବା ଦଶଟି ଟୋକାକୁ ପ୍ରେମ କରିବା ପାଇଁ, ତା ମାନେ କଣ ? କେବଳ ଯୌନ ପ୍ରେମ ହିଁ ପ୍ରେମ, ନୁହେଁ, ଆଉ ସବୁ ମିଛ କଥା । ଏଇଆ ନା ? ଯେ ପ୍ରେମ କରି ଯୌନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରଖି ନ ପାରିଲା ତାକୁ ରୂପେ କ'ଣ କହବ ? କହବ ନୟନବଦନ, ଦୃଶ୍ୟ କରବ, ଉପହାସ କରବ । ସତ ନା ମିଛ ? ତା' ହେଲେ ଦାନ୍ତେ ଏଇ ଯେ ଅଯୌନ ପ୍ରେମ କଥା କହିଲେ, ସେ କେବଳ ନୟନବଦନ ମାୟା ଛଳନା ନୁହେଁ ?

ଏମିତି ସମସ୍ତେ । ଏ କବିଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଘେନି ଦେଖୁ, କେହି ସୁଖୀ ହେଇପାରେନି, ପାରିନି । ରୂପେ ପରାପର, କିନ୍ତୁ କିଆଁ ? କବି ହେଲେ-କି ତ ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟ । ସବୁ ମନୁଷ୍ୟ ଯେବେ ସ୍ତ୍ରୀ ସନ୍ତାନ ଘେନି ପରି କରନ୍ତି ଓ ସୁଖୀ ହୋଇପାରନ୍ତି ସ୍ବାକ୍ତି ସେଇଟା କାହିଁକି ଖଟିବନି ? ରୂପେ ଜାଣିନି ଏ କବିଗୁଡ଼ାଙ୍କ ପାଇଁ । ଏଇଟା ହେଲା ପ୍ରଥମ କଥା । ସ୍ବାକ୍ତି ମନ କୁଆଡ଼େ ନାହିଁ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ୁଥିବ । ପ୍ରକାଶପତିଏ ଉଡ଼ୁ-ଯିବାର ଦେଖିଲେ ସ୍ବାକ୍ତି ଲାଗିବ ଯେମିତି ପଶୁଟିଏ ଉଡ଼ୁଉଡ଼ୁ ଯାଉଛି, ଦପଦପ ଯୌବନୀ, ଅନନ୍ୟ ସୁଦୟା, ଚଞ୍ଚଳ ଜୀବନଧାରୀ ଦେଖିଲେ, ଭାବିଲେ, ଆଉ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ମନ ତା'ର ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇଲା କୁ ମାୟାସୁଖକୁ । କୁ ଠି ଫୁଲଟିଏ ତା ଡାଳରେ ବସି ପବନରେ ହଲୁଡ଼ି, ଦୋଳୁଡ଼ି । କବି ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କୁ ଦଶିଲା ଏ ଯେପରି ସ୍ବର୍ଗ ଗନ୍ତବ୍ୟମାନଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ନାଚ । ଦୌଡ଼ିଲା ତାଙ୍କ ମନ ସେଇ ମନଗଡ଼ା ସ୍ବର୍ଗସୁଖକୁ ତାଳେ ତାଳେ ନାଚି ନାଚି ସେଇ ଫୁଲଟି ଭଲ, ଭାସି ଭାସି ସେଇ ପବନ ସମାନ । କବାଟ ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଦିନର ଆଲୁଅ ଧାର ବାହା ଅନ୍ଧାର ଦରକୁ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ିବ । କବିଙ୍କୁ ଦଶିଲା ଯେ ଯେପରି ସ୍ବର୍ଗରୁ ନିଶ୍ଚିତ ପକେଇ ବାମନ ଉଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ମର୍ତ୍ତ୍ୟସୁଖକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସୁଛନ୍ତି ଶଙ୍ଖୋଳିବା ପାଇଁ । ଭଲ ଏ କୁ କଥା ! ଫୁଲଟାଏ, ଚଢ଼େଇଟାଏ, ଧୁଳିକଣାଗୁଡ଼ାଏ—ଏ ସବୁରେ ଦେଖିବେ ସ୍ବର୍ଗ ଅପସରା, ଗନ୍ତବ୍ୟ ଆଉ ବାମନ । କିନ୍ତୁ ରୂପପରି ସାକ୍ଷାତ୍ ଅପସରା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିବେ, କଥା କହୁଥିବେ, ହସୁଥିବେ, ସେ

ସବୁ କିଛି ନୁହେଁ । ଘରଣୀ ଭାତ ବାଢ଼ି ଡାକ ପକାଇଥିବେ—ଆସ ହେ ଖାଇବ, ଭାତ ପୁଞ୍ଜାକ ଝଣା ଶୁଖିଲା ହୋଇଗଲା । ଶୁଣି କିଏ । କବି ତ ଜାଣିପାରିବ ବାଟ ଦରଶା ଦେଖିବାରେ ଭୋଲ । ତୁମେ ଆସିଲ ଘରର ହାଲ ହଇକତ ଜଣାଇବା ପାଇଁ, ପଦେ ଅଧେ ଦୁଃଖ ସୁଖ ହେବାପାଇଁ । କଥା ମଝିରେ କବିଙ୍କ ମନ ହେଲାଣି ଦୌଡ଼ କୁ ଭୁତ ସ୍ବପ୍ନ ପଛରେ । ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ତୁମପାଇଁ ଗହଣା ପଟେ କଣିକାକୁ ପଠେଇଲି, ସେ ବୁଲି ବୁଲି ରାତି ଅଧକୁ ଆସିଲେ ହୁଏତ ସେ କଥା ଭୁଲି, ନହେଲେ ଟଙ୍କାତକ କାହାକୁ ଦେଇ ଖାଲି ହାତରେ । ଏଇ ରକମ ଲୋକକୁ ନେଇ ସଂସାର କରି ତୁମେ ଖୁଆଁ ବା ପୁଣି କିପରି ହେବ କହ ଦେଖିବ ?

ଦ୍ବିତୀୟ କଥା, ଏଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରେମ ଜାଣନ୍ତି । ମୁଁ ତ କହୁଛି ଏମାନଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରେମ ଅସୌନ । ଭଲ ଏ କିମିତ ହବ ? ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ପ୍ରେମ, ସେତ କେବଳ ସୌନ ସମ୍ବନ୍ଧ । ସେତକ ନ ହେଲେ ପ୍ରେମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା କିପରି ? ସେଇ କଥାତ ! ଆଇନ୍ ବି ସେଇଆ କଲ । ତୁମେ ବାହା ହୋଇପାରିଥାଅ, ଏକାଠି ସାଙ୍ଗସାଥୀ ଭାବରେ ରହି-ପାରିଥାଅ । କିନ୍ତୁ ସେତକ ଯେବେ ହେଇନି, ତାହେଲେ ସେ ବାହା ଅସ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିବ । ଦରକାର ହେଲେ ତାକୁ ଶାନ୍ତି ଦିଆଯାଇପାରେ । ଆଇନ କରିଗନ୍ତି ସୁମାନେ ସେମାନେ ବଡ଼ ମଣ୍ଡିତ, ଗୁଳାର ମାଲିକ, କୋଟିପତି, ଲକ୍ଷପତି । ସେମାନେ କଣ ଆଉ ଭୁଲ କଥାଟେ ଆଇନ କରନ୍ତେ ? ଯୌବନର ଭୋକ ଠିକ୍ ଭାତ, ଡାଲିଖିଆ ଭୋକଭଲି । ଭାତ, ଡାଲି ନ ଖାଇ ଯିମିତ ମଣିଷ ବହୁପାରେନି, ଯୌବନର ଭୋକ ନ ମେଣେଇ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ବହୁପାରିବ । ହଁ, ଏ ଯୋଗି ରୁଷିଙ୍କ କଥା, ନ ? ସେ ତ ଯୌବନ ଭୋଗ କରି କରି ଯେତେବେଳକୁ ଅନ୍ଧ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଯାଏ; ଆଉ ଭୋଗ କରିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ସେତେବେଳକୁ ଚକାମାଲିଟାଏ ପକେଇ ନାକ, କାନ ଛୁଇଁ ବସନ୍ତି; କଣ ନା ଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ଯୋଗ ତ ନୁହେଁ, ସେ ଖାଲି ନାକ, ବାଲ ଛୁଇଁ ହଲପ ଯେ ଆଉ ଜନ୍ମରେ ମଣିଷ ହୋଇ ଜନ୍ମିଲେ ଟିକିଏ ଜଗିରଣି ଭୋଗ କରିବ, ଯିମିତ କି ୭୦।୮୦ ବର୍ଷଯାଏ ଭୋଗ କରିବାର ଶକ୍ତି ରହିଯାଏ । ମିଛ ? ଏଇ ଦେଖନା ମହାସା ଗାନ୍ଧି । ମହାସା ସେ, ରୁଷି ସେ । କିନ୍ତୁ କେତେବେଳେ ? ଛ'ଛଟା ଛୁଆ ହେଲେ । ମାଲସ ବୁଢ଼ୀ ହେଇଗଲେ । ନିଜର ମଧ୍ୟ ଶକ୍ତି କମିଗଲା । ସିଂ ବସିଗଲେ ସବୁ ଗୁଡ଼ିଛୁଡ଼ି ଦେଇ । କ'ଣ ନା ଆମେ ତ୍ୟାଗୀ । ଆମେ ମହାସା । ଏଇମିତକା ଏ ସବୁ ଯୋଗିରୁଷିଗୁଡ଼ା କମ । ସ୍ବାଜ୍ଞ କଥା କ'ଣ ଗୋଟାଏ କହୁବ । ସତ କଥା କହୁବ ତ ପ୍ରେମମାନେ ସୌନ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆଉ ସୌନ ସମ୍ବନ୍ଧ ମାନେ ପ୍ରେମ । କବି କିନ୍ତୁ ସ୍ବା ବୁଝେନି । ସେ କହେ ସୌନ ସମ୍ବନ୍ଧ ଗୋଟାଏ ବାକେ କଥା । ଏଉଟା ପେଟ ଭୋକଭଲି ଭୋକଟାଏ । ଅସମ୍ଭାଳ ଭୋକ ଲାଗିଲେ ଯିମିତ, ଜାତିପତି, ଭଲମନ୍ଦ ବିଷ୍ଣୁର ନ କରି ମଣିଷ ଯାହା ପାଇଲା ତା ଖାଇ ଆଉ ପେଟ ଲୁଲୁକୁ ଶାନ୍ତି କରେ, ସେହିପରି ସୌନ ଭୋକ, ବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋକ

ଲଗିଲାବେଳେ, ଯାହାକୁ ମନ ବଳିଲା ତା ଉପରେ ତାକୁ ଶାନ୍ତି କରି ପକାଅ । ସେଥିରେ ପ୍ରେମ ଗୋଟାଏ କଣ ଆଏ ? ଭୋକ ଦାଉରେ ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲୁ ତୁଟି, କି ଗନ୍ଧିଆ ପଖାଳ କି ଦାନ୍ତଭଜା ଆରମ୍ଭା ପିଠା ଚୋବାଇଯାଅ, ତୁମେ କଣ ସେ ଜନସବୁ ସୁଖ ପାଅ ବୋଲି ଖାଇଥାଅ ? ପେଟ ପୁରୁଗଲେ କି ପେଟରେ ଭୋକ ନ ଥିଲେ, ସେ ଜନସବୁ ତୁମେ ଭଲ ଚାହିଁଥିବ ? ଏ ବି ପିମିତି କଥା । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭୋକଲଗି ମୁଁ ଯେବେ କୁ ମାଲକନ୍ଧିଆ ପାଖକୁ ଯାଏଁ, ତାହେଲେ ମୁଁ ତାକୁ ପ୍ରେମ କରୁଛି ବୋଲି କହିବାଟା ବଡ଼ରକମର ମୂର୍ଖାମି । ସେ କବିଙ୍କର ଯୁକ୍ତି । ଆହା, କି ସୁନ୍ଦର ଯୁକ୍ତି ନୁହେଁ କି ? ଘରେ ମାଲସ ମହଜୁଦ୍ । ଏଣେତେଣେ ଯାଇ ନାଗରଣି କରିବେ ଆଉ କହଲେ, ଶୁଣ କି ସୁନ୍ଦର କଥାମାନ । ତା'ଠି ପ୍ରେମ ନ ଥିଲା, ଖାଲି ପିମିତି ଯାଇଥିଲା ଭାରି ତା ପାଖକୁ ନା ! ତୁମେ ଭଲ ଏପରି କଥା କେବେହେଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ? କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରେ ? ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କଲ । ସେଉଟାତ ନ୍ୟାସ୍ । କିନ୍ତୁ ଓଲଟି କ'ଣ ଜବାବ ମିଳିବ ଜାଣିବ ? ତୁ ମତେ ଭଲ ପାଉନୁ । ଭଲ ପାଉଥିଲେ ତୁ ମତେ ଏପରି ସନ୍ଦେହ କରନୁନି । ଭଲ ସନ୍ଦେହ କରିବାର ଆଉ ରହୁଲା କ'ଣ ? ନିଜ ଗୁଣରେ ତ ମାନ୍ତବ୍ୟ ଯାଇଥିଲା ତା ପାଖକୁ । ଆଉ ସନ୍ଦେହ କଣ କରି ପକେଇଲି ମୁଁ ? ଭଲ ଏମିତି ମଣିଷକୁ ନେଇ କିମିତି ଘର କରିବ ?

ତୁମ୍ଭେ କଥା...ଏ ଯୁ କବିଗୁଡ଼ାକ, ଏଗୁଡ଼ାକ ନିଜେତ ବଡ଼ ଅସ୍ଥିର, ଆଉ ସେ ଗୁଡ଼ାନ୍ତ ଜଗତଜାଯାକ ତାଙ୍କର ଭଲ ଅସ୍ଥିର ହୁଅ । ଛନଛନ ଛନଛନ ଜୀବନର ସେ କୁଆଡ଼େ ଉକ୍ତ । ଯୁ'ଠି ଏ ଛନଛନ ଛଲ ଛଲ ଭାବ ନାହିଁ, ସେଠି ସେ ଜୀବନର ଦୁର୍ଦ୍ଦୁକ ପା'ନ୍ତି ନାହିଁ । ପା'ନ୍ତି ମରରେ ସ୍ଥିରତା, ଶୀତଳତା । ତାଙ୍କୁ ସେଗୁଡ଼ାକ ଭଲଲଗେନ । ତୁମେ ଯେବେ ସବୁଦିନେ ପହୁଲି ବିବାହ ବେଳର ଛଲ ଛଲ ଛନ ଛନ ଭାବ ରଖନ୍ତୁ, ତାହେଲେ କେଜାଣିବା ତାଙ୍କୁ ଭଲଲଗନ୍ତା । ଭଲ ଏ କିମିତି ହେବ ? ଅଭିଆଡ଼ି ବେଳର କଥା । ପହୁଲି ବିବାହର ଚୁଙ୍ଗୁଚୁଙ୍ଗିଆ ବୟସର କଥା ସବୁଦିନେ କିମିତି ରହୁବ ? ବାହାହେଲେ ହେଁ, ଘର ସଂସାର କଲେଇଁ, ପିଲା ଛୁଆ ହେଲେଣି, ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ କେତେ ବୋଝ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ମାଡ଼ିଆସୁଛି । ଆମେ ପିମିତି ତଜ ତଜ ଚୁରୁଜ ଚୁରୁଜ ହେଲେ ଆମକୁ ସଂସାର କଣ କହିବ ? ଆଉ ଆମର ଏ ସଂସାରଟି ଚଳିବ କିମିତି ? ସେ ସେ କଥା ବୁଝିବେନ । ଗୁଡ଼ା ହେଲେ ବି ପିଲାଙ୍କ ଭଳି ଡେଇଁବା, ହସିବା, ଗୀତ ଗାଇବା, ଖେଳିବା ଓ ଚଗଲୁଛ ଭଳି ଏବେତେଣେ ବୁଲି ଧାଇଁବାଟାହିଁ ତାଙ୍କର ସୁଖ । କିପରି କଥା କଣ ? ଜବାବ ମିଳିବ—ଜୀବନଶକ୍ତି ହିଁ ଭଗବାନ, ସତ୍ୟହିଁ ଭଗବାନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହିଁ ସତ୍ୟ । ଜୀବନଶକ୍ତି ହିଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । କି ମଜ୍ଜା ! କଥାଟା ବୁଝୁଛ ତ, କଥାଟା କିମିତି ଗଢ଼ିଗୁଲିଲା ? ଜଣେ କବି ତ ଏଇ ମଇଲା ସାଲୁ ସାଲୁ, ଲାଲ ବାଲୁ ବାଲୁ, ସିନ୍ଦୂରୀ ସଢ଼ସଢ଼, କଟା ଭଡ଼ଭଡ଼, ଗ୍ରେଟ ପିଲାଙ୍କ ହୃଦରେ ଘୁରୁରୁରୁରୁରୁ

ଅବତାର ଦେଖନ୍ତି । କୁଆ ଜନ୍ମ ହେଲବେଳେ କୁଆଡ଼େ ଭଣ୍ଡାରଙ୍କର ଜ୍ୟୋତି ଝଲକେଇ ଝଲକେଇ ଆସେ । ମୁଁ ତ ନାଶ୍ଟ ନୁହେଁ । ପୋଖର କାଳର କଥା ମୁଁ ଜାଣିନି । ଧାଇଁ ବ୍ୟବସାୟ ବି କରିନି । ସେତେବେଳେ ପିଲା କଣ ଝଲକେଇ ଝଲକେଇ ଆସେ ମୁଁ ଜାଣିନି । ତେବେ ଯାହା ଝଲକେଇ ଆସେ ବୋଲି ଶୁଣିଛି, ସେଗୁଡ଼ାକ ଶୁଣିଲେ ତୁମକୁ ଭାତ ରୁଟିବନି । ତା ଉତ୍ତରୁ କ'ଣ ନା, ସେ ସେତିକ ସେତିକ ବଡ଼ ହେଉଥାଏ, ଏଇ ଭଣ୍ଡାର ଜ୍ୟୋତି ତା ହୃଦରୁ ସେତିକ ସେତିକ କମି ଯାଉଥାଏ—ବୋଧହୁଏ ସିଂଘାଣି, ଲାଲ ଓ ମଇଲାର ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ । ଯୌବନ ଅବସ୍ଥାରେ ସେଥିରୁ କିଛି କିଛି ରହିଯାଏ । ସେ ତା'ର ବଳରେ ଶୋଇ ଶୋଇ ବସି ବସି ସ୍ୱର୍ଗର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଯିମିତି ତାର ବିଚାର କରିବାର ବୟସ ଆସିଯାଏ, ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଣ୍ଟିବାର ଶକ୍ତି ଆସିଯାଏ, ଜ୍ଞାନ ପାଇଯାଏ ସେ, ସେମିତି କୁଆଡ଼େ ଭଣ୍ଡାର ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ପଳାନ୍ତି ଆଉ ସରତାନ ତାକୁ ମାଡ଼ିବସେ । ଏଇତ କବିଙ୍କର କଥା । ସଂସାରଜ୍ଞାନ, ବୋଧଶକ୍ତି, ଏସବୁ ଖରାପ । କିଶୋରର ଅବୋଧତା ଓ ଯୌବନର ଅବାଧତା କୁଆଡ଼େ ଭଲ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସବୁବେଳେ ପିଲା ବା ଟୋକା ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ବୁଢ଼ା ଦିନରେ ଦିହ ନପାରିଲେ ବି ଗୁଡ଼ାଏ ହୋ ହୋ ହୋଇଯିବା, ଧୂରୁଡ଼ୁ ଧୂରୁଡ଼ୁ ହୋଇ ଦ' ଗୁର ପାହୁଣ୍ଡ ଧାଉଁଯିବା ଆଉ ବାକି ସମସ୍ତତକ ଶୋଇ ଶୋଇ ଅଲସ, ନିରର୍ଥକ ଓ ଅଦରକାଶ୍ଟ ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ାଏ ଦେଖି ମନକୁ ମନ ଟେକିହେବାରେ ଜୀବନଟା କଟାଇଦେବାକୁ ସେ ଚାହେଁ । ଏମିତି ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ବାସ୍ତବ ସଂସାରର କଠିଣ ଜୀବନ କେମିତି କଟାଇବ ତୁମେ ?

ଏମିତି ଅନେକକଥା କହିବାକୁ ଅଛି । ଧୂତକ କହିଗଲଣି, ଏଇଥିରୁ ତୁମେ ବୁଝିପାରୁଥିବ—ଏ କବିଗୁଡ଼ାଙ୍କର ମନ ଠିକ୍ ନୁହେଁ, କି କଥା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସ୍ୱାଙ୍କର ତଳ ଓପର କାହାରି ଠିକଣା ନାହିଁ । କେତେବେଳେ ଅଣ୍ଟା, କେତେବେଳେ ଗରମ, କେତେବେଳେ ଇସ୍ତାଦ୍, କେତେବେଳେ ଲହୁଣି । ଖାଲି ବାହାପିଆଗୁଡ଼ାକ ମ ଖାଲି ବାହାପିଆଗୁଡ଼ାକ । ଏଗୁଡ଼ାକୁ ବାହାହେଇ ଘରସଂସାର କରିଅଛି ! ତୁମେ କେବେହେଲେ ତା କରିବନି । ଭଲ ଭଲ ଗୀତ ଲେଖି, ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଚିଠି ବନେଇ ସେ ତୁମକୁ ଭୁଲାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଜାଣିରଖ, ସେଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ଡାକ୍ତା ଆବାଜ । ସେଥିରେ ଯେବେ ଥରେ ଭୁଲିଲ ତାହେଲେ ପସ୍ତୁରିଥିବ ଜୀବନଯାକ ।

ଏ କି ସାହୃଦ୍ୟ ?

ଅଳକାଲି ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ବହୁତଥର ବାହାରିବାର ମୁଁ ଦେଖିଲିଣି ଯେ, ଏତେ ବର୍ଷର ଉଦ୍ୟମ ସତ୍ତ୍ୱେ ଓଡ଼ିଆ ସାହୃଦ୍ୟ ପଢ଼ୋଣୀ ଭାରତୀୟ ସାହୃଦ୍ୟ ସହୃଦ୍ୟ ତାଳ ଦେଇ ଠିଆ ହେବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ହେଉନାହିଁ, କାହିଁକି ? ଏ କଥାଟା କେତେଦିନ ତଳେ କୌଣସି ପତ୍ରିକାରେ ଘମାଘୋଟିଆ ଭାବରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିଲା । ସେସବୁ ପଢ଼ି ମୁଁ ସେ ବିଷୟରେ କେତେପୁଷ୍ଟା ଗାରେଇଗଲି । ତାପରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଫୋପାଡ଼ିଦେଲି, ଭାବିଲି, କି ଲଭ ? ମୁଁ ତ ସାହୃଦ୍ୟକ ଭିତରେ ଗଣା ନୁହେଁ—ମୋ କଥା କିଏ ଶୁଣିବ, କିଏ ଛୁପିବ ? ମୁଁ ଯେବେ ସାହୃଦ୍ୟ-ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରୁ ଜଣେ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତାହେଲେ ମୁଁ ଅବୁଲୁ ବାବୁଲୁ ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସାହୃଦ୍ୟ ବୋଲି ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଛପାହୋଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ତା' ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ ଏ ସବୁରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ?

ମୁଁ ଜାଣେ, ଏ ଗୋଟାଏ ପଳାତକ ଭାବ । ସେଇଥିପାଇଁ ତ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ କଲି । ଓଡ଼ିଆ ସାହୃଦ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟାଏ ପଳାତକଭାବ ପଣିତ, ବିଶେଷତଃ ସାହୃଦ୍ୟରସିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ । ସେମାନେ ଯାହା ଶୁଣୁଁଚନ୍ତି, ତା ପାଉ-ନାହାନ୍ତି । ଥରେ ଦିଅର ପାଞ୍ଚଥର ସେ ବିଷୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କଲେ ମଧ୍ୟ, ସେମାନଙ୍କ କଥାକୁ ଉପହାସରେ ଉଡ଼ାଇଦିଆଯାଉଛି । ସାହୃଦ୍ୟ-ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଭିତରେ ଆସନ ମାଡ଼ି ବସିବାକୁ ଯେଉଁ ଗୁଣଗାରିମା ଲୋଡ଼ା, ତା ତ ତାଙ୍କର ନାହିଁ ବା ସେ ଗୁଣଗାରିମା ଦେଖେଇ ସାହୃଦ୍ୟକ ବୋଲାଇବାରେ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଯାହା ହସିବ ହୋଇଯାଉ ହୋ, ଆମେ ଆଉ କଣ କରିବା ? ଏହି ମହାପଳାତକ ମରୁଟା କପି ସେମାନେ ଚୁନି ପଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି । ଯେତେଦିନଯାଏ ସାହୃଦ୍ୟ ଶାସନରେ ସାଧାରଣତତ୍ତ୍ୱ ନ ଆସିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାହୃଦ୍ୟର ବିଚାର ଓ ପୁରସ୍କାର କେବଳ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ବା ଦଳଗତ ମତବାଦ ଉପରେ ଅବଳ ରହୁଛି, ଯେତେବେଳେଯାଏ ଖୋସାମୋଦ ତୋଷାମଦ ଉପରେ ସାହୃଦ୍ୟକ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିର୍ଦ୍ଧାର କରୁଛି, ସେତେଦିନଯାଏ ଓଡ଼ିଆ ସାହୃଦ୍ୟ କାହିଁକି, କୌଣସି ସାହୃଦ୍ୟର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ତାପରେ ଦ୍ୱିଷ୍ଟାୟ କଥା ହେଲା, ସାହୃଦ୍ୟ ସେପରି ଗଭୀର ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ; ସାହୃଦ୍ୟକ ସେ ସେପରି ସଫଳାଳ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ସାହୃଦ୍ୟକ ଓଡ଼ିଆ ହିଁ ରହୁବେ । ସେ ବୈଦେଶିକ ସାହୃଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଯେତେ ପ୍ରଭାବିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ,

ସେଥିରେ ସେ ଯେତେ ତୁଟି ରହିଲେ ମଧ୍ୟ, ବିଦେଶୀ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଦୁଇଶହ ବର୍ଷର ବିଲଗ୍ନ ପ୍ରଭାବରେ ବଢ଼ି, ବିଲଗ୍ନରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗଣ୍ଡା ପାଇ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଭରଣାସ୍ତ୍ର ଠିକ୍ ବିଲଗ୍ନ ବଜ୍ରପାରିନାହାନ୍ତି । ଅଜିହ୍ଵାଏଁ ମଧ୍ୟ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟଯୁଗର ଓଡ଼ିଆ କବିମାନେ ଗୁପ୍ତାସାନା ଓ ପରିପ୍ରସାରର ଅଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଘରେ ଘରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲେ ଓ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅପ୍ରିୟ ଓ ଦୃଷ୍ୟ କରିବାର ଗୋଟାଏ ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରବେଶ । ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ପାଠିଏ ବର୍ଷ ହେଲା ଲାଗି ଆସିଛି ତଥାପି ଓଡ଼ିଆର ମନ ଉପରୁ ତାଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲୋପ ପାଇ ପାରିନାହିଁ । ମୁଁ ତ ବେଳେ ବେଳେ ଭାବେ, ଅଜିକାଲି ଯେଉଁମାନେ ସାହିତ୍ୟରଥୀ ଓ ସାହିତ୍ୟ ମହାରଥୀ ବୋଲି ପଛନ୍ତୁରା ମାରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେବେ ଏହିପରି ପରିପ୍ରସାର ମାନ୍ଦ୍ରୀଣି ବର୍ଷ ଶୁଳ୍କନ୍ତା, ତାହେଲେ ତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ରହିନ୍ତା । ଯାଉ, କଥା ହେଲା, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ କୃଷି ଉପରେ ଗଢ଼ା ନ ହେଉଛି ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନର ବିଶିଷ୍ଟତାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ ନ କରୁଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପାଖରେ ସର୍ବକାଳ ଲୋକପ୍ରିୟତା ପାଇପାରିବ ନାହିଁ କି, ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ତାର କାରଣ ଯେ କୌଣସି ମନସ୍ତତ୍ତ୍ଵବିତ୍ କହିପାରିବେ ଓ ସହଜରେ ବୁଝିପାରିବେ । ଯେଉଁଠାରେ ଚେତନ ଓ ଅଧଃଚେତନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ବିବାଦ ସଦାସର୍ବଦା ରହିଯାଉଛି; ସେଠାରେ ମାନମୟତାର ଅନ୍ତରତମ କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ର ଆଲୋଡ଼ି ସେଥିରୁ କବିତାନ୍ତ୍ର ବା ସାହିତ୍ୟ ଅମୃତ ବାହାର କରିବା ଅସମ୍ଭବ ।

ଏହି ମାନମୟତାଟା ସୁଖି କ'ଣ ? ସାହିତ୍ୟ ବା କଳା ମାନମୟତାର ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ମାତ୍ର । ମାନମୟତା ହେଲା, ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରଖ୍ୟାପନ । ଯେ ଜୀବନକୁ ଭଲ କରି ପଢ଼ିପାରିଛି, ବୁଝିପାରିଛି, ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଉପଲବ୍ଧ କରି ନେଇପାରିଛି, ସେଇ ଏକା ଉକ୍ତ ସାହିତ୍ୟର ସ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇପାରେ, ଯେବେ ତାହାର ଉପଲବ୍ଧକୁ ଶ୍ଵାସରେ ପ୍ରକାଶ ସାହିତ୍ୟ କାହିଁକି, କୌଣସି ସାହିତ୍ୟର ଅଭ୍ୟୁଦ୍ଧାନ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ତାପରେ ଦ୍ଵିତୀୟ କଥା ହେଲା, ଗୋଟାଏ ହୁଲୁଗ ଉଠିବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଦୁର୍ବଳ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ପ୍ରଭାବରେ ସାହିତ୍ୟ ସବୁ ଦେଶରେ ଗଭୀରତା ହରାଇଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହା କିଛି ବିଶେଷ କଥା ନୁହେଁ । ଏ କଥାଟା କବିତା ଦିଗରେ କିଛି କିଛି ମାତ୍ର ସତ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଆଦୌ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଆରଡ଼ ଅସହକ୍ଷୟଲି, ବନ୍ତାଶ୍ରମପୋଲ, ଷ୍ଟିଫେନ ଲିକକ୍ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କର ସାହିତ୍ୟରେ ଗଭୀରତାର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଅଥଚ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ଦୁର୍ବଳମାନ ଲାଲଣ୍ଡ ଓ ଆମେରିକାରେ ଯେତେ ପ୍ରବଳ, ଓଡ଼ିଶାରେ ତାର କାଣ୍ଡିଶ୍ଵ ଏ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । 'ରୁଷିଆ

ସାମ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତି' କୁହାଯାଏ । ସେଠି ସାହିତ୍ୟ କେବଳ ପ୍ରସ୍ତୁତମୁଖୀ । ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀର ଜାତି ବସ୍ତାନ କରିବା ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ହିଁ ତାହାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସତ ନୁହେଁ, ସତ ହୋଇଥିଲେ ଏଇ ବର୍ଷ ଜଣେ ରୁଷୀୟ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସାହିତ୍ୟିକ ନୋବେଲ ପାଇକ ପାଇନଥାନ୍ତେ ।

ପ୍ରକୃତ କଥା ତା ନୁହେଁ, ଆମର ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଗଲାଣି । ଆମ ଦେଶରେ କିଛି ହେଲେ ସେ କଥାକୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ସେହିପରି କଥା ସହିତ ଚୁଲନା କରିବା ଏ ଗୋଟାଏ ମନ୍ତ୍ରବଦ୍ଧ ଭୂଲ । ସେପରି ମତେ କାଳିନ୍ଦୀବାବୁଙ୍କ ସହିତ, ବା କାଳିନ୍ଦୀବାବୁଙ୍କୁ ତତ୍କାଳୀନ ମାନସିଂହଙ୍କ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଚୁଲନା କରାଯାଇପାରେନା, ସେହିପରି ଓଡ଼ିଶାକୁ ବଙ୍ଗଳା ସହିତ ବା ଭାରତକୁ ଆମେରିକା ସହିତ ଚୁଲନା କରାଯାଇ ପାରେନାହିଁ । ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଅନ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଏ ଦେଶର କୃଷ୍ଣ ଅନ୍ୟ ଦେଶର କୃଷ୍ଣଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ଏ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ଏ ଦେଶ କୃଷ୍ଣର ଅନୁରୂପ ଓ ଅନୁକୁଳ ହେବା ଦରକାର । ତା ନହେଲେ ସେ ପାରିବ, ମର୍ମେମର୍ମେ ଉପଲବ୍ଧ୍ୟ କରି ନେଇପାରିବ, ସେଇ ଏକା ଭିତ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରକ୍ଷା ହୋଇପାରେ, ଯେବେ ତାହାର ଉପଲବ୍ଧ୍ୟକୁ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଶକ୍ତି ସେ ହାସଲ କରିପାରିଥାଏ । ଏହି ମାନବସୂତା ଡିଂଚୋପା ଲୁହ ଗଢ଼ାଇବାରେ, ବୁଝେ ହସାଇଦେବାରେ ବା ନଚେଇ-ଦେବାରେ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଏନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଡିଂଚୋପା ଲୁହ ଗଢ଼େଇ ପକାଇବା ବଡ଼ ଶସ୍ତ୍ର । ସେହିମାନେ କଥାରେ କଥାରେ କାନ୍ଦୁପକାନ୍ତି ବା ହସିଉଠନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଗଭୀରତା ନଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟର ଏଇ ଅଗଭୀରତାର ସୁଯୋଗ ନବାକୁ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାଯାଏ ବା ଯେଉଁ କଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଏ, ତାହା ଖାଲି ଅନର୍ଥର ନୁହେଁ, ଅସାଧୁ ମଧ୍ୟ ।

ମୁଁ ଯାହା ସବୁ କହୁଛି ତାହା ଭୁରି ଭୁରି ଉଦାହରଣଦ୍ବାରା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରେ । ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସମାଲୋଚକ ଏସବୁ କହୁଛନ୍ତି । ଏ କିଛି ମୋର ମନଗଢ଼ା କଥା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ 'ସମାଜ'ର ତିନୋଟି ପ୍ରମୁଖ ମଧ୍ୟରେ ଏ ସବୁ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ପ୍ରମାଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଆଦୌ ନାହିଁ । ଯଦି କୌଣସି ପାଠକ ଏସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ବା ବୁଝିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ତାହେଲେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ହାଜର ଅଛି ।

ତେବେ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି, ପୁଅ ମରିଗଲେ ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦନ୍ତି; ଅଭାବ ଅନାଟନରେ ପଡ଼ିଲେ ସମସ୍ତେ ହନ୍ତସନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ମୁଁ ଯେବେ କେବଳ କହିଯାଏ ଯେ, ଖାଲି ହରିଜନ ବା ଆଦିବାସୀମାନେ ପୁଅ ମରିଗଲେ କାନ୍ଦନ୍ତି ବା ଅଭାବ ଅନାଟନରେ ହନ୍ତସନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ତାହେଲେ ମୁଁ ସତ ତ କହିବି ନାହିଁ, ବରଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଣ-ହରିଜନ ଓ ଅଣ-ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବି ମାତ୍ର; ଅଥଚ ସାହିତ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ

ପାଇଁ । ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ି ବା ଦେଖି ଯେବେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ସମାନ ଆନନ୍ଦ ବା ଶ୍ରୋତା ନ ଆସିଲୁ, ତାହେଲେ ସେ ମାନବସ୍ୱତାନ୍ତ୍ରୋଦ୍ଧେୟ ହୋଇଯିବ, ସୁତରାଂ ଉଚ୍ଚ ସାହିତ୍ୟର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

କହିବାର ତ ଅନେକ ଅଛି, ଦୁଇ ଦୁଇଟା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । କି ଲାଭ କହୁ ? ତେବେ ମତେ ଯେବେ କେହି ପଚାରେ, ମୁଁ କହିବି, ଆମର ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟ ଗୁଣୋତ୍ତମ ଓ ଧୀମାନ ଲେଖକ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିପାରନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଲେଖିପାରୁନାହାନ୍ତି, ତାର କାରଣ ସେଥିଲଗି ପ୍ରେରଣାର ଅଭାବ । ସାହିତ୍ୟକୁ ଯେବେ ଦଳଗତ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ପରାବରୁ ମୁକ୍ତ କରି ରାଜନୀତିରୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଏ ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶନ ଓ ପ୍ରସାର ଯେବେ ନିରପେକ୍ଷ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କରାଯାଏ, ତାହେଲେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର ସେ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ସମାନ ଆସନ ପାଇପାରିବ । ବାକି ଯେଉଁ ସବୁ କଥା, ସେ କେବଳ ବାଜେ । ଆମର ଦେଶ ଛୋଟ, ଆମର ପାଠକମଣ୍ଡଳୀ ସ୍ମୁଦ୍ର, ଏସବୁର କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ଜେକୋସ୍ଥୋଷ୍ଟକିଆ ଆମଠାରୁ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ନୁହଁ; ତଥାପି ସେ ତ ଉଚ୍ଚ ସାହିତ୍ୟ ଦେଇ ପାରୁଛି ।

ଗୋଟିଏ ସଫଦଳୀୟ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରକାଶନର ଉଦ୍ୟମ ଥରେ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଯେଉଁଥିରେ ମୁଖ୍ୟ ହୋଇ କାଲିନ୍ଦୀବାବୁ, ଶରୀବାରୁ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇଥିଲି, ହେଲୁନାହିଁ କିନ୍ତୁ । କିମିତି ହବ ? ବଡ଼ ହବ କିଏ ? ହାୟରେ ହତଭାଗା ଦେଶ । ‘ଶିବୋନାସ୍ତି ଶିରୀଷାକା’ ।

ନିଖିଳ ସ୍ୱରତ ଲେଖକ ସମ୍ମେଳନ—ମମାଜ ତା ୧ । ୧ । ୫୯

ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଗ୍ରାଞ୍ଜ

ସତ୍ୟବାଦୀ ମନ୍ଦିର । ମହାଦାସ ଜାଲବାକୁ ସେବକ ଯେତେବେଳେ ଏହି ମନ୍ଦିରର ଶିଖାକୁ ଉଠି ଚାଲିଆଡ଼କୁ ତା'ର ଚକିତ ଚାହିଦା ଚଳାଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ଦେଖେ, ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପଶ୍ଚିମ ଓ ଉତ୍ତରରେ ଆଖି ଯେତେଦୂରଯାଏ ଦର୍ଶିଯାଏ ଗୋଟାଏ ଶ୍ୟାମଳତାର ବସ୍ତ୍ର ଆସ୍ତରଣ । ବଉଳ, ତମାଳ ଓ ଛୁରିଆନର କେନ୍ଦ୍ର ଶ୍ୟାମଳ ଶାନ୍ତଶ୍ୟାମମୂର୍ତ୍ତି । ମହାଯୋଗେଶ୍ବର ବାସୁଦେବ ଯେପରି ଏହି 'ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ ଶେଷ'ରେ ଯୋଗନଦ୍ରାରେ ଶୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଧୀର ପବନ ବେଗରେ ଦୋଳାୟମାନ ଶ୍ୟାମପତ୍ତବଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଦୁହସ୍ବର ମୁଦୁମଧୁ ସ୍ବନର ସୂଚନା ଦେଉଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣରେ ନାରିକେଳ ବନ ନାରାୟଣୀ ସେନାଙ୍କ ଭଳି ସିଧାସଳଖ ଭାବରେ ଏହି ଯୋଗନଦ୍ରାଗତ ଭଗବାନ ବାସୁଦେବଙ୍କର ରକ୍ଷାପାଇଁ ଜଗି ରହୁଛନ୍ତି । ପୁଷ୍ପରେ ନିଜେ ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥ ହାତରେ ବଂଶୀ, ଗୋଡ଼ରେ ନୁପୁର, ମୁଣ୍ଡରେ ଶିଖିତୁଳ ଓ ନାକରେ ମୋତି ବସୁଣୀ ଲଗାଇ ଆଗୁଆଳ ହୋଇ ରହୁଛନ୍ତି—ଯେପରି ଯୋଗେଶ୍ବରଙ୍କର ଯୋଗରେ କୌଣସି ରକମ ବ୍ୟାଘାତ ନହୁଏ, କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ଆଖି ନ ଆସେ ।

ବୃନ୍ଦାବନଠାରୁ କାହିଁଯାଏ ବୁଲିଆସିଲେ ଗୋପୀନାଥ ସତ୍ୟର ସନ୍ତାନରେ । ସତ୍ୟ ମିଳେନ । ଗୋଟାଏ ମହାନ ମିଥ୍ୟାର ମାୟାଜାଲରେ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଜର୍ଜରିତ । ଗୋପାଳ ଗଉଡ଼ ତାଙ୍କର ବଡ଼ ଭାଇ ହଲଧରଭୂପୀ । ଗୋରୁଙ୍କ ଲାଗି ଶ୍ୟାମଳ ଦାସ ଲେଡ଼ା । ଶ୍ୟାମଳ ଦାସ ଲାଗି ବର୍ମା ପାଣି ଦରକାର । ବର୍ମା ଚାଷୀର ଜୀବନ । ନବ-ଦନଶ୍ୟାମ ଶିଖିପୁଛ, ତଡ଼ିତ ଲେହନ କଟିବାସ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏମାନଙ୍କୁ ଦୟା କରନ୍ତି । ନବଦନ ଆସେ, ମୟୂର ନାଚେ, ବିଜୁଳି (ରାଧା) ଖେଳେ, ନୂଆ ମେଘର ନୂଆ ପବନ ବାଉଁଶରକ୍ତରେ ପଣି ବେଶୁ ବଜାଏ, ବିଜୁଳିକୁ ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ଲୁଚିଯାଏ । ଗୋପୀମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି, ନାଚନ୍ତି, ନଇ ବଢ଼େ, ସାପ ଖେଳେ, ଶଗଡ଼ ଭାଙ୍ଗେ, ଗଛ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼େ, ବଗ ନିରାହାରରେ ମରିଯାଏ, ନିଆଁ ଲାଗିଯାଏ—କେତେ କ'ଣ ସେ, ହୁଏ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଧରକୁ ଅଗମନ କରନ୍ତି, ଗୋପୀନାଥ ଗୋପୀ-ମାନଙ୍କର ପୂଜା ପାଆନ୍ତି । ଏ ଆନନ୍ଦର ସୌଭାଗ୍ୟର ଦେବତା । ସେ ଯୋଗୀ ନୁହନ୍ତି, ଯୋଗେଶ୍ବର ନୁହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକ ଯୋଗେଶ୍ବର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ମିଶାଇଦେଇ ଗୋଟାଏ ମିଥ୍ୟାଜାଲ ବସ୍ତ୍ରର କରି ଦେଇଛନ୍ତି ମାୟାଜାଲ, ମିଛ ମାୟାର ଗୋଟାଏ ପ୍ରହେଳିକା । ଏ ପ୍ରହେଳିକା କପରି ଭାଙ୍ଗିବ, କପରି ସତ୍ୟର ବିକାଶ ହେବ, କପରି ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ନିଜ ରୂପ ଲୋକେ ଜାଣିବେ—ଏଇଥିପାଇଁ

ଗୋପୀନାଥ ବୃନ୍ଦାବନଠାରୁ କାଷ୍ଠଯାଏ ବୁଲିଗଲେ । ସତ୍ୟ ପାଇଲେନି । ବୁଲି ବୁଲି ପାଇଲେ ଏଇ ସତ୍ୟବାଦୀରେ । ରହୁଗଲେ ଏଇଠି ଆସନ ଜମେଇ । ଏଇଠି ତାଙ୍କର ଦୟାରୁ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତର ମୁହଁରୁ କାହାରୁଥିଲା ଅତି ଉପାଦେୟ ତାଙ୍କର ଅନୁସରଣୀୟ ମହାସତ୍ୟ—ରାସଲୀଳାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭଗବତ୍ ଗୀତାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନୁହନ୍ତି, ହୋଇ ନପାରନ୍ତି । ଜଗତ କ’ଣ ବୁଝିଲୁ ? ସତ୍ୟର ରୂପ କଣ ତା ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ? ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥ ଓ ମହାଯୋଗେଶ୍ବର କୃଷ୍ଣଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ବିକାଶ ହେଲା; ତଥାପି କଥାଟି ଜଗତ ସେ କଥା ମାନିଲା ?

ସତ୍ୟର ସଞ୍ଚାର ହେଲା ଏଇଠି, ସତ୍ୟର ସମାଧି ମଧ୍ୟ ହେଲା ଏଇଠି । ଏଇ ଜାଗାର ଧୂଳିରେ ସତ୍ୟବାଦୀର ପାଦଧୂଳି ମିଶିଛି । ଏଇ ଜାଗାର ମାଟିରେ ସତ୍ୟବାଦୀର ଦେହ ପାରିଶ ହୋଇ ମିଳେଇଯାଇଛି । ସେଇ ଗୋଟିଏ ଶୃଙ୍ଗାନରେ ଏଇ ଯେ—ଏଇ ଦେଖାଯାଏ ମନ୍ଦିର ଶିଖରୁ ସେଇ ଶୃଙ୍ଗାନ, ସେଇ ତଳ ହାତର ଷ୍ଟୁପୁସ୍ଥାନ—ଯେଉଁଠାରେ ଏମିତି ଗୋଟାଏ ଦିନରେ ସତ୍ୟବାଦୀର ଦେହରେ ନିଆଁଲଗାଇ ଦିଆଗଲା । ଏଇଠୁ ସେଇ ନିଆଁରେ ତାଙ୍କ ଦେହରୁ ପବନ ବାମ୍ଫ ହୋଇ ଧୂଆଁରେ ଉଡ଼ିଗଲା—କୁଆଡ଼େ ? ସ୍ବର୍ଗକୁ ? ନରକକୁ ? କେଉଁଆଡ଼କୁ ? କେହି ଦେଖିଲେ ନାହିଁ, କେହି ବୁଝିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ପରେ ଗୋଟାଏ ଗୁଡ଼ା ଆସିଲା, ତାଙ୍କୁ ଭାର ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଦେଖିବ ବୋଲି । ଦେଖିଲା ମାତ୍ର ମୁଁଠାଏ ପାରିଶ । ସାରିଟି ନେଲା ସେ ପାରିଶକୁ, ସେ ଆଖିର ଲୁହରେ ଓଦାକରି ପିଣ୍ଡୁଳା ବାନ୍ଧିଦେଲା । ଭାବିଲା କି ସେ ପିଣ୍ଡୁଳା ସୁଖି ରକ୍ତମାଂସ ହାଡ଼ର ମଣିଷ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ? ନା, ଭାବିଲା, ସେ ପାରିଶ ପବନ, ମହାନ୍, ସବ୍ୟସାଧକବାରଣୀ, ସବ୍ୟସୁତ୍ରପ୍ରଦାୟିନୀ । ପାରିଶପୁଷ୍ପାକ ମଧ୍ୟ ରହିଲା ନାହିଁ, ରଖେଇ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଗଢ଼ିଲେ ସେ ପୋଡ଼ା ଭୁଇଁଟା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ସମାଧି ମନ୍ଦିର । ସରିଗଲା ଆମର କାମ; ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଲାଗି ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଦୈବ ଦାୟିତ୍ବେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲୁ । ଗଲୁ ସତ୍ୟବାଦୀ । ଜାଣିଲୁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ବାସିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ । ଅସ୍ମତ୍ତପ୍ତି । ଏ ଯୁଗରେ ଏ କଥା ଶୁଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ କଥା ମନେପଡ଼ିଗଲା ବୋଲି ଏ କଲ୍ପନା କରିବିଲି । ଡରିଯିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଆତ୍ମାର ନିଷ୍ପନ୍ନ ରୋଦନ ବିଷୟରେ କିଛି ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବାକୁ ଯାଉ-ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିନରେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ମଧୁର ଗାନ ବା ତାନ ଧରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସୁକଣ୍ଠ ସହୃଦ ମୋର ଦୟା ସ୍ବର ମିଳାଇବାକୁ ଯାଉନାହିଁ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଆତ୍ମା ସତ୍ୟବାଦୀର ତମାଳ ବଣରେ, ପୁଷ୍କର ସାଗର-ବେଲାରେ, ଗୋପକଣାସର ବଳବାଡ଼ରେ, ମହାନଦୀର ବାଲିଶେଉଁରେ, ସିଂହଭୂମିର ବଣଜଙ୍ଗଲରେ ଘୁରିବୁଲୁଛି । ମୁଁ ଦେଖିଛି । ସେ ମତେ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଗୁଡ଼ାଏ ବାକେ ପ୍ରଶଂସା ନ ଗାଇବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଛନ୍ତି । ବରଂ କହୁଛନ୍ତି, “ବାବା ଏ ସ୍ତାବକମାନଙ୍କୁ

ମନାକର ମୋର ଏ ସ୍ତୁତି ତାଙ୍କର କୋକିଳ କଣ୍ଠରୁ ନ ବାହାରୁ; ଲେଡ଼ାନାହିଁ ଏ ସ୍ତୁତି, ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ଏ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନର ବକ୍ତୃତା ।”

ଏଇ ଯେ ସ୍ତୁତି, ଏଇ ଯେ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣି ଶୁଣି ନିଦ ଲାଗିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ଏ ସବୁ ଶୁଣିଲେ ବିରକ୍ତ ନରେ, ରାଗ ହୁଏ, ତର୍କତା ଆସିଯାଏ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଏ ଦେଶର ଅସ୍ତୁତି ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ସମାଜପଦ୍ମମାନଙ୍କ ସହକାରୀ ଲାଭାନ୍ତ କରୁଥିଲେ । ଏ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଣିବା ପାଇଁ ବିଦେଶୀ ସରକାର ବିରୋଧରେ ବହୋତ୍ର ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ । ସର୍ବହରା ପାଟିରେ ଦି’ମୁଠା ଅନ୍ନ ଦେବାଲାଗି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଚାଲୁକ ମାଗୁଥିଲେ । ସେ ବହୁଥିଲାବେଳେ କିଏ କେତେ ତାଙ୍କୁ ଗାଳି ନ ଦେଉଛନ୍ତି, କିଏ କେତେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ନିଜ ପାଟିରୁ ଗିଅର ଉଠାଉ ନାହାନ୍ତି, କିଏ କେତେ ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରେୟ, ଶଙ୍ଖ ବୋଲି ନ କହିଛନ୍ତି ! ଅଥଚ ଆଜିକାର ସ୍ତୁତି ଓ ପ୍ରବ ସେଇମାନଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ କି ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ ଝରିପଡ଼ୁଛି । ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ସାହିତ୍ୟରେ ନବଧ୍ୟୁଗ ଆଣିବାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନହୋଇ, ଧର୍ମର କଲଙ୍କ ଓ ଚଳନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳାର ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧଦୁର୍ଦ୍ଦଳ ବଳାନ୍ତି, ଦେଶପ୍ରିୟ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣବାଦକୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି, ନିଜକୁ ସାମ୍ୟବାଦୀ, ବିଶ୍ୱମୈତ୍ରୀବାଦୀ, ଶାନ୍ତିବାଦୀ ଓ ବିବେକବାଦୀ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଏଇମାନେ କପରି ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବେ, ତାହା ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଜାଣୁ । ସେଇମାନେ କହିବେ, “ଏମାନେ ଦେଶର ବିପଦ, ଏମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।” ଏମାନଙ୍କର ନିନ୍ଦାର ସୁଅ ବୋହୁ ଚାଲିବ । ଏମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଚାରଶକ୍ତିକୁ ଘୃଣାକରି କେତେ ବକ୍ତୃତାମାନ ଦିଅନ୍ତେବ ଓ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଆଉ ଟିକିଏ ଖାଲୁ, ସେମାନେ ଏମାନଙ୍କ ନାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ଆୟତ୍ତ କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ନିରାପଦରେ ସତ୍ୟବାଦରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ଆଉ ବହୁନାହାନ୍ତି ଯେ ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ଗୁଣ ଧନ୍ଦଳ ଆଣିପାରିବେ । ସେ ମୃତ ନେତା, ମୃତ ସାହିତ୍ୟିକ । ସେହି ହେତୁ ଶାନ୍ତିଶୃଙ୍ଖଳାର ପ୍ରତୀକ ଏଇ ନେତାମାନେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଏହି ସାହିତ୍ୟରଥୀମାନେ ଏକାଠି ହୋଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବଖାଣୁଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ବକ୍ତୃତାମାନ ଦେଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି କୋକିଳଝଙ୍କାର ପଛରେ ନାକସୁଡ଼ୁକା ରହିଛି । ଏହି ବାର୍ନିକ ଶ୍ରାବ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନରତା ଓ ଅବିଶ୍ୱାସର ବିସମ୍ବାଦରେ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇଯାଇଛି । ମୃତ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜୀବନ-ଘାସ ଆଉ ଥରେ ଜଳାଇବା, ଏସବୁ ଶ୍ରାବର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ; ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ସେ ଯେ ଚରଦିନପାଇଁ ମରୁଛନ୍ତି—ଏହି କଥା ବାରମ୍ବାର କହି ଶାନ୍ତି ଲାଭ କରିବା, ଏହାକୁ ଯୋଡ଼ିଦେବା । ଗୋଟାଏ ଜୀବନ୍ତ

ମହାସ୍ତ୍ରା ପାଉଁଶ ହୋଇଯାଇଛି । ଆମେ ଏହି ଶ୍ରାବ ଦିବସରେ ମାଟିମିଶା ତାର ସେ ପାଉଁଶକୁ ସମାଧିରେ ଥୋଇ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରୁଁ ମାତ୍ର ।

ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ସେମାନଙ୍କ ବଡ଼ବଡ଼ଆଙ୍କ ଶ୍ରାବ କପରି ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟରେ ଆନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ସମେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରୁ, ବିଶେଷତଃ ବିଲତରୁ ଏପରି ଶ୍ରାବ ଦିବସ ପାଳନର ନମୁନା ପାଇଁ । ଆଗେ ଆମ ଦେଶରେ ମହାସ୍ତ୍ରାମାନଙ୍କ ଶ୍ରାବ ଉତ୍ସବ ଓ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପାଳନ କରାଯାଉଥିଲା । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମରେ ଉପବାସ ଓ ଉପାସନା ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଉତ୍ସବ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମାର୍ଚ୍ଚ୍ଚାଂଶୁ ଓ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମହୋତ୍ସବ ଗାଣବାଜଣା, ମିଠେଇଖିଆ ଇତ୍ୟାଦିରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଶିବରାତ୍ରିରେ ସବୁ କାଷ୍ଠା ଉପବାସ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦ, ଉତ୍ସବ, ମେଳା ଇତ୍ୟାଦି କରାଯାଏ । ଏସବୁ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ମୁତ ପିତୃଦେବତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ ଓ ସମ୍ମାନ କରିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଜୀବନ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ସାହ, ଉଦ୍ୟମ ଓ ଉଦ୍‌ଯମନା ଆଣିଦିଏ । ଜୀବନ୍ତ ଲୋକର କର୍ମ କଠିନ ଓ କର୍ମଜ୍ଞାନ ଜୀବନରେ ନୂଆ ଜୀବନଶକ୍ତି ସଞ୍ଚାର କରାଏ । କିନ୍ତୁ ଆମେ କ'ଣ କରୁଛୁ ? ଜଣେକେତେ ଏକାଠି ହୋଇ ନଇ ବା ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଚଳଚର୍ଚ୍ଚଣ ଟିକିଏ କରିଦେଉଛୁ । ତା' ପରେ କେବଳ ଅର୍ଥସ୍ଥାନ, ଦୁଦୟସ୍ଥାନ ଓ ଭାବନାସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ାଏ ଭାଷଣ ଓ ବକ୍ତୃତା । କେବଳ ଗପ-ଘେଉଁଥିରେ ମୁତ ନେତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ସତ୍ତା ନ ଥାଏ, ଥାଏ କେବଳ କେତେ-ଗୁଡ଼ାଏ ସେଡ଼ା କାଦୁଅ ଶସ୍ତାଭାବ, ଥାଏ ମୁତ ପିତୃଙ୍କ ନାମ ନେଇ ନିଜର ଗୁଡ଼ାଏ ଆତ୍ମବଡ଼ିମା ବା ଅସ୍ବପୌରୁଷ । ଇଟାଲି ଭଳି ଦେଶରେ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଶ୍ରାବ-ଦିବସରେ ଦେଶର ସୈନ୍ୟଗଣ ସେମାନଙ୍କ ଜାକଜମକ ପୋଷାକପନ୍ଥ ପିନ୍ଧି ପଥେ ପଥେ ପଇନ୍ତର ମାରନ୍ତି । ସମୁଦାୟ ସହରର ନାଗରିକମାନେ ସୁବେଶ ହୋଇ ବାହାରି-ପଡ଼ନ୍ତି । ସତ୍ତା ହୁଏ, ଦୁଦୟଗ୍ରାସ୍ତ ବକ୍ତୃତାମାନ ଦିଆଗଲା ପରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଖେଳପଡ଼ିଆକୁ ଯା'ନ୍ତି ଓ ସେଠାରେ ସାଇକଲ ଚଢ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ କସରତ ଦେଖାଯାଏ ।

ଏସବୁ ଆମ ନାକକାନିଆଠାରୁ କେତେ ଭଲ ! ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାଣମୟ, ଜୀବନଶକ୍ତିରେ ଭରପୁର । ତାହା ମୁତ ନୁହେଁ, ମୁତ ହବାର ନୁହେଁ । ସାଇକଲ ଦୌଡ଼, ଖେଳ କସରତ ଇତ୍ୟାଦି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ ଖାସ ଖାସ-ନାହିଁ ବୋଲି କେହି କେହି କହୁପାରନ୍ତି, ସେ ତ ମିଛ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଖେଳ, କସରତ, କୁସ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ବାଧ୍ୟବାଧକ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ବୋଧହୁଏ ଖେଳ ବା କୁସ୍ତିପ୍ରିୟ ନ ଥିଲେ । ସେ କିନ୍ତୁ ଆମ ଭଳି ପେଟରେ ବିଷ ରଖି ମୁହଁରେ ଅମୃତ କହୁ ନ ଥିଲେ; ଘେଉଁଥିରେ ତାଙ୍କର ଦୁଦୟ ବିଚଳିତ ହେଉ ନ ଥିଲା, ତାକୁ ନେଇ କେବଳ ଲୋକଦେଖାଣି କାନିଆ ଝୁରୁ ନ ଥିଲେ । କାହାକୁ ମନେ ମନେ ଦୃଶା ଓ ଭୟ କରି ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ତାର ବନ୍ଦନା ଗାଉ ନ ଥିଲେ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ! ଆମେ ଯେବେ ସେମାନଙ୍କର ବାସ୍ତବ ଜ୍ଞାନ, ଜୀବନ ଲାଗି ଜୀବନ ପ୍ରତି ମମତା ଓ ଯାହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ତ୍ରାନ୍ତ୍ୟ ବାସ୍ତବ ତାହା ପ୍ରତି ଅଦର ଶିଖିପାରନ୍ତୁ । ଆମର ଏ ଅନ୍ଧାରମୂଳକରେ ଆମେ କାଳିନିକ ଗୁଣାବଳୀକୁ ବେଶୀ ସମ୍ମାନ କରୁଁ ; ଯାହା ଅଦୃଶ୍ୟ ତାର ପୂଜାକରୁଁ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନ ଉପଭୋଗରେ ଅନେକ କିଛି ମନା ବା ବାଧାର କଲ୍ପନା କରିବୁଁ । ଆମେ ଅନ୍ଧତାର କଥା ଭାବୁଁ ବହୁତ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ବିଷୟ ଓ ପାରମ୍ପରିକତା ଆମକୁ ଜଡ଼ କରିଦିଏ । ଅଦର୍ଶ ଭବିଷ୍ୟତ, ବ୍ୟାବହାରିକତା ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ କରାଏ । ଆମେ ଜୀବନର କଥା, ଚଳଚଳ ଏଇ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦମକରେ ଭୁଲିଯାଉଁ ।

ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିନରେ ଆମେ ନେବଳ କହୁଁ—ସେ ଯା କରିଥିଲେ, ସେ ନା କରିଥିଲେ । ଆମ ଗାଁଗହଳରେ ବାପାମାଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିନ ଆମେ ଭାଇବନ୍ଧୁ କୁଟୁମ୍ବ ଭକ୍ଷ୍ୟଭୋଜି ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଡାକି ଖୁନ୍ ବଢ଼ିଆ ବଢ଼ିଆ ଜନସଂଖ୍ୟାକୁ ଦେଉଁ; ତାଙ୍କ କଥା ଭାବି କବାଟ ନିକଟରେ କାନ୍ଦି ବସୁନାହିଁ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନଟାହାକି ଗଣିବ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପେଟ କମିଥିବା ଭାବେ, ସେ କଥା ଭାବି ଯାଇଛନ୍ତି, ସେଇଥିଲାଗି ପ୍ରାଣପାତ କରିଛନ୍ତି । ଆମେ ତାଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିନରେ ଯେବେ ସବୁ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପେଟ ପୁରାଇ ବକ୍ତେ ଖାଇବାକୁ ଦେଇପାରନ୍ତୁ, ମେଳା ମଉଜ କରାଇ ସେମାନଙ୍କ ଏକମୁଖୀ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ବିଚିତ୍ରତା ଆଣିଦେଇପାରନ୍ତୁ, ତେଲ କସରତ କରାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାର ଯେ ତିନୋଟି ମାନ୍ୟ ମାଲ ପଦ୍ମଚରଣ, ରାଧାଶ୍ୟାମ ଓ ଉତ୍ସବ ତଥାର କରିଥିଲେ, ସେଇମିତିକା ଗୋଟାଏ ହ'ଟା ମାଲ ତଥାର କରିବାର ମୂଳଦୁଆ ଦେଇପାରନ୍ତୁ, ତାହେଲେ ତାଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ ଯଥାର୍ଥ ହୁଅନ୍ତା କିନ୍ତୁ ନା, ଆମେ ହୁଏତ ବଧବା ପତ୍ନୀ ତା ସ୍ବାମୀର ଗୃହସ୍ଥାମ ମନେପକାଇ କାନ୍ଦିଲୁ ଭଲି କାନ୍ଦୁ, ନହେଲେ ଭବିଷ୍ୟତର ଜମାଟ କୁହୁଡ଼ିରେ ଭାସିଭାସି ଅଶ୍ରୁଗଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡିଆ କରିବୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନଟା ଯେ ଆମକୁ ଦେଶ ରହୁଛି ତାର ଲୁହା ପାରିଲା ଦେଇ, ସେ କଥା ଆମେ ଭୁଲିଯାଉଁ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଏଥିରେ ସୁଖୀ ହେଉଥିବେ ନା ବିରକ୍ତରେ ମୁହଁ ଫେରାଇବସି ଯାଉଥିବେ ?

(ଅଲଗୁସ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ମେଣ୍ଟେନାଶନାମକ ପ୍ରବନ୍ଧର ରାସ୍ତାରେ)

ବଟୁଆ

ବଟୁଆ ଓଡ଼ିଆମିର ଗୋଟାଏ ଚିହ୍ନ—ଓଡ଼ିଆମାନେ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆମି;
ବଜୋଡ଼ିଆ ବା ବହାଗେଡ଼ିଆ ବା ତେଲଜୋଡ଼ିଆ ଏ ଚିହ୍ନଟାକୁ ଜାତି ଚିହ୍ନ ବୋଲି
ମାନିବାକୁ ରାଜ ନୁହଁନ୍ତି । କଲିକତା ବଙ୍ଗାଳୀ ସମାଜରେ ‘ବଟୁଆ’ ସିମ୍ବଲ ଗୋଟାଏ
ହୁରୁଲିଆ କଥା, ଆମ ବଜୋଡ଼ିଆଙ୍କ ଆଖିରେ ମଧ୍ୟ ସେଇମିତି । ପାଠୁଆ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ
ନାକକୁ ବଟୁଆ ଗନ୍ଧଟା ଦ’କୋଶ ଦୂରରୁ ଗନ୍ଧାଏ । ବଟୁଆଟିଏ ଦେଖିଦେଲେ ତାଙ୍କ
ଆଖିରେ ଶୁଖୁଆ କଣ୍ଟା ଗଲିଯାଏ । ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କର ହୁକା ଓ ତେଲେଙ୍ଗାଙ୍କର ପିକା ଗନ୍ଧ
ଠାରୁ ବଟୁଆ ଗନ୍ଧଟା କିଛି ବେଶୀ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ନୁହେଁ; ବଟୁଆର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା
କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ; ତଥାପି ବଟୁଆ ‘ଓଡ଼ିଆ’ଙ୍କ ଭଲ ହସକୋଳି ବା ଅଟ୍ଟାବୋଳି ଘର
ମାଡ଼, ବାହାର ମାଡ଼ ଖାଇ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ପଛେଇଲଣି । ଦିନକୁ ଦିନ ଏ ଓଡ଼ିଆ
ଜାତିଟାକୁ ମାଙ୍କରେ ନେଇ ସେ ବଜୋପସାଗରରେ ବୁଡ଼ି ମରିବ । ହାସ୍ତରେ ବଟୁଆ !!!
ହାସ୍ତରେ ବଟୁଆ—ସମ୍ପତ୍ତି ବଟୁଆ !!!

ବଟୁଆର ଏଇ ସେ ଗନ୍ଧ ହେଉଛି, ସେଇଥିରୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗନ୍ଧ ମଧ୍ୟ
ଅନୁମାନ କରିପାର । ବଟୁଆ ଆଣିଥିଲା ଓଡ଼ିଆର ଗୌରବ, ବଟୁଆ ଘେନିଯିବ ଓଡ଼ିଆର
ପ୍ରାଣ । ଓଡ଼ିଆ ସେତେବେଳେ ‘ବଟୁଆ’ ଥିଲା ବେଉସା ପାଇଁ, ପାନ୍ତୀ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ,
ଗୁଳିଗ ପାଇଁ, ନାଆଁ ଅଜିବା ପାଇଁ, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଏ ସୁବିଶେଷ ଗୋଟାକିଆକ
ବସ୍ତ୍ର ହୋଇଯାଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ତା’ର ବଟୁଆଟି ନହେଲେ ଚଳୁ ନ ଥିଲା ।
ସେତେବେଳେ ବଟୁଆ ଖାଲି ପାନ, ଗୁଆ, ଗୁଣ୍ଡି ରଖିବାର ଜାଗା ନ ଥିଲା । ସେଥିରେ
ରତ୍ନଧନ ଜଡ଼ିବୁଟି, ତିଳକ, କୋଅଳି, ଛୁଣ୍ଟ, କରୁଣ୍ଟ, ପଇସାପତ୍ର, ପାନଗୁଆ ମସଲା
ମସଲି ଇତ୍ୟାଦି ହରେକ ଚିଜ । ଖଣ୍ଡିଏ ଗାମୁଛା, ଦ’ଖଣ୍ଡ କଢ଼ା, ଖଣ୍ଡେ ପିଢ଼ିଲା, ଖଣ୍ଡେ
ତାଳ, ଏସବୁରୁ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଡିଲି ବା କୋଅଳି କାନ୍ଧରେ, ଆକୁଲୁ ଥୁକୁଲୁ ବଟୁଆଟି
ଅଣ୍ଟାରେ, ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବାଡ଼ି, ମୁଣ୍ଡରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଠେକା, ପାଦରେ ହଳିଏ ନାଗର
କୋଡା । ବେଶ୍ ଓଡ଼ିଆ ଏତିକରେ ଶୁଲିଲେ ଅର୍ଜନ କରି ଘର ପଇସା, ଦେଶ
ପଇସା, ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ନୁହେଁ, ବିଦେଶ ପଇସା ଦେଶକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଏଇମାନେ
ହେଲେ ବାଟୁଆଁ । ତାଙ୍କ ବଟୁଆ ଖଣ୍ଡି ଥିଲା ତାଙ୍କ ବାଟର ସମ୍ପତ୍ତି—ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆମିର
ଗୌରବ, ତାଙ୍କ ଅର୍ଜନର ଉପାୟ । ସେମାନେ ସାତ ସମୁଦ୍ର ତେର ନଈ, ପରୁଣ
ପାହାଡ଼, ଶହ ଶହ ଜଙ୍ଗଲ ପାର ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ସେହି ବଟୁଆଟି, ଆଉ ସେହି
ଠେକାଟିର କୋରରେ । ଏହି ବାଟୁଆଗୁଡ଼ାକ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ସେନଗାର କରି
ଆଣୁଥିଲେ । ଏହି ବାଟୁଆଙ୍କ ଧନରେ ଆଜିକାଲିର କେତେ ଓଡ଼ିଆ ବାବୁ ବଢ଼ିଲେକ,

ଏହି ବାଟୁଆଙ୍କ ବଣ ଆଜି ସରକାରୀ ଇଡ଼ପାହୁଆ କାମଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବେସରକାରୀ ଇଡ଼ପାହୁଆ କାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାସଲ କରି ବସିଥାନ୍ତି ।

ଏ ମରହଟ୍ଟିଆ କ'ଣ ଗୁଡ଼ାଏ କହୁଛି ହେ ? ବାଉଳାଟାଏ ନା କଣ ? ଆଜିକାଲି ଯେମିତି ଓଡ଼ିଆମାନେ ବଦେଶକୁ ଯାଉନାହାନ୍ତି, କି ପଇସା ଶେକରାର କରୁନାହାନ୍ତି, ଖାଲି ସେହି “ସେକେଲେ ପୁରୋଦ କନୁଗୁଡ଼ାକ” ସିମିତି ଯାଇ ପଇସା ଶେକରାର କରୁଥିଲେ । ଆଃ, ହୁ, ହୁ, ତାଙ୍କ ମଲି ମୁଣ୍ଡ, ତାଙ୍କ ମଲି ଗାମୁଛା, ତାଙ୍କ ଗନ୍ଧିଆ ବଟୁଆ, ତା'ର ପୁଣି ଭୁଲନା ଆମ ଏ ଓଡ଼ିଆ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ !!! ପାଗଲ, ପାଗଲ କନୁ ବାରୁମାନେ; ସେମାନେ ଆଣୁଥିଲେ ଶହ ଶହ, ହଜାର ହଜାର ପାଦପୁଜା ପାଇ, ବେଉସା କରି, ହାକିମ କରି । ତୁମେ ଯାଉଛ ଦଶ ପନ୍ଦର ଟଙ୍କାର ବୁଲିଗିରି କରିବାକୁ, ସେଥିରେ ପୁଣି ତୁମେ ଗୋଟାଏ ଟିଣ ବାବୁସ, ଗୋଟାଏ ଶେସ ଗଣ୍ଡିଲି, ଗୋଟାଏ ବାସନକୁସନ ଜାଗା, ଆଉ ତାକୁ ନେବାପାଇଁ ତୁମର ଦରକାର ଗୋଟାଏ ଅନ୍ତଃ କୁଲି । ସେମାନେ ଯାଉଥିଲେ ଆଣିବା ପାଇଁ, ତୁମେ ଯାଉଛ ଗୋଲମି କରି । ତୁମେ ଯେବେ ବଡ଼ମା ଗୁଡ଼ି ଟିକିଏ ନିରେଖି କରି ଦେଖିବ, ତା'ହେଲେ ତୁମେମାନେ ବୁଦ୍ଧିପାଣବ ଯେ ଏହି ବଟୁଆ ଓ ପୁଟ୍‌କେଣ୍ ଲଡ଼େଇରେ ବଟୁଆର ସିନା ନିହ, ତୁମ ପୁଟ୍‌କେଣ୍‌ର ନୁହେଁ ।

ତେବେ ଆମେ ବଟୁଆକୁ ଦୃଷ୍ଟାକରୁ କାହିଁକି ? ତୁମେ କ'ଣ ଗୁରୁତ ଯେ ଆମର ଆଖି ନାହିଁ, ଆମର ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ, ଆମର ଶିକ୍ଷା ନାହିଁ, ଖାଲି ତୁମେ ପାଠୁଆ, ତୁମେ ବୁଦ୍ଧିଆ ?

ତୁମର ଆଖି ଅଛି, ସେ ଖେଳ କଣ୍ଢେଇ ଆଖି । ତୁମର ବୁଦ୍ଧି ଅଛି, ସେ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଭୁଲ ବୁଦ୍ଧି । ତୁମର ଶିକ୍ଷା ଅଛି, ସେ ପୋଷାଶୁଆର ଶିକ୍ଷା “ଯାହା ପଡ଼ାଇଛି ଜଟାଧାଘରେ, ବାମାଏ ।” ତା'ଛଡ଼ା ମନକୁ ଗୋଟିଏ ଚଢ଼ି କାଢ଼ିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ଥିଲେ ତୁମେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି, ତୁମର ଏଇ ଯେ ସାଇବାଣୀମାନେ ସଭ୍ୟ, ଉନ୍ନତ, ଉଚ୍ଚ-ଶିକ୍ଷିତ ସାଇବାଣୀମାନେ । ସାଇବାଣୀମାନଙ୍କର (Hand bag) ହାତଘଲ ଦେଖୁଛ ତ ? ସାଇବାଣୀମାନଙ୍କର (Haver Sack) ବା (Knap Sack) ଅର୍ଥାତ୍ ଝୁଲୁମୁଣି ଦେଖିବ ତ ? କହ ଦେଖି, ଏଇ ହ୍ୟାଣ୍ଡ ବ୍ୟାଗ, ହାବରସାକ୍ ବା ନାପ୍‌ସାକ୍ ଅପେକ୍ଷା ଆମ ବଟୁଆଟା କୋଉ ଗୁଣରେ ନିକୃଷ୍ଟ ? ସାଇବାଣୀ ଓ ସାଇବ ଧୂଆଡ଼େ ଯିବେ, ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏଇଟା ବସବସ ଥିବ । ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀ ଭିତରେ ମୁହଁମଣା ଗୁଣ୍ଡାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗତି ଦରକାରୀ ଗବର ମୁଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ପିକାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବୁଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ମାଲ ମନ୍ତ୍ରକୁହ ଥାଏ । ଆମର ବଟୁଆରେ ମଧ୍ୟ ଆମର ନେଡ଼ା ସବୁ ଜନସ ରହେ । ତାଙ୍କର ଏ ଅଲିଗୁଡ଼ାକ କନାରେ ତିଆରି, ଅମ ବଟୁଆଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ କନାରେ ତିଆରି । ତାଙ୍କ ବ୍ୟାଗଗୁଡ଼ିକ ଚହଟ ଚିକ୍‌କଣ ବେଳେବେଳେ ହୋଇଥାଏ । ଆମ ବଟୁଆରେ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଫୁଲି ଚିହନିକା ଦେଇ ଚହଟ ଚିକ୍‌କଣ କରାଯାଏ । ଖାଲି ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି ଯେ

ତାଙ୍କ ବ୍ୟାଗବୁଝିବ ବଦହେଲେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ମୁହଁମାନ ଓହାରିଥା, ଆଉ ବଟୁଆ ବନ୍ଦ ହେଲେ ତା'ର ମୁହଁଟା ଗୋଳିଆ । ସେପରି ହେବାର ଗୋଟାଏ କାରଣ ଅଛି । ସେ ହେଉଛି ଜାତିର ଲକ୍ଷଣ । ସାଇବ ସାଇବାଣୀମାନେ କାମବେଳେ ତ ଗର୍ଜନ କରନ୍ତି, କାମ ନଥିଲା ବେଳେ ମଧ୍ୟ ଗର୍ଜନ କରୁଥାନ୍ତି । ଗର୍ଜନ କରିବା ତାଙ୍କ ଜାତିର ଲକ୍ଷଣ । ବିଲତ ସିଂହ ତା ଜନ୍ମଦିନୁ ଗର୍ଜନ ନ କରି ରହି ଶିଖିନାହିଁ । କାମୁଡ଼ା ଜୋର୍ରେ ଯେତେ ନୁହେଁ, ଖାଲି ଏଇ ଗର୍ଜନ ଜୋର୍ରେ ବିଲତ ସିଂହ ପୃଥ୍ବୀଟା ମାଡ଼ି ବସିଛି । ଏ ଶ୍ରେକଲ ବୁଲୁଡ଼ର ଭାବେ ନାହିଁ, ଦରକାର ବେଳେ କାମୁଡ଼େ ମଧ୍ୟ । ଭୁକି ଭୁକି ଯେବେ ଡାଡ଼ିଖଣ୍ଡିତ ଆଉ ଭୁକୁର ମୁହଁରୁ ମାରିନେଲା, ତେବେ ତ ଭଲ, ଯେବେ ଭୁକିବାରେ କାମ ହାସଲ ନହୁଏ, ତା'ହେଲେ କାମୁଡ଼ି ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଭୁକିବା ପଛକୁ କାମୁଡ଼ିବା ଧମକଟା ଅଛି ବୋଲି ତାଙ୍କ ଗର୍ଜନକୁ ଲେକେ ଡରିଯା'ନ୍ତି । ଆମ ପୁର-ପୁରୁଷ—ଆମର ଓଡ଼ିଆ ପଣ, କାମବେଳେ ଗର୍ଜନ କରୁଥିଲେ । କାମ ସରିଗଲେ ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରି ଘରେ ରହୁଥିଲେ । ଖାଲି ମିଛ ବୋବାଳି ଏ ଜାତିଟା ନାଣି ନ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ସୈନ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ବେପାରୀ, ଓଡ଼ିଆ ନାବାଳି, ଓଡ଼ିଆ ବାଟୁଆ ଦେଶ ଜୟ କରି, ବେପାର କରି, ରେଳଗାର କରି ଯାଉଥିଲେ; ଫୁକାର ଦେଉଥିଲେ, ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ, ଖୁବ୍ ପାଟିରୁଣ୍ଡି କରୁଥିଲେ । କାମ ହାସଲ କରି ଯେତେବେଳେ ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଘରଣୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏକାବେଳେକେ ମୁହଁରେ ୧୪୪ ଧାର । ଖଣ୍ଡା ତଲୁଆର ଥୋଇଦେଇ ଲଙ୍ଗଲ ମୁଠି ଧରିବା ଓ ଲଙ୍ଗଲ ମୁଠି ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଖଣ୍ଡା ତଲୁଆର ଧରିବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସେପରି ସହଜ ଥିଲା, ବାଟର ଦୁଃଖ କେଣେ ସାଙ୍ଗରେ ଘରଣୀଙ୍କ କଥା'ଲ ଗୁଡ଼ରେ ଅଣିବୁକି ପଡ଼ି ରହିବାର ଅଦଳ ବଦଳ ମଧ୍ୟ ସେହପରି ସହଜ ଥିଲା । ସେହି ହେତୁରୁ ବଟୁଆଟି ଥିଲା ତାଙ୍କର ଚରସାଥୀ । ସମୁଦ୍ରର ଅତଳ ପାଣିରେ ବଟୁଆ, ଧୁଇ ଶେଫରେ ବଟୁଆ, ମଶାଣି ଭୁଇଁରେ ବଟୁଆ, 'କେଳି ସଦନର କଣ୍ଠସ୍ତ୍ର ଦନ୍ତ ପଲଙ୍କ' ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ବଟୁଆ । ଚର ଜାଗ୍ରତ ଥିଲା ଏ ଜାତି । ଚର ଜାଗ୍ରତ ଅଛି ମଧ୍ୟ ବିଲତ ଜାତି । ତାଙ୍କ ହାଣ୍ଡବ୍ୟାଗ, ହାଉରସାକ୍ ବା କାପସାକ୍ ସବୁବେଳେ ହାତ ପାଖରେ; ସବୁବେଳେ ତିଆର । କନ୍ଥୁ ଆମେ ପରଗଡ଼ଆଁ, ଆଗଡ଼ିଆଁ ସତ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ନାକକୁ, କାନକୁ, ଆଖିକୁ, ମୁଣ୍ଡକୁ ଓ ଅଣ୍ଟାକୁ ଏ ବଟୁଆ ଅସୁନ୍ଦର ଅକଡ଼ିଆ ।

ଟିକିଏ ବସିଯାଆ । ଏ ବଟୁଆ, ଓଡ଼ିଆ ଅକଡ଼ିଆ, ବାଟୁଆ, ଅଣ୍ଟୁଆ, ପରଗଡ଼ଆଁ ଆଗଡ଼ିଆଁ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ମୋ ମନରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗୁରୁତର କଥା ମନେ ପକାଇଦେଇଛି । ଥରକୁ ଥର ଦେଖିଥିଲି, ଜଣେ ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆ, ବଡ଼ଖିଆ—ଧେତୁତେରେ—ସେଇ-ଆ, କଣ କରିବ, ମୁଁ ଯେ ସେଇଥିରେ ବଢ଼ିଆସିବି କହୁଥିଲି—ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା, ପ୍ରସିଦ୍ଧନାମା ସାହିତ୍ୟ ମହାରଥୀ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ—ଆମେ ନାଁ ପଛରେ ଏଇ ଯେ ଆକାରଟା ଯେଡ଼ିଦେଉଁ, ଧର୍ଯ୍ୟାତ୍ ବଳରାମକୁ ବଲିଆ, କଳାରାମକୁ କାଲିଆ,

ବାଉଁଶବନ୍ଧୁକୁ ବାଉଁଶିଆ, ମଧୁସୂଦନକୁ ମଧୁଆ, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ହରିଆ, କାଳିନ୍ଦକୁ କାଳିଆ, ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ବଇଆ, ଇତ୍ୟାଦି ବୋଲି ତାକୁ, ଏକଟା ଆମ ଜାତିର ସଭ୍ୟତାର ଚିହ୍ନ । ଏଇ ‘ଆ’ ଟାକୁ ‘ନା’ ପରକୁ ‘କା’ କରିଦେବାକୁ ହେବ । ତେବେ ତା ଜାଗାରେ କ’ଣ ବସେଇବ ? ନା ବଢ଼ିଲି ତ ଫେରେ ଗୋଟାଏ ଡାକ ନା କିଛି ରହିବା ଦରକାର ! ଦେଖ ଦେଖି, ଆଉ ଜାତିମାନେ କଣ ଡାକ ନାଁ ଦିଅନ୍ତି ? ବହାଣମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ‘ଆ’ ଟା ଡାକ ନାଁ ପଛରେ ଲଗାନ୍ତି । ଯେପରି ସମୁଦାକୁ ସମୁଦୁଆ, ବାତୋକୁ ବାତଡ଼ୁଆ, ରାମକୁ ରାମଡ଼ୁଆ ଇତ୍ୟାଦି । ବହାଣଗୁଡ଼ାକ, ଅତଏବ ଆମର ପରି ଅସଭ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ କି ଲାଭ ? ଶୁଦ୍ଧପତି ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ, ବାବୁ ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣ—ଏମାନେ ଆମର ଗୁରୁ, ସ୍ୱା’ଙ୍କ ପାଦ ଚୁଟିବାରେ ଦୋଷ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ଘର ବହାରରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ କ’ଣ ବହାଣ କି ? ଏମାନେ ପରା ଭରତବର୍ଷ ବୋଲି ଯେଉଁ ଅଲଗା ଦେଶଟା ଅଛି ନା, ସେଇ ଦେଶର ଧନୁର୍ଭର ! ତା’ ହେଲେ ଉପାୟ ? ଦେଖ ତ ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ କଣ କରୁଛନ୍ତି ? ଏଥିରେ ଏଇ ତ ଠିକ୍ । ହରିକ କହୁବ ହରେ, ମଧୁକୁ କହୁବ ମଧୋ, କାଳିନ୍ଦକ କହୁବ କାଳିନ୍ଦେ, ବୈକୁଣ୍ଠକୁ କହୁବ ବୈକୁଣ୍ଠେ, ଓଡ଼ିଆକୁ କହୁବ ଉଡ଼େ । ବେଶ୍ ଏଇ ଠିକ୍ । ବଙ୍ଗାଳୀ ଜାତି ଭାରି ସଭ୍ୟ, ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ, ଅତଏବ ଆମର ଏ ଅସଭ୍ୟ ପ୍ରଥାଟା ଗୁଡ଼ିଦେଇ, ତାଙ୍କର ସେ ସଭ୍ୟପ୍ରଥାଟା ନବା ଆମର ଖାଲି ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ, ଏକାବେଳେକେ ଧର୍ମ ।

ଯାହା, ଏକଟା ଖାଲି ଫାଲୁ । କହୁଥିଲି ଆମେ ସବୁ କଥାରେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ । ଯାହା କହୁନ୍ତିନି, ‘ପାଗ ବାବୁ ବାବୁ କରେଣ ବରଣାସ’—ସେ କଥାଟା ଠିକ୍ ଆମର ଉପରେ ଫାବେ । ଜଣେ ଲବ୍ଧସଭାର ସଭ୍ୟ ଆମର ଲବ୍ଧସଭାକୁ ଯିବା ଭାରି ଦରକାର । ଦଳପତିଙ୍କର କଡ଼ା ହୁକୁମ, ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଲବ୍ଧସଭାର ସଭ୍ୟମାନେ ସେଅରକ ଗୋଟାଏ କିଛି ସୁନାହାତୀ କି ସ୍ୱରକ୍ଷିତ ଅର୍ଜନ କରିବାର ଯୋଗାଡ଼ କରିଥାନ୍ତି । ଆମ ଓଡ଼ିଆ ସଭ୍ୟ ଘରଣୀଙ୍କ ହାତରେ ରାଜବାବୁ ବସିଗଲେ । ଘରୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଉଲକରି ପେଟକୁ ନଖାଇ ଯିବେ କିମିତିକା ? ଭରବର ହୋଇ ରୋଷେଇ ହେଲା, ଭରବର ହୋଇ ଖିଆଯିଆ ହେଲା, ଭରବର ହୋଇ ମଟରରେ ଚଢ଼ି ସ୍ତେପନକୁ ଯାଇ ଦେଖନ୍ତି ଯେ ଗାଡ଼ିଟା ବି ଭରବର ହୋଇ ପ୍ରାୟ ଦଣ୍ଡାକ ଆଗରୁ ପଲେଇଗଲାଣି । ସଭ୍ୟ ଆମର ମୁହଁରେ ମହାବ୍ୟସ୍ତ ଓ ପେଟରେ ମହାଖୁସି ହୋଇ ଫେରିଲେ ଘରକୁ । ଓଡ଼ିଆ ପୁଅ ବାହାରକୁ ଯିବେ, ପାନ ଦ’ଖଣ୍ଡ ତ ଦରକାର ! କିନ୍ତୁ ପାନ ଦ’ଖଣ୍ଡ ଯେ ତିଆରି ନାହିଁ, ଠିକ୍ ଶେଷ ବେଳକୁ ମନେପଡ଼ିଯିବ ସେଇ କଥା । ଆଉ ତା’ପରେ ଲାଗିଲା ବାହାବେଳେ ବାଇଗଣ ଭୁଆ । ଅଥଚ ବଟୁଆ ଖଣ୍ଡକ ଯେବେ ଆମେ ରଖିଥାନ୍ତୁ ତା’ହେଲେ ଆଉ ଦରକାର ଥିଲା କଣ ? ବହାଣଲି ନା ବାହାଣଲି । ବଟୁଆ ଖଣ୍ଡ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସି ଚାଲିଲି, ଯୁଠେଇ ଦରକାର ହେଲା

ଖୋଲିଲି । ପାନ ଖାଇଲି, ଡେରେ ଚାଲିଲି । ଏ ଆଜିକାଲି ନନ ଆମ ହାତରେ ହେଉନାହିଁ, କୌଣସି କାମରେ ଘରୁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିଲେଇ ଅମର ଲଗିଯାଏ ପାଠିଏ ମହଣ ଦିଅ ଆଉ ଶ୍ୟାଙ୍ଗ ନାଚ । ଆଉଁସାଓ କାନ୍ଦର ଏ ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ଜାତି ଆଗେ ବଢ଼ିବା ଦରକାର, ତା'ର ଦିନ ଓ ରାତି ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତଥାରି ଥିବା ଉଚିତ୍ । ଯେ କୌଣସି ବେଳେ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ, ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ୍ ମଧ୍ୟରେ ସେ ବାହାରିଆସିବା ଦରକାର । ମୋର ମନେପଡ଼ୁଛି, ଥରେ ଜଣେ କଂଗ୍ରେସ ନେତା ଓ ଲୋକସଭା ମେମ୍ବର ଆଉ ମୁଁ କୌଣସି ମତ୍ତସଲ ଜାଗାକୁ ଯିବାର ଠିକ୍ କରିଥିଲୁ । କଥା ହୋଇଗଲା ଯେ, ଆମେ ବାହାରିବୁ ଠିକ୍ ସକାଳ ବେଳେ, ଆଉ ଘାଇ ପହଞ୍ଚିବୁ ଠିକଣାମୁଣ୍ଡରେ ପ୍ରାୟ ୭ଟା ସମୟରେ; ସେପରି ଲୋକେ ଆସି ବେଶୀ ବେଳଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରି ନ ବସନ୍ତି । ମୁଁ ଠିକ୍ ୪ଟା ବେଳେ ମଝର ନେଇ ମେମ୍ବର ସାହେବଙ୍କ ଦୁଆରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ମଝର ପେହେଁକାଳି ବଜାଇଲି । କିନ୍ତୁ ଡୁଲ୍-ଡୁଲ୍ ନାହିଁ, ଚପରାସି ପଠାଇ ଦୁଆରମୁହଁରେ ବହେ ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରିବା ପରେ ମେମ୍ବର ସାହେବ ଆଖି ମଲି ମଲି ନିଦବାଉଳାରେ ଉଠିଆସିଲେ । ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହିଲେ । ତା'ପରେ ଚାଲିଲି ନିତ୍ୟକର୍ମ, ଶିଅର ବାଆର, ଗାଧୁଆପାଧୁଆ, ମାଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗା ଲୁଗା ପିନ୍ଧା । ଆମେ ବାହାରିଲବେଳକୁ ସେଠେଇଁ ହେଲା ଛଅଟା । ଠିକଣା ମୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ ପ୍ରାୟ ୯ ଟାରେ । ଲୋକେ ପାହାନ୍ତିଆରୁ ଆସି ପୋକକୋକଙ୍କ ପରି ଯାଲୁ ଯାଲୁ ହେଉଥାନ୍ତି । ଆଉ ଏ ସେ ଦେଶସେବକ ନେତା, ଏ ହେଲେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଧୁରର ସେନାପତି, ଗଣିବ ଦୁଃଖୀ ରଜିଙ୍ଗର ମା' ବାପା ।

କିନ୍ତୁ ବାବୁ, ତୁମେ ଯାହା କହିଲ, ସେଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ିଛି, ତୁମେ ଏ ସମୁଦାୟ ଦେଶକୁ ଗୋଟାଏ ଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ିବା ବନାଇବାକୁ ଚାହୁଁ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ତ ଆଉ ଦେଶ ଜୟ କରୁନାହିଁ ଯେ, ଆମେ ଏକାବେଳେକେ ଖଣ୍ଡା ଉଠେଇ ବସି ରହିବୁ । ଏ ସଭ୍ୟତାର ଯୁଗ, ଆଲୁଅର ସମୟ । ସେ ଅନ୍ଧାର ଅସଭ୍ୟ ଧୁରରେ ଯାହା ଦରକାର ଥିଲା, ଭଲେ ସେ ସବୁର କି ଦରକାର ?

ଭୁଲ୍ ବୁଝିତ ଭଲ; ଭୁଲ୍ ବୁଝିତ, । ତୁମେ ଦେଶ ଜୟ କରି ନ ପାର । କିନ୍ତୁ ତୁମକୁ ଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡା ତଲୁଆର ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇପାରେ— ଦରକାର ନ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞାନତା, ଅସଭ୍ୟତା, ଜଡ଼ତା, ସାଙ୍ଗରେ ତୁମକୁ ଯୁଦ୍ଧକରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସଭ୍ୟତାର ଯୁଦ୍ଧ ଖାଲି ଖଣ୍ଡା, ତଲୁଆର, ଗୁଳିଗୁଳାରେ ସରିଯାଏନାହିଁ । ଖାଲି ସେଇତକରେ ସଭ୍ୟତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସଭ୍ୟତା କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭ ଫଳ ନୁହେଁ କି ସପ୍ନ ଫଳ ନୁହେଁ । ସଭ୍ୟତା ହେଉଛି ଅଶରୀର ବାଣୀ, ଶୂନ୍ୟ ବାଣୀ, ଗୋଟାଏ ମତଲବ, ଗୋଟାଏ ଧାରଣା, ଗୋଟାଏ ବିଶ୍ୱାସ ମାତ୍ର । ଖଣ୍ଡା ତଲୁଆରର ଧୁଦ୍ଧ ଧନ ଜନ ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ସଭ୍ୟତାର ଏହି ଶୂନ୍ୟ-

ବାଣୀ ପାଇଁ ଥିବା କରବାକୁ ହେଲେ ଶଶ୍ରା, ତଲୁଆର, ଗୁଳିଗୁଳା ଯେତେ ଦରକାର ହୁଏନାହିଁ, ତା ଅପେକ୍ଷା ବେଶୀ ଦରକାର ପାଟି ଚୁଣ୍ଡର ଯୁଦ୍ଧ । କାଳି କଲମର ଯୁଦ୍ଧ । ଶଙ୍କରଙ୍କର ଭରତ ବିକସ୍, ଅଶୋକଙ୍କ ଭରତ ବିକସ୍ଠାଠାରୁ କୌଣସିମତେ ସ୍ଥାନ, ନିକୃଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ସତରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଅଶୋକ ଶଶ୍ରା, ତଲୁଆର ବଳରେ ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ତିଆରି କରିଥିଲେ, ଶଙ୍କର ତାଳପତ୍ର ଲେଖନ ଓ ପାଟିଚୁଣ୍ଡରେ ସେଇ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଭାଙ୍ଗି ଚୁରୁମାର୍ କରିପାରିଥିଲେ । ସିକାର୍ ଆଣ୍ଟୋନିଓ, ବ୍ରୁଟସ୍, ନେରୋ ଭିତ୍ୟାଦି ଶଶ୍ରା, ତଲୁଆର, ବର୍ତ୍ତା ମୁନରେ ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ତିଆରି କରୁଥିଲେ, ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ଓ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନେ ଭୁଜପତ୍ର ଓ ଲେଖନ ଏବଂ ପାଟିଚୁଣ୍ଡ ବଳରେ ସେଇ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଧ୍ବଂସ କରିଥିଲେ । ହିଟ୍ଲର ଆଉ ମୁସୋଲିନି ତୋପ ମୁହଁରେ ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି ଓ କରୁଛନ୍ତି, ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଧ୍ବଂସ ସେଇ ଗୋଲାଗୁଳି, ତୋପ ବନ୍ଧୁକରେ ଯେତେ ନ ହେବ, ତା'ଠାରୁ ବେଶୀ ହେବ କାଗଜ କଲମ ଆଉ ପାଟିଚୁଣ୍ଡ କୋର୍ରେ । ଆମେ ଭଲେ ପୁରୁଣା ଭାବକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଶରେ ନୂଆ ଭାବ ଖୋଲିବୁ, ଖୋଲାଭାବର ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଛି । ଏହାହିଁ ଆମର ସତ୍ୟତା । ଏ ନୂଆ ଭାବ ପୁରୁଣା ଭାବକୁ ମାରି ଦେବ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମାନିମୁକ୍ତି ଆନ୍ତର ଟିକିଏ ବେଶୀ ଚକ୍ ଚକ୍, ଆନ୍ତର ଟିକିଏ ବେଶୀ ସୁନ୍ଦର, ମନୋହର କରିବ । ସତ୍ୟତା ଏଇଆ । ଯେ ସତ୍ୟତା ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ତା'ର ପୁରୁଣା ମସିଆ ଖତଗୁଡ଼ିକୁ ଧରିବସେ, ସେ ମଲା ସତ୍ୟତା; କିନ୍ତୁ ସେ ସତ୍ୟତାର ଭିତରେ ଏପରି ଶକ୍ତି ଅଛି ଯେ ସେ ଦରକାର ଅନୁସାରେ ନୂଆଭାବ ନିଜ ଭିତରକୁ ନେଇପାରେ—ସେଇ ସତ୍ୟତା ଖାଅନ୍ତା ସତ୍ୟତା । ତେବେ ନୂଆ ରସ, ନୂଆ ରକ୍ତ ନାଁରେ ନୂଆ ନାଲ ପାଣି ଯେପରି କେହି ନ ପିଅନ୍ତି । ଆମର ଏ ବଟୁଆଧାଣ୍ଡ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟତା ଥିଲା, କେହି କେହି କହନ୍ତି, ସେ ଅସତ୍ୟତା । ଏଇ ଯେ କେହି କେହି ନାଲ ପାଣିଖିଆ ସତ୍ୟ । ଏମାନେ ସତ୍ୟତାର ଚକ୍ର ଓ ରସ ଚାଖିନାହାନ୍ତି । ଚାଖିଥିଲେ ସେମାନେ ବୁଝିଥାନ୍ତେ ଜାବ ଥିଲେ ଯିବା ରହବା । ସେ ଜାତି ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିଛି, ସେ ଜାତି ଅସତ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଜନ୍ମଠାରୁ ଆଜିଯାଏ ସେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଗାଦି ମାଡ଼ି ବସିନାହିଁ । ସେ ବସବର ଚାଲିଛି । ଅନେକ ଦୂର ଚାଲିଆସିଛି । ମହାଭାରତର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିଠାରୁ ମହାଭାରତୀୟ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଅନେକ ଆଗରେ । ଗୁପ୍ତା ବଡ଼ ଦୁର୍ଗମ, ବଡ଼ ଖପଡ଼ିଆ, କେତେବେଳେ ତଳକୁ ଖସିଛି, କେତେବେଳେ ଉପରକୁ ଉଠିଛି । କିନ୍ତୁ ଉପରକୁ ଉଠିବାର ଇଚ୍ଛା ଓ ସାହସ ଏ ଜାତି ଭିତରେ ବସବର ଜୁଆର ଖେଳିଛି । ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସମ୍ମୁଖରେ ଯାହା କହୁଛି, ତାକୁ ଅଦଳ ବଦଳ କରି ସବୁ ଜାତି ସମ୍ମୁଖରେ ଲଗାଯାଇପାରେ । ଆମେ ଉନ୍ନତ ଜାତି ଅଛୁ ବା ହେବୁ କହିଲେବେଳେ, ଆମେ ଯେ ସବୁବେଳେ ଉପରକୁ ଉଠିବୁ ଓ ଉଠିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବୁ...କଥାଟା ମାନିନେବାକୁ ପଡ଼େ ।

ତେବେ କଥା ହୁଉଛି, ଗୋଟାଏ ଉନ୍ନତ ଜାତିକୁ ତୋଟି ଶସି ମଡ଼ା କରି କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ବୁଢ଼ାଇ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇପାରେ । ମୋର ହୁମାଲସ୍ ପବ୍‌ତ ଶିଖକୁ ଉଠିବାକୁ ଦରକାର, ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଠିକ୍, ଶିଖି, କଷ୍ଟ ସହ, ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ, ନିଜ ଉଦ୍ୟମରେ, ନିଜ ଆସ୍ତ୍ର କୋରରେ ଉଠିପାରେ ଅଥବା ରୂମେ ଦୁଇକଣ ମୋତେ ମନୁଉଛିଆ କରି ପକେଇ କୋକେଇରେ ତୁମ କାନ୍ଧରେ ଉଠାଇ ନେଇପାର । କିଏ ସେ ଭଲ ? ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧନାର ପ୍ରଭେଦରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟମାନ ହୋଇ-ଯାଇପାରେ । ତା'ର କାରଣ ହେଉଛି, ଧର, ମୋର ଏଇ ହୁମାଲସ୍ ଶିଖକୁ ଯିବା । ହୁମାଲସ୍ ଶିଖରେ ବରଷ ଭର । ଭାରି ଶୀତ, ଭାରି କାକର । ମୁଁ ଯେବେ ନିଜେ ଚଢ଼ିଯାଏ, ତା'ହେଲେ ଏଇ ଶୀତ କାକର ଆସ୍ତେଆସ୍ତେ ମୋର ହୃଦୟହୃଦୟ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ବରଷ ହୃଦରେ ଚାଲିଚାଲି ବରଷରେ କମିତ ଗୋଡ଼ ନ ଖସି ଚାଲିବାକୁ ହୁଏ, ସେ କଥା ମୁଁ ଶିଖିଯାଇଥାଏ । ଶିଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ମୋର ଆଉ ଶୀତ କାକର ବା ଗୋଡ଼ ଖସାକୁ ଭୟ ନ ଥାଏ; ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ବେପରଡ଼ି । ଦେବତାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଜଣେ ହୋଇ ବସି ଚନ୍ଦ୍ର ମଧୁ ପିଇଗୁଲିବ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯେବେ ମତେ ଉଠାଇ ନେଇଯାଅ, ତା'ହେଲେ ମୁଁ ଶିଖରେ ପହଞ୍ଚି ଠିଆ ହେଲବେଳକୁ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଘୁରେଇଯିବ, ଶୀତ କାକରରେ ଦେହ କୋଲି ମାରିଯିବ, ଖସଡ଼ା ବରଷରେ ଗୋଡ଼ ଖସି ମୁଁ ଯାଇ ପଡ଼ିବ ରସାତଳରେ । ମୋର ଗୋଡ଼ ହାତ ଗୁଞ୍ଜିଯିବ, ମୁଣ୍ଡ ଦିହ ଛାଡ଼ିଦିଏ ହୋଇ କୁଆ କୁକୁରଙ୍କ ପେଟ ପୁରେଇବ । ଅଥଚ ଏଣେ ପୁଣି ତମର ମତେ ନେଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବା କଷ୍ଟକର ଓ ଗୋଡ଼ଖସାକୁ ଭୟ ଥାଏ । ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ବେପରଡ଼ି । ବଡ଼ ପଡ଼ାଉଠା ଗୁମ୍ରା, କଣ୍ଟାବୃକ୍ଷରେ ଦୁର୍ଗମ, ବରଷ କାକରରେ ପିଚ୍ଛିଳ । ଏକା ଏକା ଯିବା କଷ୍ଟ । ସେଥରେ ପୁଣି ଭାରି ବହୁଯିବା ଆହୁରି କଷ୍ଟକର । ତୁମେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ, ତୁମେ ଆଉ ମୁଁ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ରସାତଳରେ ପଡ଼ି ବୁଡ଼ି ମରିବା ।

ଯେଉଁମାନେ ଜାତିକୁ ନଚଳେଇ, ତା'କୁ ବାଟ ମଣେଇ ନବାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ, ତାକୁ ଏକାବେଳକେ ସେମାନେ ଅସୁର କାନ୍ଧରେ ଉଠାଇନେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଏଇ ଅବସ୍ଥା ହେବ ନିଶ୍ଚୟ । ପୃଥିବୀର ଇତିହାସ ଏହାର ପ୍ରମାଣ । ଜର୍ମାନ ନାଁ ପୃଥିବୀର ଗୁଣିଆଡ଼େ ଡିବ ଡିବ ବାଜିଥିଲା—କାହିଁକି ? ଜର୍ମାନର ବୁଟିଶ୍ ବା ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍ ଜାତି ଭଲ ବଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କେବେ ନ ଥିଲା । ମୁସ୍‌ଲିମ୍ ଭିତରେ କେବଳ ସମ୍ରାଟ ଫ୍ରେଡରିକ୍‌ଙ୍କ ଛଡ଼ା ବଡ଼ ଯୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି ଜର୍ମାନ ରାଜା ପଶିନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ଜର୍ମାନୀ ଥିଲା ବଡ଼—ତା'ର ବିଜ୍ଞାନ, ତା'ର ସଙ୍ଗୀତ ତା'ର ଦର୍ଶନ ହେଉଛି । ଓ୍ଵାଗନର, ସୋପେନହର୍, ଗେଟେ, ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତେ ଜର୍ମାନ ବାସୀ । ଏହୁମାନଙ୍କ ହେତୁ ଜର୍ମାନୀ ହୋଇଥିଲା ବଡ଼ । ଜର୍ମାନୀ ଜାତିର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନ ଥିଲା ।

ତଥାପି ଜର୍ମାନ ଜାତି ପୁରା ପାରିଥିଲା ସବୁଆଡ଼େ । ଜର୍ମାନ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଜର୍ମାନ ଲେକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା, ତାଙ୍କ ଜନଗଣ କାନ୍ଦୁ ହଉଥିଲା । ଧନ, ଜନ, ଯଶରେ ଜର୍ମାନ ଉତ୍କଳ ପଡ଼ୁଥିଲା । ବିସ୍ତମାର୍କଙ୍କୁ ଏ ଗୁଣ ଆଉ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାହେଲା, ସେ ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ଗୋଟାଏ ଜର୍ମାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବସେଇବେ । ସେ ଭାବିଥିଲେ ଜର୍ମାନ ଜାତିର ମନଗଢ଼ି ସାହାଯ୍ୟ ପଛନେ, ତାକୁ ଶାନ୍ତି ତା ସ୍ଥାନରେ ବିଲୁପ୍ତ ରୁଲି ତଳେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ଜର୍ମାନ ଜାତିଟାକୁ ସଙ୍ଗୀତ ଶେଷରେ ବସେଇ ଜର୍ମାନ ଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରର କାନ୍ଧରେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ପହଞ୍ଚିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତାର ଫଳ ହେଲା—ଗଲା ଜର୍ମାନ ଯୁଦ୍ଧ । ଜର୍ମାନର ସାହା ଥିଲା, ସବୁଗଳ; ତଥାପି ରହିଯାଇଥିଲା ଜର୍ମାନର ବ୍ୟବସାୟ ସାଧୁତା । ତା'ର ବଳରେ ଜର୍ମାନ ପୁଣି ଉଠି ପାରିଥାନ୍ତା, ଜର୍ମାନ ଜାତିର ମନବଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିବଳ ପୁଣି ତାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଫେରେଇ ଆଣିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ହଟ୍‌ଲରଙ୍କ ତରଫରୁ ନାହିଁ । ସେ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଦେଖେଇ ଲାଗିଲେ ସେ ଜର୍ମାନର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲେ ବିଲୁପ୍ତ ପେଶ ଖେଳି ସେ ପୁଣି ଜର୍ମାନକୁ ତାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ଉଠାଇନେବେ । ଜର୍ମାନର ମନ, ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକ ବିବେଚନା, ସବୁ ହଟ୍‌ଲରଙ୍କ ପାଦତଳେ ବଳିଦିଆଗଲା । ତାଙ୍କର ମୁହଁରୁ ଉଠି କଂରେଜ ଲେକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଉଠୁଥିବା ବଳିଗଲା । ସାହାଯ୍ୟ, ବିଚ୍ଛିନ୍ନ, ଦର୍ଶନ ଓ ସଙ୍ଗୀତର ଜନ୍ମଭୂମି ବୋଲି ଜର୍ମାନ ସେ ପରିମାଣରେ ସ୍ନେହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ପୃଥିବୀରୁ ପାରିଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହିକ ପରିମାଣରେ ଭୟ ଓ ଦୃଢ଼ କଲେଇଲା । ଜର୍ମାନର ଅସଲ ରାଜ୍ୟ-ମନୁଷ୍ୟ ସତ୍ୟତାରେ ତା'ର ଉଚ୍ଛ୍ୱାନ ସାଜର, ନିଆଁଗିଲାଙ୍କ ଭିତରେ ସେ ସ୍ଥାନ ପାଇଁ ସେ ବଢ଼େଇ କରିଥିଲା, ସେ ମଧ୍ୟ ଯିବା ଉପରେ ।

ଜାତିକୁ ତାର ଚରାଚର ବାଟରେ, ତା'ର ଚରାଚର ଓ ସତ୍ୟତାର ମାତରେ ତଳେଇନେବା ଦେଶ ନେତା ଓ ଦେଶସେବକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଆମେ ବଟୁଆକୁ ଦୃଶ୍ୟ କରି ବଟୁଆ ସତ୍ୟତାକୁ ଦୃଶ୍ୟକରି, ଏ ଜାତିଟାକୁ ଉଦ୍ଧାରପାରିବା ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ବର୍ଷ ହେଲା, ଏ ବଟୁଆକୁ ପୋତିଦେଇ ଏ ଜାତି ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଏକାବେଳେକେ ନୂଆ ଆଦର୍ଶ ଲଦିଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କୋରସୋରରେ ଲାଗିଛି । କିନ୍ତୁ ଦେଶ ସେଥିରେ କିଛି ଉପକାର ପାଇବ କି ? ଆମେ ଗୋଟାଏ ଅଲଗା ପ୍ରଦେଶ ପାଇଲୁ । ସେ କେବଳ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶର ଦୟାରୁ । ଆମ ଦେଶରେ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ବସିପାରିବ । କିନ୍ତୁ ତା'ଦ୍ୱାରା ଲେକଙ୍କର ବଢ଼ି, ମରୁଡ଼ି, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରୁ ବଞ୍ଚେଇବାର ଶକ୍ତି କେତେ ବଢ଼ିବ ? ମୁଁ ଏ ମୁଁ ଏ ବେଶୀ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ରୁହୁଲ ବା ପୁଣି ଛା'ଟା ବେଶୀ ତରାବ ଟଙ୍କା ମିଳିବାର ସୁବିଧା ହୋଇପାରିଥାଏ, ସେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରେ । ଏଥିରେ ଲେକଙ୍କର କି ବିଶେଷ ଉପକାର ହେଲା ? ବର୍ଷରେ ମାସେ ଖଣ୍ଡେ ଟଙ୍କା ଟଙ୍କାପାଣି ଦେବାଦ୍ୱାରା ଗରିବ ଓଡ଼ିଆର ଖାଁ ଖାଁ ପେଟ ପୂରିବ ? ଲଭ ଭିତରେ

ହୋଇଛି ଯେ, ଗଣବ ଓଡ଼ିଆର ସାମାନ୍ୟ ପୁଞ୍ଜିରୁ ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରସ୍ତାବର ବସ୍ତ୍ରର ପାଇଁ ଗୁଡ଼ାଏ କମିଟି କମିଶନ୍ ବସେଇ ପୁଣି ସେଇ ଅସମ୍ଭବ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଥରେ ବଢ଼ି ମାରଣ କମିଟି ବସେଇ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବଲୁଆ ବସ୍ତ୍ରର ହୋଇଥିଲା ଓ ଶେଷରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା ଯେ, ଏଗୁଡ଼ାକ ପାଇଁ ପଇସା ଲୋଡ଼ା । ପଇସା ଯେତେବେଳେ ନାହିଁ, ଏଗୁଡ଼ାକ କାମରେ ଆସିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଇ ପାଗୁଳ ଜନସ୍ତ୍ର ଆଉ ଥରେ ପାଗୁଳବା ପାଇଁ ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଡି'ଟା କମିଟି ବସିଲା । ପୁଣି ଗୁଲିଲା ବଲୁଆ ବସ୍ତ୍ରର ସେହି ପୁରୁଣା ମାଡ଼ରେ, ଶେଷକଥା ହେଲା ସେଇଆ—ଏଥିଲାଗି ଟଙ୍କା ଦରକାର, ଆଉ ଟଙ୍କା ନାହିଁ ।” ଆମର ନେତାମାନେ ଠିକ୍ କରିନେଇ ସାରିଲେଣି ଯେ ‘ନାନ୍ୟ ପତ୍ନୀ ବଦଳେ ଅସୁନାୟ’ । ପରବୁଦ୍ଧି ଛଡ଼ା ଆଉ ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ—ଏଇ ହେଉଛି ଆମ ନୂଆ ବଟୁଆ ସଭ୍ୟତାର ମାଡ଼ ।

ଆମର ଉନ୍ନତ ହେଲାଣି । ଜାତିର ଉନ୍ନତ ଏ ଦଳର ଗୁରୁତ୍ବ ବା ସେ ଦଳର ଗୁରୁତ୍ବରେ ହୁଏନାହିଁ । ପୁଞ୍ଜୀଏ ଡି'ପୁଞ୍ଜୀ ବଡ଼ପାଟିଆଙ୍କ କଥାରେ ଓ ପାଟିରେ ଜାତି ଉପରକୁ ଉଠେନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ କଂଗ୍ରେସ୍ ଏତେ କୋର ପ୍ରସାର ହୋଇଛି, ତା'ର କାରଣ କଂଗ୍ରେସର ଆଦର୍ଶ ଆମ ବଟୁଆ ଆଦର୍ଶ ସାଙ୍ଗରେ ମିଳିମିଶି ଯାଇଥିଲା ବୋଲି । ଓଡ଼ିଆ ଲୋକେ ଆଶା କରିଥିଲେ କଂଗ୍ରେସରେ ପଶିଲେ ପୁଣି ଆମ ବଟୁଆ ସଭ୍ୟତା ଫେରିଆସିବ । କିନ୍ତୁ ହେଲା କ'ଣ ? କଂଗ୍ରେସ ଗୁରୁତ୍ବ ଆଗରୁ ଓଡ଼ିଶାର ଦୁର୍ନାମ ଥିଲା ଯେ ସେ ଗଜଭଣ୍ଡର ଅର୍ଥାତ୍ ଗଜଶତ୍ରବାଲା ଲୋକମାନଙ୍କର ଭକ୍ତଭୂମି । ଆଜିକାଲି ଆମେ ହୋଇଗୁଁ କଂଗ୍ରେସ ନେତାଙ୍କର—ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଜଶତ୍ରବାଲା ଲୋକମାନଙ୍କର ଭକ୍ତଭୂମି । ମୋଟଭାବରେ ଆମେ ଅର୍ଥାତ୍ ହାନ୍ତବତ୍ତା ଆଗରୁମାନେ ଯାହା ଥିଲା, ସେଇଆ ଅଛୁଁ । ଖାଲି ଗୋଟି ହାକିମଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ କଲା ହାକିମକୁ ବସେଇ । ଏ ଯେବେ ସଭ୍ୟତା ହୁଏ, ସ୍ଥାୟୀନତା ହୁଏ, ତେବେ ଅସଭ୍ୟତା କ'ଣ, ଆଉ ଗୋଲମୀ କ'ଣ ? ଦଳଗତ ଶାସନରେ ଦଳର ନିୟମକାନୁନ ମାନ ଚଳିବାକୁ ହେବ ବୋଲି, ଆମର ପ୍ରକୃତ, ଆମର ସଭ୍ୟତା, ଆମର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ଆମେ ବାଦ ଦେଉଁ କ'ଣ ? ଏ ଦୁଇଟିଯାକ କଥା—ଅର୍ଥାତ୍ ଦଳର ଶାସନ ଆମର ଏକ ଶିଠିଆ ପଣ, ଦୁଇଟିଯାକ ଗଜବୋହୁ ଦେହୁଣ୍ଡର ନୁହନ୍ତି । ଆକାଶ ନ ହେଲେ ପାତାଳ ହବ, କଲା ନ ହେଲେ ଧଲା ହବ, ଗୋଷ୍ଠ ନ ହେଲେ କାଳୀ ହେବ, ଗଣୀ ନ ହେଲେ କାଣୀ ହେବ—ଏପରି ଗଜବାଠାରୁ ବଳି ବଡ଼ ଅନ୍ଧାରୀ ଜଗତରେ ଆଉ କ'ଣ ଅଛି ?

କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଅଛି, କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ଗୁରୁତ୍ବ ଅଛି ଓ ଚିରଦିନ କାଏମ୍ ରହୁଁ । ଯେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଅଛି, ସେମାନେ ରହିବେ ଓ ରହନ୍ତୁ । କଂଗ୍ରେସବାଲାମାନେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦଳର ଲୋକମାନେ ଦଳର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଶାସନ ମାନ ଚଳନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ତା ବୋଲି ଆମ ଜାତିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ଆମ ଜାତିର ବାହାଦୁରୀ, ନୀତିଗତ ଆମେ ପଛକୁ

ପକାଇଦେବୁଁ କାହିଁକି ? ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ ଯୋଡ଼ିକାଳି ଗୋଟାଏ ଆଦର୍ଶର ପୁକାରେ ବଳିଦେବୁଁ କାହିଁକି ? ଓଡ଼ିଶା ଚରଦନ ଓଡ଼ିଶା ରହୁବ । ସ୍ବା'ର ମହାନଦୀ ମହାଭାରତସ୍ବା ପବନରେ ପୋତି ହୋଇଯିବ ନାହିଁ, ସ୍ବା'ର ସମୁଦ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଗରମ ପବନରେ ଶୁଖିଯିବ ନାହିଁ, ସ୍ବାର ମେଘାସନା ସିମଲାର ଗୁରୁଗର୍ବନରେ ଭାଙ୍ଗି ରୁନା ହୋଇଯିବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆର ଅଭାବ ଓଡ଼ିଆର ସୁଖଦୁଃଖର ସୀମା ଓ ପରିସର, ଓଡ଼ିଆର ହାତ ଗୁଡ଼ାରି ବୁଝି, ଭଲକରି ମନ ଭିତରେ ପୁରେଇ, ଓଡ଼ିଆର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଦିଗରୁ ସେସବୁର ସମାଧାନ ଓଡ଼ିଆ ନେତାମାନଙ୍କର କରିବା ଧର୍ମ । ଓଡ଼ିଆର ବଟୁଆ ଏହି କଥାଟି ଆମ ଆଖି ଆଗରେ ଚଳୁଲିବଟା ଜାଲି ଦେଖେଇଦେଇଛି । ଓଡ଼ିଆକୁ ଘରଭଙ୍ଗା ପାନ ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ମତସଲରେ ଓଡ଼ିଆ ଘରକୁ ଅତିଥି ଗଲେ, ଓଡ଼ିଆ ଅଣଓଡ଼ିଆ ବାବୁଙ୍କ ଭଳି ଟିକିଏ ରୁନ, ଈଡିଏ ଗୁଆ, ଚେପଟା ପାନ ଖଣ୍ଡ ଲବଙ୍ଗ ମାଣ ଅଣିତାଏ ନାହିଁ । ସେ ଅଣି ଆୋଇତାଏ ତା'ର ବଟୁଆ ବା ପାନ ପେଡ଼ି । ପାନ ଅଛୁ, ଗୁଆ ଅଛୁ, ଗୁଣ୍ଡି ଅଛୁ, ବୁନ, ଖଇର, ଜାଇଫଳ, ଅଳେଇଚ, ସବୁ ଅଛୁ, ଅତିଥି ତା'ର ମନମାରିକା, ତା' ରୁଟି ମୁତାବକ ପାନ ଭାଙ୍ଗିବ, ଖାଇବ । ମୋ ଘରକୁ ଅତିଥି ଆସିଲେ ମୁଁ ଯେପରି ମୋର ରୁଟି ଓ ମନ ତା ଉପରେ ଲିପିଦେବି ନାହିଁ, ମୁଁ କାହା ଘରକୁ ଗଲେ ମୋର ରୁଟି ଓ ମନ ମୁଁ କାହାର ପାଇଁ ବଳି ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ । ଏଇ ହେଲ ବଟୁଆର ଶିକ୍ଷା, ଏଇ ହେଲ ଅସଲ ଉପୋକ୍ତାସି, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ବା ଗଣତନ୍ତ୍ର । ଓଡ଼ିଆ ବଟୁଆ କହେ, ପ୍ରଜାର ଶାସନ ପ୍ରଜାର ହୁଅ ପାଇଁ, ପ୍ରଜାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ, ଯାହାଟା ସାତଟା ନାସକଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରଜାର ହୁଅ ପାଇଁ—ପ୍ରଜାର ସାଧୀନତା ପାଇଁ ନୁହେଁ । ନିଜର ହୁଅ ଓ ନିଜର ସାଧୀନତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଦେବା ହେଲ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନର ଅସଲ ମୂଳ ମନ୍ତ୍ର । ଦେଶ ନେତାର ସଧାନ ଓ ସମସ ରୁଣ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ହୁଅଟି କ'ଣ ? ହଟ୍‌ଲଣ୍ଡ କମିଟି, ଷ୍ଟାଲିନ୍ ରୁସିଆ, ମୁସଲିମ ଲିଗାଲି ଓ ଜାତୀୟ ଭାରତ ବର୍ଷରେ ପ୍ରଜାର ଶାସକମାନେ, ନେତାର ଝିଅଲ ପାଇଁ ପ୍ରଜାର ରୁଟି, ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ସାଧୀନତାର ଶ୍ରାବ, ଶାସନର ଉନ୍ନତ ପାଇଁ ପ୍ରଜାର ହୁଅ ଓ ମଙ୍ଗଳର ତିଳତର୍ପଣ, ଜଳ ତର୍ପଣ ଓ ଶେଷରେ ବିପର୍ଜନ । ଏ ତ ଉପୋକ୍ତାସି ନୁହେଁ, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ, ବରଂ ଡେମନ୍‌କ୍ରାସି, ପ୍ରଜାମାରଣ ମନ୍ତ୍ର ବା ପକାଲୁଲିଆ ମନ୍ତ୍ର ମାତ୍ର ।

ଆଉ ଏଣିକି ବେଶୀ କହୁବ ନାହିଁ । କହୁବ ନାହିଁ, କହୁଲେ ଏ ଘରେ ରହୁବି ନାହିଁ । ଏ କଡ଼ାବାଣୀ ବାଜି ଯେତେ ଭ୍ରମର ଚେତା ନ ହେବ, ତା'ହେଲେ ଭ୍ରମର ଚେତା କେବେ ହୁବନାହିଁ, ଭ୍ରମେ ଭ୍ରମ ନିଜ ମନକୁ ଡେଇଁସି ପିଟିପାର ସେ ଆମେ ବଡ଼, ଆମେ ବଡ଼ କାମ କରୁଛୁ । ଆମର ମୁଣ୍ଡ, ଆମର ମସ୍ତି, ଆମର ଗୋଡ଼ ସବୁ ବଡ଼ । କିନ୍ତୁ ଫସାର ଭ୍ରମର ଏ ଡେଇଁସି ପିଟାରେ ଭୁଲିବ ନାହିଁ । ଭ୍ରମେ କେତେଟା ଲୋକକୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ବୋକା ବନେଇପାର । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଲୋକକୁ ସବୁ ସମୟ ପାଇଁ

ବୋକା ବନେଇପାରିବ ନାହିଁ । ହିଟ୍‌ଲର୍ କିନ୍ତୁ ଦିନ ପାଇଁ ଜର୍ମାନୀ ଲୋକଙ୍କୁ ବୋକା ବନେଇଥିଲେ କୁହୁକ ମନ୍ଦିରେ, ଏବେ ଘରେ ଅନ୍ଧର ମନ୍ଦିରରେ ପଡ଼ୁଛି ବୋମା । ତୁମେ ଭଲଗେ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକି ଦେଇପାର, କିନ୍ତୁ ବେଳ ଆସିବ—ବେଶି ତେରି ନାହିଁ—ଯେତେବେଳେ ତୁମ ଅନ୍ଧର ମନ୍ଦିରରେ ବୋମା ପଡ଼ିବ, ସେତେବେଳେ ଆଲୋ ମା'ଲେ । ମରିଗଲି ଲେ, ବୋଲି ଡକା ଗୁଡ଼ିଆ ଆକାଶ ଫଟେଇଲେ ମଧ୍ୟ କେହି ଶୁଣିବେ ନାହିଁ, କେହି ଟିକିଏ ଅଣହେଜରେ ରୁମକୁ ଚାହିଁବେ ନାହିଁ ।

ପର ଲବ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ବଡ଼ଲୋକ, ବଡ଼ଲୋକ ନୁହେଁ । ସେ ଗୋଲ୍‌ମର ଗୋଲ୍‌ମୀ ମାନ୍ଦ୍ର । ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ଏ ଜାତିର, ଏ ଦେଶର, ଏ ବ୍ୟବସାୟତାର କିଛି କାମ କରି ତୁମର ନାଁ ଅମର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକର, ତା' ହେଲେ ନିଜ ବଡ଼ ଆକାଶ ଧରି ନିଜ ବାଟରେ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲ । ଏଣିକି ତେଣିକି ଚାହିଁ ସେ ଚାଲେ ସେ ବାଟ ଜାଣେନାହିଁ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ବାଟ ଭୁଲିବ । ସେ ବାଟ ଜାଣେ, ଯାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଠିକ୍ ସେ ତା'ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିବ । ସେ ରାସ୍ତା ଅନ୍ୟକୁ ଅସୁବିଧା ଦିଶିପାରେ, ଅନ୍ୟ ନାକ ଟେକିପାରେ, ରାଗିପାରେ, ଅଟ୍ଟା ପରିହାସ କରିପାରେ, କି ଯାଏ ଆସେ ସେଥିରେ ? ମୋର ବାଟ ଏ, ଏ ବାଟରେ ମୁଁ ଯିବି । ସେଥିରେ ଯେବେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥାନରେ ନ ପହଞ୍ଚିପାରେ ତା'ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଗୌରବ ଓ ଜାତିର ଉନ୍ନତି । ଆଉ କ'ଣ କହିବ ? ଖାଲି ଏତିକି ।

He either fears his fate too much

Or his deserts are small.

That dares not put it to the touch

To gain or loss it all,

ଇଂରେଜ କିଆଁ ? ତୁମେ କୁ ଦେଖି କି ?

ନବରାଜ

୧୩୪୭

୭ଷ୍ଠ ବର୍ଷ—୩୩ ଋଷି ପ୍ରାୟ

ବୋମା

ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି କୁଆଡ଼େ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି । କୁଆଡ଼େ ମ ? ସେ କେହି ଅଗନା-
ଅଗନି ବନସ୍ତରେ । କୁଆ କୋଇଲିର ରାବ ନାହିଁ କି ଆମ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଘର କଳି
ନାହିଁ; ଏପରି ରାନ୍ଧା ସେ ଯେଉଁଠି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି । ଆମର ସେଥିରେ କ'ଣ ଗଲ ?
ବାସ୍ତବ କି ଯାଏ ନା ବା' କଲେ ବସା ଦୋହଲୁଥାଏ । ମରନ୍ତୁ ବାଡ଼ିଆପିଟା ହେଉ,
ଆମେ ଗୌର ଦବେଇକରି ବସିବା । ଆମେ ଯେବେ ଦୋକାନଦାର ହେଉଥାଉଁ,
ତା'ହେଲେ ଏତିକିବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ ନାଁକରି ଦି' ପଇସା ମାଲ୍ ଗୁର ପଇସାକୁ ବଳି
କିଛି ଲାଭ ମାରିନବା । ଏ ଓଡ଼ିଆ ଭେଡ଼ା କରିବେ କ'ଣ ? ତୋଟି ଚପିଲେ ଖାଲି
ଭେଁ ଖେଁ ହେବା ଛଡ଼ା ସ୍ବାଜ୍ଜ ଦହାଦି ହବ କ'ଣ ? ଯେତେବେଳେ ଯାଏଁ ଆମ ଅଣ୍ଟା
ଗାଞ୍ଜି ଆରେ ମାଲ ଅଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୟ କାହାକୁ ? ଆମେ ଯେବେ ରାଜନୈତିକ,
ତା'ହେଲେ ଏଇ ଗୋଟାଏ ହଲ ଦୋହଲ ବେଳ । କିଛି ଉପଚାର କରି ଘଡ଼ାଟା ଉଠି
କରିନବାର ଫିକରଟା ଗୁଡ଼ିବା କିଆଁ ? ଆମେ ଯେବେ ଓକିଲ, ତା' ହେଲେ ବଜାର
ଦର ବଢ଼ୁ ବା ନବଢ଼ୁ ଆମେ ଏ ମଲିଆ ମୁଣ୍ଡିଆ, ନରୁ'ଜିଆ ମହକଲଗୁଡ଼ାକୁ
ଧମକେଇବୁ—ବାବୁ ଆମେ ଦି'ଟଙ୍କାରେ ତୁମ କାମ କରିଥିଲୁ, ଯେତେବେଳେ ଗୁଡ଼ଲ
ସେରକୁ ହୋଇଥିଲା ୬ ପଇସା । ଇଲେ ଗୁଡ଼ଲ ସେର ହେଲଣି ତଳଅଣା ବାବା, ଆମ
ଫିସ୍ତା ବ ଦୁଇ ଟଙ୍କାରୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହିପରି ସେ ସେମିତି ବାଗରେ
ପାଇଲ, ସେ ସେମିତି ମାରିନବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ରହୁଲ । ଏହି ହେଲ ମାଟି ଆମ ଯୁଦ୍ଧର
ଧାରଣା । ସ୍ବା'ଠାରୁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଯେବେ କଲନା କରିବାକୁ ଯାଉଁ, ତା' ହେଲେ
ଆମର ମନେପଡ଼ିଯିବ ସେଦିନ ଆମ ଗାଁରେ ରାମ ଦାସେ ଓ ଶ୍ୟାମ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ
ଭିତରେ ସେ ବାଡ଼ିଆବାଡ଼ି ଗୁଲିଥିଲା । ଏ ପଟରୁ ଦଶ ପନ୍ଦର, ସେ ପଟରୁ ଦଶ ପନ୍ଦର,
ହାତରେ କାତି, କୁସଡ଼ି, କଟୁଣ୍ଡ, ଲାଗିଗଲା ବୁହେ ପିଟାପିଟି, କଟାକଟି, ହଟାହଟି
ଉଡ଼ିଲା ରୁଟି, ଡାଟିଲା ପିଠି, ଭାଙ୍ଗିଲା ଗଣ୍ଡି—ଆଉ ତା'ପରେ ଓକିଲ ପାଟି, ମୋହରର
କଲମକାଠି, ଟାଉଟର ବଟାବଟି, ପୁଅଙ୍କର ଶସିଲ ଅଣ୍ଟି, ସରିଲ ପାଣି । ଏଭିଧରୁ
ହୁଏତ ଆମେ ଏ ଯୁଦ୍ଧର କିଛି କଲନା କରିବୁ । ନହେଲେ ରାମାୟଣରୁ ସେ ରାମ-
ରାବଣ ଯୁଦ୍ଧ ପଢ଼ିବୁ ବା ଶୁଣିବୁ ନା, ସେଇଥିରୁ ଅନୁମାନ କରିନବୁଁ । ଏକ ପକ୍ଷରେ
କର୍ମଜୀ ରାକ୍ଷସ ଆଉ ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ଆମ ରାମ ସରକାର ଡରସୀ ଇତ୍ୟାଦି ବାନରସେନା
ଘିନି କରୁଛନ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ । ତା ସାଙ୍ଗରେ ମାତିଉଠିବ ରୁକ୍ମିଣୀ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ । ପଥର ଫୋପଡ଼ା-
ଫୋପଡ଼ି, ଗଛ ବାଡ଼ିଆ ବାଡ଼େଇ, ଶରର ଚଡ଼ଚଡ଼ି, ଗଦାର ଘଡ଼ଘଡ଼ି, କୁନ୍ତର
ଫୋଡ଼ାଫୋଡ଼ି, ଉଡ଼ା ପଥର ହାବୁଡ଼ାହାବୁଡ଼ି ଲାଗିଛି ଲାଡ଼େଇ । ମେଦନା ଉଠୁଛି

କମ୍ପି, ସରଗ ଯାଉଛି ଶମ୍ପି, ପାତାଳ ଉଠୁଛି ଫିଂ ଫିଂ । ଏଇ ଯୁଦ୍ଧ ତ ? ତା'ହେଲେ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଏତେଦୂର ଲାଗିବ କାହିଁକି ? ଏତେ ବଡ଼ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ କେତେ ଅକ୍ଷୌହୀଣୀ ସୈନ୍ୟ ଏପଟସେପଟ ଢେଙ୍କ ମରିଗଲେ, କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ରକ୍ତ ନଈ ବହୁଗଲା; ଅଥଚ ସେ ଯୁଦ୍ଧ ସରିଗଲା ମାତ୍ର ଅଠରଟା ଦିନରେ । ଏତେବଡ଼ ରାମାୟଣ ଯୁଦ୍ଧ, ଯୁଦ୍ଧରେ ଅସୁର ବଂଶ ନିବଂଶ ହୋଇଗଲେ । ଭଲୁ ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କ ମହାଗଦା ପୃଷ୍ଠାରୁ ଆକାଶ ଯାଏଁ ଲମ୍ବିଗଲା । ଅଥଚ ସେ ତ ପୁଣି ସରିଯାଇଥିଲା ଦିନ ସାତଟାରେ, ଆଉ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲାଣି ପୁଣି ଦେହମାସ କି ଦି ମାସ ହେଲା । ତଥାପି କିଛି ହେବାକୁ ନାହିଁ । ଲୋକେ ନହୁତନ୍ତି, ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବର୍ଷ ଲାଗିପାରେ । କିଆଁ ? ଏଥିରେ କଣ ହଉଛି ? ଯଦି ଦିନ ଅଠରଟାରେ ଭରତବର୍ମ ଭଲିଆ ଦେଶୁଟା ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଏ, ତା'ହେଲେ ଏହି ଦୁଇ ମାସ ଭିତରେ ତ ଜର୍ମାନୀ ଆଉ ବିଲତ ଭଲିଆ ଦେଶଗୁଡ଼ାକରେ ମଡ଼କ ପଡ଼ି ଯା'ନ୍ତାଣି, କଥାଟା କ'ଣ କହୁ ଦେଖି ?

କଥାଟା କ'ଣ କି, ସେ ଯୁଦ୍ଧ ଥିଲା ହାତର ଯୁଦ୍ଧ, ବାହା ବଳର ଯୁଦ୍ଧ, ବୁଦ୍ଧି କୌଶଳର ଯୁଦ୍ଧ । ଦୁଇ ଦଳ ସାମନା ସାମନା ଠିଆ ହେଇଗଲେ କାହାଣୀ ଭିତ୍ତି, ନିଶ ମୋଡ଼, ବାହା ବାଡ଼େଇ, ଜଦି ଫୁଟେଇ, ହାଣିମାର କାଟ, ପିଟାପିଟି ଫାଟ ଲାଗିଗଲା । ଏଆଡୁ ଗୁଡ଼ାଏ ମରିଗଲେ, ସେଆଡୁ ଗୁଡ଼ାଏ ମରିଗଲେ । ଯୁଦ୍ଧର ବାହାବଳ ଯେତେ ବେଶୀ, ସେ ଦଳ ଜିତିଗଲା, ଆଉ ଦଳ ଗଲା ହାତ । କିନ୍ତୁ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ହାତର ଯୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ; ଭିତର ଯୁଦ୍ଧ, ଏଥିରେ ବାହାବଳ ଦେଖାଇ ମୁହାଁମୁହାଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାପ । ସେଥିରେ ମୁହାଁମୁହାଁ ଯୁଦ୍ଧ ନ କରିବା ଥିଲା ପାପ । ସେଥିରେ ମୁଁ ଦେଖିଛି ଶମ୍ପ ମାଡ଼ିଅସୁରି; ଦେଖିଛି ଶମ୍ପୁ ଅସୁରିଠାରୁ ମତେ ହାଣିବାକୁ ଧାଉଁଛି, ମୁଁ ଶମ୍ପୁକୁ ମାରିବାକୁ ଧାଇଁଯାଉଛି । ଲଢ଼େଇ ଲାଗିଛି, ରକ୍ତ ବରମ ହେଉ ଉଠୁଛି । ମୁଣ୍ଡରେ ପାଗଳାମି ଆସିଯାଉଛି । ମାଡ଼ିଦଉଛି, ମାଡ଼ି ଖାଉଛି, ମୋର ବଳ ଓ କୌଶଳ କମ୍ ହେଲେ ମୁଁ ମରୁଛି ବା ପଳେଇଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ତାହା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଗାତ ଖୋଳି ନିଜକୁ ମୁଝାଙ୍କ ଭଳି ଲୁଚେଇରଖୁଛି, ଲୁଚିଲୁଚି ରହି ବସିଛି । ଶମ୍ପୁ ଆସିବ । ଶମ୍ପୁ ଆସୁନାହିଁ । ଶମ୍ପୁକୁ ଦେଖୁନାହିଁ । ବସି ବସି ଗାତ ଭିତରେ, ପଙ୍କ କାଦୁଅରେ ଯଦି ପଡ଼ି ହଠାତ୍ ଦିନେ ଶୁଣୁଛି ତୋପର ଅଞ୍ଜୁଳି, ବୋମାର ଶବ୍ଦ, ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଫଟ୍, ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଫଟ୍, ଏ ଯେପରି ଶୂନ୍ୟବାଣୀ, ଏ ଯେପରି ଅକାଳ ବଜ୍ର, ଆସି ପଡ଼ୁଛି ଅଜଣା ଶମ୍ପୁ ପାଖରୁ । ମୋର ହାତ ଛୁଣି ଯାଉଛି, ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି, ପଞ୍ଜିର ହାତ ନୁଆ ହୋଇଯାଉଛି, ହାତ ଗୋଡ଼ ଛୁଣି ମାଦଳ । ଅଜଣା ଆକଙ୍କରେ ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଦଉଡ଼ିଯାଉଛି ଲହର ପୁଅ ଭବାଇ । କିଛି ଦୂର ପରେ ପଡ଼ିଯାଉଛି, ପ୍ରାଣ ଯାଉଛି । କେତେବେଳେ ପୁଣି ମୁଁ ବସିଛି, ହୁକୁମ ହେଲା ଗୁଲି ମାର, ତୋପ ମାର, ବନ୍ଧୁକ ମାର । କାହାକୁ ମାରିବ ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ, କୁଆଡ଼େ ମାରିବ ତା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ । ତୋପ

ଅଛୁ, କଲ ବହୁକ ଅଛୁ, ଯୁଆଡ଼େ ମାରିବାକୁ ହବ, ତାର ଦଗ ମତେ ଠିକ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ତାର ଦଗ ଅନ୍ୟ କିଏ ଜଣେ ମୋ ପାଇଁ ଠିକ୍ କରିଦେଇଛି । ମୁଁ ଖାଲି ସେଇ କଲ ଭଳି ବହୁକରେ ଗୁଲି ଦଉଡ଼ି, ମାବୁଛୁ, ବହୁକର ଗୁଲି କାହା ଦହରେ ବାଜୁଛି କି ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ିଯାଇଛି, ତା ଜାଣିବାର ମୋର ଉପାୟ ନାହିଁ । ହାକିମମାନେ କହନ୍ତି ମୋର ଜାଣିବାର ମଧ୍ୟ ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ମାଲିକବେଳେ ମୋର ରକ୍ତ ଗରମ ହେଉନାହିଁ—ବରଂ ଅଣ୍ଟା ହେଇଯାଇଛି ବରଫ ଭଳି । ବରଫ-ଦଆ ମାଛ ଭଳି । ମୁଁ କିଛି ଜାଣିପାରୁନାହିଁ ମରିଗଲି କି ମାରିଦେଲି । ବୁଝୁଛି ନା ? ସେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା ଲକ୍ଷ୍ୟର ଯୁଦ୍ଧ । ମୁଁ କାହାକୁ ମାରିବି ଜାଣେ, ଦେଖେ, ତା'ର କୁଠିକି ମାରିବି ତା' ମଧ୍ୟ ଜାଣେ । ଏ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ । ଅନୁମାନରେ ଟ୍ରେସ ଉପରୁ ଗୁଲି ମାରୁମାରୁ ଯୁଆଡ଼େ ବାଜିଲା । ସେଥରେ ମରୁଥିଲେ ବେଶୀ ଯୋଦ୍ଧା । ଏଥିରେ ମରୁଛନ୍ତି ବେଶୀ ଆମରି ଭଳିଆ ଯୋଦ୍ଧା ଅନାଡ଼ି । ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦିନେକେ ଯାହା ଯୋଦ୍ଧା ମରୁଥିଲେ, ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ତା'ଠାରୁ ଦିନେକେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଯୋଦ୍ଧା ମରନ୍ତି । ସେଇଥିପାଇଁ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଏତେ ଦିନ ଲାଗେ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା; ସେ ଯୁଦ୍ଧ ଥିଲା ହାତର, ଏ ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଛି ଶ୍ଵାତର । ସେ ବଳ କଷାକ୍ତିରେ ସେ ହାରିଯାଉଥିଲା ସେ ହାରିଯାଉଥିଲା । ଏଥିରେ ବଳ କଷା-କ୍ତିରେ କୌଣସି ପକ୍ଷ ହାରେନାହିଁ, ହାରିଯାଏ ଶ୍ଵାତ କଷାକ୍ତିରେ । ଗଲା ଜର୍ମାନୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜର୍ମାନୀ ସେ ହାରିଯାଇଥିଲା ତା'ର କାରଣ ନୁହେଁ ସେ ତା'ର ଅସୁଗ୍ରସ୍ତ ସରିଗଲା କି ମଣିଷ ବଳ କମି ଯାଇଥିଲା; ସେ ହାରିଗଲା କାହିଁକି ନା ତାଙ୍କ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ତା'ର ଗୁଣ ଦଗରୁ ମିଶ୍ରପକ୍ଷ ଛେକି ଦେବାକୁ କୁଆଡ଼ୁ ସେ ମାଲ ପାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଲୋକେ ଖାଇବାକୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ, ଆଉଟିପାଉଟି ହୋଇ ମରିଗଲେ । ସେହିହେତୁରୁ ସେ ବାକ୍ସ ହୋଇ ହାତ-ଯୋଡ଼ି ରହାଇ ମାଗିଲା । ଏଇଲାଗେ ସେ ଯୁଦ୍ଧ ଶୁଳିତ, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସେ ହାରିବ ସେ ପ୍ରକାରରେ । କିନ୍ତୁ ତା' ଦରୁ ମାଲ ସରି, ସେ ହନୁସନ୍ତ ହେବାଯାଏ ଅନେକ ଦିନ ଲାଗିବ । ଆଗ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଶ୍ଵାତରେ ମାରିବା ଯୁଦ୍ଧ ଲୋକେ କରୁଥିଲେ । ଶତ୍ରୁ ଆସିବାର ଶୁଣିଲକ୍ଷଣୀ ଦୁର୍ଗ ବା ଗଡ଼ ଭିତରେ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରି ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ଘେନି ବସି ରହୁଥିଲେ । ଗଡ଼ ପାରିଶ୍ଵ ଉପରେ ଲୁଚି ରହି ଶତ୍ରୁ ପାଖକୁ ଆସିଲେ ଟେକା, ପଥର, ଶର, କୁନ୍ତ ଡୋପାଉଥିଲେ । ଶତ୍ରୁ ଗଡ଼ ଦେଇଉକରି ବସିରହୁଥିଲା । ଖୋଲି ମେଲା କାଗାରେ ଖର ପାଣି ସହ ବସି ବସି ତା'ର ଯେତେବେଳେ ଆଉ ସୈନ୍ୟ ରହୁ ନ ଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ମଲାଉଥିଲା, ନହେଲେ ଦୁଆର ଶୁଙ୍ଘି ପାରିଶ୍ଵ ଡେଇଁ ଗଡ଼ ଭିତରେ ପଶିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ଏଣେ ଗଡ଼ବାଳମାନେ ମଧ୍ୟ ଗଡ଼ରେ ଯାହା ସମ୍ଭବ ରଖିଥାନ୍ତି, ତାକୁ ଖାଉଥାନ୍ତି । ସେସବୁ ସରିଗଲେ ଆଉ ଖାଇବାକୁ

ପିଇବାକୁ ନ ମିଳିଲେ ସେମାନେ ବାଧାହେଇ ବେଳେବେଳେ ଆସି ଧୁଇ କରନ୍ତି ବାହାରେ, ନ ହେଲେ ଯାଇ ଶହୁ ପାଖରେ ଶରଣ ପଶନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଦୁର୍ଗ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସମୁଦାୟ ଦେଶଟା ଦୁର୍ଗ ବୋଲି ଧରାଯାଉଛି । ଶହୁ ସମୁଦାୟ ଦେଶକୁ ଘେରାଇ କରି ରହୁଛନ୍ତି । ଘେରାଇ ଦେଶ ବାହାରୁ ଜନସମାଜ-ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇପାରୁନାହିଁ, ହାରିଯାଉଛି ।

ତେବେ ତୁମେ ଦେଖୁଛ, ପ୍ରକୃତ ଯୁଦ୍ଧ, ଅସଲ ଲଢ଼େଇ, କିଛି ନୁହେଁ, ତା'ର ଘୋସର ଘା'ଟା ହିଁ ବେଶୀ କାଟେ । ଯେଉଁମାନେ ଜଳ ସ୍ୱାସି ଲାଗି ଲଢ଼େଇ ଲଗାଉଛନ୍ତି, ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ପଇସାଖାଇ ପ୍ରାଣଦେବାକୁ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସେତେ ନ ମରନ୍ତି, ସେତେ କଷ୍ଟ ନ ପାଆନ୍ତି, ତା'ଠାରୁ ଦଶ ଗୁଣରେ କଷ୍ଟ ପାଏ—ସେ ଏ ସବୁର ବାହାରେ । ବୁଆ, ପିଲା, ମାଇପି, ଅଣଯୋଦ୍ଧା । ପଇସା ଯିବ ସ୍ୱା'ଙ୍କର ସବୁ ଅଣ୍ଟାରୁ, ପେଟ କଷା ହେବ ସ୍ୱାଙ୍କର ଶାଗ ଭିତରୁ । କାନ୍ଦ ବୋବାଳି ସ୍ୱାଙ୍କର, ପେଟ ମୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼ା ସ୍ୱାଙ୍କର, ଦହଗଞ୍ଜ, ସ୍ୱାଦ ଅବସ୍ଥା, ସବୁ ସ୍ୱାଙ୍କର ପାଇଁ । ଜିତାପଟୁ ଧୁ ଅବସ୍ଥା, ହରାପଟର ସେଇ ଅବସ୍ଥା । ଏ ଚଣ୍ଡୀ ଗୁମସ୍ତା ନାଚର କ ପ୍ରତିକାର କିଛି ନାହିଁ ? ମଣିଷ ସମାଜକୁ ଏ ରଣଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ଲହ ଲହ ଜିଭରୁ ରକ୍ଷା କରିବାର କି କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ ? ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ହେଲା ଏ ମଣିଷ ଜାତିଟା ବାଞ୍ଛାଅସିଟା ଲଗେଇ ଛୁରଖାର ହେଇଯାଉଛି, ସ୍ୱାକୁ କ'ଣ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚେଇ ହବ ନାହିଁ ? ଭାରତବର୍ଷ ତମାମ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଆମେ ଅଣଯୋଦ୍ଧା ଜାତି । ଆମେ ଖାଲି ମର ଜାଣୁ, ଗୋଇଠା ଖାଇ ଜାଣୁ, ଯେ ଟାଣୁଆ ହେଲା ତା' ପାଖରେ ପିଠି ଦେଖାଇ ଦେଇ ଜାଣୁ । ସେତେ ଦେଖିଲି ଟାଟା ଡାଉଣ୍ଡର ଛୁରାବେଳେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଓଡ଼ିଆକୁ ଜମକସତା ପଣ ଦେଖାଇ ଧର୍ମଘଟ ନ ମାନ ଅଣ୍ଟାବାନ୍ଧ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ କାମ କରିଯିବା ପାଇଁ । ଥୋଡ଼େ ବାଟ ଯାଉଛନ୍ତି, ହେଲ ଟେକାବୁଣ୍ଡି । ଦି ଗୁରଜଣ ଖଣ୍ଡିଆ ଦଣ୍ଡିଆ ହୋଇଗଲେ । ତା'ପରେ ଜମକସତା ପଣିଆ ସରିଗଲା; ଓଡ଼ିଆସୁଏ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ ଜାକି ନଜ ଗାତ ଭିତରକୁ ପଲେଇଗଲେ । ମୁଁ କହୁନାହିଁ ଯେ ଧର୍ମଘଟରେ ଯୋଗଦେବା ଅନ୍ୟାୟ କି ଯୋଗ ନ ଦେବା ଭଲ । ଖାଲି ଏତିକି କହୁବାର କଥା ଯେ ଭଲ ହଉ, ମନ୍ଦ ହଉ କୌଣସି କାମରେ ହାତଦେଇ ବଡ଼ ମୁହଁ, ବଡ଼ କାନରେ ଧୁଇକୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ମାଡ଼ ଭୟରେ ପଲେଇଯିବାଠାରୁ ବଳି ଜାତିପକ୍ଷରେ ଆଉ କଲଙ୍କ କ'ଣ ହେଇପାରେ ? ଆମେ ସବୁଥିରେ ଏଇଆ । ହଲଲ ପାଣିକ ଗୋଡ଼ ଦେବୁ ନାହିଁ । ଦହକୁ ଟିକିଏ ହେଇ ଆସି ଲାଗିବ ନାହିଁ । ଅଥଚ ଆମ ମୁହଁରେ ଗୁଣ୍ଡା ଗଲି ଯାଉଥିବ । ଏ ନୀତି ତୁମେ କୌଣସି ଜାତିରୁ କେବେ ପାଇବ ? ଜହ୍ନା, ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ଜନ୍ତୁ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇଲେ, ମଣିଷ ଭଳି ଜନ୍ତୁକୁ ଆସି ରଟକରି ପୁଲାଏ କାମୁଡ଼ି ଦଉଛନ୍ତି । କୁକୁର ମୁହଁରୁ ହାଡ଼ ଖଣ୍ଡିକ କାଢ଼ିନେଲେ ସେ ତା ସା'ନ୍ତ ହାତକୁ ମଧ୍ୟ କାମୁଡ଼ି ଦଉଚି । କିନ୍ତୁ

ଆମର କଣ ? ଖାଇବାକୁ ନମିଳିଲେ ଆଣ୍ଟୁ ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡ ଗେଣ୍ଡି ପଡ଼ି ରହିବୁଁ । ଆମ ମୁହଁର ଆହାର ପାଖ ପଡ଼ିଣା କାଢ଼ି ନେଉଛନ୍ତି, ଅମେ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ି ଯାକ ପଳାଇ-ଯାଇଛି । ଆମେ ଖାଲି ଅଣଯୋଜା ନୋହୁଁ, ଅମେ ବଳକୁଳି ମାଇଗୁଲିଆ, ମାଇଗୁଲିଆ ଦୁଃଖେଇ ସାହୁ, ମାଇପ ହାତର କହୁଣୀ ଖାଉ । ସେ ତ ଭଲ କଥା । ପ୍ରିୟାଙ୍କର ଶ୍ରୀବତ୍ସ କହୁଣୀ ତ କହୁଣୀ ନୁହେଁ ସେ ଏକାବଳେକେ ନବାଜପକା ଲହୁଣୀ । ଅମେ ଦୁଃଖେଇ ସାହୁ ଠାରୁ ଆଉର ସ୍ତନ କାହିଁକି ନା ଆମେ ପର ମାଇପ ଠାରୁ ଯେଉଁ କହୁଣୀରେ ମାଡ଼ିଖାଉଁ, ସେଇ କହୁଣୀକି ପୁଣି ଗୁଟି ଗଟ ଓ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁ । ଟେକେଇ ହୁଏ ସେ ଆମେ ନାଗର, ଆମେ ରସିକ । ଆମେ ଦୁଃଖେଇ ସାହୁଠାରୁ ବଳି ଯେ ମାଇଗୁଲିଆ ସେଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ଅଛି କି ? ଯାହାହୁଏ ସେ କଥା ଆଉଥରେ କହୁବ । ଖାଲି କହୁଥିଲି ସେ ଆମଭଳି ଅଣଯୋଜା ଜାତିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ଡଳିଲଣି— ଏ ଧୁଳି କିପରି ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ହବ । ଗୋଟାଏ ସତ୍ତ୍ୱ କୁଆଡ଼େ ହେଇଥିଲା । ସେଥିରେ କ'ଣ ଗରମ ଗରମ କଥାବାଣୀ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଥିଲା । ଶୁଣିଲେ ହୁଏ ମାଡ଼େ । ଧୁ ଜାତି ଯୁଦ୍ଧକରି ବସ୍ତ୍ର ରହିଥିଲା, ଧୁ ଜାତିର ସୈନ୍ୟବଳ ପୃଥ୍ୱୀ ବଳଗୁଣୀ ଶ୍ରୀକ୍ ସେନା ସାଙ୍ଗରେ ତାଲ ପକେଇବାକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ପଛେଇନଥିଲା, ଖଣ୍ଡା ମୁନରେ ଧୁ ଜାତି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭଠାରୁ କାମରୂପ ଯାଏ, ପାଟଲୀପୁରଠାରୁ କାଷ୍ଠ ନଗରଯାଏ ଆତଙ୍କ ପକେଇ ଦେଇଥିଲା, ସେ ଜାତି ଅଜି ଅଣଯୋଜା । ଭରତ ରଂବାହୁମରେ ତା'ର ନାମ ଗନ୍ଧ ମାନ୍ଦ ନାହିଁ । ସବୁ ପ୍ରକାର ଯୁଦ୍ଧରେ ତା'ର ହାରପଟ । ଧୁଳି କ'ଣ ସେ ଜାଣେନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧର ଖଣ୍ଡା ଟେକ୍ ଟେକ୍ ମଧ୍ୟ ତା କାନରେ ପଡ଼େନାହିଁ । ଅଥଚ ଏପରି ଗୋଟିଏ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋବେଗୁର ଜାତିର ମୁଣ୍ଡ ବଞ୍ଚେଇଉଠୁ ଧୁଳି କିପରି ବନ୍ଦ ହେବ ? ଧୁଳି କିଆଁ ବନ୍ଦ ହେବ ? ଧୁଳି କିଆଁ ହୁଏ ? ଧୁଳି କିଏ କରେ ? ଆମେ କହୁବୁ, ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ନୁହେଁ, ନିଜର ପୋଥି ବାଇଗଣ ପୋଡ଼ା ମଉଜରୁ ସେ ପେଟ ଦାଉରୁ ଧୁଳି ହୁଏ । ଧୁଳି କେବଳ ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣରୁ ଆସେ । ମହାଭରତ ଧୁଳି ପଛରେ କେଉଁ ପେଟ କଥା ଥିଲା ? ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର ପୃଥ୍ୱୀ ଜୟରେ କେଉଁ ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ ଥିଲା ? ଜେରୁଜେଲମର ରକ୍ଷା ପଥରେ ସେ ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ଧୁଳି ହୋଇଥିଲା କାହା ପେଟପୋଡ଼ା ଭଲ ହୋଇଥିଲା ? ବୁଥର ଧୁଳି, ଗଲ ଜର୍ମାନ ଧୁଳି, ଆଜିକାଲି ଜର୍ମାନ ଧୁଳି, ଏ ସବୁର ମୂଳରେ କ'ଣ ଖାଲି ଅର୍ଥନୀତି ? ଦୁଇଟା ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଧୁଳିର ସେ କାରଣ, ଦୁଇ ପଡ଼ିଶାଙ୍କ ଭିତରେ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା, ଠେଙ୍ଗା ମାଡ଼ର ମୂଳରେ ମଧ୍ୟ ସେହି କାରଣ । ଟିକିଏ ପେଟ ଦାଉ, ବେଶୀ ଭିକା, ଆହୁରି ବେଶୀ ବଣ ଦଡ଼େଇ, ମାନବଡ଼େଇ ଏଇସବୁ ହେଲା ଧୁଳିର କାରଣ । ଭୂମେ କହୁବ ଏଗୁଡ଼ାକ ମିଛ କଥା, ଅସଲ କଥା ପେଟଦାଉ । ତା ଗାଲୁ ମାରିବାକୁ କେହି କାହା ପାଟିରେ ପାଲ ଖୁଣ୍ଟା ମାଡ଼ି ଦେଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯାହା ହେଇଯାଇଛି, ତା'ର ସତମିତ ଗାଲୁରେ

ଉଡ଼ିଯିବ ନାହିଁ । ନେପୋଲିଅନଙ୍କର ଅତ୍ୟୁଚ୍ଛଳ ଥିଲା ଆସ୍ତରଣା ବା ପେଟଦାଉ ପାଇଁ ହେଉପାରିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ତା'ପରେ ସେନାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରୁଷିଆ ରଜସ୍ଵ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେଉଁ ପେଟଦାଉରୁ ହୋଇଥିଲା ? ଏଥରକ କର୍ମମାନ, କୋକୋସ୍ତୋଭକିଆ, ଅକ୍ରିଆ, ଗଜେନ୍ ପରୁ ପାଇଥିଲା । କଥାବାକ୍ତା ଚଳେଇ ସାଲିସ୍ରେ ଡାକ୍ତର ଓ କରତର ମଧ୍ୟ ପାଇଥାନ୍ତା । କଦର ଉଣି ନାମ କରିଥିଲେ ତା'ର ପୁଅ ଉପକ୍ରମେଶ୍ଵରକରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ହାତ କରିପାରିଥାନ୍ତା । ସେ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ସେ ଧାଁ କରି ଗୋଟାଏ ଲଢ଼େଇ ଲଗେଇ ଦେଲା, ସେ କିଆଁ ? ସେ ପେଟଦାଉ ସାଲିସ୍ରେ ମେଣ୍ଟିଥାନ୍ତା, ତା'ଲଗି ଗୋଲା, ଗୁଳି ବୋମା, ହାବେଲର ଦରକାର ହେଲା କାହିଁକି ? ପେଟଦାଉର ଛଳନା କରି ଖାଲି ଜିଦ୍, ଅଉ ଖାଲି ଅହଙ୍କାର, ସଂସାରଟାକୁ ଶୂନ୍ୟ ବନେଇବାର ଚିନ୍ତା । ତା'ହେଲେ ଆମେ ଦେଖିଲୁଁ ଯୁଦ୍ଧ ଲଗିବାର କାରଣ ହେଉଛି—(୧) ପେଟଦାଉ ବା ଅର୍ଥଚିନ୍ତା (୨) ଜାତି ଅଭିମାନ (୩) ଭର୍ତ୍ତା । ସ୍ଵା ଭିତରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ରହିଗଲା । ସେ ହସ୍ତର ନିଜ ବଡ଼ମା ବଜାୟ ରଖିବାର ଇଚ୍ଛା । ଗଜା ଗଜ୍ୟ ଶାସନ କରେ । ତା'ର ଇଚ୍ଛା ସବୁବେଳେ ଯେ, ସେ ନିଜ ଶୁସ୍ତିରେ ଗଜ୍ୟ ଶାସିବ କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଲୋକେ ଗରିଯାଇପାରନ୍ତି, ଅନ୍ତନ୍ତୁ ହେଉପାରିବ; ଗରିଯାଇ ଦେଶ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ବିବାଦ ଗୋଟାଏ ବିଦ୍ରୋହ ଲାଗାଇ ଦେଇପାରନ୍ତି । ଯେ ଗୁଳକ ଗଜା, ସେ ଏହି ବିଦ୍ରୋହର ଗରି ପାଇଲଣି ସିନ୍ଧୁ ସାବଧାନ ହେଇଯାଏ । ନିଜ ଶମତାରୁ ନିଲେହେଲେ ହାନି ହୁଏ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଲୋକଙ୍କର ଗୁରୁ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଖେଳିଯିବ, ଏହି ଉପାୟ ସେ ଖୋଜି-ବସେ । ଅଉ ତା'ର ଉପାୟ ଆବହମାନ କାଳରୁ ଗୋଟିଏ ଯେ, ପର ମାଙ୍ଗରେ ଲଢ଼େଇ ଲଗେଇଦେବା । ଦି ପଡ଼ିଶା ଗଜ୍ୟ ଭିତରେ ଖେଳିଆ ଖେଳେଇ ସବୁବେଳେ ଟିକିଏ ଅଧେ ଲଗିଥାଏ । ଗଜା ବା ଶାସକ ତାହାର ଉପରେ ନିଜକୁ ତାଲ କରି ମଣିକୁ ହାତୀ କରି, ଜାତି ନାଁରେ, ଦେଶର ମାନ ନାଁରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଉକୁଟେଇ ଦିଅନ୍ତି । କଥାକୁ ଅନ୍ୟଥା କରି, ମିଛକୁ ଟାଣିଓଟାଣି, ସତ ବୋଲି ପ୍ରମାଣକରି ଦେଖେଇ ଦିଅନ୍ତି, ସେ ତାଙ୍କ ଦେଶ ଭିତରେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଗତି, ସେସବୁ ଏହି ପଡ଼ିଶା ଗଜ୍ୟ-ମାନଙ୍କର ଅହଂକାର ଓ ଦୁର୍ବଳିତା ମନ୍ଦରୁ । ଲୋକଙ୍କ ମନ ତ ତେଜିଥାଏ; ସେମାନେ ଭଲମନ୍ଦ ବିଚାର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗଜା ଓ ଗଜ କର୍ମଗୁଣ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଦେଶର, ତାଙ୍କର ଭାଇ ବନ୍ଧୁ କୁଟୁମ୍ବ ବିରାଦର । ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ ହୁଏ । ବେଳକାଳ ଉଣି କର୍ତ୍ତାମାନେ ପୁଣି ଶୁଣେଇଦିଅନ୍ତି ସେ ଏ ଦେଶଟା କି ସେ ଦେଶଟା ଯେବେ ଆମେ ନେଇପାରିବା, ତା'ହେଲେ ଆମ ଦ୍ଵାତରେ ବହୁତ ଧନଦଉଲତ ପଡ଼ିଯିବ । ଆମେ ଭଲ ପୁଅରେ ରହିବା । ଲୋକେ ଗଲେ ମା' । ବେଳ-କାଳ ଉଣି କର୍ତ୍ତାମାନେ ଗୋଟିଏ ଛାତ୍ର ସାମାନ୍ୟ କଥାକୁ ଧରି ଲଗେଇଦେଲେ ଲଢ଼େଇ । ମଲେ ତ ମରିବେ ଏହି ଗଣକ ବାସୁଡ଼ା, ଯେତେ ମରିବେ ଦେଶ

ଭିତରେ ତାଙ୍କ ବିଶେଷରେ ବହୋତ୍ସବ କରିବାକୁ ସେତେ କମ ଲୋକ ରହୁବେ । ଲଢ଼େଇ ପାଇଁ ପଇସା ଦେବେ, ଏଇ ଗରିବ ଲୋକେ । ଲଢ଼େଇରେ ମରିବେ ଏଇ, ହନୁସନ୍ତ ହେବେ ଏଇ । ଗୁଜା ବା ଶାସକମାନେ ମଝିରେ ବସି ବାଲିଆ ପିଟିବେ; ଭିତର ବହୋତ୍ସବ ସରିଯିବ; ଆଉ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯେବେ କଦ ହୋଇପାରିଲା, ତା'ହେଲେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଦେଶ, ଆଉ କୋଟିଏ ଦି କୋଟି ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ହାକିମି କରିବାର ସୁବିଧା ମିଳିଯିବ । ନାହିଁ ଯେବେ ଲଢ଼େଇରେ ହାରିଯିବାର ଦେଖିଲେ; ତା'ହେଲେ ଗୋଟାଏ ସନ୍ଧ୍ୟା କରି ପକେଇବା । ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଦେବା; ଯୁଦ୍ଧରେ ଶତପୁରଣ କିଛି ଦେବାକୁ ଶମ୍ଭୁ ପକ୍ଷରେ ଗୁଜୁ ହେଇଯିବା । ଆଉ ଶତପୁରଣ ଟଙ୍କା ତ ଆମ ପାଣିରୁ ଆସୁନାହିଁ, ସେ ବି ପଡ଼ିବ ସେଇ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ । ସବୁ ଦଗରୁ ଏଇ ଭଲ । ଇତାଲର ଆବିସିନିଆଁ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଜର୍ମାନୀର ଏଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଦ୍ଧ ମୂଳରେ ଏଇ ଅଣ-ସୁରୁଖିଆ, ଅଣମଣିଷିଆ ଗୁପ୍ତା ମାତ୍ର ବରାବର ରହୁଛି । ଏକଛନ୍ଦ ଶାସକ ଏହି ମାତ୍ର ନ ଧଇଲେ ବଞ୍ଚିପାରେ ନାହିଁ କି ଏକଛନ୍ଦ ଶାସନ ଚାଷିପାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ, ଏ ମଧ୍ୟ-ଯୁଦ୍ଧର ଗୋଟାଏ କାରଣ, ବିଶେଷତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ, ଆଗେ ଗୁଜାଙ୍କର ଏକଛନ୍ଦ ଶାସନରେ ବରଂ ଲୋକଙ୍କର ମନ ସେଥପାଇଁ ସେତେ ବିରୁଦ୍ଧନଥିଲା । କାରଣ ଆଗେ ରଜାକୁ ଲୋକେ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ଠିକ୍ ହେଉ, ଭୁଲ୍ ହେଉ, ସେମାନେ ଭକ୍ତୁଥିଲେ ରଜା ତାଙ୍କର ଦେବତା । ସେ ଗୁଜା ହୁବା ପାଇଁ ଜନ୍ମ ପାଇଛି, ରଜା ହୁବ, ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ହାକିମ କରିବ, ଏ ବିଧାତା ଲିଖନ, ଏହା ତାଙ୍କ ବଂଶର ଦାସ । ଆଉ ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡନୁଆଁଇବା ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେ ଦିନ ଯାଇଛି । ଲୋକେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ସେ ରଜା ଦେବତା ନୁହେଁ, ଗୁଜା ଶାସନ କରିବାରେ ତା'ର କୌଣସି ମୌରସି ଦେବଦତ୍ତ ଅଧିକାର ନାହିଁ । ପ୍ରଜାର ଇଚ୍ଛାରେ ଗୁଜାର ଅସ୍ତିତ୍ବ । ସେହି ହେତୁରୁ ଗୁଜୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉଠିଯାଇଛି । ତା ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଜାଛନ୍ଦ ଶାସନ ବସୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରଜାଛନ୍ଦ ହେଉନାହିଁ, ହଉଛି ପ୍ରଜାୟତ୍ତ । ଆକାଲି ସବୁ ପ୍ରଜାୟତ୍ତ ଦେଶରେ ଶାସନର ଭାର ରହୁଛି ପୁଞ୍ଜିବାଲାଙ୍କ ହାତରେ । ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟର ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଜ ନିଜର ଲୋକ ରଖି ଶାସନ ଚଳାଉଛନ୍ତି । ଆଗେ ରଜା ଧନୀ ନିର୍ଦ୍ଦିନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୋଷୁଥିଲେ । ଏବେ ଏ ପ୍ରଜାୟତ୍ତ ଶାସନରେ ଧନୀ ପୁଞ୍ଜିବାଲାମାନେ କରତକୁ ଶୋଷିବା ପାଇଁ ଗରିବ ମୁଲିଆ ପ୍ରଜାକୁ ଯନ୍ତ୍ର ପରି କରିଛନ୍ତି । ଯନ୍ତ୍ରରୁ କାମ ନବାପାଇଁ ହେଲେ ଯେପରି ବେଳେବେଳେ ତାକୁ ମାଜିମୁଜି ଶାଣ ଦେଇ ଚହଟ ଚକ୍‌କଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ତା ଦେହରେ ତେଲ ବା କାଣ୍ଡି ଲଗାଇ ଯେପରି ତାକୁ ସାରିଲିଆ କରିବାକୁ ହୁଏ, ସେହିପରି ଏ ପୁଞ୍ଜିବାଲାମାନେ ସେହିମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଲିଆ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ମୁଠେ ଭଲ କରି ଖାଇବାର ଓ ଖଣ୍ଡେ ଭଲ କରି ପିନ୍ଧିବାର ସୁବିଧା

ବେଳେବେଳେ ଦଉଡ଼ନ୍ତି ସିନା, ଆଉ ଏଣେ କହୁ ବୋଲେଇଛନ୍ତି, “ଆମେ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କ ପାଇଁ, ପ୍ରଜାଙ୍କ ପାଇଁ ଜମିଦି ହାତୀ ଚଢ଼ିବୁଁ, ଏପରି ଛଣି ଉଆଣ କରିବୁଁ ।” ପ୍ରଜା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଛନ୍ତି, ପୂଜିବାଳମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାସଭାର ମହିମା ଦାଣ୍ଡରେ ଘାଟରେ ଡବ ଡବ ବାଜିଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଏପରି ବେଳ ପଡ଼ିଯାଉଛି, ଯେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରଜା-ଗୃହୀକ ଅସଲ କଥା ଠଉରାଇ ପାରୁନାହିଁ । ବୁଝିପାରୁନାହିଁ ଯେ ସେମାନେ ପୂଜିବାଳଙ୍କ ପାଣ୍ଡି କଢ଼ାଇବାର କଲ ମାତ୍ର, ହୃଦୟର ଖାଲି । କଂଘେଇ ଦେଖି ଲାଭ ଆଶାରେ ତା ଛେଳଟିକି ବା ଗୋରୁଟିକି ଯିମିତି ଖାଇଲାକୁ ପିଇବାକୁ ଦେଇ ମୋଟା ମୋଟି କରି ରଖେ, ତା ଛୁଟିକି ଯିମିତି ଦସି ମାଳ ପକେଇ ପୁକେଇ ରଖେ; ସେମାନେ ସେହିପରି ଅଛନ୍ତି ମାତ୍ର । ସେ ଯେତେବେଳେ ଏ କଥା ବୁଝିପାରେ, ଗର୍ଜନ କରି ଉଠେ, ମେଢ଼ନ କର୍ମେଇଦିଏ । ପୂଜିବାଳମାନେ ଏ ଗର୍ଜନକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଅଧେ ଅର୍ଘ୍ୟ ଠାଉଁ କି ବୁଟି ତା’ ମୁହଁକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ଷ୍ଟେଜଲ କୁକୁର ତାକୁ ଗାଈ କରି ଗିଳିଦିଏ । ପେଟ ଦାଉଁ ଟିକିଏ ସମ୍ଭାଳ ପଡ଼ିଗଲେ ସେ ବି କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଶୋଇ-ପଡ଼େ । ଯୁଠେଇ କିନ୍ତୁ ପୂଜିବାଳମାନେ ଦେଖନ୍ତି ଯେ ଏ ମାଉଁସ ଖଣ୍ଡକରେ କି ବୁଟି ଖଣ୍ଡକରେ କାମ ହୁଇନାହିଁ, ସେଠି ସେମାନେ ପ୍ରଜାସଭାର ଛଳନା ଗୁଡ଼ି ଏକଛନ୍ଦି ଶାସନ ବସେଇଦିଅନ୍ତି ।

ଶାସନର ହୁକୁମ ହେଲା, ଆଇନ୍ କାନୁନ୍, ବେଦ ପୁରାଣ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନ ମାନିଲେ, କି ତାକୁ ବାହୁ ବସିଲେ ଦାକମଙ୍କ ମୁଣ୍ଡହଲ ପାଜେ ପାଜେ ତୁମ ମୁଣ୍ଡଟି ଛୁଡ଼ି ପଡ଼ିବ । ଇଲେ ସଂସାରରେ ଏଇ କଥା, ଏଇ ଖେଳ ହିଁ ଚାଲିଛି । ପ୍ରାନ୍ତସ ବିଲତ ଓ ଆମେରିକାରେ ପ୍ରଜାସଭା ଶାସନ ଆଉ ପୂଜିବାଳଙ୍କର ଶକ୍ତି ଖେଳ, ଜର୍ମାନୀ, ଇଟାଲୀ, ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ଅଧିକାଂଶ ରାଜ୍ୟ, ସ୍ପେନ୍, ଜାପାନ୍ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏକଛନ୍ଦି ଶାସନ, ଆଉ ପୂଜିବାଳମାନଙ୍କର ଛକା ପଂଝା ପୋ ବାର । ବେଳେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ପୂଜିବାଳମାନଙ୍କର ଏ ଚିନ୍ତାଦି ଖାଟୁ ନାହିଁ । ପ୍ରଜା ସବୁ ଲୋଭ, ସବୁ ପ୍ରଲୋଭନ ଗୁଡ଼ି ଗୋଟାଏ ଦି’ଟା ଖିଆଲିଆଙ୍କ ସୁଖସ୍ୱପ୍ନରେ ଭୁଲିଯାଇ ପୂଜିବାଦର ତୋଟି ଚିପି ମାରୁ ଦଉଛନ୍ତି; ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱପ୍ନର ଜୋରୁ ଭୁଲି ଯାଉଛି, ସେମାନେ ଆଖି ମେଲେଇ ଚାହିଁଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ପୁଣି ଜଣେ କିଏ ରଜା ହୋଇ ବସିଲୁଣି । ତା’ ପଛରେ ଗଦାଏ ସୈନ୍ୟ, ଆଉ ସେ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ହାତରେ ମୁକୁଳା ତରବାଣୀ ଝଟୁଛି । ସେ ରଜା କହୁଛି, ମୋର ଖିଆଲ ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଏ ହୁକୁମ ଦଉଛି, ମତେ ଦେବତା କି ସଇତାନ ଏଇ କଥା ସ୍ୱପ୍ନରେ କହୁଛନ୍ତି, ତୁମକୁ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ନ ମାନିବ ତ ମୁଣ୍ଡ କାଟ ହବ—ତାଙ୍କ ପଛରୁ ମୁକୁଳା ଖଣ୍ଡା ଝଣ ଝଣ ହୋଇ ବାଜି ଉଠୁଛି, ଗରବ ପ୍ରଜା ମୁଣ୍ଡ ଗୋଡ଼ି ପୁଣି ତା’ର ହାଡ଼ଉଟା କାମରେ ଲାଗିଯାଉଛି । ରଜା କହୁଛନ୍ତି, ଏସବୁ ହୁଇଛି ପ୍ରଜାଙ୍କ ପାଇଁ, ଆଉ ପ୍ରଜାର ଅର୍ଥ—ଯେ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ

କରୁଛନ୍ତି ଯାହାଙ୍କ ପାଖରେ ମୋର ବଳିବିଲେଇବା ମଧ୍ୟ ବେଦ । ଯେଉଁମାନେ ଏହା ନ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଦେଶ ଭିତରେ ସଂଖ୍ୟାରେ ବେଶୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଜା ନୁହଁନ୍ତି । ଦୁଃଖଶୋକରେ, ହାନିହୁଣ୍ଡାରେ ସେମାନେ ମୋ'ଠାରୁ ବା ମୋ ରାଜ୍ୟଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରତିକାର କି ହାହାୟ ଆଶା କରି ନ ପାରନ୍ତି, ଯାଇ ମଧ୍ୟ ନ ପାରନ୍ତି, ଏଇ ହେଲୁ ରୁଷିଆର ବଳସେବା ନୀତି, ଆଉ ଏଇ ନୀତିର ଶାସକ ହେଲେ ରୁଷିଆର ଏକଛତ୍ର ରାଜା ସ୍ଟାଲିନ୍ । ଲୋକେ କହୁଥିଲେ ବଳସେବାମାନଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବା ପୂଜିବାଦ ଯାଙ୍ଗରେ କିଛି କରିବାର ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏହାର ବିରୋଧୀ, ଏ କଥାକୁ ଚୂଣା କରନ୍ତି, ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଛି, ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ନ ହେଉଛି ରୁଷିଆ, ଯୋଲଣ୍ଡରୁ ପୁଲେ, ଇଷ୍ଟୋନିଆରୁ ପୁଲେ ଗ୍ରାସ କରି ପକାଇ ଚାଲିଛି । ପଛାଏ ଗାଲୁଆ ଅଛନ୍ତି, ସେ କହୁବେ ଏ କ'ଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲୋଭ କି ? ସେ ଖାଲି ବଳସେବା ନୀତିର ପ୍ରସାର ଆଉ ପ୍ରସାର ନା !!! ଜୋରୁକବରଦଣ୍ଡ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଛଡ଼େଇ ନେଇ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ପୁରାଇବା ଯେବେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲୋଭ ନୁହେଁ, ତେବେ ଆଉ କ'ଣ ?

ଏସବୁ ବାଦବିବାଦ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ କଥା ପରିଷ୍କାର କରି ବୁଝି ହଉଛି— ସେଇଟା ହଉଛି, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଯେପରି ଶେଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଲ୍ୟମାନଙ୍କର ଏକଛତ୍ର ଶାସନରେ ପହଞ୍ଚିଯାଏ, ବଳସେବା ଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକଛତ୍ର ଶାସନରେ ପହଞ୍ଚିଯାଏ । ହୁବା ସ୍ୱାଭାବିକ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଶାସନ ରହୁଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକଙ୍କର ନୀରୁତା ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିପାରେନାହିଁ । ଶାସନର କ୍ଷମତା ଯେତିକି ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସାରା ଦେଶରେ ବାଣ୍ଟିଦିଆଯିବ, ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ସେତିକି ବଢ଼ିବ । ଶାସନ ଯେତିକି ଗୋଟାଏ କେନ୍ଦ୍ର ଜାଗାରେ, ଗୋଟାଏ ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହୁବ, ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ସେହି ପରିମାଣରେ କମିଯିବ । ତୁମେ ପଛାଏ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବା ଗୋଟାଏ ଲୋକର ହାତରେ ଯେବେ ଶାସନଭାର ଦିଅ, ତା' ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ କ୍ଷମତାଲୋଭ ସେତିକି ବଢ଼ିବ । ସେମାନେ ନିଜ ଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଚପି ପୁଣି ବିଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଚପିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ଅତଏବ, ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିବ ନଷ୍ଟପୁ, ଅତଏବ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁ ଯେ, ଏକଛତ୍ର ଶାସନରେ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଛି ଏଇ ସେ ପ୍ରଯାତନ୍ତ୍ର ଶାସନ, ଏ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧର ଗୋଟାଏ କାରଣ, ଅର୍ଥାତ୍ ଚତୁର୍ଥ କାରଣ, ଆଉ ସବୁ ଗ୍ରେଟ୍ଟାଟ୍ କାରଣ ତ ଅନେକ ଅଛି । ସେସବୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପରଖିବାକୁ ଗଲେ ଗୋଟାଏ ମହାଭାରତ ହୁବ । ତା'ପାଇଁ ସପାଦକଙ୍କର ଜାଗା ନାହିଁ କି, ପଡ଼ୁଆଙ୍କର ଯୈର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବିଷୟରେ ଏଇଠି ଡୋରିବନ୍ଧା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ କଥା ହଉଛି, ଯୁଦ୍ଧ ତ ସ୍ୱା ଲାଗି ହେଲା; ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଆଉ କିମିତି ଆଗକୁ ନହେବ ତା'ର ଉପାୟ କ'ଣ ? ବଳି ଦେଲେ କି ପୂଜା କଲେ ରଣବଣୀ ଆଉ

ମାତିବେ ନାହିଁ, ନିଜ ଦେଉଳରେ ପଥରପାଲଟି ବସି ରହିବେ ? ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ ହୁଏ
ଲଗି ଯେତେଯାଏଁ ହୁଏାସ୍ ଲୋକେ ଭାବିବନ୍ତି, ତା ଭିତରେ ଜାତିଆଣ ସଭା (League
of Nations)ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ସମୁଦାୟ ସଂସାରରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଯୁଦ୍ଧ ସଂଯାଦନ
(Universal Disarmament) ଏକ ଦୁଇଟି ସଙ୍କଳ୍ପଧାନ । ଆଉ ତ ଅନେକ ନୂଆ
ନୂଆ ପତ୍ତା ଅଛି । ସେଥିରୁ କେହି କେବେ କାମରେ ପରିଣତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରି-
ନାହିଁ । ଏ ଦୁଇଟି ପତ୍ତା ଲୋକେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ସଂଭବ ବୋଲି କହନ୍ତି ଓ ସେଇଥି-
ପାଇଁ ଏ ଦୁଇଟିର ଗୋଟାଏ ଉଦ୍ୟମ କିଛି ବର୍ଷ ପାଇଁ କରାଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ସେ ଉଦ୍ୟମ
ନିଷ୍ଫଳ ହେଇଛି । ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା ପରେ ପୁଣି ଜାତିଆଣ ସଭାକୁ ଆହୁରି ଜୋରଦାର୍
କରି ରହିବା ପାଇଁ ଏବଂ ସମୁଦାୟ ପୃଥିବୀକୁ ନିରସ୍ତ୍ର କରିବାର ଜଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ଅନେକ
ଜାଗାରେ, ଅନେକ ମୁହଁରେ ଶୁଣାଯାଉଛି । ଏଥିରୁ ଉଦ୍ୟମ ସଫଳ ହେବ କି ନାହିଁ,
ତା'ର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଯୁଦ୍ଧର ଏହି ଗୁଣ କାରଣର ସୁବିଶ୍ୱରୁ ଜଣାପଡ଼ିବ ।

ପ୍ରଥମରେ ଦେଖାଯାଉ ଜାତିଆଣ ସଭାର କଥା । ଏହାକୁ ଗୁଣ ହୁଏାବରେ
ବୁଝିବାକୁ ହୁଏ । ପଢ଼ିଲେ ଯେତେ ଦାଉ ବା ଅର୍ଥନୀତିର ଦାଉରୁ । ଧର ଗୋଟାଏ
ଜାତିଆଣ ସଭା ରହିଲା । ସେଥିରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ସବୁ ଜାତି ସବୁଦେଶ ସଭ୍ୟ ରହିଲେ ।
ସେମାନେ ମାନିଗଲେ ଯେ ଜାତିଆଣ ସଭା ଯାହା କରିବ ସେହିକଥା ହୁଏ ସାର, ଆଉ
ସମସ୍ତେ ତାକୁ ମାନିବେ । ଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠବଡ଼ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଇମ୍ପିର ରାଜ୍ୟ ଅଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର
ମହମା ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ସଙ୍ଗରେ ବ୍ୟାପି ରହିଛି । ପୃଥିବୀର ଗୁଣିଆଡ଼େ ଛାଇପଡ଼ିଛି । ଆଉ
ଇମ୍ପିର ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିବେ ଯାହାଙ୍କର ନାଁ ପାଖ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟ କେତୁଟା ଛଡ଼ା ଆଉ
କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେପରି ଏଣ୍ଟୋନିଆ, ଆଞ୍ଜେନିଆ ଇତ୍ୟାଦି । କେତେବଡ଼
ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜା ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର କି ଉପନିବେଶ ଇତ୍ୟାଦି କିଛି ନାହିଁ ।
ଏକ ଛୋଟ ବା ଅଣ ଉପନିବେଶିଆ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ୁଛି ଓ ବଢ଼ିବ ।
କିମି ରହିବ ସମାନ । ଅଥଚ ଲୋକେ ଯାଉଛନ୍ତି ବଢ଼ି । ଏ ସବୁ ଖାଇବେ କ'ଣ ?
ବିଦେଶକୁ ଯିବେ ରୋଜଗାର କରି । କିନ୍ତୁ ବିଦେଶରେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କ
ପାଟିରୁ ଯାହା ବଳିବ, ତା' ସିନା ଏମାନେ ପାଇବେ । ଆଉ ବଳିବ ବା ନାହିଁ ?
ପଇସା ଅଣ୍ଟେ କାହାକୁ ? କିଏ ପାଞ୍ଚ ପଚାଶ ପାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଲଣି ? ଏଇ
ଦେଶ ବା ଆମର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଓ ବଂଶର ଜାତି । ଧର୍ମ ହୁଏାବରେ ଏମାନେ ଏକ,
ମୌଳିକ ନୀତି ହୁଏାବରେ ଏମାନେ ଏକ, ଭାଷା ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଅଲକିଛି ବାଦ୍ ଦେଲେ
ଏମାନେ ଏକ । ଉତ୍ତମ ଦେଶରେ ଏକ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଚଳୁଛି । ଉତ୍ତମେ ଏକ
ଜାତିଆଣ ସଭାର ମେମ୍ବର । କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୱାଞ୍ଚମାନେ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି—ସବୁ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ନାସ୍ତାନା କୁଦ କରିବାକୁ । ଖାଲି ତାଙ୍କ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ
ନୁହେଁ, ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଦେଶ ଭିତରେ କଲକାରଖାନା ଚଲାଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆଗେ

ବିଦ୍ବାସ୍ ଦରକାର । ଓଡ଼ିଆ ଦୁଷ୍ଟଳ ଜାତି, କାଜାଳ ଜାତି । ସ୍ବାଜର ଅଭବ ଅନେକ । ବିଦ୍ବାର ଉଦର ଭୂଇଁ, ବିଦ୍ବାସ୍ମାନେ ପଇସାବାଲ । ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ଶୁକର ବାକର, ଅର୍ଥନୈତିକ ଆଶ ଦରକାର । ମହାଶ୍ବରମ୍ଭଦାର ନିଦର୍ଶନ ତ ଏଇ, ଜାତିଆଣ ସଭାର ସଭ୍ୟ ହବାର ଫଳ ତ ଏଇ ! ତା'ହେଲେ ଏ ଜାତିଆଣ ସଭାରେ କି ଫଳ ହେଲା ? ସେ ଛୋଟ ଜାତି, ସେ ଅଣପକ୍ବବେଶିଆ ଜାତି, ତା'ର ବଳକା ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ, ତା'ର ବଳକା ପେଟଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଦାନା ଶୁଦ୍ଧ, ତା'ର ଶୁଦ୍ର ଓ ସାମାନ୍ୟ ବଳରେ ସୁ ଜନସମୂହକ ଉତ୍ପନ୍ନାଦିତ, ତା ପାଇଁ ବକାର ଶୁଦ୍ଧ, ବିଦେଶରୁ ଶସ୍ତ୍ରା ଦରରେ କଥାମାଲ କିଣିବାକୁ ତା'ର ସୁବିଧା ଶୁଦ୍ଧ, ସ୍ବାକୁ କିଏ ଦବ ? ଭୂମେ କହୁବ ଜାତିଆଣ ସଭା ପୃଥ୍ବୀ ବକାରରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଅଧିକାର ଦେ, ତା' ମାନେ ଅର୍ଥନୀତିର ମେଲଦୁଆର ପ୍ରଥା (Laisser Faire), ଏ ନୀତି ତ ବଡ଼ବଡ଼ଆଙ୍କର, ତାଙ୍କର ସୁବିଧା ପାଇଁ । ଏହାର ମୂଳ କଥା ହେଲା, ସେ ପାରିଲ ସେ ମାରିନେଲା । ସେ ଛୋଟ ସେ ଦୁହାଁରେ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ମରିବ, ଶ୍ବେକରେ, ପେଟ ଦାଉରେ । ଶାହାଣ ମେଲବେଲେ ସେ ଜୋରୁଦାର, ସିଏ ପଇସାବାଲ ସେ ଡେଲିପେଲି ହେଲ-ଗଲେ, ଦେଖିଲେ, ଫେରିଲେ ସେ ଦୁଷ୍ଟଳିଆ, ସେ ଲୁପ୍ତଶୁପ୍ତଶୁଣିଆ, ସେ ଗରିବ ସେ ପଡ଼ିରହଲେ, ଦୂରରୁ ଦେଖି ହନୁସନୁ ହେଲେ । ଏ ହନୁସନୁ ସେମାନେ କେତେଦିନ ସହବେ ? ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଅଧି, ତାଙ୍କର ପ୍ରଜା ଅଧିକ୍ତି । ପ୍ରଜା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ । ସେମାନେ ମାତିବେ ଉଠି । ଲାଗିଯିବ ସୁଖି ଯୁଦ୍ଧ । ଯଦି ଏମଣି କୌଣସି ଜାତିଆଣ ସଭା ଗଢ଼ାଯାଇପାରେ ସେ କି ଦୁଷ୍ଟଳଙ୍କୁ ପ୍ରବଳଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଠୋକର ଦେଇ ତଳିପାରିବା ଭଳି ସୁବିଧା ଓ ସହଯୋଗ ଦେଇପାରିବ, ସେ କି ପ୍ରବଳ ଦାଉରୁ ଦୁଷ୍ଟଳକୁ ରଖି-ପାରିବ—ସେବେ ସବଳ ଜାତିମାନେ ଦୁଷ୍ଟଳ ଜାତିର ମଙ୍ଗଳ ଓ ଉପକାର ପାଇଁ ନିଜର ଅଧିକା ସ୍ଵାର୍ଥଟିକ ବଳିଦେବା ପାଇଁ ରାଜିହେବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ଦେଶର ବଡ଼ ବଡ଼ ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କ ଉପରେ କଟକଣା କରି ଶୁଦ୍ରଜାତିର ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କୁ ପୃଥ୍ବୀ ବକାରରେ ଦର ଲଢ଼େଇରେ ଟେକି ରହିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଦେବେ, ତା'ହେଲେ ଅର୍ଥନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏଇ ଜାତିଆଣ ସଭା ସଫଳ ହୋଇପାରେ । ତା'ମାନେ ଆକାଳି ଶ୍ବରମ୍ଭାସ୍ ଅର୍ଥନୀତିରେ ମୁସଲମାନ ଓ ହରିଜନମାନେ ଯେଉଁ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଦାବା କରୁଛନ୍ତି ମାତ୍ର ପାଉନାହାନ୍ତି, ସେହି ବିଶେଷ ସୁବିଧା ପୃଥ୍ବୀ ଜାତିଆଣ ସଭାରେ ସବୁ ଛୋଟ ଜାତିକୁ ଦବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ କପରି କଷ୍ଟକର । ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ କଥା, ଏହା ଶ୍ବରମ୍ଭାସ୍ମାନଙ୍କର ଅନ୍ତତଃ ବୁଝିବାରେ ବିଶେଷ କିଛି କଷ୍ଟ ନ ହେବା ଉଚିତ ।

ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଜାତି ଅଭିମାନ; ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥ୍ବୀଗତା ଶୁକ୍ତିଆସିତ ଏଇ ଜାତି ଅଭିମାନ, ଜାଗାସ୍ବତା ବା ଜାତି ପ୍ରେମରେ, ଏତେଦିନଧରି ଜାତିଆଣ ସଭା ବସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ମହାଜାଗାସ୍ବତା ବିଷୟରେ ଏତେ ବହୁତା ଝଙ୍କାର, କବିତା ଟଙ୍କାର, ଧର୍ମ

ଓଁକାର ହୋଇଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ସ୍ବଦେଶୀ ପ୍ରେମୀହିଁ ପୃଥିବୀରେ ବଢ଼ି । ଯେଉଁମାନେ ମହାଭାରତାଶ୍ବତାର ମନ୍ତ୍ର ଅକାଳେ ସକାଳେ, ସକାଳେ ବକାଳେ କହୁ ଗାଇ ଧାର୍ମିକ ଭୁଲୁଛନ୍ତି, ସେହିମାନେ ମୋ ବଙ୍ଗଳା, ମୋ ବହାର ବୋଲି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହୁଛନ୍ତି । ମୋ ଜାତିର ଟେକ ରଖିବାକୁ ହବ; ତା'ଲଗି ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ମହାଭାରତାଶ୍ବ ଜାତିଆଣ ସଭାକୁ ବମ୍ବେଇ ବନ୍ଦରରେ, ନ ହେଲେ କଲିକତା କାଳିଘାଟରେ ତୋଟି ଚପି ଭୁବେଇଦବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୋ ବହାର ଜିନ୍ଦାବାଦ୍, ବହାର ସବୁ ନବ । ବହାଣ ହେଲେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ । ଏ ଜାତିକୁ ଏ ଦେଶଟାକୁ ଭାରତର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ମଉଜୁମଣି କରି ବସାଇବାକୁ ହବ । ତା'ଲଗି ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମ, ସତ୍ୟ, ପୂଜି ସବୁ ତର୍ପଣ କରି ଉପାଦେବାକୁ ତିଆରି ଅଛୁଁ । ଏଇ ହେଲ ଦେଶପ୍ରୀତି, ଏଇ ହେଲ ଜାତିପ୍ରୀତି । ଏଇଥିଲଗି ଲକ୍ଷ୍ମୀଲକ୍ଷ ଲେକ୍ଷର ପଇସାରେ, ଆଶୀର୍ବାଦରେ ଓ ଉତ୍ସାହରେ ଗଢ଼ା ଭାରତର ଏ ଜାତିଆଣ ସଭା କୌଣସି ଆତ୍ମ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ ପାଇପାରୁନାହିଁ । ଏଇଥିଲଗି ତା'ର ଲକ୍ଷ୍ୟଠାରୁ ସେ ଏତେ ଦୂରରେ ପଡ଼ିରହିବ । ଏଇଥିଲଗି ତା'ର କଥା, ତା'ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, ତା'ର କାନ୍ଦଣା କାହାରିକୁ ଡରେଇପାରୁନାହିଁ, ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିପାରୁନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ଜାତିଆଣ ସଭାରେ ଠିକ୍ ଏଇକଥାଟି ହବ । ସବୁଦେଶ ନିଜପାଇଁ ଠିଆ ହେବେ, ନିଜ କଥାଟି ରହିବା ପାଇଁ, ନିଜ ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ବାଧା ନପଡ଼ିବା ପାଇଁ, ସେମାନେ ଛଲେ, ବଲେ, କୌଣସିଲେ ଅନ୍ୟ ଜାତିକୁ ମାଡ଼ି ଦଳି ଚାଲିଯିବେ । ଜାତିଆଣ ସଭା ଗ୍ରାସ ଗ୍ରାସ ଭଜିଯିବ । ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ଗତ ଜାତିଆଣ ସଭାକୁ ନିର୍ମାଣ, ଇତାଳ ଓ ଜାପାନ ହସରେ ଉଡ଼ାଇଦେଇଛନ୍ତି । ତା'ର ଧମକ, ତମକ ଓ ଗର୍ଜନକୁ ଗତେଇହେଇ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍, ନିଶ୍ଚୟ ଅସହାୟ ଦେଶକୁ ଗ୍ରାସକରି ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ଜାତିପ୍ରୀତି ଓ ମହାଜାତୀୟ ପ୍ରୀତି ଏକ ସାଙ୍ଗରେ, ଏକା ଦରେ ଏକା ସମୟରେ ରହୁ ନପାରେ । ମହାଜାତୀୟତା ଅପାର ସମୁଦ୍ର ପରି । ସ୍ବା ଭିତରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଗ୍ରେଟ୍ ଗ୍ରେଟ୍ ଜାତିଭାଇଗୁଡ଼ିକ ଆସି ପଡ଼ିବେ, ସେମାନେ ଯେବେ ନିଜର ସତ୍ତା, ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ବ, ନିଜର ବଶେଷତ୍ବ ତା ସଙ୍ଗରେ ମିଳାଇ ନଦଅନ୍ତି, ବା ନଇ ଯେବେ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ି ନଇ ହୋଇ ନରହେ, ସମୁଦ୍ର ସାଙ୍ଗରେ ମିଳି ନଯାଏ, ସେ ମହାଜାତୀୟ ସମୁଦ୍ର ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠିବ । ପ୍ରତି ନରହି ଯେବେ ନିଜର ବଡ଼ମା ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବଜାଏ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଓ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ, ତା'ହେଲେ ସେ ସମୁଦ୍ର ନହୋଇ ବିରଟ ନିପଟ ନିଷ୍ଠୁର ମରୁଭୂମି ହୋଇଉଠିବ । ତା'ର କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି କି ? ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଜାତି ସାବଜମାନ ଶାନ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ବ ଓ ଜାତୀୟତା ଗୁଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି କି ? ତା' ସହ ନହୁଏ ତା'ହେଲେ ଗୋଟାଏ ଜାତିଆଣ ସଭା ବଳରେ ପୃଥିବୀରୁ ଉତ୍ତରଣୀକୁ ଚଢ଼ିଦବାର କଲନା ଅଲୀକ ସ୍ବପ୍ନ ମାତ୍ର । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଲ୍ଲଭର ଜଣେ ରାଜନୀତି ପଣ୍ଡିତ ହାରଲ୍ଡ ଜେ. ଲେସ୍ଲି

(Harold j. Laski) ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ତା ଉପରେ କଥା କହିବାର ବିଶେଷ କିଛି ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ସେତକ ତଳେ ଦେଲି—

“War in 1914 as now had become the Supreme instrument of national Policy and what we have, above all, learned from the experience of the league is that the latter organisation can't fulfil any of its major purposes. So long as its members are Sovereign States. For the Supreme need of our time is cosmopolitan law-making and the essence of Sovereignty is that those who possess it remain, save by their own wills, unbound by the law.”

ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୧୪ରେ ଯେପରି ଥିଲା, ଆଜିକାଲି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜାତୀୟତାର ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର ଓ କାରଯାନ୍ତ୍ର ହେଲା ଥିବ । ଜାତିଆଣ ସବୁରୁ ଆମେ ଏହିମାନ ଶିଖିଲୁଁ ଯେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ସବୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଅଲଗା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ହୋଇ ରହିବେ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ସବୁ ଏହାର କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ଆମର ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଦରକାର ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଆଇନକାନୁନ୍, ଅଥଚ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟର ମୂଳମାତି ହେଲା ଯେ ସେମାନେ କୌଣସି ଆଇନ୍‌ର ବାଧା ନୁହଁନ୍ତି ।

(ଛମକଣ)

ନବଭାରତ

ଭୁବନେଶ୍ୱର ୧୩୪୭/୧୯୪୦

ଶ୍ରୀ ବର୍ମା, ଶ୍ରୀମ ସତ୍ୟା

ପୃଷ୍ଠା-୨୧୭ ରୁ ୩୦୭

ବୋମା - ୨

ସ୍ତୋଟ ବଡ଼ ଜାତିର ଭେଦ ନେଇ ଗୋଲମାଲ ବିଷୟରେ ପୁଅ'ରେ କହୁଛି । ତା' ଉପରେ ପୁଣି ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାତି ସମାନ ସମାନ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ କଲିଗୋଲ । ତୁମେ ଆଇନ୍ ଜୋରରେ, ଦହବଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ବଡ଼ କରିପାର, ବଡ଼କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରିପାର, କିନ୍ତୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କମିତି କିଛି ଉପାୟ ବାହାରିନାହିଁ ଯେ କି ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବୃଦ୍ଧି, ସାଧନ ସପାଦନକୁ ସମାନ କରିପାରେ । ମୋର ବୁଦ୍ଧି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଲେ, ତୁମର ବୁଦ୍ଧି ତେ ହୋଇପାରେ । ମୁଁ ଯାହା କରି ନ ପାରୁଛି, ଭାବ ନପାରୁଛି, ତା' ତୁମେ କରିପାର, ଭାବପାର, ତୁମେ ଯାହା ସାଧନ କରିପାର, ମୁଁ ତାହା ନ କରିପାରେ, ଫଳରେ ତୁମେ ବଡ଼ ବଡ଼ କାମ କରିପାର, ତୁମେ ବେଶୀ ନାଁ ବଜାଇପାର, ମୁଁ ପାରିବି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ସମାନ ରହୁ ଏ ଦିଗରେ ଅସମାନ ରହୁଲେ ମୋ ତୁମ ଭିତରେ ଭିନ୍ନ ହୁଏ ସ୍ବାଭାବିକ । ଯାହା ମୋ ତୁମ ଭିତରେ ହୁଏ, ତା ଦୁଇଟା ସମାନ ଜାତି ଭିତରେ ବି ନିଶ୍ଚୟ ହୁଏ । ଇଂଲଣ୍ଡ ଏପରି କରିଗଲା । ଜର୍ମାନୀ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ନେଇ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ, ପେଟ ପୋଡ଼ା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଏଇସବୁ ବିବାଦ ଥେଣ୍ଟିଆଥେଣ୍ଟି, କଲିଗୋଲ ଶେଷରେ ଧୁଳି ବିସ୍ତରୁ ଆସିଯିବ । ସ୍ବା'ଠୁ ବଳି କରିବ କମିତି ? ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଆକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୁଦ୍ଧିଆ କରିବାର କି ଉପାୟ ? ଉପାୟ ଅଛି—ଯେ ବୁଦ୍ଧିଆ ହେଲା ବେଶୀ ତାକୁ ଫାଶୀ ଦିଅ, ନ ହେଲେ ତା' ମୁଣ୍ଡକୁ ଚିର ତା'ର ବୁଦ୍ଧିକୁ ହଲତଳ କରିଦିଅ । ବୁଦ୍ଧିମାନ ହେବା ଗୋଟାଏ ଦଣ୍ଡନାୟ ଦୋଷ ହେଇଯାଉ । କିନ୍ତୁ ଏ କଥାଟା ଅଲୋ ବହୁତେ ଆଜିକାଲି ଆମ ଦେଶରେ ହେଇଆସୁଛି । ଆମ ଦେଶରେ ଯେ ଟିକିଏ ସ୍ବାଧୀନ ବୁଦ୍ଧି ବିଚାରର ପରିଚୟ ଦେଲା, ତା'ର ମୁଣ୍ଡରେ ଠୋ'କରି ଆଗ ପଡ଼ୁଛି ଠେଙ୍ଗା । ଯେତେକ ନିର୍ଭୁଦ୍ଧିଆ ବା ଅଲବୁଦ୍ଧିଆ ନିଜ ଭିତରେ ଚିରନ୍ତନ କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ି ବନ୍ଦ କରି ଏଇ ବୁଦ୍ଧିଆ ପଛରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । ବଳିଆ କୁକୁର ଭଳି ତାକୁ ଟାଣିଓଟାଣି ମାଟିରେ ମିଶାଇବା ଯାଏ କାହାର ମନରେ ଶାନ୍ତି ରହେ ନାହିଁ । ଏ ନିନିଷଟା ହବାର କାରଣ ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାକୁ ନିଜ ମୁଠା ଭିତରେ ରଖି କଣ୍ଢେଇ ଖେଳ ଖେଳିବାର ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୁଦ୍ଧିଆଗୁଡ଼ାକ ତାଙ୍କର ପରମ ଶତ୍ରୁ—କାରଣ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ, ସେ ସଖି କଣ୍ଢେଇଗୁଡ଼ିକୁ ବାର କଥା ଶିଖେଇପାରନ୍ତି । ସ୍ବା'ଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଏପରି ଭାବ ଓ ଏପରି ଚେତନା ଆଣି ଦେଇପାରନ୍ତି, ଯାହା ହେତୁରୁ ସେ ଆଉ ସଖିକଣ୍ଢେଇ ହେଇ ରହୁବାକୁ ଚାକି ହେବେ ନାହିଁ । ତା'ପରେ ତାଙ୍କ ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧିର ଫଳଦାମିରେ ସେମାନେ ଯେ ଏ ନିର୍ଭୁଦ୍ଧିଆ ଦଳକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଭୁଲ କରି ରଖିରନ୍ତି ସେ ଧରପଡ଼ିଯିବ । ଅତି ବୁଦ୍ଧିଆଙ୍କ ତେଜରେ

ତାଙ୍କର ଦହଯାକରେ ପୁରରହୁଥିବା କାଳିକୃଷ୍ଣ ମନାଗୁଡ଼ାକ ଧରପଡ଼ିଯିବ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ତି ଉଠିଯିବ । କୌଣସି ସା'ନ୍ତ, ଗୁଲ୍‌କ ଚରୁର ଗୁଲ୍‌କର ସହସାରେ ନାହିଁ । ତା'ର ଦରକାର ବୋକା, ନିର୍ଭୁକ୍ତିଆ ମଣିଷ, ଯେ କି ତାଙ୍କ କଥା ବେଦଶାସ୍ତ୍ରୀ ପରି ମାନ ଗୁଲ୍‌କିବ । ଗୁଲ୍‌କ ଚରୁର ଗୁଲ୍‌କର ଯେତେ ସାଧୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସା'ନ୍ତ ମନରେ ସବୁବେଳେ ସନ୍ଦେହ । ସେ ଠକେଇ ପଇସା ଖାଇଯାଉଥିବା ପରା, ସେ ଲୁଚେଇ ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ଷ ମନ ଶ୍ରେୟୋକ୍ତପତ୍ର ପରା ! ହେଉପାରେ, ଆମ ଭିତରେ ଏଇ ବୁଦ୍ଧିଆ ଉପାଦାନ ବୋଲି ଆମେ ଶାନ୍ତିଶିଷ୍ଟ ଭଲପିଲ, ଭରଣସ୍ଥ ଜାତିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋବେରୁଣୀ । ଆମର ହଜାର ବର୍ଷର ଯୁଦ୍ଧ-ଇତିହାସ ସ୍ଥଳେ ମଧ୍ୟ ଆମେମାନେ ଅଶବ୍ଦିଆ ଜାତି । ଅଧା ଭରତ ଜୟ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ 'କୁଲ୍ ମନୁଷ୍ୟର ଦେଶ' । ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଏହି ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣତା, ନିର୍ଭୁକ୍ତିଆ ଉଦାହରଣ କ'ଣ ପୃଥିବୀ ଜାତିଆଁ ସଭର, ମହାମାନବସ୍ତ୍ର ସଭ୍ୟତାର ଶେଷ ଆଦର୍ଶ ହବା ଉଚିତ ? ହବା କି ସମ୍ଭବ ? ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ପ୍ରଭେଦ ଉଠିଯିବ ବୋଲି ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭେଦ, ସେ କ'ଣ ଉଠିଯାଇପାରେ ? ପୃଥିବୀର ଇତିହାସ ନ ଥିଲେ ବୁଦ୍ଧିବାକୁ କିଛି ହେବ ନାହିଁ ଯେ ବୁଦ୍ଧିରେ ଲେଖାଯାଉଛି । କୌଣସି ଶକ୍ତି (Energy)ର ବି ଅର୍ଥ ଅନୁର୍ଦ୍ଧା ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଅଙ୍ଗ ବିରୋଧରେ ଅଶବ୍ଦିଆ ଓ ଅଲ୍‌ଗ ବୁଦ୍ଧିଆଙ୍କର ଏ ମହାଯୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧିର ବିପ୍ଳବ ଶେଷ, ଧୀରେ ଧୀରେ ଏ ବିପ୍ଳବୀ ଦେଶ ଭିତରେ ମାଡ଼ିଗଲୁ । ତେବେ ଉପାୟ କ'ଣ ? ଉପାୟ ହଉଛି, ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ, ପୃଥିବୀ ଭିତରୁ ଏ ଜାତୀୟତା ଭାବ, ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସବୁ ଏକାବେଳେକେ ଲୋପ କରିଦେବା । କିନ୍ତୁ ସେ ଲୋପ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହବା ଉଚିତ ବଡ଼ବଡ଼ିଆଙ୍କ ଆଡ଼ୁ । କଂଗ୍ରେସ କଣ୍ଠିଧାମୋନେ ଏ ଦୁଷ୍ଟଳ ନିର୍ଭୁକ୍ତିଆ ଓଡ଼ିଆକୁ ଜାତୀୟତା ଭୁଲିବାକୁ ଶିଖେଇ ନିଜ ଜାତିର ପତ୍ତା ପୁରେଇବାକୁ ଯେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି, ସେ ଭାବରେ ହେଲେ ମହାଜାତୀୟତା ସରଗ ଫଳ ହବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ନରକ ନିଆଁ ହେଉଥିବ—ଏ ପୃଥିବୀ ଭିତ, ପ୍ରେତ, ତାହାଣୀ, ପିଶାଚୁଣୀଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ହେଉଉଠିବ ।

ତା'ପରେ ଚତୁର୍ଥ କାରଣ—ଏକଛନ୍ଦ୍ର ଶାସକର ରାଜ୍ୟଲିପ୍ତା, କ୍ଷମତା ଇଚ୍ଛା, ପ୍ରଭୁତ୍ୱର ଅଭିଳାଷ । ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି, ଏକଛନ୍ଦ୍ର ଶାସକ ହାତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଗୋଟାଏ ସୁବିଧା ଉପାୟ ହବାର କଥା । ଗୋଟାଏ ଲୋକକୁ ଯଦି ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟର ମାଲିକ କରି ଗୁଡ଼ିଦିଆଯାଏ, ତା'ହେଲେ ତା' ମନରେ କ୍ଷମତାଲୋଭ ବଳେବଳେ ଆସିଯିବ । ହେଉହେଉ ପ୍ରଜାସତ୍ତା ବା ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସକ ଏକଛନ୍ଦ୍ର ହେଲେ, ତା' ଦାଉ ମାଧ୍ୟାଣେ ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜୁତି ଶାସକତାଉଠାରୁ ବଳିପଡ଼େ । କାରଣ ରାଜା ତା'ର ବଶଗତ ଦାସ ଓ ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ଧରି ଜମାହୋଇଥିବା ପଇସା ବଳରେ କୁଦେଇ ଝୁପ । ତା'ର ଭରଥାଏ ସେ ଯେ କାଲେ ତା'ର ପରମା, ଭୋଗବିଳାସ, ଅରାମ,

ଆମୋଦ ହରେକବସିବ । କାଳେ ତା'ର ପୁଅନାତିମାନେ ସିଂହାସନ ପାଇ
 ନ ପାରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଯେତେଦୂରସମ୍ଭବ ଗୋଲମାଲକୁ ଏଡ଼େଇ ଯେ କୌଣସି
 ରକମ ବିପଦର ପାଖ ନଯାଇ ଚଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ, ଗୋଟାଏ ଯୁଦ୍ଧ, ଗୋଟାଏ
 କଲିଗୋଲ ଲଗାଇବା ଆଗରୁ ସେ ହଜାରଥର ଭାବେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ପର
 ଦଉଡ଼ିକଟା, କେବଳ ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ ଉକୂଟିଉଠି ଓ ଲୋକମାନଙ୍କର
 ହୃଦ ଓ ଦେଶର ରାଣପକେଇ ବଡ଼ ହେଇଚନ୍ତି, ନେତା ବୋଲିଉଚନ୍ତି, ସେମାନେ
 ବୁଝିପାରନ୍ତି ଯେ ଏ ସ୍ଥାନ ହରେକାଳେ, ସେ ପୁଣି ଦେହ ଦେହ ହେଇ ଚାଲିବେ । ସେ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି, ଦବେଇ କରି ରଖିପାରିବେ, ସେ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକେ ବାହାରର ଚିତ୍ତୁଣୀ ଆଲୁଅ ଭୁଲି ରହିପାରିବେ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ସେମାନେ ଘର ଭିତରେ ଯାହା ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଓ ଅଧିକାରରେ ହାତ
 ଦେବେ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ କିନ୍ତୁ ଗୋଲମାଲ ବାହାରେ ନ ଲାଗିଲେ, ଭିତରେ
 ସମ୍ଭାଳିବା ମୁସ୍ତିଲି ହୋଇପଡ଼ିବ, ସେ ରାଜଗାଦିରୁ ଫୋପାଡ଼ି ହେଇ ଗୋବରଣାତରେ
 ପଡ଼ିବେ । ଯଦି ଗୋଟାଏ କିନ୍ତୁ ଗୋଲମାଲ ଭିତାଣ କରି ଜିତ ଯା'ନ୍ତି, ତା'ହେଲେ
 ଘରଲୋକେ ବାହା'ବା ଦେବେ । ତାଙ୍କ ରାଜୁତି ରହିଯିବ । ନାହିଁ ଯେବେ
 ଗୋଲମାଲରେ ହାରିଯାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ 'ସୁନମୁଁନିକୋ ଭବ' । ଯଦି ରହୁଲ
 କେଉଁଠାରେ ? ଯୁଦ୍ଧ ଲରେଇବାକୁ ଏଇ କାହିଁ ଅଇଲ ଶାସକଗୁରୁଜୀଙ୍କର ଯେପରି
 ଆଗ୍ରହ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ରହିବ, ଖାନ୍ତି ରାଜାମାନଙ୍କର ଯେପରି ରହିବ ନାହିଁ । ହିଲର
 ମୁସୋଲିନୀ, ଷ୍ଟାଲିନ୍—ଏମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଏହିପରି । ଏହି ହେତୁରୁ ସେମାନେ କଥା
 କଥାକେ ଟଣା ଟଣେଇ କରିନ୍ତି, କଥା କଥାକେ ଗୋଟାଏ ଯୁଦ୍ଧର କୋକୁଆଇସୁ
 ଲଗାଇଦିଅନ୍ତି । ଏ ପକାର ଶାସନ ପୃଥିବୀରୁ ବଦାସୁ ନ ହେବାଯାଏ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି
 ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ଚିତ୍ତମୁନା । କିନ୍ତୁ ସ୍ବାଜର ଶ୍ରାବ ଚର୍ପଣର ଉପାୟ କଣ ?
 ଅଜିକାଲି ଗୋଟାଏ ଦୁହରା ଉଠିଛି ଯେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ଏକଜ୍ଞପ ଶାସନର ଏକମାତ୍ର
 ପ୍ରତିକାର । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ହବ କି ? ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନର ଅର୍ଥ କଣ ? ପ୍ରଜା
 ନ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ଜନକୁ ଶାସନ କରେ ? ସେ ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେବେ କିଛି ଠିକ୍
 ରକମ ଭାବେ ? କୌଣସି ଆଇନ୍ ଓ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରକୃତ ସତ ମିଛ କ'ଣ ସେ ବିଚାର
 କରିଥାରେ ? ଭାବିବାର, ବିଚାର କରିବାର ସମୟ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ତାର କଣ ଅଛି ?
 ଧୂଦେଶ କହନା କାହିଁକି, ସେଥିରୁ ପ୍ରାୟ ଶତକଡ଼ା ନବେ ଭାଗ ପ୍ରଜା ମୁଣ୍ଡଝାଲ ଗୁଣ୍ଡରେ
 ପୁରାଇ ସାରାଦିନ ଝଟି ଝଟି ସନ୍ଧ୍ୟାକେଲେ ଘରକୁ ଫେରିନ୍ତି । ସାରାଦିନର ପରିଶ୍ରମ ପରେ
 ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ଏପରି ଯୈର୍ବ୍ୟ ଓ ଶକ୍ତି ନଥାଏ ଯେ ସେ ବସି କୌଣସି ସରଳ ବା ଜଟିଳ
 ରାଜନୀତି ବା ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିର କଥା ଭାବିବ, ବିଚାର କରିବ । ସେ ଯେବେ କୌଣସି ସମୟରେ
 ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାବେ, ଯେବେ କେହି କୌଣସି ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ତାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଏ,

ତା'ହେଲେ ସେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ସେ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁକରୁ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଗୋଲମାଲ ହୋଇଯାଏ । ସେ ସବୁବେଳା ଗୁଡ଼ିକେଇ ଅନ୍ୟମାନେ କଣ କହୁଛନ୍ତି, ସେକଥା ଶୁଣିବାକୁ ଧାଇଁଯାଏ । ସେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସେ କଥାର ଡଙ୍ଗରେ, ବୁଦ୍ଧିର ଚକ୍ରରେ ତାକୁ ମନେଇପାରିଲା, ସେ ତା'ର କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରିଯାଏ, ତା'ର ଗୋଟିଏ ମତ ତିଆରି କରିନଏ । ତାର ଅଭିଜ୍ଞତା କମ୍ । ତାର ଦୃଷ୍ଟି ସୀମାବଦ୍ଧ । ତାର ସମସ୍ତ ବେଷ୍ଟା, ସମସ୍ତ ବୁଦ୍ଧି, ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି କେବଳ କମିତ ତା ନିଜ ପେଟ ପୋଷିପାରିବ—ତାରି ଉପାୟ ଶୁଣିବାରେ ଲାଗି ରହୁଥାଏ । ଆଇନ୍କାନୁନ୍, ନୀତି, ଗତି, ପ୍ରସ୍ତାବ, ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏସବୁ ବିଷୟରେ ତା'ର କୌଣସି ସ୍ପର୍ଶ ସେ ଦେଖିପାରେନାହିଁ । ସେ ପରକଥାରେ ଭୁଲି ଗୋଟାଏ ହିଁ ମାରିଦେବ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଆଇନ୍କର ଜାଲରେ ସେ ନିଜେ ଡୁକିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ସେହି ଆଇନ୍କ ଉପରେ ରାଗିଯାଏ । ଶୁଦ୍ଧେ ଏପରି ଆଇନ୍କ ହୋଇ ନପାରେ, ନହୁବା ଉଚିତ୍ । ଏକଥା କାହାକୁ କହିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ରାଜ୍ୟର ସୁଦକ୍ଷ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁଡ଼ାରି କଲେ, ସେମାନେ କହନ୍ତି, “କରେ ବାପା, ତୁ ସେ ଏକଥାରେ ସେଦିନ ହିଁ ମାରି ଦେଇଥିଲୁ?” ସେ ବୋକା ବନିଯାଏ । ନିଜ ଲୁହ ନିଜ ଆଖିରେ ମାରି ରୁପ୍ତହୋଇ ରହେ । ଏଇ ହେଲା ଜନମତ ।

ତା'ପରେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ଆଉ ଗୋଟିଏ ନୀତି ହେଉଛି, ସଂଖ୍ୟା ଲିପିଷ୍ଠ ଦଳଦ୍ୱାରା ଶାସନ ଚଳେଇବା ଉପରେ ଯେଉଁଭଳି ମତନବା କଥା କହୁଛି, ସେହିପରି ମତ ଉପରେ ରାଜ୍ୟସଭାକୁ ସଭ୍ୟ ବସ୍ତୁହେଲେ, ସେ ବେଶୀ କୁହାଲିଆ, ସେ ବେଶୀ ପାଟିକରି ପାରିବ, ବେଶୀ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିପାରିବ, ଲୋକଭୁଲ ବୁଦ୍ଧି ଯାହାର ଯେତେ ବେଶୀ, ସେଇ ଦଳର ଲୋକେ ବେଶୀସଂଖ୍ୟାରେ ସଭାକୁ ଗଲେ । ସେଇମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ବସ୍ତୁହେଲେ, ଏଇ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ରାଜ୍ୟ ଚଳେଇଲେ । କୋଟିଏ ଲୋକଙ୍କର ମୁଖିଆ ହୋଇଗଲେ ଦେହ'ଣ ଲୋକ । ଏ ଦେହ'ଣ ଭିତରୁ ଯେବେ କୌଣସି ଦଳ ୭୬ ଜଣ ଲୋକ ନିଜ ଗୋଟି ଭିତରକୁ ଆସିପାରିଲେ, ତା'ହେଲେ ସେଇମାନେ ଚଳେଇଲେ ରାଜ୍ୟ । ତା'ମାନେ ୭୬ ଜଣଙ୍କ ହାତରେ କୋଟିଏ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନମରଣ ଶୁଭ ଦିଅଗଲା । ଏ ୭୬ ଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ହେଲେ ଗୋବର ଗଣେଶ ବା ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ । ଖାଲି ଦଳର ଲୋକ ବୋଲି ଅଥବା ପଇସା ଅଳ୍ପ ବୋଲି ଏମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାଇ ଗୁଲିଯାଇଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି, ସେ ଲମ୍ବଦୃଷ୍ଟି, ସେ ଓପାର ଅଭିଜ୍ଞତା ଦରକାର, ତା' ଏମାନଙ୍କର ନାହିଁ । ଏମାନେ ଖାଲି ବଡ଼ବଡ଼ଆଙ୍କର ପଣ୍ଡିତକାନ୍ଦ ବଜା କୁହୁମାଲ । ସ୍ୱା'ଙ୍କ ଭିତରୁ ସେ ପାଞ୍ଚ, ଛ ଜଣ ବୁଦ୍ଧିଆ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକ, ସେଇମାନେ ହେଲେ ମନ୍ତ୍ରୀ । ତା'ହେଲେ ଶେଷରେ କୋଟିଏ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନ

ମରଣ ଭର ରହିଲା ୩୭ ଜଣଙ୍କ ହାତରେ । ଏ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଜଣଙ୍କର ଶ୍ଵର୍ଥ ଯେବେ ଏକ ହୋଇପାରେ, ତା'ହେଲେ ଏମାନେ ରାଜ୍ୟରେ ଯାହାଛାନ୍ତି ତାହା କରିଗଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ଯେବେ ଏମାନଙ୍କର ଶ୍ଵର୍ଥଦୁଷ୍ଟିରୁ ଦରକାର, ତା'ହେଲେ ଏମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ କରେଇଦେଲେ । ବେଳେବେଳେ ଗୋଟାଏ ଯୁଗରେ, ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଦେଶରେ ଏପରି ଲୋକ ଜନ୍ମ ଲଭନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ବଳ ଏତେ ବେଶୀ ଯେ ସେମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜ କବଳ ଭିତରେ ରଖି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ଲୋକ ଯେବେ ଆସ, ତା'ହେଲେ ସେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ହାତରେ ରଖି ତାର ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ରାଜ୍ୟ ଚଳେଇନିଏ । ଶେଷରେ ଏହି ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ଗୋଟାଏ ଏକଚ୍ଛନ୍ଦ ଶାସନରେ ପହଞ୍ଚିଯାଏ । ଏହାର ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଦେଖାଇଦେବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପୁଣି ସ୍ଵାଧୀନ ବିଲୁତ ଓ ଆମେରିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଦେଶରେ ଏଇ ଖେଳ ଲାଗିଛି । ଆଖି ଥିଲେ ରୂପେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିପାରବ ।

ଆଉ କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି ଯେ ବଳସେନା ଆଦର୍ଶ ଶାସନରେ ଏକଚ୍ଛନ୍ଦ ଶାସନର ସବୁ ଦୁର୍ଗୁଣ ଲୋପ ପାଇଯିବ । ବଳସେନା ଶାସନ ଆରମ୍ଭ ହେଇଥିଲା ସେଇ ଜନତନ୍ତ୍ର ମାତରେ । ପ୍ରଭେଦ ଏହିକି—ସେ ବଳସେନା ରାଜ୍ୟରେ ବଳସେନା ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାର ଭେଟଦବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍—ପ୍ରକାଶ ରୁନିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଦିନକୋଟି ବଳସେନା ଗାଦିମାଡ଼ି ବସିଲେ । ଗୋଟାଏ ଦଳ, ଗୋଟାଏ ମତ, ଆଉ ସେ ଦଳର ନେତାମାନଙ୍କ ବିଶେଷରେ କିନ୍ତୁ ଯେ କହିଲା, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା'ର ମୁଣ୍ଡ କାଟ । ଅତଏବ, ନେତାମାନେ—ଅର୍ଥ ଦୁଇ ଗୁଣ ଜଣ ଲୋକ ଏକଚ୍ଛନ୍ଦ ଶାସକ ବନିଗଲେ । ଏହି ମହତ୍ତ୍ଵ ଆଦର୍ଶ ବଳସେନା ଏକଚ୍ଛନ୍ଦ ଶାସକ ସ୍ଵାଲିନଙ୍କ ଅମଳରେ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନତା ଜନତନ୍ତ୍ରର ବାହାଦୁରୀ କପରି ରଖାଯାଇଛି, ତାହା ଲେହିଙ୍କ କଥାରୁ ଜଣାପଡ଼ିବ । ଲେହି ସୂକ୍ଷ୍ମବାଦର ଲୋକ ନୁହଁନ୍ତି । ବଳସେନା ବାଦପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଛଡ଼ା ଆଉ କିନ୍ତୁ କହିବାର ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେ ଯାହା କହିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ମିଛ ପ୍ରଶ୍ନର ରସ ନ ରହିବା ଉଚିତ । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

But it remains, after twenty years defiritey a dictatorship and it has disappointed those, who care for freedom all over the world. Not only it is dictatorship, but the ruthlessness with which it has suppressed those hostile to it authority has been sombrely then in the grion tale of execution, Since the assassination of Kiror. In the classic sense of absolute liberation, freedom does not exist in the Soviet Union.

ଅର୍ଥାତ୍ କୋଡ଼ଏ ବର୍ଷ ବଳସେନା ରାଜ୍ୟ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଏକଛତ୍ର ଶାସନ ହୋଇ ରହିବ । ଛାଲରେ ସାରା ସ୍ୱାଧୀନତା ସେମାନେ ଏଥିରେ ବରକ୍ର ଓ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଉଠିବନ୍ତି । ଖାଲି ଏକଛତ୍ର ଶାସନ ନୁହେଁ, କେଶେଭଙ୍କ ହତ୍ୟାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଶ୍ୱାସକ କାଣ୍ଡ ବଳସେନା ରୁଷିଆରେ ଘଟିଯାଇଛି, ସେଥିରୁ ଏ ରାଜୁତି କପରି ନୃଶଂସ ତାହାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ସବୁଦିନିଆ ଅର୍ଥ ଅନୁସାରେ ବଳସେନା ରୁଷିଆରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ନାହିଁ ବୋଲି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେବେ କ'ଣ ବୁଝିବାକୁ ହୁଏ ଯେ ଏ ସଂସାରରେ ଏକଛତ୍ର ଶାସନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶାସନ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ନା ? ରାଜୁତିରେ ସାହା ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରରେ ସେଇଆ । ବଳସେନା ବା ସାମ୍ୟବାଦ ଜାତିରେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ ଯେବେ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ଏକଛତ୍ର ଶାସନକୁ ଗୋଟାଏ ଆବଶ୍ୟକତା ଅମଙ୍ଗଳ ବୋଲି ଧରି ନବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି, ଯେଉଁମାନେ ବଳନ୍ତ ପ୍ରଥା ଉଠେଇଦେଇ ଗୋଟାଏ ନୂଆ କଥା କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଅସଲ ମୂଳ ଅନିଷ୍ଟତାକୁ ବୁଝି, ତାକୁ ବଦଳାଇବାର ସାହସ ରଖିବା ଉଚିତ୍ । ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ବୋଲି, ବଳସେନା ଶାସନ ବୋଲି ସବୁ ଖାଣ୍ଟି ରାଜୁତି ଭଳି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୋଷରେ କଲଙ୍କିତ ସେ ହେଉଛି । କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଶାସନ ଯେତେଦିନଯାଏ ଜଣଙ୍କ ହାତରେ ବା ଦଳଙ୍କ ହାତରେ ଶାସନର ସମସ୍ତ ଭାର ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟାଯିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକଛତ୍ର ଶାସନର ସମ୍ଭାବନା ବରାବର ରହିବ । ମଣିଷ ଦେବତା ନ ହେବାସାଏ, ତା'ର ଶମତାଲେଉ ଯିବ ନାହିଁ, ଆଉ ସେ ଯେତକି ରୁକ୍ମିମାନ ଓ ତେଜ ହୁଏ, ତା'ର ଶମତାଲେଉ ସେତକି ପ୍ରବଳ ରହିବ । ଅତଏବ ତାକୁ ଏଡ଼ିବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ—କୌଣସି ନେତା ହାତରେ ବା ଦଳ ହାତରେ ସମୁଦାୟ ଶାସନ ଶକ୍ତି ଲଦି ନଦେଇ ଶାସନର ଭାର ସାରା ଦେଶ ଓ ସାରା ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ବିସ୍ତ୍ର ଓ ବାଣ୍ଟିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏପରି ଶାସନ କପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ, ଏ କଥା ବୁଝାଇ ଲେଖିବାର ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ, କି ସେଥିପାଇଁ ସମୟ ଓ ଅବକାଶ ଏଠାରେ ନାହିଁ । ଦରକାର ହେଲେ ଅନ୍ୟବେଳେ ଏ ବିଷୟ ବୁଝାଇ ଲେଖିପାରେ । ଏଠାରେ ଏତିକିମାତ୍ର କହିବାର କଥା ଯେ ଜଣଙ୍କ ହାତରୁ ବା ପଞ୍ଚାଏ ଲୋକଙ୍କ ହାତରୁ ଯେବେ ଶାସନ ଭାର କାଢ଼ିନିଆଯାଏ, ତା'ହେଲେ କଥା କଥାକେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିବ ନାହିଁ । ତା ଯେବେ ନ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ଯେତେ କଲ୍ଲନା ଜଲ୍ଲନା କରନା ଜାହିଁକି, ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କେବଳ ଚମ୍ପୁ-କୁଟିବା ହୁଏ ମାତ୍ର ।

ଏହି କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଶାସନ ପ୍ରଥାର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗୁଣ ଅଛି । ଏହି ଶାସକ-ମାନେ ଦେଶର ନାମରେ, ଜାତିର ନାମରେ, ଯଶର ନାମରେ, ପ୍ରଜାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ନିଜର ଶ୍ୱର୍ଥବେଶ୍ୟାରେ ବଳିଦେଇ ବସନ୍ତି । ରାଜୁତି ପ୍ରଥା ବିରୋଧରେ

କହବାକୁ ଯାଇ ଏମାନେ ଉଦ୍‌ଗୀତ ବସନ୍ତି ଯେ, ରଜା ପ୍ରଜା ପାଇଁ, ପ୍ରଜା ବା ରାଜ୍ୟ, ରଜା ପାଇଁ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ନିଜ ବେଳ ଆସିଲେ ସେଇମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ଦେଶପାଇଁ, ଜାତିପାଇଁ, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ପାଇଁ, ପ୍ରଜାର ସଫଳତା ବଳିଦେବା ମହାପୁଣ୍ୟ । ରଜା ତା'ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହସାବରେ କିଛି ନୁହେଁ, ସେ ଦେଶ ପାଳିବାର ଗୋଟାଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାତ୍ର । ଉଭୟଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି ଯେ ରଜା ଏକା । ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ଏକରୁ ବେଶୀ, ମାତ୍ର ଦଶରୁ ବେଶୀ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ରାଜୁତିର କିଛିମାତ୍ର ପ୍ରଭେଦ ନ ଥାଏ । ଆଉ ଉଭୟଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଜା, ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନରେ ବଢ଼େଇ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଖାଣ୍ଟି ରଜନୀତି, ଅସଲ ମୁଳନୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜର ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ଧରି ନେଇଛନ୍ତି ମାତ୍ର । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଓ ଜାତି ପ୍ରଜାଠାରୁ ବଡ଼ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଜାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଶର ସମସ୍ତ ଗତ ମଙ୍ଗଳ ପାଖରେ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ସ୍ଥାନ ବୋଲି ଧରାଯିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ରହିବ । ଯୁଦ୍ଧର ହିଁ ଜିତାପଟ ହବ । ପ୍ରଜାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଚରୁର କପରି ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟ ବା ଦେଶ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, ତାହାର ଖିନ୍‌ଇନ୍ ଆଲେଚନା ଏଠାରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତେବେ ମୁଁ ଏତିକି ଜୋରକରି କହିପାରେ ଯେ ସାହସର ସହୃଦ ଓ ନୂଆର କୋକୁଆ ଉଭୟ ପଛକୁ ପକାଇ ଯେବେ ପୃଥିବୀର ରାଜନୈତିକମାନେ ଏହାର ବିଚାର କରି ବସନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ସେମାନେ ଦେଖିବେ ଯେ ଏପରି ଶାସନ ଅସମ୍ଭବ ତ ନୁହେଁ, ଖୁବ୍ ସହଜ, ସମ୍ଭବ ।

ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ ଆଉ କିଛି କହିବି ନାହିଁ । ତା'ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁଁ ଯେ କୌଣସି ଜାତିଆଣ ସଭାର ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ କରିବାକୁ ଗଲେ ପୃଥିବୀର ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆମାନେ ପ୍ରଥମେ ଜାତି ଅଭିମାନ ଓ ଜାତି ଭିକ୍ଷାକୁ ଚଢ଼େଇ ସହାର ମଧ୍ୟରେ ମହାବିଶ୍ୱମୈତ୍ରୀର ମନ୍ତ୍ରକୁ ଖାଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବେ ନାହିଁ । ଏହି ବିଶ୍ୱମୈତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ରକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କରି ଦେଖାଇବେ । ଆଉ ତାହା କରିବା ଆଗରୁ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଯେତେ-ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସମାନ ଅଧିକାର ଓ ବ୍ୟବହାର ଦେବେ । ଏ କେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ହବ, ଆଉ କେବେ ସମ୍ଭବ ହବ, ଏ କଥା ଆପଣମାନେ ହିଁ ଭାବନ୍ତୁ । ତା'ପରେ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଗୋଟାଏ ଅଲଗା ଅଲଗା ରାଜୁତି ଉଠିଯାଇ ସମୁଦାୟ ପୃଥିବୀ ଏକ ଜାତିଆଣ ସଭାର ଶାସନରେ ରହିବ, ଆଉ ଏ ଶାସନ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶାସନ ହବ । ଏହାର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉନାହିଁ । ଏ କଥା ଯେ କହୁଛି ବା କହିବ, ସେ ଭଲେ ସ୍ୱପ୍ନାବେଳା ବୋଲି ଉପହାସ ପାଇବ ମାତ୍ର । ଯେବେ ପାଗଲା ଗାରଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଯାଏ, ଅତିଏବ ଜାତିଆଣ ସଭା ବଳରେ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା ଓ ଚିତ୍କାର ଖାଲି ଭୁଆଁରୁଲ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟରେ ସମୁଦାୟ ପୁଅଙ୍କୁ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ, ତା'ମାନେ କୌଣସି ଜାତି ଓ ଦେଶର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ରହୁବ ନାହିଁ,—ଏହା ହୁବ କି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣର ଅର୍ଥ ହେଉଛି, ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟରେ ତା'ର ରାଜ୍ୟକୁ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ, ଗୋଲମାଲ ବଦଳାଇବା ପାଇଁ ଯେତେକ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଗୋଲାବାରୁଦ ଦରକାର—ତା' ଛଡ଼ା ଆଉ ବେଶୀ କେତେ କିଛି ତିଆରି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଦେଶର ସୀମା ଓ ପରିସୀମାରେ କେତେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ରହୁବ, ତାହାର ବ୍ୟବହାର ହୁବ । ତା' ହେଲେ ଏ ପ୍ରକୃତରେ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ନୁହେଁ, ଅସ୍ତ୍ର କମେଇଦେବାର ପନ୍ଥା ମାତ୍ର । ଏଥିରେ କି ଲାଭ ହୁବ ? ଅରେ କୌଣସି ରାଜ୍ୟକୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ରଖିବାର ଅଧିକାର ଦେଲେ ସେ କେତେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ରଖିବ, ତା'ର ହସ୍ତାବ ଠିକ୍ କରିବା କଷ୍ଟକର ହେବ । ଜାତିଆଣ ସଭାକୁ ଦବେଇବା ପାଇଁ ବାହାରେ ରହୁବ ଯେତେ, ଭିତରେ ନୁହଁ ଚାହିଁରେ ରହୁବ ତା'ଠାରୁ ଡେଇଁ ବେଶୀ । ଆଉ ଦରକାରବେଳେ ସବୁ ବାହାରିପଡ଼ିବ । ଲାଗିଯିବ ଗୋଟିଏ ଯୁଦ୍ଧ । ବିଶେଷତଃ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ ଦେଶ, ଜାତି ଜାତି ହୋଇ ରହୁଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ ହାତରେ ପଇସା ଓ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ତିଆରି କରିବାର ଅଧିକାର ରହୁଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ଚରକାର କରିବା ଗୋଟାଏ ମନ୍ତ୍ରହେ ରକମ ବାହାପିଆମୀ । ସାବଜନାନ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ଗୁଡ଼ି ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣାଯାଏ, ସେ ହେଉଛି :—

(୧) ପୁଅଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଡି'ଟା ଶକ୍ତିକୁ ଗୁଡ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିରସ୍ତ୍ର କରିଦିବ ଓ ଏହି ସମସ୍ତ ଜାତି କେଇଟା ଅନ୍ୟ ଜାତିମାନଙ୍କ ଭିତରେ କଲିଗୋଲ ଲାଗିଲେ ମୀମାଂସା କରିବେ ।

(୨) ପୁଅଙ୍କର ସମସ୍ତ ଜାତିମାନଙ୍କୁ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ଜାତିଆଣ ସଭା ହାତରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଓ ଯୈନ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ରଖାଯିବ ଓ ଜାତିଆଣ ସଭାର ହୁକୁମ ଅନୁସାରେ ଏ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ଓ ଯୈନ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଦିବ ।

(୩) ସମୁଦାୟ ପୁଅଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତିର ଅଧୀନରେ ରଖାଯିବ ଏବଂ ଯୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ତା'ର ହାତରେ ରହୁବ ।

ଏସବୁ କଲ୍ଲନା କଲ୍ଲନା ମୂଳରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଭୁଲ୍ ରହୁଯାଇଛି । ଏପରି ଯେଉଁମାନେ କହୁନ୍ତି, ସେମାନେ ଧରିନିଅନ୍ତି ଯେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବଳରେ ହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ । ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଯୁଦ୍ଧ ଅସମ୍ଭବ ଓ ସମ୍ଭବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳା କ୍ଷତିକାରକ ନୁହେଁ । ଏପରି ଧାରଣା ଏକାବେଳେକେ ଭୁଲ୍ । ମଣିଷର ମନ ଗାତମୁଣ୍ଡାପରି । ତାର ଗୋଟିଏ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ, ସେ ମାଟି ଭିତରେ ଘୁଣି ଗୋଟାଏ ଦୁଆର ଖୋଲି ବାହାରିପଡ଼େ । ତା'ର ଝୁଙ୍କ ଯେତେବେଳେ ଉଠେ, ସେ ଯେ କୌଣସିମତେ ତାକୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ କରିବ । ଅମର ଜଣେ କବି ଗାଇଛନ୍ତି

“ତାଲୁଗଲୁ ବନ, ବଳିଗଲୁ ମନ, ଲେଉଟିଆସେ କି ଆଉ ଗୋ ।” ଯେତେବେଳେ ଗୋଟାଏ ଜାତିର ମନରେ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଖରାପ ବ୍ୟବହାର ହେଉଥିବା ଧର୍କା ଲାଗେ, ସେ ତେଜସ୍ବିବ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତିଶୋଧ ନବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିବ । ଉପରେ ହାକିମ ଅଛୁ ବୋଲି, କି ତାର ହାତରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଆମ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଭଳି ଘରକୁଣ୍ଡରେ ବସି କାନ୍ଦିବନାହିଁ । ନିରସ୍ତ୍ର ଶରଣାୟ ଅସହଯୋଗ ଧୁକି କରିପାରେ । ସବୁ ଆଇନ୍ କଟକଣା ଆଇ ମଧ୍ୟ ସେ ଶ୍ରେୟକରି ହୁଏ, ଲୁଚେଇ ଘିଆରି କରି ହୁଏ, ସିମିତି ପାରୁ ସିମିତି, ଗୁଳାଗୁଳି, ବନ୍ଧୁକ, ପିସ୍ତଲ ନେଇ ଶହଶହ ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡ ଗଡ଼େଇଦେଇ ଯାଇପାରେ । ଏ ଦିଗରେ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ଯେପରି, ଗୁଡ଼ାଏ ମଣିଷଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଜାତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ଆଇନ୍ ଅଛୁ ମଣିଷ ମାଇଲେ ତାଣି ପାଇବ । ସ୍ବା ବୋଲି କଣ ଲୋକେ ମଣିଷ ମାରୁନାହାନ୍ତି ? ତାଣି କିଠି, ବକୁଳି ଚୌକି କଣ ଶୂନ୍ୟ ରହୁଛି ? ଶ୍ରେୟକଲେ ଦଣ୍ଡ ପାଇବ । ସ୍ବା ବୋଲି କଣ ଲୋକେ ଶ୍ରେୟ କରୁନାହାନ୍ତି ? କେତେ ମଣିଷମାରୁ ହୁଅନ୍ତି, ତା ଭିତରୁ କେତେ ଲୋକ ଧରା ପଡ଼ୁନାହାନ୍ତି । ସେ ବା ଧରାପଡ଼ୁଛନ୍ତି, ବରୁଣରେ ଓକିଲଙ୍କ ସୁଆଲ ଜବାବରେ, ହାକିମର ମନି ଉପରେ କେତେକ ଖସିଯାଇଛନ୍ତି, ଆଉ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଦଣ୍ଡ ଭେଟୁଛନ୍ତି । ଯାହା ଜଣେ ମଣିଷ ପାଇଁ ସ୍ବତ, ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ବତ । ଅତଏବ, ଜାତିକୁ ନିରସ୍ତ୍ର କରି ତାକୁ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ କରାଇପାରେନାହିଁ । ଲୋକ ମାନୁଥିବାଯାଏ ଆଇନ୍ ଆଇନ୍ ହୋଇ ରହିବ । ଲୋକ ନ ମାନିଲେ ଆଜିର ଆଇନ୍ କାଲି ବେଆଇନ୍ ହୋଇଯିବ । କଥାରେ କହନ୍ତି, “ମାନିଲେ ଦିଅଁ, ନ ମାନିଲେ ପଥର” । ଜାପରେ ଅଛୁ ପେଟ ଧୁକି । ଧରା ସମୁଦାୟ ପୃଥିବୀକୁ ନିରସ୍ତ୍ର କରିଦିଆଗଲା, ସବୁ ଗୋଲା ଗୋଲି ରହିଲା ଜାତିଆଣ ଯଶ ହାତରେ । ଲୁଚୁ କୌଣସି କାରଣରୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଜାତି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ ଜାତି ଉପରେ ରାଗିଥିଲେ ବା ପକ୍ଷାଏ ଗ୍ରେଟ ଜାତି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଜାତି ଉପରେ ରାଗିଥିଲେ । ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଧୁକି କରିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଠିକ୍ କଲେ, “ଆଜ୍ଞା ବେଟା, ଦେଖିବା”, ଅଜ୍ଞକାଲି ଯେପରି ଅର୍ଥମନ୍ଦିର ମାମଲ ଚାଲିବ, ଗୋଟାଏ ଜାତି ତା’ର ଜିନିଷ ପାଇଁ କଲକାରଖାନା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଖାଇବା, ପିନ୍ଧିବାର ଜିନିଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟ ଦଶଟା ଜାତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଅତଏବ ଲାଗିଗଲା ଶରତର ଧୁକି । ରାଜ୍ୟରେ ଚଳୁଥିବା ପଇସାର ତାମ୍ ବଢ଼ିଗଲା । ଜିନିଷ ରସ୍ତାମା ହେଲା ନାହିଁ । ଦେଶଟା ଖାଲି ଜିନିଷ ଅଭାବରେ ଛଟେଇପଡ଼ିଲେ ହେଲା । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଧୁକିରେ ଲୋକେ ଯେମିତି ଖାଇବା ପିଇବା ବିନା ହନୁସନ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ହେଲେ । ଏହି ପ୍ରକାର ସିମିଟି ଶେଳରୁ ମଧ୍ୟ ମହାଭାରତ ଉତ୍ପଳି ଯାଇପାରେ । ସେହିହେତୁରୁ କହୁଥିବା ଖାଲି ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣରେ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ଆସିପାରେ ନାହିଁ । ଅମଳ କଥା ହୁଅନ୍ତି, ମନ ମାନିବା । ଏ ମନପବନକୁ କମିତି ବାନ୍ଧି

ରଖିବ, କ ଦଉଡ଼ିଦେଇ, କ ଲୁହାଘର ଭିତରେ, ତାର କୌଣସି ପତ୍ନୀ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି କରନାହାନ୍ତି । ଏକାଞ୍ଚିଆ ଓଟଭଲ ସମସ୍ତେ ମାଡ଼ିଗୁରୁତନ୍ତ୍ର ଗୋଟାଏ ଦିଗରେ ଯେ ମଣିଷର ଦହୁଟାନ୍ତି ସବୁ । ମଣିଷର ଯେ ଗୋଟାଏ ମନ ଅଛି, ଆଉ ସେ ମନଟା ଏ ଶରୀରର ମାଲିକ ଏ କଥା ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି । କଣେ ପଣ୍ଡିତ କିଏ ବଳିବଲେଇ ପକେଇଲେ କେଉଁଦିନ ଯେ ମନ ବୋଲି କହୁ ନାହିଁ । ସବୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର କାରସାଦ । ସମସ୍ତେ ସେଇଥିରେ ବାଇହୋଇ ଧାଉଁଛନ୍ତି । ଏ ମତ ବଦଳିଯାଇଛି । ନୂଆ ମତ ଆସିଛି । ନୂଆ ନୁହେଁ ପୁରୁଣା, ଅତି ପୁରୁଣା । ପୁରୁଣା ତାର ହୃଦୟ ଜାଗାକୁ ଆସିଛି । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକେ, ଲୋକନେତାମାନେ ମଣିଷର ମନକୁ ବଡ଼ ବୋଲି ମାନନାହାନ୍ତି, ଯେପରି ମଣିଷକୁ ଗୋଟାଏ କଲରେ ଗୋଟାଏ ଫେଟ ବୋଲି ଭାବି ଚଳିଛନ୍ତି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସାରରେ ଶାନ୍ତି ଅସମ୍ଭବ ।

ତା'ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁ ନିରସ୍ତୀକରଣର ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ହେବ ନାହିଁ । ହୋଇ ନ ପାରେ । ଅବଶ୍ୟ ସମୁଦାୟ ପୃଥିବୀକୁ ଯେବେ ଗୋଟାଏ ଶାସନର ଭିତରକୁ ଅଣାଯାଇପାରେ, ଯେବେ ଦେଶ ଦେଶ ଓ ଜାତି ଜାତିର ଭେଦ ଉଠେଇ ଦିଆଯାଇପାରେ, ଯେବେ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ସମାନ ଅଧିକାର ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦିଆଯାଇପାରେ, ଯଦି ଗ୍ରାମର ଶାସକ ଶାସିତ ପଞ୍ଚାୟତ ଉପରେ ଭିତ୍ତିକରି ଗୋଟାଏ ଜାତିଆଣ ସବୁ ବସାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅଣାଯାଇପାରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେବେ ଆକାଶର ଗୁନ୍ ମଣ୍ଡିତରେ ଗଡ଼ଗଡ଼େଇପାରେ, ଯେବେ ମାଟିରେ ତରା ଫୁଟିପାରେ, ପାଣିରେ ପଥର ଭସିପାରେ, ଯେବେ ନିର୍ମୂଳ ଲତାର ଚେର ସାଙ୍ଗରେ ପିନ୍ଧୁଛନ୍ତି ରକ୍ତ ମିଶେଇ ଅମର ବଡ଼ି ଦିଆଗି କରାଯାଇପାରେ, ତାହେଲେ ପୃଥିବୀର ଯୁଦ୍ଧ ବଦଳି ଶାନ୍ତି ଆସିପାରେ । କିନ୍ତୁ ପୃଥିବୀର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଏପରି କଲ୍ଲନା କରିବା, ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱା'ର ଭାବନାରେ ସମୟ ଓ ପରିଶ୍ରମ ବ୍ୟୟ କରିବା କେବଳ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥଳ ରୂପା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ତେବେ ଗସାରରେ ଯେପରି ପୁଣର ଅଭିଶପ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର, ସେଥିରେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ସୁଖ ପାଇପାରିଲେ ମନ ନୁହେଁ । ତେବେ ସେ ପୁଣର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଯେବେ ଦହୁପସୁରା ସୁଦ୍ଧା ବାଲିରେ ମିଶିଯାଏ, ତା'ହେଲେ ଆଲ ଶ୍ରେକ ଶୁଣିଯିବ, ନଉକାଟି ନାହିଁକି ହୋଇଯିବ ।

ଏ ବିଷୟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ କହିଗଲି । କହି ଗାଲି, ମୁଅ, ଶୁଭ୍ରା କିଛି ମୁଲେଇଲି ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ବିଷୟଟା ଏତେବଡ଼ ଆଉ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏତେ ଗୁରୁତର ଯେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ତ ବି କିଛି ନୁହେଁ । ବୋଧହୁଏ ଗୋଟାଏ ମହାଭାରତ ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ସରିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ, ଅସଲ କଥାଟିଏ ଅସରନ୍ତି ଭାବରେ କହିଲି ବୋଲି ଯେପରି କେହି ମୁହଁ ବଞ୍ଚେଇ ନ ବସନ୍ତି । ରୁମ ମୁହଁବଜାକୁ ଯେ ମୋର ବଡ଼ ଭର, ପ୍ରିୟତମ !

ଛେନାଗୁଡ଼

ଲେଖିବି କଣ ? କରଁ ବିଷୟରେ ? ସାହିତ୍ୟ ? ସେଥିରେ ତ ମୋର ହୃଦନାହିଁ, ମୁଁ ଶୀତଦିନର ହଲଦିଆ ଶୁଖିଲା ପତ୍ର, ମରା ଭାଗୁଣିଆ ଫୁଲ ପତ୍ର ନୁହେଁ, ସାହିତ୍ୟରେ ଲେଖିବା ଅଧିକାର ମୋର ଆସିବ କୁଆଡ଼ ? ମୁଁ ଶୁକର କରୁଛୁ, ଶୁକରୀଆ ହିଁ ରହୁବ; ସାହିତ୍ୟର ଅଟକ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ପଶିବାପାଇଁ ମୁଁ ମନ ବଳେଇବି କିଆଁ ? ଯଦି ବଳାଏ, ତାହେଲେ ହାତକଢ଼ି, ଗୋଡ଼କଢ଼ି ଦେଇ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ଗୁଲୁଣ ନ ହେବି କାହିଁକି ଓ ଏକତରଫା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଜଙ୍ଗଲ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ମୋର କଳାପାଣି ହୁକୁମ ନ ହେବ କିଆଁ ? କଥାଟା ବଲ୍‌ବୁଲି ସତ ମାନିନେଲି, ନ ମାନି ଉପାସୁ କଣ ? ପୁଲିସ୍ ସେତେବେଳେ ଧରିଆଣିତ, ମୁଁ ଦୋଷ ନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷୀ ।

ଲେଖିବି ତେବେ ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ଦିର ବା ରାଜମନ୍ଦିର ଦର୍ଶନ ? ନା, ନା, ସେ ହୋଇ-ପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣିକି ଗୋଡ଼ ବଢ଼େଇବାର କାଗା ଏକାବେଳକେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ, ସ୍ଟାଲିନ୍‌ଙ୍କୁ ବ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଓ.ଏମ୍.ଏନ୍. ସ୍ୱୟଙ୍କୁ ମହାଦେବ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ରାଜି ନୁହେଁ । ଓଃ, ତେବେ ମୁଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ଜାଣେ କଣ ? ଏଇ ଦେବତା-ମାନଙ୍କର ବେଦ ପୁରାଣ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ରାଜମନ୍ଦିର ବା ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ଦିର ଏ ସଂସାରରେ ଅଛି ? ନା, ନା, ଯେବେ ବା କିଛି ଆଏ, ତାହେଲେ ସେଗୁଡ଼ାକ ନେଇ ବିଶୁ-ବିସ୍ମୟର ଜଳନ୍ତା ନିଆଁକୁଣ୍ଡରେ ନ ଜାଳିଲେ ଚଳିକାର କାଳିଜାର ଗଣ୍ଡରେ ଭସାଇଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯାହା ଲେନିନଜିମ୍‌ରେ ନାହିଁ, ଯାହା ପାପ, ଯାହା ସେଥିରେ ଅଛି, ସେଗୁଡ଼ାକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଅତଏବ, ତଥା ଲଗାଇ ନିଆଁ, ଏହାର ପତିବାଦ ଯେବେ କେହି କରେ, ତାହେଲେ ତାଠାରୁ ବଳି ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ଶହୁ କେହି ନାହିଁ । କାହିଁକି ନା ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ ହେଲା ଏକର ଏକ-ଶଙ୍କ ଉପରେ ହାକିମ, ମେରି ସବୁ ମନ୍ଦ । ଆମେ ଯାହା କହୁଛୁ, ସେଇଟା ହିଁ ସାର, କାରଣ ଆମେ ଜଣେ ଜଣେ ଗୋଠଝଣିଆ । ଗୋଠର ବାକିମାନେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଭୁଲ, କାରଣ ସେମାନେ ଗୋଠ; ସତ ମିଛର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସେମାନେ କାହୁଁ ବୁଝିବେ ? ମୋ ସତମାର୍ଗରେ ଯେ ମତ ନ ଦେଲା, ମୋ ମାଗି ଆଣିଲା ତଥ୍ୟ ଅଲଗା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାକୁ ‘ତମତ୍କାର, ତମତ୍କାର, ବାହାବା, ବାହାବା’, ନ କଲା, ସେ ମୋର ଶହୁ । ଅତଏବ ଦେଶର ଓ ଜାତିର ଶହୁ ! କାରଣ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭାଷାର ତଳରେ ‘ଦେଶ ମୋ ଭିତରେ, ମୁଁ ଦେଶ ଭିତରେ ନାହିଁ !’ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭଗବାନ ଏଇଥିପାଇଁ; ନ ହେଲେ ସେ ଗଉଡ଼ ଟୋକା ଗଜମୂର୍ଖ ଫଟାରସିକଟାକୁ ଭଗବାନ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆକୌ ରାଜିନୋହୁଁ । ମାନେ କଥାଟା

ଭୂପାବୁଛନ୍ତି ତ ? ଆମର କଥାଟି ବେଦର ଗାର, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ରାଗ, ସ୍ବାକୁ ଲଘିବାର ବା କାଟିବାର ଅଧିକାର କାହାର ନାହିଁ, କଲେ ଦଶମୁଖୀ ରାବଣାପୁର ଦବ ତମକୁ ଟାକୁକନା ଗିଳି । ତୁମେ ଯେବେ ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଆମର ପ୍ରିୟ ଧର, ତାହେଲେ ତୁମେ ଖାଲି ଆମର ପାଳିଆ ହୋଇ ରହବ । ଗାଈଣିଆ ହୋଇ ପଦେ ଅଧେ ଝାଡ଼ିବାର ଅଧିକାର ତୁମର ନାହିଁ । ତେବେ ଶୁଦ୍ଧଦର୍ଶନ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖିବାକୁ ଆମେ ବେହୁକ୍କ !

ତେବେ ଆଉ କଣ ଧର୍ମ ? ଏ ଧର୍ମଟା ଏବେ ହେଉଛି ଦୋମୁହାଁ । ଏକା ମୁହଁରେ ଏ କହେ ଯେ ବେଦ, ପୁରାଣ, ଯଦୁତା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ଯାହା ଅଛି, ତାହା ଗୋଟାଏ କାହାଣୀକୁ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବେଦରେ ସ୍ବା କହୁଛି, ଅତଏବ ଏ ସାର; ଶଙ୍କର ଏ କଥା କହୁଛନ୍ତି, ଅତଏବ ତା ଠିକ୍ ଇତ୍ୟାଦି । ତୁମର ଭୁକ୍ତି ଥିଲେ ତୁମେ ଶଙ୍କରଙ୍କ ହାତଗୋଡ଼ ତୁନାକର ସେଥିରୁ ନବାର ବା ରାମାନୁଜ ବା ଚୈତନ୍ୟ ବନେଇପାର, କିନ୍ତୁ ଆଉ କିଛି କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆମ କଥା ବିଶେଷରେ ଯେବେ ଟିକିଏ ହେଲେ ମୁହଁ ଫିଟାଅ, ତାହେଲେ ଆମେ ଦବୁ ଭୂଷିକରି ତା ଭିତରେ ଶଙ୍କର ଶ୍ରବ୍ୟ, ଭୁକ୍ତିସୀ ରାମାୟଣ, ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତା-ମୃତ, ଜଗନ୍ନାଥ ଶ୍ରବଣତ, ଶୁଭ ବେଦ, ୧୮ ଉପନିଷଦ, ୨୪ ପୁରାଣ । ବେଶ୍ ତୁମେ ଆଉ ପାଟି ଫିଟାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟାଏ ମୁହଁ କହେ ଧର୍ମ, ସେ ଗୋଟାଏକୁ ମରହଟ୍ଟି ଯୁଗର କଥା । ଏ ଦିଅଁ ଦେଉଳ ଭାଙ୍ଗିଦିଅ, ଯେତେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଅଛି ସବୁ ଜାଳିଦିଅ । ଧର୍ମ ନାହିଁ, ଭାବର ନାହିଁ, ଏ ସବୁ ଖାଲି ପୂର୍ଣ୍ଣିବାଲମାନଙ୍କର ଗଣିବ ମଜୁରୀକୁ ବହୁଲେଇବାର କୁହୁକ । ଏସବୁ ଜାଗାରେ କାର୍ଲମାର୍କସ୍, ଲେନିନ୍, ସ୍ଟାଲିନ୍, ଗାନ୍ଧି, ବୋଷ, ରାସ୍, ଏହୁପରି କୌଣସି ନୂଆ ଅବତାର ମୁଣ୍ଡି ଦିଆଣ କରି, ନୂଆ ଫେସନର ଦେଉଳରେ ତାକୁ ବସେଇ, ଫୁଲ ବେଲପତ୍ରୀ ଦେଇ ପୂଜା କର । କିନ୍ତୁ ଏଇଟାକୁ ଯେବେ ଅବତାରବାଦ, କି ପୌରୁଷକତା ବୋଲି କହ, ତାହେଲେ ତୁମ ମୁଣ୍ଡରେ ଠେଙ୍ଗା । ତୁମେ ଯେବେ ସ୍ବାକୁ ଦେବତା ବୋଲି ନ ମାନ, ତାହେଲେ ତୁମର ଗତି ଅହନରକ ।

ତେବେ କହନ୍ତୁ ଦେଖି, ମଣିଷ ଆଉ କଣ ଲେଖିବ ? ଭାବି ଭାବି ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଗଲା, ସମ୍ପାଦକଙ୍କର ଅଲଟିମେଟମ୍, ଅବଶ୍ୟ ଲେଖା ପଠେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଭଲରେ ଭଲ, ନିଜ ମୁଣ୍ଡଟା ବଞ୍ଚାଇ ମୁଁ ଆଉ କଣ ଲେଖିପାରେ ? ରସରସିଆ ହବ, ମନମତାଣିଆ ହବ, ଅଥଚ ଏଥିରେ ନଥିବ ପୂର୍ଣ୍ଣିବାଦର ଗନ୍ଧ ଓ ସାମ୍ୟବାଦର ମହକ, ନଥିବ ଶୁଦ୍ଧମତି କି ଧର୍ମବାଦ । ତିନି ରାତି ଚାରିଦିନ ନଶୋଇ, ନଖାଇ, ନପିଇ ଇନ୍ଦୁଡ଼ିଶାଳର ଯେତେ କଷ୍ଟ ସବୁ ସହ ଏଇ ଛେନାଗୁଡ଼ଟା ମୁଁ ଗଲୁର ପକାଇଲି । ବୋଧହୁଏ କାହାର ନାକକୁ ଏଇଟା କଷ୍ଟ ଦେବ ନାହିଁ । କାହିଁକି ନ ଦବ ତାର କାରଣ ହେଉଛି ଏଇ । ଏ ପୂର୍ଣ୍ଣିବାଦ ନୁହେଁ ନିରୋଗ ସାମ୍ୟବାଦ । ଗୁଣୀ ମଜୁରୀ

ଘରର ଗାଈ ଦୁଧ ଦେଲା, ସେଥିରୁ ହେଲା ଛେନା, ଗୁଣ୍ଡୀ ମଳୁଣିଆଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ କର-
କମଳ, ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଘର ଓ ଚୁଲି ମୁଣ୍ଡର ସାହାଯ୍ୟରେ । ବାକ ରହିଲା ଗୁଡ଼, ଗୁଣ୍ଡୀ ଆଖୁ
କଲା, ଆଖୁରୁ ଗୁଡ଼ ତିଆରି କଲା, ସବସାଧାରଣ ନିଆଁଜାଲ । ଗୁଡ଼ ଯେତେବେଳେ
ଚିନି କାରଖାନାକୁ ଗଲା, ଗୁଣ୍ଡୀ ପାଇଲା ଗୁଡ଼ର ଦାମ୍ । ସେ ଆସିଲା ନାହିଁ ପୁଞ୍ଜିବାଦର
ସଙ୍ଗ ଭିତରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଗୁଡ଼ ସିମିତି ଯାଇ ପଡ଼ିଲା କାରଖାନା ଭିତରେ ସେମିତି ସେ
ହୋଇଗଲା ପୁଞ୍ଜିବାଦର ମସଲା । ଆଉ ସେଥିରୁ ଚିନି ତିଆରି ହେଲା ମାତ୍ରକେ ସେ
ହୋଇଗଲା ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଟଳ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ଗୁଡ଼କୁ ଧରିଲି; ଏଥିରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦ
ଆସିପାରେ ନାହିଁ, ଅତଏବ ମୋ ଉପରେ ମାଡ଼ ବସିବାର କିଛି ଭୟ ନାହିଁ ।

ଅନ୍ତତଃ ନ ରହୁବା ହିଁ ଉଚିତ ଯେବେ ଆମ ମୁଖିଆମାନଙ୍କର ଗୁଲିଚଳନ
ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଗୁଲିଚଳନ ପରି ହୁଅନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଯେ ଜଣେ ଜଣେ ଅତି-
ମାନବ, ପୁରସ୍କାନ୍ତ, ଦେବତା । ମାଟିର ମଣିଷ ପାଇଁ ଯେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଖାଟିପାରେ,
ସୁପରମ୍ୟାନ ପାଇଁ ସେଦେଶିକା ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଚଳିପାରେ ନାହିଁ । ଏଇ ଦେଖ ନା—
ଛେନା ଆଉ ଗୁଡ଼ । ଦୁଇଟାହାକ ସ୍ବଦେଶୀ, ଦୁଇଟାହାକ ନିର୍ଧୁମ ଓଡ଼ିଆ; ଦୁଇଟାହାକ
ଗରିବ ଗୁଣ୍ଡୀର ଖାଣ୍ଡିମାଲ । ଏଥିରେ ପୁଞ୍ଜିବାଲାଙ୍କର ଗଣସା ସୁଧାର ସଙ୍କେତ ନାହିଁ,
କି ସାମ୍ୟବାଦର ଗନ୍ଧ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ବିଦେଶୀ ବ୍ୟବସାୟର ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, କି
ଗଜବଦ୍ବୋହର କଳାପଙ୍କ ନାହିଁ । ଏ ଗଲକୁଲ ଖାଣ୍ଡିମାଲ । ତେବେ ମଧ୍ୟ ଏ ଆମର
ଏ ଅତିମାନବ ଦେଶରେ ଛେନା ଗୁଡ଼, ବିଦେଶୀ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଚିତରଞ୍ଜନ ମାର୍କା
ଅମଳପ୍ରିୟ ରସଗୋଲା, ସନ୍ଦେଶ, ଲେଉଡ଼ିକିନି, ପାନବୁଆ, ଛେନାବରା, ଛେନା ଖଇରେ
ନ ପାଲଟିଲେ କାହାର ପାଟିକୁ ସୁଆଦ ଲାଗେନାହିଁ କି କାହାର ଆଖିକି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ
ନାହିଁ । ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଉଳର ଛେନାତାଡ଼ିଆ, ପାରିଜାତକ ଓ ଅମୃତ
ରସାବଳି, ଆମ ମଞ୍ଚସଜ୍ଜା ଗାଁର ଛେନାମୁଣ୍ଡା, ଛେନାପୁର, ଛେନା ତରକାସ ଇତ୍ୟାଦି
ସେଇ ଛେନା ଓ ଗୁଡ଼ରେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ାକ ଆମ ଆଖିରେ
ପଡ଼ିଗଲେ, ଆମ ଆଖିପତାଟାମାନ ଦ'ହାତ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଏ ଓ କପାଳରେ
ହଜାରେ ରେଖା ଆଙ୍କିହୋଇଯାଏ । କାରଣ ଏଗୁଡ଼ାକ ଦେଶୀ ମାଲ, ଦେଶରେ
ତିଆରି, ଦେଶର ଗରିବଙ୍କ ତିଆରି, ଗରିବର ଧନ ଓ ମନୁଷ୍ୟ; ଏ ଗୁଡ଼ାକରେ ଆମ
ବଳସେବା, ସମାଜବାଦୀ, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରୀ ମନ କେମିତି ମାନବ ? ଏ ଗୁଡ଼ାକରେ ଅମର
ସ୍ବଦେଶୀରାବ କାହୁଁ ବିକଣି ଉଠିବ ? ରସଗୋଲା ଓ ପାରିଜାତକ ଏକା ଜନସାଗରେ
ତିଆରି; ରସାୟନକ ପଣ୍ଡା କଲେ ଉତ୍ତୟରୁ ଏକ ଚିନି ବାହାରିବ; ହେଲେ କ'ଣ
ହେବ ? ବିଦେଶୀ ରସଗୋଲା ଆଗରେ ଦେଶୀ ପାରିଜାତକ ସମାନ ହୋଇପାରେ ?
ଏଇ ପାରିଜାତକଟା ଯେବେ କଲିକତାର ଶ୍ରୀମନାଗ ବା ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍‌ସ୍ ହୋପାଉଟିରେ
ତିଆରି ହୋଇଥାନ୍ତା ତା ହେଲେ ଆମର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ ଥାନ୍ତା । ଆମର ଏ

ଜାତିକା ସ୍ୱଦେଶୀ ପ୍ରେମ ଓ ସ୍ୱଜାତି ପ୍ରେମର ନମୁନା ଆମର ପ୍ରତି କଥାରେ ଆପଣମାନେ ପାଇବେ । ଓଡ଼ିଶାର ଟୋକାମାନେ ସଭାସମିତି କରିବେ, ସେଥିରେ ସଭାପତି ସୁଭାଷବାବୁ ବା ଜୟପ୍ରକାଶ ବାବୁ ପଣ୍ଡିତଲେକ, ଜ୍ଞାନଲେକ, ଦେଶପ୍ରେମୀ ଲେକ, ଏ କଥା କେହି ନ ମାନିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଭଲ ଜ୍ଞାନ, ପଣ୍ଡିତ, ଦେଶ ପ୍ରେମୀ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲେକ କଣ ଏ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାହାନ୍ତି ? ମୁଁ ଅନୁଭବ ଅଧର୍ତ୍ତନେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ନା କହିଦେବ ଯେଉଁମାନେ କି ତାଙ୍କ ସମାସ୍ତର । ସୁଭାଷ ବାବୁ ବା ଜୟପ୍ରକାଶ ବାବୁଙ୍କ ଭଲ ଲେକେ ଯେବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ନା କାହିଁକି ବାହାରେ ପଡ଼ୁନାହିଁ, ତାଙ୍କୁ କାହିଁକି ବାହାରର ଲେକେ ନେତା ବୋଲି ମାନୁନାହାନ୍ତି ? ବାହାରେ ନାଁ ପକେଇବା ଖାଲି ଯୋଗ୍ୟତା ଉପରେ ନୁହେଁ, ତେଜସ୍ୱୀ ବଳେଇ ପାରିବାର ଶକ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଆଉ ସେ ତେଜସ୍ୱୀ ବଳାଇବାକୁ ହେବ ଦେଶ-ଲୋକଙ୍କୁ । ଆମର ସୁଭାଷବାବୁ ବଡ଼, ଆମର ଜୟପ୍ରକାଶ ବାବୁ ବଡ଼— । ଏଇ କଥା ଦାଣ୍ଡରେ, ହାଟରେ, ସଭାସମିତିରେ, ଖେଳ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ପଡ଼ିଆରେ ଅକାଳେ ସକାଳେ କହି ବୁଲୁଥିଲେ ବୋଲି—ସୁଭାଷବାବୁ ଓ ଜୟପ୍ରକାଶବାବୁ ବଡ଼ । ସୁଭାଷବାବୁଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ଅପମାନ କରିଛନ୍ତି । ଅତଏବ, ସମସ୍ତ ବଙ୍ଗାଳି ଜାତି କଂଗ୍ରେସ ଗୁଡ଼ିକେ ପଛକେ, ସୁଭାଷବାବୁଙ୍କୁ ଟିକିଏହେଲେ ତଳେ ପକେଇବାକୁ ଦେବେ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଲୋକର ନା ପଡ଼େ । ଆଉ ଆମେ ? ଆମ ଭିତରେ ଯେବେ କିଏ ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା, କିଏ ଯେବେ ଟିକିଏ ନା କରି ବସିଲା, ତାହେଲେ ଅନ୍ୟ ଦେଶ ଲୋକେ ଯାହା କରନ୍ତୁ ବା ନ କରନ୍ତୁ, ଆମେ ଆଗ କରି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବସେଇବୁ ପାହାର । ଏ ଜାତି ଉଠିବ କିମିତି ? ଘରର ସୁନାକୁ ଯେବେ ଆମେ ଖସିବୁ ବୋଲି ଫିକି ଦେଉଁ, ପର କଣ ଆସି ଆମ ଘର ଘଡ଼ା ଭରି ଦେବ ? ପର ସୁନାରେ କାହାରି ପେଟ ଭରି ନାହିଁ, ଭରିବ ନାହିଁ, ଭରି ନ ପାରେ । ପଡ଼ିଶା ଘରର ସୁନାକୁ ସୁନା କହି ଆପଣ ନାହିଁ । ବାହାର ଗୁଣୀଙ୍କ ଗୁଣକୁ ସୁନା କର, ପ୍ରଶଂସା କର, ଖୁବ୍ ଭଲ କଥା । କିନ୍ତୁ ନିଜ ସୁନାଟିକୁ ଭେଣ୍ଟି କର ନାହିଁ । ରୂପେ କହିବ ଭାରତ ଗୋଟାଏ ଦେଶ, ସମୁଦାୟ ଭାରତବାସୀ ଗୋଟାଏ ଜାତି, ଏ ଜାତି ଓ ଦେଶ ଭିତରେ ଯେ କୁଠି ଗୁଣୀ ରହୁଲେ, ସେ ଆମର ଗୁଣୀ, ଏହା ଭିତରେ ଆମ ଦେଶ, ତା ଦେଶ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଭେଦଭାବ ରଖିବା ନିହାତି ଶ୍ରେଷ୍ଠଲୋକର ପ୍ରମାଣ । ଏପରି କଥା କେବଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ଶୋଭାପାଏ; କେବଳ ଯେଉଁମାନେ ‘ଆମେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ’ ବୋଲି ମନରେ ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ଲଜ ଓ ଭୟ ପୋଷିଥାନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଖାଲି ଏପରି କଥା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ମହାଭାରତାତ୍ମକ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ସାଧନା, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ବା ଦ୍ୱିଧା ନାହିଁ । ଏଇ ମହାଭାରତାତ୍ମକରେ ଯେ ଆମର ମୁକ୍ତି ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ କାହାରି ପାଟି ଫିଟେଇବାର ନଥାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଭାରତବର୍ଷର ଓ

ବିଲତର କୌଣସି ସୁସ୍ଥ ରାଜନୈତିକ ଏପରି କେବେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭାବନାହାନ୍ତି ଯେ ଭାରତବର୍ଷର ଏ ବୀରଜାତି ତେରଗୋଲ୍ଲ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ବାଡ଼େଇ ପିଟି ଗୋଟାଏ ଜାତି ଓ ଗୋଟାଏ ଗୋଲ୍ଲରେ ପକାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ବୀର ଜାତି ଓ ତେର ଗୋଲ୍ଲ ରହୁବ । ମହାଭାରତାୟତା ଜାତି ହେବ ଏଇମାନଙ୍କର ସମାନ ଓ ସାଧାରଣ ମିଳନରେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ଏହିପରି ବୀର ଜାତି ତେର ଗୋଲ୍ଲର ଯେ ମିଳନ ହେଇଛି, ସେଥିଭିତରେ ଆମେରିକାର ମୁକୁଦେଶ ଓ ରୁଷିଆର ବଳସେବା ସଂଯୋଗ । ଏ ଦୁଇଟାଯାକ ଉଦାହରଣରେ କୌଣସିଠାରେ ଜାତି ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଭାଙ୍ଗି ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଏକ ଜାତି କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ହେଇନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣିବାଦୀର ସ୍ଥାନ ଅନ୍ୟଟି ସାମ୍ୟବାଦର ଜନ୍ମଭୂମି । ଅଥଚ ଉଭୟରେ ଜାତି ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବୈଷମ୍ୟ ଭିତରେ ରାଜନୈତିକ ସମ୍ବେଳନ ମାତ୍ର ହେଇଛି, ଭାରତବର୍ଷରେ ସେଇଆ ମାତ୍ର ହେବ । ଅନ୍ୟଥା କଲ୍ଲନା କରିବା ଐତିହାସିକ ଓ ମାନବୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତାର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଇଠା ମାରିବା ମାତ୍ର, ସ୍ୱର୍ଗଫୁଲ ଧରିବାର ବୃଥା ପିଲୁଲିଆ ଚେଷ୍ଟା ମାତ୍ର । ଅଥଚ ଏ ରାଜନୈତିକ ମହାଭାରତାୟତା ଅସମ୍ଭବ, ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ବୀରଜାତି, ତେରଗୋଲ୍ଲ ଭିତରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅପର ସାଙ୍ଗରେ ତାଳ ପକାଇବାକୁ ସମାନ ବଳଶାଳୀ ନ ହୋଇଗନ୍ତି । ଦୁର୍ବଳ ଓ ସବଳ ଜାତିର ଜବରଦସ୍ତି ମିଳନ ଯେଉଁଠାରେ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି, ସେଠାରେ ଦେଖାଯାଇଛି ହୁଏତ ଦୁର୍ବଳ ଜାତି ସବଳ ଜାତିର ତେଜ ଆଲୁଅରେ ଲୋପ ପାଇଯାଇଛି, ନହେଲେ ସବଳ ଜାତି ଦୁର୍ବଳ ଜାତିର ଦୋଷରୁ ନିଜେ ଟିକିଏ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିବ ।

ଯଦି କେହି ଆଶା କରିପାରନ୍ତି ଯେ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି ଏ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିଟାକୁ ହିନ୍ଦୀ ଜାତି ସାଙ୍ଗରେ ମିଳାଇଦେବ ବୋଲି, ସେମାନେ ବଡ଼ ଭୁଲ୍ କରିଗନ୍ତି । ଏଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଉପରେ କେତେ ଅଭିଯାନ ହେଇଯାଇଛି । ଅଶୋକଙ୍କର କଲିଙ୍ଗ ବିଜୟ ପରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ ଜାତିଟାକୁ ବୁଡ଼େଇ ଦବାର ଅବକାଶ ମିଳିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଫଳ ହେଲା, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଓଡ଼ିଶାର ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ହାତରେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ବର୍ଷ ରହିଥିଲା । ମୁସଲମାନମାନେ ବଙ୍ଗ, ମଗଧ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଶରେ ଯେ ପରିମାଣରେ ନିଜର ଧର୍ମ ବିସ୍ତାର କରିପାରିଥିଲେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କର ସେ ଉଦ୍ୟମ, ସେ ସବୁ ଗୁଲନାରେ ଅତି କମ୍ ଓ ନଗଣ୍ୟ । ପ୍ରାୟ ଏକଶ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ୱ ଓଡ଼ିଶାରେ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ମରହଟ୍ଟା ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଶାରେ କିଛି ମାତ୍ର ନାହିଁ । ଇଂରାଜୀ ରାଜତ୍ୱରେ ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ୧୨୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ବଙ୍ଗାଳି ନେତା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ଏଇ ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ଆଜି ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଛେନାଗୁଡ଼ ପାରିଜାତକକୁ ବଙ୍ଗଳାର ଛେନା ଚିନି ରସଗୋଲ୍ଲ ବିଦାୟ କରିପାରିନାହିଁ ।

ଏ ଜାତି ଦୁର୍ବଳ ନୁହେଁ । ଆଜି ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ମାଛର କଣ୍ଟା ସାର । ସ୍ୱାର ଏଇ ଶକ୍ତିଆ ଦକ୍ଷିଣ କଣ୍ଟା କଳାଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏତେ ସାର ଅଛି ଯେ ଲୋକ ପଡ଼ିଶାଙ୍କର ଓ ଘରର କୁହୁକଭଲ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ହଜାର ଚେଷ୍ଟା ଏ ସାରକୁ ଅସାର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ଗୁଣକୁ—କୁଷ୍ଠାରେ ପାଲଟେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏ ଜାତିର ଲୋପ ଅସମ୍ଭବ ।

ଏଇକଥାଟି ମନେରଖି ଆମ ଦେଶ ଭାଇମାନେ ଯେବେ ଅଗୁସାର ହୁଅନ୍ତି, ତାହେଲେ ସେମାନେ ନିଜେ ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇବେ ଯେ ମହାଶ୍ୱରତ ଜାଗାସ୍ୱତାକୁ ସଫଳ କରିବାରେ ଏକମାତ୍ର ପଦ୍ଧତି ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଭଳି ସାମୟିକ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଗ୍ରସ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଜାତିମାନଙ୍କୁ ସଫଳ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା ନହେଲେ ରାଜ୍ୟର ଉପମା ଅନୁସାରେ ଘୋଡ଼ା, ବଳଦ ଯୋଡ଼ି ଗାଈ ଚଳାଇଲେ ଘୋଡ଼ା ସିନା ହେଉଛି ସିବ, ବଳଦ ଆଉ ଘୋଡ଼ା ହେଉଛି ନାହିଁ । ଆଉ ବଳଦକୁ ଖାଇବାକୁ ପିଇବାକୁ ଦେଇ ତେଜସ୍ୱାନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତାର ଏ ମଠାମି ଭାଙ୍ଗି ତାକୁ ଘୋଡ଼ା ଦୌଡ଼ ଶିଖାଇବାକୁ ହେବ, ତେବେ ଯାଇ ସେ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ପକାଇ, ଖେପକୁ ଖେପ ପକାଇ ମହାଶ୍ୱରତର ମୁଣ୍ଡର ଅଗ୍ନି ପଶ୍ଚାତର କୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଉଡ଼ାଇନେବ ।

ଏ ଦିଗରେ ଆମର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହଉଛି, ଆମେ ଅନୁଭବ କରିବୁଁ ଯେ ଆମେ ଗ୍ରେଟ ନୋହୁଁ, ଆମେ ବଡ଼ ଅଲୁଁ, ସୁଖି ବଡ଼ ହବାର ସବୁ ସରଞ୍ଚାମ ଆମ ଭିତରେ ଅଛି । ଆମେ ବଡ଼ ହବୁଁ । ଆମ ଦେଶର ବଡ଼ ଓ ମୁଖିଆଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ଟେକି ପଡ଼ିଶା ଘରର ବଡ଼ ଲୋକମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏକ ଆସନରେ ବସାଇବୁ । ଆମର ଏଇ କଥା ମନ ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରିବା ଉଚିତ ଓ ଅନୁଭବ କରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେଇ ଅନୁଭବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିବା ଉଚିତ । ଆମର ଛେନାଗୁଡ଼ ପାରିଜାତକ ଯାହା, ପଡ଼ିଶା ଘରର ଛେନାଗୁଡ଼ ରସଗୋଲ ସନ୍ଦେଶ ସେଇଆ । ରସଗୋଲ, ସନ୍ଦେଶ ଆଦି ବଡ଼ କାହିଁକି ନା ସେ ଟେକା ପାଇବ । ଆମ ପରିଜାତକ ଗ୍ରେଟ କାହିଁକି ନା, ସେ ଟେକା ପାଇନାହିଁ ।

ସ୍ୱା ଭିତରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ରହିଲା । ପାରିଜାତକ ଓ ରସଗୋଲ ଭିତରେ ଭୁଲନା କରିବାକୁ ଚଳିବେଲେ ମୁଁ କହୁବାକୁ ଭୁଲିଯାଇଛି ଯେ ରସଗୋଲ ଧଳା ଫର ଫର କଥାଲମାଲ ଆଉ ପାରିଜାତକ କଳା କଟିକଟି ଟାଣୁଆ ଚିନି । ରସଗୋଲକୁ ଖାଇବା ପାଇଁ ଦାନ୍ତର ଯେତେ କସରତ ଦରକାର, ପାରିଜାତକ ଖାଇବା ପାଇଁ ଦାନ୍ତକୁ ତା ଅପେକ୍ଷା ଟିକିଏ ବେଶୀ ପରିଚ୍ଛେଦ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଅତଏବ, ରସଗୋଲ ଭଲ ଆଉ ପାରିଜାତକ ଖରାପ । ସେ ଆମ ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ; ଆମର ଦରକାର ସବୁ ଶୁଷ୍କ କଥାଲ ନରମ ଚିନି । ଆମର ନାଗରାମାନେ

ହେବେ ଭୁଲାରୋପ ଭଲ କଥା, ଆମର ନାଗରମାନେ ହେବେ ଅଭରମଣୀ ଫୁଲ
 କନାର ଫଟାରସିକ ବିସିକ ପୋକ । ଆମେ ଦେଶରେ ସେନାପତି ହେବୁଁ ଆରମ୍ଭ
 ଚୌକରେ ବସି, ଆମେ ଦେଶର ସୈନିକ ହେବୁଁ ଯୁବଗମାନଙ୍କର ଅଧର ବୁଝନ କରି ।
 ଭକ୍ତ କାମଟି କହିବ ବୋଲିଲେ ତୁମେ ହୋଇଯିବ ନିତାନ୍ତ ମରହଟ୍ଟି, ‘ସେ କେଲେ’ ।
 ଆମେ ଏ ସଭ୍ୟତା ଶିଖୁଲୁଁ କେଉଁଠାରୁ ? ଅନ୍ତତଃ ଇଂରେଜ କାତିଠାରୁ ନୁହେଁ ।
 ଇଂରେଜ କାତିର ସଭ୍ୟତାରେ କଥା କହୁ ନାହିଁ, ସେ ଖାଲି କଠୋର ନିଷ୍ଠୁର
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ । ଇଂରେଜ ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଖରେ କଥା କହୁ ଫୁଲ ବସିକ ପୋକ
 ମାଟିର ଜାଟପତଙ୍ଗ, ଇଂରେଜ ସାଇବ ପାଖରେ ଅଣ ହାଡ଼ୋଇ ମାଂସଲେଦା
 ମାଇକନିଆ ବରଫ ଟେଲା । ଅବଶ୍ୟ ଇଂରେଜ ସଭ୍ୟତା ଦରକାର କରେ ନାହିଁ ଯେ
 ସମସ୍ତେ ଆଲି କାଠ ପଥର ହେବେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦରକାର କରେ ଟାଣୁଆ ଲୋକର
 କୋମଳତା, କସରତ ଲୋକର ଯଥା ଇଚ୍ଛା ମୁଲ୍ୟମ ଶୁଦ୍ଧ । ପୁରା କାଳରେ ଆମର
 ଲୋକେ, ଆମର ମରହଟ୍ଟି ଲୋକେ ଠିକ୍ ଏଇ କଥାଟି ବୁଝୁଥିଲେ । ଯେ ଗୋବରଜନ
 ଟେକି ପାରୁଥିଲା, ସେଇ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛାବେଳେ କଥା ଲଢ଼ୁଣୀ ପରି ହୋଇଯାଉଥିଲା ।
 ଯେ ଶିବଧନୁ ଗୁଣି ପାରୁଥିଲା, ସେ ମଧ୍ୟ ଫୁଲ ପାଖୁଡ଼ା ପରି ନରମ ହୋଇ ପାରୁଥିଲା ।
 ଯେ ନାଗ ଫୁଲ ଶେଯରେ ଶୋଇ ଫୁଲ ଆବରଣରେ ଫୁଲଗୁଣୀ ସାଜୁଥିଲା ସେ ମଧ୍ୟ
 ଦରକାରବେଳେ ଅସୁଗନ୍ଧ ଧରି ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ନିଷ୍ଠୁର ଶରୀର ନିଦାବୁଣ
 ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରହାରଣ ସହୁ ଥିଲା । ଆଜିକାଲି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାରେ ଯାହା ଅଛି ଆମର
 ମରହଟ୍ଟି ବୃତ୍ତା ମଧ୍ୟ ସେଇଆ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆମର ଯେ ବୃତ୍ତାସୁ ପତ୍ନୀ ! ଆମେ
 ବିଦ୍ରୋହ ବା ଯୁଦ୍ଧ କରିବୁଁ, ଆଉ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ଆମର ଲୋଡ଼ା ସବୁ
 ଅନ୍ନ, ବିବିଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ, ପାନ, ସିଗାରେଟ, ଗୁଡ଼ାଖୁ, ଚାମସ, ଦୁଧ, ଦହି, ସର, ଲଢ଼ୁଣୀ,
 ଅବାଧ ଗତି ଓ ଅଗାଧ ପ୍ରୀତି । ଆମେ ଏ ସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମର ରୋଗ ପାଇଲୁ କେଉଁଠାରୁ ?
 ଏପରିକି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଖଦଡ଼ ଆଜିକାଲିର ସାମ୍ୟବାଦୀମାନଙ୍କୁ ଗନ୍ଧେଇଲଣି । ମୁଁ କେତେ
 ବଡ଼ ବଡ଼ଆ ସାମ୍ୟବାଦ ଦେଖୁଛି, ଯେଉଁମାନେ କି ସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ମିଲ୍ ଲୁଗା ଓ କାମାପିନ୍ଧ
 ଇନ୍ଦ୍ରକୁଳବ ଜନାବାଦରେ ଆକାଶ ମେଦଳ କମ୍ପେଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏ ହେଲେ କିମିତି ?
 ଏ ବିଳାସର ଉନ୍ମାଦନା, ଏ ମଖମଲ ଜୀବନର ଆବେଶ ଆସିଲା କେଉଁଠାରୁ ?

କେତେକ କହିବେ ଆମେ ସ୍ବାକୁ ଶିଖିଲୁଁ ଇଂରେଜ ସରକାରଠାରୁ, ଇଂରେଜ
 ସଭ୍ୟତାରୁ । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ବିଲତ ଯାଇନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଥିବା କେତେକ
 ଖାଣ୍ଡି ଇଂରେଜଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ଦେଖିବାର ଓ ପଢ଼ିବାର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପାଇଛି ।
 ଇଂରେଜ ବନ୍ଦ କିତାପରୁ ଇଂରେଜ ଓ ଅନ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାତିର ଗୁଲିଚଳନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
 କିଛି କିଛି ପଢ଼ିଛି । ମୁଁ ତ କାହିଁରେ ଦେଖିନାହିଁ ଯେ ଇଂରେଜ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି
 ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାତି ଆମ ଭଲ ମଖମଲ ଜୀବନ ଚଳାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନା ପଦ୍ମ

କରନ୍ତି । ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜି ଜାତି ତାର ଖାଦ୍ୟ ସେହୁପରି ବଳାଏ ରଖିଛି । ଭତାରି ଓ ଫ୍ରାନ୍ସର ନାନା ପ୍ରକାର ରନ୍ଧଣା କୌଶଳ ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଇଂରେଜି ଜାତି ତାଙ୍କର ସେଇ ସିଝା ମାଂସିୟ, ସିଝା ପରିବା, ଟିକିଏ ଲୁଣ ଗୁଣ୍ଡା, ଟିକିଏ ମରିଚ ଗୁଣ୍ଡା, ଟିକିଏ ଚଟଣି, ଟିକିଏ ସସ୍ରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଓ ଆନନ୍ଦ ପାଏ । ସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରନ୍ଧା ଯାହାହୁଏ, ସେ ଇଂରେଜି ମାଲପିଙ୍କ ପାଇଁ । ମରଦମାନେ ତାହା ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭୋଜିରେ ଅକାଳେ ସକାଳେ ସେମାନେ ଥରେ ଅଧେ ଯେ ସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରନ୍ଧାବତ୍ତା ନ ଖାନ୍ତି ତା' ନୁହେଁ, ଖାଆନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଲଳିତା ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆମର ଯେ ମସଲା ଗରଗର ଚକ୍‌କଣ ସରସର ଝୋଲ, ଝାଲ, ଚଡ଼ଚଡ଼ି, ଘଡ଼ଘଡ଼ି ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ; ଆମ ମାଲପିଙ୍କ ପାଇଁ ଅମୂଲ୍ୟ ଫଡ଼ାଏ ଆଉ ପଖାଲ ଭିତ କଂସାଏ ହେଲେ ଚଳିଯାଇପାରେ । ସେ କଥା ଦେଖିବାକୁ ବା ବୁଝିବାକୁ ଆମର ବେଳ ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆମ ମର୍ଦ୍ଦମାନଙ୍କର ଏ ସବୁ ଚିନ୍ତା ଦରକାର । ଆମେ ଏ କଥା ଶିଖିଲୁ କେଉଁଠାରୁ ?

ସବୁ ଜିନିଷର ଦୁଇଟା କଥା ଅଛି—ଗୋଟାଏ ଓପରି କଥା, ଗୋଟାଏ ଭିତର କଥା । ଗୋଟାଏ ଶ୍ରେଣୀ ଅଛି ଗୋଟାଏ ରସ । ଆମେ ଏ ମଣମଲ ଜୀବନର ଗୋଲପି ମିଠା ପାଇବୁଁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଶ୍ରେଣୀରୁ ଓ ପୁଷ୍ପବର୍ତ୍ତୀ ଦରମର ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଛଟିକାରୁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ବାହାର ଚକମକ ଦେଖି ମନେକରୁ ଯେ ଏ ବାହାର ଚକଚକହିଁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା । ଯେପରି ଏ ମଟର ଗାଡ଼ି, ଏ ଉଡ଼ାଜାହାଜ, ଏ ନୂଆନୂଆ ଉଚ୍ଚ ବେତୁଙ୍ଗର ପାଣି ଜାହାଜ, ଏ ବିନୁଲି ଆଲୁଅ, ବିନୁଲି ପଟ୍ଟା ଏଇ ସବୁରେ ହିଁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ବନ୍ଧା ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏ ଗୁଡ଼ାକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଆନୁସଙ୍ଗିକ ମାତ୍ର । ଭୋଗ ବିଳାସର ଏ ସବୁ ସରଞ୍ଚାମ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜାତି ତାଙ୍କ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଧାନ କଥା—ସତ୍ୟର ଅନୁସରଣ ଓ ଅନୁଧ୍ୟାବନ ଭୁଲିପାରି ନାହାନ୍ତି । ବରଂ ସେମାନଙ୍କର ଏ ବାହାର ରଙ୍ଗଭଙ୍ଗ ଯେତେ ବହୁତ, ସତ୍ୟ ପାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଚେଷ୍ଟା ସେତିକି ପ୍ରବଳ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତାର ମୂଳରେ ଏକ ମାତ୍ର ଜିନିଷ, ଏକ ମାତ୍ର ପରମବ୍ରହ୍ମ ରହିଛି । ସେ ହେଉଛି ଏଇ ମହାମାନସସ୍ଥ ସତ୍ୟର ଚିନ୍ତା, ଅନୁଶୀଳନ, ଅନୁଧ୍ୟାବନ ଓ ଅନୁଜ୍ଞାନ । ମଣିଷ କଣ, କିମିତି ଓ ତାର ଶେଷ କଣ; ଏଇ ସତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରାଣ । ଯେ ଜାତି ଏହି ସତ୍ୟର ଯେତେ ପାଖରେ ସେ ଜାତି ସେତିକି ସଭ୍ୟ । ଏହି ସତ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ପାରିଲେ ସଭ୍ୟତା ଯେ କିପରି ଆକାର ଗ୍ରହଣ କରିବ ତାହା କହି ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ସତ୍ୟକୁ ନ ପାଇବାଯାଏ ମଣିଷ ଆଗକୁ ବଢ଼ିବର ଗତି କରି-ଯାଉଥିବ । ପୁରଣ ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତା ଏଇ ସତ୍ୟର ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ ଗୋଡ଼ାଇ ପାଇଥିଲା ତାକୁ ବିଶ୍ୱରୂପ ମଧ୍ୟରେ । କିନ୍ତୁ ତାପରେ ସେ ସେହି ବିଶ୍ୱରୂପର ଗୋଲକ

ଧନ୍ଦାରେ ପଡ଼ି ବାଟବଣା ହୋଇଗଲା । ସେଇଦିନୁ ଭରତବାସୀ ଖୋଜି ଖୋଜି ପଛେଇ ଚାଲିଗଲା । ବିଶ୍ଵରୂପ ଭୁଲିଯାଇଛି, ସତ୍ୟର ମୋହନ ରୂପ ବାଟବଣାର ଆବେଗରେ ପାସୋରି ପକାଇଛି ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସତ୍ୟତା ତା ନିଜ ବାଟରେ, ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଏହି ସତ୍ୟର ପଛରେ ଧାଉଁ ଧାଉଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଏପଟ ସେପଟ ହୋଇଯାଇଛି, କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିପାରି ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ତାର ଏକ ନିଷ୍ଠା, ଏକାଗ୍ରତା ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ । ସେ ଏବାଟେ ସେବାଟେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଆବେଗଭର ପ୍ରାଣରେ ଅବାଟକୁ ସୁବାଟ ବୋଲି ଭାବି ଚାଲିଚାଲି ବେଳେବେଳେ ଏଇ ବିଲୁଲି ଶବ୍ଦ, ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ନିଃସଂପାଦିତ । ତାର ଅନିଶା ଗୋଟିଏ ନୂଆ କଥା ପାଇଗଲାଣି ସେ ଭାବୁଛି, ଏହିଟା କ'ଣ ସେହି ସତ୍ୟ ? ନୂଆ ନିଃସଂପାଦିତ ମୋହରେ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ଭୁଲିଯାଇଛି । ସେହି ନୂଆ ଆବେଶରୁ ସତ୍ୟ ଭାବି ଖୁବ୍ ଲମ୍ବ ସମୟ ଦେଉଛି; କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟତାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ତାର ସେ ମୋହମାୟା ନାଲି ଛୁଣାଇ ଦେଇ ଡାକୁଛି—ଏ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ; ଏ ଖାଲି ପିଲାଖେଳ ମାତ୍ର । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟବାସୀ ନୂଆର ପ୍ରଲୋଭନ ଭୁଲିଯାଇଛି, ପୁଣି ଧାଉଁଛି । ତାର ଯେ ଫରାସୀ ବିଦ୍ରୋହ—ସେ ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଅମୁହୂର୍ତ୍ତ ଦେଇଛି ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସତ୍ୟତା ଭାବୁଥିଲା ସେ ସତ୍ୟ ପାଇଛି । ଖୁବ୍ ବିଶ୍ଵାସ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ତାର ଏଇ ଯେ ଚଙ୍ଗରଙ୍ଗିଆ କୌତୂହଳ, ଏଇ ସତ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ରୂପ ପାଇଁ ଯେ ଆଗ୍ରହ, ସେ ସବୁ ଚେତେଇ ଦେଲା—ଏ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ; ସତ୍ୟର ଗୁପ୍ତମାତ୍ର । ସେ ପୁଣି ଆଗେଇ ଚାଲିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ପହଞ୍ଚିଛି ଋଷିଆର ସାମ୍ୟବାଦରେ ।

ଋଷିଆର ସାମ୍ୟବାଦ, ଫ୍ରାନ୍ସର ବିପ୍ଳବବାଦ ଓ ଭାରତର ବିଶ୍ଵରୂପବାଦ, ସମସ୍ତଙ୍କ ମୂଳରେ ସେ ଜାତ ଅଛି ସେ ସମାନ; ଅର୍ଥାତ୍ ସେଇ ମହାମାନବୀୟ ସତ୍ୟତାର ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଭାରତୀୟ ସତ୍ୟତା ବିଶ୍ଵରୂପର ସତ୍ତା ଓ ସତ୍ୟ ଜାଣି ଓ ଦେଖିପାରିଲା ପରେ ଯେ ଅସ୍ପଷ୍ଟସାଦ ଭାବ କଲେ, ସେଥିରେ ସେମାନେ ଭୁଲିଗଲେ ଯେ ତାଙ୍କପରେ ଯେ ଯୁଗ ହେବ ଓ ସେ ଧୂଳିବାସୀ ହେବେ, ସେମାନେ ଏଇ ସତ୍ୟର ରୂପ ଓ ବିକାଶ ଭୁଲି-ଯାଇପାରନ୍ତି ବା ନ ଦେଖିପାରନ୍ତି । ସେହି ସତ୍ୟର ସତ୍ୟ ସ୍ଵରୂପ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତର ଧରି ରହିବାର ପକ୍ଷେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେବେ ସେମାନେ କରି ଯାଇଥାନ୍ତେ ତା'ହେଲେ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ସେମାନେ ସେତକ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ବିଶ୍ଵରୂପର ସତ୍ୟ ଓ ସତ୍ତା ସେମାନେ ରଖିଯାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ସେ ଖାଲି ପୁରୁଣ କଥା ହୋଇ ନ ରହିବ ତାର କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇପାରି ନାହିଁ ।

ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ଗୁରୁ 'ରୂସୋ' ତାଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ବିଶ୍ଵଭ୍ରାତୃତ୍ଵ ମନ୍ତ୍ରରେ ଏ ସତ୍ୟର ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ଯେ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବବାଦ ସାଙ୍ଗରେ

ହତ୍ୟା ଓ ପ୍ରତିହତ୍ୟା ଭବ ମିଶିଗଲା, ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ସେ ସତ୍ୟ ପକ୍ଷକୁ ପଡ଼ି ରକ୍ତମୁଖୀ ଚଣ୍ଡୀ ଦେବୀଙ୍କର ମାୟାଜାଲ ଦେଶସାରା ବ୍ୟାପିଗଲା । ମହାମାନବୀୟ ସତ୍ୟର ଶ୍ରୀକ ହେଲା ‘ଲୁଇ ଓ ‘ଶେର’ ଆନ୍ଦୋଳନର ରକ୍ତରେ ।

ଗୁମିଆର ବଳସେବାବାଦ କାଉଣ୍ଟ-ଲିଓ ଟଲଷ୍ଟାୟଙ୍କର କୃତି । ଟଲଷ୍ଟାୟ ଏ ସତ୍ୟର ସବୁପ ଦେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସତ୍ୟୋନ୍ମୁଖ ହୃଦୟର ନିଆଁବାଣ ସମୁଦାୟ ରୁଷିଆ ମହାଦେଶକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିପକାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତା’ ସାଙ୍ଗରେ କାର୍ଲମାର୍କସଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ ସୁଦ୍ଧାବାଦ ପଶିଲା ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ସତ୍ୟର ବଟଗୁଆ ଆନ୍ଦ୍ରୋ ଆନ୍ଦ୍ରୋ ଅପସରିଯାଇ ଖାଲି ରହିଗଲା ଲେନିନବାଦର ନିଦାଣ ଶୁଣିଲା ମରୁଭୂମି । କିନ୍ତୁ ସୁରୁପାର୍ଥର କଥା ଏତିକି ସେ ମନୁଷ୍ୟ ସତ୍ୟତା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଯୁଗରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଏ ସତ୍ୟକୁ ପାଇଛୁ । ସତ୍ୟତା ଏଇ ସତ୍ୟର ଉପରେ, ଭିତରେ ଓ ବୁଣିଆଡ଼େ ସେଇ ରହିଛି, ସତ୍ୟ ମିଳିତ । ସତ୍ୟ ହଜିତ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ କଥା ହେଲାଟି ସେ ସତ୍ୟ ମିଳିତ, ଏ ସତ୍ୟ ପାଇବାକୁ ସେ ସତ୍ୟତା ଚେଷ୍ଟା କରିଛି, ସେ କେବଳ ନିଜର ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ସାମାଜିକତା ବଳରେ । ସେ ଯେବେ ସେ ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତାହା କେବଳ ପର ଶକ୍ତି, ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ସାମାଜିକତା ହେତୁରୁ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାତି ପରର ରସଗୋଲା ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରି, ନିଜର ଛେନାଗୁଡ଼ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଛି ସେ ସତ୍ୟ ପାଇଛି ଓ ରଖିପାରିଛି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭୁଲିଯାଇଛି ସେ ତା’ର ଛେନାଗୁଡ଼ରେ ଯାହା ପରର ରସଗୋଲାରେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ, ତା’ର ଛେନାଗୁଡ଼ ଅସଲ ମାଲ, ଆଉ ପରର ରସଗୋଲା କେବଳ ନକଲି ରୂପାନ୍ତର । ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ସତ୍ୟ ଗୁଡ଼ି ଅସତ୍ୟର ମାୟା ଗୋଲକ ଧଡ଼ାରେ ଘାରି ହେଇଛି ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସତ୍ୟତା ଏଇଆ । ଏଇ ମହାମାନବୀୟ ସତ୍ୟର ଅନୁସରଣ ଓ ଅନୁଧ୍ୟାବନ । ସେ ବାଟ ଭୁଲିଯାଇ ପାରିଥାଏ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ତା’ର ଭୁଲି ବୁଝିପାରିଛି ଓ ବୁଝିପାରି ସୁଖି ଅବାଟଗୁଡ଼ି ସୁବାଟକୁ ଆସିଛି । ଏ ଭୋଗବିଳାସ, ଏ ଚଳମଳ, ଝଙ୍କଝଙ୍କ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସତ୍ୟତାର ନୁହେଁ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସତ୍ୟତାର ବାହାର ଆଡ଼ମ୍ବର ମାଧ୍ୟ । ଆମେ ଅଛୁ । ଆମେ ଅଲ୍ପ ପାଠର ମାରସ୍ତକ ବିଷୟରେ ଜରଜର ହୋଇଯାଇଛୁ । ସେହି ହେତୁରୁ ଆମେ ଅସଲ ଗୁଡ଼ି ଅଣସଲ ମାଲକୁ ଅସଲ ବୋଲି ଧରି ନଉଡ଼ୁଁ, ଆଉ ଧରିନେଇ ସୁରୁଷର ସୁରୁଷକାର ହରେଇ ଖାଲି ମଣମଣ କୁଣ୍ଡେଇ ସାଜି ବସିଛୁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ କଥା ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଯିବାକୁ ବସିଲବେଳେ ତା’ ଭିତରେ ବହୁତ ମଇଲା ପଶିଯାଇଥିଲା । ବାବର, ହୁମାୟୁନ ଓ ଆକବର ସେ ମହାଯୋଗ ସାଧୁ ଗୋଟାଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବସାଇଗଲେ, ଜାହାଙ୍ଗୀର, ଶାହାଜାହାନ, ଆର୍ତ୍ତରକ୍ତକେବ, ଆଲମଗିରି ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସୁଖ ବିଳାସରେ ବୁଡ଼ି ସେ ମହାଯୋଗର ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା

ପରିଶ୍ରମ ଭୁଲିଗଲେ । ସେମାନେ ଭାବିଲେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଆମୋଦ ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
ତଳରେ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବୁଡ଼ିଗଲା ଆଗ୍ରା ଦୁର୍ଗର ଅନ୍ତରମହଲ ସ୍ନାନକୁଣ୍ଡର
ଗୋଲପ ଜଳରେ । ସେହି ସ୍ନାନ କୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ନର ଅପ୍ସରା ଦଳ । ସେମାନଙ୍କ
ହାତ ଗୋଡ଼ ବାଡ଼ିଆର ଛୁଟିକା ପାଣି ପଡ଼ିଗଲା ଆମ ଉପରେ । ଆମେ ଭାବିଲୁ ଆମର
ଦେହ ପବନ ହୋଇଗଲା । ଏଇ ଛୁଟିକା ପାଣିରେ ହିଁ ସ୍ବର୍ଗ ସୁଖ ।

ଏଇ ଦୁଇଟି କାରଣରୁ ଆଜି ଆମର ଏ ଅବସ୍ଥା । ଏ ଦେଶକୁ ସ୍ଵାର୍ଥୀନ କରିବାକୁ
ଇଚ୍ଛା କଲେ, ଏ ମୋହ ବୁଦ୍ଧିକ ଶକ୍ତି ସୁଖି ଆର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ୟତାର ବିଶ୍ଵରୂପ-ବାଦକୁ
ପାଇବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ, ଆତ୍ମମାନକୁ ଏ ଜଡ଼ତା, ଏ ଶିଥିଳତା, ଏ ପର ଦ୍ରବ୍ୟ ଲୋଭ,
ଏ ଦେଶୀ ଛେନାଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ମରଦେଶୀ ରସଗୋଲର ମାୟା ଗୁଡ଼ିକ ମଣିଷ ପରି ମଣିଷ
ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଲେଖୁ ଲେଖୁ ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ଲେଖିଲି, ଏଗୁଡ଼ାକ ଯେବେ ଆମ ଦେଶରେ
କୌଣସି ମହାମାନବଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼େ, ତା’ ହେଲେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ନାକଗୁଡ଼ାକ
ହାତେ ଉପରକୁ ଟେକି ହୁଏତ ଗୁଡ଼ାଏ ଗାଳିଦେବେ । କହିବେ, “ଏ ଗୁଡ଼ାଏ
ଛେନାଗୁଡ଼ ଲେଖିବି”, ତା’ କହିନ୍ତୁ ।

କାହୁଁ ଅଇଲୁ ?

ଏ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଟା କାହୁଁ ଅଇଲୁ ? ଏ ଭାଷାର ଉନ୍ନତି, ବ୍ୟାକରଣ, ଅଭିଧାନ ବଢ଼ା ଛୁଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି କଥା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ି ବାନ୍ଧାଗଲା ବୋଲେ ତ ଏ କଥାଟାର ଗୋଟିଏ ଜବାବ୍ ଠିକ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍କଳପାଲିଆ, ବଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସତ୍ତ୍ୱ ହୋଇଯାଇଛି । ମୋର ଉତ୍କଳପାଲି ନାହିଁ କି ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ଏତେ ବଡ଼ ସତ୍ତ୍ୱରେ ଜଣେ ହୋଇ ବସିବାର ଆଶା ମୁଁ ରଖି ନ ଥିଲି, କି ମୋ ଭାଷ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ସତ୍ତ୍ୱରେ କ'ଣ କ'ଣ ପ୍ରକୃତ ହେଲା, ଆମ ବଡ଼ ବଡ଼ିଆଙ୍କ ଭିତର ମତଲବଟାମାନ କ'ଣ, ସେମାନେ କି ଉପାୟରେ, କିପରି ଭାବରେ, କ'ଣ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଏ ସବୁ ମୁଁ ଜାଣିପାରି ନାହିଁ । କେବଳ କାଗଜରେ ତାଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟରେ ଯେଉଁସବୁ ଭାଷଣ, ଅଭିଭାଷଣ, ପ୍ରସ୍ତାବନା ଇତ୍ୟାଦି ବାହାରିଛି, ତା'ର ଉପରେ ସମ୍ଭାବନା କରି ମୁଁ ପଦେ ଅଧେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବୋଲି ବାହାରିଛି । ଏହିଟା ଯେବେ ମୋର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ—ତା' ହେଲେ ଆଗରୁ କ୍ଷମା ମାଗି ନେଉଛି—ଦାନ୍ତରେ କୁଟା ଧରି, ନାକ ତଳେ ଘଷି, ନିଜ ମସ୍ତକ ହୋଇ, ନେହେରୁ ହୋଇ ।

ଅନ୍ୟର୍ଥନା ସତ୍ତ୍ୱର ସତ୍ତ୍ୱପତି ମୋର ଗୁରୁଦେବ ପରିଜା ସାହେବ ଠିକ୍ ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆଜିକାଲି ବହୁତ ଅଲିମାଲିକା ପଣିଯାଇଛି ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଖାଲି ନିଜ ପଣାଳ ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିପାରେ ନାହିଁ । କେହି କେହି ହୁଏତ ତାଙ୍କର ଏ କଥାଗୁଡ଼ିକ “ସାପ ମରିବ ନାହିଁ କି ବାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ” ମାତି ବୋଲି ନାକ ଟେକିପାରନ୍ତି । ଅଥଳରେ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କର ଠେଙ୍ଗୁଣି ବଡ଼ ଟେକା କାଠ । ସାପ ମରିବ, ଅଥଚ ବାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆଖି ବୁଜି ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦ ଆଣି ପୁରାଇବା ଯେପରି ବାଜିଆ ମତି, ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ବସି ଓଡ଼ିଆରେ ଯଥାଯଥ ଭାବ ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା ସେହିପରି ନାକକଟା ଶବ୍ଦ । ବାହାରୁ ଗୁହକୁଟା ଘରକୁ ଆଣିବା ଗୁଣୀ ସୁଅ ଅନନ୍ତାର କାମ; କିନ୍ତୁ ବାହାରର ଯେ ଭଲ ଚିଜ ମୋ ଘରେ ନାହିଁ, ତାକୁ ମୋ ଘରକୁ ଆଣିପାରିବା ବାହାଦୁର ସୁଅର କାମ । ମୋର ଗୁରୁଗୋସେଇଁ ପଣ୍ଡିତ ଦାସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କେମିତି ରୂପ ବଦଳେଇ ଶୁଣିବ, ସେ କଥା ଖଡ଼ି ଧରେଇ ବତେଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏ ଭାଷାଟାକୁ ସୁଧାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଭାଷାରେ ଯାହା ଅଛି; ତାକୁ ଘଷି ମାଳି ପାଶ ଦେଇ ଆଜିକାଲି ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ତିଆରି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯାହା ନାହିଁ, ତାକୁ ବିଦେଶରୁ ଆଣିବା ଓ କେତେକ ଆମର ଭାଷାରୁ ଭାଙ୍ଗିବୁଜି, ବଙ୍କେଇ ଟଙ୍କେଇ ତିଆରି କରିବା ।

ଯାହା ବଦେଶରୁ ଆସିବ ତା'ଲଗି ମୋର କହୁବାର କିଛି ନାହିଁ, ଖାଲି ଏତିକି ସେ ଆମର କ'ଣ ଅଛି ଓ ସେଥିରୁ ବାଗାବାଗି କରି ଆମେ କ'ଣ ପାରିବୁ, ତା'ର ଗୋଟାଏ ମୋଟାମୋଟି ଧାରଣା ନ କରି, ବିଦେଶୀ ମାଲ ଗୋଟେଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ଆଉ ଦେଶୀ ମାଲର ଦରକାର ହୁଏତ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଆମର କ'ଣ ଅଛି ଓ ସେଥିରୁ ବାଗାବାଗି କରି ଆମେ ଆଉ ନୂଆ କ'ଣ କରିପାରୁ, ଏ କଥାର ବିଚାର କଲବେଳେ ଏ ଭାଷାଟା ପହଲୁ କମିଦି ଡିଆରି ହେଲା, ତା'ର ବିଚାର କରିବା ଦରକାର । ଏ ଭାଷାଟା ମଲ ଭାଷା ନୁହେଁ, ଏଡ଼ିଟା କାହାର ଡିଆଲା ଉପରେ ଡିଆରି ହୋଇନାହିଁ । କେତେ ଶହ ବର୍ଷର କେତେ ଉଦ୍ୟମ ପରେ, କେତେ ଦେଶର ଓ ଜାତିର ମ ଗ ମାଗୁଡ଼ି ଓ ଓ ଜୟ ଜୟନ୍ତୀ ଉପରେ ଏ ଭାଷାର ଡିଆରି । ଓଡ଼ିଆ ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଜୟ କରେ ଆଉ ହଜାର ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦ ସେ ଦେଶରୁ ଆଣି ନିଜ ଭାଷାରେ ମିଶାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଥରେ ଗୋଟିଏ ବିଦେଶୀ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଏ, ଶହ ଶହ ଭାଷା ତା'ଠାରୁ ଆଣି ନିଜ ଭାଷାରେ ପୁରାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଆର୍ଯ୍ୟ, ତା'ର ଅନ୍ୟାୟ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କୁ ଚଳାଇନେବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ କୁହା ଭାଷାର କେତେ ନିଜ ଲେଖା ଭାଷାରେ ମିଶାଇ ଦିଏ । ଜାଅନ୍ତା ଭାଷା ଓ ମଲ ଭାଷା ଭିତରେ ଏଇ ପ୍ରଭେଦ । ଜାଅନ୍ତା ଭାଷା ବଢ଼ି ଶୁଲ୍ଲ ଅଥଚ ମଲ ଭାଷା ପଡ଼ି ରହୁଛି । ଆଜି କନ୍ଧ, କୋଲ୍ହ, ସାନ୍ତାଲମାନଙ୍କର ଭାଷା ମଲ ଭାଷା । ଖିରି ସାନ୍ତାଲୀ ବା କୋଲ୍ହାଣ ପାଇବା କଷ୍ଟ । ସେମାନେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ ବଙ୍ଗଳା ବା ହିନ୍ଦୀକୁ ନିଜର ଭାଷା କରିପକାଇଛନ୍ତି । ନିଜ ଭାଷା ଭୁଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା'ର ନିଜ ଭାଷା ଭୁଲି ନାହିଁ । ବହୁତ ଲେଉଟ, ଟିହାଟେହ, ଗାଲି ଡଳିତ, ଥଟା ପରିହାସ ସହ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜ ଭାଷାର ଟେକ ରଖି ପାରିଛି । ନିଜ ଭାଷାକୁ ବଢ଼ାଇ ପାରିଛି । ଏ ଜାତିଟା ମଲ ନୁହେଁ, ଜୁଲନ୍ତ ଜାଅନ୍ତା ଜାତି । ଧୋଇ, ମରୁଡ଼ି, ଅବହେଳା, ଅବମାନନାସବୁ ସହ ମଧ୍ୟ ଏ ହାତ କଙ୍କାଳ ରୁକୁ ଭିତରେ ପୁଣି ଜୀବନର ତାତିଲ ଲୁହଧାର ଭୃଷ୍ ଭୃଷ୍ ହୋଇ ବହୁ ଶୁଲ୍ଲିତ । ଜାଲମାଧବଙ୍କ ମଲ ଦେହଟା ଶବର ରାଜାକୁ କଥା କହିଲୁ ପରି ନିଜର ଶୋଭାରେ, ଜଳରେ, ଛଟକରେ ମତାଇଲୁ ପରି ଏ ହାଡ଼ କଙ୍କାଳମୟୀ କାଳୀ ମୁର୍ତ୍ତିର ବିରାଟ ଗର୍ଜନ, ରଣ ତାଣ୍ଡବ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଲାଗି ରହୁଛି ।

ଏ ଭାଷାର ସସ୍ତାର କରିବାକୁ ଗଲେ, ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି କମିଦି ହେଲା, ଏ କାହୁଁ ଅଇଲା—ଏ କଥାର ବିଚାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଇତିହାସ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଇତିହାସ । ଭାରତବର୍ଷର ସମସ୍ତ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି ପରି ଏ ଭାଷାର ପ୍ରଥମ ମୂଳଦୁଆ ସମ୍ବନ୍ଧିତ । “ଦେଶକେ ଡାଙ୍ଗ, ନଦିକେ ବାଙ୍ଗ” ପରି ସମ୍ବୃତ ଭାଷା ଦେଶ ବିଶେଷ ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ ରୂପ ଦେଇପାରିବ । ଏଇ ଅପଭ୍ରଂଶ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଭାରତରେ କଥିତ ଭାଷାର ମୂଳ ଭାଷାକୁ ମୈଥଳୀ, ମାଗଧୀ ଇତ୍ୟାଦି

ଆଶ୍ୟା ଦିଆଯାଇଥାଏ । ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆକୁ ମୈଥିଳୀ ଶ୍ରେଣୀର ବୋଲି କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅପଭ୍ରଂଶର ନିୟମ ଧରି ଯଦି ଏ ଶ୍ରେଣୀ ଭାଗ କରାଯାଇଥାଏ, ତା'ହେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଅପଭ୍ରଂଶ ନିୟମ ଓ ବଙ୍ଗଳା ଅପଭ୍ରଂଶ ନିୟମ ଭିତରେ ଯେ ପ୍ରଭେଦ, ବଙ୍ଗଳା ଅପଭ୍ରଂଶ ନିୟମ ଓ ବହାସା ଅପଭ୍ରଂଶ ନିୟମ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ପ୍ରଭେଦ । ସେହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାରୁ ମୋ ମତରେ ଓଡ଼ିଆକୁ ମୈଥିଳୀ ବୋଲି କହବା ଯେପରି ଅନ୍ୟାୟ, ମାଗଧୀ ବୋଲି କହବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅବଗୁର । ଓଡ଼ିଆର ଅପଭ୍ରଂଶ ନିୟମ ଅଲଗା ଉଦ୍ଭବଠାରୁ; ସୁତରାଂ ଏହା ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତି ଭାଷା, କୌଣସି ଭାଷାର ଅନୁଭାଷା ବା ଉପଭାଷା ନୁହେଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଏଇ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅପଭ୍ରଂଶ ନିୟମ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ—

ସଂସ୍କୃତ	ବଙ୍ଗଳା	ବହାସୀ	ଓଡ଼ିଆ
ବଧୂ	ବଉ, ବୌ	ବହୁ, ବହୁରା	ବୋହୁ
ମାରୁଲ	ମାମା	ମାମା, ମାମୁ	ମାମୁ
ଆଲୋକ	ଆଲେ	ଆଲ	ଆଲୁଅ
ଆଖି	ଆଖିଁ	ଆଁଖ	ଆଖି
କୋକିଳ	କବୁଲ	କୋବୁଲ୍	କୋଇଲି
କାର୍ଯ୍ୟ	କାପ୍ତ	କପ୍ତା	କପଡ଼ା
ସାଧୁ	ସା	ସାଓ	ସାହୁ, ସାଉ
ଦ୍ୱିପାଠୀ	—	ତେଉଓରା	ଦିଆଡ଼ି
ପାଠ	ପଡ଼ା	ପଡ଼ା	ପଢ଼ା

ଏଇ କେତେଟା ଉଦାହରଣରୁ ଆପଣମାନେ ଦେଖିପାରିବେ ଯେ, ବଙ୍ଗଳାରେ ଓ ହିନ୍ଦୀରେ ସଂସ୍କୃତ ଅପଭ୍ରଂଶ ହୋଇ ସନ୍ଧିପ୍ରସାର ଆକାର ନାଏ । ଓଡ଼ିଆରେ ଠିକ୍ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱର ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଅଛି ସେତେବେଳେ ସ୍ୱର ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ରହେ । କେବଳ ସ୍ୱର ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଆକାର ବଦଳିଯାଏ ମାତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟରେ ସଂସ୍କୃତର 'ଠ' ବଙ୍ଗଳାରେ ହୁଏ ତ, ଓଡ଼ିଆରେ ତ, ସଂସ୍କୃତରେ 'ଧ', ଓଡ଼ିଆରେ ହୁଏ ହ, ବଙ୍ଗଳାରେ ହୁଏ ଅ । ସେହିପରି ବଦେଶାଗତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅପଭ୍ରଂଶ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉ—

ବଦେଶୀ	ବଙ୍ଗଳା	ଓଡ଼ିଆ
lantern	ଲଣ୍ଡନ	ଲଣ୍ଡନ
ଓକଲ୍	ଉକଲ୍	ଓଲିଲ
ମଲ୍ଲେଲ	ମଲ୍ଲେଲ	ମଉକିଲ୍
କଚହେସ	କାବୁର	କଚେସ
Christian	ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍	କରସ୍ତାନ

ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ଉପରେ କୁହାଯାଇଥିବା ବିଶେଷତ୍ବଗୁଡ଼ିକ ମିଳିବ । ଅତଏବ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ବଢ଼େଇବା ପାଇଁ ଓ ନୂଆ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ନୂଆ ଶବ୍ଦ ତିଆରି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲବେଳେ ଏହି ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଓ ଏହିପରି ଅନ୍ୟ ସେ ସବୁ ଅପଭ୍ରଂଶ ନିୟମ ମିଳିବ; ତାହାକୁ ମାନି ଚଳିବାକୁ ହେବ ।

ଏ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇପାରେ—ବିଦେଶରୁ ଶବ୍ଦ ଆଣିବାକୁ ଗଲେ ଅବିକଳ ଶବ୍ଦଟିମାନ ବ୍ୟବହାର ନ କରିବୁ କାହିଁକି ? ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିବୁ କାହିଁକି ? ଏଥିରେ କାହିଁକି ବୋଲି ପଚାରିବାର କିଛି ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଏହା କରିବାକୁ ହବ । ଆମେ ଏ ନୂଆ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରି ସେ ସାହିତ୍ୟ ଯାହାଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖିବୁଁ, ତାଙ୍କ ରୂପରେ ଏ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଲ ବେଳକୁ ସେ ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ଏକାବେଳକେ କିମ୍ବଦନ୍ତମାକାର ହୋଇଯିବ ।

ଗୋଟିଏ ଭାଷାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟାନ୍ୟ ଏଇ ସେ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀରେ ଭିନ୍ନ ଆକାର ହୋଇଗଲା, ଏ କାହାରି ଖାମସିଆଇର କଥା ନୁହେଁ । ଏ ଦେଶର ଓ ଜାତିର ପ୍ରକୃତିର କଥା । ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ହବ । ରାହାଙ୍ଗର ନଡ଼ିଆ ଫସଲ ପରି, ଓଡ଼ିଶାର ସାରୁ ଫସଲ ପରି ଏ ଅବଶ୍ୟମ୍ବାବ । ଅତଏବ ଏ ମୂଳ ଶବ୍ଦ ଯେବେ ଭାଙ୍ଗିବ ତେବେ ବାରଗୁଣରେ ଭାଙ୍ଗି ତେର ଆକାର ନେବା ଅପେକ୍ଷା ଓଡ଼ିଆ ରୂପକୁ ପଖାଲଭାବେ ଲାଗିଲପରି ଶବ୍ଦଟାକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଭାଙ୍ଗି ପ୍ରଥମରୁ ତିଆରି କରିନେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ କି ?

ତା'ପରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଆମକୁ ନୂଆ ନୂଆ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ନୂଆ ଶବ୍ଦ ଆମର ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରୁ ତିଆରି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆମର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପତ୍ତି କେଉଁଠାରୁ ଓ ତାହାର ପ୍ରକୃତି କ'ଣ, ଏସବୁ ଚାହିଁବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଯେତେ ଦୂର ଦେଖିପାରିଛି, କୁହା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଦିନୋଟି ପରଦେଶୀ ଭାଷା ବେଶୀ ମାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ସେ ହଉଛି କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ ବା କନୌଜ, ବଙ୍ଗଳା ବା ମୈଥିଳୀ ଏବଂ ଅସଲ ପାରିଶିକ । ଏ ବାଦ୍ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଗ୍ରେଟନାଗପୁର ଓସାଂ ଓ ମୁଣ୍ଡା ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅନେକ । କିନ୍ତୁ ସେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ମୋ ମତରେ ଏହି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷା ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ନୁହେଁ, ବରଂ ଆରଜାତିକା । ଗ୍ରେଟନାଗପୁରର ବର୍ତ୍ତମାନ କଥିତ ଭାଷାରେ ବଙ୍ଗଳା ଓ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଔପନିବେଶିକମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼ୁଥିଲେ ହେଁ ଆଦତରେ ସେ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ପରିସୃଷ୍ଟି ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରୁ, ସେ ସମ୍ଭବରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଗ୍ରେଟନାଗପୁର ବଙ୍ଗଳାର ଅଂଶ ବା ବ୍ରହ୍ମାବର ଅଂଶ ନୁହେଁ । ଏ ପ୍ରଧାନତଃ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଜାଗା । ଏଠାରେ ବଙ୍ଗଳା ବା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଯେପରି, ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଇଂରେଜ, ଫରାସୀ ଓ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ସେହିପରି । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ

ବହାଣୀ ହୁଏତାମାନ ଭାଷାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ଗାରିଲି ଲେକକୁ ନିଜର ଭବ ବୁଝାଇପାରେ ନାହିଁ । ତାକୁ ସେଥିପାଇଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ଭାଷା ଶିଖିବାକୁ ହୁଏ । ଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ଭାଷାକୁ ଦାଣ୍ଡି ଦାଣ୍ଡି ମୁଁ ଦେଖିବି ଯେ, ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଅଧେ ହୁଏ ବା ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦ କେଉଁଠି କିମିତି ମିଳୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏ ଭାଷାର ପ୍ରାଣ ଓଡ଼ିଆ । ମୁଁ ତଳେ ଏଇ ଯେ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦେଉଛି । ସେଥିରୁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଏ କଥାଟି ବେଶ୍ ବୁଝାଯିବ । ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ଭାଷା ହୁଏତ ମୁଣ୍ଡା ନ ହେଲେ ଓଁରାଓଁ ନ ହେଲେ ସରୁଥିରୁ ଗୋଟାଏ ଖେରୁଡ଼ି । ମୁଁ ଏହିପରି ଶବ୍ଦର ଉଦାହରଣ ଦେବି—

ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁରୀ ମୁଣ୍ଡା	ଓଡ଼ିଆ	ବଙ୍ଗଳା	ହୁଦୀ
ତାଡ଼ (ଅଳଙ୍କାର)	ତାଡ଼		
ହାସୁଲି	ହାସୁଲି		
ବୁଝିଆ	ବୁଝିଆ		
ପାଇକ ନାଚ	ପାଇକ ନାଚ		
(ବିରାଦର ବେଳେ ଡାଲ ଡରବାଣୀ ଧରି ଯେ ନାଚ ହୁଏ ।)			
ଥାରି	ଥାଲି	ଥାଲା	
ପଥରି	ପଥୁରି		
କରରୁଲ	କରରୁଲି		
ବିଣ୍ଡା	ବିଣ୍ଡା (ପାଲବିଣ୍ଡା)		
ଓଁଆରି	ଓଁଲି		
କକାରୁ	କଖାରୁ		
ସସାନ	ଶୁଶାନ		
ଲହୁଡ଼ାନ	ଲହୁଧାନ		
ଗୁରୁଡ଼ାନ	ଗୁରୁଧାନ		
କଉଆ	କାଉ, କୁଆ		

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଗପୁରୀ ଓଠୀଓ

ଖେତା
ଖପର
ଡହ
ନୁହାଡ଼
ଶିକା ବାହାଜି

ଓଡ଼ିଆ

ହେତା
ଖପର
ଡହ (ଗାଁ ଅର୍ଥରେ)
ରୁହାଡ଼
ଶିକା ବାହାଜି

କରୁଥା

ବନ୍ଧୁ

ଖଡ଼ଗା

ଖୁଣ୍ଟ

ଟକଲୁ

ହର

ଫାର

କୋଡ଼

ଟାଙ୍ଗି ପଶା

କରୁଥା

ବନ୍ଧୁଆ

ଖୋଡ଼ପା

ଖୁଣ୍ଟ (ମୂଳ, ଉପୁଣ୍ଡି)

ଟହଲୁଆ

ହଳ

ଫାଳ

କୋଡ଼

ଟାଙ୍ଗିଆପଶା

ଏ ବାଦ୍ ଶେଷ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ କାଠିରେ ଦୁନକାଳି ବୋଲି ମାଟିର ଆଟିକାଟିଏ ଉଗୁଡ଼େଇରଖିବା, କାଢ଼ିକ ମାସ ଉଆଁସ ଦିନ ଡାଳ ଭୂତ ବାହାର କରିବା, ସମସ୍ତେ ଚୁଟି କେରୁଏ ରଖିବା, ଚଢ଼ୁଦେବା, ଦୁଷ୍ଟି ନ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ପିଲଙ୍କ ବେକରେ କଣାକଉଡ଼ି ଗୋଟାଏ ବାନ୍ଧି ରଖିବା, ବିଷ୍ଣୁପଦେବେ ଶିଳରେ ବସିବା, କନ୍ୟାର ବିଷ୍ଣୁପଦ ପରେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ପଢ଼ିବା କାନ୍ଦିବା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାନୀୟ ଧାର୍ମାତ୍ମକ ବ୍ୟାଧାନଗୁଡ଼ିକ ଖାଣ୍ଡି ଓ ପ୍ରକୃତ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାଧାନ ।

ତା'ପରେ ଗାଉଁଲ ଗାରେଡ଼ି ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼େଥାଏ ଶୁଣିଦେ । “କୋହରୁ ଦେ, ବୁଝଲ ଦେ, ତମ ମଶା ଯା ଯା ।” ଅର୍ଥାତ୍ କଖାରୁ ଦେ, ବୁଝଲ ଦେ, ତା'ମ ମଶା ଯାଯା ।

ଛୋଟନାଗପୁର ମିଶ୍ର ଗୁଣା

ଓଡ଼ିଆ

ଝୁ

ଓର

କୋନ୍ କୋନ୍ ଆଇଲେ

ଝେ

ଧାନ ଗୁଣିଲୁଁ, କାଟିଲୁଁ

ଧରେ

କଥାର

ଝାଣ୍ଟି

ତହର

ମାଡ଼ିଆ

ଖୋବା

ଆଡ଼ବେଳ

ଝଣ୍ଡ

ଓଲ (ବା ଦନ୍ତାର୍ଥ)

କଏ କଏ ଅଇଲେ

ଖଳା

ଧାନ ଗୁଣିଲୁଁ, କାଟିଲୁଁ

ଧରେ

କଥାର

ଝାଟି

ତଅଁର (ଗାଉଁଲ ଗୁଣା)

ମାଡ଼ି ଝଡ଼ୁ

ଖୋବା

ଆଡ଼ବେଳ

କେନ୍ଦୁଣି

ପିଣ୍ଡା

ପୁଆଁର

ସତ୍ୟନାଶ

ମୁହଁ ଅଛାର

ଏହି

ହେଉ

ଭଲ ଭଲ ଥିଲେ

ଯିତନ କାର ଦେବ

ସିତନ ନେଲି

ପରେଇ ଗଲ

ଗୋଳା

ହାମର ହାତ ଭାଙ୍ଗି ଭୁଲି ଦେଲ

ମାରପିଟ କର ଗେଲ

କେନ୍ଦୁଣି

ପିଣ୍ଡା

ପୁଆଁଳ, ପାଳ

ସତ୍ୟନାଶ

ମୁହଁ ଅଛାର

ଏହି, ଏସନ୍

ହେଟ, ମାଟ

ଭଲ ଭଲ ଥିଲେ

(ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଅକାନ୍ଦରେ ଥିଲେ)

ସେତେ କାର ହେବ

ସେତେ ନେଲି

ପଲେଇ ଗଲ

ଗୋଦା

ମୋର ହାତ

ଭାଙ୍ଗି ଭୁଲି ଦେଲ

ମାରପିଟ କରଗଲ

ରକ୍ତାସି

ମୁଁ କେବଳ କେତୋଟି ଏପରି ଉଦାହରଣ ଦେଇଛି, ଯାହାକୁ କି ବଙ୍ଗାଳୀ ଓ ବହାଘା କେନ୍ଦୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ବା ବହାଘା ଭାଷା ବୋଲି କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ଆଉ ଏ ସେହି ଭାଷାର ଉଦାହରଣ ଦେଲି, ସିଂହଭୂମି ବା ଧଳଭୂମିର ବୁଢ଼ାଭାଷା ନୁହେଁ; ହଜାଘାବାର୍ ଓ ସହର ଭାଷା ।

ଏଥିରୁ ଆପଣମାନେ ଦେଖିବେ, ଏ ଖାଲ ଶବ୍ଦର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନୁହେଁ । ଜିନ୍ଦା, କର୍ଜୀ, କର୍ମ ରକ୍ତାସିଙ୍କର ରୂପାନ୍ତର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ମଧ୍ୟ । ଏ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟର ଦୁଇଟି କାରଣ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରଥମ-ହୁଏତ ସମୁଦାୟ ଗ୍ରେଟନାଗରୁର ବହୁଦିନଧର ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ନ ହେଲେ ଗ୍ରେଟନାଗରୁର ଆଦମ ଅଧିବାସୀମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆର୍ଯ୍ୟବସନ୍ତ ହେଲାବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ଗୁଡ଼ି ଗ୍ରେଟନାଗରୁରରେ ରହିଥିଲେ । ଯଦି ଦ୍ଵିତୀୟ କାରଣଟି ଠିକ୍ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ବୁଝିନେବାକୁ ହବ ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଆଦମ ଅନାଦି ଭାଷା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କିନ୍ତୁ, ଏପରି ଗୋଟାଏ କଥା ସତ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ଖାଲି ମୁଣ୍ଡା ବା ଓରାଓ ଭାଷା ଅଛି, ତା' ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର କୌଣସି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନାହିଁ ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଖାଲି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଅଧିକାଂଶ ସଂସ୍କୃତରୁ ଦୂର ବା ନିକଟ ସମ୍ପର୍କରେ ଅପଭ୍ରଂଷ । ତା'ହେଲେ ଏଇ

ଭାଷା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଧରିନେବାକୁ ହୁଏ ଯେ, ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଥିଲା; କାରଣ ଗୋଟାଏ ଜାତି ଅନ୍ୟ ଜାତି ଉପରେ ନିଜ ଭାଷାର ଏପରି ଗୋଟାଏ ସରୁଦିନିଆ ଗଢ଼ା ଦାବି ପକାଇବା, ବର୍ଣ୍ଣ ଦି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଗୋଟାଏ ଅଧିକ ସାମୟିକ ଆଭିଯାନର ଫଳ ହୋଇ ନ ପାରେ । ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶାଠାରୁ ହିନ୍ଦୀ ହୋଇ ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ହେବ ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ବଙ୍ଗଳା ଓ ବଙ୍ଗର ସଙ୍ଗରେ ଚଳୁଛି । ବଙ୍ଗାଳୀ ଓ ବଙ୍ଗାଭାଷାମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁରରେ ଘରଦାର କରି କେତେ ପୁରୁଷ ହେଲେ ରହିଲେଣି । ବ୍ୟବସାୟ, ବାଣିଜ୍ୟ, ଗୁଳିବିକାରି କଲେଣି । ତଥାପି ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ଭାଷାରେ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାର ଯେତେ ପ୍ରଭାବ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ତା'ଠାରୁ ଡେଇଁ ବେଶୀ । ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ହୋଇପାରେ ଯେ, ବଙ୍ଗାଳୀ, ବଙ୍ଗାଭାଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁରକୁ ଯିବା ଆଗରୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବହୁବର୍ଷ ଧରି ସେଠାରେ ଉପନିବେଶ କରି ରହି ଆସିଛନ୍ତି । ବ୍ୟବସାୟ, ବାଣିଜ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି କରିଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବସ୍ତୁର କଲବେଳେ ବୈଦେଶିକ ଭାଷା ଉପରେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ଓ ବଦେଶରେ ତାହାର ଭାଷା କପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରିବ, ତା'କୁ ମଧ୍ୟ ବସ୍ତୁର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ଓ ପ୍ରକୃତି ଠିକ୍ କରିବା ଆଗରୁ ଆଧୁନାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରିବ, ସେଥିରୁ ଭାଷାର ଆଲୋଚନା ଦରକାର ହେବ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କହିଛି ଯେ, ସେହି ସେହି ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ କନୌଜ, ମାରାଠୀ, ବଙ୍ଗଳା, ମୈଥିଳୀ ଓ ପାରସିକ ପ୍ରଭାବ ଏ ଭାଷା ଉପରେ ଅଛି । ଶ୍ରୀଷ୍ଟୀର ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜନ୍ମେଲେ କେତେକ କନୌଜ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆଣିଥିଲେ । ତା'ପରେ ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାମାନଙ୍କ ଅମଳରେ କାହିଁ କଦବା କନୌଜ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ଶାସନବାଜ୍ଞ ବସାଇଛନ୍ତି । ପିଢ଼ା, ନନା, ଭାଇନା, ଦିଅଣ, ଅଗଣା ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପ୍ରକୃତରେ କନୌଜ, ମାରାଠୀ ଶବ୍ଦ । ଏଥିରୁ ଶବ୍ଦ ତା'ହେଲେ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳିଆୟୁଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଆ କୁହାଭାଷା ଅନ୍ତତଃ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଅଛି । ବଙ୍ଗଳା ମୈଥିଳୀର ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ସମୟରୁ ହୋଇଛି ବୋଲି ଧରିନେବାକୁ ହୁଏ । ପାରସିକ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଭାବ କଳାପାହାଡ଼ଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଜୟଠାରୁ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହୁଏ ।

ତା'ପରେ ଆମର ଏ ଭାଷାରେ ଏପରି ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଅଛି, ଯାହାକି ବ୍ୟବହାର ଆସ୍ତବସ୍ତୁ ଆନ୍ଦେମାନେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଭୁଲିଯାଉଛନ୍ତି । ଅଥଚ ସେଇ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଛି, ସେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦେମାନେ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ସେଥିରୁ ଶବ୍ଦର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କେହି କେହି କହୁପାରିବେ ଯେ, ବ୍ୟବହାରରୁ ଉଠିଯାଇଛି, ସେ ତ archaic ହୋଇଗଲାଣି । ତାକୁ

ସୁଖି ମଣାଣିରୁ ଉଠାଇବା ଦରକାର କିଆଁ ? ଦରକାର ଏଇଥିଲାକି ଯେ, ସେ ମୋ ଦରର ସମ୍ପତ୍ତି । ସେ ଆର୍ତ୍ତ ଆର୍ତ୍ତ ବଦେଶରୁ ମାଲ ସ୍ବେଚ୍ଛାକୃ କିଆଁ ? ସ୍ବେଚ୍ଛାକୃ ବା ମାଗିଆଣିବା ଗୋଟାଏ ଦରକାରୀ ପାପ । ଯାହା ମୋର ନାହିଁ, ତା'ଲଗି ମୁଁ ପାପ ଅଜିବାରେ କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଯାହା ମୋର ଅଛି, ତା'ର ନାଶାରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଚଳ ଅନ୍ୟଠାରୁ ସ୍ବେଚ୍ଛାକୃତରେ ଓ ମାଗି ଅଣିବାରେ ଖାଲି ମନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ ସିନା । ତା'ପରେ ଇଂରାଜର ଓ ବଙ୍ଗଲାର ଖ୍ୟାତନାମା କରି ଓ ସାହୁକ୍ୟକ୍ରମାନେ ନିଜ ନିଜ ଭସାର ଏଇ ଆର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ ବ୍ୟବହାର କରି ସେ ଲେଖାକୁ କପିରୀ ଲଳିତ, ମଧୁର ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜକ କରି-ପାରିଚନ୍ତି, ତାହାର ଉଦାହରଣ ଟେନସନ୍‌ଙ୍କ ଲେଖା, ରସାଦ୍ରୁଙ୍କ ଲେଖାରୁ ସହଜରେ ଜଣାପଡ଼େ ।

ମୁଁ ଯାହା ସବୁ କହୁଛୁ, ଏଇତକରୁ ହୁଏତ ଆମର ସାହୁକ୍ୟରଥୀମାନେ ଚମକିପଡ଼ି କହୁବେ ଯେ, ଏ ଫର୍ଦ୍ଦିସ୍‌କୁ ଚିଆରିକରିବାକୁ କେତେ ସମୟୁଦ୍ଧିବ, କେତେ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ, ଅତଏବ ଏଗୁଡ଼ିକ ଖାଲି ଭୁତ ଗପ, ଅସମ୍ଭବ ଓ ଅକାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁରେ ପଇସାରେ ସୁଅ ବୋହୁବା ଦରକାର ନାହିଁ, କି ଯୁଗଯୁଗ ଧରି କଟିଯିବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । କେତେ ଜଣ ନିଷ୍ଠାପର ସତ୍ୟ-ସେବା ଯେବେ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଏ ବିଶ୍ବଗୁଡ଼ାକ ବାଣ୍ଟିନେଇ ଠିକ୍ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାବରେ କାମ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ବାଦ୍ ପ୍ରାୟ ଛମାସ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ବିଷୟର ରେକର୍ଡ଼ ମାମାଂସା କରିପାରିବେ । ସାହୁକ୍ୟ ସମାଜ ଯେ କମିଟିମାନ ବସାଇବେ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଛନ୍ତି, ସେ କମିଟିର ମେମ୍ବରମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏ ଦାୟିତ୍ବ ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଆଶା ଯେ, ସେମାନେ ଏ ଦାୟିତ୍ବ ଯଥାତଥା ନ କରି ଯଥାବିଧି କରିବେ ।

ବହୁତଗୁଡ଼ାଏ ଗଣିଯାଇଛି ଏ ବିଷୟରେ । କିନ୍ତୁ ବିଷୟଟା ଏତେବଡ଼ ଆଉ ଏ ଜାତିପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏତେ ଦରକାରୀ ଯେ, ଯାହା ଦି କଥା କହୁଛି, ସେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ ପଟା ପରି । ଗୋଲମିରୁ ଫୁଲୁସତ ମିଳିଲେ ଆଉ କିଛି ଏ ବିଷୟରେ କହୁ ଆଉ ଗୁଡ଼ାଏ ମାଡ଼ଗାଳି ମୁଲେଇପାରେ ।

ସହକାର-ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-୧୩୪୫

୧୯୩୮ ମସିହା

ପୃ—୧୭-୧୦

ଅଦାବେପାରି

ଆମ ଦେଶରେ ଗୋଟାଏ ହୁକୁମ ଜାର ହୋଇଛି ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ପାଷାଣ ହଜାର ପାଇଲୁବାଲ ଗୋଲମ, ସେମାନଙ୍କର ସାହୃଦ୍ୟ ବିଷୟରେ କିଛି କହିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । କେବଳ ଯେଉଁମାନେ ପେଟରେ ଓଦା କନା ପକାଇ ମା ସରସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କୋଳରେ ବିଳବିଳି ଉଠନ୍ତି, ସେମାନେ ହିଁ ସାହୃଦ୍ୟ ଲେଖିବେ ଓ ସାହୃଦ୍ୟ ବିଷୟରେ କିଛି କହିବେ । ସେଇଥିପାଇଁ ମନେ ମନେ ଭାବିଲି, “କାହିଁକିରେ ବାବୁ ନିଜ ହାତରୁ ପଇସା ସାରି, ନିଜର ମୁଣ୍ଡ ଖଟେଇ, ସମୟର ଉର୍ପଣ କରି, ଲେଖିବା କଥା ? ତା’ ଲାଗି ଏବେ ଦାୟିକା ମାଡ଼ ଟାଇବା କଥା ? କିଏ ଜାଣେ, କେତେବେଳେ କ’ଣ ହୋଇଯିବ । ଦାୟିକା ମାଡ଼ରୁ ଯେବେ ନାୟିକା ମାଡ଼କୁ କଥା ଯାଏ, ତାହାହେଲେ କ’ଣ କରିବୁଁ ” ଅତଏବ, ସାହୃଦ୍ୟ ବିଷୟରେ ଲେଖିବା କିଛିଦିନ ବନ୍ଦ କରିଦେଇଥିଲି; କିନ୍ତୁ ଫେର ମନେ ଭାବିଲି, “ହଁ ହବ୍ ପଇସାଟା ଦେଇ ବହୁ, କାଗଜ କିଣିବ, ହବ୍ ସମୟଟା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ତାକୁ ପଢ଼ିବ । ସେଥିରୁ ଅଳିଆ ମଲିଆ ବାହାରିଲେ ହ’ରୁଣ କଥା କହିବ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଦୋକାନୀ ଯେବେ ଶରୀର ଚଳି ବାଜେ, ତା’ ନାଁରେ ପୌଜଦାଶ ହଉଛି । ଆଉ ମୁଁ ମଦେ କଥା କହିବାରେ କ’ଣ ହେଇଯିବ ?” ସେତେବେଳକୁ ଦେଶର ସାହୃଦ୍ୟ ମହାରଥୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ସ୍ଵର ବଦଳାଇଲୁ ଭଲ ଜଣାପଡ଼ିଗଲା । ଓଡ଼ିଆ ସାହୃଦ୍ୟଟା ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ଦେଶପାଇଁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ହବା ଉଚିତ, ଏ କଥାଟା ସେମାନଙ୍କ ପିଢ଼ିଆଦିଆ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟରେ ଗଜରୁ ଉଠିଲା । କେହି କେହି ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷା ଯଥାସମ୍ଭବ ଓଡ଼ିଆ କରୁଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆର ଭାଷା ଓ ସାହୃଦ୍ୟ ପଡ଼ିଶା ଘର ଉପରେ ନିର୍ଭର ନକଲେ ଏକାବେଳେକେ ଚଳିପାରିବ ନାହିଁ, ଏ କଥାଟା ଆଉ ଶୁଣାଯାଉନାହିଁ । ଖାଲି ଓଡ଼ିଆ ସାହୃଦ୍ୟରେ ନୁହେଁ, ପରଦେଶୀ ସାହୃଦ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖାଲିଖିତ ବଡ଼ କଷ୍ଟ, ଏ କଥାଟା ମଧ୍ୟ ଆମ ମୁଣ୍ଡରେ ପଶି-ପାରିଲୁଣି । ଇଂରେଜୀ ସାହୃଦ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ପରୁଣ ପାଠିଏ ବର୍ଷ ତଳେ ଏହିପରି ଅବସ୍ଥା ଥିଲା ଏବଂ ବଲ୍-ଡୁଇନ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ବିଶ୍ଵାସ କରାଗଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ଅଛି—ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରିଲୁଣି ଆମେ । ସେଇ ହେତୁରୁ ମୋର ସାହସ ହଉଛି, ଏଥରକ ମୋ ମନ କଥାରୁ ପଦେଥଥେ ଲେଖିଲେ ବୋଧହୁଏ ଆଉ ଠେଙ୍ଗାମାଡ଼ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଦେଖନ୍ତୁ, ଠେଙ୍ଗାମାଡ଼କୁ ମୋର ଡର ନାହିଁ, ତେବେ ଠେଙ୍ଗାମାଡ଼ ନାଁରେ ସୁ ଅସକର ମାଡ଼ ହୁଏ, ତାକୁ ହିଁ ମୋର ଡର ! ଆମେ ସବୁ ହେଲୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠଲୋକ । ଆମ ଆଖିକ ଅସକରଗୁଡ଼ାକ ଅସକର । ତାକୁ ଆମେ ସରଗମୁଲ ନାଁ ଦେଇ ବା ଦବାର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖି ବନ୍ଦନା କରିପାରୁନାହିଁ, କି ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମାସିକ

ପଞ୍ଚିକାଗୁଡ଼ିକରେ ଯାହା ସାହଚ୍ୟ ବିଷୟରେ ଲେଖାହୁଅଛି, ସେଥିରୁ ମୁଁ ଏତିକି ବୁଝୁଛି—

୧—ପେଟପୁରୁ ବା ନ ପୁରୁ, ଓଡ଼ିଆ ଲେଖିବାକୁ ହବ ।

୨—ଯାହା ଲେଖିବାକୁ ହବ, ସେ ଓଡ଼ିଆର କାଗାମୁଖବନ ସାଙ୍ଗରେ ଖାସ ଖାଉଥିବ. ନହେଲେ କାଗାମୁ ଖବନ ଉପରେ ଗଢ଼ା ହବ ।

୩—ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ବିଦେଶୀ ସାହଚ୍ୟରୁ ଭାବ ଓ ଭାବପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ଭାଷା ଆମଦାନୀ କରିବାକୁ ହବ, କିନ୍ତୁ ବିଦେଶୀ ସାହଚ୍ୟରେ ଏ ସାହଚ୍ୟଟାକୁ । ପୁଣି କରିବାକୁ ହବ ନାହିଁ ।

୪—ଯାହା ଲେଖା ହୁଅଛି, ସେ କିପରି ଲେଖକ ଭିତରେ ପଶିପାରିବ, ଅର୍ଥାତ୍ କିପରି ଲେଖକ ତାଙ୍କ ଅଣ୍ଟାରୁ ପଇସା କାଢ଼ି ଆମ ଦୃଷ୍ଟି ଭିତ୍ତି କରିପାରିବେ, ତାହାର ଉପାୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

କଥାଗୁଡ଼ିକ ଏକାବେଳେକେ ଖାଣ୍ଟି ସତ, ଓଡ଼ିଆ ଦେଶରେ ଆଜିକାଲିର ଓଡ଼ିଆ ସାହଚ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଦର ନାହିଁ କାହିଁକି ? ମୁଁ କାହାରି ସାଙ୍ଗରେ କାହାରିକୁ ଗୁଲନା କରିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ, ଖାଲି ବରୁର କରିବା ପାଇଁ କଥାଟା କହିଦେଉଛି ମାତ୍ର । ମଫସଲର ଅଳଣା କୋଣ ଖୋଜି ଆସିଲେ ଖଣ୍ଡେ ଦିଶୁଛି ଲବଣ୍ୟବତୀ, ବିଦଗ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ମିଳିବ; କିନ୍ତୁ ମଫସଲର ଦଶପନ୍ଦର ଶ୍ରେ ଗାଁ ଓଲେଇ ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ଖଣ୍ଡେ ଆଜି କାଲିକାର ଲେଖା ମିଳିବ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଅନେକ କଥା କୁହା ହୋଇଛି ଏ ବିଷୟରେ; ଯଥା—ଲେଖକର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ସରକାରଙ୍କ ଅବୁଝାମଣା, ଲେଖକ ମୂର୍ଖତା ଇତ୍ୟାଦି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକ ଟିକିଏ ବିରୁଦ୍ଧ କରାଯାଉ ।

୧ । ଲେଖକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—

ଓଡ଼ିଶା ଦେଶ ଗରିବ, ଏ କଥାଟା ଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ି ହାଟରେ ଗଡ଼ିଗଡ଼ିଉଛି । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ନେତା ଓ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଯେତେ ଦୋଷ, ଗଫଲ୍‌ସ୍ୱଭାବ, ସବୁ ଏହି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବାପୁଡ଼ା ମୁଣ୍ଡରେ ଅଜଡ଼ା ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଗାରିବ ଲୋକ ଦେଉ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଲବଣ୍ୟବତୀ କଣିପାରେ, ସେ ସେଇ ଦେଉ ଟଙ୍କା ଦେଇ ହ'ଣ୍ଡେ ଆଜିକାଲିକାର ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ କଣେ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ସେ ଆଠଟା ପଇସା ଦେଇ ପୁଣିଲମାନଗା କଣେ, ସେ ଖଣ୍ଡେ ଆଜିକାଲିର ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ କଣେ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ବହୁ ପଦ କଣାରେ ପଇସା ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଅନ୍ତି । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଲାଗି ତ ଯାହାଙ୍କର ପଢ଼ିବାର ଇଚ୍ଛା, ସେ ଅପଡ଼ା ଯାଉନାହାନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଲେଖକ ସେ ଆଜିକାଲିକାର ଲେଖା ପଢ଼ୁ-ନାହାନ୍ତି, ତା'ର ନାରାଦ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବୋଲି କହିଲେ ମିଛ କହିବାକୁ ହବ ।

୨ । ସରକାରଙ୍କର ଅବୁଝାମଣା—

ଯୁକ୍ତାବଳୀ ମଞ୍ଚି ବୁଝିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଟିକିଏ କଷ୍ଟକର । ସାହୁକାର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସରକାର କ'ଣ କରିବେ ? ସେ ତ ଆଉ ବଜାରରେ ଯେତେ ବହୁ ବକାହୁଉଡ଼ ସେଗୁଡ଼ାକ ସବୁ କଣି ପକେଇବେ ନାହିଁ । ସରକାର ଏତିକି ମାତ୍ର କରିପାରନ୍ତି ଯେ, ସରକାରୀ ସ୍କୁଲ, କଲେଜର ଲାଇବ୍ରେରୀ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ବହୁ କଣି ପକାଇବେ, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ କେତେ କଟିବ ? ସରକାରୀ ସ୍କୁଲ, କଲେଜ ବୋଲିଲେ ଛ'ଟାକି ପାତଟା । ଏଇ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ଯେ ଏହିପରି କିଛି କିଛି ବହୁ ନ କରୁଛନ୍ତି ତା' ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତା'ପରେ ସ୍କୁଲ କଲେଜର ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ଆନ ପାଇବା ଭଳି କେତେଖଣ୍ଡ ବହୁ ଲେଖାଗଲାଣି । ଇଂରେଜୀରେ ଯେପରି ଫେଜମୋର, କୁପରଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କର ପିଲା ମନ ଭୁଲୁଣିଆ Adventure Story, From Log Cabin to White House ପରି ଜବନ, Uncle Tom's Cabin ପରି ଆଦର୍ଶବାଦ ବହୁ, ଯେଉଁଥିରେ କି ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତିର ରସରସିଆ କଥା ନାହିଁ, କେତେ ଖଣ୍ଡ ଲେଖାଗଲାଣି ? ଆଉ ଯେଉଁ ଗପ ବା ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖାହେଇଛି, ସେଥିରୁ କେତେଖଣ୍ଡ ସ୍କୁଲ ପିଲାଙ୍କର ପଢ଼ିବାର ଉପଯୋଗୀ ? କେହି କେହି କହୁପାରନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରାଇମେରୀ ଶିକ୍ଷାର ବସ୍ତ୍ରାର ହେଲେ ବେଶୀ ବହୁ କଟିବ । ସରକାର ପ୍ରାଇମେରୀ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କରିଥିବାରୁ ଆମର ବହୁ ନ କଟିବ । ପାଇଁ ସରକାର ଦାସୀ । କଥାଗୁଡ଼ାକ ମୋର ମନେହୁଏ ଅସହଣିଆ କଥା । ଭଲେ ଓଡ଼ିଆ ଦେଶରେ ବୋଧହୁଏ ନିରକ୍ଷର ପୁରୁଷଙ୍କ ଭିତରେ ଶତକଡ଼ା ଦଶ; ବାକି ନବେ ଜଣ ମୋଟା ମୋଟି ସାକ୍ଷର । ତା'ଭିତରୁ ପ୍ରାୟ ଅଧାଅଧ କିଛିକିଛି ପଢ଼ିଶୁଣି ନାଶନ୍ତି । ଏଇ ଶତକଡ଼ା ପଞ୍ଚସ୍ଥଳୀରୁ ବୋଧହୁଏ ପାଞ୍ଚଜଣ ଲେଖାବହୁ ପଢ଼ନ୍ତି । ବାକି ଶୁଣିଶିଖିବା ମନରେ ଯେବେ ଆମ ଲେଖା ପ୍ରତି ଆଦର ଆସନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ଲେଖକମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ତା' ଲାଗି ସରକାର କରିବେ କ'ଣ ?

୩ । ଲେଖକ ମୂର୍ଖତା—

ଅର୍ଥାତ୍ ଲେଖକର ଅମ ଲେଖା ବୁଝିବାଭଳି ବିଦ୍ୟା ବା ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ । ଏହିଟା ଓଡ଼ିଶା ପକ୍ଷରେ ଖାଲି ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କଥା ? ସମୁଦାୟ ପୃଥିବୀରେ ସବୁ ଦେଶରେ ଏଇ ଦଶ । ଉତ୍କଳପାଲିଆଙ୍କ ପଣ୍ଡିତୀ ଲେଖା ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବୁଝି ପ୍ରଶଂସାକଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ତାଙ୍କର ଜପାମାଳା କରିବାକୁ ଏକାବେଳେକେ ଶୁଣିହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ତାଙ୍କର ଭଲ ଉତ୍କଳପାଲିଆ କେତେଜଣ ତାକୁ ସବୁ ସାବିଟି ରଖନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ସାହୁକାରୀଙ୍କୁ ଅର୍ଥକଣ୍ଠ ଭାବରେ ଦେଖନ୍ତି, ସେମାନେ ତାକୁ ବ୍ୟବସାୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କୁ କି ଜାତିଆ କି ନିପ ଭଲଲଗେ, ତାହା ଠିକ୍ରେଇ ସେହିପରି ଜିନିଷ ଗୋଦାମରେ ମହକୁଦ

ରଖିବା ଓ ଦୋକାନ ବାଡ଼ରେ ମେଲେଇରଖିବା ବ୍ୟବସାୟର ଗୋଟାଏ ଶାଖା । ଆଉ ଗୋଟାଏ ଶାଖା ଯେ, ଗ୍ରାହକଙ୍କ ରୁଚ ଅନୁସାରେ ଚଳ ଆମ ଦୋକାନରେ ରଖିବା ସମ୍ଭବ ନହେଲେ, ଆମ ରୁଚକୁ ଟିକିଏ ଲୋକଙ୍କ ରୁଚ ସହ ସମାନ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରି ଜଳବଳିଆ ବଜ୍ରପଦ ଦ୍ଵାରା ଡେଙ୍ଗର ଦେଇ, କହୁ ରୁଚେଇ ଆମ ଜନସମୁଦାୟ ବଳେଇନରୁ । ଆମେ ଯେପରି ଭାବରେ କାମ କରୁଛୁ, ଆଜିକାଲି ସେଥିରେ ଆମ ଜନସଂସ୍କୃତି ହେବାର କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉନାହିଁ । ଆମେ ପରସାର ଆଶା ରଖିବୁଁ, ଗ୍ରାହକଙ୍କ ରୁଚର କୌଣସି ଖବର ରଖିବା ଦୂରେଥାଉ, ଗ୍ରାହକଙ୍କ ରୁଚକୁ ଅସତ୍ୟ, ଅନୁନୀତ ଓ ମୂର୍ଖାଣ୍ଡି ବୋଲି ଦୃଶ୍ୟକରୁ । ଏଣେ ସୁଖି ବହୁ ଖଣ୍ଡେଖଣ୍ଡେ ଲେଖିଦେଲେ ହିଁ ଭାବରୁ ଯେ, ଆମର କାମ ସରିଗଲା, ଏଣିକି ଲୋକଙ୍କର ଗ୍ରାହକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଏପରି ଭାବ ନେଇ ଯେ କମିତି ସାହଚ୍ୟଟା ଅର୍ଥକ୍ଷଣ ହୋଇପାରିବ ମୁଁ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ । ମୋର ନ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧିଟା ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ମୁଁ ବୁଦ୍ଧିପାରିଲି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏତେ ଲେଖାଲେଖି ପରେ କେହି ଯେ କିଛି ଉପାୟ ଏହାର ଠିକ୍ କରିପାରିବୁ, ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏତେବେଳେଯାଏ ଶୁଣିନାହିଁ । ମୋ ଶ୍ରେଷ୍ଠବୁଦ୍ଧିରେ ଯାହା ଆସୁଛି, ତାହା କହିବାକୁ ଆମର ବଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆମାନେ ମତେ ଟିକିଏ ହୁକୁମ ଦେବେ କ ?

ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ କହୁନାହିଁ ଯେ, ଲୋକଙ୍କ ରୁଚଅନୁରୂପ ସାହଚ୍ୟ ଲେଖିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଆମର ଶିକ୍ଷା, ସତ୍ୟତା ସବୁ ଭୁଲି ଆମକୁ ବୈଷ୍ଣବ ପାଣିକ ପ୍ରଭରୁ ଓହ୍ଲାଇଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ, କି ସାହଚ୍ୟପ୍ରତି ମଙ୍ଗଳଜନକ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଖାଲି ଏତକ କହିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ, ଆମ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟକୁ ଭଲ କରି ହଜମ କରି ତାକୁ ସବୁ ଆମ ଦେଶଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କ ଜୀବନ ସହିତ ଖାପଖାଇଲା ଭଳି ଆମେ ତଥାକ୍ତି କରୁ ଓ ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିପାରିବା ଭଲ ଭାଷାରେ ସଜେଇ ରଖୁଁ, ତାହାହେଲେ ଆମ ଲେଖାକୁ ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କର ଆଦରଣୀୟ କରିପାରିବୁଁ । ଆଉ ପାଣି ସାହଚ୍ୟର ଖର ସୁଅକୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିପାରିବୁଁ । ଲୋକଙ୍କ ରୁଚ, ଶିକ୍ଷା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଆମର ଭଲ ହେବାଯାଏ ଯେବେ ଆମେ ଅଯୋଷ୍ଟା କରି ବସୁଁ, ତା’ ହେଲେ ଆମର ଲେଖା ହୁଏତ ଏ କଲିପୁରରେ ଆଉ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ତା’ ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ଆମେ ଟିକିଏ ନିର୍ଭୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଆମର ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଭଲ । ଏ ବସ୍ତୁରେ ମୁଁ ଅନେକ କହୁଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ପାଗୁଲେଇବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, ତାହା ସାହଚ୍ୟର ରୂପ କପରି ହେବା ଦରକାର ସେ ଦିଗରୁ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ସାହଚ୍ୟଟା କପରି ଅର୍ଥକ୍ଷଣ ହେବ ସେଇ ଦିଗରୁ—କପରି ଭାବରେ ଉଚ୍ଚଧରଣର ନୂଆ ରୁଚର ସାହଚ୍ୟ ଲେଖିବାକୁ ହେବ ଓ ଲେଖି ତାକୁ କପରି ଲୋକପ୍ରିୟ କରିବାକୁ ହେବ, ସେଇଦିଗରୁ ।

ଯେଉଁ ସାହୁତ୍ୟଟାର ରୂପ, ପ୍ରକୃତ ଓ ଭାଷା ଏହିପରି ଭାବରେ ଟିକିଏ ବଦଳେଇ-
ଦେଲେ ଆମର କାମ ଶେଷ ହୁଏନାହିଁ, ଆମେ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ମଧ୍ୟ ପାଣି
ଲେଖାର ଅନୁରୂପ ଲେଖା ଲେଖିପାରିବୁ ନାହିଁ, ଲେଖିବା ଦରକାର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ, ଅଥଚ
ଏହି ଲେଖାକୁ ଲେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାପନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହେବ କିମିତ ? ଗ୍ରାହକ
ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ଆମେ ଏକାଡ଼ିଆରେ କଟକ ଉଜ୍ଜଳ ସାହୁତ୍ୟ ଭବନରୁ ଗାଁର
ଅଖଡ଼ା ଘରକୁ ଯାଇପାରିବୁ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁଇଟିର ମଝିରେ ହଜାର ହଜାର ଅଧା
ପାଠୁଆ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଆମ ସାହୁତ୍ୟଆଡ଼େ ଟିକିଏ ନଜର ଦେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା
କରିବା ବେଶୀ କଷ୍ଟକର ହେବନାହିଁ । ତା'ର ଉପାୟ ମୁଁ ଗୋଟିଗୋଟି କରି ମୋ
ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ବ ଅନୁସାରେ କହୁଛି । ଶୁଣିବାକୁ ଅବଧାନ ହେଉ, ଭାବେ ମଣିମା !

୧—ଆମ ଦେଶରେ ଉଜ୍ଜଳ ସାହୁତ୍ୟ ସମାଜ, ସରୁଜ ସାହୁତ୍ୟ ସଂଘ, ତରୁଣ
ସାହୁତ୍ୟ ସଂଘ, ନବପୁର ସାହୁତ୍ୟ ସଂଘ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକପ୍ରକାର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି ।
ଯେପରି ଜଣାଯାଏ, ଏମାନେ କେବଳ ନିଜ ନିଜ ଦଳଟି କୁଣ୍ଠେଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଯାହା
ମୋ ଦଳଙ୍କ କଲମରୁ ବାହାରିବ, ସେଇ ଏକା ସୁନ୍ଦର ଓ ସାହୁତ୍ୟ, ଆଉ ସବୁ ବାଜେ ।
ଏମାନଙ୍କ ଅହଙ୍କାର ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହବ । ଭଲ ଲେଖା, ସେ ଯେ ଦଲର, ସୁଗୋଷ୍ଠୀର
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଆଦର କରିବାକୁ ହବ, ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହେବ ଓ ଲେକଙ୍କୁ ତା'
ଲଗି ମତେଇବାକୁ ହବ । ସାହୁତ୍ୟ ସାଙ୍ଗରେ ରାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି ଓ ଗୋଷ୍ଠୀନୀତି
ଯୋଡ଼ିଲେ ସାହୁତ୍ୟ କେବେହେଲେ ଉଧେଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏତେ ପଢୁଆ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ
ଆଡ଼଼ା । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏଇ ଭାବ ଅଣିବା ବିଶେଷ କଷ୍ଟକର ହେବା ହିଁ ଉଚିତ୍ ।

୨—ଅଜିକାଲି ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ ଗୁଲିଚି, ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଓ ବେସରକାରୀ
ଦଳଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ । ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଏ ଦିଗରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯାଉଛି । ଲେକଙ୍କର
ରୁଚି ଓ ସଭ୍ୟତା ବଢ଼ାଇବା ଗ୍ରାମସଂଗଠନର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେଥିପାଇଁ
ଗାମାନଙ୍କରେ ଯେ ପଞ୍ଚାୟତ ସବୁ ବସାଯାଇଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲଘୁବେଷ
ଓ ପଢ଼ିବାପର ପାଇଁ ସୁବିଧା ଦେଲେ ହୁଅନ୍ତା । କୌଣସି କୌଣସି ସର୍ବଜନସଭାରେ
ଏହିପରି ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିବା ମୁଁ ଜାଣେ । ସେସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବର ଫଳ କ'ଣ ହେଲା, ମୁଁ
କହିପାରୁନାହିଁ । ତେବେ ଏତିକି କହିପାରେ ଯେ, ପ୍ରସ୍ତାବଟା ସରକାରଙ୍କ ଆଡ଼ୁ
ହୋଇଥିଲା । ଯଦି ଏ ପ୍ରସ୍ତାବଟି କାମରେ କରାଯାନ୍ତା, ତା'ହେଲେ ଅନୁତମ ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଗାଁରେ ହିଁ ଦିନିଶ୍ରୀ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ରଖାଯାଇପାରନ୍ତା । ଖର୍ଚ୍ଚ ତ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ,
ବର୍ଷରେ ହୁଏତ ଟଙ୍କା ଦଶଟା । ବର୍ଷରେ ଯଦି ଗ୍ରାମସଂଗଠନ ପାଣ୍ଠିରୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା
ଦିଆଯାଏ, ଆଉ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଗାଁବାଲୁଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ କରିବା କ'ଣ ଅସମ୍ଭବ ?
ଅଥଚ ପ୍ରତି ବଡ଼ ଗାଁକୁ ଯେବେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ଯା'ନ୍ତା, ତା'ହେଲେ
ମାସିକ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ରହିନ୍ତା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଭଲ

ହେଲେ, ଲେଖକମାନଙ୍କ ପେଟ ଏକାବେଳେକେ ଅପୋଷା ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରଥାକୁ କାମରେ ଲଗାଇବା ପାଇଁ କିଛି ମାନ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ଗର୍ଭ ବା ପରିଶ୍ରମର ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ; କାରଣ ଗାଁ ଗାଁରେ ଆଜିକାଲି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମୋନ୍ମୁଦ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି । ଯଦି ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଯଥାବିହୀନ ଭାବରେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ କରାଯାଏ ଓ ଗାଁ ଦେବତାମାନେ ଟିକିଏ ନଜର ତୋଳି ଚାହାନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ଗୋଟାଏ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏ ଦିଗରେ ଅନେକ କାମ କରି ହୁଅନ୍ତା ।

୩—ଲାଇବ୍‌ରେରୀ ସଂଗଠନ

ଠାଏ ଠାଏ ଲାଇବ୍‌ରେରୀ ବସାଯାଇଛି, କିନ୍ତୁ ସେ ମାଗିଯାଗି କରି ଆଉ ଦି'ଶୁର ଲାଗୁ ପାଉଁ । ଏଥିରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମନ ନ ଥାଏ, ସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମାଲ ନ ଥାଏ । ଯେ ଯାହା ଦେଲେ, ତାକୁ ନେଇ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଲମାଣି ଥୋଇ-ଦେଲେ ହେଲେ । ଏ ଜାତିକା ଲାଇବ୍‌ରେରୀ କଥା ମୁଁ କହୁନାହିଁ । ମୋର କହୁବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଗୁଲ୍ ବହି ଦୋକାନ । କେହି ବ୍ୟବସାୟୀ ଟଙ୍କା ପାଣ୍ଠି ପାଣ୍ଠି ଧରି ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ବହି ଦୋକାନ ଖୋଲନ୍ତେ । ସେଥିରେ ଆଜିକାଲିକା ଲେଖା ଅଥଚ ଲୋକଙ୍କର ଉପଯୋଗୀ ବହି ଖାଲି ରଖନ୍ତେ । ଶକ୍ତିଏ ବହି ପଢ଼ିବାକୁ ନେଲେ ତ' ପଇସାଠାରୁ ଅଣାଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଭ ହୁଅନ୍ତା । ଯେ ନିଅନ୍ତା, ସେ ପଢ଼ିବ କୋଡ଼ିଏ ଦିନ ଭିତରେ ବହି ପଢ଼ି ଫେରାଇଦିଅନ୍ତା । ଦୋକାନଟି କେବଳ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗାଁ ବା ବଡ଼ ପଡ଼ୁଆ କେନ୍ଦ୍ର ଜାଗାରେ ହୁଅନ୍ତା ଓ ସପ୍ତାହରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନରେ ବହିବାଲ ନେଇ ବହି-ଗ୍ରାହକଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଇଅସନ୍ତା—ଯାହାକୁ ଇଂରେଜରେ Circulating Library କହନ୍ତି । କେହି ଯଦି ସାହସ କରି ଏତିକି କରିପାରନ୍ତା, ତା'ହେଲେ ସେ ମାସକୁ ଶତକଡ଼ା ତିନିଟଙ୍କା ଦୁଇଅଣା ଲାଭ ପାଇପାରନ୍ତା । ଅବଶ୍ୟ ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେ କୌଣସି ଗାଁରେ ବା ଗାଁଗହଳରେ ଏପରି ଉଦ୍ୟମ କଲେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ କଥା; କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟବାଦୀ, ନିମାପଡ଼ା, ଓଲସିଂହ, ବାଣପୁର, ଜଗତସିଂହପୁର, ଏରସମା, ମାହାଙ୍ଗା, ବର ଓ ବଉଦପୁର ପ୍ରଭୃତି ଜାଗାରେ କାମ ଆରମ୍ଭ କରି କିଛି ପରିମାଣରେ ସଫଳ ହୋଇ ଆଶାକରିବା ଆଦୌ ବଡ଼ମ୍ବନା ନୁହେଁ । ତା'ପରେ ପୁଣି ଏଥିଲଗି ସିମିତି ବହି ଦରକାର । ବହିଗୁଡ଼ାକ ଯେପରି ଭାବରେ ବନ୍ଧାଇ ଦିଆଯିବ, ଆଜିକାଲି ସେପରି ବହି ଗୁଲ୍ ଦୋକାନରେ ଦେଲେ, ଥରେ ଗୁଲ୍ ଆସିଲାବେଳକୁ ହୁଏତ ସେଥିରୁ ଅନେକ ପତର ଯାଇଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ମୋଟା ମଲ୍ଟବନ୍ଦା ବହି ଦରକାର । ଯାହାଦ୍ୱାରା, ଦୂର ଭଳି ଅନେକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥା ହୁଏତ ବାହାରିବ; କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ାକ ଯେ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବ, ସେ ସ୍ଥାନ, କାଳ, ସାଧ୍ୟ ଦେଖି ଠିକ୍ କରି-ନେବ । ମୋଟ ଉପରେ କହୁବା କଥା, ଏପରି କରାଗଲେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ପଢ଼ିବାର ଆଗ୍ରହ ଓ ଅଭ୍ୟାସ ଆସିଯିବ ।

୪ । ପ୍ରଚାର

ଏ ପ୍ରଚାର ଅର୍ଥ ମାମୁଲି ଧରଣର ବିଜ୍ଞାପନ ନୁହେଁ । ଓପାସିଆ ଖବରକାଗଜ ବା ଷ୍ଟେସିଲ ମାସିକ କାଗଜରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଦେଇ ଯେ କି ଲଭନ୍ତୁ, ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିଲି ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରଚାର ଶୁଦ୍ଧମତ ବ୍ୟବସାୟସୂତ୍ରରେ କରିବା ଦରକାର । ଗାଁ ଗାଁରେ ବା କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ରରେ ଜଣେ ଜଣେ ପ୍ରଚାରକ ବା ଦଲଲ ରଖି କେତେକ ନୂଆ ନୂଆ ବହିର ପ୍ରଚାର ଗାଁ ଗାଁରେ କଥା ପଡ଼ିଲବେଳେ, କି ଆଖଡ଼ା ଘର ଖେଳବେଳେ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ପ୍ରଚାରକ ବା ଦଲଲମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଏପରି କରୁଛନ୍ତି ଯେପରିକି ଦରକାର ଯେ, ସେମାନେ ଏତେ ବହିର ଅର୍ଡର ପଠାଇପାରିଲେ, ଏତେ କମିଶନ ପାଇବେ । ଏହିପରି ଭାବରେ କଲେ ହୁଏତ ଅର୍ଡର ବେଶୀ ନ ମିଳିପାରେ, କିନ୍ତୁ ଅଜି-କାଲିକା ସାହୁତ୍ୟର ବାର୍ତ୍ତା ଟିକିଏ ଅଧେ ଲୋକଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିପାରିବ । ସେ ମନ ଲଭି ନୁହେଁ ।

୫—ବହିଗୁଡ଼ିକୁ ଆଦରଣୀୟ ଓ ଲେଖନୀୟ କରିବା ପାଇଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର, ବନ୍ଧାଇ ଓ ଅକ୍ଷର ଇତ୍ୟାଦି ଦେବାକୁ ହେବ । ଅବଶ୍ୟ ସବୁ ବହି ଏପରି କରିବା ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଆଜିକାଲି ଅବସ୍ଥାରେ ସହଜ ନୁହେଁ । ତେବେ ଲୋକଙ୍କ ମନକୁ ଲାଗିବା ଭଳି କେତେଟି ବହିକୁ ବାହାର ଚକ୍ରମର କରିବାରେ ଚେଷ୍ଟା କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ।

୬—ଅଜିକାଲିର ଭଲ ସାହୁତ୍ୟ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଏସବୁ କରିବା ସାଧ୍ୟ ଯାଜେ ପାଣି ଲେଖାକୁ ହତାହର କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍ । ସେଥିପାଇଁ ଅଜିକାଲିର ଲେଖକମାନେ ଅଣ୍ଟାବାନ୍ଧ ବାହାରବା ଦରକାର ଯେ, ଏ ଜାତୀୟ ବହି ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉଛନ୍ତି ବାହାରକରିବା ପାଇଁ ହାର୍ଡିପାଇଁ ହେବେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆମ ଲେଖାସବୁ ଛପେଇବାକୁ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । ଟିକିଏ ଚେଷ୍ଟା ଚରିତ କଲେ ଏସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବାର ବାଟ ରହିବ ନାହିଁ, ମୋର ତ ମନେହୁଏ ଯେପରି ଏହି ସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ ମାଲିକ ଓ ପ୍ରକାଶକମାନେ ଲୋକଙ୍କ ରୁଚି ଓ ବୁଦ୍ଧି ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ଦଣ୍ଡମୟ ହେବା ଉଚିତ୍ । କିନ୍ତୁ ଆଜନରେ ଯେତେବେଳେ ସେପରି କିଛି ନାହିଁ, ଏମାନଙ୍କୁ ହାତରେ ନମାରି ଭିତରେ ମାରିବା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସହଜ ପଦ୍ଧତି ।

୭—କେହି କେହି ଗୋଟାଏ Board of Censors ଭଳି ଅନୁଷ୍ଠାନ ରଖିବାର କଲ୍ପନା କରିବା ମୁଁ ଶୁଣିଚି । କରିପାରିଲେ ମନ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ତେବେ ତା' ଲାଗି ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲେଖକ ଓ ସାହୁତ୍ୟକମାନଙ୍କୁ ଦଲବାନ୍ଧ ଏକ ମନ, ଏକ ମୁନରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ସେପରି କରିବା ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓଡ଼ିଶାରେ କାହିଁ ?

କେପିୟୁର

ଏ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଲେଖିଯାଉଛି ପରେ କାଲି ନବସ୍ମରତ ପାଇଲି । ସେଥିରେ ଆଜି ଲେଖାରେ ମାନସିଂହ ମହୋଦୟଙ୍କର ମୋ ମିଛକଥାର ସମାଲୋଚନାଟା ପଡ଼ିଛି । ତା' ସାଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଛି କୁଳମଣିବାବୁଙ୍କ 'ସାହୁତ୍ୟ ଓ ସାହୁତ୍ୟ ସମାଜ' ଓ ସପାଦକଙ୍କର 'ଓଡ଼ିଶାର ସାହୁତ୍ୟ' । ତା'ପରେ ଆଜି ସକାଳେ ମୋ ମିଛକଥାର ଯେତିକି ନକଲ ଥିଲା ସେତିକି ପଡ଼ିଛି । ପିଠିଟା ବଡ଼ କୁଣ୍ଡେଇ ହୁଏଥିଲା । ସେତିକିବେଳେ ମିଛ କଥାଟା ଲେଖିଥିଲି । ଲେଖିଲାବେଳେ ଯାହା ଆଶା କରିଥିଲି, ତାହା ସେହି ପ୍ରବନ୍ଧ ଭିତରେ ଲେଖିଥିଲି । ଏହିପରି “ବୁଦ୍ଧିବଳରେ କେତେ ଥର ପରିହାସ, କେତେ ହସ କରୁଥିଲି, କେତେ ନାକଟେକା, ମୁହଁମୋଡ଼ା, କ'ଣ ନା ଏହିଟା, ନିତାନ୍ତ ଅଜବ ଗଣ୍ଡ ମୂର୍ଖଟା, ସ୍ତ୍ରୀର ମନଟା ଯେପରି ଗ୍ରେଟ, ବୁଦ୍ଧିଟା ସେହିପରି ମୋଟା ।” ଲେଖି ତ ଯାଉଛି । ଗୁଡ଼ିଚି । ପିଠିଗଲୁ ତ ମରୁନାହିଁ କାହିଁ ? ଦେଖିଲି ହରିଶଚାରୀ ମୋ ମିଛ କଥାର ସତ ମିଛ ବାହାର କରିଛନ୍ତି । ମନଟା ଟିକା ପଡ଼ିଗଲା । ମୁଁ ହରିଶକୁ ଜାଣେ, ହରିଶ ମଧ୍ୟ ମତେ ଜାଣନ୍ତି । ମୁଁ ଜାଣେ ମୋ ପିଠିଗଲୁ ମଲ୍ଲଭଲି ମାଲମସଲ ହରିଶଚାରୀକୁଠାରୁ ମିଳିବନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା, ସଭ୍ୟତା ସେତେଦୂର ନାହିଁ । ସେ ପିଠି ଆର୍ତ୍ତସିଦ୍ଧେଇ ପାରିନ୍ତି, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ପିତୃକଣ୍ଠାରେ ଟିକିଏ ମାରିଦେଇପାରିନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯାହା ଲେଖିଥିଲି ଓ ଆଶା କରିଥିଲି—ତା' ତାଙ୍କଠାରୁ କୁଠରୀ ମିଳିବ ? ତାଙ୍କ ଲେଖା ବି ପଡ଼ିଛି । ସତକୁ ସତ ଯାହା ଆଶଙ୍କା କରିଥିଲି ସେଇଆ । ତାଙ୍କ ଲେଖାଟି ବାହାରିବା ପରେ, ମୋର କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଲେଖିଲେ, ତା'ର ଜବାବ ଦିଅ । ତା'ର କ'ଣ ଜବାବ ଦେବ ବଳକା କଥାରେ କୁଠେଇ ତାଙ୍କର ମୋର ଟିକିଏ ନ ବନ୍ଧି ପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୋଟାମୋଟି କଥାରେ ଆମେ ଏକ, କାଲିଦାସଙ୍କ କଥାର ଅର୍ଥରେ ସତ ସେ ମୋ କଥାରେ ନ ମଙ୍ଗନ୍ତି, ତା' ହେଲେ ଦେଖାହେଲେ ମଲ୍ଲୀନାଥ ଟୀକା ବାହାରକରି ତା'ର ଗୋଟାଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବୁଁ । ନିଗଣ ହୋଇ ବସିଲି । ପିଠିଗଲୁ ମଲ୍ଲନାହିଁ ।

ତା'ପରେ ମାନସିଂହ ମହୋଦୟଙ୍କ ଲେଖାଟି କାଲି ଦେଖିଲି । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ଆଲୋପ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶୁଣିଥିଲି ସେ ହରିଶଚାରୀଙ୍କ ବାଟର ଲୋକ । ପ୍ରଥମେ ନିଗଣ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ତାଙ୍କର ପଡ଼ିଲା, ଥରେ, ଦୁଇ ଥରେ, ତିନିଥରେ ? ମୋ ମନରେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ଆଶା ସଫଳ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ମାନସିଂହ ମହୋଦୟଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଭୁଲ୍ ହୋଇଗଲା । ମୋ ପ୍ରବନ୍ଧ ଶେଷହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଏ ସମାଲୋଚନାଟି ଲେଖିଥିଲେ ଆହୁରି ସରସ ଓ ମଜାଦରା

ହୋଇଥାନ୍ତା ନିଶ୍ଚୟ । ବୋଧହୁଏ ଏତେଦିନ ପରେ ଲେଖିବା ହେତୁରୁ ଦାଡ଼ଟା ଟିକିଏ ସୁରୁଣୀ ହୋଇଗଲା ।

ସେ ବିଷୟରେ କ'ଣ କାହିଁକି ? ଯାହା କହିବାର ତାହା ସମ୍ପାଦକ କହିଛନ୍ତି ଓ ମୁଁ ଯେପରି କହିଥାନ୍ତି, ତା'ଠାରୁ ତେର ଭଲ ଭାବରେ କହିଛନ୍ତି, ତେବେ ପଦେ ଅଧେ । ସଞ୍ଜା ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ ମାନସିଂହ ମହୋଦୟ ମୋ ମିଛକଥାର ସମାଲୋଚନା କରିନାହାନ୍ତି । ମୋ ମିଛ କଥା ଲଙ୍ଗୁଡ଼ର ପଛଆଡ଼ୁ ସମାଲୋଚନା କଲେ ଯାହାହୁଏ ତାହା ହିଁ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ସମାଲୋଚନାର ମୁକୁତୁଅଟି ହିଁ ମିଛ । ସେ ଦେଖାଇପାରିବେ, ମୁଁ କେଉଁଠି କହୁଛି ଯେ ଆଜିକାଲିକାର ଲେଖାଗୁଡ଼ାକ ସୁରୁଣୀ ଲେଖା ଗୁଳନାରେ ନିକୃଷ୍ଟ । ମୁଁ ଲେଖାର ବିଷୟ ବିଷୟ କରିନାହିଁ, ଶୁଣା ବିଷୟ କରିଥିଲି ମାତ୍ର । ଶୁଣାକୁ ଲେଖାର ଛୋଟ ବଡ଼ ପଣିଆ କରିହୁଏ କି ? ମୁଁ କହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲି—କବିତା ଉପନ୍ୟାସ ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟ ସହଜ, ସରଳ ଲୋକବୋଧ୍ୟ ଶୁଣାରେ ଲେଖାଯାଇପାରେ ଏବଂ ଲେଖାଯିବା ଉଚିତ । ମୁଁ କୌଣସିଠାରେ କହିନାହିଁ ଯେ, ହାଡ଼ି ପାଣି ଯେ ଶୁଣାରେ କହିଲୁ, ସେହି ଶୁଣାରେ ଲେଖାଯାଇ । ମୁଁ କହିଥିଲି ଯେ, ରାମା ଶ୍ୟାମା ଯେପରି ବୁଦ୍ଧିପାରିବେ ସେହୁପରି ଶୁଣାରେ ଲେଖାଯାଇ । ରାମା ଶ୍ୟାମାଙ୍କ ଶୁଣାରେ ଲେଖିବା ଓ ରାମା ଶ୍ୟାମା ବୁଦ୍ଧିପାରିବା ଶୁଣାରେ ଲେଖିବା ଏ ଦୁଇଟି ଜିନିଷ ଭିତରେ କ'ଣ ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ ? ମୋ ମୋଟାବୁଦ୍ଧିରେ ତ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି ବୋଲି ମତେ ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ମାନସିଂହ ମହୋଦୟଙ୍କ ମାଜିତ ସୁନ୍ନୁ ବୁଦ୍ଧି ଭିତରେ ଯଦି ମୋ ମୋଟାବୁଦ୍ଧି ନ ପଶିପାରେ, ତା'ହେଲେ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ? ମୁଁ ଭକ୍ତଚରଣଙ୍କ କବିତା ଓ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ କବିତା ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଭିନ୍ନତା କରିଥିଲି, ସେଠାରେ ମୁଁ କୌଣସିଠାରେ କହିନାହିଁ ଯେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ କବିତା ନିକୃଷ୍ଟ । ସେହୁପରି ଯେ ସ୍ଥାନରେ ମୁଁ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର, କାଳିନ୍ଦୀ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଲେଖା ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଯାଇଛି—ସେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ମୁଁ 'ସରସ' ଇତ୍ୟାଦି ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦେଇଛି । ମୁଁ କେବେ କହିନାହିଁ ଯେ, ସେଗୁଡ଼ାକ ନିରସିଆ । ମୁଁ ଆଉରିଅଧେ କହିଛି, କୌଣସି ଜାଗାରେ ମୁଁ କବିତାର ଭାବ ଓ ବିଷୟ ସମାଲୋଚନା କରିନାହିଁ । କରିଛି ଶୁଣାର । ଶୁଣା ଯେ ସରଳ, ସହଜ ଓ ସାଧାରଣବୋଧ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ—ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ଏଇଟା ସାଧାରଣ କଥା । ଏ ବିଷୟରେ ବେମତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଏବେ ଦେଖୁଛି, ଓଡ଼ିଶାରେ ତା' ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ । ମାନସିଂହ ମହୋଦୟ ମତେ କହିଛନ୍ତି—ଗାଉଁଲୁ ଶୁଣାରେ କୁଠେଇଁ ସାହୁତ୍ୟ ଲେଖା ହୋଇଛି ଦେଖାଅ । ମୁଁ ତ ସେଇ ମିଛକଥାରେ ଦେଖେଇଛି—ରବର୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣିସ୍, ଟେନିସନ୍, ସ୍ପିଙ୍ଗେଲ୍‌ସନ୍, ସୁଟ୍, ଓ'ଜର୍ଜସ୍‌ଓ'ଜର୍ଜସ୍, ମରିସ୍ ଇତ୍ୟାଦି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ବିଷୟଟି ଆଉରିଅଧେ ଖିନି ଖିନି କରି ବଖାଣିଛି । ସେ ରବିଠାକୁରଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଉଦାହରଣ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେଇ ଗୀତଟି ଆଜିକାଲି ବଙ୍ଗାଳୀ ସମାଜ

ପାଇଁ ଲେଖାହୋଇଛି । ସୁତରାଂ ତା'ର ଭାଷା ସାଙ୍ଗରେ ଅଜକାଲି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାହୋଇଛି, ତା'ର ଭାଷା ଗୁଳନା କରାଇବା ନ ପାରେ । ତଥାପି ମାନସିଂହ ମହୋଦୟ ଯଦି ଟିକିଏ ଭାବିବନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବେ—ସେ ଦେଖିବେ ୪୯ଟି ଶବ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ ସେହି ଗୀତରେ ୧୫ଟି ଖାଲି ଦେଖିଲେ ଓ ସମୁଦାୟ ଅପଭ୍ରଂଶ ସାଧାରଣ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦ । ସେ ଯା'ଉ । ମାନସିଂହ ମହୋଦୟଙ୍କର ମୋ ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ—

୧-ମୁଁ ସୁରୁଣୀ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ କିଛି କରିଛି, ଏ ଏକାବେଳେକେ ମିଛ । ମୁଁ କୌଣସିଠାରେ କହୁନାହିଁ ସେ ସୁରୁଣୀ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଯାହା ଲେଖାଅଛି, ସେ ସବୁ ଖାଲି ସୁନା । ଓଲଟି ଭଜି ଓ ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ଗୁଳନା କରିବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ କହୁଛି ସେ ଭଜି ଭାଷା ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ ଭାଷାଠାରୁ ନିକୃଷ୍ଟ । ମୁଁ ସୁରୁଣୀ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭାବ ବିଷୟ ମୋଟେ ଆଲୋଚନା କରୁନାହିଁ । କେବଳ ଭାଷା ଆଲୋଚନା କରିଛୁ ମାତ୍ର ।

୨-ମୁଁ ଅଜକାଲି ସାହିତ୍ୟକୁ ନିକୃଷ୍ଟ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ମୁଁ ଅଜକାଲି ସାହିତ୍ୟର ଭାବ ଓ ବିଷୟ ମୋଟେ କୌଣସିଠାରେ ଆଲୋଚନା କରୁନାହିଁ । କେବଳ ଭାଷା ନେଇ କହୁଛି—କାଳିନ୍ଦୀ ବାବୁ, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଭାଷାବିତଙ୍କର ଲେଖାକୁ ମୁଁ ଭିତ୍ତଦରର ଲେଖା ବୋଲି ଜାଣେ ଓ ମୋର ସେଇ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ କରିଛି ଓ ମାନୁଛି ।

୩-ଫକୀରମୋହନ ଓ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ, ମେହେର ଓ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ । ଏସବୁ ଲେକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିବ । ଅଜକାଲି ଲେଖକମାନଙ୍କର ଲେଖା ଲେକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଅତଏବ, ଅଜକାଲିର ଲେଖା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ପରି ଓଡ଼ିଆ । ଏଭଳି ଭିତ୍ତଦରର ଧୂଳି ଭିତରେ ପଶିବା ମୋ ଭଳି ଅନୁଦାର, ଚିନ୍ତାଶୁନ, ନିଷେଧ ଲେଖକ ପକ୍ଷରେ ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ଭବ । ମୋ ମୋଟାଗୁଡ଼ିରେ ମୁଁ ସେତେଦୂର ଜାଣେ, ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଫକୀରମୋହନ, ମେହେର ଓ ପ୍ରହରାଜ ପ୍ରଭୃତି ସେ କାଟର ଲେଖକମାନେ ବରାବର ଲେକପ୍ରିୟ ହୋଇଆସିବନ୍ତି । ଆଉ ସେ ତାଙ୍କ ନାମ ଆଉଁ ଆଉଁ ଗାଉଁଲ ଲେଖକ ସେ ତାଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ପାଇବ, ସେ ଲେଖାକୁ କହୁଛି ଭଲ । ପାଠ୍ୟାଙ୍କ ଭିତରୁ ସେ ପଢ଼ିବନ୍ତି ସେ କହୁବନ୍ତି ଭଲ, ଏବେ ମଧ୍ୟ କହୁବନ୍ତି ଓ ଆଗକୁ ମଧ୍ୟ କହୁବେ । ଲେକପ୍ରିୟ ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ସେ, ଓଡ଼ିଆର କୋଟିଏ ଲେଖକ ଭିତରୁ ଜଣ ଜଣ କରି ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଭଲ କହୁବେ । ଲେକପ୍ରିୟ ଅର୍ଥ ସାଫଳମାନ—ସେ ପଢ଼ିଲ, ସେ ଧୂ ଦଳର ହେଉ ବା ଯୁ ଗୋଶ୍ଵୀର ହେଉ, ସେ ସେ ଲେଖାକୁ ଭଲ କହୁଲ । ମନେରଖିବେ ଲେଖାକୁ—ଲେଖାବସ୍ତୁକୁ ନୁହେଁ । ଏହି ଭାବରେ ଲେକପ୍ରିୟ

ବୁଢ଼ାଯାଏ । ଆଉ ମୁଁ ସେଇ ଭାବରେ କହୁଛି, ଆଜିକାଲିର ଲେଖା ଏ ଦାସ କରିପାରେ କି ?

୪-ମୁଁ କୁଆଡ଼େ କହୁଛି ଯେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ରାମା ଶ୍ୟାମା ଯେ ଭାଷାରେ କହନ୍ତି ଓ ଶୁଣନ୍ତି ସେହି ଭାଷାରେ ଲେଖାହୁଏ । ଏହିଟା ମଧ୍ୟ ଏକାବେଳେକେ ମିଳେ । ମୁଁ କହୁଥିଲି ଓ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଦେଖେଇ ଦେଇଥିଲି ଯେ, ସାହିତ୍ୟ ଏପରି ଭାଷାରେ ଓ ଭାଷାଭାଷୀରେ ଲେଖାହୁଏ ଯେପରି ଦେଶର ରାମା ଶ୍ୟାମା ଅର୍ଥାତ୍ ଜନସାଧାରଣ ବୁଝିପାରନ୍ତେ । ଲେଖକ ବୁଝିବା ଭାଷା ଓ ଲେଖକ କହୁବା ଭାଷା ଭିତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭେଦ । ସେ ଗୋଟାଏ ଉଦାହରଣ ଦେଇଛନ୍ତି—ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥାର୍ଥକର ମେଣ୍ଟା ଜଗୁଆଳୀ ଫିଲ୍ମର ଭାଷାରେ ଗୀତ ଗାଇବାରେ ବିଫଳ ହେବା । ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥାର୍ଥ ଫେଲ ହୋଇଥିଲେ, ହୁଏ ମଧ୍ୟ ଉଚିତ୍ । କାଳିନ୍ଦୀ ଗୋଟାକନ୍ଦାକ ମେଷପାଳକ ନୁହଁନ୍ତି । ଅତଏବ, ସେ ବିଫଳ ହେବେ । ମୁଁ ତ କହୁନାହିଁ ଯେ ହରିଆ ବାଉଁଶ ଭାଷାରେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାଯାଉ । ଏ ଉଦାହରଣଟା ଦିଆଗଲା କାହିଁକି ? ତା'ପରେ ବସନ୍ତ-ଗାଥା, ମାମୁ, ତପସ୍ବିନୀ ଏ ସବୁର ସମାଲୋଚନା ମୁଁ କରିନାହିଁ । ମୁଁ କହୁନାହିଁ ଯେ ଏଗୁଡ଼ିକ ନିକୃଷ୍ଟ ଧରଣର ସାହିତ୍ୟ, ଏ ସବୁର ନାମ ମାତ୍ର ମୁଁ ଧରିନାହିଁ । ମୁଁ ଆଜିକାଲି ଲେଖକଙ୍କ ଭାଷା କହୁଥିଲି । ମାମୁ, ତପସ୍ବିନୀ, ଚିଲିକା, ଦରବାର ଯେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଯୁଗର । ଯେ ପ୍ରକୃତ ସମାଲୋଚକ ସେ ଦେଖିପାରନ୍ତେ ରାଧାନାଥ ଯୁଗ ଯେପରି ଗାନକୃଷ୍ଣ ଯୁଗଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ମାନସିଂହ ଯୁଗ ସେହିପରି ରାଧାନାଥ ଯୁଗଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ମୁଁ ମାନସିଂହ ଯୁଗ କଥା କହୁଥିଲି ମାତ୍ର । ଦୁଇଟାହାକି ଗୋଲିଆ ପୋଲିଆ କରି ମୁହଁ ଖରାପ କରିବାର କୌଣସି ଦରକାର ନ ଥିଲା ବୋଧହୁଏ ।

୫-ମଧୁବାବୁଙ୍କ ଜୀବନଚକ୍ରର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ମୁଁ କରିନାହିଁ । ମୋର ଲେଖାରେ ମୁଁ ତା'ର ଯଥେଷ୍ଟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇଛି । ଟିକିଏ ଦେଖିଲେ ଜାଣିପାରିବେ ।

୬-କଂରେଜ ସାହିତ୍ୟ ଆଜିକାଲିର ଭାଷା, ଗୁଣୀ ଏଲିଜାବେଥଙ୍କ ସମୟର ସାହିତ୍ୟ ଭାଷାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ସତ, ତଥାପି ଆଜିକାଲିର କଂରେଜ ଭାଷା ଯେତେ Anglo-Saxon, ଆଜିକାଲି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ମାନସିଂହ ଭାଷା ତା'ର ଗୁଣଗୁଣରୁ କମ୍ ଓଡ଼ିଆ । ତା'ପରେ ସେକ୍ସପିଅର ତାଙ୍କ ଯୁଗ ପାଇଁ ଲେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏତକ ବୁଦ୍ଧି ନ ଥିଲା ଯେ, ସେ ତାଙ୍କ ଯୁଗକୁ ସ୍ତବ୍ଧକରି ଖାଲି ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଲେଖି ନ ଗଲେ ।

୭-ଲେଖାଭାଷୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେଖକଙ୍କର ଅଲଗା, ମାନୁଷିକ, କିନ୍ତୁ ଲେଖକ ଯେବେ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ସେ ଲେଖାଭାଷୀ ଓଡ଼ିଆ ହେବା ଉଚିତ୍ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଲେଖାଭାଷୀ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଲେଖାଭାଷୀରୁ ଭିନ୍ନ ଓ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ

ଲେଖାଉଣୀ ପ୍ରହରକଙ୍କ ଲେଖାଉଣୀଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଲେଖାଉଣୀ ଅର୍ଥ, ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରରେ ବଜାଳୀ ବା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଲେଖା ଲେଖିବା ନୁହେଁ ।

୮—ଆଜିକାଲି ଯାହା ଲେଖାହଉଛି—ତା'ର ସ୍ୱଳ୍ପ ପଣାଲଖିଆ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଭୁଲବନ୍ଦୀ । ଏ କଥାଟା କୁହାହୁଏ, ତାହା ମୁଁ ଆଜିରୁ ଅନୁମାନ କରି ନେଇଥିଲି ଓ ମୋ ଲେଖାରେ କହୁଥିଲି । ଉଦାହରଣରେ ଯେ ଆଜିକାଲିର ଲେଖା ସ୍ଥାନ ପାଇବ, ସେ କଥା କିଏ ଜାଣେ ? ସେ ବିଷୟରେ କୁଳମଣିବାରୁ ରୋକଠୋକ୍ ଜବାବ ଦେଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧରେ । ତେବେ ମୁଁ ପରୁରେ କେଉଁ କି ବା ଲେଖକ, ସେ ଯଦି ପ୍ରକୃତ ଲେଖକ ହୋଇଥାଏ—ତା ପୁଣି ତା'ର ସମୟରେ ସମ୍ମାନ ଓ ଆଦର ନ ପାଇବ ?

୯—ଯେ କଲମ ଧରିଲେ ସେ ହେଲେ ସାହିତ୍ୟିକ । କଥାଟା କୁଆଡ଼େ ଅନୁଦାର, ସାହିତ୍ୟ ହେଉଛି Republic of letters, ମାନୁଛି । କିନ୍ତୁ, ସାହିତ୍ୟ ତ Anarchy of letters ନୁହେଁ । Republic ହେଲେ ମଧ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଆଇନ୍ କଟକଣା ତ ରହିବ ? ନା ଯେ ଯାହା ପାରିଲେ, ସେ ତା' ଲେଖିଯିବ ? କେହି କିଛି କହିବେ ନାହିଁ, ତା'ହେଲେ ବୈଷ୍ଣବ ପାଣି ତ ନୂଆ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍ ରେକର୍ଡ଼ବାଲଙ୍କ ପ୍ରତି ନାକଟେକା କଥା ? ଆଉ ମୋ ଉପରେ କୋରଡ଼ାମାଡ଼ କଥା ? ରୂମର ଯେବେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା ଲେଖିବାର ଅଧିକାର ଅଛି, ତାହେଲେ ମୋର ନାହିଁ କାହିଁକି ? ତୁମେ ଲେଖିଲେ ତା'କୁ ଶୁଣିବାକୁ ଅଧିକାର ଯେବେ ମୋର ନାହିଁ, ମୁଁ ଲେଖିଲେ ତାକୁ ଶୁଣିବାର ଅଧିକାର ବା ତୁମକୁ ଦେଲ କିଏ ?

ନବସ୍ମରତ

ବିଜ୍ଞା—୧୩୪୩

୩ୟ ବର୍ଷ—୭ଷ୍ଠ ପାଞ୍ଚା

ମିଛକଥା (୧)

ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହୁଥାନ୍ତି ‘ନ ମିଥ୍ୟାତ୍ ……ପରମ୍’ । ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ବଡ଼ କଥା, ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାନବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ଧରଣୀର ଡିଙ୍ଗି ଗିଲେଇଲେ ତ ଅଉ ଡିଙ୍ଗି ଗିଲି ହେବ ନାହିଁ । ଯେବେ ବା କେହି ତର ଭୟରେ ବା ବାହାସିଆ ପଣରେ କହେ ଯେ ମୁଁ ଗିଲିଚି, ତା’ହେଲେ ଆମେ କହୁ— ସେ ଗୋଟାଏ ନିଆଁଗିଲା, ଅସତ୍ୟ । ମିଛକୁ ବାଦ୍ଦେଲେ ସମସ୍ତ ଅସତ୍ୟ । କାରଣ ମିଛରେ ଏକା ମିଠା । ସତ, ଖାଣ୍ଡି ସତ ଶ୍ରୀମୁଁ ଦିନରେ ମରୁତୁମିର ନରାଟ ଶୁଣିଲୁ, ହତାଶିଆ । ପଦେ ଅଧ୍ୟ ମିଛ ସେହି ମରୁତୁମିରେ ଟୋପାଏ ପାଣି ଭଲ । ଏଇ ଶୁଣିଆ ଦଦରା ସମାରଟା ଦିନେ ଅମାପ ମାପ ପାଣି ଭିତରୁ ବାହାର ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ଆଜିଯାଏ ମିଛଟା ହିଁ ଦଳବଦ୍ଧର ହୋଇ ଆସିବ ପାଦ ବସିଛି । ଆମର ସତ୍ୟ ଅର୍ଥ୍ୟ ରାମିମାନେ ଲେଖିଗଲେ—ଅଦମକାଳରେ ଗୁଣଅତ୍ତେ ଥିଲା ଖାଲି ପାଣି; ମହାପ୍ରଭୁ ଗୋଟିଏ ବଟପସରେ ତଳ ତଳ ହୋଇ ସେହି ପାଣି ଉପରେ ଗୁପ୍ତଥିଲେ । ଦିନେ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ଖେଳିବେ । ସେହିଦିନରୁ ସେ ଏ ସମାରଟାକୁ ଗଢ଼ି ପକାଇଲେ । ଆମେ ପାଠ ଶାଠ ପଢ଼ିବୁ, ଆମେ ଏଇଲେ ରୁଷ୍ଟୁ, ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ କଥା ମିଛ । ବାକବେଳ କହୁଲେ ସାୟ ଏକା କଥା ‘ପ୍ରଥମରେ ଖାଲି ଥିଲା ପାଣି, ଗୁଣଅତ୍ତେ ଅନ୍ଧାର । ସେଇ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଭଗବାନ୍ ବସିଥିଲେ । ବସି ବସି ଚଟା ଲାଗିଲା ବୋଧହୁଏ, ଭାବିଲେ ଗୋଟେ କିଛି କରାଯାଉ । ତା’ପରେ ଚକିତ୍ ଫାଟ୍ । ଭଗବାନ୍ କହୁଲେ—ଆଲୁଅ ହୋଇଯାଉ, ଆଲୁଅ ହୋଇଗଲା, ପବନ ବହୁ ଆସୁ, ପବନ ବହୁଆସିଲା । ଆମେ ସେ ସବୁ ବଜାନ ପଢ଼ିବୁ, ସେଥିରୁ ବୁଝିବୁ ଏ ସବୁ ମିଛ । ତେବେ ଆମେ ଦେଖିଲୁ, ଆମ ଧର୍ମର ଯେ ମୂଳକଥା, ସେଇଟା ଗୋଟାଏ ମିଛ ହାଉଆ ଉପରେ ତ ଆଉ ହୋଇଛି । ଲୋକେ କହୁନ୍ତି, ସତ୍ୟ ଯୁଗରେ ଯେଉଁମାନେ ଥିଲେ—ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ ଆଦୌ ମିଛ କହୁ ନ ଥିଲେ । ମିଛଟା କୁଆଡ଼େ ଏଇ କଳିଯୁଗର ସୋପାନିତ ସମ୍ପତ୍ତି । ଏହିଟା ବି ଅସତ୍ୟ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କୁଆଡ଼େ ଭାରି ପଦ୍ୟପରାୟଣ । ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା କରି ସେ ଦେଖିଲେ ସୀତା ସତ୍ୟ । ରାଜ୍ୟକୁ ଅଇଲେ; କିଏ କ’ଣ ପଦେ କହୁଥିଲା ତ ସେ ସୀତାଙ୍କୁ ଅସତ୍ୟ ବୋଲି ବଣରେ ଗୁଡ଼ିଦେଇଥାସିଲେ । ଏହିଟା କୋଉ ଗଳ କଥାରେ ଯାଏ ? ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୁଆଡ଼େ ମହାପ୍ରଭୁ ନିଜେ । ଏତଦନ୍ତ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜାଅନ୍ତା ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଟାକୁ ମରଗଲଣି ବୋଲି ହୁର କରୁଥିଲେ । କେତେ ବା ଲେଖିବ ? ଏ’ ତ କମଳଦାକର ବାଳ—ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଗଣିବାକୁ ବେଳ ବାଞ୍ଛି :

ଅସଲ କଥାଟା କ'ଣ କି, ମିଛ କଥା କହିବାରେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ବାହାଦୁରୀ । ଗଲି ଅଇଲି, ଯାହା ଦେଖିଥିଲି ତା' କହିଲି—ସେ ଲ ଦାଡ଼ି, ପାଣି କଣ୍ଠର କହିବେ । ପାଠ ପଢ଼ି ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଥଳଥଳିଆ ମାଲ ବହୁ, ତୁମେ ଆଉ ଅଧିକାଟା କଲ କ'ଣ ? ଏଇ ମିଛ କହିବାରେ ହିଁ ପାଠର ଧସାଣ । ବୁଦ୍ଧିର ଚଉଟିଟା ମିଛକଥାକୁ ସଜେଇ ବୁଜେଇ ଯେତେ ସତ ଭଲ ଥୋଇପାରିବ ତୁମର ବାହାଦୁରୀ ସେତିକି । ଆମର ଏ ଆର୍ଯ୍ୟଭୂମି ଭରତବର୍ଷରେ ବଡ଼ ମିଛୁଆ ହେଲେ ବାଲ୍ୟାଳ ରାତ୍ରି । ତାଙ୍କ ପିତା ପିତା ଧରି ଦୌଡ଼ିଲେ ବ୍ୟାସକବି । ତା'ପରେ ଯେତେକ ଆସିଛନ୍ତି, କାଳଦାସ, ଭବଭୂତ, ଭରଣୀ, ଶ୍ରୀହର୍ଷ—ଏ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଗଛରେ ଉଣିଶ-ବିଶ ହୋଇ ଦୌଡ଼ିଛନ୍ତି । କଥା ହେଲା—ଏତେ ବଡ଼ ଗଛ ରାତ୍ରି ପଣ୍ଡିତଗୁଡ଼ାକ ହୋଇ ମିଛ କହିବା ପାଇଁ ଏତେ ଧାଁ ଧସଡ଼ କ'ଣ ? କଥାଟା କ'ଣ କି, ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧିଟା ମଜାମଜା ହୋଇ ଯେତିକି ଦାଉ ଦାଉ କରି ଉଠେ, ତା'ର କଲ୍ଲନା ସେତିକି ସେତିକି ନାଚକୁହ ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଯାହାକିଛି ସୁନ୍ଦର, ଯାହା କିଛି ମଧୁର, ସମସ୍ତେ ଏହି କଲ୍ଲନା ଉପରେ ଭରା ହୋଇ ରହିନ୍ତି । ପଇସା ରେଜିଷ୍ଟର କରିବାରେ ସୁଖ ନ ଥାଏ । ପଇସା ରେଜିଷ୍ଟର କଲେ ମୁଁ କ'ଣ କ'ଣ କରିବି, ତାହାର କଲ୍ଲନା ରେଜିଷ୍ଟର କରିସାରି ସେହି କଲ୍ଲନାର ପୁରଣ, ଏକଥାରେ ହିଁ ଆମୋଦ, ଏକଥାରେ ହିଁ ଆନନ୍ଦ । ପ୍ରିୟାର ଓଠ ଚୁମ୍ବନ କରିବାରେ ଯେତିକି ଆନନ୍ଦ ନ ଥାଏ, ପ୍ରିୟାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ତା'ର ଓଠ ଚୁମ୍ବନ କରିବାର କଲ୍ଲନାରେ ହିଁ ବେଶୀ ସୁଖ । ମୋର ତ ଯେପରି ମନେହୁଏ, କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଫଳ ପାଇବାରେ କିଛି ମାତ୍ର ସୁଖ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ସୁଖ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆଗରୁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା କଲ୍ଲନା କଲ୍ଲନା କରୁଯାଇଥାଏ, ତହିଁରେ । ତା'ମାନେ କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ଆନ୍ତେମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆଗରୁ ପାଇଯାଇଥାଉ । ଚୁଣି ବାବୁଡ଼ା ଯେତେବେଳେ ବିଲକୁ ହଲ ନିଏ, ସେତେବେଳେ କେତେପ୍ରକାର କଲ୍ଲନା ନ କରେ ? ତା' ବିଲରେ ଏମିତି ଧାନ ହେବ, ସେ ତାକୁ କେତେ ପଇସାରେ ବିକିବ, ସେ ପଇସା ପାଇଲେ କେତେ କ'ଣ କରିବ, ଏଇସବୁ କଲ୍ଲନାରେ ସେ ଜୀବନର କେତେ ବିଧା ଗୋଇଠା, କେତେ ହୁ-ପ୍ରକର ପିଠିକି ପକାଇନତିଏ । ଯେତେବେଳେ ଧାନ ମୁଠାକ ଅମଳ କରି ଦରକୁ ନିଏ, ସେତେବେଳେ ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ଯେପରି ପବିତ୍ର ମାଡ଼ିଆସେ । ମାଲ ତ ଏତିକି; ମହାଜନକୁ ଶୁଣିବ କେତେ, ଖଜଣା ଦେବ କେତେ, ହାତ ଉଧାରି ଶୁଣିବ କେତେ, ଆଉ ଖାଇବ କ'ଣ ? ଫସଲ ପାଇ ତା'ର ସୁଖ ନାହିଁ । ଯାହା କିଛି ସୁଖ ମାରିନେଇଥାଏ, ସେ ଫସଲ ପାଇବା ଆଗରୁ, କିନ୍ତୁ ତା'ର ସେ ସୁଖ ମିଛ । ଖାଲି କଲ୍ଲନାର ବୁଡ଼କ, କେଲାର କାଉଁଶ ଅନ୍ଧାର । କିନ୍ତୁ ଏଇ ମିଛଟା ଅର୍ଥାତ୍ କଲ୍ଲନାର ଏଇ ଖେଳଟା ତା' ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଭରସା ।

ଏଇ ମିଛଟାକୁ ବାଦ୍ ଦିଅ, ତାକୁ କହ ଯେ, “ବାପା ! ତୁ ବର୍ଷ ସାରା ମାଟି ସାଙ୍ଗରେ ମାଟି ହୋଇ ମିଶିବୁ । ସାହା ପାଇବୁ ସବୁ ଯିବ ପରର କୋଠି ପୁରେଇବାକୁ । ତୋ ପେଟରେ ଆଜି ଯେଉଁ ଓଡ଼ାକନା, ସେଦିନ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଓଡ଼ାକନା ।” ଏଇଟା ହେଲା ନିରାଶ ସତ । ଏଇ ନିରାଶ ସତଟା ତମେ ଯଦି କହ, ତାହାହେଲେ ଶୁଣି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତଦେଇ ଘର କଣରେ ବସିବ । କହ—ହା’ ହୋ, ଏମିତି ମଣିବ ସେମିତି ମଣିବ, କାମ କରିବ କାହିଁକି ?

ତେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁଁ—ଏଇ କଲ୍ଲନା ଅର୍ଥାତ୍ ଏଇ ମିଛ ଜୀବନର ଖାଲି ପୁଣି ନୁହେଁ, ଜୀବନର ଏ କାମ କରିବାର ଏକ ବଳ, ଗୋଟାଏ ଉତ୍ସାହ, ଗୋଟାଏ ଗୁରୁତ୍ୱ ମାତ୍ର । ଏଇ ଜନସଂଖ୍ୟାକୁ ଚାହିଁବାପାଇଁ ଶୁଖିଲା ପ୍ରାଣ ମୁନି ରୁଷି ଦର୍ଜାର ନୁହେଁ । ଦରକାର, ରସରସିଆ କରି, ସାହାଧ୍ୟକ । ଏଇ ଶୁଖିଲା ମୁନିରୁଷି-ମାନଙ୍କ ପରି ନିମନ୍ତ ହାସାସ୍ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଭଣ୍ଡର ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦର କଲ୍ଲନାକରି ତାକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ବାପ ଭାଲୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହନ୍ତି । କଲ୍ଲନାରେ ଦେଖନ୍ତି—ଏପରି ଯୋଗ ସାଧୁଲେ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଯିବେ । ଶୀର-ସମୁଦ୍ରରେ ଅନନ୍ତ ଶୟନରେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିବେ । କେହି କେବେ ଦେଖିନାହିଁ । ଭଣ୍ଡର ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଯଦି କେହି କେବେ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ, ସେ କେବଳ କଲ୍ଲନା ବଳରେ । ଆମେ ଶୁଣିଲୁ ଗୁମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଣ୍ଡରଙ୍କର ଅନୁଭବ କରାଇଥିଲେ । ତା’ର କାରଣ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର କଲ୍ଲନାର ଶକ୍ତି ଥିଲା ବହୁତ । ସେ ଧର୍ମର କଲ୍ଲନାରେ ଭାସିଯାଇ ନ ଥିଲେ, ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ଦରର କବି ବା ଔପନ୍ୟାସିକ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତେ । କଥାରେ କହନ୍ତି, ଗାଲିଲିଓ ଯେତେବେଳେ କହୁ ବୁଲିଲେ ପୃଥିବୀ ବୁଲୁଛି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ରହୁଛି ସ୍ଥିତ, ସେତେବେଳେ ସେ କାଳର ସତ୍ୟା ମୁନିରୁଷିମାନେ, ସେ ଅଧର୍ମ କହୁଛନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ନେଇ ବାନ୍ଧି ରଖିଲେ କଏଦଖାନାରେ, ସେଠାରେ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଯାଇଥିଲେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖାକରିବା ପାଇଁ । ତାଙ୍କୁ ଗାଲିଲିଓ କହୁଥିଲେ—ଏଇ ଦେଖ, ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଛି ପୃଥିବୀଟା ବୁଲୁଛି । ତାଙ୍କର ସେ ଯେ ଅନୁଭୂତି ସେ କେବଳ କଲ୍ଲନା । ଆମ ଦେଶରେ ଜଣେ ରୁଷି ଦିନେ ଗୋଟାଏ ସଭାରେ କହୁଥିଲେ, —ମୁଁ... ଚଢ଼େଇ ଡେଣା ଫଡ଼ଫଡ଼ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଛି”, ସେ ମଧ୍ୟ କଲ୍ଲନା । କଲ୍ଲନା ଅର୍ଥାତ୍ ମିଛ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ରୁଷିମାନେ ମିଛଟାକୁ ଧରି ଡାକପକାନ୍ତି—ସତ୍ୟଂ, ଶିବଂ, ସୁନ୍ଦରଂ । ସେଥିପାଇଁ କହୁଥିଲି ଏ ମୁନିରୁଷିଗୁଡ଼ାକ ନିମନ୍ତ ହାସାସ୍ । ଏମାନେ ଖାଇବେ ମିଛର, କିନ୍ତୁ ଗାଇବେ ସତର । ଅବଶ୍ୟ ସେମାନେ ଯେବେ ମାନନ୍ତି ଯେ, କଲ୍ଲନା ବଳରେ ସେ ସତ୍ୟ ମିଳେ, ସେଇ ସତ୍ୟଟା ହିଁ ଭଗବାନ୍, ତା’ହେଲେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ପାଦ ଚାଟିବାକୁ ରାଜିଅଛି, କାରଣ ଏହି ମିଛ କଲ୍ଲନାର ଭିତର ଦେଇ ଜୀବନର ନିରାଶ ସତକୁ ପାଇବାକୁ ହେବ ।

ତୁମେ କହୁବ, ଜୀବନରେ ନିରାଶ ସତ୍ୟ ଓ ସତ କଥା, ଏହା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ କ'ଣ ? ପ୍ରଭେଦ ଏଇ—ମନୁଷ୍ୟର ଶରୀର ଓ ଆତ୍ମା ମଧ୍ୟରେ ଯେ ପ୍ରଭେଦ, ଚନ୍ଦ୍ରର ଆଲୁଅ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଉପପ୍ରସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଯେ ପ୍ରଭେଦ, ଫୁଲର ବାସନା ଓ ଫୁଲ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ପ୍ରଭେଦ । ସତକଥା ଅର୍ଥାତ୍ ଦେଖିବା ସତ୍ୟ ଓ ଜୀବନର ନିରାଶ ସତ୍ୟ—ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୁଭବଯୋଗ୍ୟ ସତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସେଇପ୍ରଭେଦ । ମୁଁ ମରକଟ ପଡ଼ିଛି, ରାମ ଆସିଲା, ମୋତେ ଦେଖିଲା, ଫେରିଗଲା । ଶ୍ୟାମକୁ ଯାଇ କହୁଲୁ—ମୁଁ ଗୋବିନ୍ଦକୁ ଯାଇ ଦେଖିଆସିଲି । ଲୋକକ ମତରେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ସତ କହୁଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେ କହୁଛି ଗୋଟାଏ ମସ୍ତକଡ଼ ଅସତ୍ୟ, କାରଣ ଗୋବିନ୍ଦ କାହିଁ ।

ତେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁ ଚିନ୍ତା କଥା—ସତ୍ୟ, ଅସତ୍ୟ ଏବଂ ମିଥ୍ୟା ବା କଲ୍ପନା । ମିଛ ସତର ବିପକ୍ଷତ ନୁହେଁ । ବରଂ ମିଛ ଦେହ, ସତ ପ୍ରାଣ । ଏଇ ମିଛକୁ ଭେଦକରି ବା ଏଇ ମିଛର ସାହାଯ୍ୟନେଇ ସତ୍ୟ ଲଭ କରିବାକୁ ହେବ । ଅସତ୍ୟ ହେଲା ସତ୍ୟର ବିପକ୍ଷତ । ଯେ ସାହାଯ୍ୟକ, ସେ ଏକଥା ବୁଝେ । କାରଣ ପ୍ରକୃତ ସାହାଯ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ସତ୍ୟ, ଅସତ୍ୟ ଏବଂ ମିଛ ମଧ୍ୟରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଆସନଦାନ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାନ ବାଇବେଲ ଲେଖକ, ଗୀତାକାରକ ବ୍ୟାସକବି, ରାମାୟଣ ଲେଖକ ବାଲ୍ମୀକି କବି, ଏମାନେ ହେଲେ ଏହି ମିଛ ଦେବତାଙ୍କର ଆଦି ପୂଜାପଣ୍ଡା । ମତେ ଆପଣମାନେ ଠେଙ୍ଗାସେନ ମାରିବାକୁ ଗୋଡ଼ାଇପାରନ୍ତି ଏକଥା ଶୁଣି । ଗୀତାକାରକ ଓ ବାଇବେଲ ଲେଖକ ଠାଏ ନୁହେଁ, ଦ'ଠା ନୁହେଁ, ହଜାର ଠା କହୁଛନ୍ତି—ସତ କହ, ସତ କହ, ମିଛ କହନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ଭୁଲ । ସେମାନେ କହୁଛନ୍ତି ଅସତ୍ୟ କହନାହିଁ । କଥାଟା ଠିକ୍ ଆପଣମାନେ ବୁଝି ନପାରି ଯଦି ଅସତ୍ୟକୁ ମିଛ ବୋଲି କହୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେ ଆପଣଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଦୋଷ । ଆମର ସୁବୁଣା ରୁଚିକବିମାନେ ଏହି ଅସତ୍ୟଟାର ଗନ୍ଧ ପାଇଲେ ମାରଣ! ସଖ ପରି ଡେଇଁପଡ଼ୁଥିଲେ । ପ୍ରକୃତ କବି ପକ୍ଷରେ ମିଛକଥା ଯେପରି ସୁନ୍ଦର, ଅସତ୍ୟ ସେହିପରି କଦର୍ଯ୍ୟ । କାହିଁକି ନା, ଯାହା ସତ୍ୟ ତାହା ଅସୁନ୍ଦର, ଆଉ ଯାହା ଅସୁନ୍ଦର ତାହା ଅପ୍ରିୟ । ଆମର କଥାରେ କହନ୍ତି, “ସତ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମାତ୍, ପ୍ରିୟଂ ବ୍ରହ୍ମାତ୍, ମା ବ୍ରହ୍ମାତ୍ ସତ୍ୟମ ପ୍ରିୟମ” । ସତରେ; କଥା ଯଦି କହୁବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତା'ହେଲେ ସେ କଥା କାନକୁ ଓ ମନକୁ ଭଲଲଗିବ, ସେହିପରି କଥା ସିନା କହୁବା ଉଚିତ୍ ! ଖାଲି ନିରାଶ ସତକଥା କହୁବାକୁଗଲେ ମୁହଁରେ ପାଲଟୁଣ୍ଡା ମାଡ଼ି ବସି ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, କାରଣ ନିରାଶ ସତ ଏ ସଂସାରରେ ଅତି କମ୍ । ଆଉ ଖାଲି ମନ ବଢ଼ାଣିଆ ଅସତକଥା ଗୁଡ଼େ କହୁଲେ ଲଭ ଯୋଜାମାଡ଼ । କାରଣ ମୁଁ କହୁଛି, ଅସତ ଅସୁନ୍ଦର । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଜଣେଜଣେ କବି । କାରଣ ସମସ୍ତେ ସୁନ୍ଦର ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକୁ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ସୁନ୍ଦର ଶାନ୍ତିଟିଏ ହବ, ସୁନ୍ଦର ପିଲାଟିଏଗୁଡ଼ିଏ ହେବେ, ସୁନ୍ଦର ଘରଟିଏ ଥିବ, ସେଥିରେ ସୁନ୍ଦର ପଲଙ୍କ ଉପରେ ସୁନ୍ଦର କଅଁଳ ଶେଷ ପଡ଼ିଥିବ, ସୁନ୍ଦର ପ୍ରିୟା ସୁନ୍ଦର ବେଶ ପିନ୍ଧି ବସିଥିବ, ସୁନ୍ଦର ଜନ୍ମ ପଡ଼ିଥିବ—

ଦାଣ୍ଡର ହାତ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ଏ ଅଶାନ୍ତରେ । ଏଇ ସୁନ୍ଦର-ଲେଉଟି କବିତାର ମୂଳଦୁଆ ଅବଶ୍ୟ ସୁନ୍ଦର । ବୋଇଲେ, ଖାଲି ବାହାର ଚକଚକ ନୁହେଁ । ଆମ ଭିତରେ ଯେଉଁମାନେ ଯୋଗୀରାଷିଙ୍କ ପ୍ରଭାରେ କଳାପତ୍ର ଯାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ କହୁବେ, ଏ ବାହାର ଚକଚକରେ କ'ଣ ଅଛି ? ଅଥଳ କଥା, ଭିତର ଭଲ ହେଲେ ସବୁ ସୁନ୍ଦର । କିନ୍ତୁ ଯୋଗୀରାଷିମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଭଗବାନଙ୍କୁ ‘କୋଟିଏ ରତି ପତି ……ମୁରତି ନିମୁହଁ’ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । ବାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଟା ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ତେବେ ହଁ, ମୋର ପ୍ରିୟା ବୋଧହୁଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ନୁହେଁ; କମଳ-ବଦନା, ତାଳମ୍ବ-ଦନ୍ତୀ, ଶୁଆ-ନାମା, ପଲ୍ଲବ-ଆଖି, ମନ୍ଦାର ଓଠୀ, ପଦ୍ମ-ବନ୍ଧା, ସିଂହ-ଅଶ୍ୱା ବା କଦଳୀଗଛ ଜୟା ନୁହେଁ । କାଳୀଟା ହେ କାଳୀଟା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଗୁଣଗୁଡ଼ାକ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର । ଅର୍ଥାତ୍ ……ସେ ମୋ ଗୋଡ଼ ହାତ ଘଷିଦିଅନ୍ତି, ମତେ ସାତ ଦିଅଣ ନଅ ଭଜା କର ଗ୍ରାସକୁ ଗ୍ରାସ ଗିଳିବାକୁ ଦିଅନ୍ତି, ମୋର ହୃଦୟକୁ ନିଜ ହେଲେ, ସେ ବସି ସକାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ଅତଏବ, ଗୋଷ୍ଠୀତୋଷା ଯୁବଗତିଏ ଦେଖିଲେ, ମୁଁ କଣଆଖିରେ ଚାହିଁ ଫାଟି ନିଶ୍ଚାସଟିଏ ପକାଇଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ପ୍ରିୟା ସୁନ୍ଦରୀ । ଏହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମାତ୍ର ଭିତରେ ଟିକିଏ ସ୍ପର୍ଶ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଯେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ସେଇଟା ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବାହାର ଚକଚକ ଓ ଭିତର ଗୁଣ ଉଭୟେ ସୁନ୍ଦର । ତେବେ କଥା କ'ଣ କି, ବାହାର ଚକଚକଟା ଆଖିକୁ ଭଲ ଦେଖାଯାଏ, ଆଗ-ହୋଇ ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ଭିତର ମାଲଟୀକୁ ଖୋଜି ବାହାରକରିବା ପାଇଁ ଟିକିଏ ଯେଉଁ ଦରକାର । ପ୍ରିୟା ଯଦି ମୋର ସୁନ୍ଦରୀ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ତା’ହେଲେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦି’ରୁ ଖଡ଼ୁମୁଷା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିବାକୁ ମୁଁ ରାଜିଅଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରିୟା ତ ମୋର କାଳୀ । ସେ ଚାହିଁ ଯେ, ମୁଁ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଭଲପାଏ, ସେ ମୋର ଅନୁଗ୍ରହ । ଅତଏବ, ଦି’ରୁ ଖଡ଼ୁମୁଷା ଦବାଉଳି ଯୋର ତାଙ୍କର ନଥାଏ, କି ତାଙ୍କଠାରୁ ଖଡ଼ୁମୁଷା ଖାଇ ପିଠି ଆଉଁସି ଦେବାର ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ମୋର ପଡ଼େନାହିଁ । ସେହି ହେତୁରୁ କବିଙ୍କୁ ବାହାର ଚକଚକଟା ଆଖିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ବିଚର କବି ଦଶବର୍ଷ ଗର୍ଭ ବେଦନା ସହ ଜନ୍ମ କରେ ଗୋଟିଏ ସାହୁକାରୀ । ତା’ ଶରୀରରେ ପୁଣି ଲେଖା ଯେ ସେ ହବ ଆମ ‘ପଞ୍ଚ କନ୍ୟା’ରୁ ଗୋଟିଏ । ଦାଣ୍ଡରେ ହାଟରେ ଯେ ଦରକାରକଲ, ସେ ହେବ ତା’ର ପ୍ରଣୟିନୀ । ପଛସା ଦଶ ନ ଦବାର କଥା ନାହିଁ । ହେଇ ହେଇ ଏ… ପ୍ରଣୟୀଗୁଡ଼ାଙ୍କର ‘……’ ସବୁଠାରୁ ବେଶ । ଅତଏବ, ବାହାର ଚକଚକଟା ନ ଥିଲେ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏତ ବାପ ପେଟରୁ ବାହାରି ଜଣେ ଅଧେ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ଦୁଆରେ ଅଧ୍ୟାପଡ଼ି ଶେଷରେ ଯାଏ ବାପାଙ୍କ ବସ୍ତାନକୁ, ନହେଲେ ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ହାତ ଏଡ଼ି ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରିପଡ଼ି ମଧ୍ୟ ବହୁ ଦୋକାନର ଅଲିଆ ଗଦାରେ । ତେବେ ବାହାର ଚକଚକ ଫେରେ ଅନେକପ୍ରକାର । ଲୁଗାପଟା ପିନ୍ଧିବାକୁ ବାହାର ଚକଚକ କହନ୍ତି, ଗୋଷ୍ଠୀ

ତୋଷା ରୂପକୁ ମଧ୍ୟ ବାହାର ଚକଚକ କହନ୍ତି । ମୁଁ ଏଠି ଏହି ଗୋଷା ତୋଷା କଥା କହୁଛି । ଲୁଗାପଟା କଥା ତ କବି ହାତରେ ନଥାଏ, ସେ ପ୍ରକାଶକ ହାତରେ କଥା । ଝିଅ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଗଲବେଳେ ଯଦି ଉଣାରୁଣୀଟା ଫେସନ୍‌ବାଲା ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ଝିଅକୁ ଭଲକରି ଫେସନ୍‌ବାଲା ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇ ଗ୍ରହଣଦେବେ । ନହେଲେ କାଣିଆ କରୁ, ମେଥ୍‌ ଲୁଗା, ନୋଥ, ବସୁଣି, ହଲଦୀ…… । ଆମ ପ୍ରକାଶକ ଉଣାରୁଣୀମାନେ କି ରୂପରେ ଆମ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଦାଣ୍ଡକୁ ଗ୍ରହଣଦେବେ, ସେ ସେକଥା ଜାଣନ୍ତି । ଆମେ କାଣ୍ଡ, ଦହର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ଚତୁର ଜନ ସେହି ହେତୁର ଦହର ଚହଟ ଚିତ୍କଣିଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଏ । ସାହୁକାର ଦହ ହେଲେ ଭାଷା ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା ଗୁରୁତ୍ବ ହେଲେ ତା’ର ଲବଣ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଚିତ୍କଣିଆର ରୂପ, ଆଉ ଲବଣ୍ୟ ଆଖିପାରେ କବି—ଏକା ମିଛକଥା ବା କଳ୍ପନା ବଳରେ । ଆମ ଦେଶ କବିମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ, ଭାଷା ଯଦି ଲଳିତ ହୁଏ ତା’ହେଲେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଗଲା । ଏହିଟା ହେଲେ ଅସତ । ଖାଲି ଲଳିତ ଭାଷା ପୁଷ୍ପେ ତ’ପୁଷ୍ପା ପାଇଁ ହେଲେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଯୁଠି ଶହ ଶହ ପୁଷ୍ପା ଲେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେଠାରେ ଲଳିତ ଭାଷା ପଡ଼ୋଶୀ ଶଅରକୁ ଝରଣାର କୁକୁକୁକୁ ପରି ଚିଟା ଲାଗିବ । ଲଳିତ୍ୟ ଦରକାର, କିନ୍ତୁ ଲଳିତ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ନୁହେଁ । ଭାଷା ଛଇଲ ହେବା ଦରକାର । ସତ୍ୟବାଦୀ ବ୍ରୋପୀନାଥଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଲଳିତ, କିନ୍ତୁ ସେ ନିର୍ଜୀବ, ଅରେ, ତ’ ଅରେ, ଫେସନ୍‌ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପସ୍ଥେର କରାଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ, କୌଠି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପରୁର, ସେ ଯାହା ମୂର୍ତ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ କହୁବେ ସେଥିରୁ କବିତା ବାହାରବ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ଜୀବ । ନିର୍ଜୀବ ମୂର୍ତ୍ତିରୁ ‘ନିତି ଦେଖୁଥିଲେ ପ୍ରୀତି ବଢ଼ୁଥାନ୍ତା’ ଅର୍ଥବ ନାହିଁ ।

ନବସ୍ମରତ—(୩୪)

ସୁ—୭୭୫

ମିଛକଥା (୨)

(ପୁରୀନୁବୃତ୍ତି)

ଜାଅନ୍ତା, ଛଇଲା ଭାଷା ମିଛକଥାରେ ମୃତର ପ୍ରାଣ ପୁଟାଇବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ତୁମେ କହୁବ, ଭାଷାଟା ପୁଣି ଜାଅନ୍ତା, ତା' ଉପରେ ପୁଣି ଛଇଲା ହବ କମିତ ମ ? ମୁଁ କମିତ କହବ ଭଲ ? ଏକା କବି ଜାଣେ, କିନ୍ତୁ କବି କହୁପାରିବ କି ନାହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ଭେଦ ସନ୍ଦେହ । କୌଣସି କବି କେବେ କହୁବାର ମୁଁ ଶୁଣିନାହିଁ । କେବଳ ରସାନ୍ତ କହୁବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଖାଲି ଅଲିଆଗଦା ମାଲ । ଯାହା ଗାଉଛନ୍ତି, ତା'ଠାରୁ ତେର ପୁଅକ ଓ ତେର ନିକୁଷ୍ଠ । ଧର, ମୁଁ କହୁବ, ତୁମେ ବଡ଼ ଆଶାକରି ବସିବ, ପଡ଼ିଶା ଘରର ସେହି ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିମାଟି ତୁମର, ଆଜି ଏଇ ଜୀବର ଗୁପ୍ତତା ରହିବେ, ଏଇ ଲତା କୁଞ୍ଜିତଳ ଆସନଟି ଉପରେ ବସି ତୁମ ପଟାପରି ପ୍ରତି ଉପରେ ତା'ର ସଜମୂଳ ମୁହଁଟି ରଖି କେତେ ମନମୋହନୀୟ କଥା କହୁଥିବ । ତୁମେ କୁମାରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେତ ଅନୁସାରେ କୁଞ୍ଜି ତଳେ ରହିଛା ଯାଏ କାନ୍ତି ବସିବ । କିଶୋରୀ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ରହିଛା ପାହୁଗଲ । ତହିଁ ଆରତନ ସକାଳୁ ନିଦ୍ରା-ଅଳସ ତୁମ ମୁହଁରୁ କ'ଣ କଥାଟା ବାହାରି ପଡ଼ିବ, ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ କହୁପାରିବ ? କହୁବ କି “Oh, damn ?” ନା, କହୁବ, “ମୁଁ କେତେ ରାଧିକାଏ ହୋ, ଏ କାଳର ଟୋକାଟା କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି କେତେ ହୃନ୍ତସନ୍ତ ନହେଲି ?” ଅବା ଭାବିବ “ହଉ, ଆସିଲ ନାହିଁ ତ, ମୁଁ ଯେବେ ତାକୁ ଆଉ ଦିନେ କଥା କହୁଛି ?” ନା, ଆଶଙ୍କା କରିବ ଯେ “ତା' ଦହ କଣ ଖରାପ ହେଲପରା, ସେଇଥପାଇଁ ଆସିପାରୁନା ନାହିଁ । ଯାଏଁ ବୁଝିଆସେ ।” ସ୍ୱା' ଭିତରୁ କେଉଁ କଥାଟା ଯେ ତୁମ ଗୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିବ, ତା' ବୋଧହୁଏ ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ କହୁପାରିବ ନାହିଁ ।

ତେବେ ସତରେ ଯେବେ ତୁମ ଭାଗ୍ୟରେ ଏ ଆଶା କାମୁଡ଼ା ପଡ଼ିଥାଏ ଆଗରୁ, ଆଉ ସେତେବେଳେ ତୁମ ପାଟିରୁ ଯେ କଣ ବାହାରି ପଡ଼ୁଥିଲା, ସେ କଥା ଯଦି ତୁମର ମନେଥାଏ, ତାହେଲେ ତୁମେ କହୁପାରିବ । ତୁମ ଜୀବନରେ ବୋଧହୁଏ ଏପରି ଘଟିବ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ କେତେବେଳେ କେଉଁ ଭାବ ଆବେଗରେ କଣ କହୁପକାଇବ, ତାକୁ କଣ ମନେରଖିବ ଯେ ତାପରେ ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ସେତେବେଳେ ପରୁଷ-ହେଲେ ସେଇ କଥାଟା କହି ପକାଇବ ? ବିଶେଷରେ ଭାବର ଆବେଗ ଯାହା, ନିଶା ଖାଇବା ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ନିଶା ଦାଉରେ କିଏ କଣ ପଦେ ଅଧେ କହୁଦେଲା, ନିଶା ଛାଡ଼ିଲେ କଣ ତା ମନେଥାଏ ? ସେହିପରି ଭାବ ଆବେଗରେ ଯାହା କହୁହୋଇଗଲା,

ତା କଣ ମନେରହେ ? ଭ୍ରମର ଆମର ମନେ ରହୁ ନ ପାରେ, କିନ୍ତୁ କବି ସେଗୁଡ଼ିକ ଗଣ୍ଠିଧନ କରି ବାନ୍ଧି ରଖିଥାଏ । କବି ବା ସାହିତ୍ୟିକ ଗୋଟାଏ ଅଭୂତ କଳ୍ପ । ସେ ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚୟ ଲତାଟି ପରି ସଂସାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଶ୍ବାସରେ ଚମକିପଡ଼େ, ଥରିଉଠେ । ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ କଥାଟିକରେ ତା ହୃଦୟରେ ପ୍ରବଳ ଝଟ୍ଟା ଚୋଟାନ ବହୁଥାଏ । ସେ ଭବାବେଶରେ ତାଙ୍କ ପକାଏ “I faint, I die”—“ମୋ ହୃଦୟ କଣ ହୋଇଗଲା, ମୁଁ ମରିଗଲି ।” କିନ୍ତୁ ତାର ହୃଦୟ ସେପରି କୋମଳ, ତାର ବୁଦ୍ଧି ସେହୁପରି କଠିଣ । ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କଠାରେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ହୃଦୟ ସେପରି ହାତ ଧରିବଣ ହୋଇ ଚାଲିଥାନ୍ତି, କବି ବା ସାହିତ୍ୟିକଠାରେ ସେପରି ନ ଥାଏ । ତାର ବୁଦ୍ଧି ତାର ହୃଦୟଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ କାମ କରୁଥାଏ । ଭବାବେଶରେ ସେତେବେଳେ ତାର ହୃଦୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠେ ତାର ବୁଦ୍ଧି ସେତେବେଳେ ଲେଖନ ତାଳପତ୍ର ଘେନି ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାଟି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୁଞ୍ଜାଣିଟି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗିଟି ଲେଖି-ପକାଉଥାଏ । ଆଉ ସେ ଲେଖା, ଗ୍ରାମୋତ୍ତାନ୍ ରେକର୍ଡ ପରି । ଟିକିଏ ଗୁରୁ ଦେଲେ ହିଁ ଠିକ୍ ସେହି କଥାଟି ବାହାରିପଡ଼ିଲା । ଏଇ ହେଲା କବିର ବା ସାହିତ୍ୟିକର ବିଶେଷତ୍ବ । ସେହି ହେତୁରୁ କୌଣସି କବି ବା ସାହିତ୍ୟିକ କେବେ କୌଣସି ଦେଶରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ‘ପୁରୁଷ ଭ୍ରମର ଜାତି’ ବୋଲି ପୁରୁଷ ଜାତିର ଏ ସେ ନିନ୍ଦା, ତା’ପାଇଁ ଏ କବି ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ଦାସୀ । ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ତାର ଗର୍ବ, ତାର ପିଲାବିଳାସ ନେଇ ବୁଝିରହେ । ପର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଗୁଞ୍ଜିବାପାଇଁ ତାର ବେଳ ନ ଥାଏ କି ମନ ନ ଥାଏ, ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ କବି ସେ ସବୁବେଳେ ନୂଆ ନୂଆ ଅନୁଭୂତି ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ । ସେ କାହିଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଣୟିନୀର ପଣତକାନରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିବ ? ତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ‘ଦୈର୍ଘ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ଅବାସ୍ତି ନିରୁଦ୍ଧା, ସୈବସା ଚଳନ୍ତି ଯାନ୍ତି ହିଁ ଚିତ୍ତମ୍ ।’ ତାର ମନ ସେହିଆଡ଼େ ଯାଏ, ସେ ସଂସାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଭଲ ହେଉ, ମନ୍ଦ ହେଉ, ସେହି ହିଁ ତାହାର ସ୍ବର୍ଗ ।

କାଳିଦାସ ଆମ ସମ୍ମୁଖେ କବିଙ୍କର ମଉଡ଼ମଣି । ସେ ମଲେ ବେଶ୍ୟା ଘରେ । ସେକ୍ଷପିୟୁର ଜଣକୁ ବାହାହେଲେ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟପାଇଁ ଝୁରୁ ଝୁରୁ କେତେ କବିତା ନ ଲେଖିଗଲେ ! ସେହି ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ରାପ୍ରବୟସୀ ବାଳିକାକୁ ପ୍ରେମରେ ଭୁଲାଇ ତା ଇଚ୍ଛୁଲୁରୁ ନେଇ ବାହାହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ ଅନୁଭୂତି ସରିଗଲା । ସୁଖି ନୂଆ ଅନୁଭୂତିପାଇଁ ସେତେବେଳେ ମନ ଖେଳିଲା, ସେ ତାକୁ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଉଡ଼ିଗଲେ ଆଉ ଫୁଲକୁ । ଦାକରନ୍ ତାଙ୍କ ଡର କୁଆନରେ ନିକର ଜୀବନ ପ୍ରତିଫଳିତ କରି ଯାଇଗଲେ । ଏପରିକି ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ନୈତିକ କବି ମିଲ୍ଟନ ଓ ଡ୍ଲାଟ୍ ସ ଓ ଡ୍ଲାଟ୍ ମଧ୍ୟ ଏହି ‘ଫୁଲୁ ଫୁଲେ ଉଡ଼ି ଚାଲେ ଭ୍ରମର’ ନାତିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇନାହାନ୍ତି ।

ଏଇ ଭାବୁକ ଓ ସାହାଯ୍ୟକମାନେ ପୁରୁଷ ଜାତିର ଅଳଙ୍କାର ଆଉ ଏହିମାନଙ୍କର ଅସ୍ଥିର ମନ ହେତୁରୁ ତମେ ସବୁ ପ୍ରତିଦିନ ଆମ ପ୍ରଶସ୍ତିମାଙ୍କ ପାଖକୁ ଉଲ୍ଲୁଗୁଣା ପାରି ଯେ ‘ପୁରୁଷ ବ୍ରହ୍ମର ଜାନ ।’ କିନ୍ତୁ ସାହାଯ୍ୟକର ଏହି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅନୁଭୂତି ପାଇବାର ଆଗ୍ରହ ନ ଥିଲେ, ସେ ମିଛକଥାଟାକୁ ଏପରି ସଜେଇଗୁଜେଇ ସତ କରି ଥୋଇପାରନ୍ତା ନାହିଁ । କବିର ଭାବରେ ଅନୁଭୂତିର ଏଇ ଶ୍ରୀମୋହୋନ୍ ଯେତେବେଳେ ବାଜିଉଠେ ସେତେବେଳେ ସେ ଭାଷା ଜାଣନ୍ତା ହୋଇପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ କବି ଯେତେବେଳେ ନିଜର ଅନୁଭୂତି ବାହାର କଥା ଲେଖିବାକୁ ଯାଏ, ସେତେବେଳେ ତାର ଭାଷା ମଲା ଭାଷା । ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଏ — ସେଲିଙ୍କର ସୁଦ୍ର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରେମର କବିତା । ସେ ପ୍ରେମର ଅନୁଭୂତି ଯଥେଷ୍ଟ ପାଇଥିଲେ । ସେହି ହେତୁରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର, ବଡ଼ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ, ଆଶା ଓ କଲ୍ପନାର ପଡ଼ିଆ ଉଠିଆ କୁଆର ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ତାଙ୍କର ପାଠ । ସେହି ହେତୁରୁ ତାଙ୍କର ‘Ode to the west wind’ ଗୀତଟି ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର । କିନ୍ତୁ, ସମାଜମତି ଓ ରାଜମତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନଥିଲା ବଡ଼ କମ୍ ଆଉ ଅନୁଭୂତି ଥିଲା ତା’ଠାରୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ । ସେହି ହେତୁରୁ ତାଙ୍କର Prometheus Unbound ବା Epipsychidion ବଡ଼ ନିରାଶ, ବଡ଼ ମାରସ । ସେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଥିଲେ ହୃଦୟର ଆବେଗରେ ନୁହେଁ, ମସ୍ତିଷ୍କର ତାଡ଼ନାରେ । କାଳିଦାସ ଥିଲେ ପ୍ରେମର ପୁରୋଦ୍ଧତ । ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ପ୍ରେମର ଧୂଳି ଯେପରି ସୁନ୍ଦର ଶୁଭୁଥିଲା, ଅନ୍ୟ କହୁ ସେପରି ସୁନ୍ଦର ଶୁଭୁନାହିଁ । ଧର, ଶକୁନ୍ତଳାର ପ୍ରଥମ ଶ୍ଳୋକ । ଏ ହେଲା ଧର୍ମଭାବ, ଭାବର ସ୍ଥଳ । ‘ଯା ପୃଷ୍ଠି ପ୍ରସ୍ତୁତାୟା ବହୁତ ବିଧୂତଂ ଯା ହବିର୍ଯ୍ୟାତ ହୋତ୍ରୀ’ ଇତ୍ୟାଦି । କାଳିଦାସ ଯଦି ତାଙ୍କ ସ୍ଵାଧୀନ ହୃଦୟରେ ବନ୍ଦନା ବୋଲିଥାନ୍ତେ, ତା’ହେଲେ ଲୋଧହୁଏ ସେ କାମଦେବଙ୍କ ବନ୍ଦନା କରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟ ଦରକାର କରିଥିଲା ଯେ ନାଟକର ଆଦ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଭାବର ବନ୍ଦନା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ଲେଖିଲେ, ତାଙ୍କର ସେହି ଭାଷା ସହିତ ‘ନ ଝଳୁ ନ ଝଳୁ ବାଣଃ ସନ୍ନିପାତୋଽସୁ ମସ୍ତିନୁ ।’ ଶ୍ଳୋକଟିର ଭାଷା ଭୁଲ୍ଲନା କଲେ ଆପଣମାନେ ଦେଖିବେ ଗୋଟିକର ଭାଷା ମୃତ, ଆଉ ଗୋଟିକର ଭାଷା ଜୀବନ୍ତ । କେହି କେହି ହୁଏତ କହି-ପାରନ୍ତୁ ଯେ ଧର୍ମଭାବର ଶ୍ଳୋକ ବା ଗୀତ ଟିକିଏ କର୍କଶ ନହେଲେ ତାହାର ସ୍ଵାଭାବିକତା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ଖାଲି ଭୁଲ କଥା । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ-ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଓ ମୋହମୁନ୍ଦରର ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ସେ ଭାବ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମଭାବ, ମାରସ ଶୁଷ୍ଟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଭାବ । ତଥାପି ‘ତବ କର କମଳେ ବର ନଈ ମଭୂତ ଶୃଙ୍ଗ ।’ ବା ‘ନଳିନୀ ଦଳରତ ଜଳମିବ ତରଳଂ,’ ପଦଗୁଡ଼ିକ କେଡ଼େ ଲଳିତ, କେଡ଼େ ମଧୁର, କେଡ଼େ ଜୀବନ୍ତ ।

ତେବେ ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ସେଥିରୁ ଯେପରି କେହି ମନେ ନ କରନ୍ତି ସେ ଜୀବନ୍ତ ଭାଷାମାନେ ଲଳିତ ଭାଷା । ଭାଷା ଲଳିତ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ମନକୁ ଭୁଲି ନ

ପାରେ । ଯାହା କାନକୁ ଭଲଲଗିବ ସେ ଯେ ମନକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଭଲଲଗିବ, ଏପରି ଭାବିବା ଅନ୍ୟାୟ । ଭାଷା ଯେତେବେଳେ ମନକୁ ଓ କାନକୁ ଭଲଲଗେ ସେତେବେଳେ ସେ ଜୀବନ୍ତ । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ, ଆପଣମାନେ ଦେଖନ୍ତୁ, ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ କଳା ମାଣିକ ଗୁଣଟା—

“ନେଲୁନାହିଁ କାହିଁପାଇଁ ତୋ କଠାଉ ଛତା
ବନେ କଣ୍ଟା ଲାଗି ପଦେ ହେବ ଗୁରୁବ୍ୟାଧି,
କଳାମାଣିକରେ ।”

ଅଥବା

“ସୁଦାମା ପାଣିକ, ଧରି ସେ ପୁଣିକ, ମମତାରେ ପୁଛେ ଥିଲୁ କାହିଁ
ଗୋବିନ୍ଦ ପାଶରେ, ଥିଲୁ ଏ ଭାଷରେ ପୁଲକ ଉଠଇ ଶୂନ୍ୟମୁହିଁ
ଆହେ ଗିରିଧାର, ନନ୍ଦ ଗ୍ରାମ ଯାଏ ଯେତେ ନାଶ
ତାଙ୍କ ପଦ ଧରି, ବୋଲେ ବିମ୍ବାଧର,
ଭୂମ୍ଭ ମୋର ଗୁରୁଜନ ପରି ।

ଏ ପଦଗୁଡ଼ିକ ସହଜ ଭଞ୍ଜିଙ୍କର—

“ଦେଖି ନବକାଳିକା, ବକାଳିକା ମାଳିକା, ଆଳିକାଳିକା କାନ୍ତ ସ୍ବର ।”
ଜଞ୍ଜାଳ ପଦମାନଙ୍କର ତୁଳନା କଲେ ଆପଣମାନେ ବୁଝିପାରିବେ ଯେ ସାମନ୍ତ-
ସିଂହାରଙ୍କ ପଦାବଳୀ ଯେପରି କାନକୁ ଭଲଲଗେ, ସେହିପରି ମଧ୍ୟ ମନକୁ ନିଶ୍ଚୟ,
ଅତ୍ୟବ, ତାହା ଜାଅନ୍ତା ଭାଷା, ଆଉ ଭଞ୍ଜିଙ୍କର ପଦାବଳୀଗୁଡ଼ିକ କାନକୁ ଭଲଲଗେ,
ପାଠକର ଗୁଚ୍ଛିତ୍ତ ସ୍ପର୍ଶା କରେ କିନ୍ତୁ ମନକୁ ଛୁଏନାହିଁ । ଅତ୍ୟବ, ଠିକ୍ ଜୀବନ୍ତ
ନୁହେଁ । ଭଞ୍ଜିଙ୍କର ଏ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ପରେ କହିବି ।

ତାପରେ ଭାଷା ଖାଲି ଜୀବନ୍ତ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ଶୁଣିବେ
କେତେ ଜାଅନ୍ତା ଟୋକା ଯିବାର ଦେଖୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କାହା ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର ନଜରଟା
ବେଶୀ ଯାଏ ? ସେ ଟୋକାର ଛଇଛଟିକ ବେଶୀ, ଆପଣଙ୍କ ଶବ୍ଦ ନଜରଟା ଚମକି-
ଯାଏ ତାହାର ଆଡ଼କୁ । ସେହିପରି ଭାଷା ଛଇଲା ନହୋଇ ଖାଲି ଜୀବନ୍ତ ହେଲେ
ମନୁଷ୍ୟର ଆଦରଣୀୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ତେବେ ଛଇଲା ଭାଷା ବୋଲି ମୁଁ କାହାକୁ
କହୁଛି ? ଯେ ଭାଷା ପଢ଼ିଗଲେ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଛବି ଆଙ୍କିଯାଏ । ଆପଣମାନେ
କହିବେ ଗୋଟାଏ ବିଷୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢ଼ିଲେ ତାର ଛବି ତ ମନରେ ଆଙ୍କି ହୋଇଯିବ
ଆପଣା ଗୁପ୍ତ, ସେଥିରେ ପୁଣି ବାହାଦୁର ଗୋଟାଏ କଣ ? ସ୍ବା ବା ନ ଥାଏ କେଉଁ
ସାହାଯ୍ୟରେ ? ଏଇଠି ଟିକିଏ ଭୁଲକଲେ ଆପଣ । ଧରନ୍ତୁ ଏଇ ପଦଟା ‘ପଞ୍ଚତ
ପ୍ରମାଣେ ପଢ଼ିଅଛୁ ଦୁଃଖାସନ’—ଏଠାରେ ଗୋଟାଏ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆହୋଇଛି । ଏହା
ଗୋଟାଏ ଛବି ଆଙ୍କିପାରୁଛି । ଅତ୍ୟବ ଏ ଭାଷା ଛଇଲା । ପଞ୍ଚତ ବୋଲିଲେ ଆମେ

କଣ ମନେକରୁଁ ? ଗୋଟାଏ ମସ୍ତକ ଉଡ଼ି ଜନପଥ, ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଅଛି, ବାଦ ଭଲୁ ଅଛି । ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଦୁଃଶାସନକୁ ମାଡ଼ିବସିବନ୍ତି । ଦୁଃଶାସନ ଭୂଇଁରେ ଚତୁର୍ପଟାଙ୍କ ହୋଇ ପଡ଼ିବନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପବିତ୍ର ଶବ୍ଦଟି ଦେଇ ଆପଣ ମନରେ କି ଚିନ୍ତା ପାଇଲେ ? ଏପରି ଗୋଟାଏ ଉପମା ଦେବା ଯାହା, “ଅମୃତଛଟା ପାଣିପରି ବୋହୁଗଲ” କହୁବା ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ଭାଷାକୁ ଛବିଲ କରାଯାଏ ତିନୋଟି ଉପାୟରେ । ୧ମ—ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପମାର ପ୍ରୟୋଗ, ୨ୟ—ଶବ୍ଦଚିତ୍ର, ୩ୟ—ଉପମା ଉପମେୟ ନଦେଇ ମଧ୍ୟ ଖାଲି ସାଧାରଣ ବସ୍ତୁକୁ ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର—

“ଭଞ୍ଜ ରଦନେ ବସନାଞ୍ଜଳ

ତଡ଼ିଛନ୍ତାରୁ ହୋଇ ତଞ୍ଜଳ

ବଳା ଶିଞ୍ଜିତ କରି ପ୍ରବଳ

ପଳାଇ ଯା ମଣ୍ଡିଦେଲୁ ଯାଇ ମଣ୍ଡପ ସୀମା ରେ ।”

ଏହି ପଦଟିରେ ଏ ଚଳପ୍ରଚାର ଉପାୟରେ ଭାଷା ଛଇଲା ହେବାର ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ପ୍ରଥମ ଓ ଶେଷ ଦୁଇ ଧାଡ଼ିରେ ୩ୟ ଉପାୟଟି, ଦ୍ଵିତୀୟ ଧାଡ଼ିରେ ୧ମ ଉପାୟ ଓ ତୃତୀୟ ଧାଡ଼ି ‘ବଳା ଶିଞ୍ଜିତ କରି’ ରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଉପାୟ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ, ଭାଷା ଓ ଗୀତଟି ଏପରି ଛବିଲ ହୋଇଛି ଯେ, ଅରେ ପଡ଼ିଗଲେ ବା ଶୁଣିଗଲେ ଜେମାଙ୍କର ଅବକୃତ ଆକୃତି ଆଖି ଆଗରେ ଚଢ଼ୁଟିଯାଏ । କଥାଟା ତ ଅତି ସାଧାରଣ । ରକାଦର ଝିଅ ଗାଧୋଉଛନ୍ତି, ଦହରୁ ମୁଣ୍ଡରୁ ଲୁଗା ଖସିଯାଇଛି । ଏହୁପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଅତର୍ଜିତ ଭାବରେ ଜଣେ ଲୋକ ଅଥବା କବି ପଶିଯାଇଛନ୍ତି । ଜେମାଙ୍କ ଆଖି ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ସେ କାତର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଖି ଛନଛନ ହୋଇଗଲା । ସେ ଦାନ୍ତରେ ଲୁଗାଟା ଛୁଇଁ ଉପରକୁ ଭଞ୍ଜନେଇ ତରବର ହୋଇ ମଣ୍ଡପଆଡ଼କୁ ଚମକିଗଲେ । ଏଇ ତ ହେଲା ମୋଟକଥା । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହୃଦରୁ ଲୁଗାପଟା ଖସି ଯାଇଥିଲାବେଳେ କୌଣସି ପୁରୁଷର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଗଲେ, ସେମାନେ ସେ ଦାନ୍ତରେ ଲୁଗା ଭଞ୍ଜି ଛୁଇଁ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାନ୍ତି—ଏ ଜନପଟା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମନେରଖିବି ଯେ, ସେ ସିନା ଏ କଥା ଗାଇବ, ସେ ଦେଖିନାହିଁ ସେ କାହୁଁ ଗାଇ ପାରିବ ଏପରି ? ସେହୁପରି ସେତେବେଳ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ତ୍ରୀର ସେ ସେ ଚଳିତ ଗୁହାଣୀ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବ । ଆଉ ପୁନାଗୋଷ୍ଠ ତରବର ହୋଇ ପଳାଇଗଲାବେଳେ ସେ ଚଳୁଛି ଝଟକ ଦିଶିଯିବ, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିବ, ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ତାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ସେ ଭାଷା ହବ ଛଇଲା । ଅତଏବ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଲୁଁ, ଭାଷାକୁ ଜୀବନ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତି ଯେପରି ଦରକାର, ଭାଷାକୁ ଛବିଲ କରିବାକୁ ଗଲେ ବାହାର କଥା ସେହୁପରି ଦେଖି ଶୁଣି ମନ ମଧ୍ୟରେ ଆଙ୍କିରିଶିବା ପ୍ରୟୋଗମୟ ।

ବାହାରେ ଦୁଇଟା ଜନସ୍ତ ଅଛି—ପ୍ରକୃତ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ । ଜଣେ ଇଂରେଜ ଲେଖକ କହୁଥିଲେ—“A man is the proper study of man”, ମନୁଷ୍ୟର ପଢ଼ିବା ବିଷୟ ମନୁଷ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ଲୋକର ଜୀବନକୁ ଆଲୋଚନା କରି, ତାକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି—ତା ଭିତରୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ଅସୁନ୍ଦର ବାହାର କରି ନେବା ଯେତେ କଷ୍ଟକର, ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶହେଗୁଣ ବଡ଼ ପଢ଼ିବା ତା ଅପେକ୍ଷା ଭେଦ ସହଜ; ମାତ୍ର କମ୍ ଉପାଦେୟ । ମୋର, ତୁମର, ତାଙ୍କର ଏ ସଂସାରରେ କାମ କଣ ? ପେଟ ପୋଷିବା ଆଉ ପରର ଚାହୁଁ କରିବା । ତୁମେ, ମୁଁ, ସେ, ଯେତେବେଳେ ଏକାଠେ ହୁଏ—ସେତେବେଳେ କଣ ଆମେ କାଠଯୋଡ଼ି କଲରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳାଟା କମିତ ହେବ ବା କୋଣାର୍କ ପାଖରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟଟା କମିତ ହେବ, ଏ ବିଷୟରେ କଥାବାକ୍ତୀ ହୁଅ ? ଯଦି ବା ସେ କଥା ପଡ଼େ ତାହେଲେ “ଆ, କି ସୁନ୍ଦର—ଏଇ ଅକ୍ଷର ଗୁରୁତାରେ ସେ କଥା ଚାଟିଯାଏ । ତାପରେ ପଡ଼ିଯାଏ ସେଇ ଅସରନ୍ତ କଥା—ରାମ ସେ ଟୋଳାଟା ପଛରେ କମିତ ଗୋଡ଼େଇଥିଲା, ଶ୍ୟାମଙ୍କ ଝିଅ ତାଙ୍କୁ କମିତ ଗୁରୁଲ, ହରି କମିତ ମିଛ ଭଜନ କରୁଥିଲା, ମାଗୁଣି କମିତ ଲକ୍ଷ ଖାଇଲା” ଇତ୍ୟାଦି ।

ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଏହି ଯେ ସ୍ବାଭାବିକ ବ୍ୟବହାର, ସ୍ବା ମୂଳରେ ଅଛି ସେଇ ଅନ୍ୟକୁ ପଢ଼ିବାର ବା ଆଲୋଚନା କରିବାର ପ୍ରକୃତି । ତୁମ ଆମ ଭଲିଆ ଖୁଦ୍ର ଜୀବ-ମାନେ ଅପରର ଦୁର୍ଗୁଣଟିକୁ ବାହୁନେଇ ଅଥବା ତାର କୌଣସି କଥାରେ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗୁଣର ଗୁସ୍ତା ଲାଜ୍ଜା କରି ବସୁଁ । କି ବା ଭାବୁକ ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଦୁଇଟାକୁ ବାହୁ ବସେ, ସେ କାହିଁକି କଣ କଲ, ତାହାର ପ୍ରକୃତ ମୂଳ କାରଣଟାକୁ ଖୋଲି ତାହା ବାହାରକରିବାକୁ ଯତ୍ନ କରେ । ସେହି ହେତୁରୁ କବିର ଜୀବନଟା ସବୁବେଳେ ସବୁଦିନେ ନିଷ୍ଠୁର ଯାଇଛି । ବାବୁ ହେ, ସଂସାରରେ ସଫଳ ହେବାପାଇଁ, ଧନଜନ, ଗୋପଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେଇ ଘର କରିବାକୁ ମନଥିଲେ ତୁମେ ଇଂରେଜି କୌସେନାପତି ନେଲସନ୍‌ଙ୍କ ଭଳି ଗୋଟିଏ ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଆଖିରେ ପରକୁ ଦେଖ । ଦେଖ ଯେ ରାମ ହୁଏତ ଭଲ, ନ ହେଲେ ମନ୍ଦ । ଗୁଣ ଦେଲ ପର ତା ଭିତରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଦୁଇଟାଯାକ ଦେଖନାହିଁ । ତାହେଲେ ତୁମେ ଚଳିପାରିବ ନାହିଁକି ସେ ତୁମକୁ ଭଲପାଇବ ନାହିଁ । କିଏ ଗୁହେଁ ଯେ ତାର ଜୀବନଟା ମହାଶୂନ୍ୟ, ନିରାଶ ବ୍ୟର୍ଥତା ହେବ ? ମୁଁ ଯଦି ଭଲ ଆଉ ମନ୍ଦ ଦୁଇ କଥା ହୁଏଁ, ତାହେଲେ ତ ମୋର ଭଲକୁ ମନ୍ଦ କଟିଗଲା । ମୋର ଆଉ ରହିଲ କଣ ? ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଶୂନ୍ୟ, ଗୋଟାଏ ବ୍ୟର୍ଥତା । ନା ବାବୁ, ମୁଁ ବରଂ ମନ୍ଦର ପଟ୍ଟ ତ ହେବି, ନହେଲେ ମଧୁର ସାଗର ହେବି । କିନ୍ତୁ ନିରାଶ ସମତଳ ପଡ଼ିଆ ଭୂଇଁ ହେବନାହିଁ । ହସ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ନିରାଶ ନୃଶଂସତାରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ମୁସୋଲିନି ତାଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥପରତାରେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ଗାନ୍ଧି ତାଙ୍କର ଗର୍ବରେ ବିଭେଦ ଆଣି । ଏଇ ହେଲ ସାଂସାରର

ଜୀବନ । କିନ୍ତୁ କବି—ସେ ତ ଆଉ ଏ ସଂସାରର ନୁହେଁ, ସେ ସେ ନନ୍ଦନକାନନର ଅପ୍ସରା—ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭୂମିରେ ପକ୍ଷୀକଟା ଜଟାୟୁ ପରି ଛଟପଟ ହୁଏ, ମାତ୍ର ନିଜର ଦେବତ୍ୱ ଭୁଲିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ସୁମେରୁ ପର୍ବତର ଉଚ୍ଚ ଶିଖରରେ ବସି ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଆଲୋଚନା କରେ, ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଢ଼ିନିଏ, ମନୁଷ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନି ନିଏ, ଏହି ବିରାଟ ବିଶ୍ୱ ସଂସାରରେ ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ସୁଦ୍ରୁଙ୍ଗାଟର ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରିପକାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରକାର ଯେପରି ଲୋକର ମୁହଁରୁ, ଆଖିର ଝଲସରୁ ଅଧର ଉଙ୍ଗାରୁ ତାର ଦୃଢ଼ତା ବୁଝିନିଏ, କବି ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ, ତାହାର କଥାବାଣୀରୁ ତାର ଦୃଢ଼ତା ଜାଣିପାରେ । ତାର କିଛି କାମରେ ଆସେ ସେ ? କିଛି ଆସେନାହିଁ । ସଂସାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାର ଜୀବନ ନିରର୍ଥକ । ସେକ୍ସପିୟର, ମିଲଟନ, ସେଲି, କଟସ୍, ଓପ୍‌ର୍‌ଥର୍‌ସ୍-ଓପ୍‌ର୍‌ଥର୍‌ସ୍, ବାଇରନ୍, ସ୍ପିନବର୍ଣ୍ଣି, ବ୍ରାଉନିଂ, କାଲିଦାସ, ଭବଭୂତ, ବାଣ, ସାମନ୍ତସିଂହାର, ଗାନକୃଷ୍ଣ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ନନ୍ଦନ ଏ ଯେତେ ତୁମେ ଦେଖିବ—ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜୀବନ ସଂସାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ନିତାନ୍ତ ଅସାର । କିନ୍ତୁ କବି ଦୃଷ୍ଟିରେ ସାର ଅସାର କିଛି ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ଆଲୋଚନା କରିବା ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତା ଜୀବନର ଏକ ଅଙ୍ଗ—ସେ କରିବ । ତାର ଜୀବନ ସେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସମାଜରେ ମିଶେ, ମନୁଷ୍ୟ ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରୀତି କରେ । ତୁମେ ହୁଏତ ଏଠି କହୁବ, ଏ ସବୁ ମିଛ କଥା, କାହିଁକି ନା, ସେଲି ଆଉ ବାଇରନ୍ ସମାଜ ଗୁଡ଼ି ସ୍ଥିତିରଲଗ୍ନ ହୃଦ ପାଖରେ ଲୁଚି ରହୁଥିଲେ, ଓପ୍‌ର୍‌ଥର୍‌ସ୍‌ଓପ୍‌ର୍‌ଥର୍‌ସ୍ ଲଣ୍ଡନ ସହର ଗୁଡ଼ି ହୃଦ ଜିଲ୍ଲାରେ (lake district) କୁଡ଼ିଆ ଘର କରି ରହୁଥିଲେ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ କଲିକତା ଗୁଡ଼ି ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ରହୁଛନ୍ତି । ସେ ସବୁ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ଓମାରଙ୍କ ହୃଦୟର ଯେହି ଚରନ୍ତନ ଅଭିଳାଷ—ପ୍ରିୟା ପାଖରେ ଥିବ, ସାକ୍ଷୀ ବୋତଲ ବଢ଼ାଇଦିଅନ୍ତୁ, ନୀରବ କୁଞ୍ଜ ତଳେ, ନିର୍ଜନ ପ୍ରଦେଶରେ କବି ବସି ସାକ୍ଷୀ କୋଡ଼ରେ ଭୁଲାଇଥିବ । କିନ୍ତୁ କବିର ସେ ଅବସ୍ଥା ଆସେ କେତେବେଳେ ? କବି ଆଦ୍ୟ ଯୌବନରେ ସଂସାରରେ ମିଶେ । ସଂସାର ଦେହରେ ନିଜର ଦେହ ମିଶାଇଦିଏ । ସଂସାରର ହୃଦୟରେ ନିଜର ହୃଦୟ ମିଳାଇଦିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ଦେବତା ସେ, ଦେବତ୍ୱର ଶ୍ୱବନେଇ ଆସେ ଏ ସଂସାରକୁ । ଦେବତାର ଉଚ୍ଚ ମନରେ ସେ ସଂସାରଟାକୁ ଦେଖେ । ସେଲି ଶ୍ୱବଥିଲେ, ହାର୍‌ସ୍‌ ସ୍ପର୍‌ସ୍ ଅପସରା, ଦେବତ୍ୱର ଭଣ୍ଡାର । ତାଙ୍କ ସହୃଦ ମିଶି ଦେଖିଲେ ସେ ଦେବତା ଗୋଟାଏ ମାଟି ଦିଅଁ । ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କ ଶ୍ୱବଥିଲେ—

ରାଧାପରି ରାଧା ସିନା ରେ ସଙ୍ଗିନୀ

ରାଧାପରି ରାଧା ସିନା

ପ୍ରିୟ ମାତରକ ଅଛନ୍ତି ଯେତେକ

ସବେ ପିଉଳ ସେ ସୁନା

କିନ୍ତୁ ସେ ମୋହ ଉଠିଗଲା ଅଳଙ୍କେ । ତାପରେ କବି ମନକୁ ଡାକ କହିଲେ—

“ତୁମନା ଭବ ଭୋଗ ଲୋଭରେ, ଲଭି ଧନ ପ୍ରମଦାରେ ।” ଏହିପରି ଭାବରେ କବି ଯେତେବେଳେ ଠକିଯାଏ, ସେ ଶିଖେ ଯେ, ଏଇ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି, ଏଗୁଡ଼ାକ ମାଙ୍କଡ଼ବିଶେଷ । ସେତେବେଳେ ସଞ୍ଚାର ପ୍ରତି ସବୁ ମାୟାମମତା ଏକତ୍ରଦେଇ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ନିଜ ଭିତରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜେ ବୁଡ଼ିରହେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିବା ଆଗରୁ କବି ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିକୁ ଭଲକରି ପଢ଼ି ଶୁଣି ନିଏ । ଅବଶ୍ୟ ବଶ୍ୟସଂସାରଟା ବୁଲି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ନିବାର ସୁଯୋଗ ତାର ଘଟେନାହିଁ । ସେପରି କରିବା ମଧ୍ୟ ଦରକାର ନାହିଁ । ଭାବଦ୍ରାଶ୍ଟିରୁ ଗୋଟାଏ ଚପିଲେ ଯାହା, ପାଞ୍ଚଟା ଚପିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ ।

ତାପରେ କବି ମନୁଷ୍ୟସମାଜରେ ଯାହା ଦେଖେ ତାକୁ ପ୍ରକୃତର ରୂପ ସାଙ୍ଗରେ ଭୁଲନା କରେ । ଦେଖ, ମନୁଷ୍ୟ କେତେଦୂର ପ୍ରକୃତି ପାଖରେ ନିଜକୁ ବଳି ଦେଇଛି, କେତେଦୂର ଅବା ପ୍ରକୃତର ରୂପମୂର୍ତ୍ତି ପାଖରେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବଳାଏ ରଖିପାରିଛି । ଏହିସ୍ୱର ନିଜ ମନୁଷ୍ୟର ବାହାଦୁରୀ, ମନୁଷ୍ୟର ଦେବତା । ସେହି ଦେବତାକୁ କବି ବା ଭାବୁକ ଏହାକୁହିଁ ଦେବତାର ମାପକାଠି କରି ଧରିନେଇଛି । ଯେତେବେଳେ ସେ ଏ ଦୁଇଟା କାମ କରିପାରେ ସେତେବେଳେ ତାର ଜୀବନ ସମାଲୋଚନା (Criticism of life) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ତାର କବିତା ପିଲର ନିଜ ଗୀତ ନ ହୋଇ ଅସ୍ପଷ୍ଟର ସଙ୍ଗୀତରେ ସଂସାରର ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରେ । ସେତେବେଳେ ସେ ବୋଧକରିପାରେ ଜୀବନରେ ସତ କେଉଁଟା, ଅସତ କେଉଁଟା, ଆଉ ମିଛ କେଉଁଟା । ଏ ଭାବ ଆସିବ ଯାହାର, ଏ ଜୀବନ ସମାଲୋଚନାରେ ସେ ଯେ ବାହାଦୁରୀ କରିପାରିବ, ତାର ଭାଷା ସେତେ ଲଳିତ, ସେତେ ଜୀବନ୍ତ, ସେତେ ଛବିଲ ହୁଏ । ସଙ୍ଗୀତ ଓ ସ୍ତାବନାମାନେ କହନ୍ତି, ଅଙ୍ଗେ ନ ନିଭେଇଲେ କୌଣସି ଗାୟକର କଣ୍ଠରେ ସୁସ୍ୱର ମୁର୍ଚ୍ଛନା ଆସିବ ନାହିଁ । ଗୀତର ଭାବ ସାଙ୍ଗରେ ନିଜ ଅନ୍ତରର ଭାବ ଏକ ନ ହେଲେ ଗାୟକ ଗୀତର ଶୁଣାଳୀକୁ ମରୁଆଲ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ସାହିତ୍ୟରେ ‘ସନ୍ତୁଷ୍ଟତା’ ନ ହେଲେ ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା ଓ ଭାବ ସୁନ୍ଦର ଓ ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ କରିହେବ ନାହିଁ ।

ତେବେ ଯେପରି କେହି ନ ଭାବନ୍ତି ଯେ, କବି ବା ସାହିତ୍ୟିକ ତୌକି ପକେଇ ବସି, କାଲି, କଲମ, କାଗଜ ଧରି ପ୍ରକୃତି ଓ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ସାଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ଭାସିମତ କସରତ କରେ । କବି ପକ୍ଷରେ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ବାହାସି ଓ ପ୍ରକୃତିର ରଙ୍ଗଭଙ୍ଗି ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ବୁଝାପଡ଼ା କରିବା ଯେପରି ସହଜ, ନିଜର ଭାଷାକୁ ଛବିଲ ଓ ଜୀବନ୍ତ କରିନେବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେବେ ସମସ୍ତେ ତ, ଆଉଜନ୍ମରୁ କବି ହୋଇ ନଥାନ୍ତି ! କେତେକ ସାହିତ୍ୟିକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ କି ଚେଷ୍ଟା କରି

ସାହାଯ୍ୟକ ହବାକୁ ପଡ଼େ । ଆଜିକାଲି କବିତା, ଉପନ୍ୟାସ, ଗଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି ଲେଖି ଶିଖିବାପାଇଁ ଇସ୍କୁଲ ହେଲଣି । ଏ ଇସ୍କୁଲଗୁଡ଼ାକ ଏହି କାଗଜ ସାହାଯ୍ୟସେବକ ପାଇଁ । ଏହି କାଗଜ ସାହାଯ୍ୟକଙ୍କ ସେହି ହେତୁରୁ ଶ୍ରୀମାତା କି ରକମ ଛଇଲ ଓ ଜୀବନ୍ତ କରାବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ଶିଖିବାକୁ ପଡ଼େ । ଅତଏବ, ସେ ବିଷୟରେ ପଦେଅଧେ କହିବା ବୋଧହୁଏ ଦରକାର ।

ଶ୍ରୀମାତା ଛଇଲ ଏହି ଦିନ ପ୍ରକାରରେ କରାଯାଏ—ଉପମା, ଶବ୍ଦଚକ୍ର ଓ ସାଧାରଣ ଶ୍ରୀମାତା । ଏ କଥା ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଯାଇଛି । ଉପମା ବ୍ୟବହାର କଲବେଳେ ଗୋଟାଏ କଥା ମନେରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତୁମେ ଗୋଟିଏ ସତ ଗପ ତୁମ ସାଙ୍ଗ ହରିକୁ କହଲ । ସେ ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ଖୁସିହେଲ, ତା ମନରେ ଶ୍ରୀ ଫୁଲି ଆସିଲ । ସେଇ କଥାଟାକୁ ତୁମେ ପୁଣି ଚର୍ଚ୍ଚିଆରଦନ ତାକୁ କହଲ । ତାର ଆଉ ସେ ଫୁଲି ରହିବ ନାହିଁ କି ସେ ସୁଖ ରହିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ଯଦି ସବୁଦିନେ ଅକାଳେ ସକାଳେ ସେ କଥାଟା ତାକୁ କହ, ତାହେଲେ ଶେଷରେ ସେ ତୁମକୁ ମାରିବାକୁ ଗୋଡ଼େଇବ । ସେହିପରି ଉପମା । ଯେ ଉପମା ଅନ୍ୟ କଣ କହିଯାଇଛି, ସେହି ଉପମାକୁ ପୁନଶ୍ଚକ୍ତି କରିବାରେ କବିତା ଜୀବନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ବହୁଶୂନ୍ୟ ହେତୁ ତାର ଛବିଲତା ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଧରନ୍ତୁ ରାଧାନାଥଙ୍କର—

“ମଗଧେ କଲଜେ

ଅଜେ ବଜେ ପୁଣି

ଦେଖିଛୁ କେତେ ସୁନ୍ଦର

ଏ ଯୋଗା ଚରଣ-

ଦକ୍ଷା ପଥରକୁ

ଅଛୁଟି କି କେହି ସର ?”

ଏଇକଥା ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ କହିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିମାନେ କହିଛନ୍ତି । ସେଇ କଥାଟା ରାଧାନାଥଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣି ମନରେ ବେଶି କହୁ ଆମୋଦ ହେଉନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ବିଷୟଟା କଷ୍ଟ । କିଏ ଏତେ ଏତେ କଥା କହିଯାଇଛନ୍ତି ଯେ, ଆଉ ନୂଆ ଉପମା ମଧ୍ୟ ସହଜ କଳ୍ପନ ନୁହେଁ । କଥାରେ କହିନ୍ତି ‘ବାଣୋର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ ମିତ୍ର ଜଗତ୍’ । ସେହିହେତୁରୁ ମୁରର ବ୍ୟବହାର ଆଉ କହୁ ନ ପାରି ମୁହଁକୁ ‘ଠାକାର’ ସଙ୍ଗେ ଗୁଳନା କରିଥିଲେ । ବଡ଼ପଣିତ କି ନା, ମୁହଁକୁ ଅନ୍ୟ କବିମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରସହସ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଟା କଣ ! ନା, ଗୋଲ, ଆଉ ଗୋଲ କଳ୍ପ ସଂସାରରେ କଣ ଅଛି ‘ନା’ ‘ଠ’ । ଅତଏବ ମୁହଁଟା ‘ଠାକୃତ’ । କାହିଁକି ବାବୁ, କହ ତ ପାରିଥାନ୍ତି ‘ଶକଟ ଚକାକୃତ’ । ମୁରର ହେଲେ ପଣ୍ଡିତବୋକାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ନମୁନା । ପୁରୁଣା କବିମାନେ ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ ଉପମା ବ୍ୟବହାର କରିଯାଇଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତା’ଲିଖି ହତାଶ ହବାର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବେଳେ ସଂସାର ଯାହା ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ତା ଅପେକ୍ଷା ସଂସାର ବହୁତ ଭିନ୍ନ ହୋଇଯାଇଛି । ଯାହା ତାଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଥିଲା, ତା ଅପେକ୍ଷା ବହୁତ ବେଶୀ ଆମ ଆଖି ଆଗରେ ଅଛି । ଟିକିଏ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ଆମର

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ପରମ୍ପରା ଗୁଣିବା ଅଭ୍ୟାସଟି ଗ୍ରନ୍ଥଟିର କଣ୍ଠକଣି ନିଜ ଭିତରକୁ ଗୁଣିଲେ, ନୂଆ ଉପମାର ଅଭାବ ହେବନାହିଁ । ଯଦି ନିଜାନ୍ତ ସେ କଥା ସମ୍ଭବ ନ ହୁଏ, ତାହେଲେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ନାମ ଧରିଲେ ହବ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖିଲେ ଯାହା ହୋଇବ ତା'ଠାରୁ ନୂଆ କିଛି କରିବା କଷ୍ଟକର ସେଇ ଧରଣରେ । ଅଥଚ ପାଠକର ମନ ଟାଣିବାକୁ ହବ । ସେହି ହେତୁରୁ ସେ ଏପରି ଭାଷା ଲେଖିଲେ ଯେ—ତାହା ଗୁଆଁର ପାଠକ ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ସୁଖ ଜାକର ।

“ବିଷ୍ଣୁପଦା ବିଷ୍ଣୁପଦ,
‘ଭ’କାର ଭେଦ ଶବଦ
ତରଣୀର ଗତାଗତ ତହିଁ ଉଚିତ ।”

ପଦଟା ପାଠକ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଗଲା । ପାଠକ କହିଲେ, ‘ଏ, କ’ଣଟା ଲେଖିଲ ହେ ? ଦେଖତ ହେ’ । ପାଠକ ଚକା ପକାଇ ଅଶ୍ୱାଭିଷ୍ଟ ବସିଲେ । ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲଗାଇ ପଦଟାରୁ ଅର୍ଥ ବାହାର କଲେ । ମନରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ହେଲା, ଯେପରି ସେ ଗୋଟାଏ ଗଡ଼ ଜଣି ଆସିବନ୍ତୁ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳର ସାହୃଦ୍ୟ ଲେଖିବା ସାର୍ଥକ ହେଲା । ଅବଶ୍ୟ ଆଜିକାଲି ଦାନ୍ତଭଙ୍ଗା ଶବ୍ଦନେଇ ସାହୃଦ୍ୟ ଲେଖିଲେ କେହି ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦାନ୍ତଭଙ୍ଗା ଶବ୍ଦ ନଦେଇ, ଦାନ୍ତଭଙ୍ଗା ଓ ତାନ୍ତ୍ର ଫଟାଭାବ ନେଇ ସାହୃଦ୍ୟ ଲେଖିଲେ ଆଜିକାଲି ବହୁତ ଆଦର ମିଳିବ । ଯେ ଜାଅନ୍ତା ଓ ଛବିଲ ଭାଷାରେ ସଜାଇ ମିଛକଥାକୁ ସତ କରି ଥୋଇ ନ ପାରିବ, ସେ ବର୍ଣ୍ଣାବଳୀରେ ପରି ସତ ଭାବକୁ ମିଛ ଭାବର ହାଉଦା ଉପରେ ସଜାଇ ଥୋଇପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇପାରିବ ।

ତାପରେ ଛଇଲା ଭାଷାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାୟ ଶବ୍ଦଚୟ । ଶବ୍ଦଚୟ ବୋଲିଲେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଚୟ, ଅର୍ଥ—ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ପାଞ୍ଚ କଥାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ତାହାର ଗୋଟାଏ ଛବି ପାଠକ ମନରେ ତିଆରି କରିବା । କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦଚୟ ମାନେ ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଗୋଟାଏ ଭାବର ଜୀବନ୍ତ ଚୟ କରି ଥୋଇବା । ଯେପରି—

“ତୋଳି ମୁଁ ଧରିଲେ ଗୋଳି ହୋଇଯାଉ ରୁହ ।” ଏ ସ୍ଥଳରେ ‘ଗୋଳି ହୋଇଯାଉ’ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା କବି ଖାଲି କୃଷ୍ଣଙ୍କର ନୁହେଁ, ବାଲକ ସଂସାରର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅନ୍ଧାର ଗୁଣ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଚୟ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଟେକସନଙ୍କର “Ring out the old, Ring in the new.”

ମିଛକଥା (୩)

ଶବ୍ଦଚକ୍ରରେ ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇବାର ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ଲେଖକର ନିଜ ଭାଷା ଉପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଦଖଲ ଥିବା ଦରକାର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେଖକ ନିଜ ଭାଷା କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଜାଣେ । ଦାଣ୍ଡର ରଘୁଆ ପାଶ ଓ ମଙ୍ଗୁଳିଆ ହାଡ଼ ଉଣା ଅଧିକେ ନିଜ ମନର କଥା ନିଜ ଭାଷାରେ କହିପାରେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ତା'ଠାରୁ ବେଶୀ କହିପାରୁ କି ? ଯଦି ଶାମା ପୁରାଣ ଓ ଆମ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାନ୍ତା ଯେ, କିଏ ନିଜ ଜାତିର ଭାଷା କେତେ ଜାଣେ, ଆଉ କିଏ ନିଜ ଜାତିର ବିଶୁଦ୍ଧ ଭାଷାରେ ନିଜର ଭାବ କେତେ ଜଳ୍ପ ଓ ତତ୍ପରତାର ସହିତ ପ୍ରକାଶ କରିପାରେ— ତା'ହେଲେ ଦେଖନ୍ତୁ ଶାମା ପୁରାଣ ଶହେରୁ ନବେ ପାଇଲେ, ଆମ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କବିବର, ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ, ଲେଖକ ମଉଜମଣିମାନେ ଶହେରୁ ପରାଣ ଉପରକୁ ଯାଇ-ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଆମର ଭାଷାଜ୍ଞାନ ଏତେ ଦୂର, ଆଉ ଆମେ ଉତ୍ତମ ଦେଇ ବୁଲୁ କ'ଣ ନା, ଆମେ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖୁ । ଦୁଃଖ କରୁ ଯେ, ଏ ଦେଶରେ ସାହିତ୍ୟର ଆଦର ନାହିଁ । ଦ୍ରାସ୍ତରେ, ହତଭାଗ୍ୟ ଦେଶ ! ବିଦେଶୀ ଆସିଲେ, କହିଲେ, 'What damned Country' ତାକୁ ପିଠିକ ପକାଇଦେଲୁ । ନିଜର ଲେଖକ କହିଲେ ପ୍ରକାଶନରେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ପିଠିକ ପକାଇଦେଲୁ ।

ଆମର ଅବସ୍ଥା ହେଲା ଏଇ ଯେ—ଆମେ ନିଜ ମନ କଥା ନିଜ ଭାଷାରେ କହିପାରୁନାହିଁ, ଅଥଚ ପାଠାଂଶ ପଢ଼ିବୁ—କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଦିଆ ଭାବ, ଅଜଣା କଥା, ପ୍ରାଣ ମତାଣିଆ ଧାରଣା ଆମଦାନୀ କରନ୍ତୁ । ସେଗୁଡ଼ାକ ବାହାରିପଡ଼ିବା ପାଇଁ ସେଟି ଭିତରୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧକେଉଁର । ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ନୂଆକଥା ଶିଖାଇ ପାଞ୍ଚ ସାତ ହାତ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା ମାତ୍ରେ ସାଙ୍ଗେ ନିଜ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ବଢ଼େଇ ଦେଖାଇ ହବାର ଇଚ୍ଛା ଆମକୁ କାଉଁଳି ନାଉଁଳି କରିପକାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଉପାୟ କ'ଣ ? ନିଜ ଭାଷାରେ ତ ଏସବୁ କହିହେବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଆମର ମହାରଥୀମାନେ ସଫୁଲ୍‌ଭରୁ, ବଙ୍ଗଳାରୁ, ହିନ୍ଦୀରୁ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁରୁ ସୋଡ଼ପେ ସୋଡ଼ପେ ମାଗିଆଣି ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ପରଶି ଦେଲେ । ଦେଶବାସୀ ଯଦି ସଫୁଲ୍‌ଭର ସେ ଶୋମରସ ଓ ଇଙ୍ଗୁଡ଼ ତେଲ, ବଙ୍ଗଳାର ସେ ଜାଉ ଖିରୁଡ଼ି ଓ ଚଡ଼ଚଡ଼ି ଦଡ଼ଦଡ଼, ହିନ୍ଦୀର ସେ ବିଧେ ବହଳର ରୁଟି ଓ ଲଙ୍କାମଣିକ ପଣା ଏବଂ ଉର୍ଦ୍ଦୁରୁ ସେ ଗୋମାଂସ ତରକାରୀ ସସବୁ ନ କଲେ, ତା' ହେଲେ ଦୋଷଟା ଦେଲା ଦେଶବାସୀଙ୍କର । ସେ ପୁଣି 'ମାଗି ଆଣିଲା, ଦିଅଣ' । 'ଯଦି ଜଣେ ଅଧେ କେନ୍ଦୁ କହିଦେଲା, "କାହିଁକି ରେ ବାବୁ, ଆମ ଓଡ଼ିଶୀ ମହୁର, ବେସର

କାଳିକା, ଶାକର ଏ ଧରୁର କି ଦୋଷ ଯେ, ସ୍ବାକୁ ଡୋପାଡ଼ି ଦେଇ ଆମେ ବିଦେଶୀ
 ଚଡ଼ଚଡ଼ି, ଚପାତି ଖାଇବୁ ?” — ତା’ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ କେତେ ଅଟା ପରିହାସ
 କେତେ ହସ କରୁଥିଲ, କେତେ ନାକଟେକା ମୁହଁ ମୋଡ଼ା — କ’ଣ ନା ଏଇଟା ନିତାନ୍ତ
 ଅଜବ ଗଣ୍ଡମୁଣ୍ଡଟା, ସ୍ବାର ମନଟା ଯେପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ବୁଦ୍ଧିଟା ସେହୁପରି ମୋଟ । ରତ୍ନ
 ଯେଉଁଠାରୁ ପାଇବ, ଅଳିଆ ଗଦାରୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଣିବ । ଆମର ନଥିଲେ ପଡ଼ିଶା
 ଘରୁ ବୋଉକରିବାରେ ବା ମାଗି ଆଣିବାରେ କିଛି ମାନ୍ୟ ଦୋଷ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନେ
 କରୁଚନ୍ତି, କରି ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇଚନ୍ତି । ଅତଏବ ଆମେ ନ କରିବୁ କିଆଁ ? ବିଶେଷରେ
 ବିଦେଶୀ ହୋଇ ଯଦି ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହୁତ୍ୟ ଲେଖିଲେ, ତା’ହେଲେ ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀମାତା
 ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦ ବା ବିଦେଶୀ ପଦର ଦେଖି ତାକୁ ଝୁଣି ବସିବା ନିତାନ୍ତ ‘ଖାଇ ନନ୍ଦା,
 ପତର ମାରୁ’ର କଥା ହେବ... ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଏ କଥା ଉପରେ ଆଉ କଥା ନାହିଁ ।
 ଯେଉଁମାନେ କଥାରେ କଥାରେ ଏ ଦେଶ ସେ ଦେଶ ଭାବ ଏ ଜାତି ସେ ଜାତି ଭାବ ଆଣି
 ଥୋଇବେ, ‘ପାଦେ ମୋର କୋଟି ନମସ୍କାର’ । ଅଥଚ କଥାଟା ଏପରି ସହଜ ଯେ,
 କୌଣସି ବୁଦ୍ଧିମାନ ବିବେକୀ ଲୋକ ଏ ବିଷୟରେ ଭୁଲରେ ମଧ୍ୟ ଜାତି କଥା ଆଣି ନ
 ପାରେ । ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁ ଲେଖା ହୁଅନ୍ତି । ଅତଏବ ବହୁର କଥା, ବର୍ଣ୍ଣନା, ଶ୍ରୀମାତା, ସବୁ
 ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଙ୍କ ଲାବକ ହେବା ଉଚିତ । ଯଦି କୌଣସି କଥା ଓଡ଼ିଆରେ କହୁବାର
 ଉପାୟ ନାହିଁ, ତା’ ହେଲେ ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି
 ଭାବରେ କରାଯିବା ଉଚିତ ଯେ, ପଢ଼ାଳିମାନେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ନ ବୁଝିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଷୟର
 ଭାବଟା ଧରିନେଇପାରିବେ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଉଦାହରଣ ଦେଉଁ — ‘ଭନଭନ ହେଲ
 ମନ, ଅପଘନ କମ୍ପନ ।’ ଏଥିରେ ପ୍ରଥମ ପାଦଟା ଯେପରି ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ, ଦ୍ବିତୀୟ
 ପାଦଟା ସେହୁପରି ଖାଣ୍ଟି ସଂସ୍କୃତ । ଅଥଚ ମୁଁ ଦେଖିଛି କୌଣସି ଗାଉଁଲି ଲୋକର
 ଭାବଟା ବୁଝିନେବାରେ କଷ୍ଟ ହୁଏନାହିଁ । ସେହି ପାଦଟାକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଲେଖ —
 ‘ଶିହର ଉଠିଲ ମନ, ଅଗଗଲ ତନୁ ।’ ଦେଖିବ ଅଧିକାଂଶ ଗାଉଁଲି ଲୋକ କଥାଟା
 ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ । ବିଦେଶୀ ଶ୍ରୀମାତା ପ୍ରୟୋଗ ଯେ ଆଗେ ଓଡ଼ିଆ ସାହୁତ୍ୟରେ ନ
 ଥିଲା, ସେହିଟା ଯେ ଖାଲି ଏ ଯୁଗର କଲଙ୍କ, ଏ କଥା ଆଦୌ କହୁନାହିଁ । ମୁଁ କହୁଛି
 ଏତିକି ଯେ, ବିଦେଶୀ ଶ୍ରୀମାତା ବ୍ୟବହାର ଯେବେ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର, ତା’
 ହେଲେ ସେରୁଡ଼ାକ ଓଡ଼ିଆ ବୁଣିରେ ଶୋଭା ପାଇଲପରି ଓ ଓଡ଼ିଆର ପଖାଳଖିଆ
 ବୁଦ୍ଧିରେ ପଶିଲ ପରି ହେଉ । ଆଗକାଳରେ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ଗୀତରେ ବହୁତ ବଙ୍ଗଳା
 ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଶବ୍ଦ ମିଶାଇଥିଲେ । ତଥାପି ଗାଁର ରାମା ଶାମା ଧନାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି
 ସହରର ମିଷ୍ଟର ଆର୍ତ୍ତହାଣ, ମିଷ୍ଟର ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର, ମିଷ୍ଟର ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ, ମିଷ୍ଟର ନିଶାମଣିଙ୍କ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରି ସେ ଗୀତ ବୁଝିବାରେ ଓ ବୁଝି ଆନନ୍ଦ ପାଇବାରେ ଟିକିଏହେଲେ
 କଷ୍ଟ ହେବାର ଆମେ ଶୁଣିନାହିଁ । ତା’ର କାରଣ କ’ଣ ? ଆଉ ରାଧନାଥ, ମଧୁସୂଦନ,

ପଦ୍ମଚରଣ, କାଳିନ୍ଦୀ, ବୈକୁଣ୍ଠ, ହରିଷ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସରସ କବିତା-ପାଠୁଆ କେତୁଟାଙ୍କର ଲଇତ୍ରେଣ୍ଡା ପ୍ରଡ଼ିଦେଲେ ଗାଁଗହଳରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶିପାରିଲ ନାହିଁ, ତା'ର ବା କାରଣ କ'ଣ ? ବୋଧହୁଏ ଆମର ସାହୁତ୍ୟ ମହାରଥିମାନେ କହୁବେ—“ଏ ଲେଖାର ଭାବ ଉଚିତ । ଏ ଲେଖାର କାରସାଦା ଉଚିତ । ମୂର୍ଖ ପଣାଲଖିଆ ଓଡ଼ିଆଗୁଡ଼ାକ ବୁଝିବେ କାହୁଁ ?” କଥାଟା ମୂଳରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସତ୍ୟରେ ପୁଣି । ସାହୁତ୍ୟ ଯଦି ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଚନ୍ଦ୍ର ହୁଏ, ତା'ହେଲେ କୌଣସି ସମାଜ ତା'ର ସାହୁତ୍ୟର ଅନୁପୟକୁ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଆଉ ସେ ସାହୁତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ଘିଆରି ନୁହେଁ, ସେ ସାହୁତ୍ୟ ନାମ ନେବା ଅନୁଚିତ । ପରକୁ ଗାଳିଦେଇ ଓ ନିଜର ବଢ଼େଇ କରି କଥା କହୁବା ବଡ଼ ସହଜ । ତା' ଆମ ଗୋପାଳପୁର ଗାଲୁଆ ମଧ୍ୟ ପାରିନ୍ତି । ତା'ଲଗି ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ଗୁଲକି ଦରକାର ନାହିଁ । ଆମର ସାହୁତ୍ୟସେବାମାନେ ସବୁ କଥା ପରି ଏ କଥାରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ସହଜ ପତ୍ତା ଧରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯଦି ନିଜର ଲେଖାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଲୋକପ୍ରିୟ କରିବାକୁ ଏବଂ ନିଜର ଲେଖାଦ୍ୱାରା ଜାତିର କିଛି ଉପକାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ଏ ବିଷୟଟାକୁ ଖିନିଭୁନ କରି ପସନ୍ଦା କରିବା ଉଚିତ । ଲୋକପ୍ରିୟ ପୁରୁଣା ସାହୁତ୍ୟଠାରୁ ଶୁଷ୍କା ବିଷୟରେ ଆଜି-କାଲିକାର ସାହୁତ୍ୟ କପରି ଭାବରେ ଅଲଗା ହୋଇଛି ଏବଂ କେଉଁ କାରଣରୁ ଆଜିକାଲିର ସାହୁତ୍ୟ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇପାନାହିଁ, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେଟା ଉଦାହରଣ ନେଇ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଉ ।

ପ୍ରଥମ ଉଦାହରଣଟି ହେବ—ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ‘ଜୀବନଚନ୍ଦ୍ରା’ । ଏ କବିତାଟିର ମୋଟ କଥା ହେଲା—“ଏ ଜୀବନ କିଛି ନୁହେଁ, ଭୋଗ, ବିଳାସ, ଧନ, ଜନ, ଗୋପ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, କାମିନୀ, କାଞ୍ଚନ ସବୁ ମିଛ । ସତ ଏକା ଭଗବାନଙ୍କର ଶ୍ରୀଚରଣ ।” କବି ନାନା ଉଦାହରଣ ଦେଇ, ନାନା ଉପମା ଅଲଙ୍କାର ଖଞ୍ଜି କବିତାଟିକୁ ଲେଖିଛନ୍ତି—ଯେପରି କରୁଣ ଓ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନଶ୍ରୀ ହେବ । ଠିକ୍ ସେହି ଭାବଟି ଆମର ଗୋଟିଏ ଅତି ପୁରୁଣା ଚଉତିଶାରେ ଅଛି । ବୋଧହୁଏ ପାଠକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ବାରପଣ ଏ ଗୀତିଟି ଶୁଣି ନ ଥିବେ । ସେହି ହେତୁରୁ ପଦେ ଅଧ୍ୟେ ଦେଲି—

“କହଇ ମନ ଆରେ ମୋ ବୋଲି କର,
କଳାଶ୍ରମୁଖ ବାରେ ଦେଖିବା ଗୁଲ ରେ ।
କେତେଦିନକୁ ମନ ବାନ୍ଧୁଛୁ ଆଶା,
କି ଘେନିଯିବୁ ତୋର ଛୁଟିଲେ ଘଟରେ ?
ଖଣିକି ଖଣି ତୋର ପଞ୍ଜିରାକାଠି,
ଖାଉଣ ଥିବେ ଶ୍ୱାନ ଶୂରାଳ ବାଣ୍ଟିରେ ।

ଖଟ ପଲଙ୍କେ ମନ ଶେଯାଇ ଶୋଇ,
 ଖଲ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବ ଏ ତୋର ଦେହରେ ।
 ଗଲେଣି ତୋ ସଙ୍ଗରୁ ଯେତେକ ଜନ,
 ଗଣ୍ଡିରେ ବାନ୍ଧିନେଲେ କେ କେତେ ଧନରେ ।
 ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ନାମ ଗୁଣେ ନ ବୋଲୁ,
 ଗର୍ବ ବୋହୁଣ ସଦା ଧନ ଅଜିଲୁ ରେ ।”

ଦୁଇଟିଯାକ ଗୀତ ଏକାଠି ରଖି ପଢ଼ିଲେ, ଆପଣ ଦେଖିବେ, ତହିଁଠାଟା
 ହୃଦୟର ଆବେଗଭାବ ସଂସାର ଗରାବୀ ଭକ୍ତର ଅନ୍ତରର କଥା—ବଡ଼ କରୁଣ, ବଡ଼
 ମର୍ମପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଭାବର ଆବେଗରେ ଲେଖକ ଗାଇତ । ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ
 ଭାବାବେଗ ନିମନ୍ତେ ଖୁବ୍ ଉପାଦେୟ । ଆଉ ‘ନବନବିନ୍ଦା’—ସେ ଖବ୍ ପଣ୍ଡିତଆ,
 ସେଥିରେ ବୁଦ୍ଧିର ଓ ବିଦ୍ୟାର ଯଥେଷ୍ଟ ବାହାଦୁରୀ ଅଛି, କବିତ୍ବର ସୁଲକ ଅଛି କିନ୍ତୁ
 ସେଥିରେ ନାହିଁ ଆନ୍ତରିକତା, ସେଥିରେ ନାହିଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦୟର ଆକୁଳ ଶୋକାଗ୍ରୁ ।
 ସେହିପରି ଦେଖନ୍ତୁ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଯେ କେତୋଟି ଜଣାଶୁଣା ଗୀତ—

“କ ହେଲରେ, କହୁ ତ ନୁହଇ ଭରଣରେ”
 “ଖରପ ରୁ ହେଲୁରେ,
 ସୁମା ଖରପ ରୁ ହେଲୁରେ,
 ଖେଳ ଲେଳ ଖଞ୍ଜନାନ୍ଧୀ
 କି ସାହସ କଲୁରେ ।”
 “ଗଲଣି ତ ଗଲ କଥାରେ ସଙ୍ଗାତ,
 ଗୁପ୍ତେ ସିନା ମୁଁ ତୋତେ ପଚାରିଲି,
 ବଳି ପଡ଼ିବାରୁ ବ୍ୟଥା,”
 “ସେନାଲ ଆମ୍ଭେ ଯେତେ କହୁଲୁ ଗୋ
 ସେନାଲୁ ନାହିଁ ବାଲା ପହୁଲୁ ଗୋ,
 ‘ନୂଆ ନଟ ପଟଲ ମୁକୁଟ ହେ,
 ନାହିଁ କି ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ସୁଖ ।”

ଏ ସବୁରୁ ଗୋଟିଏ କଥା ବଡ଼ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ମନରେ ବାଜେ—ଗୀତର ଅରମ୍ଭ-
 ଗୁଡ଼ିକ ଖାଣ୍ଟି ଗାଉଁଲି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲେଖା । ତା’ପରେ ଗୀତ ମଝିରେ ମଝିରେ

“ଘସୁନାଥ ନନ୍ଦନା ଅନା ଭଣିକି ମନା—
 କର କର ଯେ ଥାଉ ହୁଟି ଗୁଣ୍ଠିଲୁରେ
 ଖମଣିମଣ୍ଡଳକୁ ତୁ କର ବଢ଼ାଇଲୁରେ ।”

ଇତ୍ୟାଦି ଭଳି କଠିଣ ସମ୍ବୃଦ୍ଧିଆ ଶବ୍ଦ ଅଛି, କିନ୍ତୁ କୌଣସିଠାରେ ଅର୍ଥ ଅବୁଝା ରହେ ନାହିଁ । କାରଣ ପ୍ରଥମ ପଦରୁ ଗୀତିର ମୋଟାମୋଟି ଭାବ ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବୁଝି ହୋଇଗଲା । ତା'ପରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଯେ ସମ୍ବୃଦ୍ଧ ବା ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି, ତାହା ସାଧାରଣତଃ ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୋଗ କରାଯାଇଛି ଯେ ସେହି ସେହି ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ପାଖଆଖି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକରୁ ସମୁଦାୟ ପାଦର ଅର୍ଥ ଅନୁମାନ କରି ନିଆଯାଇପାରେ । ଯେପରିକି, “ଖମଣିମଣ୍ଡଳକୁ ଭୁ କର ବଢ଼ାଇଲୁରେ”—ଖମଣି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ହୁଏତ ଅନେକ ଜାଣି ନ ଥିବେ କିନ୍ତୁ ମଣ୍ଡଳ ଶବ୍ଦ ତାକୁ ବୁଝେଇଦେଇଛି । କାରଣ ମଣ୍ଡଳ ବୋଲିଲେ ଦେଶୀ ଭାଷାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ନହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ । ସେଇଥିରୁ ଗାଉଁଲି ଲୋକ ଅର୍ଥ କରି କହିଲେ—ଆରେ ହଁ, ହଁ,—କହିଲା କ’ଣ ନା ତୁ କେଡ଼େ ସାହସୀ ମାଇପିଟେଲେ, ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳକୁ ହାତ ବଢ଼ାଇଦେଲୁ । ବାମନ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଧରିବାର ଆଶା । କବିଙ୍କ ଅର୍ଥଟା ଠିକ୍ କରି ନ ବୁଝିଲେ ମଧ୍ୟ ହାତୁଡ଼ାରି ମୋଟାମୋଟି ଭାବଟା ସେମାନେ ଧରିନେଇପାରନ୍ତି । ଏ କବିତା ସ୍ଥାନରେ ଆଜିକାଲି କବିତାର ସ୍ଥାନ ଦେଖାଯାଉ । ମୁଁ ବିଗତ ସଂଖ୍ୟା ନବଭାରତ ଓ ସହକାରରୁ କେତୋଟି ପଦ ଦେଉଛି । ଲେଖକମାନେ ମତେ ଅନୁଗ୍ରହ କରି କ୍ଷମା କରିବେ ।

“ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଲୋକ ଲୁହଲୁ ଚନ୍ଦ୍ରବାଳେ

ଆସିଲା ନିବିଡ଼ କଦନ ଗହନ ରାତି,

ଦୂର ଦୂରନ୍ତେ ମୁକ୍ତି ଆଲୋକ ଲଗି

ଚଳ ଦୁର୍ମଦ ନବୀନ ତରୁଣ ମାତି ।

(ସହକାର, ୧୭)

ଶ୍ୟାମଳ ମାଳ ମାଳ ତମାଳ ତଳେ,

ଗୋକୁଳ ମାଳକାନ୍ତ ମଣିଷି ଝଲେ ।

(ସହକାର, ୧୭)

ମୋର ନନ୍ଦନ ବିହାର, ପାରିଜାତ ତୋଳା

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେ ମାରବ ସପନ,

ହୌବନର ଅଧ-ଫୁଟା (କେଉଁ) ଅଜଣା ଅଚିହ୍ନା,

ନିଭୁତ ମାରବେ, କଣେ ହୋଇଥିଲା ଲୀନ ।

(ସହକାର, ୧୪)

ଆମ୍ଭକାନନ ଛାଇ ପରି ତା’ର ଚିତ୍ତର ଗୁରୁ

ଆଶାରେଖା ସମ ମଧୁର ମନ୍ଦହାସ,

ପବନ ତରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶିଖରଠାରୁ

ଗତି, ସଚଳତ ଲବଣ୍ୟ ଅନୁପ୍ରାସ ।

(ନବଭାରତ, ୮୭୯)

“ଦୁଇନ୍ତୁ ଦୁର୍ଗମ ମୋ ଜୀବନର ଦୁଇପଥେ ।
ନାନୁ ମନେ ପ୍ରିୟ ସଖି, ହୃଦୟ କି କେବେ ସତେ !
ଜଣି ମୋର ତରା ବାହୁ ଦୁହର ଏ ପାଶବାରେ,
ଆଗୋ ମୋର ଧୂଳିତାର ଗୁଣ୍ଡି କି ଅନ୍ୟପାରେ ?”

(ନବଭରତ, ୧୯୦)

ଆଉ ଗୁଡ଼ାଏ ଉଦାହରଣ ଦେବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଏଇ କେତୋଟିରୁ ଶୁଣିଲେ
ଲୋକ ଗୁଣିପାରିବ ଯେ, ସୁରୁଣୀ ସାହୁତ୍ୟ ଓ ନୂଆ ସାହୁତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଛାଡ଼ି ବାଡ଼ି
କେଉଁଠି, ଆଉ କି ହେତୁରୁ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସାମନ୍ତସିଂହାର ଓ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁଳନାରେ
ଆଜିକାଲିର ଲେଖାଗୁଡ଼ାକ ସେତେ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଓ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରୁନାହିଁ ।

ଆମର ସାହୁତ୍ୟ-ସେବାମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୋର ନବେଦନ, ସେମାନେ ଶୁଣାକୁ
ଛବିଲ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ନିଜ ଜାତିର ଭାଷା ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ।
ଦେଶର ଭାଷା, ଗାଁଲୋକର ଭାଷା ବେଶି ଛବିଲ । କାରଣ ସେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଜାଣେନାହିଁ,
ବିଦେଶୀ-ଭାଷା ଜାଣେନାହିଁ । ଯାହା ଆବାହମାନ କାଳରୁ ସେ କହି ଅସିବ, ସେଇଆ
ଜାଣେ । ଆଉ ଯାହା ଦେଖିବ ସେଇଆ ଜାଣେ । ସେ ପ୍ରକୃତର ଛବି ନେଇ ନିଜ ଭାଷା
ଦିଆର କରେ । ତା’ର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଛବି । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର
ସ୍ୱଭାବ, ମନୁଷ୍ୟର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ । ଗାଁଲି ଲୋକ ଯେତେବେଳେ କହେ, ‘କଳାହାଣ୍ଡିଆ
ମୋର ଆସୁଅ’ ସେତେବେଳେ ସେ ଗୋଟିଏ ଠିକ୍ ଛବି ଆଣି ଦିଏ, କୁମ୍ଭାର ଉଡ଼ାକୁ
କଳାପୋଡ଼ା ଢାଣ୍ଡିର । ଆଉ ସେ ଉଦାହରଣଟା ‘କଜଲକଳା ବଉଦ’ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି
ଟାପକାଳୁ । କଜଲ ଓ କଳାହାଣ୍ଡିକୁ ପାଖରେ ରଖି ପାଣିଭର ବଉଦ ସାଙ୍ଗରେ ଗୁଳନା
କଲେ, ସେ ଇଚ୍ଛା ସେ କଥାଟାର ସତ ଅସତ ଗୁଣିପାରିବ ।

ମୋର ଏ କଥା ଶୁଣି କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି ଯେ, “ସାହୁତ୍ୟକୁ ଯଦି କେବଳ
ସରଳ ଓ ଗାଁଲି ଭାଷାରେ ଲେଖାଯାଏ, ତା’ହେଲେ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଅଲଙ୍କାର,
ସାଜସଜ୍ଜା, ଜାକଜମକ ରଖି ହେବନାହିଁ । ସାହୁତ୍ୟ ଗୋଟିଏ କଳା, ସେଥିରେ ଖାଲି
ଅନୁଗତତା ରହଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । କଳାର ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଅଲଙ୍କାରଦି ଅବଶ୍ୟ
ପ୍ରଦୋଜନୀୟ ।” କଥାଟା କେବର ଗୁଆଁର ମୁହଁରେ ଶୋଭିପାଏ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଳବୁତଳିଆ ଯାଏ ୫୦ ବର୍ଷା ସୁନାର ଅଲଙ୍କାର ସିଂହା
ମାଉଜିନିଆ ଦେଖିବୁ, ‘ସୁଖି ଯେ ମେଠଙ୍ଗ ପାଉଡର, ଲପଟ୍ଟିକ୍, ସୋ, ଲଜେଣ୍ଡର ଦିଆ
ମେମ୍‌ସାହେବ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବୁ । ଏଗୁଡ଼ାକ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ଯେ କହିବ, ତା’ର କଳା
ବୁଦ୍ଧି ବା କଳାବୋଧ ମୋଟେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ହେବ । କାଳିଦାସ ଭରତର
କଳାଗୁରୁ । ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ “କମିବ ହି ମଧୁରାଣାଂ ମଣ୍ଡନେନାକୃତନାମ୍” ଯାହା

ସୁନ୍ଦର—ତାହା ଯେତେ ସରଳ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ହେବ ତେତେ ସୁନ୍ଦର । ସୁନ୍ଦରକୁ ଅଲଙ୍କାର ଲଦି ଅସୁନ୍ଦର କରିବା କଲା ନୁହେଁ । ସେହି ହେତୁରୁ ଜଳ କାଶିଗର ରୂପେ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟରେ ଟେନସନ୍, ଷ୍ଟିଭେନସନ୍, ମରସ୍, ରଷ୍ଟିନ୍, ଚେଷ୍ଟରଟନ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କର ବେଶୀ ଅଦର । ଆମେ ତ ପାଞ୍ଚ ସାତ ଖଣ୍ଡ ଇଂରେଜ ବହି ପଢ଼ି ଏତେ ବଡ଼ ସତ୍ୟ ଓ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଯାଇଛୁ ଯେ ଗାଁକଥା ପଢ଼ିଲାବେଳେ ନାକଟାକୁ ସ୍ପର୍ଶକୁ ବଢ଼େଇ ଦିଅଁ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବଡ଼ ଧରଣର ଇଂରେଜ ପଢ଼ୁଆ ଟମାସ୍ ହାଜି ଗାଁରେ ରହୁଥିଲେ, ଗାଁକଥା ଲେଖୁଥିଲେ, ଗାଉଁଲି ଭାଷା କହୁଥିଲେ ।

କଲିକରବା ଆମ ଜାତର ଏପରି ଗୋଟାଏ ସହଜ ସ୍ୱଭାବ ଯେ କେହି କେହି ହୁଏତ କହିପାରନ୍ତି—“ଲେକପ୍ରିସ୍ କରିବା ପାଇଁ ଯଦି ଆମେ ଗାଉଁଲି ଭାଷାରେ ସବୁ ଲେଖୁ, ତା’ହେଲେ କ’ଣ ଆମେ ଶାଶୁ ବୋହୂ କଲି, ଦିଅର ଭଉଳି ରହୁଥାଏ ବା ପାଣିଙ୍କ ସୁଆଙ୍ଗ ଲେଖିବୁ ? ଲେକପ୍ରିସ୍ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲେକପ୍ରିସ୍ ଆଲିମାଲିକା ଭିତରେ ବହୁତ ପ୍ରଭେଦ । ‘କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୂ’ ଲେକପ୍ରିସ୍ ସାହିତ୍ୟ ଓ ‘ସୁଶୀଳ ମାଳତୀ ଗୀତାଭିନୟ’ ଲେକପ୍ରିସ୍ ଆଲିମାଲିକା । ‘ଏ କଥାର ଅର୍ଥ ଗୁଞ୍ଜାଇକହିବା ନିରର୍ଥକ; କାରଣ ଏ ଯେ ନ ଜାଣେ, ତା’ର ସାହିତ୍ୟ ସେବା କରିବାକୁ ଯିବା ଭଣ୍ଡାମି ମାନ୍ୟ ।

ଜା’ପରେ ଖାଲି ଗାଉଁଲି ଭାଷାରେ ଲେଖିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ସେଇ ଗାଉଁଲି ଭାଷାକୁ ଭାଙ୍ଗି ରୁକ୍ଷ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଭାଷା ତିଆରି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଯାହା ହେବ ସୁନ୍ଦର ଅଥଚ ଗାଉଁଲି । ସେ କପରି କରାଯିବ ? ଯେ ଜାତିରେ ଆମେ ଅଜକାଲିର ଏଇ ବାରପଣ ସସ୍ପୃଷ୍ଟ-ଦୁଇପଟ ବଙ୍ଗାଳି-ଏକପଟ ଉର୍ଦ୍ଦୁ-ଏକ ପଟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ କାନ ମୁଲ୍ୟେମ ଓ ମନଲାଏକ କରୁଁ, ସେହି ଜାତି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଖାଟିବ । ସେଗୁଡ଼ାକ ଅଭିପ୍ରେରେ ଲେଖି ପାଠକମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣୁଡ଼ା ମୁଲ୍ୟବାକୁ ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ ଯାଉନାହିଁ । ତେବେ ଗୋଟିଏ କଥା ଆଉ ମୋର କହିବାର ଅଛି—ଭାଷାକୁ ସହଜ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ଯେପରି କରିବା ଉଚିତ, ସେହିପରି ଭାଷା ବ୍ୟବହାରରେ ସମ୍ଭାଳି ହେବା ଯଥା ବିଧେୟ । ବେଶୀ କହିବ ନାହିଁ; ଅଥଚ ଅଲୀକ କଥାରେ ଯଦି ବିଷୟ ଏପରି ଭାବରେ କହିବ ଯେ, ପାଠକ ମନରେ ସେହିଟା ଜଡ଼ାତେଲକୁ ମେଣ୍ଟାବାଳ ପରି ଲାଗିରହିବ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର, ‘ଗଲ୍ପି ତ ଗଲ କଥା’ ପଦକ କେତେ ଦୃଶ୍ୟରୁ କେତେ ଭାବରେ ବାହାରେ । ସେହିପରି ଭଞ୍ଜଙ୍କର, ‘କପ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦେଖା ନ ଯାଇ ଯେବେ ଥାଇ ଜାବରେ’ । ପୁରୁଣାହିଁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏପରି ପଦ ହଜାର ହଜାର ପାଇବ । ହେଇ ହେଇ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦାସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଯେ ଏପରି ପୂର୍ଣ୍ଣଗର୍ଭ ଅଥଚ ଏପରି ଲଳିତ ହୋଇପାରେ, ତାହାର ଅମର ନିଦର୍ଶନ । ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ଗୁରୁଗୁରୀର ଭାଷା ଏକା ଟାଣୁଆ ସସ୍ପୃଷ୍ଟ ଭାଷାରେ ହୋଇପାରେ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଦ୍‌ଗର ।

ମିଛ କଥାକୁ କପର ସତ୍ୟର ଛୁଆରେ ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ, ସେ ବସ୍ତୁରେ ଅନେକ କହୁଛି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅନେକ କହୁବାର ଅଛି । କହୁ ବଞ୍ଚିଲେ ଦିନ ଅଶ୍ୱିତ ନାହିଁ । କହୁ କି ଲଭ ? ଏ ଦେଶରେ ଯେ କଲମ ଧରି ଜାଣିଲା, ସେ ଜଣେ ସାହୁଡ଼୍ୟକ । ମୁସଲମାନ ଜଗତର ସେହି ଅନାମଧେୟ ଗୁଳାଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କ ଆଖିରେ, ଏ ସଂସାରରେ ତାଙ୍କର ବା ତାଙ୍କ ଉକ୍ରସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ଲେଖା ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ଲେଖାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । କାହା ଲେଖା କିଏ ପଢ଼ିଛି ? ଅତଏବ ମୁଁ ବା କାହିଁକି ଏ ପଥର କାନ୍ଥରେ ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ହୋଇ ମରିବି ? ସହହୁଏ ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ତି' ଗୁରୁପଦ କହୁଦେଲି । ଏ ଦୂର ବିଦେଶରେ ମୋ ପାଖରେ ବହୁ ନାହିଁ । ଯାହା ମନେଥିଲା ଓ ଯାହା ମନକୁ ଲାଗିଲା, ସେସବୁ କହୁଛି । ଅତଏବ ଯଦି ଅଗୁଁଆର ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ପଢ଼ନ୍ତି, ଗୁଆଁରମାନେ ତ ପଢ଼ିବେ ନାହିଁ, ମୁଁ ଜାଣେ—ତା'ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ମୋର ଅନୁରୋଧ—

ଶୁଭ ଅଶୁଭ ପୂରାଇ ଗାଇବ ।

ଲେଖନକାର ଦୋଷ ନ ଧରିବ ।

ନବଭାରତ—୧୩୪୩

ପୃ—୧୩୪

ଛୋଟ କଥାଟିଏ

ବିଶାଳ ଉତ୍କଳର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଜାଗା । ସେଠି ହେଉଥିଲା କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଛୋଟ ଜନ୍ମନ୍ତୀଟିଏ । ସେହି ଛୋଟ ଉତ୍କଳବଟିରେ ସଂସ୍କୃତି ହୋଇଥିଲା ଏଇ ଛୋଟ ‘ମୁଁ’, ପ୍ରଧାନ ବକ୍ତା ଥିଲେ ଜଣେ ବୈଷ୍ଣବ ପଣ୍ଡିତ । ଏଇ ଛୋଟ ବଡ଼ର ଛାଇ ଆଲୁଅ ମଧ୍ୟରେ ବାହାରପଡ଼ିଲା ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ ସମୟା...ପ୍ରଧାନ ବକ୍ତା ତାଙ୍କର ବଲ୍ଲଭା ଶେଷ କରିଥାନ୍ତି... ରାତି ହେଲଣି ପ୍ରାୟ ନ’ଟା...ସଂସାରର ଶେଷ ଆଉଁଶ ବାଜି ଅଛି...ଏତିକିବେଳେ ଜଣେ କେହି ପଚାରିଲେ, “ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ କି ଜୀବନଦର୍ଶନ ଅଛି ?” ଅବଶ୍ୟ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଜବାବ ସେ ହାହାଠାରୁ ଆଶା କରନ୍ତି, ସେ କହୁଲେ...ସୁତରାଂ ଛୋଟ ‘ମୁଁ’ ମୋ ବଡ଼ ଆଦରର ସୁବଧା ନେଇ ତାର ଦାୟିତ୍ବ ପକେଇଦେଇ ପ୍ରଧାନ ବକ୍ତାଙ୍କ ଉପରେ । ସେ ତାଙ୍କ ବଡ଼ମୁଣ୍ଡର ବଡ଼ ମଗଜରୁ ଗୋଟାଏ ଜବାବ ଦେଲେ, ତା ଉପରେ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲାନି, ସୁତରାଂ କଥାଟା ସେଇଠି ସରିଗଲା, ମୁଁ ମାନେ ମାନେ ନଷ୍ଟ ପାଇଗଲା ।

କିନ୍ତୁ ମନେ ମନେ ଗୁଁ ଗୁଁ ହୋଇ ଚାଲିଲା...ଠିକ୍ ବୁଝି ହେଲାନି !! ଏ ପୁଣି କି କଥା ? ସାହିତ୍ୟରେ ଜୀବନଦର୍ଶନ ? ମାନେ, କଥାଟା ମୂଳରୁହିଁ ମୋ ମଗଜ ଭିତରେ ପଶିଯାଉନାହିଁ, ବହୁତ ଭାବିଚିନ୍ତି ଦେଖିଲି, ଠିକ୍ କାଲି ଏକଟା ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଭାରତ, ତା ଭିତରର ଏ ଓଡ଼ିଶା ଆମ ନାଁରେ ଓ ଦେହରେ ଆମ ନଜର...କିନ୍ତୁ ଆମର ଭାବନା, ଚିନ୍ତା, ସମ୍ବେଦନା, ଏପରିକି ଅମର ପୋଷାକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ବିଲତର, ୧୯୪୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଲତ ଆମର ଦେହଟାକୁ ଆଘାତ କରିଥିଲା । ମାତ୍ର ତା’ପରେ ସେ ଅମର ଦେହଟାକୁ ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଆମ ଭିତରେ ପଶିଯାଇଛି, ଆମର ଦେହ ଓ ନାମ ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ ବିଲତର ଇଲଗେ; ମିଛ କହୁଛି ? ଦିନେ କଟକରେ ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ବସି ମୁଁ ଗୋଟାଏ ପୁମାରି ନେଲି, ଦେଖିଲି ଯେତେ ଲୋକ ସେ ବାଟ ଦେଇ ଗଲେ, ତା ଭିତରୁ ଶତକଡ଼ା ୬୫ ବିଲତ ପୋଷାକ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ୟାଣ୍ଟ କୋଟ ପିନ୍ଧା, ସ୍ତ୍ରୀ ୧୯୪୭ ଆଗରୁ ନ ଥିଲା, ମୁଁ ବାଜିରାଣି କହିପାରେ, ଇଲେ ତୁମେ ଗାଁକୁ ଯାଅ, ଅତି ଗହନ ଗାଁକୁ, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପିନ୍ଧା ଲୋକ ଦେଖିବ । ସେ ଆମ ପ୍ରଗତିର ଚିହ୍ନ ହୋଇପାରେ, କି ବିଲତର ବିଲସ୍ତ ପତାକା ହୋଇପାରେ, ସେ ବିଷୟ ମୁଁ କହିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ । ଦିନ ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଲୁଙ୍ଗି ପିନ୍ଧିବାକୁ ହିନ୍ଦୁ ମାନ୍ୟକେ ଦୃଶ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କାରଣ ସେ ମୁସଲମାନ ଭାଇମାନଙ୍କର ପୋଷାକ, ସେତେବେଳେ ମୁସଲମାନ ଗୁରୁ ଥିଲା, ବା ତା’ର ଧାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁ ରହିଥିଲା...ଇଲେ ମୁସଲମାନ ଗୁରୁ ନାହିଁ, ତା’ର ଧାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଣୀ, ସୁତରାଂ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆତ୍ମାହୁଣ୍ଡଗୁଣୀ ଲୁଙ୍ଗି ପିନ୍ଧିବାକୁ ଆଗମ୍ଭ କରିଦେଇରୁଁ । ଘରେ ମୁସଲମାନ, ବାହାରକୁ ଯାଇବ, ଏଇଆ ହୋଇଛି ଭଲେ ଆମର ବୃତ୍ତି, ଏଇ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରଗତିର ବିହ୍ନ—ବିଶ୍ୱପ୍ରେମ ।

ଏଇ କଥା ଭାବି ମୁଁ ଏଇ ଓଡ଼ିଆ କଥା ଜୀବନଦର୍ଶନର ଇଂରେଜୀ ତର୍କମା କରିବି...କାହିଁକିନା, ଆମେ ଖାଲି ଇଂରେଜୀ କହୁନୁ, ଯୁଠେଇଁ ଓଡ଼ିଆ କହୁନୁଁ ସେଠି ଏଇ ଇଂରେଜୀ କଥା, ଉପକଥା, ରୂପକଥା, ଓ ଲୋକକଥାକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ତର୍କମା କରି କହୁନୁଁ...ଦେଖିଲି ଏ ଜୀବନ ଦର୍ଶନର ଇଂରେଜୀ ଅର୍ଥ ହେଲା Philosophy of Life ଏଥରକି ଟିକିଏ ଟିକିଏ ବୁଝିଲି, କିନ୍ତୁ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ ଏ Philosophy of Life । ଖୋଜିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ? ଅଥବା କୌଣସି ଓ କାହାରି ସାହିତ୍ୟରେ ଏ ଦର୍ଶନ ଖୋଜିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ? ସାହିତ୍ୟ କ'ଣ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ନା ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ ? ଦାର୍ଶନିକ ନ ହେଲେ କ'ଣ ସାହିତ୍ୟିକ ହୋଇପାରିବ ? ଯଦି ସାହିତ୍ୟରେ ଦର୍ଶନ ରହିଲା; ତାହେଲେ ସେଥିରେ ବିଜ୍ଞାନ, ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର, ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ ଓ ଅଙ୍ଗ, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ନ ରହିବ କିଆଁ ? ମାନେ ରହିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ନ ହୁଏ କିଆଁ ? ତା'ପରେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଜୀଠାରେ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଦର୍ଶନ ନା, ସାଧାରଣ ଜୀବନଦର୍ଶନ ଯଦି ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଦର୍ଶନ ହୁଏ, ତାହେଲେ ତାଙ୍କର କେଉଁ ଜୀବନର ଦର୍ଶନ ?

ସାହିତ୍ୟ କ'ଣ ଦର୍ଶନ, ନୀତିକାବ୍ୟ, ବୈଜ୍ଞାନିକ କାବ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଲେଖେ ? ମୁଁ ଏ ଗୋଲକଥାରେ ପଡ଼ି ବଡ଼ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ମତେ ଟିକିଏ କହିଦେବେ ଏସବୁ କ'ଣ ? ଏସବୁ କ'ଣ ହୁଅନ୍ତି ? ଏସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଆମ ଛନ୍ଦ ଓ ଧୂବକମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ କିଏ ପୂରାନ୍ତି ? ଆଉ କାହିଁକି ? କି ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ?

ମୁଁ ତ ବୁଢ଼ା ମଣିଷକୁ ବଡ଼ ମରହଟ୍ଟି କାଳରେ କୁ ମରହଟ୍ଟି ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ିଥିଲି; ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବୁଝିଥିଲି ସାହିତ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତିଆରିକରେ, ରସର ଝରଣା ବୁଢ଼ାଏ । 'ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ଶନ ନୁହେଁ ଏପରିକି ସାହିତ୍ୟ ନୈତିକତା ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ' । ଆଉଁଶ ବେଶୀ ଉପରକୁ ଯାଇ କେତେକ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ସମାଲୋଚକ କହୁଛନ୍ତି, ସାହିତ୍ୟ ଅନୈତିକ (Amoral) । ଏଗୁଡ଼ାକ କ'ଣ ଭୁଲ ?

ହୋଇଥିବ ଅବା ଏ ଆଶ୍ଚର୍ୟ୍ୟ ବୋମା, ହାଇଡ୍ରୋଜେନ ବୋମା ଓ ପ୍ରଖର ବାଷ୍ପର ଧୁମରେ ସବୁତ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଯାଇଛି । ମଣିଷଗୁଡ଼ାକ ଦେବତା ପାଲଟି ଗଲେଣି, ପବନ ମୋଟା ହୋଇଗଲେଣି, ପାଣି ସରବତ ବନିଗଲେଣି, ମାଟି ସୁନା ବନିଗଲେଣି, ପଶୁ ମଣିଷ ପାଲଟିଗଲେଣି, ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଗ୍ରହ, ନକ୍ଷତ୍ର ଏ ସବୁ

କ'ଣ ହୋଇଗଲେଣି କେଜାଣି, ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣରେ ଆଉ ତାତି ନାହିଁ କି ଚନ୍ଦ୍ରକରଣରେ ଆଉ ଶୀତଳତା ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି କେହି ନ ଖାଇ ମରୁନାହାନ୍ତି । ଅଭାବରେ ମରୁଛନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ, ଅଭାବ ହେତୁ ଶ୍ରେଣ ବୈରାଗ୍ୟରେ ମରୁଛନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ନ ଡାକ ନିଷ୍ଠୁର ମରୁନାହାନ୍ତି । ଆମେ ପ୍ରକୃତିକୁ ଜୟ କରିସାରିବୁଁ । ପ୍ରକୃତି ଆମର ହାତରେ ବନ୍ଦା । ସୁତରାଂ ଝଡ଼, ତୋତାନ, ବଢ଼ି, ମରୁଡ଼ି, ଭୂମିକମ୍ପ, ଅଗ୍ନିପ୍ରସ୍ଫୋଟ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଆଉ ଆମକୁ ଦେଖାପଡ଼ୁନା । ଆମେ ହେବା ଜୟୀ, ପ୍ରକୃତି ବିଜୟୀ କି ନା ! ସବୁ ଯେତେବେଳେ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଯାଇଛି, ସେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟର ସ୍ଵରୂପ ହୁଏତ ତୋଳପାଡ଼ ହୋଇଯାଇଛି କିଏ ଜାଣେ ?

ଆମେ କିନ୍ତୁ ବାବୁ ସେଇ ମରହଟ୍ଟିକାଳିଆ ଲୋକ । ଆମେ ଏସବୁ ବୁଝୁନୁ, ବୁଝିବୁ, ବୁଝିପାରିବୁନି; କାହିଁକି ନା, ଏସବୁ ଆମଦୃଷ୍ଟିରେ କେବଳ ଠକାମି, କେବଳ ଭଣ୍ଡାମି । ଆମେ ଦେଖୁନୁଁ, ମାଟି ମାଟି ଇ ଅଛି, ସୁନା ହୋଇନି, ପାଣି ପାଣି ଇ ଅଛି, ପଣା ପାଲଟିନି, ସାହିତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ହିଁ ଅଛି, ବିଜ୍ଞାନ ବା ଦର୍ଶନ ପାଲଟିନି, ପାଲଟି ପାରେନି । ଦର୍ଶନ, ଦର୍ଶନ—ସାହିତ୍ୟ, ସାହିତ୍ୟ । ଦର୍ଶନ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଗୋଲକ-ଧନ୍ଦା, ସାହିତ୍ୟ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମାୟାଜାଲ, ମଦମୋହର ମସ୍ତକା । ବୈଜ୍ଞାନିକ ବା ଦାର୍ଶନିକ ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ଧରି ତାର ଡେଶପର ହୁଣ୍ଡେଇ, ତା ପେଟ ମୁଣ୍ଡ ଚରି, ତା'ର ଶିର ପ୍ରଶିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶକୁ ଯୁକ୍ତ ଓ ନ୍ୟାୟ ମାପ କାଠିରେ ଓଜନ କରି, ସେ କ'ଣ କିପରି ହେଲା, କାହିଁକି ହେଲା ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ଖିଲ୍ଲିଭୁଲ୍ଲ କରି ପରୀକ୍ଷା କରି ବସେ । ଅଗାଧ ଭାବନା, ଅସରନ୍ତି ଚିନ୍ତା ତା'ର । ସାହିତ୍ୟିକ କିନ୍ତୁ ତା କରିପାରେନି, ତା କରିବା ଲାଗି ତା'ର ସମୟ ଓ ସୈନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ ଅଭାବ । ଗୋଟାଏ ଚିନ୍ତା, ଗୋଟାଏ ଭାବନାର ଝଲକ ତା ଆଖି ଆଗରେ ଖେଳିଯାଏ । ସେଇ ଝଲକ ମଝିରେ, ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଝଲକରେ ସାରାବିଶ୍ଵର ଖେଳ ତା ଆଖି ଆଗରେ ମେଲିଯାଏ, ସେ ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଏ, ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ଯାହା ଦେଖେ, ଯାହା ଅନୁଭବ କରେ, ସେଇଆ ସେ ତା'ର ହୃଦୟର ଭାଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିପକାଏ । ସ୍ଵାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ କିଛି ଗୋଟାଏ କବିତା, ଗୋଟାଏ କାବ୍ୟ, ଔପନ୍ୟାସିକ ଗୋଟାଏ ଗପ, ବା ଗୋଟାଏ ଉପନ୍ୟାସ ଏକାଦିକଳେ, ଏକା ବୈଠକରେ ଶେଷ କରିଦେବ । ସ୍ଵାର ମାନେ, ସାହିତ୍ୟିକର ମୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ଭାବର ତରଙ୍ଗ ଉଠେ, ସେସବୁ ତରଙ୍ଗକୁ ଧରିପାରେନି, ତାକୁ ରୂପରେଖ ଦେଇପାରେନି । ଯେ ତାକୁ ବୁଝେଇ ଦେଇପାରିଲା, ଗଢ଼େଇ ତଡ଼େଇ ଦେଇପାରିଲା, ସେ ତା'ର କଥା ହିଁ ଭାବିଦେବ, ଭାବୁଥାଏ, ଲେଖୁଥାଏ । ସେ ଗଢ଼ିଆ, ତଡ଼ିଆ, ସେ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ିର ଦରଦ ତା ଦିହରୁ ଓ ମନରୁ ଲିଭି ନ ଯିବାଯାଏ । ଏଇଠି କଥାଟାକୁ ଟିକିଏ ବୁଝେଇ ନକହଲେ, ହୁଏତ ତୁମେ କହୁବ, ଖାଲି ବାଜେ ଗପ । ତୁମପାଇଁ ସେସବୁ ସହଜ ଓ ସରଳ ହବାରୁ ହିଁ ତୁମର ଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ,

ବ୍ୟାବହାରିକ ଯୁଗରେ, ରୁମର ଏ ପ୍ରଗତିର ଆବହାତ୍ମ୍ୟରେ ସେ କଷ୍ଟରେ ନଷ୍ଟ । ନଡ଼ିଆ ଶ୍ରେବେଇ ସେଥିରୁ ରସଖାଇ । ଲାଗି ରୁମ ତଥାର ଯନ୍ତ୍ରରେ କୋରନାହିଁ, କି ରୁମ ପତଳା ଦୁଦସ୍ତରେ ସାହସ ନାହିଁ । ନଡ଼ିଆ ଚପୁଡ଼ି ତା ଦୋରୁଅଟା ଦେଲେ ରୁମେ ହୁଏତ ଦଫାକରି କଷ୍ଟପାତ ପିଇଦେଇ ପାରିବ । ଦର୍ଶନ କି ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ବଡ଼ କଷ୍ଟ, ସେ ରଚକ ଓ ପାଠକର ମୁଣ୍ଡକୁ, ମଗଜକୁ ଦୋହଲାଇ ଦିଏ, ଚକଟାଚକଟି କରି କାଦୁଅ କରିଦିଏ । କାବ୍ୟ କବିତା ଓ ସାହିତ୍ୟରସିକତା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟ, କାରଣ ସେ ସାହିତ୍ୟକର, ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାଳି ଓ ପଢ଼ାଳିର ଦୁଦସ୍ତକୁ, ଅନ୍ତଃକରଣକୁ ଘାଣ୍ଡିଦୁଷ୍ଟି ଦଳାଦଳି କରି ରସ ନିଗାଡ଼ିପକାଏ । ସେ ଯେ କି କଷ୍ଟ, ସେକଥା ଅନୁଭବିବାର ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ରୁମର ନାହିଁ । କଷ୍ଟରେ ଇଷ୍ଟ—ଏ କଥାଟା ଆଉ ନାହିଁ । ‘ଇଲେ କଷ୍ଟରେ ନଷ୍ଟ’ ଦାର୍ଶନିକ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ କଥା ପଶିଲା, ଏଇ ଯେପରି ଗୋଲପ ଫୁଲଟିଏ ଫୁଟିବ, ମହକ ଦଉଡ଼ି, ପବନରେ ହଲୁଡ଼ି ତା’ପରେ ପାଖୁଡ଼ା ପାଖୁଡ଼ା ହେଇ ଝଡ଼ିପଡ଼ୁଛି । ଦାର୍ଶନିକ ଦେଖିଲା, ଦେଖି ଭାବିଲା, ଏପରି ହେଲା କିଆଁ ? ସୁନ୍ଦର ଜନପତିଏ ତ ଥିଲା, କେତେ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଥିଲା ସେତ କାହାରି କିଛି କ୍ଷତି କରିନ, ତାହେଲେ ସେ ଝଡ଼ିପଡ଼ିଲା କିଆଁ ? ସ୍ୱାର ମୂଳରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ନିଶ୍ଚୟ ରହୁଥାଏ ଅଛି । ଦାର୍ଶନିକ ଖୋଜିଗଲିଲା, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜନପତି ସହୃଦ ଭୁଲନା କଲା, ମିଳାଇଲା ଦେଖିଲା; ସବୁତ ଏଇଥା ଅଛି ଓ ନାହିଁ, ଥିଲା ଓ ନଥିଲା, ଥିବ ଓ ନଥିବ, ଜୀବନ ଓ ମରଣ, ସବୁ ଏଇ ମାତର, ଏଇ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମର କାମ-ଭଲ ହୁଏ, ମରିବ, ମଡ଼ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ଓ ମରିବ । ଏ ପ୍ରକୃତି କ’ଣ ଓ କାହିଁକି ? କେହି କହିଲେ ଏ ସୃଷ୍ଟି ନିୟମ, କେହି କହିଲେ ଏ ଭଗବାନଙ୍କର ମାୟା, ବା ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ବିଧି । ତା’ପରେ ଶୁଣିଲା କେତେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଭୌତିକ ଯୁଗ୍ମତର୍କ, ପ୍ରମାଣ, ବେଦ, ବେଦାନ୍ତ, ଉପନିଷଦ, ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ସୋପେନହୋର, ହବ୍ସ୍ ମିଲ ଇତ୍ୟାଦି—ସେ ହେଲା, ଦର୍ଶନ, ଦାର୍ଶନିକର ପନ୍ଥା ।

ସେଇ ଫୁଲଟିକ ଦେଖିଲା ବୌଦ୍ଧାନିକ । ସେ ଲାଗିଗଲା, ସେଇ କିଆଁ ଓ କାହିଁକିକୁ ନେଇ ସେ ଅଶ୍ୱସାକ୍ଷୀ ଯନ୍ତ୍ର ଆଣିଲା, ଗୋଲପ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ, ତାର ଡେମ୍ଫଟିକୁ ପତଳା ପତଳା କରି କାଟି ସେ ଅଶ୍ୱସାକ୍ଷୀ ଯନ୍ତ୍ର ଦେଇ ପରୀକ୍ଷା କଲା, ଦେଖିଲା ଫୁଲ ବି କିଛି ସମୟ ଫୁଟି ରହିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ତାପରେ ତା ଦେହରେ ଥିବା ଜଳମାନ ଶୁଖିଯାଏ, ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରୁ ଯେତେ ଅନୁପାତରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ନିଏ, ତେର ସେତିକି ବା ସେଇ ଅନୁପାତରେ ଜଳଯାନ ସୋଗାଇପାରେନି ତାକୁ, ସେଇହେତୁରୁ ସେ ଝଡ଼ିପଡ଼େ । ତାର ପାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ ଧରି ରଖିଥିଲା ତା’ର ଡେମ୍ଫ । ଯେତେବେଳେ-ଯାଏ ତା ଦେହରେ ରସ ଥିଲା, ସେ ଭାରି ଓଜନ ଥିଲା, ଡେମ୍ଫ ସହୃଦ ପାଖୁଡ଼ାର ଭାରି ସାମ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି ଦୁର୍ଦ୍ଦେୟାକ ଲାଗି ରହିଥିଲେ, ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପାଖୁଡ଼ା ଶୁଖିଗଲା,

ତା'ର ରସ ମରିଗଲା ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ । ସେ ହାଲୁକା ହୋଇଗଲା, ଓଜନ କମିଗଲା, ଭରସାମ୍ୟ ଭଙ୍ଗିଗଲା, ପାଖୁଡ଼ାଟି ଡେମ୍ଫରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲା, ତା'ପରେ ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ବଳରେ ସେ ଖସିପଡ଼ିଲା ତଳକୁ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏହୁପରି ମାତି ଓ ଯୁକ୍ତି ଖଟେଇ ସୌରଜଗତ ଭରସାମ୍ୟ ଓ ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଆବିଷ୍କାର କଲା, ସେଇ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥାରୁ ଆଉଟି ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଉଛି, ଖୁଟିନିକ କୃତ୍ରିମ ଉପଗ୍ରହ ଇତ୍ୟାଦି ।

କିନ୍ତୁ କବି ଏସବୁ ଦେଖେନି, ଏ ସବୁ ବୁଝେନି, ସେ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ବି ଦେଖିଲା; ଦେଖିଲା ପାଟଳ କୋମଳ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ବି ତା'ର ମହକରେ ଭରିଆଡ଼ ମତାଇଦେଇଛି. ପବନର ତାଳେତାଳେ ନାଚି ଚାଲିଛି । କବି ଦେଖିଲା, ସେଥିରେ ଅପସରର ନୃତ୍ୟ, ପାଉଁଶ ଅପସରର ଅଙ୍ଗଗନ୍ଧ, ସେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲା ସେଇତିକରେ, ତାର ଚାହିଦା ବଦଳି ଶୋଇପଡ଼ିଲା ସେ ଆମୋଦରେ । କେବଳ ବହୁରହୁଲା, ତେଇ-ରହୁଲା, ତା'ର କଲନା । ତାର ହୃଦୟ ସେଇ କଲନାର ବଳରେ ଏଇତିକରୁ ଦେଖିଲା ସାରାବିଶ୍ୱର ସୁଆଙ୍ଗ । କେହି କବି ଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ନାହିଁକି ସହୃଦ ତୁଳନା କରି ବସିଲା, କେହି ହୁଏତ ଫୁଲ ନାଚିବ ତାଳେତାଳେ ନିଜେ ନାଚିଗଲା । ଅନ୍ୟ କେହି ଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ଭାରରେ ବିଭୋର ହୋଇ ତାଙ୍କ ପକେଇଲା, ମୁଁ ମୁର୍ଖା ହୋଇଗଲା, ମୁଁ ମରିଗଲା । କବି ଗୋଟିକେ ଭାବ ଗୋଟିଏ, ସାହାର ହୃଦୟର ଗଭୀରତା ଯେତେ ସେ ସେତିକି ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇଉଠେ, ସାହାର ଅନୁଭୂତି ଯେତେ, ସେ ସେତିକି କାନ୍ଦେ ବା ହସେ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ବା ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କଠାରେ ଏହି ଏକ କଥାରେ ବହୁଭାବ ନ ଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ଦେଖିଲେ ଜଣେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସାହା କରିବ ଓ ଭାବିବ, ଆଉ ଜଣେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ କରିବ ଓ ଭାବିବ; ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକ ମୁଣ୍ଡରେ ଯେ ଭାବନା ପଇନ୍ତର ମାରିବ ଆଉ ଜଣକ ମୁଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ ହବ । ପୁତରାଂ ତୁମେ ଦେଖୁଚ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ କବି ସାହିତ୍ୟିକ ମଧ୍ୟରେ କ'ଣ ପ୍ରଭେଦ ? ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନ ଚାହିଦା ଉପୁକାଏ, କବିତା କିନ୍ତୁ ତତ୍ତ୍ୱାତ୍ତ୍ୱ ହୃଦୟକୁ—ଅନୁଭବ ହୃଦୟକୁ । ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନ ପାଖରେ ଅନୁଭବ କିଛି ନୁହେଁ, ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଚନଳ ଭିତରେ ତା'ର ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇନି ବା ନ୍ୟାୟ ଚର୍ଚ୍ଚଣାସ୍ୱର ନିୟମମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ତା'ର ସୁଜାନ୍ତୁସୁଜ୍ଞ ଅନୁଶୀଳନ ହୋଇପାରିନି । କବି ବା ସାହିତ୍ୟିକ ପକ୍ଷରେ କିନ୍ତୁ ଅନୁଭୂତି ହିଁ ସବୁ ।

ପୁତରାଂ କବିଠାରେ, ସାହିତ୍ୟିକ ପାଖରେ ବିଜ୍ଞାନ ଦେଖିବାକୁ ଯିବା ଯେପରି ଅବିଚାର, ତାର ଦର୍ଶନ କଥା ପରୀକ୍ଷାବା ମଧ୍ୟ ସେହୁପରି ଅହେତୁକ । ସାହିତ୍ୟିକ ହୃଦୟ-ସଙ୍ଗ୍ରାସ, ଅନୁଭୂତି ପ୍ରାଣ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନ ଚାହିଦା ସଙ୍ଗ୍ରାସ, ଭାବନା ପ୍ରାଣ । ସ୍ୱା ବୋଲି କେହି ଯେପରି ନ ଭାବନ୍ତି, ମୁଁ କହୁଚି ଯେ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକ କୌଣସି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ

ଦେଖିଲୁ ମାତ୍ରକେ ତାକୁ ଲେଖି ପକାଏ, ସେ ବିଷୟରେ ଗୋଟାଏ କାବ୍ୟ ବା ନାଟକ ବା ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିବସେ । ସେ ଭବମୁଗ୍ଧ; ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ କିଛି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନେଇ ସେ ବିଶ୍ୱେର ଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତା ଆଖି ଆଗକୁ ଆସିଲେ, ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସ୍ୱାକୁ ଗୁଡ଼ି ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱେର ହୋଇଯାଏନି । କିନ୍ତୁ ତା ମନର ସେଇ ଚିନ୍ତାପଟରେ ଏ ନୂତନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଗୁରୁ ଆଜି ହୋଇ ରହିଯାଏ । ତା'ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସବାର ତା ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲେ, ଆଉ ସେ ସବୁ ଗୁରୁ ଅଜ୍ଞା ହୋଇ ରହିଥାଏ ସେଥିଭିତରୁ ତା ଦୃଢ଼ସ୍ୱର ଓ ଅନୁଭୂତିର ଅବସ୍ଥା ନେଇ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାକୁ ଗ୍ରାସ କରେ । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ରବୀନ୍ଦ୍ର ଠାକୁରଙ୍କ ହାତରେ ସବୁବେଳେ ଖଣ୍ଡେ ବହୁ ଓ କଲମ ରହୁଥିଲା । ରେଳଗାଡ଼ିରେ ବସିଲାବେଳେ, ମଟର ଚଢ଼ି ଗଲାବେଳେ, ବେଳ ନାହିଁ, କାଳ ନାହିଁ, ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ଅସ୍ଥାନ ନାହିଁ, କୌଣସି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ୱରେ ପଡ଼ିଲାକ୍ଷଣି ସେ କଥାଟା ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ନୋଟ ବହିରେ ଟିପି ନେଉଥିଲେ । କେତେ କେତେ କହନ୍ତି, ସ୍ୱାଧୀନାଥ ମଧ୍ୟ ପାଇଖାନାକୁ ଖାତା କଲମ ଦେଇ ଯାଉଥିଲେ । କ'ଣ କେତେବେଳେ ମନକୁ ଆସିବ, ସେଇଟା ସେମାନେ ଲେଖିପକାଇବେ । ମନ ଖାଲି ଥିଲାବେଳେ ସେଇସବୁ ଆପାତ ଗୁଡ଼ି ଭାବନା ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ ହଠାତ୍ କିଛି ଗୋଟାଏ ତାଙ୍କୁ ଗିଳିବସିବ । ପୁଣି ଗୁଲିଲ କିଛିଦିନ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାଯାଏ, ଏଇ ହେଲ ସାହସ୍ୟକର ଜୀବନ ।

ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେବି । ରଜା ଦୁଷ୍ମନ୍ତ ଗୋଟିଏ ମୁଗ ପକ୍ଷରେ ଗୋଡ଼ାଇଚନ୍ତୁ, ଧନୁ ଧରି ଟାଣିଚନ୍ତୁ, ଶର ସଜ୍ଜାନ ହୋଇସାରିନି, ଖାଲି ବାଗରେ ପାଇଲେ ଗୁଡ଼ିବେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସେ ଆସି କଣ୍ଠ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ମାଲୁମ୍ ନାହିଁ ଋଷି ଆଶ୍ରମ ବୋଲି । ଏଇଠି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦ୍ୱିପତ କଲଣା କରିବସିବ, ମୁଗର ଗତିବେଗ କେତେ ଓ ରଜାଙ୍କ ଗତିବେଗ କେତେ, ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ତତ୍ପାର କେତେ । ତାଙ୍କର ଶର ମୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିପାରିବ କି ନା ସେଇଟା ଠିକ୍ କରିନବା ହିଁ ତା' ପକ୍ଷରେ ବଢ଼ିକଥା । ମୁଗଟା ମରିବ କି ନ ମରିବ, ତା'ଲଗି ତା'ର ଭାବନା ନାହିଁ । ସେ ଅଜ୍ଞ କିନ୍ତୁ ଗୁଲିବ । ଦାର୍ଶନିକ ଦ୍ୱିପତ କହୁ ବସିବ, ରଜାର ମୁଗସ୍ୱା ଧର୍ମ । ମୁଗସ୍ୱା କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଜନ୍ତୁ ମାରିବାଟା ବଡ଼ କଥା କିଛି ନୁହେଁ । ମରିବାତ ସବୁଦିନିଆ, ଧର୍ମପାଳନଲଗି ମୁଗ୍ଧ ବା ହତ୍ୟା ଏକାକୋଟିର । କିନ୍ତୁ କବି ଏକଥା ଭାବି ପାରିଲାନି । ମୁଗକୁ ଏ ସବୁ ଗଲାନି । ସେ ଦେଖିଲୁ—କଅଁଳ ଦେହ, ଛନ ଛନ ଜୀବନ, ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଆଖି, ଭୟରେ ଧରଣର ଚଞ୍ଚଳ ମୁଗଟିଏ । କି ସୁନ୍ଦର ସେ, କି ଚମତ୍କାର !

ରୁଷି କୁମାରଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ତାଙ୍କ ପଦାଞ୍ଜଳ—

“ନ ଖଳୁ ନ ଖଳୁ ବାଣୀ ସନ୍ନିପାତ୍ୟୋଃସମସ୍ମିନ୍
ମୁଦୁନ ମୃଗଶୟରେ ଭୂଲଗଣାବିବାନ୍ତିଃ
କ୍ବ ବନ ହରିଣକାନାଂ ଜୀବତଂ ଶୁଦିଲୋଂ
କ୍ବ ତ ନିଶିଜନିପାତାଃ ବଳ୍ ଯାଗଃ ଶରସ୍ତେ ।”

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେବ—ରଜାପୁଅ, ବାପ ମଣିଆଇତ, ମା କଳାକୁ ବିବାହ କରିବନି । କଳା ଇଲଗେ ରଜା, ସେ ଆଉ ଯୁବରାଜ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଜଣେ ପରଗଳସ୍ତ୍ର ହେଉଛନ୍ତି । ରୁଷିଆରୁ ଥିବ ମୁଁ କାହା କଥା କହୁଛି, ସେକ୍ସପିଅରଙ୍କ ଦ୍ରାମଲେଟ ଓ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କର ଅଙ୍ଗଦ । ବିଜ୍ଞାନର ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ଅଂଶର ବିଶୟବସ୍ତୁ ଏ । ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ଦେଖିବସିବ ସ୍ବାଙ୍କର Complex କ’ଣ, ସ୍ବାଙ୍କର Subconscious କ’ଣ କହୁନି । ସେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବ, ଯଦ୍ବପାଦି ଦେଲ ତାଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବ । ବହୁ ଗବେଷଣା ପରେ ସେ ହୁଏତ କହୁବ ଦ୍ରାମଲେଟଙ୍କ Subconsciousର ବେଦନା ତାଙ୍କୁ ପାଗଳ କରିଦବ । ଅଙ୍ଗଦକୁ ମଧ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକ କହୁବ, ପିତୃହନ୍ତା ପାଖରେ ଗୋଲମି । ଏଭିଟା ମଣିଷ ନୁହେଁ ପଶୁ, କିନ୍ତୁ କବି କରିତ ଗୋଟିଏ ଅମର ଲେଖାର ନାୟକ ଦ୍ରାମଲେଟଙ୍କୁ, ସେ ପାଗଳ ବନିନାହାନ୍ତି । ଏକ ପକ୍ଷରେ ମା’ଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ, ରଜା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ କଳାଙ୍କ ଦ୍ବାରା ନିହତ ନିଜ ପିତାଙ୍କର ଭୂତ ଆସି ତାଙ୍କୁ କହୁଛି ଗୁଡ଼ ପ୍ରତିହଂସା, ଗୁଡ଼ ପ୍ରତିଶୋଧ । କ’ଣ କରିବ ? ହବ ନା ହବନି, ବଞ୍ଚିବ ନା ମରିବି. ଅନ୍ୟାୟର ବୋର୍ଦ୍ ମୁଣ୍ଡପାଦି ଗ୍ରହଣ କରିସିବ ? ନା, ଅନ୍ୟାୟ ବିରୋଧରେ ଅସ୍ତ୍ରଧରି ତା’ର ବା ନିଜର ଶେଷ କରିନେବ ? ବିଷମ ସମସ୍ୟା ଏ, ଭାବନାରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ସେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଯାଉଛି । ଶେଷରେ ଠିକ୍ କରିଛି ଏ ସବୁ ଶେଷ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆତତାପୀର ହତ୍ୟା, ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିଶୋଧ ସବୁ ଠିକ୍ । କିନ୍ତୁ ଶେଷମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସୁଣି ସେଇ ଅନିଶ୍ଚିତତା । ଫଳ ନିଜ ପ୍ରେସ୍‌ସୀଙ୍କର ମୁଖ ଓ ନିଜର ଆତ୍ମହତ୍ୟା । ସେ ହେଲେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କବିଙ୍କର କଥା । ପ୍ରାଚ୍ୟ କବି ବାଲ୍ମୀକି ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେଇ ରକମ ଗୋଟାଏ ଘଟଣା ସୃଷ୍ଟିକଲେ ବାଲିର ପୁଅ ଅଙ୍ଗଦ । ରାମ ବାଲିକୁ ମାଇଲେ ସୁଗ୍ରୀବର ପ୍ରବୋଚନାରେ, ମା’ ତା’ର ସୁଗ୍ରୀବକୁ ବିବାହ କଲେ । ତଥାପି ଅଙ୍ଗଦ ରହଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଦାସ, ଗୋଲମ ସବୁ ସହନେଲେ । କାରଣ ଜାତିର ଓ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦାବେଶକୁ ବଳି ଦବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ମନେ-ମନେ କଥାଟା ଗୁମୁରେଇ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜାଣିଲେ ଚାହିଁଲେ, ଏ କେତେ ବଡ଼ ତ୍ୟାଗ, କେତେ ଆଦର୍ଶ । କହଲେ, “ବାପା, ଏ ଜୀବନରେ ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟ ସମୟରେ କୃଷ୍ଣ ଅବତାରରେ ତୁମେ ଜଗତବର ରୂପରେ ତୁମ ଏ ପିତୃହତ୍ୟାର ପରିଶୋଧ ନବ ମୋ

ଉପରେ ।” ଭକ୍ତ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାଚ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧର ବ୍ୟାପକ ଅଙ୍ଗଦ, କନ୍ଦୁକନ୍ଦାନ୍ତରେ ବ୍ୟାପକ
ଥିଲା । ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା କନ୍ଦୁ କହୁ ନୁହେଁ । ସେ ସେତିକିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ,
ପ୍ରାଚ୍ୟ କବିର ଏ ପରିଣତି ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନର ପରିଣତିଠାରୁ କେତେ ଚଢ଼ାଉ, ପ୍ରାଚ୍ୟ:
ପରିଣତିଠାରୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପରିଣତିର ମଧ୍ୟ କେତେ ଚଢ଼ାଉ ।

ସାହିତ୍ୟ କଥା ଭାବିଲାବେଳେ ରୂମକୁ ଏ କଥାଟି ମନେରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ରୂପ ଓ ରେଖା ପ୍ରାଚ୍ୟସାହିତ୍ୟ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହବାର କଥା, ବେଷ୍ଟନୀ
ଅଲଗା, ଆବହାତ୍ମା, ଅଲଗା ।

ତାହେଲେ ମୁଁ କ’ଣ କହୁବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ, କାବ୍ୟ, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ,
ସମାଲୋଚନା ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଭବରେ ଦର୍ଶନ ଇତ୍ୟାଦି ରହି ନ
ପାରେ ? ନା, ନା, ମୁଁ ସେ କଥା କହୁନି । ରହିବନି କାହିଁକି ? ଲେଖକର ଜ୍ଞାନ ଓ
ଅଭିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ସେ ସବୁ ନିର୍ଭର କରେ । ସାହିତ୍ୟିକ ଜଣେ କଳାକାର, ସେ କଲ୍ପନାର
କୋଣାର୍କ ତିଆରିକରେ । ସେ କୋଣାର୍କ ତିଆରି କରି ଅଙ୍ଗଣସ୍ଥଳୀରୁ ଅଗସ୍ତ୍ୟ କରି
କାମଗାୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁକ୍ଷେତ୍ରର ଜ୍ଞାନ ଦରକାର କରିପାରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦେଉଳ
ନୁହେଁ, ସେ ଦେଉଳର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ, ଦେଉଳର କବିତା ନୁହେଁ, ସିମିତି ଦେଉଳର
ପଥର, ବୁନ, ବାଲି ଦେଉଳ ନୁହେଁ ବା ଦେଉଳର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ତୁମେ
ଦେଉଳଟି ଦେଖିଲାବେଳେ ସେଥିରେ ଗଣିତଶାସ୍ତ୍ରର କି ନିୟମ ଦରକାର ହୋଇଥିଲା,
ସେକଥା ଭାବିବସନ । ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁ ଦେଖି କଳାକାର ବାସ୍ତାବ୍ୟତା କାମଗାୟର
ସଠିକ ଅନୁକରଣ କରିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ସେକଥା ଭାବିବସନ । ତୁମେ ଦେଖ ତା’ର
ସାମୁଦ୍ରିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ସାହିତ୍ୟିକର ରଚନାରେ ସେଇ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଓ ଶୋଭା-
ପ୍ରକାଶ ହିଁ ପ୍ରାଣ, ସେଥିରେ କବି ଯେବେ ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୋତ କରିଥାଏ,
ତା’ହେଲେ ସେସବୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବିଷୟବସ୍ତୁର ଆବହାତ୍ମା, ବେଷ୍ଟନୀ ମାତ୍ର ।
ଦରକାର ପଡ଼ିପାରେ, ନ ପଡ଼ିପାରେ କି ।

ଏକଥା ମୁଁ ନୂଆକରି କହୁନି । ଅଗରୁ ଆମ ବଡ଼ବଡ଼ଆମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଇ କଥା
କହିଛନ୍ତି । ଭାଗ୍ୟବାଦ କବି କହୁଥିଲେ—‘ସତ୍ୟ ଶିବ ସୁନ୍ଦର’ ସତ୍ୟ ଶିବ ଓ ସୁନ୍ଦର,
ଏଇ ତିନିଟି କବିତା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କବି କହୁଥିଲେ—Truth is beauty, beauty
truth. ସତ୍ୟ ହେଲା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ପ୍ରଭେଦ ହେଉଛି, ଯାହା ସୁନ୍ଦର ତାହା ସତ୍ୟ, ଯାହା ସତ୍ୟ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ସୁନ୍ଦର ।
ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟି ଅଗତରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲିନିଆ ପୋଡ଼ିଦେଲେ—ଶିବ, ମହାନ, ଶୁଭ ।
ଏ ଗୋଟାଏ ପ୍ରାଚ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟର ପାର୍ଥକ୍ୟ, ଏଇ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେତୁରୁ ସବୁକ୍ଷେତ୍ରର ଭାଗ୍ୟବାଦ
କାବ୍ୟ ନାଟକ ଦୁର୍ଗାହକ ହେଉ ନ ଥିଲା । ସମ୍ଭବ ସାହିତ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟ କାବ୍ୟ ନାଟକ

ଭୂଆସନ କୁହେଁ । କନ୍ତ ପାଶାତ୍ୟ ସାହତ୍ୟରେ ପୁଣ୍ୟସ୍ବର ଉଚ୍ଚନାବଳୀର ସାହତ୍ୟ ବରଳ, ଅମ୍ବ ଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗ ଓ ସୁନ୍ଦର ସହଜ ଶବ୍ଦ । ସେମାନେ ଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦ ମାତ୍ର ସଙ୍ଗ ଓ ସୁନ୍ଦର ।

କନ୍ତ ମୁଁ ଏ ସବୁ କ'ଣ କହୁଛି ? କହୁଛି କହୁଛି, ଏ ଶବ୍ଦସ୍ବର ଏତେ ଶୁଦ୍ଧ, ଏତେ ମହାନ ଯେ କହବାକୁ ବସିଲେ ଚରମ୍ଭୁଷା ବ୍ରହ୍ମା ମଧ୍ୟ ପାରିବେନି, ହୁଏ, ବ୍ରହ୍ମା, ସତ୍ୟ, ଶିବ, ସୁନ୍ଦର ! ରଖିଦିଅ ରୁମର ଏ ସବୁ । ଏ ବ୍ୟାବହାରିକ ସ୍ବରରେ ସାହତ୍ୟର ଏ ସବୁ ବସ୍ତୁ କରବାକୁ ବେଳ ଅଛି କାହାର ? ଦି ପଇସା ଭ୍ୟାଇ ପେଟ ପୋଷିବା ଲାଗି ସାରାଦିନର କାମଧନା ପରେ ଭଲ ଏ ସବୁ ଶୁଣିବା ଲାଗି ମନରେ ଓ ମୁଣ୍ଡରେ ବଳ ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ । ଖଣ୍ଡେ ଅଧେ ଶସ୍ତ୍ରା ପ୍ରେମ କାହାଣୀ, ଗୋଟାଏ ଚିତ୍ର ଆଉ ଶସ୍ତ୍ରା ରହସ୍ୟ କାହାଣୀ, ଏତିକି ହେଲେ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ ହେଲା । ମନଟା ଟିକିଏ ହାଲକା ହୋଇଯିବ ତ, ନଦ ତ ଆସିଯିବ ! ଆମେ ତା'ର ଉତ୍ତରେ ବିଜ୍ଞାନ ପାରି, ଶସ୍ତ୍ରା ବଜାର ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ ପାରି, ଶସ୍ତ୍ରା ବଜାର ଦର୍ଶନ, ହୋଇଗଲା ସବୁ, ରଖିଦିଅ ରୁମର ଏସବୁ ସାହତ୍ୟ । ଟିକିଦିଅ ଦୂରେ ତବ ଏହି ଅବୋଧ ବଢ଼ିଯା, ହେଲା ଏବେ, ଆମ କଥା ଆମଠି ଥାଉ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ମୁଣି ଟିକିବ ଯେ ।

ଆମ୍ଭ

ବିଲତର ଜଣେ ବଡ଼ କବି କୁଆଡ଼େ କହିବନ୍ତି ସେ ଗୋଟାଏ ନା'ରେ କଣ ଅଛି ? ଗୋଲପ ଫୁଲକୁ ଗୋଲପ ନ କହି ଆଉ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତା ନାମ ଦେଇ କହିଲେ ମଧ୍ୟ, ତାର ସୁନ୍ଦରପଣ ଓ ମହନଟି ତ ଲୁଚିଯିବନି ? ବଡ଼ କବି, ବିଶେଷତଃ ବିଲତର ତାଙ୍କର କଥା ଅବଶ୍ୟ ସତ ହୁଏ। ଉଚିତ । ସେ କିନ୍ତୁ ସୁରୁଣୀ ମରହଟ୍ଟି-କାଳିଆ । ଏ ଫୁଟାଣିକ ଯୁଗରେ ସେ ସୁରୁଣୀ କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ମାନନୀୟ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନେ, ବିଶେଷତଃ ଏ ଶୂନ୍ୟ ଭାରତର ଶୂନ୍ୟ ପାହେବମାନେ ଯଦ୍ୟୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି । କାହିଁକି ନା ଏକଥା ଯେବେ ସତହୁଏ, ସ୍ବାକୁ ଯେବେ ମାନିଆଯାଏ, ତାହେଲେ ଆମକୁ ଧରିନବାକୁ ହୁଏ ଯେ, ଆମ ଗୋଷ୍ଠି ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଭଲଲେନି ଅଛନ୍ତି । ଆମ ଗୋଷ୍ଠୀ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀ ଭଲ ହୋଇଯାଇପାରେ । ଭୂମି ମୋଟେ ଚୁପ୍ । ଆମେ ଯେବେ ଏ କଥା ସ୍ବାକାର କରୁ, ତାହେଲେ ଆମେ ଏକହୁଏ ଓ ଚିରନ୍ତନ ଶାସକ ହୋଇ ରହିବୁ କିମିତ ? ଭୂମି ଭିତରେ ପଣ୍ଡିତ, ବବେଳା, ସାଧୁ, ସନ୍ତୋଷ, ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଶକ୍ତିମାନ ଭେଦ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ତାକୁ ସ୍ବାକାର କରି ନପାରୁ, ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବା ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାକୁ ଆମେ ମାନିନେଇ ନପାରୁ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଆମ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରକୁ ଆସିନାହାନ୍ତି, ସେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବା ପଣ୍ଡିତ ହେଇ ନ ପାରନ୍ତି । ସେ ଯେ ନ ଆସିବନ୍ତି ଆମ ଭିତରକୁ, ତାହା ହିଁ ତାଙ୍କ ମୂର୍ଖତାର ପରିଚୟ । ଏକଥା ହଟ୍ଟଲର ଓ ମୁସୋଲିନି ମଧ୍ୟ କହିଥିଲେ । ଏକଥା ମାନିଆଭେଲି ତାଙ୍କ ଅମର ଶାସ୍ତ୍ର 'ହ ପ୍ରିନ୍ସିପଲ୍ସ' କହିଯାଇଛନ୍ତି । ଯେ ହଟ୍ଟଲର ମତ ଅନୁସାରେ ଆମ ଦେଶର ଗଣ୍ୟ ନୁହେଁ, ତାର ଅନ୍ତିମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସ୍ବାକାର କରିବୁକି । ସେହି ହେତୁରୁ ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କ ଭଳି ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣନେଇ ଦେଶ ଗ୍ରହ ପଳାୟନ, ଚିରନିବାସନ । ଏହି ହେତୁରୁହିଁ ହଟ୍ଟଲରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଏହିପରି ଅନ୍ୟାୟ ନୀତିସ୍ଥ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ କର୍ମମାନୁ ପଳାଉଯାଇ ମାର୍କିନରେ ଓ ବିଲତରେ ରହି ଯେଉଁପରି ଅସୁସ୍ଥ ଆବସ୍ଥାର କଲେ, ତାର ବଳରେ ହଟ୍ଟଲର ମୁସୋଲିନି-ହୁଗୋଭେଟା ଚନ୍ଦ୍ର ଧୂଂସ ଓ ବିନାଶ ।

ଆମେ କିନ୍ତୁ ତା କରୁନୁ । ଆମ ଭିତରେ ରହି କେହି ଯେବେ ଆମ ମତ ବାହାରେ କିଛି କହେ, ତାହେଲେ ଆମେ ତାକୁ ଆମ ଦେଶରୁ ବାହାର କରି ଦେଉ । କିନ୍ତୁ ତା'ର ସେ କହିବାର ବାହାଦୁରୀ ଅନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ଦବାଲଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଆମେ ତାକୁ ଦମାଇ ଦେଉ । ସେ ନୋବେଲ ପୁରସ୍କାର ଭଳି ଉଚିତ ସମ୍ମାନ ଆମ ଗୋଷ୍ଠୀ ବାହାରୁ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ତାକୁ ତାହା ହାସଲ କରିବାର ସୁବିଧା ଦେଉ । ଏବେ

ଆସ୍ଥାନ ମାଡ଼ିବସି କେନ୍ଦ୍ର କେବେ ନିଜର ଆଦର୍ଶ ଓ ନୀତି ସହୃଦ ଛକାପଞ୍ଚା ନୀତି ଧରିନାହାନ୍ତି । ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶର ଛକାପଞ୍ଚା ନୀତିରେ ହିଁ ରାଜନୀତିର ବ୍ୟଭିଚାର ।

ଅନ୍ତତଃ ସେବାକଥା ପଶ୍ଚିମ ରାଜନୀତିକମାନେ କହନ୍ତି । ପିଟ, ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌-ଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଚର୍ଚ୍ଚ—ହୁଲ୍‌ଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଲ୍ଲିତ ରାଜନୈତିକ ନେତାମାନେ ଓ ଆଦାହାସ ଲିଙ୍ଗନଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଆଇଜେନ୍‌ ହାଉସ୍‌ରଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାର୍କିନ ରାଜନୈତିକମାନେ ଏକଥା କରିଆସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତ ଫୁଟାଣିକ ଯୁଗର କଥା ଜାଣନ୍ତିନି । ଯାହା ଜାଣିବୁ ଆମେ, ଆମର ବାଡ଼ିଆଡ଼େ, ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ଫୁଟାଣିକଗୁଡ଼ାକ ଗଡ଼ଗଡ଼ଉଛନ୍ତି କି ନା !

ସାହାଦୃଶ ରୂପେ ଦେଖିଲ, ଆମ ଏ ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତରେ ବଲ୍ଲିତ କବିଙ୍କର ସେଇ ଯୁକ୍ତି—ନାରେ କିଛି ନାହିଁ, ଗୁଣରେ ହିଁ ସବୁ—ମୋଟେ ଲଗୁ ହୁଏନି । ଆମ ମତରେ ଗୁଣରେ କିଛି ନାହିଁ, ନାମରେ ହିଁ ସବୁ । ମାନେ ଗୋଲପ ଫୁଲଟାକୁ ଯେବେ ଗନ୍ଧ-ଗେନ୍ଦୁସ ଫୁଲ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତାହେଲେ ସେ ଗନ୍ଧଗେନ୍ଦୁସ ଭଲ ଭଲ ଭଲ ଗନ୍ଧେଇବ । ଏ ଦେଶର ଲୋକେ କହନ୍ତି, ପାଞ୍ଚଗୁଣରେ ଛେଳି କୁକୁର । ପାଞ୍ଚଜଣ କହିଲେ, ଆରେ ଏତାଟା ଛେଳି ନୁହେଁ, କୁକୁରଟାଏରେ । ସତକୁ ସତ ଛେଳିଟା କୁକୁର ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟାଏ ମତଲବ ପରି ସେକଥା କହିଥିଲେ । ଦେଖିଲେ ଭଲ ଛେଳିଟାଏ, ଧର୍ମପାମାରି ନେଇପାରିଲେ, ଗୋଟାଏ ଭେଜକର ମଝା ଉଡ଼ାନ୍ତେ । କହିଲେ, ଛେଳି ନୁହେଁ କୁରୁର । ସେ କୁକୁର ହୋଇଗଲା ତା ମାଲିକ ପାଖରେ । ସେ ଫୋପାଡ଼ିଦେଲା ତାକୁ ପୃଣ୍ଡାରେ । ସେଇ କୁକୁର ପୁଣି ଛେଳି ହୋଇଗଲା ଏ ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ପେଟରେ ଓ ପାଟିରେ । ବୁଝିପାରୁଛନ୍ତି ତ କଥାଟା ? ଏକଥା କଣ ଓ କିପରି ଏ ଯୁଗରେ, ଆମରି ଭିତରେ ଏଇ ଭାରତବର୍ଷରେ ହଉଛି, ସେକଥା ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିପାରୁଥିବେ । କେତେ ବଢ଼ାଣି କରି କହୁବ । ଧର୍ମପାମାରି ରୂପେ ପଞ୍ଚାଏ ସାହା କହୁବ, ସେକଥା ହୋଇଯିବ । ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ ବିଶ୍ବାସ ଓ ବିଶ୍ବସ୍ତବାଣୀର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ସବୁକଥା କଥାଏ, ନାମ ଆଉ ଏକ କଥା, ସବୁଠାରୁ ବଡ଼କଥା । ‘ନାମେବ କେବଳ’ ।

ଏହାର ବିଶେଷ ପ୍ରମାଣ ଆପଣମାନେ ପାଇବେ ଆମର ଧର୍ମ ନେତାମାନଙ୍କ-ଠାରୁ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ନାମ ଜପରେ ସବୁ ଅଛି । ବିଶ୍ବାସ ଓ ସହୃଦସ୍ବତାରେ କିଛି ନାହିଁ । ଟପ ଟପ ମାଲି ଗଡ଼ୁଥିବ, ପକ୍ ପକ୍ ଓଠ ଓ ଜିଭ ହଲୁଥିବ । ହରେ ରାମ ହରେ ରାମ, ନିତାଇ ଗୌର ରାଧେଶ୍ୟାମ । ଯେ ଯେତେ ଜପିପାରିଲା ଏଇ ନାମକୁ ତାର ସେତିକି ପୁଣ୍ୟ । ଅବଶ୍ୟ ମଝିରେ ମଝିରେ ରାମକୃଷ୍ଣ, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ଇତ୍ୟାଦି ଜଣେ ଅଧେ କହିଯାଇଛନ୍ତି, ନାମରେ କିଛି ନାହିଁ । ଶିଶୁର ଆତ୍ମା ତେରେ ନାମ । ଭଗବାନଙ୍କ

ଉପରେ ବସାଏ କଲେ ହିଁ ହେଲ, ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ତାକଲେ ହିଁ ହେଲ । ଥୁ ଇଚ୍ଛା ସେ ନାଁ ତଥ ପଛକେ, ରାମ, କୃଷ୍ଣ, ବସୁ, ଶିବ, ଗର୍ଭ, ଆଶା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବ କିଏ ? ଡଳହେଲ, ପଥାଏ ନା ଜିପି ବସିଲେ ତ, ଆଉ ପଥାଏ କହଲେ, ସେ କହୁକହୁ ଇମିତ, ସେ କହୁକହୁ ସିମିତ । ଏତେ ଗୋଲମାଲକୁ କିଏ ଯାଏ ହୋ । ମାର ଗୁଲି ସେ ଭଗବାନକୁ । ଆମର ନେତା ହିଁ ଆମର ଭଗବାନ । ନେତାମାନେ ଗୁରୁ । ଗୁରୁ ଯେ ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼, ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଆମ ଧର୍ମଧାର୍ମମାନେ ବୁଝିବର କହୁ ଆସୁକହୁ । ସୁତରାଂ ଏଇ ନାମରେ ହିଁ କହୁ ।

ନାମ ଯେତେବେଳେ ଅଛି, ତାର ଅର୍ଥ ଅଛି । ସେ ଅର୍ଥ ସେ ନାମର ବସ୍ତୁ ସହଜ କଷ୍ଟସ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧ । ଚୈତନ୍ୟ ଥିଲେ ଗୋରା । ସୁତରାଂ ସେ ଗୌରାଙ୍ଗ । କୃଷ୍ଣ ଥିଲେ କାଳିଆ । ସୁତରାଂ ସେ କୃଷ୍ଣ, ଶ୍ୟାମ, ଦନକାଳିଆ ଇତ୍ୟାଦି । ଏଇ ଦୃଶ୍ୟବରେ ଦେଖିଲେ ମୋ ନା ଗୋବିନ୍ଦ । ଗୋ ମାନେ ଗୋରୁ, ସୁତରାଂ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଗୋରୁ ବା ଗୋରୁ ସହଜ ସମ୍ବନ୍ଧ । କାହାର ନା ଯେବେ ଚନ୍ଦ୍ରା ହୋଇଥାଏ, ସେ କାଳୀ ହୋଇପାରେନି । ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ କାଳୀ ବୋଲି ରୂପେ କହୁପାରିବନି । ସେ-କଷ୍ଟସ୍ଥ କନକବରଣୀ । ରୂପେ ଯେବେ ସେହପରି ଭାବରେ ତାକୁ ନ ଦେଖିପାରୁଥାଅ, ସେ ରୂପ ଆଖିର ଦୋଷ । ଏ କଥା ତାହେଲେ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଆଉ ଏ ବସ୍ତୁରେ ଡି ନୁଁ ହବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ରୂମର ।

ତାହେଲେ ଏଇଯେ ଆମ୍ଭ କଥା ମୁଁ କହୁବାକୁ ଯାଉଛି, ଏ ଆମ୍ଭ ନାମର କଷ୍ଟସ୍ଥ ସାଧକତା ଅଛି । ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚୟ, ରୂପେ ଜାଣି ଓଡ଼ିଆମାନେ ସ୍ବାକୁ କହୁନ୍ତି ଆମ୍ଭ, ସମ୍ଭୂତ ପଣ୍ଡିତେ କହୁନ୍ତି ଆମ୍ଭ, ବଙ୍ଗାଳି ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ କହୁନ୍ତି ଆମ୍ଭ, ଇଂରାଜମାନେ ମ୍ୟାନ୍‌ଗୋ । ଏହି ଡଳର ଏଇ ଯେ ଜାତି ଜାତି ଭେଦରେ ଭିନ୍ନ ନାମକରଣ ହୋଇଛି, ତାର ଅର୍ଥ କଣ ଜାଣ ? ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହଉଛି, ସେଇ ନାଁ, ସେଇ ଜାତିର ପଣ୍ଡିତସ୍ଥ ହବ । ସମ୍ଭୂତ କହୁଲ ଆମ୍ଭ । ମାନେ ସମ୍ଭୂତଶାସ୍ତ୍ର କହେ, ସବୁ ଆମର । ମୋର ସବୁ । ଏ ବିଶ୍ୱନାଥର ସବୁ ମୋର, ସେ ଏକଥା କହୁଲବେଳେ ସୂତେଇଦେଲେ ଦୈତ ଭାବ । ମୁଁ ଆଉ ମୋର ଅଛି । ରୂପେ ମୋର । ରୂପେ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ହେଇଗଲି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ହେଇଗଲି ରୂମର । ଏକ ରୁଟୁମ୍ଭୁ । ଏକ ଦର, ଏକ କଥା । ସତ୍ୟତାର ପ୍ରଥମ ଯୌବନରେ ଯୌବନର ମାଦକତା ଏ, ବିଶ୍ୱପ୍ରେମରେ ଭର-ଯାଇଥିଲା ଗୋଟାଏ ଛଳ ଛଳ ତରଳ ଭାବ, ଗୋଟାଏ ଉନ୍ମାଦନା । ସେଥିରେ ମଣିଷ ଆତ୍ମପର ଭୁଲିଯାଇ ସବୁକୁ ଆପଣାର ଓ ଆପଣାକୁ ସବୁର କରିପାରିଥିଲା । ବେଦ, ବେଦାନ୍ତ ଓ ଉପନିଷଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ରିକ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନ୍ତ୍ରରେ ଏହି ଭାବ ଅମେ ପାରି । ତାପରେ ଆସିଗଲା ହିନ୍ଦୁ ସତ୍ୟତା । ସେ କହୁଲ, ଆମ୍ଭ ହମ୍ଭ, ଅମି । ସବୁ ମୁଁ । ମୋ'ଛଡ଼ା ଅଛଇଛି ନାହିଁ । ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ହିଁ ସତ୍ୟ । ମୋର ଅଭିଜ୍ଞ

ହୁଁ ଏକମାତ୍ର କାମ୍ୟ । ତୁମେ କହୁବ, ସେ ତ ଅଦ୍ୱୈତବାଦ, ସେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ବେଦ ବେଦାନ୍ତର ଶିକ୍ଷା । ନିଶ୍ଚୟ ନୁହେଁ । ତୁମେ ଯେ ଭାବରେ ସ୍ୱା'ର ଅର୍ଥ କରୁଛ, ସେ କଥା ବେଦ ବେଦାନ୍ତ କେବେ କହିନ । ତୁମେ କହୁଛ ତୁମେ, ତୁମର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ତୁମର କ୍ଷୁଦ୍ର ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ହିଁ ସବୁ । ତୁମେ କହୁଛ ଏତେବଡ଼ ଗୋଟାଏ ଦେଶରେ ହିଁ ଭାଷା ବା ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ହିଁ ସବୁ, ତୁମର ହିଁ ସତ୍ୟତା ବା ବଙ୍ଗଳା ସତ୍ୟତା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟତା । ଆଉ ସବୁ ଅସତ୍ୟ, ଆଉ ସବୁ କହୁ ନୁହେଁ । ସମସ୍ତେ ତୁମଛଡ଼ା ଆଉ ସମସ୍ତେ, ତୁମର ଭଲ ହେବେ, ତୁମର ପଛରେ ଧାଇଁବେ, ତା ନହେଲେ ସେମାନେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ତୁମେ ମାନବନ । ଏ ଅଦ୍ୱୈତବାଦ ନୁହେଁ । ସେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ସ୍ୱାର୍ଥବାଦ । ସେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ଅସ୍ୱପନବାଦ । ଠିକ୍ ଅଦ୍ୱୈତବାଦର ବସନ୍ତ । ସେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ନାମ ପୁଜା, ନାମବାଦ । ନାମେବ କେବଳ । ହିନ୍ଦ୍ ଏବ କେବଳ ବଙ୍ଗ୍ ଏବ କେବଳ । ହିନ୍ଦ୍ ନାମର ପୁଜା, ନ ହେଲେ ବଙ୍ଗନାମର ପୁଜା । ସେହିପରି ଓଡ଼ିଆ କହେ ଆମ୍ବ । ତା ମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଯାହାକୁ ପାଲଟା; ତାକୁ କହିଲ, ଆସ ମ, ବସ । ଆମ୍ବ କଥାଟା ଯେ ବଳକୁଲ୍ ସତ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏ ଓଡ଼ିଶାକୁ ସେ ଆସିଲା, ଓଡ଼ିଆ ତାକୁ ଡାକିଥାଣି ନିଜ ଘରେ ବସେଇଲା । ସାପ ହେଲେ ଅଶ୍ୱିନ ଆସ, ନେଉଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଶ୍ୱିନ ଆସ । ତା ଅଶ୍ୱିରେ ସାପ ନେଉଳ ଏକାଠି ବସିଗଲେ, ତାଙ୍କ ନିଜ ଜନ୍ମରତ ଶତ୍ରୁତା ଭୁଲିଯାଉଛନ୍ତି । ସାପ କାମୁଡ଼ୁଛି ଓଡ଼ିଆକୁ, ନେଉଳ ମଧ୍ୟ କାମୁଡ଼ୁଛି ସେଇ ଓଡ଼ିଆକୁ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ମାରୁଛନ୍ତି, କାମୁଡ଼ୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ସେ କହୁଛି ଆମ୍ବ । ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାନ୍ତର ଲୋକେ ଏଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆସି ହଜାର ହଜାର ସଖ୍ୟାରେ ଗାଥମାଡ଼ି ବସୁଛନ୍ତି । ସେ ଓଡ଼ିଶା ସାଙ୍ଗରେ ଏକ ହୃଦୟାହୁଣ୍ଡ । ଓଡ଼ିଆ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ ଶୁଣିଶାଳୀ ବସଉଛ, ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶୁଣିଶାଳୀ ପାଲଟି ରଖୁଛ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଗଲେ, ତାକୁ କୁହାଯାଉଛି—ତୁମେ ସ୍ୱା'କୁ ଯାଉଛ, ସେଇ ପ୍ରାନ୍ତର ହେଉ ଯା । ଯେ ବିହାରରେ ରହୁଲେ, ସେ ହିନ୍ଦ୍ ହେଉଯାଆନ୍ତୁ, ସେ ବଙ୍ଗଳାରେ ରହୁଲ, ସେ ବଙ୍ଗଳା ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ । ହିନ୍ଦ୍‌ଭାଷି ଲୋକେ କି ବଙ୍ଗଳା ଭାଷି ଲୋକେ ଓଡ଼ିଶାର ପିଠି ଉପରେ କଳକାରଖାନା ବସଉଛନ୍ତି । ଶୁଣିଶାଳୀ ଖୋଲୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ କୁଲିକୁ ପାଠ ପଢ଼େଇବା ଲାଗି । ସେଠି ପଢ଼ା-ହଉଛି ଏଇ ଓଡ଼ିଆ କୁଲିକୁ ହିନ୍ଦ୍ ବା ବଙ୍ଗଳା । ସ୍ୱାକୁ କୁହାଯାଉଛି ତୁମେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଛ, ଓଡ଼ିଆ ବନଯାଅ । ତା କମିଛି କୁହାଯିବ ? ସେମାନେ ଯେ ଗୁରୁବ କାନ୍ଦି । ଓଡ଼ିଆ ଯେତେହେଲେ କୁଲି ମଲୁରଥା । ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଲେ ବଙ୍ଗଳା ନୈତନ୍ୟ, ସେ ଏଠି ଘରସ୍ୱାର ମଠବାଡ଼ି କରି ରହୁଗଲେ । ଆସିଲେ ଗୁମାସ୍ତକ, ଶଙ୍କର, ନାନକ । ସେ ଆସିଲା ସେ ଏଠି ମଠ ବାଡ଼ି କରି ରହୁଗଲା । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ଜଗନ୍ନାଥଧର୍ମୀ ତ କେହି ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ମଠ କରି ରହୁପାରଲେନି ? ଓଡ଼ିଶାରେ ବଙ୍ଗଳା ଗାଁ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଗାଁ,

ତେଲେଇା ନାଁ, ତାମିଲ ନା—ସବୁପ୍ରକାର ଗାଁକୁ ଗାଁ ରହୁଛି । କାହିଁ ହୃଦୟାନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରାନ୍ତରେ, କି ବଙ୍ଗଳାରେ, କି ଆନ୍ଧ୍ରରେ ତ ଗୋଟିଏ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଗାଁ ନାହିଁ ? କମିତି ହବ, ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ର ହେଲା ହାମ, ଆମି, ଓଡ଼ିଆର ମନ୍ତ୍ର ସେ ହେଲା ଆ, ମ, ବ ।

ତାପରେ ଦେଖ ଏଇ ବିଲତ ଦେଶର କଥା । ସେ ଆମ୍ଭକୁ କହନ୍ତି, Mango ମାଙ୍ଗୋ, ମ୍ୟାଙ୍ଗ ଗୋ । ସ୍ବା'ର ଅର୍ଥ ହେଲା ଆରେ ବେଟା, ଯା, ପଲା । ଏ ସବୁ ଦେଶକୁ ତୁମେ ଯେବେ ଯିବ, ସେ କହୁବେ ଦୂର ପଲା, ଦୂର ପଲା । ସେସବୁ ଦେଶରେ ନାଗରିକ ଅଧିକାର ପାଇବାର ନିୟମକାନୁନ ଏତେ ଟାଣ ସେ, ସେଠି ଆମର ଏ କଳା ଆଦମି ଯାଇ ଘରଦ୍ବାରକରି ରହୁବା ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କାଠିକର-ପାଠ । ଏତେଦିନର ପ୍ରିୟାସ୍ରୀତି ମମ୍ବୁଜ । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ବିଲତର କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ଜଣେ ଭରତୀୟ ଘରକରିବାକୁ ଦେଖାକଲୁ, ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ଯାଏ କଥା ଗଲା । ଭରତର କଳା ଆଦମିମାନଙ୍କୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବିଲତର କେତେକ ହୋଟେଲରେ ପଶିବାକୁ ମନା । ମାର୍ଜିନ ଦେଶ କଥା ବା କ'ଣ କହୁବା ? ଆଫ୍ରିକାରେ ଭରତୀୟ-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ, ତା' ତ ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଥିବ । ସୁତରାଂ ବିଲତ ମାଙ୍ଗୋ ସେ ତାଙ୍କ ଦେଶର ପ୍ରକୃତି ଓ ସ୍ବରୂପ ଚିହ୍ନାଇଦେଏ, ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ଅଛି ?

ତା'ପରେ ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭକୁ ବିଚାର କରାଯାଉ । ଆମ ଦେଶରେ ମାନେ ଏଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକପ୍ରକାର ଆମ୍ବ ଅଛି, ଯଥା—କଦଳିଆ, ଭେଲୁଆ, ଗୁଡ଼ପାଣିଆ, ସୁନ୍ଦରା, କର୍ପୁରି, ବେଲୁଆ, ଗିରିଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି । ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଏହିପରି ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଆମ୍ବ ଥିବା କଥା ଆମେ ଜାଣୁନ । ଆମେ ଜାଣୁ ଏତିକି ସେ ଦକ୍ଷିଣର ବାଇଗଣପତ୍ତୀ, ବଙ୍ଗଳାର ମାଲିଙ୍ଗା, ବହାରର ସୁନ୍ଦରା ଓ ସୁ. ପିର ଲେଙ୍ଗେଡ଼ା । ଏସବୁ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଆମ୍ବ ଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଆମ ଦେଶକୁ ଆସନ୍ତା । ତା' ଯେତେବେଳେ ଆସେନ, ଆମେ ଅନୁମାନ କରିନେଇପାରୁ ନିରାପଦରେ ସେ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଏତେପ୍ରକାରର ଜିନିଷ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରକାରର ସୀମା ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୋଟାଏ ଲକ୍ଷଣର ସୂଚନା । ଏ ଦେଶରେ ମଣିଷ ଗୋଟିକେ ଦଳ ଗୋଟିଏ, ଦଳ ଗୋଟିକେ ମତ ଗୋଟିଏ । ଏମାନଙ୍କୁ ସବୁ ଭାଜିରୁଜି, ମାରି, କାଟି, ଛେଚି, ପେଣି, ଚିପି ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କ ଭଳି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନମୁନାରେ ପକାଇବାର ପରଚେଷ୍ଟା ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଲାଗିଛି ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ଦିନ । କିନ୍ତୁ ସମିତି ସୁବିଧା ହେଇପାରୁନ । ତୁମେ ଦେଖ, ଏ ପ୍ରାନ୍ତରେ କେତେପ୍ରକାର ରାଜନୈତିକ ଦଳ, ସେ ହସାବ ତୁମେ ରଖିଥିବ । ମୁଁ ରାଜନୈତିକ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଅନୈତିକ । ଏସବୁ ମତ ଦିତି କିଛି ବୁଝେନ । ତା'ର ସାର ମଧ୍ୟ ଧାରେନାହିଁ । ତା'ର ଦିସୀମା ତ ଶୁଣ

କରେନ । ତେବେ ଏତକ ନିଶ୍ଚୟ ରୁହେ, ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମନ ମାନନ । ପ୍ରତି ରାଜନୈତିକ ଦଳରେ ୫/୬ଟା କରି ଉପଦଳ । ସେ ଉପଦଳମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପୁଣି ଜାତି, ଗୋଷ୍ଠି ଇତ୍ୟାଦି ଘିନି କେତେ ଅନୁପଦଳ । ବଙ୍ଗ, ବହାର, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଅବଶ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଇମିତି ମାରାତ୍ମକ ଭାବରେ ନୁହେଁ । ପୁଣି ସେ ଦଳମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏତେ ଉପଦଳ ଓ ଅନୁପଦଳ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସବୁ କଥାବାଣୀ ଉପରେ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯେତେ ଦଳାଦଳ ଥାଉ ପଛକେ, ବାହାରକୁ କଥା ପଡ଼ିଲାବେଳେ ବା ପ୍ରାନ୍ତର ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଲାବେଳେ, ସମସ୍ତେ ଏକ । ମର୍ଦ୍ଦିନି ଶିଙ୍ଘ ଫଟା, ଯୁର୍ବିଲ ବେଳକୁ ଗୋଟା, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ? ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତର ସ୍ୱାର୍ଥ କଥା ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ । ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରାନ୍ତର ସ୍ୱାର୍ଥ କଥା ପଡ଼ିଲାବେଳକୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବହୁମତ, ବହୁମୁଖ ଓ ବହୁବାଦ ।

ରୁମେ କହିବ ହୁଏତ, ରୁମେ ଯାହା କହିନା ପଛକେ, ବାଲଗଣସାହି, ମାଲ୍‌ଦା, କି ଲେଙ୍ଗେଡ଼ା ଆମ୍ଭ ଆଗରେ ଆମ ଆମ୍ଭ କିଛି ନୁହେଁ । ସେ ସବୁ ସିମିତି ବଡ଼, ସିମିତି ରସାଳ, ସିମିତି ପୁଆଦ । ଆମ ଆମ୍ଭଗୁଡ଼ାକ—ଗ୍ରେଟ, ଏଡେଟିକିଏ ଆମ୍ଭରେ ଗୋଟାଏ ଏତେ ବଡ଼ ଟାକୁଆ ବାହାରିଲାବେଳକୁ ରସ ସୋରସେ ବି ହବନ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକା ଗାଁ କନିଆ ସିଂହାଣିନାକ । ରୁମ୍ଭକୁ ସ୍ୱେ ଆମ୍ଭ ଭଲଲଗିବ କିମିତି ? ଏ ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ପଛକେ ଭଲ ବା ବଡ଼ ବେଳ ଭଲ ଆମ୍ଭ ହୁଏ ଆଜ୍ଞା, ଏ ଦେଶର ଆମ୍ଭରେ ମଧ୍ୟ ରସ ବେଶୀ ଥାଇ ଟାକୁଆ କମ୍ ଥାଏ, ମଗାଇ । କିନ୍ତୁ ସେ ରୁଡ଼ିଯାଉଛି । ଆମେ ଆମ୍ଭ ଗୁଣ କରୁନୁ, କରାଉନୁ, ସେଇ ବିଦେଶୀ ବା ବିପ୍ରାନ୍ତ ଆମ୍ଭକୁ । ଆମ ନିଜ ଦର ଆମ୍ଭର ଜାତି କପରି ଭଲ ହବ, ଆମ ଆମ୍ଭ ବଗିରୁଗୁଡ଼ିକ କପରି ଉଧେଇବ, ସେ ଦିଗରେ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ତ ମୋଟେ ନାହିଁ । ପୁରୁଣାକାଳର ଆତ୍ୟାଶୁଷ୍ଣ ପ୍ରଜାପୀଡ଼କ ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଓ ପରବମାନଙ୍କର ଉପକାର ଲଗି ଯେଉଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଆମ୍ଭତୋଟା ସବୁ ଲଗେଇଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ କାଟିକୂଟି ସଫାକରିଦବାରେ ଆମର ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି ବେଶୀ । ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଜମିରେ ବସି ତାଙ୍କ ପ୍ରତିର ରକ୍ତ ଖାଇବା ଲଗି ଆମେ ଯେପରି ବିପ୍ରାନ୍ତୀୟମାନଙ୍କୁ ବହୁ ସାଧ୍ୟ ସାଧନା କରି ଯୋଗାଡ଼ କରି ଆଣୁ, ସିମିତି ଆମର ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ବଣ ବଗିରୁ ଭାଙ୍ଗି ଆମେ ବିପ୍ରାନ୍ତୀୟ ବଗିରୁ କରିବାରେ ଧରନ୍ତର ହୋଇଉଠିବୁଁ । ମୋର ମନେପଡ଼ୁଛି, ଯେତେବେଳେ ନୁଆ ମାର୍ଜିନ ଦେଶର ଫୁଲଫଲ ବିଲତକୁ କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ଆଣିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ, ସେତେବେଳେ ବିଲତରେ ତା' ବିରୋଧରେ କେତେବଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ବିଲତରେ ତାଙ୍କ ଦେଶର ଫଳ ଫୁଲ ଗଛକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଉନ୍ନତ କରିବା ପାଇଁ ବିଲତମାନେ ଯେତେ ଆଶ୍ରୟ, ବିଦେଶୀ ଗଛସବୁ ରୋପିବାକୁ ସେତେ ଆଗ୍ରହ ନୁହନ୍ତି ।

ତା'ର କାରଣ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଝିପାରୁଥିବ, ତାଙ୍କର ଆତ୍ମ, ମ୍ୟାନ୍ ଗୋ, ଆମର ଆତ୍ମ, ଆମ୍ ବ । ଏସବୁ ନିଦାହରଣ ପରେ ରୂମେ ଯେବେ କହୁ ଯେ ଖାଲି ନାମଟାରେ କହୁ ନାହିଁ, ତା'ହେଲେ ସ୍ବୟଂ ବ୍ରହ୍ମା ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ରୂମ ମୁଣ୍ଡରେ ବୁଦ୍ଧି ସୁରୁର ପାରିବେନି । ନାମଟି ହିଁ ସାର, ନାମବ୍ରହ୍ମ ହିଁ ଭଗବାନ ଓ ପରମ ସତ୍ୟ, ନାମୋକ୍ତ କେବଳଂ ମହାମନ୍ତ୍ର । ବିଲଭ କବି ଥିୁ କଥା କହୁଥିଲେ ସେ ବିଲକୁଲ ମିଛ । ରୂମେ ଆମ୍ଭକୁ ପଣସ କହୁଦେଲେ କ'ଣ ଚଳିବ ? ଆମ୍ଭ ଶବ୍ଦଟା ଆମ ଜାତିର ପ୍ରାଣ, ଆମ ଜାତିର ଚିହ୍ନଟି । ରୂମେ ସେ ଶବ୍ଦଟାକୁ ଉଡ଼ାଇଦେଇ ତାକୁ ଅନ୍ୟ ନାମରେ କହୁଲେ ଯେ ଏ ଜାତିଟା ଆଉ ଚିହ୍ନିତ୍ବନନ ଭାର । ହଁ, ଏ ଫୁଟାଣିକ ଯୁଗ । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିରେ ମାର୍ଜିନ, ମାର୍ଜିନ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଲଢ଼ିପାରୁଥାଏ, ବୁଝିଥା ତା' ନିଜ ଜାତି ଓ ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ ଲଢ଼ିପାରୁଥାଏ । କାହିଁକି ନା ତାଙ୍କର ଅଳ୍ପ ସବୁ ଟିକିକ । ଆମର ତ ସେ ନାହିଁ, ଆମର ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଫୁଟାଣି । ସେହୁ ଦେଉରୁ ଆମେ ଆମ ଦେଶ ପାଇଁ ଲଢ଼ିବୁନି । ବିଶ୍ବସ୍ତଥାର ଗୋଟାଏ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ବିଶ୍ବବାସୀ । ଆମର ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଶ୍ବ ଲାଗି । ଭାରତ ଲାଗି ନୁହେଁ । ଚନ୍ଦ୍ର ଯଦି ଭାରତରୁ ଖଣ୍ଡେ ନିଏ, ତା'ହେଲେ ଆମେ ତା'ଲାଗି ଲଢ଼ିଯିବୁ ଚନ୍ଦ୍ରର ସପକ୍ଷରେ ଓ ଭାରତର ବିପକ୍ଷରେ । ପାକିସ୍ତାନ ଯେବେ ଲଦାଖ ଅଞ୍ଚଳଟା ବୁଝେଁ, ତାହେଲେ ଆମେ ନେହେରୁଙ୍କ ସହୃଦ କଲି କରାଯିବୁଁ ପାକିସ୍ତାନ ସପକ୍ଷରେ । କାରଣ ଓଡ଼ିଶାଙ୍କର ଏଇ ଆମ୍ ବ ଭାବଟା ଭାରତ ବ୍ୟାପିରଲାଣି । ଓଡ଼ିଶାର ଏଇତ ବାହାଦୁରୀ । ଆମ୍ ବ ଓଡ଼ିଶା ଜିନ୍ଦାବାଦ୍ ।

ମାଗେଣା ଦାନ

କଥାଟା ଟିକିଏ ଅବୁଝା ଅବୁଝା ଭଲ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ନାଁ ? ଦାନ ତ ଦାନ, ସେ ପୁଣି ମାଗେଣା ବା ପଇସାଦିଆ ହବ କିମିତି ? ମୁଁ ଯଦି ଭିକାରୀକୁ ମୁଁଠାଏ ଚାଉଳ ଦିଏ, ତା'ହେଲେ ଭାବିବି, ମନେ ମନେ କୁରୁ କୁରୁ ହେବି ଯେ, ଏଥରକ ସ୍ୱର୍ଗ ଆଡ଼କୁ ମୁଁ ତ'ପାଡ଼ୁଣୁ ଆଗେଇବି । ମୁଁ ଯେବେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଣ୍ଡିକି ଶହେ ଟଙ୍କା ଦିଏ, ତା'ହେଲେ ଭାବିବି ଯେ, ଏଇଥରକ ତାଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାଣ୍ଟି କରବାର ସୁବିଧା ହୋଇ-ପାରିବ ଓ ସେହି ସୁବିଧାରୁ ଅନ୍ତତଃ ମୋର ଦିଆ ଶହେ ଟଙ୍କାକୁ ମୁଁ ଶହେ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା କରି ଫେରି ପାଇପାରିବି । ସେଦିନ ଭୁଦାନ କାମରେ ଭୁଦାନ ନେତା ଜଣେ ତ'ଜଣ ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ଦୋକାନକୁ ଯାଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଦାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, ମାନେ ତାଙ୍କ-ଠାରୁ କିଛି ଦାନ ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ଯେଉଁ ନେତାମାନେ ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଦେଲେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିଯିବାକୁ ମୋର ସବୁବେଳେ ମନହୁଏ । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପୁଣି ଆଧାନ୍ତ୍ର ପ୍ରାମସ୍ତ ଅନାହାସ ହାକିମ ଜଣେ, ବେପାରୀ କହୁଲେ, “ଆଜ୍ଞା ! ଆପଣମାନେ ବଜାରକୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କୁହନ୍ତୁ, କିଏ କ'ଣ ଦଉତନ୍ତି ଦେଖନ୍ତୁ, ଆଉ ମୁଁ ତ ସବୁବେଳେ ହାଜର ଅଛି ।” ନେତାମାନେ ଚାଉଳ ମୁଁଠାଏ ବ ପାଇଲେନି, ଚାଉଳଲେ । ତା'ପରେ ବେପାରୀ, ମୋତେ କହୁଲେ ଆଜ୍ଞା, “ଆପଣ ଦେଖନ୍ତୁ, ଆମେ ତ ବେପାର କରିବୁନି । ପଇସାକୁ ହ ପଇସା କରିବା ଲାଗି ସ୍ୱାକୁ ଆମେ ଯୁ ଟଙ୍କେ ମସେ ଦହୁଁ, ତା ଲାଗି କ'ଣ କଣ କଉଡ଼ିଟାଏ ଲାଭ ଆମକୁ ମିଳିବ ?”

ସତ କଥା, ଦାନର ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରତିଦାନର ଆଶା ଥାଏ । ସୁତରାଂ ମାଗଣା ଦାନ କଥାଟା ନିଶ୍ଚୟ ଅବାସ୍ତବ । ଏ ବ୍ୟାବହାରିକ ଯୁଗ ଆଜ୍ଞା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁଗ । ଏ ଯୁଗରେ ନିସ୍ୱାର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟ, ନିଷ୍ଠାସ କର୍ମ, ସ୍ୱର୍ଗବାସ, ନରକ ଗମନ ଏପରି ଗୁଡ଼ାଏ କହୁ ରୂପେ ଆମକୁ ଉତ୍ତାପ ପାରିବନି, ସୁତରାଂ ରୂମର ଏ ମାଗେଣା ଦାନ କଥା ବିଲୁକୁଲ୍ ଯୋଗାଯୋଗ୍ୟ ଓ ଅଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ।

କ୍ଷମାକରିବେ ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ମୁଁ ଏ କଥା ମୋଟେ କହୁନି । ମୁଁ ସୁରସୁର ଯୁଗଯୋଗ୍ୟ । ଲୋକ ଏ କଥାଟା କହୁଛନ୍ତି, ଖାଲି କହୁନାହାନ୍ତି, କରିବନ୍ତି ମଧ୍ୟ, ଏ ଦିଗନ୍ତର ସପାଦକ ମହାଶୟ, ତାଙ୍କର ସମ୍ପାଦକା ଦ୍ରୁମରେ, ତାଙ୍କ କାଗଜର ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟାରେ । ବାବୁ ହେ, ରୂପେ ଟୋକା । ସଂସାର ବୁଦ୍ଧି ରୂମର ହେଇନି । ତା'ହୋଇ-ଥିଲେ ରୂପେ କଣ କୁହନ୍ତି “ସାହଚାର ବିକାଶ ଉଚ୍ଚତର ଦୃଢ଼ସ୍ୱଚ୍ଛ ଦରକାର କରେ । ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରସ୍ଥାମାନଙ୍କୁ ଆଜିର ଗୋଷ୍ଠୀ ସମ୍ବାଦ, ବିରୋଧ, ବିସମ୍ବାଦ ଭିତରେ ବିଷାପୁତ

କରି ଦିଅନଯାଉ ? ତୁମର ଘଡ଼ଘଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ, ବଡ଼ବଡ଼ିଆ ଭାବନାକୁ ଭାଙ୍ଗି ମୁଁ ତ ଏଥିରୁ ଏଇସ୍ୱା ବୁଝୁଛି ଯେ, ତୁମେ କହୁଛ, “ସାହୁତ୍ୟ ଯେ ଲେଖିବ ତାର ମନଟା ବଡ଼ ହେବା ଦରକାର । ଆଉ ତାର କୌଣସି ଦଳ, ମେଳ, ବାଡ଼ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ରହିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।” ଏଇସ୍ୱା ନା ? ସ୍ୱେ ଖାଲି ‘ଆ କଟୁଣ୍ଡ, ବେକରେ ବସ’ ନାହିଁ । ସଂପାଦକ ମହାଶୟ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି ଯେ, ସେ ଆଉ ବିହମାଦିତ୍ୟ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଆକବର ଏପରିକି ବିଶ୍ୱନାଥ ଦେବବର୍ମାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଅଛନ୍ତି ଭଲେ ଗୋଟାଏ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଜ୍ୟରେ, ସେ ପୁଣି କପରି ଗଣତନ୍ତ୍ର !! ଏପରି ଗଣତନ୍ତ୍ର ଏ ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ ନ ଥିବ । ଲଙ୍କାଶାୟର ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ମାର୍କିନର ଚକାଗୋ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ମହାମିଳନ ସହଜ ମିଶିଛି ବୌଦ୍ଧିଯବର ଗଣପଦ୍ଧତି । ସ୍ୱାର ମଜା ବୋଧହୁଏ ସମ୍ପାଦକେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇନାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ମଶଲ ହେଉ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଛି, ରାମରାଜ୍ୟର ନୀତି ଓ ଯାଦବ ରାଜ୍ୟର ଗଣତନ୍ତ୍ର । ଏ ସମସ୍ତର ମର୍ମ ବୁଝ, ତାପରେ କହ । ବୁଝିନ ତ, ମୁଁ ବୁଝେଇଦେଉଛି ।

ସମ୍ପାଦକେ ଯାହା କହୁଲେ, ସେ କଥା ବିଚାର କରାଯାଉ । ସମ୍ପାଦକଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶବ୍ଦ ହେଲା ‘ସାହୁତ୍ୟ’ । ଏ ସାହୁତ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଗୋଟାଏ ଟିକକା ଟିପ୍ପଣୀ ଦବାର ବିଧି ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଆସିଛି । କଥାଟା ଯେତେ ସହଜ ଓ ସରଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତା ଉପରେ ଦ୍ୱି, ଗୁଣ ପୁଷ୍ପାର ଟିପ୍ପଣୀ ନଦେଲେ କାହାର ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଆସେନା । ତୁମେ ତୁମ ମନମୁତାବକ ଟିପ୍ପଣୀ ଦବ । ମୁଁ ମୋ ମନ-ମୁତାବକ ଦେବି । ତା’ପରେ ଲାଗିଲା ସ୍ୱାମୀ ଲାଢ଼େଇ । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ରାମାନୁଜ, କବି ଓ ଚିେତନ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧ ଓ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ । ଏକା ବେଦ, ଏକା ବେଦାନ୍ତ, ଏସବୁ ଦେଖି ପାଠକ କହିଲେ, ‘ନାନା ମୁନିନାଂ ମତସ୍ତସ୍ତ ଭିନ୍ନା’ । ଏ ଧୁରରେ ମଧ୍ୟ ସେଇସ୍ୱା । ଅତି ସହଜ ସରଳ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ କରବାଲାଗି କେତେ ପୁଷ୍ପାବ୍ୟାସୀ ଟିପ୍ପଣୀ ଦରକାର । ମହାସାଗରୀଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଭାଷ୍ୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାରିପଡ଼ିଲାଣି । ନେହେରୁଙ୍କ ଭାଷ୍ୟ ଓ ବିନୋବାଙ୍କ ଭାଷ୍ୟ । ଭାଷ୍ୟର ସଂଖ୍ୟା ଯେତିକି ଯେତିକି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଯାଉଥିବ, ଅସଲ କଥା ଉପରୁ ଲୋକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ସେତିକି ସେତିକି ଚୁଟି ଯାଉଥିବ । ଲୋକଙ୍କର କି ଦୋଷ ? ନେହେରୁ ବଡ଼, ବିନୋବା ମଧ୍ୟ ବଡ଼ । ଏ ଦୁହେଁଯାକ ଯେତେବେଳେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅର୍ଥ ବାଢ଼ନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଲୋକେ ଭାବନ୍ତି—ଏ ମହାସାଗରୀଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ିକ ପାଗଲର ବାବୁଲାମି । ସ୍ୱାର ଗଣି ମୁଣ୍ଡ କିଛି ନାହିଁ । ମାର୍ ଗୁଲି ତାକୁ । ସୁତରାଂ ସମ୍ପାଦକଙ୍କର ସାହୁତ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଗୋଟାଏ ଟିପ୍ପଣୀ ଦରକାର ।

ସାହୁତ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କ’ଣ ଘୋଟାକୁ ବିହେପଣ କଲେ ଦେଖାଯାଏ, ସ+ଅହତ+ଯ । ଅର୍ଥାତ ଅହତ ବା ଅଶୁଭ ବା ଅମଙ୍ଗଳ ସହଜ ଯାହା, ତାହାର ଭାବ । ଅର୍ଥାତ୍ ସାହୁତ୍ୟର ଅର୍ଥ ହେଲା, ଯାହା ଅହତ କରାଏ । ତୁମେ କହୁବ,

ଏହିଟା ଗୋଟାଏ ନୂଆ କଥା ମୁଁ କହୁଛି । ଏପରି ଅର୍ଥ ତ କେହି କେବେ ଦେଇ-
ନାହାନ୍ତି ? ମୋ ଅର୍ଥଟା ଠିକ୍ ହବ କି ଭଲ ହବ, ସେ ଅନ୍ୟ କାହାର କହବା ଉପରେ
ନିର୍ଭର କରିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ । ଏ ଶବ୍ଦର ଇତିହାସ ଯାହା କହବ, ତାହା ସତ ହବା
ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଇତିହାସ ବିଚାର କରାଯାଉ । ଆବହମାନ କାଳରୁ
କୁହାଯାଏ, ବେଦ ସବୁଠାରୁ ପୁରୁଣା ସାହିତ୍ୟ । ସେ ବେଦରେ ଋଷିଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ତାଳ
ପକାଇଛନ୍ତି, ହେ ମହାପ୍ରଭୁ ଏ ଅସୁରଗୁଡ଼ାକୁ ମାର, ସ୍ବାକୁ ମାରିଦେବାକୁ ଆମ
ତହରେ ବଳ ଦିଅ । ଆମେ କମିତି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରହୁ । ଆମ ଘରେ କମିତି ଘଡ଼ାଘଡ଼ା
ଧାନ ଶହମ ଭରିଯାଉ । ତୁମକୁ ହୋମ କରିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ସବୁବେଳେ ଭାରିଭାରି
ଦିଅ ମିଳୁଥାଉ । ଖାଲି କାନ୍ଦେଣା, ଅସୁରଙ୍କଠୁ ମାଡ଼ ଖାଉଥିଲେ, ବୋବାଳି ପକାଉ-
ଥିଲେ । ଦୁର୍ଗିଷ୍ଠ ଦୁର୍ନୟରେ ଦୁର୍ଗତି ଲଭି ଯାହୁ ଯାହୁ ତାଳ ଗୁଡ଼ୁଥିଲେ । ସେ ବେଦ
ଥିଲା କେବଳ ଅହତର ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ ଗର୍ଜନ । ତାପରେ ଆସିଲେ ଉପନିଷଦ ବାଲ ।
କହିଲେ ସମସ୍ତେ ସୁଖରେ ରହନ୍ତୁ । ସମସ୍ତେ ଜାଗେର ହୁଅନ୍ତୁ । ସମସ୍ତେ ଭଲ କଥା
ଦେଖନ୍ତୁ, କାହାରିକୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ନ ହେଉ, ଓଁ ଶାନ୍ତି, ଓଁ ଶାନ୍ତି, ଓଁ ଶାନ୍ତି । ଅଶାନ୍ତି
ଅଭାବ ଅନାଟନର ଅକଥମାୟ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ ବେଦାନ୍ତ ଓ ଉପନିଷଦର
ରସି ତାଳି ପାରୁଥିଲେ ଓଁ ଶାନ୍ତି, ଓଁ ଶାନ୍ତି, ଓଁ ଶାନ୍ତି । ସେଠି ମଧ୍ୟ ଆପଣମାନେ
ଦେଖିଛନ୍ତି ଅହତର ଉଆଁସ ଅନ୍ଧାର । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି କହିଲେ ଏ ଗୋଟାଏ ବେଦ
ହେଇଯିବ । ମୋଟ ଉପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଓ ଲେଖା
ଆଲୋଚନା କଲେ ଆପଣ ଦେଖିବେ ଯେ ସେମାନେ ସାହିତ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ କେବଳ
ଅହତର କାଳି ମୁହଁଆଡ଼କୁ ଟାଣି ହେଇଯାଇଛନ୍ତି ମାତ୍ର ।

କାଳିଦାସ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ବେଶ୍ୟା ଦ୍ଵାରେ ମଲେ । ଏ କୁଆଡ଼େ ଆମ ପୁରୁଣା
ଭାରିତର ବଡ଼ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦେଶର କଥା ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଭାରିନଥା ।
ଲଡ଼ ବେକନ୍ ଆସୁଥିବା କରୁଥିଲେ । ସେକସ୍ ପିଅର ଗୋଟାଏ ରଜମଞ୍ଚର ପରଦା-
ଟଣାଳି କାମ କରୁଥିଲେ । ମିଲିଟନ କ୍ରିମ୍ସୱିଲ ପାଖରେ ଚାକିରି କରି ପେଟ ପୋତି
ମଧ୍ୟ ନିଷ୍ଠୁର ପାଇଲେନି, ଶେଷକୁ ଅନ୍ଧ ହୋଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ମଲେ । ଗୋଲ୍ଡସ୍ମିଥ୍
ହଂସନ, ଦିନଦିନରେ ମୁଠାଏ ପେଟଭରି ଖାଇବାକୁ ପାଉ ନ ଥିଲେ । ସେଇ ଓ
ବାଇରନ୍ ନିଜ ଦେଶରୁ ତଡ଼ାଖାଇ ପରଦେଶରେ ଦେହ ଦେହ ହେଇ ମଲେ ।
କଟ୍ଟିଙ୍ଗର ତାକୁର ତାଳି ରୋଗୀ ଓଷ୍ଠୁଅ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପଇସା ନ ଥିଲା । ରୁଷୋ ଓ
ଭଲଟେୟାର ସଫହର ହୋଇ ପରଦେଶରେ ଆସୁଗୋପନ କରି ଚଳୁଥିଲେ । ହୋମର୍
ଅନ୍ଧ । କେତେ କ'ଣ କହିବ ? ଡ. ଏଚ. ଲରେନ୍ସଙ୍କ ଜୀବନ ଯେ ପଡ଼ିଥିବେ ସେ
କୁଣ୍ଡିଥିବେ, ସାହିତ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ କିପରି ପରର ଅର୍ଦ୍ଧଠା ଓ ଅନୁଗ୍ରହତା ଉପରେ
ନିର୍ଭରକରି ଜୀବନ ବିତାଇବାକୁ ହୁଏ । ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଦାନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ,

ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କର କଥା ତ ଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ି ହାଟରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ିଯିବ । ଆଜିକାଲି ଧୂମର କେତେ ସାହିତ୍ୟିକ ବେମାରରେ ପଡ଼ି ଓଷ୍ଠ ଅପାଣି ଟିକିଏ ଖାଇବାକୁ ପଇସା ପାଇନାହାନ୍ତି । ଦାଣ୍ଡରେ ଭିକ ମାଗିବାକୁ ହୁଏତ, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ମେଣ୍ଟୁନି । ଏସବୁ ପରେ ଆଉ କ'ଣ କିଛି କହିବାକୁ ହେବ, ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ସେ ସାହିତ୍ୟର ଅର୍ଥ—ଅହତର ଭଣ୍ଡାର ।

ଅବଶ୍ୟ ଭୂମେ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ନଜର ଦବ ଯେପରି ଶ୍ରୀହର୍ଷ, ଲଢ଼ି ଟେନସନ୍, ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ଇତ୍ୟାଦି । ଦେଖୁଛି, ଭୂମର ନଜର ସଖ୍ୟା ମୋ ନଜର ସଖ୍ୟାଠାରୁ କମ୍, ଅନେକ କମ୍ । ଏ ସବୁକୁ ମୁଁ ନିପାତନାସିକ କହିପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତା କହୁନି, ମୁଁ କହୁଛି ସାହିତ୍ୟର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅର୍ଥ ଅଛି । ସେ ହେଉଛି ସହୃଦର ଭାବ । ମୁଁ କହୁନି, ଆଉମାନେ ବି ଏ ଯୁଗର ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାମାନେ ବି ଏ କଥା କହୁଛନ୍ତି । ସ୍ଵାର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ସ୍ଵାର ଅର୍ଥ ତ ହେଲା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଯେଉଁ ଲେଖା ରଚନା କରାଯାଏ ତାହା ହିଁ ସାହିତ୍ୟ । ମାନେ ? ମାନେ ଏଇସ୍ଵା ଯେ, ଭୂମେ ଗୋଟାଏ ଦଳର ହୋଇଥିବ, ଭୂମ ପଛକୁ ଅଣ୍ଟାଇଦେବା ପାଇଁ ସୁଞ୍ଜାଏ ଲୋକ ଥିବେ । ଭୂମେ ତାଙ୍କର ବଢ଼େଇ କରୁଥିବ । ସେ ଭୂମକୁ ଟେକିଥିବେ, ବେଶ୍, ତା'ହେଲେ ଭୂମେ ବଡ଼ ସାହିତ୍ୟିକ ହୋଇଯିବ । ଲଢ଼ି ଟେନସନ୍ ଥିଲେ ଜାଠ ଦଳର କବି । ସେ ସଂସାରମାନଙ୍କର କଥା ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି, ସେଇମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ଜାଠମାନେ ତାଙ୍କୁ ଟେକିଛନ୍ତି । ରାଜୁତି ତାଙ୍କର । ଅତଏବ ସେ ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ । ଶ୍ରୀହର୍ଷ ଓ ଭଞ୍ଜ ନିଜେ ଜଣେ ଜଣେ ରାଜବଣୀୟ । ଆମ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପଛରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଲଢ଼ୁଆ ଦଳ । ସେ ଲଢ଼ୁଆମାନଙ୍କର ପ୍ରଶସ୍ତି କରୁଛନ୍ତି । ଏ ଲଢ଼ୁଆ ଦଳ ତାଙ୍କୁ ଠେଙ୍ଗାବାଡ଼ି ଧରି ଟେକି ଚାଲିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଟି ତାଙ୍କ ଡରାଣରେ ବିତରା ପାଠକ ମଜିଯାଉଛି । କହୁଛି, ଭଲ, ଭଲ । ବେଶ୍ ବେଶ୍ ।

ସ୍ଵା ବୋଲି କେହି ନ ବୁଝନ୍ତୁ ଯେ ଟେନସନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଭଲ କବି ନ ଥିଲେ । ଥିଲେ, ନିଶ୍ଚୟ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତ ଜ୍ଞ ଅମଳରେ ସେ ଯେପରି ପ୍ରଶଂସା ପାଇଥିଲେ, ତା'ର ଅନୁରୂପ ସାହିତ୍ୟିକ ମାପ ସେମାନଙ୍କର ନ ଥିଲା । ଆଉ ତାଙ୍କଠାରୁ ସାହିତ୍ୟିକ ମାପରେ ଯେଉଁମାନେ ବଡ଼ ଥିଲେ, ସେମାନେ କୌଣସି ଦଳ ସହୃଦ ମିଶି ନଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଆହୁର ବହୁତ କମ୍ ସମ୍ମାନ ପାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଏହା ହିଁ ମୋର କହିବାର କଥା, ଭୂମେ ଯେବେ କୌଣସି କୁହାଲିଆ ଦଳ ସହୃଦ ମିଶି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖି, ତା'ହେଲେ ସେଇ ଏକା ହିଁ ସାହିତ୍ୟ । ଆଉ ସବୁ ହିଁ ଖାଲି ଅସାହିତ୍ୟ ।

ସପାଦକଙ୍କ ଲେଖାଟି ଯେକୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ, ସାହିତ୍ୟର ଏ ଦୁଇଟି ସଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରୁ, ଯେଉଁଠିର ବିଗ୍ରହରୁ, ଏକାବେଳେକେ ଆ କଟୁଣ ବେଳରେ ବ ! କାହିଁକି ନା ସାହିତ୍ୟ ଦଳଗତ ବା ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ନହେଲେ ଅହତ ହିଁ ହବ । ସୁତରାଂ ସପାଦକ ମହାଶୟଙ୍କର ଏଇ ସେ ଗୋଷ୍ଠୀ ବିସମ୍ବାଦ ବା ବିରୋଧ ପ୍ରତି ବିରୋଧୀ ଓ ବିଚକ୍ଷା, ଏଇଟା ତାଙ୍କର ଅହତ । ବାବୁ ହେ, ଚନ୍ଦ୍ର କର ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଦଳ ସହତ ମିଶିଯାଅ । ସେ ଗୋଷ୍ଠୀର ଓ ଦଳର ସେ ମୁଣ୍ଡିଆ ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପିଠି କୁଣ୍ଡେଇଦିଅ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବାସର ଶେକ ମାଜି, ବାସର ଘାସ ଜାଳି, ଚାହିଁ ବସ । ତା'ହେଲେ ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟକ, ନେତା, ସାରଥୀ, ରଥୀ, ମହାରଥୀ, ସାଜିଯିବ ତନେ । ତା' ଯେବେ ନ କର, ତା'ହେଲେ ବାବୁ ଖଣ୍ଡେ ଗଣ୍ଡା ତମଡ଼ା କୋଠୁଁ ଯୋଗାଡ଼ କରିନଥ ଏତିକିବେଳୁଁ ।

ତୁମେ କହୁପାର, ସେ ସବୁ ଖାଲି ନୈରାଶ୍ୟର ବିଷ ବାନ୍ତି, ବା ଅନୁତକମୀର ଭର୍ତ୍ତାସକାଶ । ତା' ଯେବେ ନ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ କ'ଣ ? ସାହିତ୍ୟର ତୁମ ମତରେ ପ୍ରକୃତ ସଞ୍ଜ କ'ଣ ? ପରୁରୁତ କାହିଁକି ? ସାହିତ୍ୟ ହଉଛି—ବେଦ, ମହାଭାରତ, ରାମାୟଣ, ଶକୁନ୍ତଳା ନାଟକ, ନୈଷଧୀୟ ଚରିତ, କାଦମ୍ବରୀ, ମାଦ କାବ୍ୟ, ଗୀତାଞ୍ଜଳି, ବିଦଗ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, କୋଟିପ୍ରହାଣ୍ଡ ପୁରାଣୀ, ହାମ୍‌ଲେଟ୍, ଓଡେଟ୍ ଟୁ ଦି ଓଷ୍ଟେ ଇଭିଙ୍ଗ୍, ଓଡେଟ୍ ଟୁ ଇମର୍ଟାଲିଟି, ଇନ୍ ମେମୋରିୟମ, ଜନ୍ ଲୁନ, ଡକ୍ଟର ଫସ୍ଟ, ଲମ୍ପିକର ବୁସ, ଟେଲି ଅଫ୍ ଟୁ ସିଟିକ୍, ଅଞ୍ଜଳିଚମ୍ପ କ୍ୟାବିନ୍, ଆନା କାରେକିକା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ଏଇ, ସାହିତ୍ୟ ।

କିନ୍ତୁ ଏଥିରୁ ଆମେ କମିତ ଜାଣିବୁ ସାହିତ୍ୟର ସଞ୍ଜା, କମିତ ବୁଝିବୁ ସାହିତ୍ୟର ରୂପ ଓ ଆକାର ? ପଡ଼, ଅନ୍ୟାଲେଖା ସହତ ଓଜନ କର, ବୁଝ, ଜାଣିବ । ତା' କଣିକାର ଶକ୍ତି ଯେବେ ତୁମର ନାହିଁ, ତାହାହେଲେ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ଭାବିବାର ଓ କହିବାର ଅଧିକାର ତୁମର ନାହିଁ ।

ଯେ ଆଖି ଚାହିଁବେଇ ଆଖିରୁସର ମିଠା ବୁଝିପାରେଇ, ତା ଜିଭରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଦୋଷ ଅଛି । ସୁତରାଂ ଆଖି ଖାଇବାର ଚେଷ୍ଟା ନ କରି ଆଉ ତା ଜିଭ ଲାଗି ଡାକ୍ତର ପରାମର୍ଶ କରିବା ଦରକାର । ଯେ ନିମକାଠି ଚାହିଁବେଇ ସେଥିରୁ ଅଖିରୁସର ସୁଆଦ ପାଏ, ତା ପାଇଁ ତ ରାସ୍ତା ବେତ୍‌ଲହମରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହବା ଉଚିତ । ଯେ ଗୋଲପ ଫୁଲଟି ନାକ ପାଖରେ ଅଛି, ସେଥିରୁ ମଧ୍ୟ ଗନ୍ଧ ପାଏନ ବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପାଏ, ଅଥଚ କଣାରୁ ଫୁଲର ମହକରେ ତା'ର ପ୍ରାଣ ଭରିଯାଏ, ତାର ପାରୁଡ଼ା ପୋକ ହେଇ ଜନ୍ମହେବା ଉଚିତ, ସାହିତ୍ୟ ରସିକ ହେଇ ନୁହେଁ । ତୁମେ ଯେବେ ସାହିତ୍ୟ କଥାଟିର ମର୍ମ ବୁଝିବାକୁ ଚାହୁଁ, ତା' ହେଲେ ଯୁ ବହୁ ସବୁର କଥା କହିଲି, ସେ ସବୁ ଭଳି ଖଣ୍ଡିଏ ବହୁ ନେଇ ପଡ଼ି ବୁଝାଇଦିଅ, ତା' ଦହରେ, ତା' ଭିତରେ କି ମାଲ ମସଲ ଅଛି । ଗୁଡ଼ାଏ

ଅସାହୃତ୍ୟକୁ ସାହୃତ୍ୟ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଗୁଡ଼ାଏ କଣାରୁ ଫୁଲକୁ ସୁମନ ସଦୃଶ ବୋଲି ଲେକଙ୍କ ଆଗରେ ଥୁଥନ୍ତି । ମାଠିଆ ମାଠିଆ ନିମ୍ବରସକୁ ଆଖୁରସ ବୋଲି ଲେକଙ୍କୁ ପିଆଅ ନାହିଁ । ତୁମେ ପାଠୁଆ, ତୁମେ ବଡ଼ଲେକ, ତୁମେ ନେତା, ଲେକେ ତୁମ ମୁହଁକୁ ତକାଇ ବସିବନ୍ତି । ତୁମେ ଗନ୍ଧବେହରକୁ ପାରିଜାତ ବୋଲି କହୁଲେ, କି ଚରେଇତା ପାଣିକୁ ଅଙ୍ଗୁର ରସ ବୋଲି ବିକେଇହେଲେ, ଲେକେ ହୁଏତ ଡରି ବା ଉଦ୍ରାମିର ଖାଦିରରେ ତୁମକଥାକୁ କାଟି ପାରିବେନି । ଫଳରେ ଯେଉଁମାନେ ତୁଆଁ ବାନ୍ଧବିଗୁରୁ ଶିକ୍ଷିନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ତୁମର ଏ ପସନ୍ଦ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଏ ମାରବ ଶବ୍ଦରେ ଭୁଲିଯାଇ ହୁଏତ ସତକୁ ସତ ଗନ୍ଧବେହରକୁ ଗୋଲପ ଫୁଲ ବୋଲି, ଚରେଇତାକୁ ଅଙ୍ଗୁର ରସ ବୋଲି ମାନିନେବେ, ଧରିନେବେ ।

ସେଇସ୍ୱା ହିଁ ହୃଦିତ ଇଲେ ଏ ଦେଶରେ । ଦଳଗତ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ଲେଖାକୁ ସାହୃତ୍ୟ ବୋଲି ଗୁଲୁକରିବା ଦ୍ୱାରା ଲେକଙ୍କର ରୁଚି ଶରସ ହେଇଯାଉଛି । ସାହୃତ୍ୟରେ ଥୁ କଥା, ସାହୃତ୍ୟର ଅନୁରୂପ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଳାରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ କଥା । ଆଜିକାଲି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚମାନଙ୍କରେ ଯାହା ଅଭିନୟ କରାଯାଉଛି, ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶବ୍ଦରେ ଯାହା-ସବୁ ପ୍ରଶଂସା ଗାଉଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ କେବଳ ରୁଚି ହୃତ୍ୟା, ସଂସ୍କୃତିର ଖଣି । ଏ ସାହୃତ୍ୟକ ଅଭିନେତା ଓ ଚନ୍ଦ୍ରକାରକାମାନେ ତ ନିଶ୍ଚୟ ନରହନ୍ତ୍ରାଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ଅପରାଧ । ଏସବୁକୁ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଶଂସା ଦଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ଅପରାଧ । କାରଣ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ହ'ଟା ଜୀବନର ହୃତ୍ୟା କରିବାରେ ଉତ୍ସାହ ଦିନାହାନ୍ତି, ଦଉଛନ୍ତି ଗୋଟାଏ ଜାତିର ଅଗାଧ, ବର୍ତ୍ତମାନ, ଭବିଷ୍ୟତର ନିର୍ମମ ନରହନ୍ତ୍ର ଓ ସ୍ୱାର୍ଥ-ଜଡ଼ିତ ହୃତ୍ୟାର ପ୍ରଶଂସା ।

କ୍ଷମା କରିବେ, ମୋର ଗୋଟିଏ ଭୁଲ ହୋଇଯାଇଛି । ଏ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଯୁଗ । ଏଥିରେ ଶ୍ରମୀ ବାହରୀର ସ୍ଥାନ ଯେପରି ଉଷା, ଆଗପଡ଼ାର ରାଜାଙ୍କ ଆସନ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଉଷା । ସମସ୍ତେ ସମାନ । ତା ଯେବେ ହୁଏ, ତା' ହେଲେ କଣାରୁ ଫୁଲ ଓ ଗୋଲପ ମଧ୍ୟରେ, ନିମରସ ଓ ଆଖୁରସ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେଇ ହସାବରେ ବୈଷ୍ଣବ ପାଣିଜି ସୁଆଙ୍ଗ ଓ ରାଗନ୍ତଙ୍କ ଗୀତାଞ୍ଜଳି ଭିତରେ, ମୋର ଏ ଲେଖା ଓ ବଟ୍ରାଣ୍ଟ ରସେଲଙ୍କ ଲେଖା ଭିତରେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ରହି ନ ପାରେ । ବାହାରେ ମୁଁ, ସାବାସ୍ ମୁଁ, ମୁଁ ତାହାହେଲେ ବଟ୍ରାଣ୍ଟ ରସେଲଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସମାନ ହେଇଗଲି । ତୁମେ ଯେବେ ଏତକ କରିପାରନ୍ତି, ମତେ ନେଇ ବଟ୍ରାଣ୍ଟ, ଆଲବୁଅସ୍ ହକ୍ସଲି, ଜି. କେ. ଚେଷ୍ଟରଟନ୍, ଷ୍ଟିଫେନ୍ ଲିକର୍ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ସହିତ ଏକା ଆସନରେ ବସାଇପାରନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ତୁମର ଏ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଜିନ୍ଦାବାଦ କରିଗୁଲୁ । ଅଜୀବନ ନୁହେଁ, ମରି ନରକକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଖାସ୍ ସମରାଜାଙ୍କ ସାମନାରେ 'ଯାବତ ଚନ୍ଦ୍ରାର୍କେ ।'

କିନ୍ତୁ ତା ରୂପେ କରିପାରିବନି । ଏପରିକି ମତେ ରୂମର ପ୍ରିୟ ଅର୍ଦ୍ଧଲୀ ସହୃଦ ସମାନ ଆପନ ଦବାକୁ ରୂପେ କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରିବ । କାହିଁକି ନା, ରୂପେ ଗଣତନ୍ତ୍ର । ରୂମ ମତରେ ରୂପେ ହେଲି ଶୁଣାନବାମୀ ମହାଦେବ, ଆଉ ରୂମ ପଛରେ ଯେଉଁମାନେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ବୁଲୁଛନ୍ତି ସେଇମାନେ ହିଁ ଗଣ । ତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ଗଣ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଗଣତନ୍ତ୍ର ତାଙ୍କୁ ହିଁ ପୋଷାଏ । ଯେ ସେ ଗଣଙ୍କ ଭିତରେ ନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗଣପତିର ଚରଦୃଷ୍ଟି ଯେପରି ମହାଦେବଙ୍କ ନଆଁ କ'ଣ ଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ସେହପରି ।

ଏ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଧୂର ହେଉଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର, ଅର୍ଥାତ୍ ରୂମ ଏ ଗଣଙ୍କ ଭିତରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଲେଖିବାର ଅଧିକାର ଅଛି । ଆଉ ସେ ଯାହା ଲେଖିବେ, ତା'ର ନିଶ୍ଚୟ ହବ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ, କାରଣ ସେ ଆମର ଗହଣରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ସହୃଦରେ ରହି ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେ କଥା ମାନୁର ଆଜ୍ଞା, କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥା ମୁଁ ମାନିବାକୁ ଟିକିଏ ପଛଉଛି । ଆପଣ ଖଣିଏ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ବାହାରକଲେ । ସେଥିରେ ଆପଣଙ୍କ ଗଣମାନେ ବହୁ ବହୁ ଲେଖା ଦେଲେ । ଭଲ କଥା । ଆପଣଙ୍କ କାଗଜ, ଆପଣଙ୍କ ଗଣ । କିନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ କିଆଁ ତାକୁ ପଢ଼ିଯାଉଛି କିଣିବି ଓ ମୋର ଆଖି ଉପରେ କୋରଦେଇ, ମୋର ସମସ୍ତ ନଷ୍ଟକରି ତାକୁ ପଢ଼ିବି ? କହୁବ ରୂପେ ନ କିଣିପାର, ନ ପଢ଼ିପାର; ଆଜ୍ଞା, ସେ କିମିତି ହବ ? ଭଲ ବହୁ, ଭଲ ବନ୍ଦେଇ, ଲୋଭହେଲା । ତା ଭିତରେ ଭଲ ଅଛି କି ଭେଲ ଅଛି ମୁଁ ନ ପଢ଼ିଲେ ଜାଣିବି କିପରି ? ଆଗେ ତ ପଢ଼ିଯାଉଛି କିଣିବି । ସମସ୍ତ ତ ଖଟେଇବ । ତା'ପରେ ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କ କାଗଜ, ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି, କିଣିବାକୁ ଭଲ । ମୁଁ ନାହିଁ କରିବି କେମିତି ? ମୋର ପଢ଼ିବା ନେଇ ଏ ଯୁ ନକଲି ଜିନିଷ ରୂପେ ଦଉଛି । ଏ ଯୁ ପସ୍ତ ବାଦାମ ତେଲର ମିଠେଇକୁ ଗୁଆସିଆ ଛଣା ବୋଲି ମତେ ଡଣ୍ଡୁର, ଯୁା ଲାଗି ରୂପେ Food Adulteration Act ଅନୁସାରେ ଦଣ୍ଡମୟ ହବନାହିଁ କାହିଁକି ? ଆଉ ରୂମର ଏ ପରାଗତ ଆ ଜିନିଷଗୁଡ଼ାକୁ ପୋଡ଼ି ପୋତି ଦିଆଯିବ ନାହିଁ କାହିଁକି ତା ହେଉପାରେ କି ? ଏ ନିତାନ୍ତ ଅଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ କଥା । ଏ ବଲ୍‌କୁଲ୍ ଅମ ସମ୍ବିଧାନର ଖିଲ । ଗଣର ଉପକାର ଲାଗି, ଗଣର ସନ୍ତୋଷ ଲାଗି ରୂମକୁ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସର୍ବସ୍ବ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରସ୍ତୋଜନ ହେଲେ ମହାଦେବଙ୍କ ଶୁଣାନରେ ମଡ଼ା ଉପରେ ବସି ରୂମର ଆଖି ଓ ଜିଭକୁ ବଳିଦେବା ମଧ୍ୟ ଅସଙ୍କତ ହବନି ।

କଥାଟା ବଲ୍‌କୁଲ୍ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ । ଗଣଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ ଓ ଆନନ୍ଦ ଲାଗି ସବୁ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବୁଝିଲେଟି ସପାଦକ ମହାଶୟ, ଏ ମହାଦେବଙ୍କର ଆଜ୍ଞା । ମୋର ଏସବୁ ଉପଦେଶ ଯେତେବେଳେ ମାଗେଣା ଦାନ ଆପଣଙ୍କ ଉପକାରାର୍ଥେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଗଣ କିଏ ଓ କେତେପ୍ରକାର କହୁଦେଉଥିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର ।

ମହାଦେବଙ୍କ ଗଣ, ଗଣେଶଙ୍କ ଗଣ, କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଗଣ ଓ ମାଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଗଣ ।
 ଦର୍ଶନୀମାନ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଣପ୍ରକାର ଗଣ ଏ ଦେଶରେ ପଢ଼ିତର ମାରୁନନ୍ତି । ଶୁଣପ୍ରକାର,
 ବାପରେ ବାପ, ଏତିକିଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଓ ସ୍ୱାର୍ଥ ନେଇ ମଣିଷ କମିତ ପାହୁଡ଼ା
 ବା କଳା ଗଢ଼ିବ ? ତରିଆଅନ, ଭାଇ ତରିଆଅନ । ଜନସଂଖ୍ୟା ଭାବି ସହଜ ସତରେ ।
 ସ୍ୱାକ୍ତ ଚଳମେ, ଅଧ ଚଳମେ ଚଞ୍ଚେଇ, ଅଧରିନେ ସିଦ୍ଧି, ଗିଲ୍ଲସେ ଖଣ୍ଡେ ସୋମରସ ବା
 ସରେ ଖଣ୍ଡେ ଗୁଡ଼ଲରସ ଦେଇଦେଲେ, ଏମାନେ ବେଶ୍ ପରିଚୁସ୍ତ, ଠିକ୍ ବାଟକୁ
 ଆସିଯିବେ । ଅସଲ ଲୋକ ହୁଅନ୍ତି ମହାଦେବ, ଗଣେଶ, କାର୍ତ୍ତିକେୟ, ବା ମା'ଗଣୀ ।
 ହାହାର ସେତେବେଳେ ପାଳି ପଡ଼ିଲ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଏଇ ଗଣ ପାଳଗଦା
 ଉପରେ ଠିଆ ହେଇ ନିଜକୁ ବଡ଼ ବୋଲି କହୁପାରିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ
 ସିମିତ ପୁକା କରିଦେଲେ, ଆପଣଙ୍କ ପାହୁଡ଼ାକ ଗାହନା ଠିକ୍ ବଜାୟ ରହୁଥିବ ।
 ସେତକ ଆପଣଙ୍କୁ କଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ; କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ବୁଦ୍ଧିର ମାରପେଷ, ବେଶ୍
 ମହାଦେବଙ୍କୁ ଗଣେଶଙ୍କୁ, ଗଣେଶଙ୍କୁ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କୁ ପୁକା କରିବାରେ ବେଶୀ କିଛି
 ଅସୁବିଧା ହୁଏନ । ବୁଦ୍ଧିଲେ, ଏଇତକ ସେବେ କରି ନ ପାରିବେ, ତା'ହେଲେ ଏ
 ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ହୁଏନ ମୋଟେ । ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଅନାଡ଼ି ।

□

ଦିଗନ୍ତ

ଉପେନ୍ଦ୍ର—୧୯୫୧

୧ମ ଦର୍ଶ—୪ର୍ଥ ସଂଖ୍ୟା

ପୃଷ୍ଠା—୧୩

‘କଳାଧଳା’

ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି କଳା କଳା, ଧଳା ଧଳା । କପଳିଙ୍ଗଙ୍କର ପୁଅ ପଣ୍ଡିତ ଭଲ ଏ କାଶିଆ କପିଳାଙ୍କର ଭେଟ ଅସମ୍ଭବ । ଏକଥା ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ ଷ୍ଟୁଟ୍‌ଗିକ ଯୁଗରେ ଅସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେଉଥିଲାବେଳେ, ଏ ବା କାହିଁକି ସମ୍ଭବ ନ ହେବ ? ଆମ୍ଭେ ପୁରୀ, ଆମେ ତ ପୁଣି ପଛମା ଭୈରବୀ ହୁବା ଲାଗି ଉଦ୍ୟମ କରୁଛୁ ଓ ସେ ଉଦ୍ୟମରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ତାହା ଟୁଟାଣି ମାରୁଛି !! ଧୋତର ହେଲ ବନବାସ ଆସିଲା ଲୁଙ୍ଗି, ଭଲେ ଲୁଙ୍ଗିର ମଧ୍ୟ କତଳ ହୋଇ ଆସିବ ଯେଣୁ, କୋଟ୍ ସ୍ବାକ, ଲତ୍‌ସ୍ତୁପୁଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି । ଚଣାଭୂଷାର ଦେଶ ପାଳଟିଯାଇଛି କଳକାରଖାନା ଦେଶରେ । ଶୁଣୁ, ଯୁଆଡ଼େ ରୁହୁଁ ଏ ଦେଶର ମୁହଁ ବଳିକୁଲ୍ ବଦଳିଯାଇଛି । କୁମରହୁଟ୍ଟୀ କାଳିଆଣୀ ବୁଢ଼ୀ ମାଉସିଟାର ମୁହଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଉଁଶର, ଲିପ୍‌ସ୍ଟିକ୍‌ଲଗାରେ ଲବଣ୍ୟମୟ ହୋଇଉଠୁଛି; ଶୁଣିଲଗଛରେ ପକ୍ଷ କଅଁଳ ଛନ ଛନ ଦିଶୁଛି । ଗୋବ ମରୁଭୂମି ଋତୁମ ଶେତରେ ଶ୍ୟାମଳତାରେ ଉଠୁଛି ପତୁଛି, ଶୁଣୁଛି, ରୂମେ କହୁଛି । ଶୁଭୁଛି ମତେ, ମାନ୍ଦ ଆଖିକ ଦିଶୁଛି, ଦେଖିପାରୁଛି । ପରଲ ମାରିଯାଇଛି ନା କଣ ? କେଜାଣି ? କାହାର ? ମୋର ନା ତୁମର ? ମୁଁ ଦେଖୁଛି ସେଇ ସୁରୁଣୀ ଭୂଇଁଟାର ହସ ଓ ଓ କାନ୍ଦ, ଶୁଷ୍କତା ଓ ସରସତା, ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ତୁମର ଏଇ କଳକାରଖାନାର ସାଇରେନ୍‌ରେ ସେଇ ପୁରସାର ଡାକ ଓ ମୁର୍ଦ୍ଧନା ।

କିଛି ବଦଳିନି । ବଦଳିପାରେନି । ସେହୁ ଗୁଆ ଅଛି । ତାର ସ୍ଵର, ତାର ଆକୃତି । ମୁହଁରେ ମାନ୍ଦକ ଗୋଟାଏ ମୁଖା, ରାମଙ୍କର ବା ରାବଣଙ୍କର । ତୁମେ କଳା ଉପରେ ଧଳା ବୋଲି ତାକୁ ଧଳା କରବାର ଯେତେ ଚେଷ୍ଟାକର, ଅଜାରଃ ଶତସୌତେନ ମଳିନତ୍ଵଂ ନ ଯାୟତେ । ତୁମେ ଧଳା ଉପରେ କଳାପୁଟ ବୋଲିଦେଲେ ସେଥିରେ ଯାହୁ ଫୁଟିଥିବ ସିନା, କଳା ହୋଇପାରିବନି ।

ବହୁତ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଯାଇଛି ତୁମଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଧୂରନ୍ଧର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା । ଆଠଗଡ଼ର ଗଜା, ଟଙ୍କା ପଇସାର ପ୍ରସବରେ ଗୋଡ଼ଠାରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ସବୁ ଧଳା । ‘ଅଷ୍ଟଦୁର୍ଗ ନୃପ ଭଣେ’ ବୋଲି କେତେ ଗୀତ ତାଙ୍କ ନାଁରେ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ କଳାକାର ହୋଇପାରିନା । ସେଇ କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କଳାକାର ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହୁଲେ । ତାଙ୍କ ଦିହକୁ ଧଳା ହୁଇ ପାରିଲାନି, ଏତେ କରି ମଧ୍ୟ ।

ତୁମର ଧଳାକଳା ଭଣ୍ଡାର ଅଛି । ତୁମେ ତା’ର ବଳରେ ଗରିବ କଳାକାର ଉପରେ ଚଢ଼ି ତା’ଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ, ଇତିହାସ, ନାଟକ ଅନେକ କିଛି ଲେଖାଇ-

ନେଇପାର, ରୂମ ନାଁରେ ତଥାପି ଲୋକେ ଦେଖିବେ ରୂମର ଧଳାକାରକୁ, ରୂମର କଳାକାରକୁ ଦୃଷ୍ଟି ହିଁ ଦେବେନି । ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାମାନେ, କୁଣ୍ଡେଇ, ଆଇଜେନ୍ ହୋର୍, ମାକମିଲନ୍, କେନେଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ବିଶ୍ୱଗୁଳକମାନେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ଭାଷଣମାନ ଦେଉଛନ୍ତି, ରୂମେ ପଢୁତ, ବାହାବାହା ଦଉତ, ବାଃ ବାଃ କେଡ଼େ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତରେ ! ଅଟମ୍ ମାତରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଲୁହା ଭଲେଇଯାଏ ସବୁ କଥା ସ୍ୱାକୁ ଜଣା । ରୂମେ କିନ୍ତୁ ଜାଣନ୍ତି, ଏ ନେତାମାନଙ୍କ ପଛରେ ଗୋଟାଏ ଦଳ ପେଷାକଳାକାର ଥାଆନ୍ତି । ଏକମାନେ ସେ ଭାଷଣ ଲେଖନ୍ତି, ନେତା ତାକୁ ଗାଇଯାଆନ୍ତି । ନାଁ ହେଲେ ଏଇ ମୋଟା ମୋଟି ଧଳାକାର ନେତାମାନଙ୍କର, ସେ ଯୋଡ଼ା କଳାକାରଙ୍କ ନାଁ କେହି ଆଣିଲେନି । ଯାହା ସେ ଦେଶରେ ହଉଛି, ଏ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ହଉଛି । ତତ୍ତାତ୍ ଏତିକି, ସେ ଦେଶର ଲୋକକୁ ଆହୁରୁଆହୁରୁ ଯାହା ଗୁଡ଼ାଏ କହି ଭଣ୍ଡାଇ ହେବନି, କାରଣ ସେମାନେ ପାଠୁଆ ଗୁଆଁର । ଏ ଦେଶରେ ସରଗକୁ ନିଶ୍ଚିଣ୍ଟା ନାହିଁ କି ବଡ଼ଲୋକକୁ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ବଡ଼ଲୋକ ଯାହା କହୁଲେ, ଲୋକ ତାହା ଆଁ କରି ଶୁଣିଗଲେ, ତାଲିମାଇଲେ, ବାହାବ୍ ବା କଲେ, ଗୁରିଲେନି କିନ୍ତୁ, କି ମନେ ବି ରଖିଲେନି କିନ୍ତୁ । ଲଭ ଭିତରେ ଏତିକି ଯେ, ସେ ଦେଶରେ କଳାକାରଙ୍କ ଅଣ୍ଟାକୁ ଯାହା ଦି' ଗୁରୁ ଧଳା ଧଳା ମାଲି ଆସୁଥିଲା, ଏ ଦେଶରେ ତା' ମଧ୍ୟ ହୁଏନି, କିନ୍ତୁ କିଆଁ, ସ୍ୱାର କି କିଛି ଉପାସ ନାହିଁ ? କଳାକାର କି ଧଳାକାର ବନିପାରେନି ? ସେ ଦେଶରେ ତ ପାରିତନ୍ତ୍ରୀ, ଏ ଦେଶରେ ହୁଏନି କିଆଁ ? ହୁଏନି କିଆଁ ? ଯେତେଦିନଯାଏ କଳାକାର ଧଳାକାରଙ୍କ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବେ, ସେତେଦିନଯାଏ ତାଙ୍କର ସେଇ କଥାଟି କହୁବ । କଳାହାଣ୍ଡି ଧଳା ହୁଏଟି । ଭାଷ ମାଗି ପର ଅନୁସରଣୀଆ ହେଇ କେହି କେବେ ବଡ଼ଲୋକ ହେଇନି । ବଡ଼ଲୋକମାନେ ପ୍ରକୃତ ବଡ଼ଲୋକ, ହଜାରିକିଆ ବା ଦଶହଜାରିକିଆ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ କଥା କହୁନି । ସେ ତ ହାଡ଼ିପାଣି ଜଣ୍ଡିବି ବି ହଉଛନ୍ତି, ନିରକ୍ଷର, ନିପାଠୁଆ ବି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କମଉଛନ୍ତି । ଖାଲି ଧଳା କମେଇବାରେ ମଣିଷ ବଡ଼ ହୋଇପାରେନି । ତା ଜୀବନଟା ଲାଗି ତା'ର ଗାଁରେ ବା ସହରରେ ଚିହ୍ନେଇ ହୋଇ-ପାରେ, କିନ୍ତୁ ସବୁ କାଳକୁ ସବୁ ଯାଗାକୁ ଚିହ୍ନେଇ ହୋଇ ପାରିବନି । ଆଉ ଯେ ପ୍ରକୃତ କଳାକାର ସେ ଦୃଷ୍ଟିଦିଏ ଅନନ୍ତ କାଳର ବିଶେଷ ବାଟକୁ । କାଳିଦାସ ଗଣବ ଥିଲେ । ଉଡ଼ୁସିନି ମହାବଳୀଙ୍କ ଗୁଳନାରେ ଅତି ଗଣବ, କାଶୀର ମହାବଳୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଜଣେ ସଭାସଦ୍ ମାସ । କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରକୃତ କଳାକାର ଥିଲେ ବୋଲି, ଅନନ୍ତକାଳର ଅଶେଷ ପଥରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ବାନ୍ଧ ହୋଇ ରହୁଥିଲା ବୋଲି ସେ ଆଜିକି ଅମର ରହୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅମରତ୍ୱର ସାକ୍ଷୀ ବିନ୍ଦୁମାଦିତ୍ୟଙ୍କୁ କରିପାରିଛନ୍ତି । ଏ ଦେଶରେ କେତେ ବିରଳା କେତେ ଝୁଲୁଝୁଲୁଝୁଲୁ, କେତେ ଗୋଏଙ୍କା ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥିଲେ ଜଣେ କଳାକାର ଇନ୍ଦ୍ରାନ୍ତନାଥ । ବିରଳା ଗୋଏଙ୍କା ବିଶ୍ୱସମୁଦ୍ରର ତିମି ତିମିଗିଲିଙ୍କ ପେଟତଳେ

ବା ପାଟି ଭିତରେ ଲୁଚିଯାଇଛନ୍ତି । ରବୀନ୍ଦ୍ର ଅନନ୍ତକାଳର ଅଶେଷ ପଥରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ସେ ବାଣ୍ଟିବ, ବାଣ୍ଟିବରେଣୀ । ରବୀନ୍ଦ୍ର ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଚର୍ଚ୍ଚକମାନଙ୍କର ଧ୍ୟାନମୁଖୀ ଭିତରେ ପଶି ଚାହିଁପାରନ୍ତାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଲଜଳା ଫକୀର ଶାନ୍ତିର କଳାମୁଖୀଟିକୁ ନେଇ ଟୋପି କରିବାକୁ । କାରଣ ସେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା ମାନରେ ତାଙ୍କର ଅଶେଷ ପଥର ଅନନ୍ତକାଳର ସନ୍ତାନ ପାଇଥିଲେ ।

ସେ ଅନନ୍ତକାଳର ଅଶେଷ ପଥର କଥା ଯୋଗୁଁ କରୁଛି ଏକଟା କ'ଣ ? ସେ କ'ଣ, କଳାକାର ଠିକ୍ ବୁଝିଛି । ବୁଝିଲେବା କଷ୍ଟକର ତାକୁ, ଯେ ଅବୁଝା । ବାଣ୍ଟି ଅନନ୍ତ, କାଳ ଅସୀମ, ବାଣ୍ଟିର ପ୍ରମାଣ ଅଶେଷ । ସୃଷ୍ଟି ବହୁତ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିସୃଷ୍ଟି ପୂର୍ବ ସୃଷ୍ଟିର ପୁଅ, ପରସୃଷ୍ଟିର ଜନକ । ଏକଥା ତୁମେ ବୁଝିବ କିମିତି ? ତୁମ ଆଖିରେ ତୁମର ଏକ ଫୁଟାଣିକ ଯୁଗ ଗୋଟାଏ ନୁହା, ବାଲୁକା ନୁହା କଥା । ସ୍ୱା'ର ପୁରାପର ସମ୍ବନ୍ଧ କିଛି ନାହିଁ । ତୁମର ସାଙ୍ଗରେ ଏ ଯୁଗଟା ଆକାଶରୁ ଗଳପଡ଼ିଛି ତଳକୁ, ତୁମର ସାଙ୍ଗରେ ସେ ଉଦ୍ଭେଦଯିବ କେଉଁ ଅନ୍ଧାରକୁ, ତୁମେ ତ ଏକଥା ଶୁଭୁଛ । ତୁମେ ତ ବୁଝୁନ କିମିତିରେବଲସ୍ ଜନନିସ୍ତୋତୋର୍ ବାପ ଲହରୀର ସମ୍ବନ୍ଧ । ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଭିତରେ ହାମ୍‌ଲେଟ୍ ଏବଂ ମ୍ୟାନ୍ ଆଣ୍ଡ୍ ସୁପରମ୍ୟାନ୍ । ମେଘଦୂତ ଓ ଗୀତାବଳୀ— ସେ ସମସ୍ତେ ଏକ ସୂତାରେ ଗୁଡ଼ା । ଏ ଫୁଲଟି ପରେ ସେ ଫୁଲଟି ଯେପରି ଅବଶ୍ୟମ୍ବାସ । ଏକଥା ତୁମେ ବୁଝିବନ କାହିଁକି ନା, ଏକଥା ଯେବେ ସତ ହୁଏ, ତା' ହେଲେ ତୁମର ବଡ଼େଇ ରହିଲା କୁଠେଇ ? ତୁମେ ଆସୁମୁର, ଆସୁସବୁ । ତୁମର ଷୁଦ୍ର ସ୍ୱାର୍ଥଛଡ଼ା, ତୁମର ଚାଉଁ, ତୁମର ଅହଙ୍କାର ଛଡ଼ା ତୁମକୁ ଯେ ଆଉକିଛି ଦିଶେନି । ତୁମେ ପାଞ୍ଚ-ଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ ହବାକୁ ଯିବ କିମିତି ? ତୁମେ ଗୋଟାଏ ଅସରନ୍ତି ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଳାର ଗୋଟାଏ ମାନ୍ତ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ, ସତ୍ୟ କରିବ କପରି ? ତୁମେ ଅଲଗା, ଏକୁଟିଆ, ଏକୁଟିଆବାହାର । ବୁଝିପାରୁନ, ଏକୁଟିଆ ହେଲେ ହଜିଯିବା ବଡ଼ ସହଜ । ହଜିଯିବ, ତୁମର ଷୁଦ୍ର ଜୀବନଟି ଭିତରେ ତୁମେ ହୁଏତ ବହୁତ ନାଚିଯିବ, କୁହିଯିବ, ତା'ପରେ ତୁମର ସବୁ ଶେଷ । ରୁଦ୍ରାକ୍ଷର ମାଳରେ ମଧ୍ୟ ତୁମର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।

କଳାକାର ଏକ ଅସରନ୍ତି ରୁଦ୍ରାକ୍ଷମାଳାଟି ଧରି ଅନନ୍ତର ଅଶେଷ ଜପ କରିଥାଏ । ସେଇ ହେତୁରୁ ସେ ବହୁରହେ ଅନନ୍ତ କାଳ ଲାଗି । ତଥାପି ବୁଝିଲାନ କିଛି ? ଖାଲି ଅନନ୍ତ, ଅଶେଷ, ଅସରନ୍ତି ତ କହିଯାଇଛି, କିନ୍ତୁ ସେ କ'ଣ ? ତଥାପି ବୁଝିଲେବା ଦରକାର ପଡ଼ିବ ?

ଏ ବାଣ୍ଟିରେ ଗୋଟିଏ ମାନ୍ତ କଥା ହଜିଛି ଅନନ୍ତ । ସେ ହେଉଛି ସୃଷ୍ଟି, ଜୀବନ । ସୃଷ୍ଟି ବନ୍ଦ ହୋଇପାରେନି । ଅତି ଶୀଘ୍ର ଜବାଣୁଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଗୋଟାଏ ନିମିତ୍ତବାଣୀ, ଗୋଟିଏ ମାନ୍ତ ଅଂଶ । ସୃଷ୍ଟି-

ନିଦ୍ରାର କରଣୀ ସବୁ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ, ଅସୀମ ଓ ଅଶେଷ । ବୃକ୍ଷାମିତ୍ର, ରୁକ୍ଷାଶୃଙ୍ଗ, ବୃକ୍ଷଶ୍ରବୀ ଯେଉଁ କରଣୀରେ ସୃଷ୍ଟିନିଦ୍ରାରେ ଶାନ୍ତାନ୍ତ୍ରୀ କରୁଥିଲେ, ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ତ୍ୱଲ୍, ଆଇଜେନ୍ ହୋର, ମାକ୍‌ମିଲନ, କେନେଡି ଠିକ୍ ସେଇ ପ୍ରତି ନିଦ୍ରାର ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଅନନ୍ତ । ସୃଷ୍ଟି ପରେ ଜୀବନ । ଜୀବାଣୁର ଜୀବନଠାରୁ କୃଷ୍ଣେଭଙ୍କ ଜୀବନ ଲକ୍ଷ ଅଲଗା ନୁହେଁ । ଠିକ୍ ଏକ ମାତ୍ର ପ୍ରତିଦିନ । ସେ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ । ତା'ପରେ ମୃତ୍ୟୁ, ତୁମେ ବୈଜ୍ଞାନିକପ୍ରତିଦିନରେ ବହୁତ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କର । ଏହି ଅନନ୍ତ ଧାରଗୁଡ଼ିକରେ ଲକ୍ଷ ମାତ୍ର ଆଦି ଆଣିପାରିବ ? ପାରିବନି ମଧ୍ୟ ।

ଏହି ଅନନ୍ତ ଅସୀମ ଅଶେଷ ଅସରନ୍ତ କଥାଟି କଳାକାରର ଏକମାତ୍ର କ୍ଷେତ୍ର; ଶ୍ରେୟ ଓ ନିଦ୍ରା । ଜଣେ ଭାରେଇ କବି Landor କହୁଥିଲେ “Nature I love and next to nature art”, ମୁଁ ପ୍ରକୃତିକୁ ଭଲପାଏ, ତା'ପରେ କଳାକୁ । କାହିଁକି ପ୍ରକୃତି ହିଁ ଏହି ଅସରନ୍ତ ଜୀବନ ପ୍ରତିଦିନର ବକାଶ ଆଉ କଳା ମଧ୍ୟ କଳାକାର ଭୁଲନାରେ ଏହି ଜୀବନ ପ୍ରତିଦିନର ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରକାଶ । ସୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୁମେ ଏକଥା ଭୁଲିଯାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସାର ଓ ଆସୁସଂସାର ହୋଇବସିବ, ସେଇଦିନ କଳାକାର ତୁମେ ଧଳାକାରର ଗୋଲମ ହୋଇଯିବ । ଧଳାଗୋଲକର ଛାଇତଳେ ତୁମର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଲିଭିଯିବ । ସୁତରାଂ କଳାକାରକୁ ମୁଁ କହେ—ତୁମେ ବାହୁନିଅ, ଅନନ୍ତ ଅସୀମ ଅଶେଷର ପୂଜା କରି ବର୍ତ୍ତମାନର ଶିଖିକତ୍ତ୍ୱକୁ ବଳିବ ନା, ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ପୂଜା କରି ଧଳାଗୋଲକର ଶିଖିକ ଅପସର ସଙ୍ଗୀତରେ ନିଜକୁ ଭୁଲିଦେବ ? ତା'ପରେ ତୁମେ କଳାକାର ବୋଲି ଗର୍ବ କରିପାର ।

।।

କଳାକାର

୧୯୭୯, ଏପ୍ରିଲ-ଜୁଲାଇ

୧ମ ଅଙ୍କ-୨ୟ ଦୃଶ୍ୟ

ପୃଷ୍ଠା—୩

“ଦାଢ଼ି”

କଥାଟା ଆରମ୍ଭ କରିବା ଆଗରୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ କୈବିୟୁତ୍ ଦବା ଏଠି ଠିକ୍ ବୋଲି ଶୁଭଚିନ୍ତା । ନ ହେଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ହୁଏତ ରୂମେ କହ ବସିବ, ସେ କେବଳ ବାଦଗମି ଅଥବା ହନୁକରଣ । ବହୁତ ଦିନ ତଳେ, ପ୍ରାୟ ଗୁଳଶ ଚର୍ଚ୍ଚ ଆଗେ ପଣ୍ଡିତ ବର୍ତ୍ତମାନ ତଳର ପଦ୍ମଭୂଷଣ ଶ୍ରୀ ମାଳକଣ୍ଠ ଦାସ । ‘ମୋ ନିଶ’ ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ ନିଶ ବସ୍ତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଥିଲେ । ତଳର ସାହେବ ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶାର ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ । ମୁଁ କହୁବ ଓଡ଼ିଶାର ଏମାନେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ସମୁଦାୟ ଭାରତ ବର୍ଷର ମଧ୍ୟ କଣେ ଅବଦାନୀ ପଣ୍ଡିତ । ତାଙ୍କର ଲେଖା ମଧ୍ୟ ହେଲା ସେହିପରି ଅତି ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ । ତାଙ୍କର ଅନୁକରଣ ଏପରିକି ହନୁକରଣ କରିବା ମଧ୍ୟ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟାଏ ଦୁଃସାହସିକତା । ପଣ୍ଡିତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ପାଳଟା ଲୁଗା ଧୋଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ହେବନି । ସୁତରାଂ ମୋର ଏ ଦାଢ଼ି ସହୃଦ ତାଙ୍କ ନିଶର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ନାହିଁ, ନାହିଁ ।

ଦେଖ, ଏପରିକି ମୋ କଥା ମୁଁ କହେ । ସେ ଏଇ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦିନର କଥା । ସେ ନଥିଲା କି ହବ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଦିନେହେଲେ ଧାରଣା କରି ନଥିଲି । ତା’ ପ୍ରତି ହୁଏତ ମୋର ଭକ୍ତିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ନେଇ ଘର କରିବ ବୋଲି କି ମୋ ଅଙ୍ଗରେ କେତେକ ଧରିବ ବୋଲି ମୁଁ ଦିନେ ହେଲେ କଲନା କରିପାରି ନଥିଲି ।

କ’ଣ ହେଲାକି ? ଦିନେ ବସି ଏଣୁତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଭାବୁ ଭାବୁ ମନରେ ହେଲା ମୁଁ କାହିଁକି ବଡ଼ ହୋଇପାରିବନି ? କଲନା କରି ବସିଲି ଆମ ଦେଶରେ ଯେତେ ବଡ଼ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୃଦ ମୋର ରୁଲନା କଲି । ପଣ୍ଡିତ ମାଳକଣ୍ଠ ଦାସ, ଆର୍ତ୍ତୁରୀ ହରିହର ଦାସ, ପଣ୍ଡିତ କୃପାସିଂହ ହୋତା, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ—ଏମାନଙ୍କ କଥା ଆଗ ମୋର ମନେପଡ଼ିଲା, କାହିଁକିନା ମୁଁ ପଣ୍ଡିତରେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ଆଶା ରଖିଥିଲି । ସେହି ହେତୁରୁ ପଣ୍ଡିତ ମାଳକଣ୍ଠ ଦାସ, ମୁଁ ଲୋକ ସେବାରେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ଆଶା ରଖିଥିଲି, ସେହି ହେତୁରୁ ଅନ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରୁ ମନେପଡ଼ିଗଲେ, ବିନୋବାଲା, ସୁବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ ଦାସ ଟଣ୍ଡନ ଇତ୍ୟାଦି । ଭାବିଲି ସ୍ବା’ଙ୍କର ପାଠପଢ଼ାକୁ ମୋ ପାଠପଢ଼ା ଚି କମ୍ ନୁହେଁ । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅପେକ୍ଷା ମୋ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ । ତା’ ହେଲେ ସ୍ବା’ଙ୍କର ଆଉ ଅଧିକା କ’ଣ ଅଛି ଯେ, ସେ ହେଲେ ବଡ଼ ମୁଁ ହେଲି ସାନ । ଆଗକାଳ ହୋଇଥିଲେ ଭାବିଥାନ୍ତି, ଏମାନେ ତହିଁ ବିଦ୍ୟାରେ ଦେବାକୁ ସାଧନା କରି ଓ ଅଧୀନ କରି ଏପରି ବଡ଼ ହୋଇଛନ୍ତି । ସରତାନ୍

ଦୟାରୁ ତାଙ୍କର ଫସ୍ତୁସ୍ ବଡ଼ ହୋଇପାରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ ଏମାନେ କେହି ତାହା କି ତ ନୁହନ୍ତି । ଏପରିକି ଦେବାଦେବୀରେ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତିନି । ତା' ହେଲେ କ'ଣ ? ତାଙ୍କର ତ କିଛି ଗୋଟାଏ ପଦ୍ମାସୁକ ନିଶ୍ଚୟ ଥିବ । ତା' ନ ହେଲେ ସେ ପୂଜା ପାଇବେ, ଅଥଚ ମୁଁ ଭୁକା ଗଣ୍ଡେ ବି ପାଇବିନି କିଆଁ ? ବହୁତ ଭାବିଚିନ୍ତି, ଆଶ୍ରେଷଣ, ବଶେଷଣ, ଧ୍ୟାନ, ଅନୁଧ୍ୟାନ ଇତ୍ୟାଦି କରି ମୁଁ ପାଇଲି ଗୋଟିଏ କଥା । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଜନସ୍ତ ଅଛି, ସାହା ମୋର ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଜଣେ ଲାଗି ବସିଛି । ସେ କି ମୋର ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଠିକ୍ କଲି ସେଇସ୍ଥା ହିଁ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ବଞ୍ଚମା ବା ବଞ୍ଚମାର କାରଣ ।

ମୁଁ କ'ଣ ତାକୁ ମୋର ଦାସ କରି, ଅନୁଚର, ନା, ନା, ଅଗ୍ରଚର, କରି ରଖିପାରେନି । ନିଶ୍ଚୟ ପାରିବି । ତେବେ ସମସ୍ତ ସାଧନା ଓ ସାହସ ଗୁଡ଼ିକ । ହୁଏତ ଘରଣୀ ମୁନିମୋକ୍ତ ବସିବେ । ହୁଏତ ନାତିନାଉଣୀଗୁଡ଼ିକ ହସିବେ, କହିବେ ବୁଢ଼ା ଦିନରେ ସେ କି ପ୍ରୀତି । ସାହାର ଗୋଟାଏ ଗୋଡ଼ ମଣାଣି ଭୂଇଁରେ ହେଲେ ଗୋଟାଏ ଗୋଡ଼ ଘରେ । ସେ ପୁଣି ଏପରି ମୋହରେ ପଡ଼ିପାରେ ? ସ୍ୱାକ୍ତ ଏ ମୋହନ ନାଟ ଲଗାଇଲ କିଏ ? କହିଲେ କହନ୍ତୁ, ମୁଁ କିନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱାର ଭାବରେ ମଜ୍ଜିତ, ସ୍ୱାର ପଶନ୍ତି ପଛରେ ଲୁଚି ରହି ମୋର ଗୁମର ବଢ଼େଇବ । ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି ସ୍ୱାର ଆରାଧନା, ଆରୋପଣା ଓ ଅଶ୍ୱାସନା ।

କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଭଲ ଲଗୁ ନଥାଏ । ଜୀବନଟା ଯାକ ବଳ ବୟସବଳ ଗୋଟାକ ପ୍ରେମରେ ଝୁବ ନମାଣ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ନବବୟସୀର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିବାର ପ୍ରସ୍ତାସ ନିଶ୍ଚୟ ସୁବିଧାଜନକ ନୁହେଁ । ସେ ତ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରେମ ନୁହେଁ । ସେ ହେଲେ ଚେଷ୍ଟା କରା ପ୍ରେମ । ଭ୍ରମ ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ ସକାଶେ ଭ୍ରମେ ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରେମ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ହୁଏ ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଭାବିପାରି । କିନ୍ତୁ ସେ ସହଜ ନୁହେଁ, ଶିକ୍ଷିତା, ସୁଦକ୍ଷ, ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତା, ଶୋଡ଼ିଶୋଭିତାକୁ ଦେଖି ଦେଲି । ତା'ର ଅଖିର ଝଲକ ମୋ ଆଗରେ ଚମକିଗଲା । ତା' ଅଙ୍ଗର ମହକ ମୋ ନାକ ଅଗରେ ମହକ ଗଲା । ମୋ ମନ, ମୁଣ୍ଡ, ହୃଦୟ, ପିଣ୍ଡ, ସବୁ ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାର ଚମ୍ପାକଣ୍ଠୀ ପାଦଅଙ୍ଗୁଳି ତଳେ ଗଡ଼ିଗଲା । ସେ ପ୍ରେମ ଭାବି ସହଜ । ସେଥିରେ ମଝି ସିବାକୁ, ସେଥିରେ ଆସହସ୍ୟ ହବାକୁ କଷ୍ଟ ଲାଗେନି, ଅସୁବିଧା ଜଣାପଡ଼େନି । କିନ୍ତୁ ସେ ଯୁ ଚେଷ୍ଟାକୃତ ପ୍ରେମ, ଉହଁ, ଉହଁ ମୋଟେ ସୁବିଧା ଜନକ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଅଙ୍ଗେନିଭେଇଚି ପର ! ଦିନ ପହରଟା ଏଥିରେ ଯଡ଼ିଲି । ଦିନେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଲାଗିଲା । ଦେ ମଧ୍ୟ ଆସି ମୋ ଟାକୁଆ ଗାଲ ଦ'ଟାକୁ କାମୁଡ଼ି ପୋଡ଼େଇ ଦେଲା । ଭାବିଲି ଭଲରେ ଭଲ । ଭଲ ଲୋକଟା ସେ କି ଭେଳିକିରେ ଭରିମି ଗଲା । ହବ କି ନ ହବ, ଏତିକି ବେଳୁ ଏତିକିଗୁଡ଼ାଏ କଷ୍ଟ ସହବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସିଠିକ୍ ମନେପଡ଼ିଗଲା । ଆରେ, ଆରେ, ହେଉ ଦେଖନା, ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧଦେବ, ଚୈତନ୍ୟ, ରାମାନୁଜ, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ, ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ— ଏମାନେ ତ ହେଲେ ପଣ୍ଡିତ । ମାଲକଣ୍ଡ, ଆରୁଖ୍ୟ ହରିହର ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ । ନିଶ୍ଚୟ ବଡ଼ । ସ୍ୱୟଂ ବିନୋବାଳା ତ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିଦଗ୍ଧତା ବିଧବା ଭଳି ତାଙ୍କୁ ଝୁରି ହେଉଛନ୍ତି । ଆଉ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ହରିହର ଓ କୃପାସିନ୍ଧୁଙ୍କ କଥା କ’ଣ କହବା ? ବାକି ପଣ୍ଡିତେ, ମୁଁ ଜାଣେନି, ପଣ୍ଡିତେ କ’ଣ ଭାବନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୋର ମନେହୁଏ, ପଣ୍ଡିତେ ନିଶ୍ଚୟ କାଳିଦାସ, ଭବଭୂତି, ଭାରତୀ, ପଣ୍ଡିତ ମାଲବ୍ୟ, ସ୍ୱାମୀ ଦୟାନନ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ନୁହନ୍ତି । ତା’ ହେଲେ ଏମାନଙ୍କଠୁଁ ଯେଉଁମାନେ ବଡ଼, ଏମାନେ ଯାହାଙ୍କର ତେଲ, ଫେଲ ଓ ଠେଲ ସେମାନେ କ’ଣ ସ୍ୱାଗ ସ୍ତେମରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ? ପୁଣି ଗୁଲିଲୀ ଆଣ୍ଟୋଣିଣ, ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର, ଅନୁଧ୍ୟାନ, କି ଅନୁଧାବନ । ଠିକ୍ ହେଲା; କାହିଁ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ଇତିହାସ କୌଣସିଥିରୁ ତ ନଷ୍ଟା ବି ପଡ଼ିନୁ ଯେ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଏପରି ଏକ ସ୍ତେମରେ କେହି କେବେହେଲେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତା’ ହେଲେ ମୁଁ କ’ଣ କହବି ? ସ୍ୱେ ଥୁ ପଣ୍ଡିତ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ କଥା କହଲି, ଏମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ନୁହନ୍ତି । ବଡ଼ଙ୍କର ତେଲ ମାନ୍ଦ୍ର । ତାଙ୍କର ଅନୁଗାମୀ ଅନ୍ତେବାସୀ ମାନ୍ଦ୍ର ।

ମୁଁ କ’ଣ ଏବେ ଏଇଆ ହେବି ବୋଲି, ଅନ୍ୟ କାହାଣୀ ପଛରେ ଧାଇଁବି ବୋଲି, ଏତିକି ପରିଶ୍ରମ କରି ଏପରି ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରେମ କରି ବସିବୁ ! ହାୟରେ, ଜାତି ଯିବ, ପେଟ ପୁରିବନି ସିନା । ଆରେ ବୋକା, ଆଗେ ପଣ୍ଡିତ ହୁ, ତା’ପରେ ସିନା କାଳିଦାସ ହେବୁ । ଆଗେ ଆରୁଖ୍ୟ ହୁ, ତା’ପରେ ସିନା ବିନୋବା ଓ ସବୁପରେ ମହାତ୍ମା ହବୁ । କ’ଣ, ଏକାବେଳେକେ ଏକାଡ଼ିଆଁକେ ସମୁଦ୍ରପାର ହୋଇଯିବୁ ? ଆଜ୍ଞା କଥାଟା ତ ସେଇଆ । ଏକାଡ଼ିଆଁକେ ଯେବେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ନପାରେ, ତା’ ହେଲେ ତ ମସିହାଆରେ ବୁଡ଼ି ମରିବି । ଆଉ ପାରହେବ କୁଆଡ଼ୁ ? କାଳିଦାସ ମୂର୍ଖରୁ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ ଏକାଡ଼ିଆଁରେ । ଆଜ୍ଞା, ସେ ପାଦେ ପାଦେ ହେଇ ପଣ୍ଡିତ ହେଇନାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବୋକାଟା, ଶାସ୍ତ୍ର ତ ପଢ଼ିଲୁନି, ପୁରାଣ ତ ପଢ଼ିଲୁନି । କିରେ ବିନା ଗୁରୁରେ କ’ଣ ବିଦ୍ୟା ହୋଇପାରେ ? ଆଉ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ନିଜକୁ ନମ୍ର ନ କଲେ, ବିମାତ୍ର ନହେଲେ, ଗୁରୁଙ୍କୁ ବଡ଼ ବୋଲି ନହୁ ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ନ ଭାବିଲେ କ’ଣ ବିଦ୍ୟା କେହି କେବେ ଲାଭ କଲଣି ? ଆଜ୍ଞା ମିଛ କହୁଛନ୍ତି, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୁରୁ ବଣିଷ୍ଠ । ପିଲାଟି ଦିନରୁ କିନ୍ତୁ କିଏ ପୁନା ପାଇ ଆସିଛନ୍ତି ? ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନା ବଣିଷ୍ଠ । ଏ ଡିନ ହଜାର କି ଗୁଣ ହଜାର ବର୍ଷ ବିଦିଗଲେ ମଧ୍ୟ, ଲୋକେ କାହାକୁ ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନା ବଣିଷ୍ଠଙ୍କୁ ? କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁରୁ କିଏ କହୁ ତ ? ଭାରି ପଇନ୍ତା ତ ମାବୁଛ, କହ, କିଏ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁରୁ ? କହୁପାରିବ । କିନ୍ତୁ ତୁମ ଗୁରୁ ହୁଏ ତ

କହୁବେ, ରୁମେ ନୁହଁ. ମତେ ଗୁରୁ ବୋଲି ମାନ । ମୁଁ କହୁବ, ଗର୍ବ ରୁମି । କିଏ ଜାଣେ ତାଙ୍କ ନାଁ ? କେତେ ଜଣ କରନ୍ତି ତାଙ୍କର ପୂଜା ? ଅଥଚ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ହେଲ ଏକମେବାଦ୍ୱିତୀୟ ଦେବ ଭାବରେ ପୂଜାପାଳ ଆସୁଛନ୍ତି, ଅତି ସିଲ୍ଲଦିନେ ବସୋଲ୍ୟେଷ୍ଠ ଥିବା ହେବୁ ଗୁମଚନ୍ତ୍ର ଓ କୃଷ୍ଣ ବଣିଷ୍ଠ ଓ ଗର୍ବକୁ ନମସ୍କାର କରିଥିବେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପୁରାପୁର ତାଙ୍କ ଆସ୍ତତାକୁ ଯେ ବଳଦେଉଥିଲେ, କାହିଁ ସେ କଥା ତ ମୁଁ ଶୁଣିନି । କୁଣ୍ଠସି ପୁରାଣକାର ତ ତା'ର କୌଣସି ଉଦାହରଣ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ତେବେ ଆପଣ ଏଗୁଡ଼ାକ କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି, ଅଜ୍ଞା ? ସେ ବଡ଼ ସେ ନିଷ୍ଠସ୍ଥ ବଡ଼ ହେବ । ଗୁରୁଆନ୍ତୁ ବା ନଥାନ୍ତୁ, ସେ ଗୁରୁଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରେ ବଡ଼ ହୁଅନ୍ତି, ସେ ବଡ଼ ସେତିକି ଦିନ ଗୁରୁଙ୍କ ଗୌରବ ଯେତେଦିନ ଅଛି । ତା'ପରେ ବିନାଶିତା ଲତା ଭଳି ରଜ୍ଜା ନଥିବା କଣାରୁ ଗଛ ଭଳି ସେ ମଉଳିପଡ଼ିବେ, ଝୁପିପଡ଼ିବେ । ତା' ହେଲେ ଏଇ ଯାହା ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିଛି. ପଡ଼ି ଏତିକି ହନୁସନୁ ହଉଛି, ସେ କ'ଣ ମତେ ଖାଲି ଏଇ କଣାରୁ ଗଛର ରଜ୍ଜା ଭଳି ଟେକି ଧରିବ । ସେ ଯୁଦ୍ଧର ଯିବ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଇଦିନ ଯିବି, ମୋ ବଡ଼ପଣିଆ ସେଇଦିନ ଯଶସିବ ? ଏଇଥିପାଇଁକି ଏତେ ଦଣ୍ଡ ? ଏଇତକ ଲାଗି ମୋର ଏତେଦିନର ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କ ମୁହଁ ବଙ୍କା କରାଇବ, ନାତି ନାଉଣୀ ପରିହାସ ସହ୍ୟ କରିବ ? ବୁଢ଼ା ତ ହେଲୁଣି ଆସି, ଏ ନୂଆ ପ୍ରେୟସୀ ଅଙ୍ଗସ୍ମଣୀ କେତେଦିନ ବା ଭୋଗକରିବ ?

ତଥାପି ପଣ୍ଡିତ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଭଳି ତ ଜଣେ ହେଇଯାଇପାରେ ? ସେତକ ତ ହେଇପାରିଲିକି । ସେ କ'ଣ କମ୍ କଥା ! ହଁ, ବଡ଼କଥାଟାଏ କ'ଣ ସେ ! ମୁଁ ମରିବି, ଯିବି ମଣାଣିକି ? ମୋ ନାଁ ବୁଢ଼ିଯିବ ମାତ୍ର କେଇଟା ଦିନରେ । ଏମାନେ ବି ମରିବେ, ଯିବେ ମଣାଣିକି । ଏମାନଙ୍କ ନାଁ ମଧ୍ୟ ବୁଢ଼ିଯିବ କେଇଟା ବର୍ଷରେ । ଅସରନ୍ତି କାଳର ଏଇ କେଇଟା ଦିନ ଓ କେଇଟା ବର୍ଷର ତତ୍ତ୍ୱାତ୍ ଲାଗି ଏତିକି କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ । ଦରକାର କ'ଣ ଭାବ ? ତା'ପରେ ରୁମେ ଭାବ ଦେଖ, ୯ ପଟେଲ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଟ୍ଟ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ଇତ୍ୟାଦି, ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ତ ବିନୋବାଜଙ୍କ ଭଳି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଚେତୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ତ ଏପରି କେତୁ ପ୍ରେୟସୀ ନଥିଲେ କି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ କ'ଣ ଏମାନଙ୍କ ଭଳି ବଡ଼ ହେଇନାହାନ୍ତି ଆମେ ଦେଖିଲୁ, ଯେଉଁମାନେ ଅତିବଡ଼—ବନ୍ଧୁ, ଶିବ, ଗୁମ, କୃଷ୍ଣ, ରୁକ୍ଷ, ଚୈତନ୍ୟ, ଗୁମାନ୍ତ, ଶଙ୍କର, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ, ଜବାହରଲାଲ୍ ନେହେରୁ, ନେହେରୁଅନ, ନେଲ୍ସନ୍, ହିତ୍ଲର, ମୁସୋଲିନି, ଷ୍ଟାଲିନ୍, ଆଇଜେନ୍‌ହୋର, ଚର୍ଚ୍ଚିଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି, କାହାରି ଏ ପ୍ରେୟସୀ ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ତଳିଆ ବଡ଼ ବା ଅନ୍ୟ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକଙ୍କର ତା ସହୃଦ ସମୃଦ୍ଧ ନଥିଲା । ତା'ହେଲେ ସେ ନାଗସର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ କେତେଜଣ ମାତ୍ର ଟିକିଏ ବଡ଼ ହୋଇ-ପାରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ସେ କାହାକଥା କହୁଛି ମ ? କୁ ପ୍ରେୟସୀ, କୁ ପ୍ରଣୟିନୀର କଥା କହୁ

ଲଗିତ ମୁଁ ସ୍ୱେତେବେଳେଯାଏଁ ? ବୁଝିପାରିଲନି ? ଏଇ ଦାଢ଼ି, ମୋ ଦାଢ଼ି କଥା କହୁଛି । ମୋର ଦାଢ଼ି କେବେ ନଥିଲା । ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଥିଲି ମାଣ୍ଡୁକାମୁହଁ । ଏ ବୁଢ଼ାଦିନେ ମନେହେଉଗଲା—

ଠିକ୍ ଠିକ୍, କଥାଟା ଏତେବେଳକୁ ଧରାପଡ଼ିଲା । ଟୋକା ବେଳେ, ବୟସ ଥିଲାତକ କେହି ଦାଢ଼ି ରଖନ୍ତିନି । ଏଧରିକି ବୟସବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ନିଶ ରଖିଥିଲେ, ଦାଢ଼ି ନୁହେଁ । ତା’ହେଲେ କିଆଁ । ବୟସବେଳେ ଦାଢ଼ି ରଖିଲେ, ଖାଲି ରୂମର ଅସୁବିଧା ନୁହେଁ, ଆଉ ଜଣଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ଅସୁବିଧା । ତାଙ୍କୁ ଖୁସି ରଖିବାକୁ ହେବ । ସୁତରାଂ ଆମେ ଦେଖୁ ଟୋକାମାନେ ଉପରଓଳି ଛିଅର ହୁଅନ୍ତି । କେହି କେହି ଦ’ବେଳା ମଧ୍ୟ ଛିଅର ହୁଅନ୍ତି । ଗାଲରେ ଏତେ ଟିକିଏ ଥୁଣ୍ଡା ଲାଗିଲେ ଯେପରି ଶୂଳ ଭୂଷିଲା ଭଳି ଲାଗେ । କିନ୍ତୁ ବୟସ ଯେମିତି ଖସି ଆସେ, ଦାଢ଼ି ରଖିବାକୁ ମନ ବଳାଏ । ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ଟୋକା ବି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଦାଢ଼ି ରଖିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ବୋଧହୁଏ ଘରକୁ ଗୋଟିଏ ଘରଣୀ ଆସିବାଯାଏ । ରି, ହୁଁ, ଆମ ଶିଶୁ ଭାଇମାନେ, ଟୋକା, ବୁଢ଼ା ସମସ୍ତେ ଦାଢ଼ି ରଖନ୍ତି । ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ତାଙ୍କ ଧର୍ମର ଅବଶ୍ୟମାନ୍ୟ ହୁଏ । କିଆଁ ? କଥା କ’ଣ କି ? ଦାଢ଼ି ରଖିଲେ ମୁହଁରେ ରାମ୍ପାନ୍ଧି ବଢ଼େ । ସେ ହେଲା ଗାର କେଶ । ଦାଢ଼ି, ନିଶ ନ ଥିଲେ ଗାର ବୋଲାଇବନି । କିନ୍ତୁ ଫେରେ କିଆଁ ? ମୁଁ ତ କହୁଛି ନେପୋଲିୟନଙ୍କର ଦାଢ଼ି ନ ଥିଲା, ନ ଥିଲା ମଧ୍ୟ ନେଲ୍ସନ୍‌ଙ୍କର, କି ଡେଭିଡ୍‌ଙ୍କର । ଗ୍ରୀସ, ଅର୍ଜୁନ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଦୁଃଶାସନ, ଜେନେରାଲ କାଶ୍ମୀରୀୟ ବା ଜେନେରାଲ ଇମାୟା, ଏମାନଙ୍କର ତ କାହାର ଦାଢ଼ି ନ ଥିଲା, ବି ନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ବିଜୟୀ ସିକନ୍ଦରଙ୍କର ବି ଦାଢ଼ି ନ ଥିଲା । ଏମାନେ କ’ଣ ଗାର ନୁହଁନ୍ତି ? ସ୍ୱାଜି ଠୁ କ’ଣ ଅଧିକା ବଡ଼ ଗାର ଆମ ଶିଶୁ ଭାଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି ? ତେବେ କିଆଁ ? ତାଙ୍କ କଥା ଥିଲା ଅଲଗା, ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଅତ୍ୟାଚାରୀତ ହୋଇ ଗୁରୁ ନାନକ ସେତେବେଳେ ଏ ଧର୍ମ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ସେ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ କହୁଲେ, “ତୁମେ ବାଲ ରଖ । ରୂମର ବାଲ ଥିଲେ ତୁମେ ମନେକରୁଥିବ ତୁମେ ପରାଧୀନ, ତୁମେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ । ତୁମେ ପଦ-ଦଳିତ । ଏ ବାଲ ରଖିବା ତାଙ୍କର ଥିଲା ଗୋଟାଏ ବ୍ରତ । ଏବେ ବି ଆମ ଦେଶରେ ଅଶିଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରତ କଣ, ମାନସିକ କଣ ବାଲ ରଖନ୍ତି ଲୋକେ । ଏଇ ବାଲ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଦିନଧରି ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ତାଙ୍କ ଧର୍ମଗତ ହୋଇଗଲା । ଆଉଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମଗୁରୁ ଭାବରେ ଦାଢ଼ି ରଖନ୍ତି । ସେମାନେ ହୋଇଛନ୍ତି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ବାବାଜୀ । ତା’ର କାରଣ ଥିଲା, ଆମର ଆଗକାଲର ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ବଣଜଙ୍ଗଲରେ ରହୁଥିଲେ; ଉଣ୍ଡାସ ପାଇବେ କୁଆଡ଼ୁ ? ସୁତରାଂ ଜଟା ଓ ନିଶ ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ଭଲେ ଏ ଯୁ ବାବାଜୀ ଦେଖୁତ, ସେଇତକରେ ତାଙ୍କର ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି । ସହରରେ

ରହନ୍ତି । ଗାଁ ଗଣ୍ଡାରେ ବୁଲନ୍ତି । ମଠ, କୋଠାଘର, ଶୁକରବାକର, ଦାସୀ ପରିବାସ
ଅନେକ-ଥା'ନ୍ତି । ତଥାପି ଦାଢ଼ିଟା ଛୁଡ଼ନ୍ତି ନା, କାହିଁକି ନା, ତା'ହେଲେ କାଲେ ଲୋକ
ତାକୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନ ମାନେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତାଙ୍କର ଭେଷ । ଦାଢ଼ି ସେ ଭେଷର
ନିଶାଣ ।

ତା ଯଦି ହେଲ, ତା'ହେଲେ ଆମର ଏ ପଣ୍ଡିତ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ହୋତା ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ
କଥା କଣ ? ଏମାନେ ଶିଖି ନୁହଁନ୍ତି । ଏମାନେ ଅନୁଭବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଛଡ଼ା କେହି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ
ବି ନୁହନ୍ତି । ଖାଲି ଏଇମାନେ ନୁହନ୍ତି; ସ୍ବାଙ୍କ କଥା ଛୁଡ଼ି, ଦେଶରେ ଅନେକ ଅନେକ
ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଦାଢ଼ି ରଖନ୍ତି, ଅଥଚ ଶିଖି ନୁହନ୍ତି, କି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନୁହଁନ୍ତି ।
ସାର ନୁହନ୍ତି କି ଧୀର ବି ନୁହନ୍ତି । ମୋର ତ ମନେହୁଏ, ଏମାନଙ୍କର ଦାଢ଼ିରଖା
କେବଳ ଲୋକଭୁଲଣିଆ । ବୃତ୍ତା ହେଇ ଆସିଲେ, ମୁହଁଟାମାନ ଶୁଣି ବାନ୍ଧର ଭଲ
ହୋଇଗଲା । ତାକୁ ଘୋଡ଼େଇବା ପାଇଁ, ସେ ଯେ ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁସୁରୁଷ ଏସା ଦେଖେଇ
ହେବା ଲାଗି ତାଙ୍କର ଦାଢ଼ି ଧାରଣ । ଟାକୁଆ ଗାଲଟା ତ ଲୁଚିଯିବ । ହନୁହାଡ଼ ତ
ଘୋଡ଼େଇ ହେଇ ପଡ଼ିବ । ତା ଅର୍ଥ ଦହଟାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଘୋଡ଼ାଇବା
ଲାଗି ଲୁଗାପଟାର ଯେପରି ପ୍ରୟୋଜନ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମୁହଁ ଘୋଡ଼େଇବା ଲାଗି ଓଡ଼ଣୀର
ଯେପରି ଦରକାର, ସେହିପରି ସୁରୁଷମାନଙ୍କର ମୁହଁ ଘୋଡ଼େଇବା ଲାଗି ବା ମୁହଁର
ଲକ୍ଷ୍ୟା ଅବୃତ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଦାଢ଼ିର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କରୁଣ ରହୁଛି । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ
ତ ଆକଳାଲି ଆଉ ଓଡ଼ଣୀ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ମୁହଁର ଓଡ଼ଣୀ କିଆଁ, ଛୁରିର ଘୋଡ଼ଣୀ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିଗଲାଣି । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପୋଷାକର ଫେସନ ବଦଳି ବଦଳି
ଯାଉଛି । ଛୁରି ଉପର ଆଉ ଦୁଇଟାକୁ ଖାଲି ଘୋଡ଼େଇବା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ନାକଲନ୍ଦ,
କନା, ଅଣ୍ଟା ତଳକୁ ଜିଦି ଉପରକୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ କନା, ବେଗ୍ ଏତିକି ହେଇଗଲେ ସ୍ତ୍ରୀ-
ମାନଙ୍କ ପୋଷାକ ସରିଯାଇଛି । ଏ ଶୁଦ୍ଧ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ ହେଇଛି, ଶୀତ ପ୍ରଧାନ ଦେଶ-
ମାନଙ୍କରୁ ।

ଏଇଟା ହୁଏ ଦରକାର, କାହିଁକି ନା, ଲୁଚେଇବା ପାଇଁ ଆମର ଯେତେ କମ୍
ଜିନିଷ ରହୁବ, କଲିଗୋଲ ତକରାର ମଧ୍ୟ ସେତିକି କମ୍ ହେଇଯିବ । ଏଇ ଲୁଚେଇବାଟା,
ଦହର ଓ ମନର କଥାକୁ ଲୁଚାଇ, ତାକୁ ଅନ୍ୟ ରୂପରେ ଦେଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା
କରିବାଟାକୁ ତ କହନ୍ତି ଭଣ୍ଡାମୀ । ଆଉ ଏ ଭଣ୍ଡାମୀରୁ ତ ଭେଡ଼ାମ । ଆଉ ଏ ଭେଡ଼ା-
ଗୁଡ଼ାକ ଦହରେ ରୂପ ବେଶୀ । ଏମାନେ ନିଜକୁ ବେଶୀ ଘୋଡ଼େଇ ରଖନ୍ତି, ସେହି
ହେତୁରୁ ସ୍ବାଙ୍କ ଭିତରେ ବାଡ଼ିଆବାଡ଼ି ବେଶୀ । କଥାକଥାରେ ଏ ମୁହଁ ବଙ୍କେଇ ଶିଙ୍ଗ
ଉଠେଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ବାହାରିପଡ଼ିଲା । ତାପରେ ଲାଗିଗଲା
ଠକ୍ ଠକ୍—କାହାର ଗୋଟାଏ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିବା ଯାଏ ବା କଣ୍ଠଥାଲ ଆସି ସ୍ବାପିତି ଓ—
ପିଠିରେ ଶୁଦ୍ଧମତ ଠେଙ୍ଗୁଣୀ ନଚେଇବା ଯାଏ, ସେତିକି ହେଇଗଲେ, ଶୁଲିଲୋ

ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ପେଲପେଲି ହୋଇ ଦହକୁ ଦହ ଘସାଘସି ହୋଇ, ଯେପରି ସମୁଦ୍ର ଢେଉ । ଆଗକାଲି ସୁଆଡ଼େ ଚାଲିଲା, ଆଉ ମେଣ୍ଡେ ସେଆଡ଼େ । ଖାଲ, ଖମା, ଉଜ, ତିପ ନରକାଳ କିଛି ବସୁର ନାହିଁ । ଆଗୁଆ ସ୍ୱ ବସ୍ତା ଧରି ଚାଲିଲା, ଆଉ ସମସ୍ତେ ସେ ବସ୍ତାଧରି ଚାଲିଲେ । ଜଗୁଆଳ ଓ ତା କୁକୁର ନ ଥିଲେ ଯେ ଦଳକୁ ଦଳ ହଜାଇଲେ ହଜାଇ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ି ବା ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଗଡ଼ିମରୁଆନ୍ତେ ।

ସେ ଆଗୁଆ ଅନୁସରଣ ସହୃଦ ସେହି ମେଣ୍ଡା ଲଢ଼େଇର ଗୋଟାଏ ଅବହ୍ରିନ୍ନ ସମ୍ପର୍କ ରହୁଛି । ଆଉ ମେଣ୍ଡା ଲଢ଼େଇ ସହୃଦ ରୁମର ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ରହୁଛି । ସୁତରାଂ ଏଇ ରୁମମାନ ବା ଘୋଡ଼େଇ ହବା ଶୁଦ୍ଧ ବା ଦାଢ଼ିପ୍ରୀତିହୀନ ସଂସାରର ସବୁ ଅଶାନ୍ତର କାରଣ ।

ସଂସାରରେ ଅଶାନ୍ତ ହେଉଛି କାହିଁକି ? ତୁମେ ଭାବ ଦେଖ । ତା'ର ଦୁଇଟା କାରଣ—

୧—କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଦଳରେ ବାନ୍ଧ ରଖିବ ।

୨—ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକା ଗୁଞ୍ଜରେ ଡାଳି ତଥାଗ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।

ତୁମେ ଗୋଟାଏ ଦଳ, ଗୋଟାଏ ସମାଜ ବା ଗୋଟାଏ ଦେଶ ଗଢ଼ିଲ । ପଞ୍ଚାଙ୍ଗେ ଏକାଠି ହେଇ ମାଡ଼ି ଚାଲିଲ । ରଜା ବା ନେତା ତୁମକୁ ଧୂଆଡ଼େ ଚଳେଇଲା, ତୁମେ ତେଣିକି ଗଲ । ନେତା ବା ରଜା, ଗୋଟାଏ କଥାରେ ରାଜନେତା କହୁଲା, ଆରେ ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଏକ, ତୁମର ସ୍ଥାନ ଏକ, ତୁମେ ଏକାଭଳି ନ ଚାଲିଲେ ସେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆସି ତୁମ ଚରଣରୁ ଦଖଲ କରିନେବ । ତୁମେ ଖାଇବାକୁ ପାଇବ ନାହିଁ, ମରିଯିବ । ଅତଏବ ସମସ୍ତେ ଏକ ହୁଅ । ତା'ପରେ ଗୋଠର ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ବୁଝିଲେ । ଆଉ ଗୋଠର ଯେତେଲୋକ ସମସ୍ତେ ତା'ର ଶୟୁ । ଏଇ ଯେ ଗୋଠ ପ୍ରେମ ବା ଗୋଠ ସଂସ୍କୃତି, ସେ ଗୋଠର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନରେ ଭ୍ୟାଜଲା ହୁଂସା ଓ ଦ୍ୱେଷ । ରାଜନେତା କିନ୍ତୁ ତା ଖଞ୍ଜ ଉଣି ଚାଲୁଛି । କେତେବେଳକୁ ଗୋଠପାଲିଆ ସଙ୍ଗରେ ହାତ ମିଳାଉଛି ଓ ଆଉ କାହାଠାରୁ ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଉଛି । ଗୋଠ ଲୋକେ ବୁଝିପାରୁନାହାନ୍ତି, ଆରେ, ସେ ଆଉ ଗୋଠଗୁଡ଼ାକ ଯେବେ ଆମ ଶୟୁ, ଆମର ରାଜନେତା ତା ସଙ୍ଗରେ ହାତ ମିଳାଇ କୋଳାକୋଳି କରି କୁଣ୍ଡିଆ କୁଣ୍ଡେଇ ହେଇ ଚାଲୁଛି କିପରି ? ଆଉ ସ୍ୱାସାଙ୍ଗରେ ଯେବେ କଲି, ତା ସାଙ୍ଗରେ ନ କଲି କିଆଁ ? ଆଉ ଏ ଗୋଠମାନେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ସାଙ୍ଗ ଗୋଠ ହେବ ଶୟୁ, ଦୂର ଗୋଠ ହେବ ମିତ୍ର । ପାକସ୍ଥାନ ଆମର ଶୟୁ, କିନ୍ତୁ ଗୁରୁରେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଓ ପଣ୍ଡିତରେ ଆଞ୍ଚଳିକସ୍ଥାନ ଆମର ମିତ୍ର । ସେ ଏକଥାର ମର୍ମ ବୁଝିପାରେନି, ତା'ର ହୁଂସା ଓ ଦ୍ୱେଷ ସହୃଦ ମିଶିଯାଏ ଗୋଟାଏ ଅସନ୍ତୋଷ ।

ଅସନ୍ତୋଷ ସାଙ୍ଗକୁ ମିଶିଯାଏ ରାଜନେତାଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ଚେଷ୍ଟା । ଗୋଠର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରିଧରି ଚପିରୁପି ଗୋଟାଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପକାଇବା ଲାଗି ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । କାରଣ, ତାଙ୍କ ମନ ଲାଏକେ, ଗୋଟାଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତଳା ନହେଲେ, ଏମାନେ ତାଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥାନୁକୂଳ ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ନ ହେଲେ ଗୋଠଯାକ ସ୍ଵାଙ୍କ ଉପରେ ନିଜର ହାକିମ ଓ ହୁକୁମ ଜାହୁର୍ କରିବା ଓ ବଜାୟ ରଖିବା ଅଦୌ ସୁଖର ହବନି, ସମ୍ଭବ ବି ନ ହୋଇପାରେ । ଏ କଥା କରୁଥିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, କରୁଥିଲେ ବୁଦ୍ଧଦେବ, କରୁଥିଲେ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ, କରୁଛନ୍ତି ହଜିରନ୍ ମହମ୍ମଦ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇଆଦି କହୁଛନ୍ତି ଓ କରୁଛନ୍ତି ସମସ୍ତେ । ଷ୍ଟାଲିନ୍, କୁଷ୍ଟେଭ୍, ହୁଲ୍‌ଲର୍, ମୁସୋଲିନୀ, ଚର୍ଚ୍ଚିହଲ, ଆଇଜେନ୍‌ହୋର୍, ଡିଗଲ୍, ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ, ଗୁର୍-ଏନ୍-ଲାଇ, ସେନାପତି ଆୟୁରୁ—ସମସ୍ତେ ଏକ ହୋଇଯାଅ । ଏଇ ଗୋଟାଏ ଦୁଆ ଦେଶ ଦେଶରେ ବରବର ଶୁଣାଯାଉଛି । ପ୍ରତିଦିନ ହୁଏତ ପ୍ରତିଦିନର ପ୍ରତିଦଣ୍ଡରେ ରାଜନେତାଙ୍କ ଡରରେ ହୁଇ ବା ତାଙ୍କ କଥାରେ ସାମୟିକ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ହୁଇ, ଗୋଠବାଲମାନେ ତା କରୁଛନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେ ନିଶାନ୍ତୁ ଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଶବ୍ଦୁଚନ୍ତି, ଆରେ ସେ କ'ଣ ମ ? ସେଇଟା କମିତି ମୋ ସହୁତ ସମାନ ହେବ ? ତା ହୋଇପାରେନି ।

ସେ ସେଦିନ ମୋ ମୁହଁରୁ ଦାସପୁଲ୍‌କ ଛୁଣ୍ଟାଇ ନେଇ ନ ଥିଲା ? ତା ଭେଡ଼ି ମୋ ଛୁଆକୁ ମାରି ଗଡ଼େଇ ଦେଇ ନ ଥିଲା ? ଏମିତି କେତେ କଥା ଆସି ପଶିଯାଏ ତା ମନରେ ।

ଆଗରୁ ଦ୍ଵେଷ, ହୁଂସା ଓ ଅସନ୍ତୋଷ ତ ଥିଲା, ତା ସାଙ୍ଗକୁ ମିଶିଗଲା ଏ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭୀତି । ଆଉ ତାକୁ ବଢ଼େଇଲା ରାଜନେତା ନିଜେ । କାହା ଦେହର ରୁମ ଟିକିଏ ବଡ଼ ହେଇଛି ତ, ସେ ତାକୁ ବେଶୀ ପ୍ରଶଂସା କଲା । କାହାର କମ୍ ହେଇଛି, ସେ ପାଇଲା ନିନ୍ଦା । କିଏ ଟିକିଏ ବେଶୀ ଦାସ ଖାଇଗଲେ, ତା ଉପରେ ହେଲା ମାଡ଼ । ରାଜନେତା କାହାକୁ କାଟେଇଲା, କାହାକୁ ବାଡ଼େଇଲା, କାହାକୁ ଆଉଁସିଲା, କାହାକୁ ଗୋଇଠା ମାଇଲା । ଇସା, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଇସା ବଢ଼ି ଚାଲିଲା । ତା'ର ପରିଣତି ହେଲା ଏଇ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ କଥାକଥାକେ ଲଢ଼ାଇ । ଆଉ ଏଇ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ଲଢ଼େଇର ପରିଣତି ହେଲା, ଗୋଠ ଗୋଠ ଭିତରେ ଅଶାନ୍ତି ଓ ଲଢ଼େଇ ।

ଏ ଗୋଟାଏ ମାନସିକ ବିକାର । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ବିକାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶବ୍ଦରେ ସମାଜରୁ ଯାଇନି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଗତରେ ଶାନ୍ତି-ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଉଦ୍ୟମ ବୃଥା । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଦଶବର୍ଷ ହୁଏତ ଗଡ଼େଇନେବ । କିନ୍ତୁ ଆସିବଇ ଆସିବ, ମାରଣ, ରଜନି କରାଳ କାଳୀ । କାରଣ, ସେ ତୁମର ହୃଦୟ, ମନ, ସବୁ ଅଧିକାର କରି ବସିଛି । ତୁମେ କହୁବ ଏ ସବୁ ଧୂଳିତର୍କ, ଏ ଫୁଟାଣିକ ଯୁଗରେ ଲଗୁ ହେଇପାରିବନି । କାରଣ, ଏ ଫୁଟାଣି ଯୁଗରେ ଏତେ ଦେଶୀ ମାରାତ୍ମକ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବାହାରିଲାଣି ଯେ, କୁଣ୍ଡିସି ଦଳ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ

ବା ଜାତି ଦା ଦେଶ ଲଢ଼େଇକୁ ବାହାରିବା ଲାଗି ଭରସି ପାରିବେ ନାହିଁ । କାରଣ, ବାହାରିଲେଇ ନିଜେ ମରିବେ । ରୂମର ଏ ଯୁକ୍ତି ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଫୁଟାଣି । ‘ପ୍ରଥମ କଥା ଯେ ସାପ ଗାତରେ ହାତ ପୁରାଏ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସାପମତ୍ତ ଜାଣେ । ‘ଶଲିକାର ନୋହୁ ମଧ୍ୟ’ କଳା ନାଗକୁ ଚାଲିବା’ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ଏ ନଗତରେ । କାରଣ, ଶଲିକାରର ରୂମର ଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ି ହାଟରେ ଗଡ଼ଗଡ଼େଇଲାଣି, ଯେ ଉଦ୍‌ଯାନ ବୋମା ତିଆରି କରୁଛନ୍ତି, ସେ ସେଥରୁ ରକ୍ଷାପାଇବାର ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ହେବନି, ତନେ ନିଶ୍ଚୟ ହବ । ଯୁ ଜାତି ପ୍ରଥମେ ସ୍ବାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରିବ, ସେ ରୂମର ଏ ଫୁଟାଣି ଧୁଗରେ ଗୋଟି ଶୁଙ୍ଘରେ ବସିପାରିବ । ଲଢ଼େଇ ଲଗାଇବାବେଳେ ତା’ର କିଛି ମାଂସ ଡର ରହୁବନି । ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ଲଢ଼ୁଆଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାରି ଦମ୍ଭ ହେଇପାରୁନି ଯେ, ସେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ବଜୁଥା । ଯୁ ତନ ତାଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାର ବିଶ୍ଵାସ ହେଇଯିବ ଯେ, ତା ହାତରେ ଯାହା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଅଛି, ସେ ସବୁ ଆରକର ସାଜ-ସଜ୍ଜାଠାରୁ ବେଶୀ ଓ ପ୍ରବଳତର । ସେତନ ସେ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରିଦବ ନିଶ୍ଚୟ । ଡରରେ ସେ ନିଶ୍ଚୟତା ଆସେ, ସେ ଚରନ୍ତନ ହୋଇପାରେନି । ଡରର କାରଣ ଅପସରି ଗଲ ମାତ୍ରେକେ ସେ ନିଶ୍ଚୟତା ଆସେ ଆସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଭାଙ୍ଗିଯିବ ।

ତା’ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ଗୋଟାଏ ଗୁମ୍ଫାରେ ଭାଲିବାର ରୂମର ଏଇ ଯେ ପ୍ରସ୍ତାବ—ସେ ମଧ୍ୟ ଅଶାନ୍ତିର ଓ ଯୁଦ୍ଧ ଆଶଙ୍କାର ଆଉ ଗୋଟାଏ କାରଣ । ମହୁଷାପୁରର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅମୋଦ ଅସ୍ତ୍ର । ରୂମେ ଭାବୁତ, ରୂମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ କରି ପକେଇବ, ତେଜା ନଡ଼ିଆ ବଛକୁ ରୂମେ ତେଜା କରିନ । ସେ ତା’ ମନକୁ ତ ପ୍ରକୃତିର ବଳରେ ତେଜା ହେଉଛି । ରୂମେ ତାକୁ ପେଣ୍ଡା ଗଛ ସାଙ୍ଗରେ ସମାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ତେଜାକୁ କାଟି ପେଣ୍ଡା ସହୃଦ ସମାନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାଟିଲେ ହିଁ ତେଜାକୁ କାଟିବ, କାଟିଲେ ହିଁ ତା ମନରେ ହେବ ଗୁମ୍ଫା, ଅଭିମାନ ଓ କଷ୍ଟ । ଏଇ ଗୁମ୍ଫା, ଅଭିମାନ ଓ କଷ୍ଟରୁ ତା ମନରେ ଆସିବ ରୂମ ପ୍ରତି ଓ ପେଣ୍ଡା ପ୍ରତି ବୈରଭାବ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରେଟ୍ ଉଦାହରଣ ଦଉଛି, ମଣିଷର ପେଟ ରୂମେ ତିଆରି କରିନ । ଜଣେ ହୁଏତ ଅଧସେରେ ଖାଇ ହଳମ କଲବେଲକୁ ଆଉ ଜଣେ ହୁଏତ ପାଏ ବି ଖାଇଲେ ପରଦ୍ଵାର ମାରି କରିବ । ରୂମେ ତ କଲ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଖାଇବାକୁ ଦେଲ । ଜଣ ପିତ୍ତ ସେ ୩୩ ଅଣା । ଏଥିରେ ପାଆକଥାର ପେଟ ହୁଏତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଇଯିବ, କିନ୍ତୁ ଅଧ-ସେରିକଥାର ପେଟ ତିଅ ହୋପାଏ ପଡ଼ିଲେ ନିଆଁ ହୁତୁ ହୁତୁ ହୋଇ ଉଠିଲ ଭଳି ମାତି ଉଠିବ । ତାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଲାଗି ସେ ହୁଏତ ସେ ୨୨ଅଣାଙ୍କ ଠାରୁ କିଛି ମାରିନେବ । ନହେଲେ ଭୋକଦାଢ଼ିରେ ଜଳିଉଠିବ । ସେ ଯେବେ ସେ ୨୨ଅଣାକାଲଠାରୁ କିଛି ନିଏ, ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଦବ । ଯାହା ଦବ ସେଥିରେ ସେ ୨୨ଅଣା ବାଲ ହେବ ପୁଞ୍ଜିପତି, ସେ ହବ ସବୁହା, ଏ କଥାଟି ହବ ବୋଲି ଆମର ସାମ୍ୟବାଦୀ ଭାଙ୍ଗମାନେ ଲୁହାର

ପରଦା ଭିତରେ ତାଙ୍କ ଦେଶଟାକୁ ଘୋଡ଼େଇ ରଖିଚନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ମାତ୍ର ଗୋଟାଏ କଥାରେ । ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ପା' କଥା । ତା ଉପରକୁ ବା ତଳକୁ ଯେ ଲୋକେ, ସେମାନେ ସଂଖ୍ୟାରେ କମ୍ । ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କର ରାଗ ବା ହୋଷ ବିଶେଷ କହୁ'କରିପାରିବନି, ଯେବେ ସେମାନେ ବାହାରୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଉତ୍ସାହ ନପା'ନ୍ତି, ତା'ପରେ ଗୋଟାଏ, ଦୁ'ଟା ଯୁଗରେ ସମସ୍ତେ ଗୁଳିରେ ପଡ଼ିଯିବେ । ଏ ଆଶା ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ୧୯୨୦ ରୁ ୧୯୭୦ ଭିତରେ ତ ଦିନଟା ଯୁଗ ବିତିଯାଇଛି । ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ସୁସ୍ଥି ହୋଇନି । ଲୁହା ପରଦାର ମୋଟାଇ ବଢ଼ିଗଲାଣି ସିନା ଛଟେଇ ହେଇପାରୁନି ।

ତୁମେ ଯେତେଦିନଯାଏ ରୁମର ରୁମର ଲୁହା ପରଦା ପଛରେ ଘୋଡ଼େଇ ରଖିବାକୁ ଲେଷ୍ଟା କରିବ, ସେତେଦିନଯାଏ ରୁମର ରୁମର ଖୋଳି ପଦାରେ ପକାଇବା ଲାଗି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କୁରୁହଳ ବଢ଼ିବ ତ ବଢ଼ିବ । ନାଶ୍ଟମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରେ ଲୁଚେଇରଖିବାର ମୂଳରେ ହିଁ ନାଶ୍ଟଧର୍ମଣ, ନାଶ୍ଟ ଅପହରଣ ଇତ୍ୟାଦି ବରାବର ରହୁଅଛି । ଧୂନି ଦୁର୍ଗମାନେ ଦେଖିପାରିବେ ଯେ, ଏ ସ୍ତ୍ରୀଟି ସେଇ କଳା ବା ଧଳା ଚମଡ଼ାର, ସ୍ତ୍ରୀ ନାକରୁ ସେମିତି ସିଂଦାଣି ବୁଝେ, ସ୍ତ୍ରୀ ପାଟିରୁ ସେମିତି ଛେପ ବାହାରେ, ସେଇଦିନ ଅଛି ନାଶ୍ଟଙ୍କ ଉପରେ ଆଉ ଅତ୍ୟାଚାର ହୁବନି । ତୁମେ କହୁବ, ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ତ ଅଧିକାଂଶ ଦେଶରୁ ପରଦା ଉଠିଗଲାଣି, କାହିଁ ନାଶ୍ଟଧର୍ମଣ ତ କମିନାହିଁ ? ତା'ର କାରଣ ତୁମେ ଗୋଟାଏ ପରଦା ଉଠେଇଦେଇ ଆଉ ଗୋଟାଏ ପରଦାରେ ତା' ମୁହଁଟିକି ଘୋଡ଼େଇଦେଇଛ ଯେ ? ରୁମର ଟିମ୍, ପାଉଁଶର, ଲିପ୍ଷ୍ଟିକ୍ ଓ ବୁଜର ସାହାଯ୍ୟରେ ତୁମେ ତାଙ୍କ ମୁହଁଟି ଲୁଚାଇରଖୁଛ । ସେମିତି ରୁମର ମୁହଁକୁ ରୁମର ଦାଢ଼ି ତଳେ । ସେଇହେତୁ ନାଶ୍ଟଧର୍ମଣ କମିନି । କମିବନି ମଧ୍ୟ । ଏ ମୁହଁ-ଲୁଚ, ଓଡ଼ିଶାମୁହଁ । ଲୁଚଠାରୁ ବେଶୀ କଲ୍ଲହାରକ ? କାହିଁକି ନା; ଓଡ଼ିଶା କାଢ଼ିଦେଲେ ସବୁକଥା ଜଣାପଡ଼ିଯିବ, କିନ୍ତୁ ତୁମର ଏ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟନିକ ଓଡ଼ିଶା କାଢ଼ିବ କିଏ, କମିନି ? ତୁମର ଏ ଦାଢ଼ି କାଟିବ କିଏ କମିନି ?

ଯେତେଦିନଯାଏ ତୁମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଗୁଳିରେ ପକାଇ ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି, ପିଟିପାଟି ଏକ କରିବାକୁ ଯିବ, ସେତେଦିନଯାଏ ରୁମର ଏ ଶାନ୍ତି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଅକାମିକା ରହୁବ ହିଁ ରହୁବ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକା ଗୁଳିରେ ପକାଇବା ଅର୍ଥ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ବାବଗତ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ପ୍ରକୃତିକୁ ଚିପିବୁଧି ରୁମର ମନଲବକ ଗୋଟାଏ ଧାରରେ ପକାଇବାର ଚେଷ୍ଟା । ଏଇ ପ୍ରକୃତିପେଷଣ ଯେ କେତେ ଦାଉଦାଉ ସେ କଥା କ'ଣ ତୁମେ ଜାଣନି । ତୁମେ କଥାରେ କଥାରେ ମନସ୍ତୁର ଓ ମନ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଦ୍ଵାହା ଦିଅ । ତୁମର ଏଇ ମନସ୍ତୁର ଶାସ୍ତ୍ର, ଏହି ପ୍ରକୃତିପେଷଣ ବା Inhabitationର କୁଟଳରେ କ'ଣ ନ କହୁଛି ? ଏ ତ ରୁମର ଫୁଟାଣିକ ଯୁଗର ବେଦ ! ସ୍ତ୍ରୀ କଥା ମାନୁନ କାହିଁକି ? ଶୁଣନ କାହିଁକି ? ସ୍ବାଗୁନ କାହିଁକି ?

ଶେଷରେ କୋଟି କୋଟି ଜନଶକ୍ତି ଓ ଗୋଟାଏ ଦେଶର ଅଗାଧ ଅର୍ଥଶକ୍ତିକୁ ଜଣେ ବା ଶହେ ଜଣଙ୍କର ଆୟୁଷରେ ଗୁଡ଼ିଦେବାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ କ'ଣ ରୂପେ ବୁଝିପାରୁନ ? ସବୁ ଯୁଗରେ ଏ ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତିର ଅଧିନାୟକ ଯେ ରୂମର ଭଲ ଶାନ୍ତିକାମୀ ଓ ଶୁଭକାମୀ ହେବେ, ସେ କଥାର ଦାୟିତ୍ବ ରୂପେ ନେଇପାରିବ ? ରୂମ ପରେ କ'ଣ ହେବ, ତାକୁ ରୂପେ କଲନା ଓ କଲ୍‌ନା କରିପାରିବାର ଶକ୍ତି ରୂମକୁ କିଏ ଦେଲା ? କାଲି କ'ଣ ହେବ ସେ କଥା ରୂପେ ଜାଣନ, ଭୂମାସ ପରେ କି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପ୍ଳବ ଏ ଦେଶକୁ ପ୍ରଭାବ କରିଦେଇପାରେ, ରୂମର ଏ ୭° ମହଲ, ୭° ମହଲ ରାଜନୀତିର ଯେ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଧୂଳିରେ ମିଶିଯାଇପାରେ ସେ କଥା ରୂପେ ଜାଣନ । ଅଥଚ ରୂପେ ସାହସ କରୁଚ ଯେ, ରୂମର ଏ ଅସଂଖ୍ୟ ଏକ ଗୁପ୍ତ ମେଣ୍ଟାପଲକୁ ଯେ ଚରେଇବେ, ରୂମର ଏ କୁହେର ସମ୍ପତ୍ତି ସାହାଜ ଅକ୍ତିଆରରେ ପଡ଼ିବ, ସେମାନେ ସବୁଦିନେ, ସବୁଧୁଗରେ ରୂମର ଭଲ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦେବତା ହୋଇ ଜନ୍ମିବେ ଓ ରହୁବେ ? କେଉଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଫୁଟାଣିକ ଦ୍ଵାରା ରୂମ କବରଖାନାରୁ ବା ମଣିଷଭୂଇଁରୁ ରୂପେ ଏସବୁ ଆୟତ୍ତ କରିବ ବୋଲି ଦମ୍ଭ ବାନ୍ଧର ?

କଥା ଶୁଣ, ଏ ଦାଢ଼ି ଡାଢ଼ି ଯୁବ । ରୂମର ପ୍ରକୃତ ମୁହଁ ଲୋକେ ଦେଖନ୍ତୁ । ରୂମର ପ୍ରକୃତ ଭେକ ଏ ଲୋକେ ଚିହ୍ନନ୍ତୁ । ରୂମ ପେଟ ଭିତରେ ଯଦି କିଛି ମାଲ୍ ମସଲ୍ ଆଏ, ତା'ହେଲେ ରୂମ ମାଣ୍ଡୁନା ମୁହଁଦେଖି ଲୋକେ ତାହା ବିଶ୍ଵାସ କରିବେ ବେଶୀ । ସୁତରାଂ ଯାଅ ଗୋ ଅଲ୍‌ବୟସୀ ପ୍ରେସ୍‌ସୀ ମୋର, ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ରୂମ ସାଥୀ, ହେବ ନାହିଁ ରୂମ ବର । ରହ ରହ, ଏଇଠି ମୋର ବନ୍ଧୁ କହିଲେ—ହେଲନ ଭଲ ହେଲନ, ଖାଲି ଗୁଡ଼ାଏ ଦୋଷ ତ ଦେଖେଇଗଲ, କାହିଁକି ବିଶ୍ଵଶାନ୍ତି ହବନ, ସେ କଥା ତ ମାଡ଼ ଦେଇ ବୁଝେଇଦେଲ, କିନ୍ତୁ କ'ଣ କଲେ ହେବ, ସେ କଥା ତ କହିଲନ । ଖାଲି ସମାଲୋଚନାରେ କିଛି ହୁଏନ । ଅସଲ କଥା ଗଠନମୂଳକ ପ୍ରସ୍ତାବ ।

ଏ କଥାଟା ରୂମ ଗୁରୁ ମହାଗୁରୁମାନେ କହୁଛନ୍ତି ବରବର । ଏତେବେଳେ ସମାଲୋଚନାର ସୂଅ ଅସହ୍ୟ ଶକ୍ତି ହେଇଯାଉଛି, ଗଠନମୂଳକ ପ୍ରସ୍ତାବ ତାଙ୍କୁ କ'ଣ ଡିଆଁଯାଇନ ? ରୂମର ଏ ଗଠନମୂଳକ ପ୍ରସ୍ତାବ ମୋ'ଠାରୁ ମାଗିବା ଏକ ଭଣ୍ଡାମି । ରୂପେ ଦଲେ ଦଲେ ବସିଚ, ଭରୁଚ, ଭରତବର୍ଷ କାହିଁକି, ସାରା ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ବୁଦ୍ଧି, ସବୁ ରୂମ ମୁଣ୍ଡରେ ଝି ହେଇଚି ଠୁଲ । ସାହା ରୂମର ଏ ବୁଦ୍ଧିବ୍ୟାଙ୍କରୁ ନ ବାହାରୁଛି ତାହା କେବେହେଲେ ସଜୋଟ ମାଲ୍ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଆଉ ସବୁ ଖାଲି ଜାଲ୍, ଖାଲି ଅଚଳ । ଏ କଥା ଶହ ଶହ ଦଟଣାରେ ପ୍ରମାଣିତ ହେଇଛି । ସୁତରାଂ ଫେରେ ରୂମ ପାଖରେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବମୂଳା ଥୋଇବନ ଆଜି । ତଥାପି ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଆଦେଶ, ମୁଁ ସାହା କହିଗଲି ଓ ପରେ ଯାଉଛି, ସେଥିରୁ ଗଠନମୂଳା ଶକ୍ତି ବାହାରିବ । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଧୋଇଧାଇ ହଜମ କରିବାର ଶକ୍ତି ଓ ଯେଉଁ ରୂମର ନାହିଁ ।

ତୁମେ ଗୁହଁତ ଏ ମୂଳାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରି କାଟି, ବିଲତବାଇଗଣ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ, ଲୁଣ ଲଙ୍କା ଦେଇ, ଆସୁର ତେଲ ଦେଇ, ବିଲତ ସାଲଡ଼ ବନାହବ । ତେବେ ସାଲ କେଜାଣି ଅବା ତୁମକୁ ବୁଝବ ।

ହଉ, ତାହାହିଁ ହଉ, ମୁଁ କହୁଥିଲି, ଏ ଦାଢ଼ିରେ କାମ ହବନି, ମୁଁ ସ୍ବାକୁ ଗୁହଁନି, ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ ବାଦ ସିଂହର ଜଳ ଜଳ ଆଖି ଦିଇଟା ଦେଖି କିଏ ଭଲ ଶାନ୍ତ ରହୁପାରିବ, ଦମ୍ଭ ଧରିପାରିବ ? ତାକୁ ଦେଖିଲେ ତରୁଆ ପଳାଇବ, ଲତୁଆ ଠେଙ୍ଗାବାଡ଼ି, ବହୁକ, ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଜିବ । ନା, ନା ଭାଇ, ତୁମେ ଯେବେ ଶାନ୍ତି ଗୁହଁ, ତୁମେ ଯେବେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ବରାଜ୍ୟ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସ୍ବରାଜ୍ୟ ଉପରେ ଆଶ୍ରୟ ରଖିଥାଅ, ତା' ହେଲେ ତୁମର ମାଖୁନା ମୁହଁରେ ସ୍ନେହୋଦ୍ୟୋତକ ଆଲୋକ ଦେଖାଅ । ଲୋକେ ଦେଖନ୍ତୁ—ତୁମେ ବାଦ ନୁହଁ, ଭଲ ନୁହଁ, ସିଂହ ନୁହଁ । ତୁମ ଆଖିରୁ ପ୍ରେମର ମନ୍ଦାକିନୀ ଧାର ଗଡ଼ି ଯେ ଅଶାନ୍ତି, ଅସ୍ବଚ୍ଛ ଓ ଅତୃପ୍ତିର ନିଆଁ ହୁତୁଡ଼ୁତୁ ଜଳୁଛି, ତାକୁ ଶାନ୍ତି କରୁ, ନିର୍ବାପିତ କରୁ, ସେ ହୁମ କୁଣ୍ଡରେ ଶାନ୍ତ୍ୟଦକ ଦଉ । ଏ ସ୍ନେହ ଓ ପ୍ରେମ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ, ହୃଦୟରୁ, ଅନ୍ତରରୁ ଚତୁର୍ଥାହେବା ପ୍ରେମ ହେଉ । ଗ୍ଲିସେରିନ୍ ଲଗା, ପିଆଜରସ ଲଗା ଆଖିର ଲୋକଦେଖାଣିଆ ଲୁହ ନ ହଉ । ଏ କାନ୍ଦବାର ଲୁହ ନ ହଉ । ଏ ହେଉ ଅନନ୍ଦାଶ୍ରୁ । ତୁମେ ହସି ହସି କାନ୍ଦ । ଲୋକଙ୍କୁ ହସାଇ ହସାଇ କନ୍ଦାଅ । ଦେଖିବ ସେଇ ଲୁହର ମନ୍ଦାକିନୀ ଧାରରେ ସବୁ ପାପ ତାପ, ଅସ୍ବଚ୍ଛ, ଅତୃପ୍ତି, ଅଶାନ୍ତି ସାତ ସମୁଦ୍ରକୁ ଧୋଇ ହୋଇଯିବ । ଲୋକଙ୍କୁ ଲୋକ ବୋଲି ଭାବ, ତାଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଯଦୁପାତ ବା ବୁକୁର ମେଣ୍ଟା ବୋଲି ଭାବନ ।

ଇଟାଲିର ବୋର୍ଜିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ମାକିଆ ବେଲି ପରା କହୁଥିଲେ, ମଣିଷଗୁଡ଼ାକ ମାଙ୍କଡ଼ ! ନେଗୋଲିୟନ କହୁଥିଲେ, ମଣିଷଗୁଡ଼ାକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲା, ବନା ବେତ ମାଡ଼ରେ ସିଧା ହେବେନି । ବୋର୍ଜିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମାତ୍ର ବର୍ଷ ଦୁଇଶହ ରହୁପାରି ନ ଥିଲା । ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମାତ୍ର ବର୍ଷ ଶହେଟା ଟେକିପାରି ନ ଥିଲା । ଜର୍ମାନର ବିସ୍ମାର୍କ ଏପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କହୁ ନ ଥିଲେ ହେଁ, ସେଇ ମାତିରେ ଯେ ତାଙ୍କର ରାଜନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥିଲେ । କେତେ ବର୍ଷ ରହୁଲା ତାଙ୍କର ଗଢ଼ା ସେ ଜର୍ମାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ? ବେଳ ଅଛି, କଥା ମାନ, ମଣିଷକୁ ବୁକୁର ମାଙ୍କଡ଼ପରି ଭାବନ, ତା'ର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦିଅ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇପିଟି ତୁମ ଛୁଞ୍ଚରେ ପକାଇବାର ଶେଷ୍ଟା କରନି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ସଦ୍‌ଜ୍ଞାନ, ସେ ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝିପାରେ । ତୁମେ ଭଲ କଲେ, ସେ ତୁମକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଟେକିବ । ତୁମ କଥା ମାନ ଚଳିବ । ତୁମେ ତୁମ ହୃଦୟ ଉପରେ ସ୍ବରାଜ୍ୟ ଜାହର କର । ଦେଶରେ ସ୍ବରାଜ୍ୟ ହୋଇଯିବ । ଆଉ ସେ ସ୍ବରାଜ୍ୟ କେବଳ ସ୍ନେହ ଓ ପ୍ରେମରେ ହିଁ ହୋଇପାରିବ । ଯୁଦ୍ଧନ ବୈଦିକ ଋଷି ସହଚ ଏକମତ

ହୋଇ ଦୁଇପୁର ସହଚ ରୂପେ ରାଜପାରିବ, 'ଶୁନମୀ', ଯୁଦ୍ଧନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହଚ, ଏକମତ ହୋଇ ଦୁଇପୁର ସହଚ କହିପାରିବ 'ଶୁଦ୍ଧଚୈବ ଶୁପାକେତ ପଣ୍ଡିତା, ସମ-ଦର୍ଶିନୀ', ରୂପେ ଯେଉଁଦିନ ନବିକେଳାଙ୍କ ପର ଅନ୍ୟର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା କରିବାଲାଗି, ନ୍ୟାୟର ପ୍ରସାର ଲାଗି ଯମକୁ ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ ପାରିବାର ସାହସ ରଖିବ, ସେଇଦିନ ରୂପେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆଖିପାରିବ, ବଶଶାନ୍ତ ଆଖିପାରିବ ।

କହିବ ଏ କେବଳ ଦିବାନିଦ୍ରାର ସ୍ୱପ୍ନ । ଏ ନୂଆକଥା ନୁହେଁ । ଏ କଥା ବହୁତ ବଡ଼ ବଡ଼ ମହାତ୍ମା କହିଯାଇଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର ଶ୍ରାବ ଓ ଜୟନ୍ତୀରେ ଫୁଲମାଳ ପିନ୍ଧି ରୂପେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଜପ୍ର ପ୍ରଶଂସା ଭାଳି ଦେଇଯାଏ । ଚୈତନ୍ୟ, ରାମକୃଷ୍ଣ, ବିବେକାନନ୍ଦ ଏମାନେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅତି ଆଧୁନିକ । ରୂପେ କହିବ ତାଙ୍କ ପ୍ରସାରରେ ତ କହୁ ହୋଇନା । ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରେମମୟ ସତ୍ତ୍ୱ ଓ ତାଙ୍କର ଚେଳିମାନେ ତାଙ୍କର ଜୀବଦଶାରେ ଓଡ଼ିଆ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାଶଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ, ତା' ଆମେ ଦେଖିବା ଆଖି ଆଗରେ । ସତ ଏ ଯେଉଁ ମହାତ୍ମାଧର, ତା'ଲାଗି ବହୁବର୍ଷର ପରିସର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁଖ ସ୍ୱାଧୀନ ଚାହିଁ, ତା ହେଉନା । ତା ହେଉନା ବୋଲି ଶାନ୍ତି ଆସିନା ।

ରୂପେ ଯେବେ ପ୍ରକୃତରେ ଶାନ୍ତି, ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଚାହିଁ, ତା'ହେଲେ ଏଇଥିରେ ଅଶ୍ୱା-ଭଞ୍ଜ ବାହାରିପଡ଼ି । ତା'ଯେବେ ରୂପେ ନ ଚାହିଁ, ତା'ହେଲେ ଏ ଇଣ୍ଡାମି ଗୁଡ଼ିକଅ । ଏ ଇଣ୍ଡାମିଟା ଗୁଡ଼ିକଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କଥା ହବ । ଗ୍ରେନ୍ଦ୍ର ଓ ପ୍ରେମର ଉଦ୍ରେକ ହବ, ଦୁଇପୁର ଖୋଲି ଖୋଲିରେ । ସୁନ୍ଦରୀ ଖୋର ପୁର ବରୁର କାଏମ, ଦାଢ଼ି ନିପର୍ଜନସ୍ତ ।

ନବନବନ

୧୯୭୦—ଫେବୃଆରୀ, ମାର୍ଚ୍ଚ

୪ର୍ଥ ବର୍ଷ—୧୯୭୩ ସପ୍ତମୀ

ପୃଷ୍ଠା—୪୪୭ ରୁ ୪୫୫ ।

ମଣିଷ ଦେବତା

ଦାଶ ଆପଣଙ୍କର କୁଲଗାତକୀ ବର୍ଷରେ ଥରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧମତ ଖୋଲାଯାଉଛି । ତାଙ୍କର ପୋରୁଣ ଦ୍ଵାଦଶରୁଜକ ସେଇଦିନ ଏକାଠି କରି, ତା ଉପରେ କିଛି ତାତିଲ ପାଣି ଅଜାଡ଼ି, ତା ଦିହରେ ଜୀବନଦାନ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କରାଯାଉଛି; କିନ୍ତୁ ହଉ ନାହିଁ । ସେ ପୋରୁଣ ଦ୍ଵାଦଶ ଯୋଡ଼ି ହୁଇନାହିଁ; ସେ ଦ୍ଵାଦଶକୁଡ଼ରେ ଜୀବନ ଲଗୁନାହିଁ । ସେଇଦିନକ ଗଲମାସକେ ପୁଣି ସେ ଦ୍ଵାଦଶକୁଡ଼କୁ ପୋତି ଦିଆଯାଉଛି ଆଉଟି ବର୍ଷକ ଯାକେ । ସେ ସବୁ କିଆଁ ? ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ, ସବୁ ବଡ଼ଲେକଙ୍କର ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ ହୁଏ; ବହୁସବାଯାକେ ଜୟନ୍ତୀ, ମରିଗଲ ପରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିବସ । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଚି ଯେ, ଜୟନ୍ତୀ ଯେତିକି ହୁଇଚି, ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ପରାଜୟନ୍ତୀ ସେତିକି ଘନଉଚି । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଯେତିକି ହୁଇଚି, ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ସେତିକି ନିନ୍ଦାବାଦରେ ହରିଲୁଟିରେ ଲିଭିଯାଉଚି । ଆମେ କୌଣସି ଜୀବତ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଜୟନ୍ତୀ ମନେଇଲୁଁ ବର୍ଷେ ଖୁବ୍ ଘଟାଟୋପରେ, ଜାକଜମକରେ । ତାପରେ ଭାବିଲୁ ଆମେ ସ୍ଵାଙ୍କର ଜୟନ୍ତୀ କରିବୁଁ; ସ୍ଵାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ । ପୁଣି ଆସନ୍ତା ଜୟନ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଶବର୍ଷ ସେ ଆମପ୍ରତି ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରନ୍ତୁ—ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କର ନ୍ୟାୟ-ଅନୁଗ୍ରହ ବା ଅନ୍ୟାୟ-ଅନୁଗ୍ରହର ପସର ଆମଲଗି ମେଲେଇଦିଅନ୍ତୁ । ଯଦି ନ ଦେଲେ ତାହେଲେ ଜୟନ୍ତୀ ନା ଚୟନ୍ତୀ, ତେଣିକି ଦେଖି ସେ କାମ । ମୃତ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧଟିଏ କରିଦେଇ ଆମେ ଭାବୁବୁଁ, ଆମେ ଲେକଙ୍କ ଆଗରେ ଶ୍ଵଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେଲୁ ଯେ, ଆମେ ସ୍ଵାଙ୍କର ମହାନ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ତ ଖାଲି ନୋହୁଁ, ଏକାବେଳକେ ଓଡ଼ିପୁତ ।

ଦାଶ ଆପଣଙ୍କର ଏ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିବସରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲେଖକ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତା କେତେପ୍ରକାରର ପୂଜାତାଲ ବାଡ଼ିଚନ୍ତି, ମୁଁ ସବୁ ପଢ଼ି । ପଢ଼ି ଦୁଃଖ ହୁଏ, ଏସବୁ କଣ ହୁଇଚି ? ଏମାନେ କଣ ଦାଶ ଆପଣଙ୍କର ଏତେ ନିକଟରେ ଥାଇ ଓ ତାଙ୍କ ସାହଚ୍ୟ ଓ ଭାଷଣ ଇତ୍ୟାଦିର ଏତେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ଗବେଷଣା କରି ମଧ୍ୟ ଦାଶ ଆପଣଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲେ ନାହିଁ ? ଦାଶ ଆପଣେ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଆଉ ନେତା ନୁହନ୍ତି । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ ମୃତ ନାଗରିକ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର କେଉଁ ବର୍ଷେ ଗୁଣ ହେଉ ସେ ଏତେଦିନ ହେଲ ମରିଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପୂଜାର ଗୋଟାଏ ବାର୍ଷିକ ତାମସା କରାଯାଉଛି ?

ତୁମେ କହିବ, ସେ ଥିଲେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ସେ ଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରପୁର, ବାହାଡ଼ାଗୋଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ସିଂହଭୂମିୟ ଶ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ-ସହାୟକ-ଅନୁଷ୍ଠାନର ନିୟାମକ । କିନ୍ତୁ ସେ ଶେଷରେ ସତ୍ୟବାଦୀ

ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଗୁରୁ ଥିଲେ; ସେଇ ତାଙ୍କର ଜୀବନରେ ସିଂହଭୂମିର ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସଦ୍‌ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ତା । ତାଙ୍କ କାମରୁ ଆଉ ରହୁଛି କଣଟାଏ ? ଜୀବନରେ ଯାହା କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଜୀବନରେ ତାକୁ ସେ ଶେଷ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ଅବଶ୍ୟ ଧୋଇଆ, ମରୁଡ଼ିଆ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଲାଗି ଲାଜି ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି ଓ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଯିମିତ ଥିଲା, ସିମିତ ଅଛି । ଧୋଇଆଙ୍କ ପ୍ରତି ଶାସକବର୍ଗର ଯେ ନାଲିଦିବାର ଉଦାହରଣତାକୁ ସେ ନାଚ ମାଗିଥିଲେ, ସେ ସେଇମିତ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଚାରୁ । ତାହେଲେ ସେ କଣ ଆମ ପାଇଁ ରଖିଯାଇଛନ୍ତି, କଣ ଏ ଦେଶପାଇଁ କରିଯାଇଛନ୍ତି ଯେ, ଆମେ ତାଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବାଢ଼ି ବସିବୁଁ ? ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏପରି କଣ ଥିଲା, ଯାହା ଲାଗି ତାଙ୍କୁ ରାଜନୀତି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଏତେ ଲୋକ ଦିଗିଣି ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ଖାଲି ଶ୍ରାଦ୍ଧଦାନଟି ପାଇଁ ନୁହେଁ ବର୍ଷର ଅନେକ ସମୟରେ ମନେପକାଉଛନ୍ତି ?

ଦାଶ ଆପଣେ ଥିଲେ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଜଣେ । ଖୁବ୍ ମୋଧାବାସୀ ହେଉ ନ ଥିଲେ, ଓକିଲଗୁଡ଼ିକରେ ଖୁବ୍ ବିଚାରଣ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲେ, ଧନୀ ନ ଥିଲେ, କୁଳୀନ ନ ଥିଲେ । ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବା ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟତା ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ଆଉ ତେବେ ଥିଲା କଣ ? ଗୋଟାଏ ତ କିଛି ନଷ୍ଟ ଥିଲା । ଆଉ ସେଇ ଯାହା ଥିଲା, ତାହା ହିଁ ଥିଲା ପ୍ରକୃତ ଗୋପବନ୍ଧୁ । ସେଥିରେ ଗୋଟାଏ ମହାନ ଚରନ୍ତ୍ର ନ ସତ୍ୟ ଆଉ ସେଇ ସତ୍ୟ ଆଦର୍ଶକୁ ଅନୁସରଣ କରିବାର ଦୃଢ଼ତା ଥିଲା ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଆଦର୍ଶ ଥାଏ । ତାରି ଲାଗି ସେମାନେ ହୋଇଥାନ୍ତି ଚରସୁରଣୀୟ, ତାଙ୍କର କୃତବୁଦ୍ଧି ଲାଗି ନୁହେଁ । ସତ୍ୟାହୁତ ବା ଅସତ୍ୟଯୋଗ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଜୀବନ ନୁହେଁ, ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିର ଆବିଷ୍କାର ଯେପରି ନିଉଟନ୍‌ଙ୍କର ଜୀବନ ହୋଇ ନ ପାରେ, ଅର୍ଥୁର ଆର୍ ଗିଲେଟିଈଟିର ଆବିଷ୍କାର ସେହିପରି ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କର ଜୀବନ ହୋଇପାରେନାହିଁ । ଏପରି ମହାପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ଯେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୃଷ୍ଟି ଓ ସ୍ପଷ୍ଟଦର୍ଶନ ଥିଲା, ତାହାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ । ଆମେ କିନ୍ତୁ ସେକଥା ବୁଝିନାହିଁ । ଆମେ କୃତବୁଦ୍ଧି ଉପାସକ । ସେ କୃତବୁଦ୍ଧି ପୁଣି ଆମ ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷର ସଦ୍‌ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲେ । ମାର୍କିନ ଜାଡି କୃତବୁଦ୍ଧି ଉପାସକ ମଧ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ନିଜେ କୃତବୁଦ୍ଧି । ଆମେ ତା ନୋହୁଁ । ଆମର ସେଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କୃତ ନ ଥିଲେ । କାରଣ ସେ ଉପଭୋଗ୍ୟ କିଛି କିଛି ରଖିଯାଇନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ସେ ଗର୍ଭସୁରଣୀୟ, କେଉଁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୃଷ୍ଟି ବା ସ୍ପଷ୍ଟଦର୍ଶନ ଲାଗି ?

ଦାଶ ଆପଣେଙ୍କ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାଙ୍କର କୃତବୁଦ୍ଧି ବିକୃତ କରି ଲେଖୁଛନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ ଏଇ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୃଷ୍ଟି ଓ ସ୍ପଷ୍ଟଦର୍ଶନ ପ୍ରତି କେବେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ଦାଶ

ଆପଣେଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଥିଲା—ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷର ଶୀଳତା । ସେ ନିଜ ଦୃଢ଼ତା ଉପରେ ଦେଖିପାରୁଥିଲେ, ବଡ଼ ହବାକୁ ଗଲେ, ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ନିଜକୁ ଠିଆହବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ନହେଉ ବା ଜାତି ନହେଉ । ପର କାନ୍ଧରେ ଚଢ଼ି ବା ପରର ଗୋଡ଼ ଗୁଡ଼ି ବା ଅନ୍ୟର ଅଙ୍ଗରେ ତେଲ ବୋଳି ଯେ ବଡ଼ ହୁଅନ୍ତି ବା ବଡ଼ ବୋଲନ୍ତି, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ନିଜେ ପଡ଼ିବେ ଏମିତି କରନ୍ତା ଯେ, ସେଥିରୁ ଆଉ ଅଳ୍ପା ଯତ୍ନ ଉଠିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏଇ ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଜୀବନର ମହାନ ଆଦର୍ଶ ଥିଲା । ଏଇ ମାତ୍ର ହେତୁରୁ ସେ ସେତେବେଳର ବିଦେଶୀ ପରକାରୀଠାରୁ କୌଣସି ମାନ୍ୟତାପ୍ରଦବାକୁ ବୋଲି ହୋଇ ନ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଲାଗି । ସେ ବୁଝିଥିଲେ, ସେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ନିଆଣି କରୁଛନ୍ତି ଜାତିର ଗଠନ ଲାଗି । ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ନ ଆସିଲେ ଜାତି ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉଠିପାରିବେନାହିଁ । ପର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଯେ ଚଲେ ତାର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଆସିପାରିବେନାହିଁ । ସେ ପରପାଖରେ ଯତ୍ନକେଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ମନେକରିବ—ସତେ ଯେତେ ଗାଲୁଭୁରୁଡ଼ୁ ମାରୁ ପଛକେ । ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଜାତିର; ଜାତିର ଯେତେକ ସମ୍ବଳ ସେତେକ ସେ ଜାତି ପାଖରୁ ନେଇ ତାକୁ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ସେହି ହେତୁରୁ ସେତେବେଳେ ଦେଶର କୋଡ଼ଏ ପରିଶିଷ୍ଟ । ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତାର ଏତେ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଓ ପ୍ରସାର ହୋଇପାରିଥିଲା ।

ଏଇ ମାତ୍ରକ ଆମେ ଲାଲେ ଗଲୁକୁଲ ଭୁଲିଯାଇଛୁ । ଆମେ ଭୁଲିଯାଇଛୁ, ମାଗିଆଣିଲ ଦିଅଣ ସୋଡ଼କାଏ । ସେଥିରେ ପେଟ ପୁରନପାରେ । ଆମେ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବୁଁ, ସ୍ଵାଧୀନ ହେବା ଏ ଜାତି ଗଢ଼ିବାକୁ ଯାଇଛୁ । ଏ ଜାତିକୁ ସ୍ଵାଧୀନ କରି ସ୍ଥିର ଆସନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ହେଲେ, ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର ଏ ବିଷୟରେ ଦ୍ଵିମତ ହେବାର ଜାହାଜ କିଛି ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଭୁଲ୍ ହୋଇଯାଉଛି କପରି ଏ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆସିବ ତାର ବିଷୟରେ । ଆମେ ଶୁଭୁଁ ଓ କରୁଛୁ ଯେ, ବିଦେଶୀଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଆଣି ଯାହା ସେମାନେ ଶହେ ବର୍ଷ ଉପରେ ଅଗ୍ରାନ୍ତ ତ୍ୟାଗ ପରେ କରିପାରିନଥି, ତାକୁ ଆମେ ମାତ୍ର ବର୍ଷ ୨୦୧୫ ରେ ବିନା ତ୍ୟାଗରେ କରିନୁଁ । ସେ ହେଉପାରେ । କିନ୍ତୁ ତାହେଲେ ଆମକୁ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ଵାସ ହରାଇ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହବାକୁ ପଡ଼ିବ, ପଡ଼ୁଛି ମଧ୍ୟ । ସାମାନ୍ୟ ପାହାଡ଼ିମୁଣା ଫିଲୋ ଆମକୁ ଦାନ୍ତ ଦେଖେଇପାରେ । ପାକିସ୍ତାନ ଥରକୁଥର ଆମର ସୀମା ଡେଇଁ ଆମ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରିପାରେ, ତାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟି ନେଇପାରେ । ଚୀନ ଆମର ବହୁତ ଅଞ୍ଚଳ ଦଖଲ କରିନେଇପାରେ । ଆମେ ଯାହା କହୁନା କାହିଁକି—ଏ ସବୁ ସତ୍ତ୍ଵେ । ସ୍ଵାର କୌଣସି ପ୍ରତିକାର କରିବାର ବଳ ଓ ସାହସ ଆମର ନାହିଁ । ଆମେ ଆତ୍ମବିଶ୍ଵାସ ଓ ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟ ହରାଇବସିଛୁ । କେହି ଜିନିଷ, କେହି ଦେଶରୁ ଆମେ କିଣୁଁ, ସେ ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ଆମର କାହିଁ । ‘ମିର୍’

ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଶସ୍ତ୍ରରେ ଚାଲିବା କଣିକା ଲାଗି ଆମେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ମାର୍ଜିନରାଜ୍ୟ ଓ ବ୍ରିଟିଶରାଜ୍ୟ ଆମକୁ ଧମକ ଦେଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଆମେ ଆମର ଏ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଆଣିବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଉଁ । ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ କବଦେଲେ ଆମର ସ୍ୱେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷିଆ ଯୋଜନାସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । ଦୁଇ ଦୁଇଟା ପାଞ୍ଚବର୍ଷିଆ ଯୋଜନାରେ ଯେ ଶତଶହ କୋଟି ପର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଛି, ତା ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟର୍ଥ ହବ । ସେଥିରୁ ଲଭଉଠେ ଏମାନଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣର ସୁଧ ଶୁଦ୍ଧିବାକୁ ଯେ ଭରସା କରିଥିଲୁଁ, ତାହା ପଣ୍ଡ ହୋଇଯିବ । ଏଣେ ଆମର ଚୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରାପାଣ୍ଠି ଅତି ମାମାନ୍ୟ—୧୦୦ କୋଟିକୁ ଅସିଗଲଣି । ଏଥିରେ ଏ ଯୋଜନାର ଗୋଟାଏ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ଚଳିବ ନାହିଁ ।

ସେଥିରୁ ତ ଅଙ୍ଗେ ଲାଭେଇବା କଥା । ହୁଏତ ବର୍ତ୍ତମାନର ଏ ଅପଦରୁ ଆମେ ଟାଣିଟୁଣି ମୁକୁଳିଯିବୁଁ । କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେ ଆଉଁଶ ପ୍ରବଳ ଆକାରରେ ଆସିବ । ଆମେ ପରଧନ ସେତିକି ଆଣି ଅପବ୍ୟୟ କରିଥିବୁଁ, ସେତେବେଳେ ଆମର ଅବସ୍ଥା ସେତିକି ବେଶୀ ସାଦାଦିକ ହୋଇଉଠିବ । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଅର୍ଥସେତରେ ବଦାନ୍ୟତା ବୋଲି ଯେ ଜିନିଷ ନାହିଁ—ଏଇଟା ଆମର ଉପଲବ୍ଧ କରିବା ଉଚିତ । ମାର୍ଜିନ ଯେବେ ଆମକୁ ଟଙ୍କାଟିଏ ଦଉଥାଏ, ତାହେଲେ ତା ବଦଳି ଯେ ଅନ୍ତଃ ପାଞ୍ଚସୁକାର ପ୍ରଭୁପକାର ଆମଠାରୁ ଆଶାକରିବ ନିଶ୍ଚୟ । ସେ ସାଧାରଣ କଥା । ସ୍ୱା ଲାଗି ବିଶେଷଜ୍ଞ ଦରକାର ହେବେନାହିଁ । ଆମେ ଯେବେ ଭୁଲୁଥାଉଁ ଯେ, ରୁଷିଆଭୂତ ଦେଶେଇ ମାର୍ଜିନକୁ ଜବତ କରିବା ଓ ମାର୍ଜିନଭୂତ ଦେଶେଇ ରୁଷିଆକୁ କାନ୍ଦୁ କରିବା, ତାହେଲେ ଆମେ କୁହୁଡ଼ି ପଡ଼ିବୁଁ ମାତ୍ର । ସେମାନେ ବୋକା ହୁଅନ୍ତି । ରାଜନୀତିରେ ଆମେ ପିଲା; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଧୁରନ୍ଧର । ଆଜିକାଲିକାର ଅର୍ଥନୀତିରେ ଆମେ ଝୁଲୁ ହେଲେ, ସେମାନେ ସୁରୁଖାଲେଇ । ଆମର ସେ ଖେଳ ଯଦି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ସହୁ ଆସିଥାନ୍ତି, ତାହେଲେ ସେ ଆମ ଖେଳର ବାହାଦୁରୀରୁ ନୁହେଁ, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ରାଜନୈତିକ ପରସ୍ପିଦ ଦୃଷ୍ଟିରୁ । ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରୁଷିଆ ବା ମାର୍ଜିନ ବୁଦ୍ଧିପାତ୍ରବେ ଯେ, ଭାରତ ମାର୍ଜିନପକ୍ଷ ବା ରୁଷର ପକ୍ଷ ହେଲେ ବିଶେଷ କିଛି କ୍ଷତି ହବନାହିଁ ତାଙ୍କର, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଆମ ଉପରେ ତାଙ୍କ ପାଉଁଶା ଲାଗି ଗୁପ୍ତିବସିବେ । ଆମେ ଶୁଦ୍ଧିପାତ୍ର ନାହିଁ—ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । କାରଣ ଆମର ଯୋଜନାକାମ ବ୍ୟବସାୟୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହେଉନାହିଁ । ଟଙ୍କାଟିଏ ଖର୍ଚ୍ଚକରି ସେଥିରୁ ଅଣାଟିଏ ଲାଭ ପାଇବାର ପ୍ରକୃତି ଆମର ଏ ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତାରେ ନାହିଁ । ଯୋଜନା ଲାଗି ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲେ ପ୍ରକୃତରେ ସେଥିରୁ ୩୦% ହଜାରର କାମ ଆସୁଛି । ୩୦% ହଜାରର ପ୍ରୟୋଗରୁ ଲକ୍ଷକର ଲାଭ କେହି କେବେ ଆଶା କରିପାରେନା ।

ଏ କାଳର ଦୃଢ଼ଭାବି ନିରପଣ ଭାବରେ ହବ କେବଳ ଦାଣ ଆପଣେଙ୍କ ମାତରେ । ଆମ କାଳର ସେତିକି ସମ୍ବଳ, ତାରି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ତାରି ପକସା

ପଇସା ହସାବରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ସୋଜନା କରିବାର ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଥି ଏ ଜାତିର ଗଠନ ହୋଇପାରେ । ଜାତିର ନିଜ ଧନ, ଜାତିର ତ୍ୟାଗ—ଏହାହିଁ ଗଠନର ମୂଳାନ୍ତର ହୁଏ ଉଚିତ; ପରଧନ କଦାପି ନୁହେଁ । କୌଣସି ଜାତି କେବେହେଲେ ପରଧନ ଉପରେ ନିଜକୁ ଗଢ଼ିନାହିଁ । ତୁମେ ଇତିହାସକୁ ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦେଇପାର, ଅନ୍ଧତାକୁ ବାଜେ ନିଜେ ବୋଲି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇପାର; କିନ୍ତୁ ଇତିହାସର ଉପହାସର ସତ୍ୟ । ଆମେରିକା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଜାତି ହୋଇଛି, ସେ ନିଜର ସମ୍ବଳ ଓ ତ୍ୟାଗ ବଳରେ । ମାର୍ଜିନ ଜାତିର ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶର ଇତିହାସରେ ପରଠାରୁ ଧନ ନେଇ ଜାତି ଗଢ଼ିବାର କୌଣସି ଉଦାହରଣ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଫରାସୀବଦ୍ରୋହ ପରେ ଫରାସୀଜାତି ଯେତେବେଳେ ନିଜକୁ ପୁଣି ନୂଆକରି ଗଢ଼ିବାକୁ ଗଲ, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତ ତା ବିରୋଧରେ । ତା'ର ପଡ଼ିଶା ଇଂଲଣ୍ଡ, ଜର୍ମାନୀ, ଇତାଲୀ—ସମସ୍ତେ ତା'ର ଚୋଟିବିପି ମାରିଦେବା ଲାଗି ସବୁବେଳେ ଚିଆରି ରହୁଥିଲେ । ସେ ଉଠିଲ କେବଳ ନିଜର ସମ୍ବଳ ଓ ତ୍ୟାଗ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି । ସାର୍ବଭୂମି ଧରି ଫରାସୀ ଜାତିକୁ ବହୁ କଷ୍ଟ ଭେରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି ତା' ଲାଗି ।

ତୁମେ କହୁ, ଆମେ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରୁନୁଁ; ଆମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଖଜଣା ଦେଇ ଚାଲୁନୁଁ; ସେ କ'ଣ ଆମର ତ୍ୟାଗ ନୁହେଁ ? ସତ କରି କହୁଛ ଏକଥା ? ଗୋଟିଏ କୃଷିମ ମୁଦ୍ରାସ୍ଥାପିତ ତୁମେ ଚିଆରି କରିଛ । ତାର ଫଳରେ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ବେଶୀ ଟଙ୍କାପଇସା ରହିଛି । ସେଇ ବେଶୀ ଟଙ୍କାପଇସାରୁ ତୁମେ ବେଶୀ ଖଜଣା ଟିକସ ନଉଛ । ସବୁ ବନ୍ଦାବଟି—ଅସଲ ତ୍ୟାଗ କିଛି ନାହିଁ । ବେଶୀ ପାଉଛ, ବେଶୀ ଦଉଛ । ତୁମର ଏ ବେଶୀ ପାଇବାଟା କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟାମୋହ । ଧାନ ମହଣ ୨ ଟଙ୍କା ଜାଗାରେ ତୁମେ ଇଲେ ବିକ୍ରିତ ୮ ଟଙ୍କା ବା ୯ ଟଙ୍କାରେ । ଭାବୁଛ ବେଶୀ ପାଇଲ । କିନ୍ତୁ ଦେଲବେଳକୁ ସୋରିଷ ତେଲ ସେଇ ୨ ଅଣା ଜାଗାରେ ଦଉଛ ୮ ଟଙ୍କା ବାରଅଣାର ଧୋତି ଖଣ୍ଡିଏ । ୯ ଅଣା ଜାଗାରେ ଦଉଛ ୭ ଟଙ୍କା; ଗୁଆ ସେଇ ୮ ଅଣା ଜାଗାରେ ଦଉଛ ୪୯ ଟଙ୍କା । ଏଇପରି ଭାବରେ ସବୁ ନିଜସ୍ବରେ ତୁମେ ଦେଇ ଚାଲୁଛ । ୪ ଗୁଣ ଅଧିକା ପାଇଲେ ଦଉଛ ୫ ଗୁଣ ବା ୬ ଗୁଣ । ସବୁ ଗୋଟାଏ କୁହୁକ, ଗୋଟାଏ ଭେଲେକ । ତୁମର ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଯାହା କହୁନା କାହିଁକି, ଏଇଆ ହିଁ ସତ୍ୟ । ତୁମେ ଏ ପରିସଂଖ୍ୟାନ କୁଆଡ଼ୁ ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛ କେଜାଣି ! ଇଂରେଜ ରାଜତ୍ବରେ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ପରିସଂଖ୍ୟାନ କରୁଥିଲେ । ଏ ପରିସଂଖ୍ୟାନର ପ୍ରଥମ ଓ ଶେଷ ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ ଗାଁ ଚୌକିଦାର—ତା'ର ସକଳନକାରକ ଥିଲେ ଆନା କର୍ମିଗୁଣ୍ଡ । ଇଂରେଜ ସରକାର ଦେଖାଉଥିଲେ ତାଙ୍କ ପରିସଂଖ୍ୟାନରୁ ଯେ ଭାରତ ଅତି ନିକୃଷ୍ଟ ଦେଶ ସବୁ ବିଷୟରେ । ତା' ନହେଲେ ଆମ ଉପରେ ତାଙ୍କର ବଡ଼ପଣିଆ ସେ ଜାହାର କରିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ତୁମେ ଗୋଟାଏ ପରିସଂଖ୍ୟାନ କରୁଛ । ତା'ର

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା, ଉମ ରାଜ୍ୟରେ ଏ ଦେଶ ସମ୍ପାଧକ ଅଗ୍ରଗତି କରିପାରିବ । ଉମେ ଅଙ୍କ କଷାକର୍ମ କରି ଦେଖାଇବ, ଏ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କର ଆୟୁଷ ବଢ଼ିଯାଇବ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ମୁଁ ଯାହା ଦେଖୁଛି, ତାହା ବିପତ୍ତ । ମୋ ପିଲାଦିନେ ଆମ ଗାଁରେ ଅନୁତମ ପାଞ୍ଚକଣ ଅଣୀବର୍ଷର ବୁଢ଼ା ଥିଲେ; ଏମାନେ ସେ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ନେପାଳ ପ୍ରଭୃତି ଦୂରଦେଶକୁ ଯାଇ ଯାତୀପତ୍ର ଆଣୁଥିଲେ । ଇଲେ ଆମ ଗାଁରେ ୭୦ ବର୍ଷର ୪୫ ଜଣ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ; ଆଉ ଯେ ଅଛନ୍ତି, ସେ ଅଥବା । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଅର୍ଥନୀତି ବହୁତୁ ପଢ଼ୁଥିଲି, ଏ ଦେଶର ହାରାହାରି କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ ଏକର ପିଣ୍ଡ ୧୪ ମହଣ । ଉମେ ଉମର ପରିସଂଖ୍ୟାନରୁ ଦେଖାଇବ, ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଭିତରେ ଉମର ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଫଳରେ ଉତ୍ପାଦନ ଏକର ପିଣ୍ଡ ୧୦ ମହଣରୁ ୧୧ ମହଣକୁ ବଢ଼ିଯାଇବ । କି ଅଗ୍ରଗତି ଏ ନୁହେଁ ! ହୁଏତ ଉମେ ଭୁଲ କରୁତ, ନହେଲେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଭୁଲ କରୁଥିଲେ । ଏଇ ଭୁଲର କୁଡ଼ୁକରେ ଉମେ ଏ ଦେଶର ଲୋକଗୁଡ଼ାକୁ ଭୁଲେଇ ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ।

ଦାଶ ଆପଣେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କ ଲେଖାଲେଖିର ମାଧ୍ୟମରେ ସରକାରୀ ପରିସଂଖ୍ୟାନର ଏଇ ଅତିମା ଭେଳିକି ବିରୋଧରେ କେତେଥର ଚିତ୍କାର କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ସେ ଭେଳିକି ଗୁଡ଼ୁ ନ ଥିଲେ । ଗୁଡ଼ୁ ଥିଲେ ନିରାଶ ଖାଣ୍ଡି ସତ୍ୟ, ଅନୁଦୃଷ୍ଟି ଓ ସ୍ପଷ୍ଟଦର୍ଶନର ସତ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତା । ଓଡ଼ିଶାରେ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ସେ ଦେଖିପାରିଥିଲେ ସମବାୟ ଉଦ୍ୟମରେ ଏ ଜାତିର ମୁକ୍ତି ଓ ଗତି । ତାଙ୍କ ‘ସତ୍ୟବାଦୀ’ କାଗଜରେ ଧାର୍ଯ୍ୟବାହୁକ ଭାବରେ ସମବାୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସପକ୍ଷରେ ସେ ଅନେକଦିନ ଲେଖିଥିଲେ । ଏ ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ୧୯୩୧-୪୦ରେ ଚତୁର୍ଥାଳୀନ କଂଗ୍ରେସୀୟ ଗୁଜେନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଓ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ଚେତେଇଦବାର ସାହସ କରିଥିଲା ଯେ, ସମବାୟ ଗୁପ୍ତ ଓ ସମବାୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ଛଡ଼ା ଏ ଦେଶର ଅର୍ଥନୀତିରେ ‘ନାନ୍ୟ ପତ୍ତା ବିଦ୍ୟାତଃସ୍ୱନାୟ’ । ହସରେ ଛଡ଼େଇଦେଲେ ସେ କଥା, ସେତେବେଳେ । ଇଲେ ପାଟିକଲେ କିଏ ଶୁଣୁ ? ଲୋକଙ୍କୁ ବ୍ୟସ୍ତିଗତ କଳାବଳାରର ପ୍ରଚାର ଲାଭ ଚଣେଇଦେଲା ପରେ ସମସ୍ତିଗତ ସ୍ୱଳଲଭ ଉଦ୍ୟମକୁ ସେ ଆଉ ଗୁଡ଼ିବେ କାହିଁକି ? ଦାଶ ଆପଣେ ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ କହୁଥିଲେ, ଗ୍ରାମସଂଗଠନରେ ହିଁ ଦେଶର ସୁଖ ସଂଗଠନ ହୋଇପାରିବ । ସେଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗାଁର ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ଜାଗାଘର ଓ ଭଗବତ ଟୁଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ସେ ଗୁଡ଼ୁ ଥିଲେ । ଏ ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ପୁରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ସମବାୟ ଭିତ୍ତିରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ସଫଳତା ଏହି ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ମାଧ୍ୟମରେ ହେବାର ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ଚତୁର୍ଥାଳୀନ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲା । ସେ ଯୋଜନା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁରୁସୁର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇନାହିଁ । ତା’ ଛଡ଼ା ଯେ ଏ ଦେଶର ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ ତାହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉମର ଧାରଣା

ହୋଇପାରିଲ ନାହିଁ । ହୃଦୟ, ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଠକ ଶିଖୁତ; କିନ୍ତୁ ସେ ଶିଖିବା ମଧ୍ୟରେ ବ ରୁମର ବିଜାଗ୍ରସ୍ତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଗଡ଼ବଡ଼ କରିଦେଇଛି । ଏବେ କୁଆଡ଼େ ପଣ୍ଡିତ ନେହେରୁ କହୁଛନ୍ତି ଯେ, ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଦଳଭିତ୍ତିରେ ହବ ନାହିଁ, ଏଭଳିଆ ମୁଁ ୨୦ ବର୍ଷ ତଳେ କହୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ରୁମର ଏଇ ଉପସହାର ଭିତରେ ସେଇ ଚରଣଗତ ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ ସାପ ବର୍ତ୍ତମାନ । ଶାସନଦଳୀୟ ଭିତ୍ତିରେ ହବ; କିନ୍ତୁ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଦଳୀୟ ଭିତ୍ତିରେ ହବନାହିଁ; କି କୁହୁକରେ ବାବା ! ରୁମେ ବୁଝୁତ, ଗାଁ ଗାଁ କରି ପଞ୍ଚାୟତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନେଲେ ଦଳ ଭାବରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ରୁମେ ହାରିଯିବ । ସୁତରାଂ ନିର୍ଦ୍ଦଳୀୟ ପଞ୍ଚାୟତ ନିର୍ବାଚନ । ଏଣେ ରୁମେ ରହୁବ ଶାସନରେ, ପଞ୍ଚାୟତର ଜୀବନନାଟିକା ଟଙ୍କା ମଞ୍ଜୁର ଅଧିକାର ଭବୁବ ରୁମ ହାତରେ; ସୁତରାଂ ପଞ୍ଚାୟତ ହୁଏତ ରୁମ ମହୁରି ତାନରେ ନାଚିବ, ନହେଲେ ପଇସା ଅଭାବରେ ଫସରି ଫାଟିଯିବ । ଚମତ୍କାର ମେଳକ ! କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ମୂଳରେ ରହୁଛି ରୁମର ନିଜ ପ୍ରତି ଅବିଶ୍ୱାସ । ରୁମ ଦଳ ଫାଟୁ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଫାଟଟିଏ ରୁମ ଦଳରେ ଏ ଲେଖକ ଦେଖିପାରିଥିଲୁ ୧୯୪୩ରେ । ସେ ‘ନବଭାରତ’ରେ ତା’ର ‘ବୋମା’ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ରୁମକୁ ଚେତାଇ ଦେଇଥିଲୁ— ସାବଧାନ ! ସେ ଫାଟ ରୁମକୁ ହିଁ ଗିଳିବ । ଶୁଣିଲ ନାହିଁ । ଏବେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଫାଟଟି ଆଁ କରି ମେଲେଇ ହୋଇଗଲାଣି ।

ଭୁଲକରିଛି, ଷମା ମାରୁଛି । ମୁଁ ନେତା ନୁହେଁ, ଦାର୍ଶନିକ ନୁହେଁ, ଅର୍ଥମନ୍ତ୍ରୀ ନୁହେଁ; ହବାର ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା ରଖିନାହିଁ । କହୁ କହୁ ମୋକଥା ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବରେ ବାହାରିପଡ଼ିଲା ଭୁଣ୍ଡରୁ । ଆଉ ବାହାରିବ ନାହିଁ । କହୁଥିଲି ଦାଣ ଆପଣଙ୍କେ କଥା । ଦାଣ ଆପଣେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନପ୍ରତି ଭିତରକୁ ଭେଦକରି ତା’ର ଅସଲ ବାଜ ଦେଖିପାରୁଥିଲେ । ଏଇ ଥିଲା ତାଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଏଇ ହେତୁରୁ ମଣି ମଧ୍ୟ ସେ ଆଜି ଘାବିଜାଣ । ସେ ବୁଝିଥିଲେ, ଜାତି ଗଢ଼ିହେବ ନିଜର ନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଙ୍ଗତି ଉପରେ । ସେ ବୁଝୁଥିଲେ, ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରୁ ବଡ଼ ନୁହେଁ, ହୋଇ ନ ପାରେ । ଫୋର୍ଡ଼ଙ୍କ ଡିଆରି ମଟରଗାଡ଼ି ଫୋର୍ଡ଼ଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ହୋଇପାରେନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତକୁ ଡିଆରି କରେ । ସୁତରାଂ ସ୍ୱଳ୍ପପଦାର୍ଥ ସୃଷ୍ଟାଠାରୁ ବଡ଼ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଗୋଟାଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ସ୍ୱାଧୀନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଗଢ଼ା ସମସ୍ତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତ ଅପେକ୍ଷା ଥିଲେ ବଡ଼ । ସତ୍ୟବାଦ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ତିନିଜଣ ନାମଜାଦା ଏମ.ଏ. ଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେବାକୁ ଦାଣ ଆପଣେ ନିୟମ ବାନ୍ଧିଥିଲେ—ପ୍ରତ୍ୟେକେ ତିନି ବର୍ଷ ଲାଗି ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକରୂପେ ପାଳନ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥାଟିଏ; କିନ୍ତୁ ତା’ର ମୂଳରେ ଥିଲା ଦାଣ ଆପଣଙ୍କ ଜୀବନର ବିଶ୍ୱାସ, ଧର୍ମ । ସମସ୍ତଙ୍କ ନିୟମ ଥିଲା, ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରତିମାନଙ୍କ ସହିତ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ । କେତେକ ଶିକ୍ଷକ

କରିଥିଲେ, ଧରପଡ଼ିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦାଶ ଆପଣେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏହି ନିୟମଭଙ୍ଗ କରିବା ହେତୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ଦଳନ କରିବା ଲାଗି ସୁବିଧା ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ସର୍ବୋଧନ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଦୋଷୀର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ବଳାଏ ରଖି ।

ସମସ୍ତଙ୍କର ନାମରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଅବମାନିତ କରିବା ବା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା ନିମ୍ନ ଏକତତ୍ତ୍ବବାଦ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । କୌଣସି ନାତି ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ବକୁ ଦଳି ଉଠିପାରିନାହିଁ, ପାରିବ ନାହିଁ; ତୁମେ ପାରିନାହିଁ; ପାରିବ ନାହିଁ; ଏକଥା ଦାଶ ଆପଣେଜେଇଲି ସ୍ବସ୍ତଦର୍ଶୀ ମାତ୍ର ଦେଖିପାରିବେ । ଅନ୍ତତଃ ଏକମାତ୍ର ଜନସଂସାଧାରୀ କି ଆମ ମୁଣ୍ଡକୁ ଆକାଶର କୁହୁଡ଼ିରୁ ବାସ୍ତବ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଆଣିପାରିବ । ତୁମେ ବୁଝ, ତୁମେ କେତେ କଢ଼ାରେ କଢ଼ାଏ । ତୁମେ ବୁଝ, ତୁମ ଭିତରେ କେତେ ମଲିଧୂଳି, ଶକ୍ତିଆ ପତରା ଜଳସଂସ୍ଥ ଅଛି । ସେସବୁ ଭିତରେ ଝଲକୁଡ଼ି ତୁମର ଯେଉଁ ଖରଟିକିକ, ସେ କେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ତା' ଯେବେ କରିପାରିବ, ତୁମ ନିଜ ଭିତରକୁ ଯେବେ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ସାଫ୍ତକରି ପାରିବାର ଶକ୍ତି ରଖିବ, ତା' ହେଲେ ତୁମେ ପରର ଦୋଷକୁ ବଡ଼କରି ନିଜକୁ ଯିଶକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ବର୍ଗରେ ଝୁଲେଇବ ନାହିଁ ।

ଏକଥା ଦାଶ ଆପଣେଜେ ଜୀବନରେ କଥାକଥାକେ ପ୍ରତିଫଳିତ । କିନ୍ତୁ ତା' ତୁମେ ବୁଝିବ ନାହିଁ; କାରଣ ବୁଝିବାଟା ଯେ ତୁମ ଆତ୍ମବୃତ୍ତିମା ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ ମୁଗୁରମାଡ଼ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ତୁମର ଏ ସୃଷ୍ଟି ! ତୁମ ହାତ ସାହା ଦିହରେ ଲାଗୁଛି, ସେ ସୁନା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋବର ପାଲଟିଯାଉଛି । ତୁମର ଶନିଦୃଷ୍ଟି ସାହା ଉପରେ ପଡ଼ୁଛି, ସେ ଦେବତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନରକର ଦୃତ ବନିଯାଉଛି । ଏଇ ଦେଶନା, ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାହାଧ୍ୟର ବିରୁଦ୍ଧରେ । ତୁମେ ଗୋଟାଏ ସତ୍ୟବାଦୀ ସାହାଧ୍ୟକ ଦଳ ଦିଆର କରିବ, ଆଉ ଦାଶ ଆପଣେଜେ ସେଇ ଦଳର ନେତା ବନେଇବ । ଅଥଚ ପୃଥ୍ବୀର ଯେ କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ସାହାଧ୍ୟ ସମାଲୋଚକଙ୍କ ଆଗରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଲେଖକମାନଙ୍କ ଲେଖା ଯେବେ ରଖାଯାଏ, ସେ ତା' ଭିତରେ କୌଣସି ସାହାଧ୍ୟକ ଦଳର ସନ୍ଦାନ ପାଇବେ ନାହିଁ । ନାଳକଣ୍ଠଙ୍କର ଭାଷା, ଭାବ ଓ ଶୈଳୀ ଗୋଦାବରୀଙ୍କ ଭାବ, ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀଠାରୁ ଯେପରି ପୃଥକ୍; ଲଙ୍କାଶଙ୍କର ଭାବ, ଭାଷା ଓ ଶୈଳୀ ବା ଦାଶ ଆପଣେଜେର ସେସବୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଲଗା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ବା ଏକତ୍ବ କିଛି ମାତ୍ର ନ ଥିଲା । ତଥାପି ତୁମେ ଗୋଟାଏ ସତ୍ୟବାଦୀ ସାହାଧ୍ୟକ ଦଳ ଦିଆର କରିବ । ନ କଲେ ଯେ ଏମାନେ ଏକା ଏକା ତୁମଠାରୁ ବଡ଼ ହୋଇଯିବେ; ଗୋଟାଏ ଗୋଷ୍ଠୀର କାଦୁଅ ପୋଷାଣରେ ନ ରହି ସାବଜନାନ ଓ ଚରନ୍ତନ ବନିଯିବେ । ଏ କଥାଟା ତୁମ ଦିହ ସହବ କମିବ ?

ତା'ପରେ ସାହାଧ୍ୟକ ଭାବରେ ଏମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୋଷ ଯେ ଏମାନେ ସାହାଧ୍ୟକୁ ଯୌନଭାବ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ନ ଥିଲେ । ପୃଥ୍ବୀର ସମସ୍ତ

ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଏମାନେ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ, ଯୌନଭାବ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଗୋଟାଏ ଅବାନ୍ତର ନିକୃଷ୍ଟ ଭାବ । ସ୍ତ୍ରୀ' ଉପରେ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଉମ ମତରେ ଏଇଟାହିଁ ବଡ଼ । 'କୋଟି ନାଗଶଙ୍କ ଚରୁକ ଧରି ଥେଇ ଥେଇ ହୋଇ ନାଚିବାଟା ହିଁ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନର ଚରିତାର୍ଥତା !' ଅଥବା ଗୁଡ଼ାଏ ଉଦ୍ଭଟ ଭାବନାର ପ୍ରଖ୍ୟାପନାହିଁ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସତ୍ୟବାଦୀରୁ ଯେଉଁସବୁ ଲେଖା ବାହାରିଥିଲା, ସେ ଏ ଶ୍ରେଣୀର ନୁହେଁ, ଦାଶ ଆପଣେ ଜୀବନର ଅତଳ ସମୁଦ୍ର ମଞ୍ଚନ କରି ପାଇଥିଲେ ବିଷ ଓ ଅମୃତ । ସେଇ ବିଷ ଓ ଅମୃତ ଜଗତବାସୀଙ୍କୁ ଖୁଆଇବା ଲାଗି ସେ ମୋହନା ରୁମ୍ ସାଜିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କେତେ ଦୂର ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି ସେଥିରେ, ସେକଥା ସମାଲୋଚକ ବିଚାର କରିବ । ହୁଏତ ପାରିନାହାନ୍ତି । ଭାବର ଅବେଗରେ ହୁଏତ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକ ଉନ୍ମାଦନା ଶୁଣି ହୋଇଯାଇଛି । ତଥାପି ତାଙ୍କର ଚେଷ୍ଟାହିଁ ଥିଲା ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟସାଧନା । ଉମେ ଏକଥା ମାନବ ନାହିଁ । ଉମ ଆତ୍ମବୃତ୍ତି ଲାଗି ଏକଥା ମାନିବାକୁ ଉମେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହଁ । ମେହ ହେଉରୁ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଦଳର ମୁଖ୍ୟ କରିଦେଉ । ଗୋଟାଏ ଦଳର ସୀମାବଦ୍ଧ ଗଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକତା ନ୍ୟୁନ ଓ ଶୁଣି କରିଦବାର ଅପସ୍ମରଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିବ । କିନ୍ତୁ କରି, ଭଲ ଭଲ ହିଁ ରହିବ । ଉମ ହାତ ଓ ଦୃଷ୍ଟି ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଭେଲ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ଶଶି ଏ ପତ୍ର

ପ୍ରିୟ ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟ,

ଶ୍ରୀ ହକୁରଜର କଡ଼ା ହୁକୁମ ଶୁଣି ଗିରିବର ମୁଣ୍ଡ ଏକାବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରବାଦ ପରି ବୁଲିଗଲା । କଥାରେ କହନ୍ତି, ‘ଅଳପୁଆର ମୁଣ୍ଡ ସଜ୍ଜାତନର ଦୋକାନ’ । ଆପଣଙ୍କର ଏବଂ ସବଣରେ ଆପଣଙ୍କ ଅଭିଯୋଗୀମାନଙ୍କର ତ କୌଣସି କାମ ନାହିଁ ବା ବଳ ନାହିଁ, ବୁଦ୍ଧିର କଥା ତ ଗୁଡ଼ି । କିନ୍ତୁ ଆପଣମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ କଥା ମୁଁ ଦେଖିଛି—ବୁଲିକର ଆଧିକ୍ୟ । ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏଇ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଜାତିଟା ପର ଗଳାରେ ଛୁରି ଦେବାକୁ, ପର ମୁଣ୍ଡରେ ଟକ ଟକ ଫୁଟୁଥିବା ତେଲ ଯଲମଟି ଡାଳିଦେବାକୁ ଯେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଉପାଦେୟ ସୁଖଦ ସାମଗ୍ରୀ ବୋଲି ବହୁତ ଧୁନ୍ଦିତର୍କ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟାତ ପରେ ଠିକ୍ କରି ନେଇଛି । ସେଇଟା ଶ୍ରୀଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ବେଶ୍ ମାଲୁମ । ସୁତରାଂ ନାହିଁକି କଳି-ମୁଣି ଶକ୍ତିକ ହାତରେ ଧରି ଥରେ ଥରେ ଯାହା ଉପରେ ଅନୁଗ୍ରହ କରି ଝାଡ଼ିଦିଅନ୍ତି । କେବଳ ଯେ ତାହାରି ସବନାଥ ହୁଏ, ତା’ ନୁହେଁ ତାର ପାଖପଡ଼ିଣା ଛପନ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜର ଚୁଟିଶକ୍ତିମାନ ପରସ୍ପର ହାତରେ ଦେଇ ଯେ ପ୍ରେମାତ୍ମକ ନୃତ୍ୟ ଲଗାନ୍ତି, ବେଳେବେଳେ ସେଥିରେ ମା ବସୁନ୍ଧରା ଟଳମଳ, ଚନ୍ଦ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ ଛଳଛଳ, ଆଉ ମାରିହୁ ଦେଖଣାହାଣ୍ଡା ବତରା—ସେ ତ ଆନନ୍ଦରେ ଏକାବେଳେକେ କଳକଳ । ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଏବଂ ବିଜୁଳିର ସମ୍ପାଦକଦ୍ୱୟ ସେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଆଗୁରର ବାକଟି ଏପରି ଭାବରେ ଏ ଦେଶ ମାଟିରେ ରୂପିଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଯେ, ଅପାଣ୍ଡବା ଦେଶ ପରି ଏ ଦେଶଟାରେ ଗୋଡ଼ ମାଟିଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ପାଠକଙ୍କୁ ଅନୁରୂପ କରେ ।

ରାଧାନାଥଙ୍କର ‘ସାହସ’ କାମର ଅନୁଚର ହେଲୁପରି, ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଖୁଆ ଲୋକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମନମୋହନୀ ‘ନା’ ରହିଛି—ସମାଲୋଚକ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ଏଭେପ୍ଲେନ ବା ପ୍ଲିନ୍ଥ ପ୍ରଭୃତି ପରି ଏମାନେ ଏ ଦେଶରେ ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଓ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କାରିଗର । ଏମାନଙ୍କର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗୁରୁ ଅଛନ୍ତି । ସର୍ବା—

୧—ନେଲ୍‌ସନ ସାହେବ ଠିକ୍ କଣାଆଖିଟି ପାଖରେ ଟେଲିସ୍କୋପ୍ ଧରି ଏମାନେ କବର ହୁଦ୍‌ସ୍ ସଙ୍କେତଟା ଏପରି ଖିନ୍ ଖିନ୍ କରି ଦେଖନ୍ତି ଯେ ସେ ବତରା ‘ହାହୁ ହାହୁ’ ରବ ଗୁଡ଼ି ପଳାଏ ।

୨ । ଚୁରୁହା—ଏମାନଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହଟା ଯାହା ଉପରେ ଥରେ ହୋଇଯାଏ, ତା’ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ତ୍ୱ ଫୁଟିଉଠେ । ପୁଣି ଏମାନଙ୍କୁ ମାଲିକେ ହାତ ଗନ୍ଧାଏ ।

୩ । ସେକ୍ସପିୟରଙ୍କ ଇଆରୋ—ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନିସ୍ତୁସ୍ତୋକନ । ଆଜି ଗୁରୁ ନିଦର୍ଶନଟା ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସମୟ ହେଲେ ଆଉଥରେ ଏହାର ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାର ବାସନା ରହିଲା କିନ୍ତୁ ଗଣିତ ବିଷୟ ଶ୍ରୀଗୁପ୍ତଙ୍କ ତରଫର ପ୍ରାନ୍ତରେ କି ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ ସେ, ଏଡ଼େ ବଡ଼ କାମରେ ଅଧମକୁ ନିୟୁକ୍ତ କଲେ ! ଅଭାଗୀ ଗୋଟେଇବା କାମ ଛଡ଼ା ତ ଗଣିତ ଆଉ କିଛି ଜାଣେନାହିଁ । ସେଥିରେ ପୁଣି ଏଡ଼େ ଧୂରନ୍ଧର ଯେ, ଦି ଗୁଣିଅର ବୁଢ଼ି ମାଉସୀଙ୍କର (ଇଣ୍ଡର ତାଙ୍କ ଆସାର ସଦ୍‌ଗତି ବିଧାନ କରନ୍ତୁ) ସମ୍ମାର୍ଜନ ପ୍ରଦାନ ଖାଇବାକୁ ବି ଛାଡ଼ିନାହୁଁ । ଏପରି ଗୁଣଧର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ସମାଲୋଚନାର ଭଣ୍ଡାରସ୍ତରଟା ଛାଡ଼ିଦେଲେ କି ସାହସରେ, ସେଉଟା ଶୁଦ୍ଧ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି । ଗଣିତ ଗୁଣରଟା ଭଣ୍ଡାଣିଆ, ତା' ଉପରେ ନହେଲେ ଯହା ତାହା ହୁକୁମ ହୋଇଗଲା କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥନୀତିରୁ ନିଜାନ୍ତ ଗୁଣିଲେକ, ବିଶ୍ୱାସ କାହାର ଅନିଷ୍ଟରେ ନ ଆନ୍ତି, ସହଜ ସରଳ ଭାବରେ ନିଜର ନିଜିଳ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜୀବନଭାବ ଏ କୁଟୀଳ ପଞ୍ଜିଳ ଜଗତରେ ବହନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ସଂସାରରେ ତାଙ୍କର ଶତ୍ରୁ କିଏ ? ସେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ୍ୟ ପଦେସ୍ୟେ କଥାବାଣୀ କରିବ, ସେ ତାଙ୍କର ବିନୟ ଯୌଦ୍ଧାନ୍ୟ ଏବଂ ସରଳତାରେ ମୁଗ୍ଧ ନ ହୋଇ ରହିପାରିନାହିଁ । ସହୃଦ୍ୟ ମା'ର ସହୃଦ୍ୟୀତ୍ୱ ଭୁଲି ତା' ପ୍ରତି ଉପକାର କରିବା କେତେକଣ ପାରନ୍ତି ? ନିରାଶ୍ରୟ ନିରାହାର ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶକୁ ଆସି ତା'ର ଅନୁଜନରେ ଶରୀରରେ ଓଳିଆ ପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପେଟ ବାହାରକରିବା ଭଳି ବଳ ଲାଭ କରିପାରିଲା ପରେ ହଠାତ୍ ତାର ଉରୁ ଦେଶକୁ ଦଂଶନ କରି ରକ୍ତପାନ କରିବା, ସେତେବେଳେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଧୂରଧର୍ମ, ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ଅର୍ଥନୀତିରୁ ଘୋଷ ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଦରର ବହୁତ ଅଭାବ ଥିବା ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଅଜସ୍ର ଅର୍ଥ ଓ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରି ଯେ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଗଲେ ତା'ର ସମାଲୋଚନା କି ଅକୃତଜ୍ଞତା ଚିହ୍ନ ନୁହେଁ ? ବିପକ୍ଷ ସମାଲୋଚନାର ଫଳରେ ଲେଖକର ଆତ୍ମହରେ ଶୀତଳତା ଆସିଗଲେ ଅବଶେଷରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବ କିଏ ? ସାହିତ୍ୟର ଏ ଦୁରବସ୍ଥାରେ ସମାଲୋଚନାର ପ୍ରୟୋଜନ କ'ଣ ?

କେହି କେହି କହନ୍ତି, ସମାଲୋଚନାର ଅର୍ଥ କେବଳ ଅଜସ୍ର ଘୋଷ ପ୍ରଦର୍ଶନ ବା ଅଜସ୍ର ଗୁଣଗାନ ନୁହେଁ, ସମାଲୋଚକ ସାହିତ୍ୟ ଅଦାଲତର ବିଚାରକର୍ତ୍ତା । ନ୍ୟାୟର ପରିମାଣ ଦଣ୍ଡଧରି ଅତି ସୁଦକ୍ଷ ଓ ସୁବିଚାରୀ ଭାବରେ ଲିଖିତ ଓ ଲେଖକର ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରିବା ହିଁ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ବଡ଼ ଉପଯୋଗୀ ଏବଂ ଉନ୍ନତର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ଲିଖିତ ବସ୍ତୁର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ସାହିତ୍ୟର କ୍ଷେତ୍ର ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ଦେଶର ବା ଜାତିର କୌଣସି ବିଶେଷ ଉପକାର ସାଧିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେପରି ବହୁଳ ଓ ବହୁମୁଖୀ ଭାବରାଶିର ଏକତ୍ରୀକରଣ ମାନସିକ ଉନ୍ନତି ନୁହେଁ, ସେହି ଭାବରାଶିର ସମ୍ୟକ୍ ଉଦ୍‌ବୋଧନା, ସମ୍ମାର୍ଜନା, ବିଚାରଣା ସମୀକରଣ ଓ ଆସ୍ଥା

ସହୃଦ ସ୍ତ୍ରୀକରଣ ହିଁ ମାନସିକ ଉନ୍ନତର ପନ୍ଥା, ସେହପରି ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ଲିଖିତ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସହୃଦ ଆଦର୍ଶର ସହଯୋଗ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଏକମୁଖିତ୍ୱ ହିଁ ସାହିତ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଧନ କରେ । ସମାଲୋଚନା ଏହି ଚରମ ଫଳ ଲଭିବ ଉପାୟ । ସୁତରାଂ ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଲେଖକର ସମାଲୋଚନାର ଗାତ୍ର ପ୍ରହାର ଭୟରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ନ ହୋଇ, ପ୍ରକୃତ ସାଧକ ପରି ସେଥିରେ ନିଜର ଦୋଷ ଓ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଉପଲବ୍ଧ କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସେହି ସେହି ଦୋଷମାନଙ୍କର ବର୍ଜନ ନିମନ୍ତେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବା ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଆପଣମାନଙ୍କର ଏହିପରି ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଅନେକ ଶୁଣିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକର ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଚର୍ଚ୍ଚଣ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ମୋର ନାହିଁ । ତେବେ ଏତକ ମନେରଖିଥିବେ, ଏଇ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କର ଗାତ୍ର ଦାଣ୍ଡନରେ କବି କେହି ପ୍ରାଣ ହରେଇଥିଲେ । ଆଉ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ନାଟକ ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ପାଗଳ ହୋଇପାରିଥିବାର କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଆପଣମାନେ ବା ଆପଣମାନଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରୁ କେହି ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ମୁଣ୍ଡରେ ଫୁଲିତହନ ନେଇଥିଲେ କି ? ଦେଇପାରିବେ କି ? କିନ୍ତୁ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ମିଲ୍ଟନ୍ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ନାଟକ ଲେଖକ ପାଗଳ ନ ହୋଇଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଦ୍ୱିଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ୍ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଯେ ସମ୍ଭାରରେ ପାପର, ବ୍ୟଭିଚାରର ସପକ୍ଷରେ ବିଚ୍ଛାନ୍ତରେ ବନ୍ଧୁତା ଦେବାକୁ ଲୋକ ମିଳନ୍ତି, ସେ ଯେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଏଇ ସାମାନ୍ୟ ଆପଣ୍ଡିର ଗୋଟେ ଭେକ୍‌ଠୋର୍ ମୀମାଂସା ନ କରିବ, ତା'ର ଆଶା ଆମ୍ଭେମାନେ ରଖିନାହିଁ । ଅତି ସହଜ ଉତ୍ତର ! ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲିଖିତ ବସ୍ତୁ ଯେ କେବଳ ସମାଜର ଆଗରେ ଅଦର୍ଶ ଉପସ୍ଥାପିତ କରେ, ତାହା ନୁହେଁ; ଲେଖକ ନିଜେ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଥିଲେ ଗୋଟେ ବଡ଼ ରକମ ଶକ୍ତ ହୋଇଉଠେ । ସମାଜ ପତଙ୍ଗ ପରି ପ୍ରତିଭାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅଲୋକ ଅନୁସରଣ କରିବା ସେପରି ତା'ର ପ୍ରକୃତି । ସେକ୍‌ସିୟରଙ୍କ ପୋଷାକର ଅନୁକରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ । ଭଲ୍‌ଡେସ୍କାର ଜୀବିତ ଥିବା ସମୟରେ ଫରାସୀ ଜଗତରେ ଏକମାତ୍ର ଅନୁକରଣୀୟ ଅଦର୍ଶ ସ୍ୱରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ, ଲିଖିତ ବସ୍ତୁର ଆଦର କରୁ କରୁ ଲେଖକର ଶାମସିଆଲି ଓ ବାହ୍ୟପ୍ରକୃତି ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହୋଇ-ଉଠେ । ସୁତରାଂ ଲେଖକର ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚଧରଣର ହେବା ପ୍ରୟୋଜନ । ଯଦି କୌଣସି ଲେଖକ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ହୁଏ, ଏତେ କୋମଳ ପ୍ରକୃତିର ହୁଅନ୍ତି ଯେ, ଜଣେ ଅନାମଧେୟ ସମାଲୋଚକର ଅଦୃଷ୍ଟ କଥାପାତରେ ବିରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପ୍ରାଣ ବା ଗୁଚ୍ଛି ବିସର୍ଜନ ଦିଅନ୍ତି । ତା'ହେଲେ ସେଥିରେ ଅନୁତାପ କରିବାରେ କିଛି ନାହିଁ । କାରଣ ତାହା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଦର୍ଶ ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳଜନକ ହୋଇ ନ ପାରେ, ଏବଂ ତା'ର ଦିଶେଭେଦ ଏକ ପକ୍ଷରେ ସମାଜର ଅନିଷ୍ଟକର ହେଲେହେଁ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳ-

ଜନକ । ଆପଣମାନେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତା' କହନ୍ତୁ ଅର୍ଶିନୀବାବୁକୁ ତାଙ୍କର ବାଟରୁ ଟଳେଇଦେବା ଆପଣମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅର୍ଶିନୀବାବୁ ଚରବୁରୁଣ, ସୁତରାଂ ଦୁର୍ବଳ ଶରୀର କିନ୍ତୁ ସେହି ପିଞ୍ଜର ହାତ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଭିତର କୋଟି ସିଂହର ପରାକ୍ରମ ବିଦ୍ୟମାନ । ସତ୍ ସାହସ, ସାଧୁ ଉଦ୍ୟମ ଏବଂ ନିଷ୍ଠା ଇଚ୍ଛାର ବର୍ମ, କବଚ ଓ ଶିରସ୍ତାଣ ଯେ ପରିଧାନ କରିଥାଏ, ତା' ପ୍ରତି ସମାଲୋଚକର ଆପାତ ବିସ୍ମୟ ଶର-ନପାତ କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରିପାରେନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଅର୍ଶିନୀବାବୁକୁ ଗୁଡ଼େ ବକାକକ କରି ତାଙ୍କର ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖି ଆପଣମାନେ ଯେ ସୁଖଟା ପାଇବେ ବୋଲି କଲ୍ଲନା କରି ବସିଅଛନ୍ତି, ସେ ତ ନିଷ୍ଠାଳ ହବ, ତା'ପରେ ଶ୍ଯାନାଥଙ୍କର ଶ୍ରୀ ପରି ନିଜେ ନିଜେ ଅସଂକଳେଖାଏ କାନ୍ଦି ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରେମଟା ସାର୍ଥକ କରିନେବେ ।

ତେବେ ଅର୍ଶିନୀବାବୁଙ୍କର ଦୋଷଟା କ'ଣ ? କେଉଁ ଦୁର୍ବିଷହ ଦୁର୍ଗୁଣ ତାଙ୍କଠାରେ ଦେଖି ଆପଣମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଏତେ ଗୋସ୍ତା ? ଗରିବ ବିରୁଦ୍ଧ ତ ଆଉ କିଛି ଦେଖିପାରୁନାହିଁ, କେବଳ ଏତିକି ଯେ ସେ ଓଡ଼ିଆରେ ଛ ସାତଖଣ୍ଡ ନାଟକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଏ ନାଟକଗୁଡ଼ାକ କି ପଦାର୍ଥ ? ଆମ ଦେଶୀୟ ଆଲଙ୍କାରିକମାନେ କହନ୍ତି, ନାଟକ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ନାଟକ ଗୋଟିଏ କାବ୍ୟ ବା କବିତା, ଅର୍ଥାତ୍ ରସସମନ୍ବିତ, କଲ୍ଲନାପ୍ରସୂତ, ଶ୍ଯୋଭାସଜ୍ଜିତ, ନୈସର୍ଗିକ ବାକ୍ୟାବଳୀ । ଏହି ବାକ୍ୟାବଳୀର ଆଲୋଚିତ ବିଷୟ ମାନବ ଓ ପ୍ରକୃତି, ପ୍ରକୃତିର ଚର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ବିଷୟ ପ୍ରଭାବରେ ମାନବ ପ୍ରକୃତି ଓ ମନରେ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଆଲୋଚନ । କିନ୍ତୁ ମାନବ ଏବଂ ପ୍ରକୃତି ଏ ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁ ଅସୀମ । ନାଟକ କି ତା' ହେଲେ ଏହି ଅସୀମ ଅନନ୍ତର ଆଲୋଚନା କରେ ? ତାହା କୁହାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରକୃତି କାବ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ନାଟକ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ । ମାନବ ଏବଂ ପ୍ରକୃତିର ଯେ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇପାରିବ, ସେହି ସବୁହିଁ ନାଟକର ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ଏହି 'ଦୃଶ୍ୟ' ଶବ୍ଦରୁ ଆନୁମାନକୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟ ଅନୁମାନ କରି ନେବାକୁ ହେବ । ପ୍ରଥମଟା ଦ୍ରଷ୍ଟା ଏବଂ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । କିଛି ଜନସ ଦେଖାଇବାକୁ ଥିବ, ତାକୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ପୁଣି କେତେକ ଦ୍ରଷ୍ଟା ଥିବେ । ମାନବ ଜୀବନ ଏବଂ ପ୍ରକୃତିରେ ପୁଣି ନିସର୍ଗର ଅନନ୍ତ ବିକାଶରେ ଏପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟ ଅଛି, ଯାହା ଦେଖାଇବା ସହଜ ନୁହେଁ, ଯଥା : ରତି, ପ୍ରସବନ, ମୃତ୍ୟୁଦନ୍ତଣା ଇତ୍ୟାଦି । ଯେ କାଳିଦାସ ଶିବ ପାଦପାଙ୍କରେ ରତି ବର୍ଣ୍ଣନାରେ କୁମାରସମ୍ଭବର ଏକ ପୁର୍ଣ୍ଣସର୍ଗ ନିର୍ମୋଗ କରିଅଛନ୍ତି । ସେଇ କାଳିଦାସ ଶକୁନ୍ତଳାରେ ଦୁଃନ୍ତ ଓ ଶକୁନ୍ତଳାକୁ ନିରୁତ ନିରୁତ ମଧ୍ୟରେ ଏକାକୀ ରଖିଦେଇ ପଞ୍ଚ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଅଛନ୍ତି । ଜଗତର ଯାବତସ୍ଯ ନାଟକରେ ଏ ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ପ୍ରତିବିମ୍ବ ନାହିଁ, କାରଣ ସେ ସବୁ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅନନ୍ତରୁତ ମୃତ୍ୟୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀକ୍, ଲଟିନ୍, ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍ ଓ ସପ୍ଟିକ ନାଟକମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ

ପାଇନାହିଁ, କାରଣ ମୃତ୍ୟୁ ଜୀବନରେ ଥରେ ଆସେ ଏବଂ ସେ ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁ ପ୍ରଣିତରେ ଶୀତଳତାର ସେ ଉତ୍ସ ଖେଳିଯାଏ, ତାହା ଅଭିନୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ନାଟକ ଲେଖକ ଅନେକସ୍ଥଳରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ମୃତ୍ୟୁର ବିଶ୍ୱାସିକା ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ରସିକ-ମାନଙ୍କୁ ପଚାରୁ—ଅଭିନୟ ସମୟରେ ଦେଶଦେଶମାନଙ୍କର ଜାନ୍ତୁପାତ କରି ଜୀବନଭିକ୍ଷା ଓ ତା’ପରେ ଅପେକ୍ଷେକ କର୍ତ୍ତୃକ ତାଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ରଣ ହୁଏ—ଏ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଟି ଦେଖିବାକୁ ବିଶେଷ ଗୁଞ୍ଜଳିକାଶ ? ଜନଜୀବ ପ୍ରଳାପ ଲେକର ଚକ୍ଷୁରେ ଲେଖକ ଆଣେ ନା ଗରବୁଣର ମୃତ୍ୟୁ ଲେଖକ ଆଣେ ? ସଂସାରର ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତ ମୃତ୍ୟୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହିଁ ବିଶେଷ ଆଦେଶକାରିଣୀ କିନ୍ତୁ ତା’ର ଅଭିନୟ କଦାପି ସମାନ ପରିମାଣରେ ଦୃଢ଼ପୃଷ୍ଠା ହିଁ ହୁଏନାହିଁ । ସେହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରକୃତର ସେ ଭୟାବହ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଶ୍ୟ, ଭୂମିକମ୍ପର ସେ ଆତଙ୍କକାଶ ପ୍ରକାଶ, ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ପାରିପାରେ ନାହିଁ । ସୂତରାଂ ନାଟକ କାବ୍ୟ ହେଲେହେଁ ଦୃଶ୍ୟଗୁଣ ହେଉରୁ କବିତାର ଅନେକ ଅଂଶ ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ତା’ପରେ ଦ୍ରଷ୍ଟାର ବିଷୟ—ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ଅଭିନୟ ପ୍ରଦର୍ଶନର ସୁଗମ ସୁଚିତ ଏବଂ ସହଜସାଧ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ନ ଥିଲା । କେବଳ କେତେକ ମାଙ୍ଗଳିକ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ରାଜାଙ୍କର କୌଣସି କୌଣସି ଅନୁଗୃହୀତଙ୍କର ଓ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଅଭ୍ୟାଗତମାନଙ୍କର ପ୍ରମୋଦ ନିମନ୍ତେ ଅସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ସୃଷ୍ଟି କରି ସରଗତ ବା ସୁବିଶାଳ ନାଟକମାନଙ୍କର ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାଗତ ଶ୍ରେଣୀ ସମସ୍ତେ ଯତ୍ନିତ, ଶାସ୍ତ୍ରବିଶାରଦ ଏବଂ କାବ୍ୟରସ ପରିପୁତ । ସେମାନଙ୍କ ସଭାକୁ ସାଧାରଣ ଅଶିକ୍ଷିତ ବା ଅର୍ଦ୍ଧଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରବେଶ ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ସୂତରାଂ ଲେଖକ ତଥାକଥିତ ଦେବଭାଷା ସମ୍ବୃତରେ ନିଜର ନାଟକ ଲେଖୁଥିଲେ ଏବଂ ତା’ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରାନ୍ତ କବିତାର ସୃଷ୍ଟିକରି କାବ୍ୟାମୋଦା ସୁଧୀ-ବର୍ତ୍ତକ ଆପ୍ୟାସିତ କରୁଥିଲେ ।

ସୂତରାଂ ପୁରୁଣା ନାଟକମାନଙ୍କରେ ଘର୍ବ-ବହୁତା, ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନର ପ୍ରବାହ ପ୍ରଭୃତିର ବଡ଼ ଅଭାବ । ଅନେକ ଗ୍ରୀକ୍ ଏବଂ ଲଟିନ୍ ନାଟକମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବିଷୟ ସମାନ ସତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଶାସନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ୱାର୍ଥାନତାର ସାଧାରଣ ପ୍ରଭୁର ହେତୁ ଏ କାବ୍ୟାମୋଦ ଉଠିଯାଇ ସାଧାରଣର ସହଜବୋଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ନୁଭିନୟର ଚିତ୍ତରେ ନାଟକର ବିଷୟ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେକ୍ସପିଅରଙ୍କର ନାଟକରେ କାବ୍ୟରସ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବଡ଼ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପରେ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟରେ ଭ୍ରାଜତଲି, ଶେକ୍ସପିଅର, ଡ୍ରାଇଡେନ, ଆଡ଼ମ୍ବର ପ୍ରଭୃତି ଫରାସୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଭଲଟେସ୍ଟାର, ଭଲ୍ଲର ହୁଗୋ ଏବଂ ମୋଲିଏର ପ୍ରଭୃତି ଜର୍ମାନସାହିତ୍ୟରେ ଶିଲର ପ୍ରଭୃତି ନାଟକ ଲେଖକ-

ମାନଙ୍କର ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରେ ସେପରି ବହୁଳତା ଦେଖାଯାଏନାହିଁ । ଗେଟେ ତାଙ୍କର ଡାଇରୀରେ ଏହାର ସୁନ୍ଦରତ୍ତ୍ୱ କବିବାର ପ୍ରସାସ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଦେଶୀ ଦେଶୀ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବାଲଭର, ଶେଲି, କିଟ୍ସ ମଧ୍ୟ ମାତିଯାଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ତାହା ବେଶୀକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ବିଶ୍ୱାସନାଟକ ଲେଖକ ଇବ୍ସେନ, ମାଡେଲରଲ୍‌ଜ, ବର୍ଣ୍ଣିଡ଼ଗ ଏବଂ ଟ୍ରିଣିଡେନବର୍ଗ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଲେଖାରେ ଏ କବିତାର ଉଜ୍ଜ୍ୱାସ ଅତି କମ୍ । ମାତ୍ର ମାନବବୃତ୍ତିର ଅଲୋଚନା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟାଲୋଚନା ଅତି ବେଶୀ । କହୁବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଆଧୁନିକ ଭରଣାସ୍ୱ ନାଟକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟର ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣରେ କଳ୍ପନିତ ।

ତୃତୀୟରେ, ଦର୍ଶୟିତା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଦର୍ଶୟିତାମାନେ ନିଜେ ଶିକ୍ଷିତ, ସୁଚର୍ମୀ ନାଟକର ରାସା ଓ ଭବ ଶିକ୍ଷିତର ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଥିଲେ । କାରଣ ଅଭିନେତା ଅଭିନୀତ ବସ୍ତୁର ଭବ ଓ ଶବ୍ଦ ନିଜେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ନ କରିପାରିଲେ, ତାହାର ସମ୍ପର୍କ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିନୟନ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ଅଭିନୟ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରତି ଲୋକମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରଜ୍ଞା ଏବଂ ଦୂରୀ ଅସିଗଲ । ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅଭିନେତାର ସଙ୍ଗରେ ଭୁଲି ହୋଇ ବିଦ୍ୱନ୍ମୁଖୀ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାକୁ ମର୍ଯ୍ୟାଦାହୀନ ବୋଲି ଭାବିଲେ । ଫଳରେ ଅଭିନୟ ବ୍ୟବସାୟ ଅଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧ-ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠିଲା । ତା' ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭିନୀତ ବସ୍ତୁର ଭବ ଓ ଭାଷାରେ ବହୁଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ଭାଷା ସରଳ ଏବଂ ଭବ ସରଳ ମାନବ ପ୍ରବୃତ୍ତି-ନିରସ ସମ୍ପର୍କିତ କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ପୁଣି ସୁନ୍ଦରତ୍ତ୍ୱର ଉଦୟ ହେଲେହେଁ ଭାଷା କୌଣସି ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ମାତ୍ର ଭବ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଜନ-ପ୍ରବୃତ୍ତିଗତ ।

ନମସ୍କାର ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟ ! ଏଥର ବଡ଼ ଠକିଗଲେ । ଅଶା କରିଥିଲେ ଗୋଲମଟେ କିନ୍ତୁ ଭୁଲି ଓଲଟି ଏସିଡ୍ ଅଣି ଅଶ୍ୱିନବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ଅଜାଡ଼ିଦେବ ଆଉ ଆପଣ ସେ ମଧୁର ଦୃଶ୍ୟଟି ଦେଖି ନୟନ ସାର୍ଥକ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ହେଲା ନାହିଁ, ଚାକର ଉପରେ ନିର୍ଭର କଲେ ସେ ଦଶା ହୁଏ । ନେବେ ଶ୍ରୀଗୁମୁକ୍ତ ଆଶ୍ୱାସ ଦେଇପାରେ ଯେ, ଭୁଲଟାକୁ ସେତେ ବେଶୀ ପକେଇ ନେବାକୁ ହୁଏ, ତାହାର କାମଟା ସେତେ ଚଟାପଟ ହୋଇଉଠେ । ଏଇ ଅଶାର ହାତୀଆରେ ପେଟ ସୁରୁର କିନ୍ତୁ ବସିଯାଆନ୍ତୁ । ତା'ପରେ ଫେରେ ଯେତେବେଳେ ଗୋଲମ କରଣ ଦର୍ଶନ କରିବ ଆଉ ନୂଆ କିଛି ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ପାଇବେ । ଆଉ ଅଶ୍ୱିନବାବୁଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ, ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବେଶ୍ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଆପଣଙ୍କ ପରି ଦୁଷ୍ଟିନ୍ତାର ଦାଉରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ମାତ୍ର ଭାବ କାଟିଦେ ନାହିଁ, ଏ ଧ୍ରୁବ କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ । □

ମାସିକ ପତ୍ରିକା ସହକାର, April/May—1925, ବୈଶାଖ—୧୩୩୨ ପୃ : ୩—୮ ।

ବିଦ୍ୟାପତି

ବିଦ୍ୟାପତି ବଙ୍ଗୀୟ ଆଦମ କବି ଏବଂ ତାଙ୍କର ଲବିତ ସମୟ ପଞ୍ଚଦଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ବୋଲି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଇଅଛି । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅବଶ୍ୟ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ବହୁତ ଆଲୋଚନା, ଆଲୋଚନା ଚଳିଆସୁଅଛି ଏବଂ ସମୟ ଓ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ ଐକ୍ୟମତ ଆସିପାରିନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସମାଲୋଚକ-ସୁଲଭ ‘ଖୋଲ ପରବତ ମାର ମୁଷା’ ନାହିଁ ପ୍ରତି ମୋହର ବିଶେଷ ସହାନୁଭୂତି ନଥାଏ ଏବଂ ତାହାର ଅବତାରଣା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସିଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବୋଲି ମନେକରୁଛି । ମୁଁ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କର ଯଥାସମ୍ଭବ ଅନୁବାଦକ ମାତ୍ର ଏବଂ ଏ ଅନୁବାଦରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାରେ ମୋର ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି ।

୧ମ—ବିଦ୍ୟାପତି ବୈଷ୍ଣବ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଲେଖାର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ଗ୍ୟାକୁଷ୍ଠ ପ୍ରେମଲୀଳା ସପକ୍ଷୀୟ । ମୁଁ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଦାନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ, ପିଣ୍ଡିକ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଅପ୍ରଭୁର ବୈଷ୍ଣବ କବିମାନଙ୍କର ଅମୀୟ କବିତା ନିର୍ଭର ଅତ୍ୟୁତ ପ୍ରାଣରେ ବହୁବାର ପାଠ କରି; ମୋର କେତେକ ବ୍ୟାସମାନଙ୍କର ପରାମର୍ଶରେ ବଙ୍ଗଳାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଷ୍ଣବ କବି ବିଦ୍ୟାପତି ଏବଂ ତନ୍ମୁଖାବଳୀର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କେତେକ ଦିନ ତଳେ ପ୍ରଥମତଃ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରିବାରେ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଉଠିଲି । ପ୍ରଥମ କେତୋଟି ଛନ୍ଦ ପଢ଼ି ମୁଁ ବାସ୍ତବିକ ସେଥିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରୀତି ଲଭି କଲି । ବିଦ୍ୟାପତି ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ଭାବ ସମୃଦ୍ଧ ଯୋଜନା ବାସ୍ତବିକ ଓଡ଼ିଆ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛନ୍ଦ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ କବିଙ୍କର ସୂଚନା କରାଇଥାଏ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଭଞ୍ଜ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଛନ୍ଦ ସୁର୍ଣ୍ଣମାତାରେ ପଡ଼ିଛି । ମୁଁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପଦ ନେଇ ତାହାର ଟିକିଏ ସୂଚନା କରିଦେଉଛି । ବିଦ୍ୟାପତି କୃଷ୍ଣଙ୍କର ସୁରାଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଲେଖିଛନ୍ତି—

“ପଦ୍ମସି ପ୍ରୟୋଗେ ଯାର ଶତ କାରଣ

ସୋ ପାଏ ସ୍ବେ ବହୁରାଣୀ ।”

ଅର୍ଥାତ୍, ସେ ପ୍ରୟାଗ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଶତଯଜ୍ଞ କରିଥିବ, ସେହି ବହୁ ରାଗ୍ୟବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଗ୍ୟାକୁ ପାଇପାରିବ । ଭଞ୍ଜକବି ତାଙ୍କ ପ୍ରେମସୁଧାନଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ—

ରସିକ ବିରୁଦ୍ଧ କରେ ଦାସଦାନ କାର୍ତ୍ତିକରେ

ପ୍ରୟାଗେ ସ୍ନାନ ମକରେ ଯେହୁ ନକରେ ଇତ୍ୟାଦି ।

ମୁଁ ଏହି ଉଦାହରଣଟି ଦେଲି, କାରଣ ରଞ୍ଜିତର ଏ ଗୁଣଟି ବହୁ ଶୁଭ ଓ ବହୁ ଆଦୃତ ।

ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଏହା କହିଲବେଳେ ଭାବେନାହିଁ ଯେ, ଉଞ୍ଜେ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କଠାରୁ ଏ ବିଷୟ ସ୍ପଷ୍ଟ କରାଯିବ ବା ଉତ୍କଳୀୟ ବୈଷ୍ଣବ କବିମାନଙ୍କର ଅର୍ମୀୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଗୌଡ଼ୀୟ କବି ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କର କବିତାମାରକତ-ଶୈଳ । ବିଦ୍ୟାପତି ଉତ୍କଳୀୟ କବିମାନଙ୍କର ଭାବାନୁସ୍ଥାପିତ ହେବାର କଲ୍ପନା କରିବା ମଧ୍ୟ ସମାନ ଧୃଷ୍ଟତା । ଭାରତର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାପତି ସୁଦୂର ମିଥୁନାର ଓ ଦାସେ ବା ସାମନ୍ତସିଂହାର ଉତ୍କଳର ଦକ୍ଷିଣାଂଶ ବାସିନ୍ଦା ବୋଲି ଜଣାଥିବା ସ୍ଥଳେ, ଏପରି ଆଦାନପ୍ରଦାନ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଯଦି ଦୈବବଶରୁ ସେପରି କିଛି ଘଟିଥାଏ ବା ଘଟିଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ, ତା'ହେଲେ ସେ ନିଗୃହ ବିଷୟରେ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଭାବେ ଉଚିତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କ ସ୍ୱରରେ ନ୍ୟସ୍ତକରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସୁବିଧାଜନକ ।

ବିଭିନ୍ନ ଦେଶୀୟ କବିମାନଙ୍କର ଭାବନାସ୍ରୋତର ଏକଦେଶୀୟତାର ଅନେକ୍ଷଣ ଜାତୀୟସାହିତ୍ୟର ସମୃଦ୍ଧି ଓ ସମ୍ୟକ୍‌ବୋଧରେ ସହାୟତା କରେ । ଭିନ୍ନ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁବାଦ କେବଳ ନୂତନ ଶିକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଏନାହିଁ, ପୁରାତନତ୍ୱ ଓ ନିଜତ୍ୱର ଭାବପ୍ରକାଶ ଓ ବିବୋଧନ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ନିତାନ୍ତ ଅଳ୍ପ ନୁହେଁ । ଦରର ରତ୍ନ ଯେତେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବାହାର ରତ୍ନ ସହିତ ଭୁଲନା ନ ହେଲେ, ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ପୁଣି ଘର୍ଯ୍ୟ ସହବାସ ପରି କୌଣସି ବିଷୟବିଶେଷର ଅଶ୍ରାନ୍ତ ଆଲୋଚନରେ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଓ ଗଣିମା ଆପାତତଃ କମି-ଯାଇଥାଏ । ବିପକ୍ଷତ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଜାତିଗତ ଦୋଷ ଭିନ୍ନ ଆଦର୍ଶର ସମ୍ମୁଖୀନ ଓ ସମବିବେଚ୍ୟ ନହେଲେ ତିରୋହତ ହୁଏନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ପ୍ରବାସ ଯେପରି ଉପକାଶ, ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ପରଦେଶୀ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ସମାନ ଉପଯୋଗୀ । ଆତ୍ମତୃପ୍ତ ଜୀବନ ସୁଖମୟ ହୋଇପାରେ, ନିର୍ବୁଦ୍ଧ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଗତିଶୀଳ ନୁହେଁ । ତାହା ଆବକ ଜଳାଶୟ ଭୁଲ୍, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଉଚ୍ଛେଦକାଶ । ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶକୁ ସୁନ୍ଦର, ସସ୍ପୃତ ଏବଂ ପୁଣ୍ୟତାଭିମୁଖୀ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଭିନ୍ନ ଆଦର୍ଶ ସହିତ ତାହାର ପରିମାଣ ଭୁଲନା ଓ ମିଶ୍ରଣ ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଏହି ଭାବରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭିନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟ ନିଜର ଅଙ୍ଗକୁ ବୈଦେଶିକ ବସନଭୂଷଣରେ ଅଳଂକୃତ କରିଥାଏ । ଇତିହାସ ପାଠକ ମାନ୍ଦିକେ ଅବଗତ ହବେ, କଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ବିକାଶ ବୈଦେଶିକ ଶ୍ରୀର୍ ଓ ଲଟିନ୍ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକରୁ; କିନ୍ତୁ ସେହି ବୈଦେଶିକ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ଅନୁବାଦ ହେଲେ, ପ୍ରଥମ ବକାଶର ବହୁତ ପରେ, ତ୍ରାଇଭେନ୍, ପୋପ୍ ପ୍ରଭୃତି କବିମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନତ ସମୟରେ ।

ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବେଶୀ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅଜ ବୈଦେଶିକ ପ୍ରତ୍ନମାନଙ୍କର ଅନୁବାଦ ଦ୍ଵାରା ପରିପୁଷ୍ଟ । କବିମାନଙ୍କର କଥା ଗୁଡ଼ିକଦେଲେ, ‘କାକା ଟମେର କୁଟୀର’ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ବାଦ୍ ଯାଇନାହିଁ । ଦୁଃଖର କଥା, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ଅନୁବାଦର ବଡ଼ ଅଭାବ । ସମୟରେ ଅସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସମସ୍ତ ଜାଗାସୁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପତନର କାରଣ ବୋଲି ଦେଶ ନାଦକମାନେ ଗାଇ ଚାଲନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟର ଅବନତି ନିମନ୍ତେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବେଶୀ ପରିମାଣରେ ଦାୟୀ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଆଶ୍ରୟ ଥିଲେ ଏବଂ ଆଦର୍ଶର ସ୍ଥିରତା ଥିଲେ, ସାଧାରଣ ଲୋକ ସମସ୍ତ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ିବାକୁ କଦାପି ପରାଙ୍ମୁଖ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଭଞ୍ଜୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ରାଧାନାଥୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଲୋକପ୍ରିୟତା ଭୁଲନା କଲେ ଏହା ବେଶ୍ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଆମର ସାହିତ୍ୟରଥୀମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ଜାଗାସୁଆଦର୍ଶକୁ ସଂସ୍କୃତ କବିତାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିନାହାନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାକୁ ବହୁଷାର କରି ତା’ର ସ୍ଥାନରେ ଏକ ଅଭିନବ ପ୍ରଥା ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ପାଇଅଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥେଚ୍ଛାରୁ ବଡ଼ କ୍ଷତିକାରକ । ଆନ୍ତେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି କ୍ଷତି ଭୋଗୁଁ ଅଛନ୍ତି ।

ସାହିତ୍ୟର ଏ ଦଶା ହେଲେ, ସମାଲୋଚନାର ଦଶା ମଧ୍ୟ ଆହୁରି ଶୋଚନୀୟ । ନିରପେକ୍ଷ ସମାଲୋଚନା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ । ଜନଗତ ଇଷ୍ଟୀ, ଆନ୍ଦୋଳନ, ସମାଲୋଚକଙ୍କର ସଙ୍ଗର୍ଷ ମତର ବୃଥା ଆସ୍ଥାନ ନାହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଲୋଚନା ନାମରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ । ତାହାର ଉଦାର ଦୃଷ୍ଟିରେ, ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ, କବିର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସାଫଳତା ସମାଲୋଚନା କରିବା ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ କଥା । ଏହି ସମସ୍ତ କାରଣରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀର ସାହିତ୍ୟ ପୁର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଅପବା ସନ୍ତୋଷଜନକ ରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇନାହିଁ । ସେହି ହେତୁରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଞ୍ଜୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ରାଧାନାଥୀୟ ସାହିତ୍ୟର ପକ୍ଷପାତୀୟ ମଧ୍ୟରେ ଦୋର ବିବାଦ । ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଏବଂ ବିଜୁଲିର ଆନ୍ଦୋଳନ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମଦାରଙ୍କର ଉକ୍ତ ବହୁଷାରଣର ଆଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସୂତରେ ଗ୍ରହଣ, ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଜାଗାସୁ ଆଦର୍ଶ ଅଭାବର ବିଷମୟ ଫଳ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କର ଅନୁବାଦ ଆରମ୍ଭ କଲି, ଭଗବାନ୍ ସହାୟ ହେଲେ ଭୁଲସୀ ଦାସ, ଚଣ୍ଡୀ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ଭିନ୍ନ ପ୍ରାଦେଶିକ ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କର ଅନୁବାଦ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ରଖିଛି ।

ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇପାରେ, ଚଣ୍ଡୀଦାସ ଓ ବିଦ୍ୟାପତି ବଙ୍ଗୀୟ କବି ଥିବା ସ୍ଥଳେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷିତ ମାତ୍ରକେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଯଥା କଥାସ୍ଥୁତ ଅଭିଜ୍ଞ ଥିବା ସ୍ଥଳେ, ସେମାନଙ୍କ ଅନୁବାଦ କରିବା ସମୟର ବୃଥା ବିକ୍ଷେପ ମାତ୍ର । ଏ ଅପରାଧ ବିରୋଧରେ ମୋର ଦୂରଟି କଥା କହିବାର ଅଛି । ପ୍ରଥମତଃ,

ବଞ୍ଚିଯିବ ବୋଲେ ମଧ୍ୟ, ପ୍ରାଚୀନ ଗୌଡ଼ୀୟ ଭାଷାରେ ଡାଙ୍କର କାବ୍ୟାବଳୀ ଲେଖି-
ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଆଧୁନିକ ବଞ୍ଚିଯିବ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ଗପର ଓ ଲଙ୍ଘନଶୃଙ୍ଖଳା ଇଂରାଜୀ
ଭାଷା ଓ ଭୈରବ ଏବଂ ହାଡ଼ିଙ୍କର ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ସେ ପ୍ରଭେଦ, ସେହି
ପ୍ରଭେଦ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭେଦ
ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟ ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ
ଲଗିପାରେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ରାଜାଦ୍ରାଘ ଠାକୁର ଓ ଦ୍ଵିଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ ରାୟଙ୍କର
ବଞ୍ଚିଯିବ ଭାଷା ପଢ଼ି ବିଦ୍ୟାପତି ଓ ଚଣ୍ଡୀ ଦାସଙ୍କର ବଞ୍ଚିଯିବ ପଢ଼ି ରୁଚିବା ଯଥେଷ୍ଟ
କଷ୍ଟକର । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁବାଦ ପ୍ରୟୋଗନ । ଦ୍ଵିତୀୟରେ—ସାହିତ୍ୟ
କେତେକଣ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କର ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟ ସମୁଦାୟ ଜାତିର ସମ୍ପତ୍ତି, ଶିକ୍ଷିତ ଅଶିକ୍ଷିତ
ସମସ୍ତଙ୍କର ଆମୋଦ ଏବଂ ବିନୋଦନ ନିମନ୍ତେ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି । ସୁତରାଂ କେତେକଣ
ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବଞ୍ଚିଯିବ ପଢ଼ି ରୁଚିପାରିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଅଶିକ୍ଷିତ
ଏବଂ ପୁରାଣବିଦ୍ୟା-ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବୈଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟର ଭଲ ମନ୍ଦ ଉପସ୍ଥାପିତ
କରି ଭୁଲନାର ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ । ସାହିତ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଓ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
ମଧ୍ୟ ପରମ ଉପକାଶ ।

ଏ ଅନୁବାଦରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାରେ ମୋର ଯୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉଜ୍ଜୀୟ ତଥା
ପୁରାତନ କବିମାନଙ୍କର ଅଶ୍ରୁଲତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଅପାଂ ଦୋଷ ସମ୍ଭାବନାର କିମ୍ଭବ
ଅପସାରଣ । ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନେ ସେ ଦାସ୍ତବିକ ଅଶ୍ରୁଲତା ଦୃଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି, ତା କହିବା
ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ତେବେ ସେମାନେ ସେ ଆଦ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ ସେହିପରି ଅପାଂ,
ତା' ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବଞ୍ଚାଏ କରେନାହିଁ । ଭଞ୍ଜ ବୈଦେଶିକ ଛଳାସରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ବର୍ଣ୍ଣନା
କରିବାକୁ ଯାଇ ଲେଖିଛନ୍ତି—

“ବାରୁଣୀ କୁଣ୍ଡେ ବୁଢ଼ାଇ ଭନକୁ ।
ବିନାଶିବା ଇଚ୍ଛୁ ସେହେ ଦନକୁ ॥
ବାଲ ଧରି ତାର ନେଇ ଆକର୍ଷି ।
ବାୟୁସରସ୍ଵ ଯିବା ତଥା ଦଶି
ବୋବ ଦେଲ ପକ୍ଷୀନାଦ ଛଲର
ବଦନେ କାଳ ପଡ଼ିଲ ଦଗର ॥”

ଏ ଉପମା ସେଲି ଓ ସେକ୍ସପିୟରଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଏବଂ ଏହିପରି ସମାନ
ଭାବଯୁକ୍ତ ପଦାବଳୀ ସେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖିଛୁ
ତାହାର ପ୍ରମାଣ ବିଷୟାନ୍ତରରେ ଦେଖୁଁ ! ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଭଞ୍ଜ ତାହାର
ଆନୁମୋଦନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲେଖିଛନ୍ତି—

“ବନ୍ଧୁ ଆସଇ ମନହୁଁ ବେରେ ।
ବଡ଼ ମେଘଖଣ୍ଡ କି ବାୟୁ ବେରେ ।”

କାଳିଦାସ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ରସବଂଶରେ ଠିକ୍ ଏହିପରି କଳ୍ପନା କରି ଲେଖିଛନ୍ତି—
‘କାଳିକେବ ନବିତା ବଳାକମା ।’

ସୁରୁଣୀ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସାହିତ୍ୟର ସେହି ଆବର୍ଜନା ସହିତ ଯେ ଏହିପରି ଅତ୍ୟୁଚ୍ଛଳ ରତ୍ନ ଲୁଚାଇଦିଅନ୍ତି ତାହା ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁକୁ ଆସେନାହିଁ, କାରଣ ବୈଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିବାରୁ, ସେହିପରି ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନାତ ତୋଳ ରହୁଅଛି । ତା’ପରେ ଅଶ୍ରୁମିତାର ଚକ୍ଷୁ ଓ ଶିଷ୍ଟତାର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ମତଭେଦ ରହୁଛି । ଘରେ ବସି ଆଖି ବୁଜି ନୈତିକତାର ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଏକ କଥା, ସୃଷ୍ଟି ବିଦେଶରେ ବୁଲି ଆଖି ମେଲାଇ ସମାଜର ଉପଯୋଗୀ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଅନ୍ୟପ୍ରକାର । ଆଜି ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯାହା ଅଶ୍ରୁମିତ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନ ହୁଏ, କାଲି ବୈଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟର ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଲେଖାରେ ସେହି ସେହି ବସ୍ତୁ ଦେଖିଲେ, ତା’ର ପ୍ରତି ଆଦର ହେବ । ଭଜି ସାହିତ୍ୟର ଅଶ୍ରୁମିତାକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ତାଙ୍କର ସୁଖପାଠ୍ୟ ଏବଂ ଉଚ୍ଚଧରଣର ଲେଖାଗୁଡ଼ିକୁ ଏକମିତ କରିବାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚେଷ୍ଟାର ପୁର୍ବରୁ ଏହି ବୈଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟମାନଙ୍କର ଅନୁଧ୍ୟାନ ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଗନୀୟ । ଯାହା ସର୍ବବାଦୀସମ୍ମତ ଏବଂ ସର୍ବସ୍ଥାନ ଆଦୃତ, ତାହା ନୈତିକତାର କଠୋର ପରୀକ୍ଷାରେ ଅଶ୍ରୁମିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ସେହି ହେତୁରୁ ପରମ ଉପଯୋଗୀ ପାଠ୍ୟ ।

ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ କଥା । ମୋର ଏହି ଚେଷ୍ଟାରେ ମୁଁ ଆକ୍ଷରିକ ଅନୁବାଦରେ ଅଭିଳାଷୀ ହୋଇନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ କେତେକ ବୈଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁବାଦ ହୋଇଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏକାବେଳକେ ମୂଳ ପ୍ରତି ପୁଣି ବର୍ଣ୍ଣାସ ଏବଂ ଆସ୍ଥାପନ ଆକ୍ଷରିକ ଅନୁବାଦ କରାଯାଇଥିବାରୁ ତାହାର ସମ୍ୟକ୍ ଆଦର ଓ ବୋଧନ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଅନୁବାଦରେ ମୂଳ କବିଙ୍କର ଶ୍ବବ ଠିକ୍ ରଖି, ତାଙ୍କର ସ୍ବର ଓ ତାଳ ପରିମାପରେ ସ୍ବଳାପ-ସ୍ବପାତ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରୟୋଗ ଅନୁବାଦକୁ ମୂଳସମ୍ପର୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ମୁଁ

ଏ ସ୍ଥାନରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଏହି ଆଦର୍ଶର ଅନୁସରଣ କରିଛୁ । ଶେଷରେ ମୁଁ ଏହି ଅନୁବାଦ ନିମନ୍ତେ ସର୍ବାଧିକ କାଳୀପ୍ରସନ୍ନ କାବ୍ୟ ବିଶାରଦଙ୍କର ସମ୍ମତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଟୀକାର ଯଥେଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର କରିଛୁ ।

ବିଦ୍ୟାପତି

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ପୂର୍ବରାଗ

(୧)

ମତେ ଦେଖି ଗଜରାମିନୀ କାମିନୀ
ଫେରି ହସିଗଲା ଗୁଲି,
ଲହରୀଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ କୁସୁମଶାୟକ୍ତ
କୁହୁକିନୀ ବରନାଶୀ ।

ଯୋଡ଼ି ଭୁଜୟୁଗ ମୋଡ଼ି ଆବରଣ
ମୁଖ, ତହୁଁ ମନୋହର,
ସୁଜିଲ କି କାମ ତମ୍ଭକ ଦାମରେ
ଶାରଦାୟ ଶଶଧର ।

ଅବରେ ଅଞ୍ଚଳେ ଭରସା ରଞ୍ଜିତେ
ଶୋଭେ ଅର୍ଦ୍ଧ ପଦ୍ମୋଧର,
ପବନତାଡ଼ିତ ଶାରଦା ଦଳ କି
ବ୍ୟକତ କଲ ମନ୍ଦର ।

ଚୁଟିବ ବିରହ ସୀମା ଶୀତଳବ
ପ୍ରାଣ ସୁଧା ଦରଶନେ,
ସଙ୍ଗୀତ ଦହଇ ହୃଦେ ବହ୍ନି ଯଥା
ପଦ ସାବନ ସୁରଣେ ।

ଉଣେ ବିଦ୍ୟାପତି ଶୁଣ ଗୋ ଧ୍ରୁବତ
ହୁଏ ନାହିଁ ତରୁ ସ୍ଥିର,
ସେ ରମଣୀମଣି ସଙ୍ଗୁଣ ଖଣି
ହୋଇବ କି ସତେ ମୋର ।

(୨)

ଆଜ ଦେଖିଲିରେ ଅପରୂପ ରମାବର
କଳକଳିତା ଆଶ୍ରୟେ ଉଦ୍‌ଭବ କ,
ନିଷ୍କଳଙ୍କ ନିଶାନର (ପଦ)

ନୟନ ନଳିନୀ ଅଙ୍ଗନେ ରଞ୍ଜିତ
ଭବ ଚରଣ ବିଳାସେ,
ଚଳିତ ଚକୋଇ ଧୁର ବନ୍ଧା କବା
କେବଳ କଳ୍ପଲ ପାଶେ । ୧ ।

ଗିରିବର ଗୁରୁ ପସ୍ତୋଧର ସ୍ତୁଷ୍ଟ
ଗ୍ରୀବା ଗଜ-ମୋତି ହାର,
କମ୍ପ ଉଦ୍‌ଧି କାମ ହେମ ଶମ୍ଭୁପରି
(ସତେ) ତାଳେ ସୁରଧୁଳ ଧାର । ୨ ।

ପ୍ରସ୍ତାବ କୂଳେ ସେ ଯାଗଣତ ରଚେ
ସେ ଲଭଇ ବହୁସୁଖୀ,
ବିଦ୍ୟାପତି କହେ ଗୋକୁଳ ନାୟକ
ଗୋପୀଜନ ଅନୁରାଗୀ । ୩ ।

□

ସହକାର
ନୟ ଗୁରୁ, ୧ମ ସଙ୍ଖ୍ୟା
ପୌଷ—୧୩୩୧
ପୃଷ୍ଠା—୨୮୭

ସହକାର
ନୟ ଗୁରୁ, ୧ମ ସଙ୍ଖ୍ୟା
ମାଘ—୧୩୩୧
ପୃଷ୍ଠା—୨୯୦ ରୁ ୨୯୩

ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ସଂସ୍କାର

ଏବେ କେତେଦିନ ହେଲା ସହକାରରେ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରର ସଂସ୍କାର ଲାଗି ଖୁବ୍ କଥାବାତୀ ଚାଲିଛି । ମୋର ମନେଅଛି, ଆଗେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହିପରି କେତେ ବାଦାନ୍ତବାଦ ଚାଲିଥିଲା । ‘ପଣ୍ଡିତ ନାଳକଣ୍ଠ’ ଇତ୍ୟାଦି ତାଙ୍କ ସତ୍ୟବାଦୀରେ ଏହିପରି କେତେକ ଲିପି-ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ, ଆଉ ସେଥିଲାଗି ଖୁବ୍ ଗାଳିଗୁଳିକ ବି ଶୁଣିଥିଲେ ସେତେବେଳେ । ଏସବୁ କଥା ମନେପଡ଼ିଗଲା । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ସତରେ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକୁ ଯଦି ଆଉଁଶ ସଦୃଶ ଓ ସରଳ କରାଯାଏ, ତା’ ହେଲେ ପାଠପଢ଼ାଳି ପିଲାମାନଙ୍କର ବେଶ୍ ସୁବିଧା ହେବ । ପିଲା ଥିଲେ ସେତେବେଳେ, ମନର କଥାଟା ମନରେ ହିଁ ରହୁଥିଲା । ଏବେ ସୁଖି ବୁଢ଼ା ଦିନକୁ ସେହି କଥା ଶୁଣୁଛି । ଶୁଣି ଭାବୁଛି କଥାଟା ବୋଧହୁଏ ନଷ୍ଟ ସତ । ନହେଲେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଏହିଟା ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠନ୍ତା କାହିଁକି ? ତେବେ ଏ କୋଡ଼ିଏ ଡିଗ୍ରୀ ବର୍ଷ ଭିତରେ ମୁଁ ଅନେକ ଆଗେଇଛି କି ନା ! ସେତେବେଳେ ଥିଲି ପାଠପଢ଼ାଳୀ ପିଲା । କେବଳ ମୋ ପଢ଼ାର ସୁବିଧାଟା ହିଁ ମତେ ଦିଶୁଥିଲା । ଏବେ ଆଉ ଅନେକ କଥା ଦିଶୁଛି । ସେଥିଭିତରୁ ମୋର ସେଇ ଅଗକାର କଥାଟା—ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଟା ଯେବେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅନୁସାରେ ଲେଖାଯାଆନ୍ତା, ତା’ହେଲେ ଅନେକ ଯୁକ୍ତିକ୍ଷରର ବ୍ୟବହାର ଓଡ଼ିଆରେ ଦରକାର ପଡ଼ିନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଯାହା ଲେଖୁଛୁ, ଆଲିକାଲି ସେ ଖାଲି ଅନୁସ୍ଥାନର ବିସର୍ଗ ବିବର୍ଜିତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା । ସେହିହେତୁରୁ ଯୁକ୍ତିକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ବେଶୀ ଦରକାର ହୋଇପଡ଼ିଛି ଆମର । ନ ହେଲେ ସାଧାରଣ କଥାରେ ଯେଉଁଠି ଯୁକ୍ତି ଅକ୍ଷର ଦରକାର, ସେ ସବୁ ଖାଲି ‘ (ଅନୁସ୍ଥାନ) ଯୋଗରେ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଆଉ କେତେକ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅନୁସାରେ ଲେଖିଲେ ଦରକାର ପଡ଼ିନ୍ତା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ବରଷା, ଟ୍ୟାକୁ ବସଣା ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏସବୁ କଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ, କେତେଟା ଯୁକ୍ତିକ୍ଷର ରହୁଥିବ ଭାଷାରେ । ଦ୍ଵିତୀୟ କଥା ଯେ, ଏପରି କରିବା ଦ୍ଵାରା ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟା କମିଯିବନି । ଆଗ ଆଗ ଲେଖାମାନଙ୍କରେ ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟା କମାଇବାକୁ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଆସିଛି, ସେ ସବୁକୁ ବିଚାର କରିବାର କଥା ଓ ସେଥିଲାଗି ପ୍ରସ୍ତାବମାନଙ୍କୁ ଦେଶ ପକ୍ଷରୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ଉଚିତ ।

ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବର ବିଚାରକୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ସମର୍ଥନ କରିବା ଆଗରୁ ମୋର ପଦେଅଧେ କହିବାକୁ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ସଂସ୍କୃତ ଲିପିର ଚିତ୍ର ମାତ୍ର ।

ମାରଧୀ, ଗୌଡ଼ୀୟ ଇତ୍ୟାଦି ଲିପିମାନଙ୍କ ପରି ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ ଅନୁକରଣରେ ହୋଇଛି । ଅତଏବ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରର ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଯିବା ଅର୍ଥ, ହିନ୍ଦୀ ଓ ବଙ୍ଗଳା ଅକ୍ଷରର ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କାର କରିବାର କଥା । ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ଲିପି ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦେବନାଗରୀ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଓ ଇଞ୍ଜୁ ଏହି ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ଇଞ୍ଜୁଭୋଷ ଓ ଆମେରିକାରେ ରୋମାନ୍ ଅକ୍ଷର ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଚିନାରେ କନଫୁସିଆନ ଅକ୍ଷର ପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରଚଳନ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ସମସ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀମାନଙ୍କରେ କନଫୁସିଆନ ପ୍ରଣାଳୀର ଲେଖା ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଜଟିଳ । ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ । ଯେତେ ଶବ୍ଦ, ସେତେ ଅକ୍ଷର । ଏ ପ୍ରଣାଳୀର ବିଶ୍ୱରାଜ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ବିଶ୍ୱରର ବାହାରେ । ଇଂରାଜରେ ଭାଷା ଅକ୍ଷର ମାତ୍ର ୨୬ଟି । ଗ୍ରେଟ ବଡ଼ ଯୋଗ କଲେ ଅବଶ୍ୟ ବେଶୀ ହେବ । ମାତ୍ର ଗ୍ରେଟ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ଅନେକସ୍ଥଳରେ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର । ତେବେ ସବୁ ମିଶାଇଲେ ୩୭ଟି ଅକ୍ଷର ସେଥିରେ । ଇଞ୍ଜୁରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣବିଶେଷରେ ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟା ୨୭ । ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟା ମାତ୍ର ୧୫ଟି । ଦ୍ରାବିଡ଼ୀୟ ଭାଷାରେ ଆମର ଭଳି ଅ, ଆ, କ, ଖ ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଣ୍ଣବହୁଳ ଲିପି ପ୍ରଣାଳୀ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାଂକେତିକ ମାତ୍ରା ଭଳି ପ୍ରାୟ ୩୦ଟି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱର କରିବାର କଥା, ଧିୁ ଶବ୍ଦ ପ୍ରକାଶ ଲିପି ଆମକୁ ପ୍ରାୟ ୭୦ଟି ପୃଥକ ଅକ୍ଷର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଦରକାର ପଡ଼ୁଛି, ସେଠି ଏ ଭାଷା ସବୁ ଏତେ କମ ଅକ୍ଷରରେ ଶବ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି କିପରି ? ଏମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦବିନ୍ୟାସ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ବିଶ୍ୱର କରିବାକୁ ଗଲେ ଏଇ କେତୋଟି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ପଡ଼େ ।

୧ । ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ଖ, ଘ, ଙ ପ୍ରଭୃତି କର୍କଶ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଭିନ୍ନ ଅକ୍ଷର ନାହିଁ । ଦୁଇ କୋମଳ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶବ୍ଦରଥ ଯୋଗରେ ସେ ଭାଷାରେ ସେସବୁ କର୍କଶ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯେପରି $K H = ଖ, G H = ଘ, ଇତ୍ୟାଦି$ ।

୨ । ଆମର ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକର ରୂପ ପୃଥକ୍ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଧିୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୟୋତକ ପୃଥକ୍ ଅକ୍ଷର ନାହିଁ । ଆଗପରି କେତେକ ଅକ୍ଷରର ସଂଯୋଗରେ ଧିୁକ୍ତ ଶବ୍ଦର ଲିପିବଦ୍ଧ କରାଯାଏ । ଯେପରି ସ୍ୱ = Scha, ସ୍ମ = Sma ଇତ୍ୟାଦି ।

୩ । ଇଞ୍ଜୁ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ୀୟ ଭାଷାରେ କେତୋଟି ମୂଳଅକ୍ଷର ସହଜ କେବଳ ନୁହଁ ବା ବିନ୍ଦୁ ଓ ସଙ୍କେତ ଯୋଗରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶବ୍ଦବାଚକ ଶବ୍ଦ ତିଆରି କରାଯାଏ । ଯେପରି ଇଞ୍ଜୁରେ $\sim, \cdot, \cdot, \cdot$ [ବେ, ପେ, ତେ, ସେ] ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ । ଏଠାରେ ମୂଳ ଅକ୍ଷର — ରୁ ଗୁଣୋଟି ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ଅକ୍ଷର କେବଳ ବିନ୍ଦୁର ପ୍ରୟୋଗ ସାହାଯ୍ୟରେ କରାଯାଉଛି ।

ଏହି ସବୁ କାରଣରୁ ଏସବୁ ଭାଷାର ଲିପି ଏପରି ସଞ୍ଜିତ ଓ ସହଜ । ଦେବ-ନାଗର ଲିପି ପ୍ରଣାଳୀକୁ ସଞ୍ଜିତ ଓ ସହଜ କରିବାକୁ ଗଲେ ଏହିପରି କୌଣସି ଏକ ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚିତ୍ରର କରିବା ଉଚିତ । ଏ ପ୍ରଥମ କଥା ।

ଦ୍ଵିତୀୟ କଥା ହେଉଛି, କଥିତ ଭାଷା ଓ ଲିଖିତ ଭାଷା ଭିତରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ସ୍ଥାପନ । କହୁବା ଭାଷାରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଓ ହ୍ରସ୍ଵ ସ୍ଵରର ଯେପରି କୌଣସି ବିଭେଦ ରହେନି, ସେହିପରି ବର୍ଣ୍ଣ ‘ବ’ ଓ ଅନ୍ୟଥା ‘ବ’ ଓ ତିନି ‘ଶ’ ର ମଧ୍ୟ ବିଭେଦ ରହେନି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଲିଖିତ ଭାଷାରେ ସେସବୁ ରଖିବାର କିଛି ଦରକାର ଅଛି କି ? ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଲିଖିତ ଶବ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣମାଳା କଥିତ ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣ ସହଜ ମେଳ ଖାଏନି । ସେହି ହେତୁରୁ ସେ ଭାଷାର ସମ୍ପୃକ୍ତ ଲିପି ଲିଖିତ ଭାଷାର ବର୍ଣ୍ଣ ବାହୁଲ୍ୟକୁ ଉଠାଇ-ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ଯେପରି Psychology, Debt, Floor ଇତ୍ୟାଦି । ସଂସ୍କାରକମାନେ କହନ୍ତି, ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ନୀରବ ଅକ୍ଷର P ଓ B ଏବଂ ତୃତୀୟ ଅକ୍ଷରର ଦୁଇ ‘O’ ର କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ । ଅତିଏବ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଉଠାଇଦେବା ଦରକାର । ସେହି ଅନୁସାରେ ଆମେରିକାର କେତେକ ଲେଖକ ଓ ପ୍ରକାଶକ ଏସବୁ ଉଠାଇଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ, ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଏହା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିନି ଓ ଏପରି ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାଷା ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରୁନି । ତାର କାରଣ କଥିତ ଭାଷା ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ଲିଖିତ ଭାଷା ସାହୁକାର ବିଶିଷ୍ଟ ଅଟେ । ଭାଷାର ବି ବୁଦ୍ଧି ଲିପି ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ମୂଳଧାରୁଗତ ଉତ୍ପତ୍ତି ଜାଣିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । କାରଣ ସେ ଜଣାନଥିଲେ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ନୂଆ ନୂଆ ଶବ୍ଦର ତିଆରି ସମ୍ଭବ ହୁଏନି । ମୂଳ ଧାରୁଗତ ଉତ୍ପତ୍ତିର ଚିହ୍ନକୁ ବଜାଏ ରଖିବାକୁ ଗଲେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପ ବଜାଏ ରଖିବା ଉଚିତ ।

ଆମ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ହ୍ରସ୍ଵ ଧାର୍ଯ୍ୟସ୍ଵର କଥିତ ଭାଷାରେ ପ୍ରାୟତଃ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଓ କଥିତ ଭାଷାରେ ତିନି ‘ଶ’ କାରର କୌଣସି ବ୍ୟବହାର ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧୀତ ଭାଷାରେ ସେସବୁ ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । ଧରନ୍ତୁ ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ଶୁର ଓ ସୁରୀ । ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦର କଥିତ ଭାଷାରେ ଉଚ୍ଚାରଣେତ ପ୍ରଭେଦ କିଛି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ଅର୍ଥର ଶବ୍ଦ ଓ ଉତ୍ପତ୍ତି ବରାବର ଭିନ୍ନ । ଲିଖିତ ଭାଷାରେ ଏସବୁ ବିଭେଦ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ହେବ । ମାତ୍ର ତା ଲିପି ତିନୋଟି ଅକ୍ଷର ରଖିବାର କିଛିମାତ୍ର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ‘ସ’ ରଖି ତା ଉପରେ ‘।’ ‘॥’ ବା ତଳେ ‘,’, ‘.’ ଏହିପରି କିଛି ସଙ୍କେତ ଦେଇ ଅଧୀତ ଭାଷାରେ ସେହି ‘ସ’ ର ବିଶେଷ ସୂଚନା କରିଦେଲେ ହେବ । ହ୍ରସ୍ଵ ଓ ଧାର୍ଯ୍ୟର ଭେଦ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କରାଯାଇ ପାରେ ।

ଆମର ଲିପିମାଳାରେ ମୂଳ ଅକ୍ଷର ସ୍ଵର ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ମିଶି ୪୯ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ୧୭ଟି । ଏହି ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଋ ଋ ଌ ଌ ଏ ଲିପିଗୁଡ଼ିକର ବିଶେଷ

ପ୍ରସ୍ତୋତ ନାହିଁ । ସେହପରି ମଧ୍ୟ ‘ଃ’ ପ୍ରସ୍ତୋତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନାହିଁ । ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟି ଅକ୍ଷରକୁ ବାଦ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଅବଶ୍ୟକ କି ବାଦ ଦେବାରେ ଟିକିଏ କଷ୍ଟ ଅଛି । କାରଣ ଧରନ୍ତି, ରୁନି ଓ ରୁନି । ଦୁଇଟି ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦ ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥବୋଧକ । ମୁଁ ମନେ-କରେ, ରୁ ଉପରେ ବା ତଳେ ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ଦେଇ ଗୁ ଶବ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ଏ ପାଞ୍ଚୋଟି ଅକ୍ଷର ଗଲେ ବାକି ୧୯ଟି ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ରହିଲା । ସେଥିରୁ ଅ, ଇ, ଉ, ଏ, ଓ ଏଇ ପାଞ୍ଚୋଟି ମୂଳ । ଆ କେବଳ ‘।’ ଏଇ ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ସନ୍ତାନରେ ଓ, ଇ, ଉ, ଏ, ଓ, ଓ, ଓ ଅନ୍ୟ ଗୁଣ୍ଠେଟି ଅକ୍ଷର ଦେହରେ ବିନ୍ଦୁ ବା ଅନ୍ୟ ସେହପରି ସଙ୍କେତ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇପାରେ । ସେପରି ଇ=ଇଁ, ଉ=ଉଁ ଇତ୍ୟାଦି । ତାହେଲେ ମୋଟ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ହବ ୫. ଅନୁସ୍ଵାର ଓ ବିନ୍ଦୁ ବା ଅନ୍ୟ ସାଙ୍କେତିକ ଗୋଟାଏ, ଏପରି ସଙ୍କମୋଟ ୭ ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ୩୩ଟି ମଧ୍ୟରୁ ଡ, ଡ଼ ଓ ଅନ୍ତସ୍ଥ ‘ବ’, ଏ ତିନୋଟି ଅକ୍ଷରକୁ ସାଦୃଶ୍ୟ କାଟି ଦିଆଯାଇପାରେ । ବାକି ସେ ୩୦ଟି ଅକ୍ଷର ରହିଲା, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ୧୯ଟି କୋମଳ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶବ୍ଦ, ଯଥା—ଖ, ଘ, ଙ, ଛ, ଝ ଇତ୍ୟାଦି । ଏମାନଙ୍କୁ ଇଂରାଜୀ ମାତ୍ରରେ କ + ହ = ଖ, ଗ + ହ = ଘ ଏହପରି ଭାବରେ ବିଶ୍ୱର କଲେ, ତାଙ୍କର ସମ୍ପୃକ୍ତ କୋମଳ ଅକ୍ଷର ସହଜ ‘ହ’ ଚିହ୍ନ ଦେଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଥାଯଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଯିବେ । ସେପରି ଙ = କ, ଘ = ଗ, ଛ = ଘ ଇତ୍ୟାଦି । ଏପରି କଲେ ୧୧ ଅକ୍ଷର ବାଦଦେବାକୁ ଆମେ ମାତ୍ର ‘୧’ ଚିହ୍ନଟିର ନୂଆ ପ୍ରସ୍ତୋତ କରୁଥାଉଁ । ତାହେଲେ ସମୁଦାୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ୧୧ । ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ୭ = ଏପରି ୨୭ଟି ଅକ୍ଷର ମାତ୍ର । ସ୍ୱା ସହଜ ‘ସ୍’ ଛୋଟକଲେ ୨୮ଟି ମାତ୍ର ହେବ ।

ଏ ପରେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର । ଆମର ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ସେମାସ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ କୌଣସି ବାଧା ହବନ ବୋଲି ମୋର ମତ । ସେପରି—

ବଲ୍‌କଲ = ବଲ୍‌କ, ସୁଲ୍‌ = ସୁଲ୍‌ଲ, ସ୍ଥଲ = ସ୍ଥଲ, ବିଦ୍ୟା = ବିଦ୍‌ଦ୍ୟା, ଶବ୍ଦ = ଶବ୍‌ଦ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବାକି ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କ କଥା । ସବୁ ଭାଷାରେ ସଂଖ୍ୟାମାନ ଭିନ୍ନ ରହନ୍ତି । ଆମର ଭିନ୍ନ ହେଲେ କିଛି କ୍ଷତି ନାହିଁ ।

କେବଳ ଅଣ ଇତ୍ୟାଦି ସୂଚକ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ବାଦଦେଲେ କିଛି କ୍ଷତି ନାହିଁ । ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଟ୫/- ୫ ଲେଖୁଁ । ତାକୁ ଟ ୫-୫-୫ କରି ଲେଖିଲେ କ’ଣ କ୍ଷତି ହବ ? ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଏହପରି ତ ଲେଖାଯାଉଛି । ‘ଟ’ ଚିହ୍ନ ବା ‘ସେ’ ଚିହ୍ନ ରହିଲେ ବାକି ସବୁ ଜଣାପଡ଼ିବ, ଅଣାର ସାଂଜେତିକ ନ ରହିଲେ ବି ।

ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଆଜିକାଲି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଯେ ସୁଆଳ ସାଜିଛି, ତାହା କେତେକ ସମାଲୋଚକଙ୍କ ଆଖିକ ବଡ଼ ଭଲ ମନଉଛି, କେତେକଙ୍କର ଆଖିକ ବକୃତ ଓ ଅସୁନ୍ଦର ଜଣାପଡ଼ୁଛି । କୌଣସି ସମାଲୋଚକ ଦଳର ଭୁଲ ବୋଲି ମୁଁ କହୁନାହିଁ, କାରଣ ଯେଉଁମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଆଧୁନିକ ଧ୍ବନି ସଙ୍ଗୀତାର ଚକ୍ଷୁବନ୍ଧନ ମନ୍ଦିରେ ବଶୀଭୂତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତା' ନ ହେଉଥିଲେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କାଠ ପଥର-ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବୋଲି କହନ୍ତି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ସାର ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ି ଏବଂ ତାହାର ଭାବ କୁହେଲିରେ ପଡ଼ିବ ସେମାନେ ଯଦି ତାତ୍ପର୍ୟ ଭୁଲି ଆମ ଦେଶର କଥାବୁଦା ମୂଳ ବଣମଣ୍ଡିକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି, ତାହେଲେ ସେମାନେ ହେଲେ ହେବେ ଶୁଷ୍କପ୍ରାଣ ନୀରବ ଜୀବନ ତପସ୍ବୀ--ନହେଲେ ବନ୍ଧୁବରେଣୀର ଆତପଲ୍ଲବ ଟାଙ୍ଗର ମରୁଭୂମି । ଯେଉଁମାନେ ଏହାକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେ ପ୍ରକୃତ ଜାତୀୟତା ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ଜାତିଗତ ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ ଭାବାନୁପ୍ରାଣତା ଦ୍ବାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଚ୍ୟଭାବର ସମିଶ୍ରଣ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ପଥରେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ବୟୋକମାୟ । ଇଂରେଜୀ କବି କପଳିଂ ଅରେ କହୁଥିଲେ, ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚରଦନ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଶ୍ଚାତ୍ୟ ହୋଇ ରହୁବ, ଏ ଦୁହିଁଙ୍କର ମିଳନ ଅସମ୍ଭବ । ଆନୁମାନଙ୍କ ଦେଶର ଅନେକ ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ ନେତା ଓ ଭାବୁକ ମଧ୍ୟ ଏହି କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଫର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ପ୍ରକୃତରେ ଆମ୍ଭେମାନେ କାଳକ୍ରମେ ଯେ ସାହେବ ପାଲଟିଯିବୁଁ, ଏକଥା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପୃଥିବୀର ଇତିହାସ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିବୁଁ ଯେ ନିଜାନ୍ତ ଅସଙ୍ଗୀ, ଅପରିପକ୍ବ ଜାତି ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତି ଦ୍ବିଗାୟ ବିଜେତୃ ଜାତିର ସପର୍ବରେ ଆସି ନିଜର ଜାତିକୁ ହରାଇନାହିଁ । ମୁସ୍ଲିମ୍ବର ଟିଉଟୋନିକ୍ ଓ ଗଲ୍ଫ୍, କେଲ୍ଟିକ୍ ଓ ଟିଉଟୋନିକ୍, ସ୍ଲାଭ ଟିଉଟୋନିକ୍ ଓ ଗଲ୍ଫ୍ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସଂଘର୍ଷ ଓ ସଂଘର୍ଷ ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ବହୁ ପରମାଣରେ ହୋଇଛାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ନିଜର ଜାତିକୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଜାୟ ରଖିପାରିଛନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷର ଗ୍ରନ୍ଥ ଉପରେ ଭୂମି, ଆଫଗାନ, ପର୍ସିୟାନ, ମୋଗଲ, ତତ, ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ, ଫ୍ରେଞ୍ଚି, ଇଂରେଜ, କେତେ ଜାତି କେତେ ଶତ ବର୍ଷ ଧରି କେତେ ପ୍ରକାର ହୁନ୍ଦର ଲଗାଇ ଦେଇଯାଇ-ଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ଏ ଭାରତବର୍ଷ, ଭାରତ ବର୍ଷ ହିଁ ରହିଛି ।

ଆମର ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁଦ୍ଧି, ସୁନ୍ଦର ଓଡ଼ିଶା ଶରୀଦେବୀଙ୍କ ପରି କେତେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ସେବା ଯେ ନକରିବ, ମରାଧରାଜ ଅଶୋକଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦକ୍ଷିଣକୁ ପୁଲେମି ବଣ, ଉତ୍ତରକୁ ବଙ୍ଗଳା ନଦୀର ସୁଲେମାନମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ, ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରୁ

ପ୍ରବଳ ପରାଜାନ୍ତ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଏବଂ ପରଶେଷରେ ପଶ୍ଚିମରୁ ଶିବାଜୀଙ୍କର ଅସୋପ୍ୟ ଦାୟାଦ ମରହଟ୍ଟା ରାଜା । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର କାଗାୟତା ଓ ଧର୍ମ, ତା'ଉପରେ ଛାପି ଦେଇ ଯିବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଚେଷ୍ଟାର ସୂଚି କରିନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ଏ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଜଗନ୍ନାଥଦେବଙ୍କ ଚଣ୍ଡାଳତ୍ବର ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଓ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ସବୁ ଚିନ୍ତାର, ଝଙ୍କାର, ନାଚଟେକା ମୁହଁଛୁହୁଡ଼ା ପରେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ତାର ପଖାଳ ମୁଠିକ, ତାର ବୈଦେଶ୍ୟ ବଳାସ ଓ ବିଦଗ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଶଶିମାନ ଗୁଡ଼ିପାରିନାହାନ୍ତି । ଅତଏବ, ଯେଉଁ ଲେଖକମାନେ ସେଲି, କଟସ୍, ବାଇରନ୍ ବା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ଲେଖାରେ ଶ୍ବାନୁପ୍ରାଣିତ, ସେମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶକୁ ଉପାଲଦେବାପାଇଁ ଅସ୍ଥାସ୍ଥବକ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କପାଳ ନିଶ୍ଚୟ ଡାଟିଛି । କାରଣ ସେମାନେ ନିରାଶ ହେବେ । ସେହିମାନେ କାଗାୟ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଅନୁଧାବନ କରି ଟୋକାଙ୍କ ଦାଉ, ହାଉରେ ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ । କାରଣ ସେମାନେ ତଷ୍ଟୁ କୁଟୁଛନ୍ତି । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ବାସ, ଗଛପତ୍ରପରି ଆମ୍ଭେମାନେ କାଗାୟତା ପୋଷାକ-ଭାବ ଅମଳାନ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରୁ ଗ୍ରହଣକରି, ତାହାର କାଗାୟତା ପୋଷକଭାବ ଯବକ୍ଷାରରାଜଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବୁଁ । ସେଦିନ ମୋର ଜଣେ ବଣିଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟିକ ବନ୍ଧୁ, ସେ ଜଣେ ଅସ୍ତରାମୀ ସାହିତ୍ୟିକ, କହିଥିଲେ ସେ ରକମ ଲେଖା ଇଂରେଜ ଜାତିର ବଣିଷ୍ଠ ଅବଗୁଣ୍ଡନର ଫଳ । ମୁଁ ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ହୋଇ-ପାରି ନ ଥିଲି । ଏହି ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣରୁ ଦେଖାପଡ଼ିବ ଯେ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କୁହା, ଅଗରଲ ଲେଖକମାନେ ମଧ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁକରଣରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କାଗାୟତା ପରିସର ଅନୁଭବ କରିପାରିଲେଣି । ଏହା ହେଉଛି ସାହିତ୍ୟ ଅନୁଶୀଳନରେ ପ୍ରଧାନ କଥା । ନୂତନ ଭାବରେ ପ୍ରେରଣା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାହିତ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାରିପାର୍ଶ୍ବିକ ସାହିତ୍ୟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ସେହିହେତୁରୁ ଫସ୍ତୁତରେ ଅଛି— ‘ବିନାଶ୍ରୟେ ନ ବର୍ତ୍ତିନ୍ତେ କବିତା, ବନିତା, ଲତା ।’ ଏ ସ୍ଥାନରେ ଆଶ୍ରୟ ସାଧାରଣ ଯେପରି ଅର୍ଥ କରନ୍ତି ଧନ ଆଶ୍ରୟ ନୁହେଁ, ଭାବର ଆଶ୍ରୟ । ନୂଆ ନୂଆ ଉପାଦେୟ ଭାବ ନିମନ୍ତେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଓ ପାରିପାର୍ଶ୍ବିକ ସାହିତ୍ୟ ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କାଗାୟତା ଉପଯୋଗୀ କପରି ଓ କେଉଁ କେଉଁ ଭାବ ଆହରଣ କରିବା ଦରକାର, ତାହାର ବିବେଚନା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପ୍ରଗାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ରୂପ, ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ବିକାଶ ଆଲୋଚନା କରିବା ଉଚିତ । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ଏହାହିଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ସାହିତ୍ୟ କାଗାୟତାବର ବିକାଶ ମାତ୍ର । ଦେଶରେ ଯେ ଭାବ ଓ ଅନୁଭୂତିର ଗୁଣ୍ଡା ଖେଳିଯାଏ, ସେହି ଗୁଣ୍ଡା ଭାବୁକର ଦୃଢ଼ତା ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ତାହାର ଲେଖାରେ ଅଙ୍କିତ ହୁଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଦେଶର ଅଭାବ ଓ ଅସୁବିଧା ଦେଶପ୍ରାଣ ଭାବୁକର

ମନରେ ସେ ଭବର ସୃଷ୍ଟି କରେ, ତାହା ସାହୁତ୍ୟ ଆକାରରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୁଏ । କୃଷୀସ୍ୱରେ ଦେଶର ବର୍ଣ୍ଣିତ ପ୍ରାକୃତିକ ଅବରଣ ଏବଂ ଲେଖକର ଅବଗୁଣନ ତା'ର ସାହୁତ୍ୟ ଚଳାପଲ୍ଲୀ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଏ ତିନୋଟି ଭବର ଉଦାହରଣ ଏ ସ୍ଥଳରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଦେବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ପ୍ରଥମର ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର 'ଗଲିରୁ ଟାଉଲ୍‌ସ' । ଦ୍ୱିତୀୟ ଭବର ଉଦାହରଣ ତିନେନସନ୍‌ଙ୍କ 'ପିକ୍‌ଉଇକ' ପେପରସ୍‌ରେ ଅଥବା ଟେକ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କର ପ୍ରିନ୍‌ସେପ୍‌ରେ ଏବଂ କୃଷୀସ୍ୱ ଭବର ଉଦାହରଣ ଓଷାର୍‌ସ୍‌ପର୍ଥକ 'ଲୁସି' ଗୀତଗୁଚକରେ, ଏହା ବାଦ ଇଂରାଜୀ ସାହୁତ୍ୟର ସତ୍ୟେକ ଲେଖାରେ ଏହି ତିନୋଟି ଭବର ଗୁଣା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଧିକେ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବ । ଏହିପରି ତିନୋଟି ଭାବର ଗୁଣା ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ସାହୁତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ମିଳିବ । କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶର ଏହି ତିନୋଟି ଭାବ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ତିନୋଟି ଭାବଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ । ଅତଏବ, ଉଭୟତଃ ଏହି ତିନୋଟି ଭାବର ରୂପ ଓ ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା କରିବା ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅବଶ୍ୟ କରଣୀୟ ।

ସତ୍ୟତା, ଅତଏବ, ସାହୁତ୍ୟ ଆରମ୍ଭଠାରୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଭାବର ଲଳାମାନ ଆତ୍ମେମାନେ ବରାବର ଦେଖିବାକୁ ପାରି । ସେ ହେଉଛି, ରାଜଶତ୍ରୁ ବିରୋଧରେ ପ୍ରକାଶିତର ଅବିଚ୍ଛେଦ ଆନ୍ଦୋଳନ । ଇଂରେଜ ଇତିହାସରେ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟତାର ଗଳ ଉଚ୍ଛାଳିସ୍ୱର୍ ପ୍ରଥମଙ୍କ ବିଲତ ବିଜୟୀଠାରୁ । ସେହି ସମୟଠାରୁ ଜନଙ୍କ ବିଜୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସାମନ୍ତ ରାଜମତି ଚଳିଆସୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜନଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ସୃଷ୍ଟି ସାମନ୍ତ ମଣ୍ଡଳୀର, ଦାବି ଦରଖାସ୍ତ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଅବସ୍ଥାର ସୃଷ୍ଟି କଲା । ତା'ପରେ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଘଟଣାବଳୀ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦ୍ୱିତୀୟଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ଓମୁଏଲ୍‌ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ରାଜଶତ୍ରୁ ବିରୋଧରେ ଚଣ୍ଡାୟମାନ ହେବ, ହୁଇର୍ ଓ ଟୋର ଦଳର ଆବିର୍ଭାବ, ରାସ୍‌ଟୋନ୍ ଓ ପିଟ୍‌ଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ମାନ୍ଦିର ବିଶେଷ ସମ୍ଭାର ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଧୂନରେ ଶ୍ରମିକ ଦଳର ପ୍ରଭାବ, ଏହିପରି ଶତଶତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖକମାନଙ୍କର ରାଜମତି ଓ ସମାଜମତିରେ ଜନ ଉଦ୍‌ଘୋଷର ବଢ଼ିଯାଇଛି । ସେହିପରି ଫରାସୀ ଇତିହାସରେ ନାନାପ୍ରକାର ରାଜନୈତିକ ମାନ୍ଦି ଓ ଅମାନ୍ଦି ପରେ ଫରାସୀ ବିଦ୍ରୋହର ନରକ ଅନ୍ଧକାର । ତା'ପରେ ବୋନାପାର୍ଟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଫରାସୀ ଜାତିର ଗୌରବ । ଶେଷରେ ନେପୋଲିଅନ୍‌ଙ୍କର ପତନ । ବ୍ରିଟିନ୍ ବଂଶର ସୁନରୁଦ୍ଧିଆନ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିପ୍ଳବ, ନେପୋଲିୟନ ବଂଶର ସୁନରୁଦ୍ଧିଦୟ ଏବଂ ଶେଷରେ ସାଧାରଣତତ୍ତ୍ୱ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତର ଏହି ସମସ୍ତ ଉଦ୍‌ଘାଟନପତନ ମୂଳରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟା ହିଁ ପ୍ରଧାନ ।

(ଅବସ୍ପର୍ଶ)

ଜବାବ

ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେ ଏ ହୃଦୟସାର ପ୍ରସ୍ତର ଗୁଲୁଛି, ଏଥଲଗି ମୁଁ କ'ଣ କରବ—
ଏଇ କଥାଟି ମତେ ସଂପାଦକ ପଚାରିବନ୍ତି । ମୁଁ କିଆଁ କ'ଣ କରବ ? ମୋର କୁ ବାପ
ଶ୍ରାବ କି ପୁଅ ବିଭା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଛି ଯେ ମୋର ଏତେ ମୁଣ୍ଡ ବଥେଇବ ଯୁଲଗି ।
ଏ ଓଡ଼ିଶା ଭାଷାଟା ଆଜିକି ପ୍ରାୟ ଦୁକାରେ ବର୍ଷ ହବ ଅଛି । କମିତି କେତେ ପରଗତି-
ପ୍ରିୟ ଆମ ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ଯାଇଛନ୍ତି—ସେଥିରେ ତାଙ୍କ କପାଳ ଡାକିଛି ସିନା; ଓଡ଼ିଶାର
କ'ଣ ହେଇଯାଇଛି ? ଓଡ଼ିଶା ଭାଷାର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ମଫସଲ ଗାଁ; ସେ ସେଇ ପଟ୍ଟାଳଖିଆ
ଭିତରେ ଶାଗ ପେଜ ଖାଇ ବଢ଼ିଛି, ମହାଦେବଙ୍କ ବୃଷଭ ଭଳି । ସେଇଠାରେ ତା'ର
ଆଶ୍ରମ । ସହରର ଏ ଠେକୁଆ ବା ଶୁଆ ଭାଷା ତା'ର କ'ଣ କରବ ?

ଆଉ, କ'ଣ କରବା ଦରକାର ବା କ'ଣ ? ଏ ଗ୍ରେଟ ଦେଶର ଗ୍ରେଟ ଭାଷା ।
ଏହାର ସମାଧି ହବା ଉଚିତ । ତା ଯାଗାରେ ବଡ଼ ଦେଶ ବଙ୍ଗଳା ବା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନର
ଭାଷା ଅସିବା ଉଚିତ । ଦେଖିନ, ଏ ଜଗତଟାରେ କ'ଣ ହେଉଛି ? ସୁଇଡେନ,
ନରୱେ, ଡେନ୍ମାର୍କ, ବେଲଜିଅମ୍, ଫିନଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ସ୍ୱିଜ୍ଜରଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଯେକୋସ୍ଲାଭିଆ, ପୋଲଣ୍ଡ
ଇତ୍ୟାଦି ସଭ୍ୟପୁଞ୍ଜର କେତେ ଗ୍ରେଟଦେଶ ଓ ଗ୍ରେଟଭାଷା—ସମସ୍ତେ କମିତି ନିଜ
ନିଜର ଭାଷାକୁ ଗୁଡ଼ି ବଡ଼ ବଲ୍ଲଭର, ପ୍ରାନ୍ତର କି ରାଜ୍ୟର ଭାଷାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା
ହେଉଛି, ଲେଖାଲେଖି କରୁଛନ୍ତି । ତୁମେ କହୁବ, କାର୍ଯ୍ୟ କମିତି କଥା ତ ଆମେ
କେବେ ଶୁଣିନାହିଁ; ସ୍ୱିଜ୍ଜରଲ୍ୟାଣ୍ଡ ତା ଭାଷାରେ ଲେଖେ, ବେଲଜିଆନ୍ ଲେଖକ,
ତା ଭାଷାରେ ଲେଖେ । ତୁମେ ଗଧ, ତୁମେ ବୋକା, ତୁମେ ଅନୁଦାର, ତୁମେ ମୋଟେ
ଆଜିକାଲିକାର ପ୍ରଗତି (ପରଗତି) ସାହାଯ୍ୟ ପଡ଼ିନାହିଁ । ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀକାର
କରୁବଯେ ଆମେ ଜଣେ ବଡ଼ଧରଣର ସାହାଯ୍ୟକ, ଆମେ ଲେଖକ, ଆମେ ଯେବେ
ଏତେ କଥା—ତା'ହେଲେ ଆମେ କ'ଣ ମିଛ କହୁପାରୁଁ ? ଆଉ ତୁମେ କ'ଣ ?
ହେଲେ ଗୋଟାଏ ଖଣ୍ଡିଆ କାଗଜର ସଂପାଦକ, ପାଞ୍ଚ ଦୁକାନର ଚାକର; ତୁମେ
କ'ଣ ମିଛ କହୁନାହିଁ ? ତୁମ ଦୁଦୟ, ତୁମର ଶିକ୍ଷା, ତୁମର ଆଦର୍ଶ କ'ଣ ଉଦାର ଓ
ମହତ୍ତ୍ୱ ହୋଇପାରେ ? ଅତଏବ ତୁମର ଭୁଲ, ଆମର କଥାଟି ଠିକ୍ ।

ତାପରେ ସେ ଦେଶଗୁଡ଼ାକରେ ଯେବେ ବା ଭୁଲରେ ନିଜ ଭାଷାରେ କଥା-
କୁହା ଓ ଲେଖାଲେଖି ହେଉଥାଏ, ତାହେଲେ ସେ ତାଙ୍କର ଅସହାୟତାର ଫଳ ।
ସେମାନେ ତ ଆମ ଭଳି ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦି ଓ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ି ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇପାର
ନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଏପରି ଉଚ୍ଚଦରର ଭାବ ସବୁ ପଶିବ କମିତି ? ଆଉ

ଇଂରେଜି ଭାଷାର ଯେବେ ସେ ଦେଶରେ ପ୍ରସ୍ତର ହୋଇପାରୁନାହିଁ, ତାହେଲେ ସେ ଇଂରେଜି ଲେଖକମାନଙ୍କର ଅଧମତା । ଦେଶନା, ଆମେ ଏଣିକି ଇଂରେଜି ବଙ୍ଗଳାରେ ଲେଖି କିପରି ସେ ଭାଷାଗୁଡ଼ାକୁ ଏକାବେଳାକେ ଅଧ୍ୟାସରକୁ ଉଠେଇ-ଦରୁଁ । ସେହିନ ବଲ୍ଲଭର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବଲ୍ଲଭଭଇନ୍ ସାହେବ କହୁଥିଲେ ସେ ଇଂରେଜି କବିତା ଇଂରେଜି ଲେଖକ ପଢ଼ନ୍ତି ନାହିଁ—ସେହି ହେତୁରୁ ଇଂରେଜିର କବି ଓ ଲେଖକମାନେ ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଗର୍ବିତ । ବଲ୍ଲଭଭଇନ ସାହେବଟା ‘ଅସ୍ତ୍ର’ ରଥ । ସେ ‘ସେକେଲେ’ । ତାଙ୍କ କଥା ଗୋଟାଏ କଥାରେ ଲେଖା ନା ? ଇଂରେଜିର କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁଛନ୍ତି । ବଲ୍ଲଭର ଅତି ଲୋକପ୍ରିୟ ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟିକ ଏଡ଼ିଗାର ଓଷାଲେସ୍ ମଲ୍ଲବେଲକୁ ତାଙ୍କର କେତେ ହଜାର ଟଙ୍କା କରକ ଥିଲା । ଓଷାଲେସ୍, ଓଃ ! ସେ ତ କେବଳାର ଲୋକ, ମଲେଣି ଆସି ୧୯୩୫ ସାଲରୁ । ତା କଥାଟା ଗୋଟାଏ କଥା ନା ? ଏଇ ତ ହରିଜି, ରୁମର ବୋକାମିର ପରିଚୟ । ରୁମେ ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଅନୁଦାର ନ ହୋଇଥିଲେ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଜାଣିପାରନ୍ତୁ ! ସେମାନଙ୍କ କଥା ଗୁଡ଼ିକଅନା । ଏଇ ଆମେ, ଆମେ କେତେ ବଡ଼-ଲୋକ, ଆମେ ଯେବେ ଇଂରେଜିରେ ଲେଖୁଁ, ତାହେଲେ ଦେଖିବ ଆମେ ହଜାର ହଜାର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରି ପକାଇବୁଁ । ଆଉ ରୁମେ-ସବୁ ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ କାମୁଡ଼ି ପଡ଼ିବ—ରୁମେ ଗୋବର-ଖାତରେ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ାପୋକ ହେଇ ସଢ଼ୁଥିବ । ନାହିଁ ଯଦି କହୁ ଯେ ଆମେ ଦୟାକରି ଓଡ଼ିଆରେ ପଦେଅଧେ କେତେବେଳେ ଶୁଣିବୁଁ, ତାହେଲେ ଆମ ମନକୁ ଯିମିତି ଆସିବ, ସିମିତି ହବ । ଆମେ ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନି, ଇଂରେଜି, ତେଲଗୁ, ତାମିଲ ଏସବୁର ଗୋଟାଏ ଖେତଡ଼ି ନିଆଣକରି ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଟିକିଏ ଫୁଟଣ ଦେଇ ରୁମ ଆଗରେ ରଖିଦେଲେ ରୁମେ ତାକୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମହାପ୍ରସାଦ ପରି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗେଇ କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇଯିବ ।

ଦେଶର ରାମା, ଧୁମା, ଶ୍ୟାମାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆମର କ’ଣ ଅଛି ? ଆମେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବୁଁ, ଅମ ଅଶ୍ଳୀ ଟାଣ କରିବାକୁ, ଆମ ପକେଟ ଭର୍ତ୍ତି କରିବ କୁ, ନ ହେଲେ ଆମ ନା’ ଡିବ ଡିବ ବଜେଇବାକୁ । ରାମା ଶ୍ୟାମା ଧୁମା ବୁଝିବା ସାଙ୍ଗରେ ଆମର କ’ଣ ଅଛି ? ସେମାନଙ୍କର ଦରକାର ହୁଏତ ବୁଝିବା ପାଇଁ—ସେମାନେ ବୈଷ୍ଣବ ପାଣି ନଇଲେ ଗୋବିନ୍ଦ ରଥଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ନ୍ତୁ । ତାଙ୍କର ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ପଛସା ଦେଇ ଆମ ବହୁ କଣନ୍ତୁ । ନବୁଝି ପାରିଲେ ବୋଲି ଯେବେ ନ କଣିଲେ ତାହେଲେ ଅନ୍ତେ ନ ଲେଖିବୁଁ ଏବେ । ଆଉ ରୁମେଗୁଡ଼ାକ ଯେବେ କହୁବ ଯେ ନିରୁତା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଲେଖା ହେବ ବୋଲି ତା’ ହେଲେ ଦେଖି ତ ଦେଖି, ରୁମେ ଭଲ ଲେଖ ତ ଏପରି ସାହିତ୍ୟ, ଯେଉଁଥିରେ କି ଗୋଟିଏ ବୋଲି ସମ୍ଭବ

ଶବ୍ଦ ନଥିବ । ତୁମେ କହୁଥାଅ ଯେ, “ଆମେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲେଖିବା, କିନ୍ତୁ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସଂସ୍କୃତ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦି ଏପରିକି ଇଂରେଜିରୁ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିବା; କିନ୍ତୁ ସେ ଶବ୍ଦକୁ ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ଏପରି ଭାବରେ ରଖିବାକୁ ହେବ, ଯେପରି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ବାକ୍ୟଟାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ କଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ”—ତା’ ହେଲେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଅବାନ୍ତର । ଆମେ ଏତେ କଥା ବୁଝିବାକୁ ଆମର ସମସ୍ତ ନାହିଁ, ଅତଏବ ତୁମ କଥାର ପନ୍ଦରପଣ ବାଦ୍ଦେଲ ପଣକ ଉପରେ ଆମେ ଟିକ୍କା, ଟୀପ୍ପଣୀ, ଦାୟିକା ମାଡ଼ କରି ବସିବୁଁ । ଏ ବଡ଼ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କ କାମ । ବଡ଼-ଲୋକ ହେଲେ ଇମ୍ମିତି କରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଛୋଟଲୋକ, ସେଇମାନେ କେବଳ କଥାଟା ବୁଝି ଯେଉଁ ଧରି ଲେଖାଲେଖି କରିପାରିବେ ତୁମେ ଯଦି ଏତିକି ଜାଣି ନଥାଅ ଯେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସୁଅ ମାଙ୍କଡ଼ ମାଇଲେ ଦୋଷ ନାହିଁ—ତା’ହେଲେ ତୁମଠାରୁ ବଳି ଅଧମ ଏ ଜଗତରେ କେହି ନଥିବେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେତେବେଳେ ଏପରି ସାରବାନ, ନ୍ୟାୟବାନ, ସୁଚିତ୍ର ଲେଖା ବାହାରୁଛି, ସେତେବେଳେ ସମ୍ପାଦକଙ୍କର ବା ଗୋବିନ୍ଦ ତଥାପୁରୀଙ୍କର ଭୟକରିବାର କ’ଣ ଅଛି ? ଏ ସାହିତ୍ୟର ପରଂଗତ ପାଇଁ କାହାର କିଛି କରିବା ଲୋଡ଼ିନାହିଁ । ହୋସେନ୍ ହେନାର ଗନ୍ଧ ବାସନା ନାକରୁ ଗୁଲିଗଲି ପରେ ମଧ୍ୟ ମନରେ ଲାଗିରହେ, କିନ୍ତୁ ଦୁହରା ଫୁଲର ଗନ୍ଧ ନାକରୁ ଗୁଲିଯିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଲୋକ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ପରି ଏକାବେଳେକେ ପାଶୋରିପକାଏ ।

ତା ଉତ୍ତରୁ, ସବୁ ଯୁଗର ସବୁ ସାହିତ୍ୟରେ ଇମ୍ମିତି ଗୋଟାଏ ପରତିଫଳ ହାସଲ ବେଳ ଆସିଥାଏ । ବେକନଙ୍କର ଅଧା ଡାରସି, ଅଧା ଲଟିନ ଇଂରେଜି ଭାଷା ଆଜି ନାହିଁ—ଇଂରେଜି ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କ ଭିତରୁ ପନ୍ଦରପଣ ଉଣିସିଗଣ୍ଡା ଚିନିକଡ଼ା ଲୋକ ବୋଧହୁଏ ବେକନଙ୍କ ନା ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ପାଶପଡ଼ିଶାଙ୍କ ଘର ସରଗରମ ହେଉଥିବ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଘରର ତାତିଲ ପବନ ଆମ ଘରକୁ ଅଳପେ ବହୁଡ଼େ ବୋହୁଅସିବ । ଆମ ଘରର ପଣାଳ ଥଣ୍ଡା ବାଜି ସେ ଗରମ ପବନ ମଧ୍ୟ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଯିବ ତନେ । ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟର ଗରମଭାବ ଗଲଣି; ଇଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେପରି ସେଥିରେ କୁହୁଡ଼ ମାଡ଼ିଗଲିଚି । ହିନ୍ଦି ସାହିତ୍ୟ ଆମର ପରି ପରଗତ ପରିଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛି । ତେବେ ଭୟ କାହିଁକି ସଂପାଦକ ଭାବ ? ନା ଭୈଷ ।

ତୁମେ ଭାଇ, ମୋତେ ବଳିବ ବୋଧହୁଏ । କହିବ କ’ଣ ମ, ମୁଁ ସିନା ସ୍ୱାକ୍ତ କହୁଥିଲି ଗୋଟି ରସରସିଆ କଥା କିଛି ଲେଖିବେ ବୋଲି, ଇମ୍ମିତିଗୁଡ଼େ ବାଜେକଥା ଲେଖି ମତେ ଉଣେଇଦବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ କ’ଣ ସିଲ ହେଉଛି ? କ’ଣ କରିବି ଭାଇ; ବାଜେକଥା ଲେଖିବା ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ପଡ଼ିଗଲଣି । ତେବେ ତୁମ ମନ ଦିନ ତ ଚଳିବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଲେଖୁ ।

ଏ ପରଗଡ଼, ପରଦେଶର ପ୍ରେମପୁଅରେ ପଥରବନ୍ଧ ପକାଇବାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଉପାୟ ମନେପଡ଼ୁଛି । ଆମ ସ୍ୱଭାବ ସରକାର ଯେବେ ବଙ୍ଗଳାପ୍ରେମୀକୁ, ବଙ୍ଗଳାକୁ ଓ ହିନ୍ଦୁପ୍ରେମୀକୁ ବିଦ୍ୱାରକୁ ପେନ୍ଥିଦିଅନ୍ତେ, କହନ୍ତେ ବାବୁହେ, ଭୂମ ପ୍ରେମିକଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଅ, ସେଇଠି ଚଳିବ, ରହୁବ, ଖାଇବ ଆନନ୍ଦ କରିବା; ଯେତେବେଳେଯାଏ ଓଡ଼ିଶାର ରାମା ଧାମା ଶ୍ୟାମାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଭୂମର ମନ କଡ଼କଡ଼— ସେତେବେଳେଯାଏ ‘ପଥ ପରୁଣ ପିତା ଘର ଯିବ, ଆଉ ଓଡ଼ିଶା ମନେ ନ କରିବ,’ ତା’ହେଲେ ମୋର ମନେହୁଏ, ଏ ମୋହ ଶାଞ୍ଜିପାରିବ । ନିଜ ଘରେ ବସି ପଡ଼ିଶାଘର ପ୍ରତି ପ୍ରେମ କରିବା ଏକ କଥା; ଆଉ ପଡ଼ିଶାଘର ପ୍ରଣୟିନୀଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରତିଦିନ ଚଳିବା ଆଉ ଏକକଥା ।

ହଁ, ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା । କଥା ଲମ୍ବେଇଲେ ଅନେକ ବାଟ ଯିବ । ଆଉ ବାଟ ଯେତକ ଯିବ, ବଢ଼ିଯିବ ଆ ସେତକ ଖଜା ହୁଏ । ଭୁଞ୍ଜିବୁ ଏ ବୁଢ଼ା ହାତରେ ବଢ଼ିଯିବ ଆ ମୂଲେଇବ କଥା ? ଗୋଟିଏ କଥା । ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଦେଶୀ ସାହୁକ୍ୟ, ବିଦେଶୀ ସଙ୍ଗୀତ, ବିଦେଶୀ ସଭ୍ୟତା, ବିଦେଶୀ ମମତାର ପୁଅଟାତ ଖୁବ୍ ଟାଣରେ ଚାଲିଛି । କିନ୍ତୁ ମୋର ଯେମିତି ମନେହୁଏ—ଏ ଖାଲି ଭଡ଼ଙ୍ଗ । ଭଡ଼ଙ୍ଗିଆମାନେ ଯିମିତି କରନ୍ତି ନାହିଁ—ନିଜ ବଡ଼ଲୋକ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ, ମୁଁ ଇମିତି ଅମୁକ ସାଜବଜା ସାଙ୍ଗରେ ଖାନାଖାଇଲି, ଅମୁକ ରଜା ମତେ ଇମିତି ଖାଦିଶ କଲେ, ଅମୁକ କୋଟିପତି ମତେ ଇଞ୍ଜିତିକା ପୁଜା କଲେ, ଇତ୍ୟାଦି; ଏହିଟା ଠିକ୍ ସେଇପରି । ବିଦେଶୀ ଭାଷା, ସାହୁକ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟରେ ଯେବେ ଆମର କାରସାଦ ଏତେ, ତା’ହେଲେ ସେହିଟା ବିଦେଶରେ ନ ଫୁଟି ନିଜ ଦେଶରେ ଗନ୍ଧଭରି କିଆଁ ? ବଙ୍ଗଳାର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଗାୟକମାନେ ହିନ୍ଦି ସଙ୍ଗୀତ ରାଜ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ତ ନାଁ କଲେଣି ।

ପ୍ରମଥେଣ, ଯମୁନା ପ୍ରଭୃତି ବଙ୍ଗଳାର ଅଭିନେତା ଓ ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ ହିନ୍ଦି ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚାସନ ଦଖଲ କରି ବସିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ସାଇଗଲ ପ୍ରଭୃତି ହିନ୍ଦି ଅଭିନେତାମାନେ ବଙ୍ଗଳା ନାଟ୍ୟଜଗତରେ ନାମ ଅର୍ଜିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ନିଜଦେଶ ଓ ନିଜଦେଶର ସ୍ୱାମୀକୁ ଭୁଲିନାହାନ୍ତି । ନିଜର ଗୋଟି ଠିକ୍ ରଖି ସେମାନେ ପରଗୋଷ୍ଠରେ ପଶି ନାଁ ଓ ପଇସା ରୋଜଗାର କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେତେଜଣ ପର-ପ୍ରେମୀ ଓଡ଼ିଆ ପରଦେଶରେ ନାଁ ଅର୍ଜିଛନ୍ତି ? ପରଦେଶର କେତେ ପଇସା ପରପ୍ରେମୀ ଓଡ଼ିଆ ନିଜ ଦେଶକୁ ନେଇପାରୁଛନ୍ତି ?

ଓଡ଼ିଶା ଗ୍ରେଟ୍ ଦେଶ । ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରେଟ୍ ଭାଷା । ଏଥିରେ ପାଳ ପକେଇ ଉଡ଼ି ହୁଏ ଯେତେ ସହଜ, ପରଦେଶରେ ଚାଲିବ ହୁଏ ତା’ଠାରୁ ଡେଇଁ କଷ୍ଟକର । ପରଦେଶୀ ସାହୁକ୍ୟ ପଡ଼ିବା ଦରକାର, ପରଦେଶୀ ସଭ୍ୟତା ବୁଝିବା ଦରକାର,

ମହତ୍ତ୍ୱ ପରଦେଶୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମାନବୀ ଦରକାର, ପରର ଉନ୍ନତି ଦେଖି ନିଜକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବା ମଧ୍ୟ ଦରକାର । କିନ୍ତୁ କିପରିକି ‘ବାନ୍ଧବଲୋକ’ ପରି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତବାବୁଙ୍କ ‘ହନୁକରଣ’ କରି ନିଜଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟଟାକୁ ବୁଝେଇ ମାରିବା ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ବଡ଼କଥା ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଆମ ଶ୍ରେଷ୍ଠଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠକଥା ।

ଶେଷରେ କେତେକ କହନ୍ତି ଯେ ଭାଷାଟାକୁ ନୂଆ ନୂଆ ଭାବପ୍ରକାଶ କରିବାର ଉପଯୋଗୀ କରିବାକୁ ଉଚ୍ଛାଳଲେ, ପରଦେଶୀ ଭାଷାରୁ ନୂଆ ନୂଆ ଶବ୍ଦ, ଶବ୍ଦମାଳା ଓ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଦରକାର । କିଆଁ ? ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦି ଯେ ମୂଳ ମାଗଧୁରୁ ତିଆରି ଓଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟ ସେହିଥିରୁ । ସେମାନେ ଯେବେ ନୂଆ ଭାବ-ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ନୂଆ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ ତିଆରି କରିପାରିଲେ, ତୁମେ କାହିଁକି ଓଡ଼ିଆରେ ସେହିପରି ଶବ୍ଦ ତିଆରି ନ କରିବ ? ଇଂରେଜି ଭାଷା ତୁଳନାରେ ଓଡ଼ିଆର ଅବସ୍ଥା ଯାହା, ବଙ୍ଗଳାର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ବଙ୍ଗଳାରେ ବଙ୍ଗାନର ବୈଷୟିକ ଇଂରେଜି ଶବ୍ଦର ବଙ୍ଗଳା ତିଆରି କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଛି । ଓଡ଼ିଆରେ କିଏ କରୁଛି ? ଆମେ ଖାଲି ଗୁଡ଼ି ବସିବୁଁ, ବଙ୍ଗାଳି ତିଆରି କଲେ ଆମେ ତାକୁ କୁଣ୍ଠେଇବୁଁ । ଆଉ ଭାଇ, ଆଉ କହୁବି ନାହିଁ । କହୁଲେ, ଏ ଦେଶରେ କେତେବେଳେ ରହିବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ବି ରହିବି ନାହିଁ ।

□

ଏମ ବସ୍—୭ଷ୍ଠ ଫର୍ଷା, ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଦ୍ୱିଗୁପ୍ତା

ଅଧ୍ୟୁଆ-ପକାଃ

୧—ଏ କଥା କାହିଁକି ?

କଥା କଣ କି, ଆଜିକାଲି ଗୋଟାଏ ଦୁଆ ଉଠିଛି, ଖାଲି ଭଙ୍ଗାବୁନା ସମାଲୋଚନାରେ କୌଣସି ଲଭ ନାହିଁ । ଗଠନମୂଳକ ସମାଲୋଚନା ହିଁ ଦେଶ ଓ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଉନ୍ନତକର । ମାନେ ଆମେ ଯାହା କହୁଛୁ, ତାକୁ ସମାଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଆମ କଥା ଉପରେ ରୂମର ଯେବେ ଆଉ କିଛି କହିବାର ଥାଏ କହ, ମୁଁ ଯେବେ ରୂମର ଏ ଆହ୍ୱାନ ଅନୁସାରେ କିଛି କହିଲି, କିଛି ପାଲଟା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲି, ତାହେଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜବ ବ୍ ଆସିଲ, ଏଗୁଡ଼ାକ କେବଳ ଜନ୍ମମାମୁଁଙ୍କ ଠେକୁଆ, ଏହାର କୌଣସି ଭିତ୍ତି ନାହିଁ, ଏହା ଅସଂବାଦିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ରୂମେ ଯାହା କିଛି କହିବ ସେ ସତ, ମୁଁ ଯାହା କହିବ ସେ ଅସତ୍ୟ । ଯେବେ ଅସତ୍ୟ ହେଲା, ତାହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଚାର୍ଯ୍ୟା, ଦ୍ୱେଷ ଓ ଅହଂକାର । ରୂମେ ଯାହା ସତ୍ୟ କହୁଛି ସେ ଦେଶର ଓ ଜାତିର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ, ମୁଁ ଯାହା ଅସତ୍ୟ କହିଲି, ସେ . . ଦେଶ ଦ୍ରୋହୀ, ଜାତି ଶତ୍ରୁ । ଉପସଂହାର—ମୁଁ ରୂମ କଥାର ଆଲୋଚନା ମାତ୍ର କରିପାରେ, ମାନେ, ଏ ଖୁବ୍ ଭଲ କଥା, ଏ କଥା ଯେ କହୁଛନ୍ତି, ସେ ଖବ ମହତ୍ତ୍ୱ ଲେକ । ତାଙ୍କ କଥା ସମସ୍ତଙ୍କର ଶିରୋଧାରୀ ହବା ଉଚିତ । ସମାଲୋଚନା କରନ୍ତି, କଲେ ରୂମେ ହବ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ, ଅଜ୍ଞ, ମୂର୍ଖ, ଅବାନ୍ତରାସୀ । ରକ୍ତନୈତିକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ, ସେ କଥା ମୁଁ ଜାଣେନି । କିନ୍ତୁ ଏକଥା ଯେତେବେଳେ ଆସ୍ପନ୍ଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ କହନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସହ ହୁଏନି, ବାସ୍ତବ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତସ୍ୱରୂପ ଆମ ଏ ଦେଶର ଜଣେ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ-ମନ୍ୟ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦକ ମହୋଦୟ ତାଙ୍କର ମହାର୍ଦ୍ଦ ସମ୍ପାଦକାୟ ଚିପ୍ପଣୀରେ ଲେଖିଲେ ଯେ ସେ ଏଣିକି ବାହୁ ବାହୁ ଯାହା ଗଠନପ୍ରାଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ତାକୁ ହିଁ ଗ୍ରହଣେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିଛୁଳ ସମାଲୋଚନାପ୍ରାଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ଗ୍ରହଣେନି । ତାଙ୍କ ପତ୍ରିକାର ଶେଷ ସଂଖ୍ୟାଟି ମୁଁ ଏବେ ପଢ଼ିଲି । ଦେଖିଲି ସେଥିରେ ଗଠନପ୍ରାଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ବୋଲି ସେ ଯାହା ବାହୁଛନ୍ତି, ତା ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ମାସ ଗଠନର ନାମ ହିଁ ଧରିନି । କେବଳ ଆଲୋଚନା, ସମାଲୋଚନା ଓ ଆକ୍ଷେପୋକ୍ତି । ସ୍ୱେ ସ୍ୱରୂ କଣ, କାହିଁକି, ସ୍ୱା ଭିତରେ କିଛି ଗୁଡ଼ ମତଲବ୍ ରହିଛି, ନା, କେବଳ ବିରୁଦ୍ଧବିତ୍ରାଟର ଫଳ ଏ ସବୁ ? ସେହି ହେତୁରୁ ଏତକ ଲେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ।

୨—ଅଧ୍ୟୁଆ-ପକାଃ ମାନେ କଣ ?

ଅଧ୍ୟୁ + ଆପକ = ଅଧ୍ୟାପକ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧସମରେ ହେଲା । ସ୍ୱାର ମୂଳ ଅର୍ଥ ହେଲା ଯେ ପଢ଼ାଏ, ଶିକ୍ଷାଦେ । ଏଇ ମୂଳାର୍ଥରେ ଯେ ଲୋକଶିକ୍ଷା ଦବାକୁ ବାହାରେ, ସେ

ଅଧ୍ୟାପକ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଧ୍ୟାପନା ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁଡ଼ାଏ ମାଙ୍କଡ଼ ଟୋକାକୁ ଆଗରେ ବସାଇ ତାକୁ ପଢ଼ାନ୍ତୁ ବା ପରୋକ୍ଷ ଅଧ୍ୟାପନା ବହୁପକ୍ଷ, ପ୍ରବନ୍ଧ ନବନ୍ଧ ଲେଖି ଲୋକଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତୁ । ଏଇ ମୂଳାର୍ଥର ରାମ ଅବଧାନଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଡାକ୍ତର ସାର ରାଧାକୃଷ୍ଣନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଧ୍ୟାପକ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜନୈତିକ ବକ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଘରର ଘରଣୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ପରୋକ୍ଷ ଅଧ୍ୟାପକ । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଶବ୍ଦର ଗୋଟାଏ ଘୋରାରୁଡ଼ ଅର୍ଥ ଅଛି—ସେ ହେଉଛି କଲେଜ ଶିକ୍ଷକମାନେ । ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହା ବେଶୀ ଲାଗେ । କାରଣ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କୁଆଡ଼େ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼େଇବା ଅପେକ୍ଷା, ସେମାନଙ୍କର ବିଚାର ଓ ବସ୍ତୁବସ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିକୁ ତେଡ଼େଇବା, ଭଲରୁ ଭେଲକୁ ଅଲଗା କରି ଶିଖାଇବା । ସ୍ୱା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ବିଚାରବୁଦ୍ଧି ଅତି ପ୍ରଖର ଓ ଅତ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ । ଉଚିତ୍, କାରଣ ତାଙ୍କର ବିଚାରବୁଦ୍ଧି ଯେବେ ତ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ, ତାହେଲେ ସେମାନେ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ରାନ୍ତ ବିଚାର କଥା କହୁବେ କପରି ? ଏହି ଅତ୍ରାନ୍ତ ବିଚାର ଲାଗି ଦୁଇଟି କଥା ଦରକାର । ସେ ହେଉଛି ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଓ ଆଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ବୁଦ୍ଧି । ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଅଧ୍ୟାପକ ସେ ଟା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ନିରୋଧି, ପରୀକ୍ଷା କରି ପ୍ରତ୍ୟେକର ମୌଳିକ ଗୁଣକୁ ବିଚାର କରିବେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଗୁଣ ଏକ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ଶ୍ରେଣୀରେ ରଖିବେ । ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ନୀତି ସେ ସେତେବେଳେ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିପାରିବେ, ଯେପରି ମୁଁ ଦେଖିଲି ରାମ ମରିଚ, କୃଷ୍ଣ ମରିଚ, ଯୁଧିଷ୍ଠିର ମରିଚ, ଦେବେନ୍ଦ୍ର ମରିଚ, ଲଙ୍କା ମରିଚ ଇତ୍ୟାଦି । ଏଥିରୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ନୀତି ବାହାର କଲି, ମଣିଷ ମରଣଶୀଳ । ତାପରେ ଏଇ ନୀତିକୁ ମୁଁ ଆଶ୍ଳେଷଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦ୍ୱାରା ପୁଣି ପରୀକ୍ଷା କଲି, ମଣିଷ ମରଣଶୀଳ । କେନେଡ଼ି ମଣିଷ ∴ କେନେଡ଼ି ମରଣଶୀଳ । କେନେଡ଼ି ମଲେ । ମୋ ନୀତି ଠିକ୍ ହେଲା । ସ୍ୱା ଲାଗି ଅସୀମ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅସୀମ ସାହସ ଦରକାର । ଗୋଟାଏ ଦିନ କଥାରୁ ଗୋଟାଏ ଉପସଂହାର କରିବସିବା ଯେପରି ଭୁଲ୍, ଗୋଟାଏ ଅସିଦ୍ଧ ନୀତିରୁ ଗୋଟାଏ ଉଦାହରଣ ଉପରେ କୌଣସି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବସିବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭୁଲ୍ । ତାର ନମୁନା ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଦଉଡ଼ି । ଧରଣଅନ୍ତ କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୂଳରେ ମୁଁ ଫୁଟବଲ୍ ନିୟମ କରିଚି । ମନେରଖିବେ, କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଶେଷ ଛଳରେ ମାଟି । ସୁତରାଂ ସେ ସ୍ଥାନରେ ମୋର ଫୁଟବଲ୍ ସମାଲୋଚନା ସୀମାବଦ୍ଧ । ମୁଁ ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ ଗ୍ରନ୍ଥ, ସମୁଦାୟ ଜୀବନର ସମାଲୋଚନା କରିଚି । କେବଳ ସେଇ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଗଣ୍ଡି ଭିତରେ ଯେତିକି କରିବାର କଥା ସେତିକି ମାଟି । ଏହି ପୁସ୍ତାକର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲିଯାଇ ଯେବେ କୌଣସି ଅଧ୍ୟାପକ ମତେ ଗାଲିଗୁଲି ଦେଇ କହନ୍ତି ସେ ମୁଁ ଫୁଟବଲ୍ ଆସ-ବିଶ୍ଳେଷଣ ବିଷୟରେ କେତେଟା ଶବ୍ଦ ମୁହଁ କରି ତାଙ୍କ ଉପରେ ଏପରି ତ୍ରାନ୍ତ ଓ ଅବିଚାର ଆପେକ୍ଷା କରିଚି, ତାହେଲେ ସେ ଭୁଲକଲେ କି ଠିକ୍ କଲେ, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଚାରବନ୍ତ ଲୋକ ବୁଝିପାରିବେ । ପ୍ରଥମ କଥା ହେଉଛି—ମୋର

ସମାଲୋଚନା ମାତ୍ର ସୀମାବଦ୍ଧ ବିଷୟରେ । ଦ୍ଵିତୀୟରେ ମୋର ସମାଲୋଚକ ମୋ ସହୃଦ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରାୟତଃ ବିଷୟରେ କଣ ଲାଗେ ନ ଲାଗେ ସେ କଥା ସେ ବୁଝିନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରାୟତଃ କେତେ ବହୁ ପଢ଼ିବି ନ ପଢ଼ିବି ତା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ମୋ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଏପରି ଆକ୍ଷେପ କରିବା ବିଚାରକୁଳିର ପଞ୍ଜୁଡ଼ି ମାତ୍ର ପ୍ରତିପାଦନ କରାଏ । ଧରନ୍ତୁ, ରାମ ଶ୍ଵେର, ଶ୍ଵେର କରି ଦଣ୍ଡ ପାଇଛି । ସେଇ ଜିନିଷକୁ ନେଇ ମୁଁ ଯେବେ କହେଁ, ରାମ ଖରାପ ମଣିଷ । ସେଥିରୁ ସେ ବୁଝିବା ଠିକ୍ ହେବନି, ସେ ମୁଁ କହୁଛି, ମଣିଷ ଭାବରେ ରାମ ଖରାପ । ରାମ ଶ୍ଵେର ସତ, କାରଣ ସେ ଥରେ ଶ୍ଵେର କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଵାମୀ, ବସୁଲ ପିତା, ବାଧ୍ୟ ନାଗରିକ ଓ ନିୟମକର୍ମୀ ହୋଇପାରିଥାଏ । ସେ ଦିଗରୁ ମଣିଷ ଭାବରେ ସେ ଅତି ଉଚ୍ଚଧରଣର । ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଖରାପ କାମ କରିଛନ୍ତି । ସେଇ ଖରାପ କାମଟାହିଁ ମୁଁ ବିଚାର କରିଥିଲି ।

ଅନ୍ୟଠାରୁ ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ବା ଉଦାରତା କେତେ ଦାବି କରି ନପାରେ; ଅନ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସବୁ ଦବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟଠାରୁ ସୁବିଚାର ଦାବି କରିବାର ଅଧିକାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଅଛି । ସୁବିଚାର ଦବା ଅନ୍ୟର ଅବଶ୍ୟକତା । ସେ ଶକ୍ତି ଯେବେ ତା'ର ନଥାଏ, ତା'ହେଲେ—ତା'ର ବିଚାର କାମ ସ୍ଥାନରେ ନିଜକୁ ନେଇ ବସିବା ଗୋଟାଏ ମନ୍ତ୍ରବଦ୍ଧ ଅଧର୍ମ, ମନ୍ତ୍ରବଦ୍ଧ ଅନ୍ୟାୟ । ସୁବିଚାରର ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ ପଦକ୍ଷେପ ଚର୍ଚ୍ଚଣାୟ ଓ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର । ତା'ପରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଓ ଆଶ୍ଳେଷଣ କରିବାର ଶକ୍ତି ତା'ପରେ, ଧର, ମୁଁ କହୁଛି, କାଳିଦାସ ସୈଣ ଓ ମଦ୍ୟପ ଥିଲେ । ସୁତରାଂ ସେ ଜଣେ ଖରାପ କବି । ଏପରି ବିଚାରର ଯୁକ୍ତି ହେଲା, ଯେ ସୈଣ ଓ ମଦ୍ୟପ ସେ ଖରାପ, କାଳିଦାସ ସୈଣ ଓ ମଦ୍ୟପ ଥିଲେ, କାଳିଦାସ ଜଣେ କବି, ସୁତରାଂ କାଳିଦାସ ଖରାପ କବି, ଏପରି ଯୁକ୍ତି ଠିକ୍ ହେବ କି ? ହବନି, କାରଣ ଗୁଣଟା ରହିଗଲା ଏଇଠି, କାଳିଦାସ ମନୁଷ୍ୟ, ମନୁଷ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଗୁଣ ଅଛି, କବିତ୍ଵ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଗୁଣ । କାଳିଦାସ ସୈଣ ଓ ମଦ୍ୟପ ଭାବରେ ଖରାପ ମଣିଷ ହୋଇପାରନ୍ତି, ମାତ୍ରକ ଯେ ଖରାପ ମଣିଷ, ସେ ଖରାପ କବି ନୁହେଁ । ମଣିଷ ଗୋଟାଏ ଗୁଣର ଓ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକୃତିର ନୁହେଁ । ତା'ର ଗୁଣ ବହୁମୁଖୀ, ତା'ର ପ୍ରକୃତି ବହୁଶାଖୀ । ସୈଣ ଓ ମଦ୍ୟପଦ୍ଵ ତା'ର ଗୁଣସମ୍ବନ୍ଧରୁ ମାତ୍ର ଦୁଇଟି । ତା'ର ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଖରାପ ହେଲେ ସେ ଖରାପ ହେବ ସିନା, ତା'ର ଗୋଟାଏ ଉନ୍ନତ ଗୁଣ ଖରାପ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଗୁଣ ଭଲ ଥିଲେ ସେ ଖରାପ ହୋଇପାରେନି । ତାକୁ ତା ଲାଗି ଖରାପ କହିବା ଅଭିଜ୍ଞ, ଅଯୌକ୍ତିକ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ନିଶ୍ଚୟ ହବନି ।

ଅବଶ୍ୟ ସାଧାରଣ ଲୋକପକ୍ଷରେ ଚାର୍ଯ୍ୟ, ଯୌକ୍ତିକ ଓ ନ୍ୟାୟାତ୍ମିକ ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସତକଥା । କାରଣ ତା'ର ସେ ଶିକ୍ଷା ଦାକ୍ଷା ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ କାହାରିକୁ

ଶାନ୍ତି ଦେବ । ତା'ର ମତ ତା'ର ନିଜସ୍ବ । ତା'ଦ୍ବାରା ସତ୍ୟର କୌଣସି ହାନି ଲାଭ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ବସ୍ତୁରକ, ଯେଉଁମାନେ ନିଜକୁ ସୁବସ୍ତୁରକ ବୋଲି ଦେଖାଇଛନ୍ତି, ସୁବସ୍ତୁର ଶିକ୍ଷା ଦେବାଲାଗି ଯେଉଁମାନେ ସଂସାରର ଶାନ୍ତିରାଜ ପାଇଁ ଶାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତର୍କ, ଯୁକ୍ତି ଓ ନ୍ୟାୟର ଅତି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କଥାଗୁଡ଼ିକ ଭୁଲିଯାଇ କୌଣସି ମତଦେବା ଯେ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଅପରାଧ, ଏକଥା ନିତ୍ୟାନ୍ତ ବୋକା ଲୋକ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରନ୍ତି ଓ ସ୍ବୀକାର କରନ୍ତି ।

ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଯେ ପ୍ରକାର ବସ୍ତୁରପ୍ରକାରୀର କଥା କହୁଛି, ସେ ଆମର ଏ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ମିଳିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଆମେ ଗୁଣମୟ ମନୁଷ୍ୟର ବସ୍ତୁର କରୁଁ । ତା'ର ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା ଗୁଣ ବା ଦୁର୍ଗୁଣରୁ ଆମର ବସ୍ତୁରପଦ୍ଧତି ଜଙ୍ଗଲ ଆଇନ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ନାକ ପାଇଁ ନାକ, କାନ ପାଇଁ କାନ, ମୁଣ୍ଡ ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡ ଥିଲା ଜଙ୍ଗଲ ଆଇନ୍ । ତୁମେ ମୋର କାନ କାଟିଦେଲେ ମୁଁ ତୁମର କାନ କାଟିଦେବି, ତୁମେ ମୋର ନାକ କାଟିଦେଲେ ମୁଁ ତୁମର ନାକ କାଟିଦେବି, ତୁମେ ମୋର ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦେଲେ ମୁଁ ସୁଖି ତୁମର ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦେବି । ଏଇ ଜଙ୍ଗଲ ନୀତିକୁ ଆହୁରି ଟିକିଏ ଅବୁଝାମଣା କରିବୁ ଆମେ । ତୁମେ ମୋର ନାକ କାଟିଦେଲେ, ବସ୍ତୁରପଦ୍ଧତି ତୁମକୁ କରାଯିବାରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପାଇଁ ସୁସ୍ଥ ତୁମର ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେବ । ଜଙ୍ଗଲ ଆଇନ୍ ଥିଲା ଗୋଟାଏ ନାକ ଲାଗି ଗୋଟାଏ ନାକ । ଆମେ କିନ୍ତୁ କଲୁଁ ଗୋଟାଏ ନାକ ଲାଗି ଗୋଟାଏ ଜୀବନ । ଅଥଚ ଆମେ ଜଙ୍ଗଲ ସୁଗଠାରୁ ବେଶୀ ସତ୍ୟ, ବେଶୀ ମାତବ୍ୟବର ବୋଲି ବାହାକୁ ଟାଣି ମାରୁ କଥାକଥାକେ । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଦୋଷ ଖାଲି ବସ୍ତୁରପଦ୍ଧତିର ନୁହେଁ, ଆମ ନେତା ଓ ନୀତିକାରକମାନଙ୍କର । ସେମାନେ ଆଇନ୍ ଦିଆର କଲେ, ବସ୍ତୁରପଦ୍ଧତି ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କଲେ । ସେ କେବଳ ବସ୍ତୁରକଲେ ନାକଟା କଟା ହୋଇଛି କି ନା । ଯେବେ ହେବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିଲା, ତାହେଲେ ଆମ ନେତାମାନଙ୍କ ଦିଆର ଆଇନ୍ରେ ତାକୁ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଅଛି, ତାହା ସେ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ଅବଶ୍ୟ ଦୋଷର ଗୁରୁତ୍ବ ଓ ଲଘୁତ୍ବ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଲାଗି ବସ୍ତୁରପଦ୍ଧତି କେତେକ ସ୍ବାଧୀନତା ଦିଆଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ସ୍ବାଧୀନତା ଏତେପ୍ରକାର ବେଢ଼-କୋରଡ଼ା ଦେଇ ବନ୍ଧା ଯେ ତାର ସ୍ବେଚ୍ଛାବିହାର ଅସମ୍ଭବ । ଯେପରି ଧରିନିଆଯାଇ ଗୋଟାଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଆଇନ୍ କହିଲା—ଗୁରୁତର ଓ ଅଗୁରୁତର ଉପାଣି ହେବୁ ଯେଉଁ ଅପରାଧ କରାଯାଏ, ତାହା ଲଘୁ ଅପରାଧ । ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟତିରେକ ନିୟମ ଯେଉଁମାନେ ରଖିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଫୁଲ୍ ଓ ଚଢ଼ିଆ ନ ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ କହୁନି । କାରଣ କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାରର ବିଳମ୍ବ ଦ୍ବାରା ମନରେ ଯେ ପ୍ରକାର ବିଶ୍ବାସ ଓ ଅଶାନ୍ତି ପଶି ବିବେକର ମୂଳକୁ କୁହୁରୁ କୁହୁରୁ କରି କାଟିପକାଏ, ସେ ଏପରି ସାଂଘାତିକ ଯେ

ଅଶ୍ବନକ ଉଷାଣୀ ଅପେକ୍ଷା ତାହାର ବସ ଉଜ୍ଜଟତର । ଧରଣଅନ୍ତ, ରାମର ସ୍ତ୍ରୀ ସହୃଦ ହରିର ପାପ ପ୍ରଣୟ ଥିଲା । ରାମ ତାହା ଦେଖିପାରିଲା, ହରି ପଲେଇଲା । ସେଇ ଦେଖିବା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରାମ ପ୍ରମୁଦୁତ ହୋଇଯିବ, ନା, ରାଗି ନିଆଁବାଣ ହୋଇଯିବ ? ଫୁଏଡ଼୍ କହୁବେ, ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ପ୍ରମୁଦୁତ ହୋଇଯିବା ହିଁ ବେଶୀ ସମ୍ଭବ । ତା ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହୁଏତ ତା ମନରେ ନିଆଁ ଜଳି ଉଠିପାରେ । କିନ୍ତୁ ଆଇନ୍ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତର ଏ ଜଳିଲା ନିଆଁକୁ ସ୍ବାକାର କରେନି । ସେଇ ପ୍ରଥମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ଯେବେ କିଛି ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେଲା, ତାହେଲେ ଆଇନ୍ ମତରେ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା କରିବା ଛଡ଼ା ତାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରତିକାର ଦୋଷମୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିଦେଲା ମାତ୍ରେକେ ସେ ଯେବେ ଦସ୍ କରି ଜଳିଉଠେ ଓ ସେତେବେଳେ ଯେବେ ତା ହାତରେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ର ଥାଏ, ଏବଂ ସେ ଯେବେ ହରିଠାରୁ ବେଶୀ ବଳୁଆ ଓ ତରଳା ହୋଇଥାଏ, ତାହେଲେ ସେ ଯେବେ ସେଇ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ବାରା ହରିକୁ ଘାଇଲ୍ କରେ, ତେବେ ଯାଇ ଏଇ ବ୍ୟତିରେକ ନିୟମ ଭିତରକୁ ସେ ଆସିପାରେ । ସେଥିରେ ପୁଣି କଥା ଉଠିବ, ସେ ଯେବେ ଆଗରୁ ଏ ସବୁ କଥା ଜାଣି ନ ଥିଲା, ତାହେଲେ ଅସ୍ତ୍ର ନେଇ ସେଠିକି ଯାଇଥିଲା କାହିଁକି ? ଯେବେ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲା, ତାହେଲେ ତାର ଏପରି କ୍ଷମା ନେଇଯିବା ଅର୍ଥ ସେ ମାରିବା ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଅତଏବ ସେ ଦୋଷୀ । ସେ ଯେବେ ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କିଛି କରି ନ ପାରେ, ତାହେଲେ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଆଇନ୍ ହିଁ ପ୍ରତିଶୋଧ ଲାଗି ତାର ଏକମାତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଏ ଆଇନ୍ ପ୍ରମାଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ହରି ନିଶ୍ଚୟ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ରାମ ସ୍ତ୍ରୀ ସହୃଦ ପ୍ରେମ କରୁ ନ ଥିଲା । ରାମ ବ ଆଗରୁ ଜାଣି ନ ଥିଲା ଯେ ସାକ୍ଷୀ ନେଇ ଯାଇଥାନ୍ତା ସେଠିକି । ତାର ଏକମାତ୍ର ସାକ୍ଷୀ ସେ ନିଜେ । କଥାରେ କହୁଛି, ଆଇନ୍ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶନରେ କହେ, ‘ଏକ ସାକ୍ଷୀ ସାକ୍ଷୀ ନୁହେଁ, ଏକ ଆଖି ଆଖି ନୁହେଁ’ । ସେ କି ମକଦ୍ଦମା କରିବାକୁ ଯିବ ? ମକଦ୍ଦମା କରିବା ଲାଗି ପଇସା ଚାହିଁ, ମୁଠାଏ ଟଙ୍କା । ସେ ପୁଣି ରାମର ଥିବା ଚାହିଁ । ସାବାଳିକା ସ୍ତ୍ରୀ ସହୃଦ ପାପପ୍ରଣୟ କରିବା ପୁଲିସି ମକଦ୍ଦମା ନୁହେଁ । ସବୁ ତାକୁଇ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ଯେବେ ସେଥିକି ନ ପାରେ, ତାହେଲେ ତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଅଥଚ ଏପରି ଅପରାଧ, ଅପରାଧ ତ ବ୍ୟକ୍ତି ମନରେ ଯେତେ କଷ୍ଟପନ୍ଥୀ ଓ ବିଚାରବିତ୍ତାଟ ଆଣେ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅପରାଧ ସେପରି କରିପାରେନି । ରାମ ଯେବେ ଏହି ଅପ୍ରତିଶୋଧିତ ଅପରାଧର ଅପମାନ, ଆହୁଳାନ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଦିନ ଦିନ ଧରି ଘାରି ହୁଏ, ତାହେଲେ ତା ମନର ଅବସ୍ଥା କଣ ହେବ, ସେ କଥା ଫୁଏଡ଼୍ କହୁଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଯେବେ ହରିକୁ ଅନ୍ଧମଣ କରେ, ତାହେଲେ ତାର ଦୋଷକୁ ଲୁଦ୍ଧବ କରିବା ଭଳି କିଛି ନାହିଁ— ଆମର ଏ ଆଇନ୍ ମତରେ । ତା ମାଲପକୁ ପର ନେଲା । ସେ ନିଜେ ଷ୍ଟେଟିଲ୍ ନେଇଦେବା ଫାଣି । ଆଇନ୍ ସମୁଦ୍ରକୁ ପ୍ରତିଶୋଧ ଦେଇପାରେନି । ସମ୍ଭାବକକୁ ପ୍ରତିଶୋଧ ଦେଇପାରେ ।

ରୂମେ କହୁତ, ରୂମର ଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁଗ । ରୂମେ କହୁତ ରୂମର ଫ୍ରାଏଡ୍ ଜଣେ ଅଭ୍ରାନ୍ତ, ନିଷ୍ଠୁର ବୈଜ୍ଞାନିକ । ଅଥଚ ରୂମର ଏ ଦୈନନ୍ଦିନ ବର୍ତ୍ତମାନରେ ରୂମେ ଯେବେ ଫ୍ରାଏଡ୍‌ଙ୍କୁ ଗୋଇଠା ମାର, ତାହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅସୀକାର କରି ବୋଲି ମୋର ଦୋଷ କାହିଁକି ହବ ? ଆମର ଏ ପ୍ରକାର ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟବସାୟ ଲାଗି ଦାସୀ କିଏ ? ଏ ପ୍ରକାର ନ୍ୟାୟକର୍ତ୍ତା ଓ ନ୍ୟାୟଦାତାମାନଙ୍କ ଉପରେ ରୂମର ହାତା ଶିରେ ସୁନା କଳସରୁ ମହାନଦୀ ପାଣି ଢାଳିଲେବେଳେ, ମୋ ଉପରକୁ କାହୁଁ ଅପୋପଡ଼ା କଥା ? ସେ ବଡ଼, ମୁଁ ସାନ ଏଇଆ ବୋଲି ? ତାଙ୍କର ଧନ ଅଛି, କ୍ଷମତା ଅଛି, ମୋର ସେ ସବୁ ନାହିଁ—ଏଇଆ ବୋଲି ? ଏ ସବୁତ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କଠାରେ ହବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ଅନାବଳ ନ୍ୟାୟବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ତାଙ୍କିକ ଯୁକ୍ତିର ଶିକ୍ଷାଦେବେ ଓ ଆଚରଣ କରିବେ । ଏହାହିଁ ଥିଲା ଆମ ସୁରୁଣୀକାଳୀନ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ । ସେମାନେ ସେତେବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ନ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଆରୁଖି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ ଦୋ ମହଲ, ତିନି ମହଲ କୋଠାରେ ବଜୁଲିବଦି ଓ ବଜୁଲିପଙ୍ଗା ତଳେ ସୌଖିନ ବେଶାସନ ଉପରେ ବସି ଶିକ୍ଷା ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ରହୁବା କୋଠାଘରେ ଗଡ଼ ଚୌକରେ ବସି ଆରାମ କରୁ ନ ଥିଲେ, କି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଭୂଲିଚଲ ଶେଯରେ ଶୋଇ ନ ଥିଲେ । ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ କୁଡ଼ିଆ ଘରେ ରହୁଥିଲେ, ଗୋଲମେଲ ମଣ୍ଡପରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରାଉଥିଲେ, ଉଷାଲବ୍ଧ ଗୁରୁକୁ ମୁଠାକରେ ସେମାନେ ପେଟ ପୁରାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ । ସେହି ହେତୁରୁ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ନ୍ୟାୟ ଓ ତାଙ୍କିକ ଯୁକ୍ତି କରିବାର ସାହସ ଥିଲା । ସେ ରଖୁ ନ ଥିଲେ କିଛି, ମାରୁ ନ ଥିଲେ କିଛି, ସୁତରାଂ କାହାର ପଛରେ ଗୋଡ଼େଇବା, କାହାର ଝାଳୁଆ ଗୋଡ଼ ଗୁଟିବା ତାଙ୍କର ଦରକାର ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଥିଲେ ଅସଭ୍ୟ । ଆମେ ସଭ୍ୟ ହେଇଛୁଁ, ଆମେ ଉନ୍ନତତର ଜୀବନମାନ ଚଳେଇ ନେଇଛୁଁ, ଆମର ଶୁଦ୍ଧତା ବଢ଼ିଛି, ଆମ ହାତରେ ଧନ ବଢ଼ୁଛି ଦାସତ୍ବମୁଲିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୋଡ଼ ପକେଇଛନ୍ତି ଆମ ଘରେ, ସଦର ଦୁଆର ଦେଇ । ଆଉ ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଆଧୁନିକ ଚନ୍ଦ୍ରାର, ତାଙ୍କିକ ଯୁକ୍ତିର, ନ୍ୟାୟବ୍ୟବସ୍ଥାର ସରସତା ଝରକା, ଶିଖିକ, ବାଡ଼ିଦୁଆର ବା ଆଲୋକପଥ ଓ ଚମ୍ପିନର ଭିତରଦେଇ ଗୁଡ଼ି ପଳାଇଛନ୍ତି । ସରସତା ଯେବେ ଆମକୁ ଗୁଡ଼ିନ୍ତି, ତା’ହେଲେ ଆମେ ଆଉ ଆରୁଖି ବା ଅଧ୍ୟାପକ ହେବୁଁ କିପରି ?

୩ । ତା’ ନହେଲେ ଆଉ କ’ଣ ?

ମୁଁ ଏ ଯାହା କହୁଛି, ଏଥିରେ ମୁଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କୁ ଆକ୍ଷେପ କରୁନି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦିନେ କିଛି ସମୟ ଲାଗି ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲି । ମୋର ସୁଅମାନେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ଓ କେହି କେହି ଅଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସ୍ବାକୁ ଯେବେ ଦାସିକାମାତ୍ର ବୋଲି ଧରାଯାଏ, ତା’

ହେଲେ ସେ ମତେ ଯେତିକି, ତୁମକୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି । ଆମେ ଯେବେ ସେପରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ-
 ଅଧ୍ୟାପକ ନ ହେଲୁଁ, ତାହେଲେ ଆମେ ଆଉ କ'ଣ ? ଏ ଅଧ୍ୟାପକ ଶବ୍ଦର ଆଉ ଦୁଇଟି
 ଅର୍ଥ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି ଅଧ୍ୟା-ପକା—ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ଠାକୁରଙ୍କ
 ପାଖରେ ବା ଠାକୁର ମନର ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପାଖରେ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ଗୁଣି ପାଇଛନ୍ତି ।
 ଏଥିରେ ଅପମାନିତ ମନେକରିବାର କିଛି ନାହିଁ । କାଳିଦାସ ସରସ୍ବତୀଙ୍କ ପାଖରେ
 ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ବଡ଼ କବି ହୋଇପାରିଥିଲେ, ସାରଳା ଦାସ ସାରଳାଙ୍କ ପାଖରେ ଓ
 ଭଞ୍ଜେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ତାଙ୍କ ଘର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ଯଥାକ୍ରମେ ବ୍ୟାସକବି ଓ
 କବିସମ୍ରାଟ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ଗର୍ବ କରିବାର ବହୁତ
 କିଛି ଅଛି, ଅନ୍ତତଃ ଖୁବ୍ ବଡ଼ବଡ଼ିଆଙ୍କ ଗହଣରେ ବିଜେକରିଛନ୍ତି ତ ! କେହି କେହି
 କହୁପାରନ୍ତି ଏମାନଙ୍କର ନିକଟ କିଛି ନାହିଁ । ନିଜର ବାହାଦୁରୀ ନଦାରଦ । ଦିଅଁ
 ହୁକୁମ ଦେଲେ, ସେ ଅଧ୍ୟାପକା ହେଲେ । ମାଗି ଆଣିଲୁ ରୁଢ଼ିଣ ଯୋଡ଼ିପାଏ । ଏ କଥା
 ଯେଉଁମାନେ କହୁବେ, ସେମାନେ ଅସହଣିକ । କହନ୍ତୁ, ଆମର ଅଧ୍ୟାପକ ଗୁଣି ଖଣ୍ଡକ
 ତ ଏଥିରେ ଉଡ଼ିଯାଉନି ! ଆମର ଏ ଅଧ୍ୟାପକା ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ବିଶେଷ
 ଗୁଣ ମିଳେ । ସେମାନେ ହୁଏତ ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଭଳି ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ମନଗଢ଼ା କଥା-
 ଗୁଡ଼ାଏ ବଖାଣିଥାଆନ୍ତି ଅସରନ୍ତି, ନ ହେଲେ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଭଳି ଗୁଡ଼ାଏ ଶବ୍ଦକୁହେଲୀ
 ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ଅତିକିକି, ଅସୌକ୍ଷ୍ମିକ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଯୋଡ଼ାଇପାରନ୍ତି ଅଳଳନ୍ତି ।
 ଏଥିରେ କିନ୍ତୁ ଆମର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଠାକୁରାଣୀ କଣ୍ଠରେ କଳକରି ଯାହା
 କୁହାଉଛନ୍ତି, ତା' ଆମେ କହୁଛୁଁ, କରୁଛୁଁ । ମହାଭାରତର ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥଦେଇ
 ମହାଭାରତ ନାଁରେ ସାରଳାଦାସ ଯେବେ ତାଙ୍କ ମନଗଢ଼ା ଅସମ୍ଭବ ଗପଗୁଡ଼ାଏ ଲେଖି
 ବାହା ବା ନେଇପାରିଲେ, ମୂଳ ରାମାୟଣର କଥା ଗ୍ରନ୍ଥଦେଇ ଭଞ୍ଜେ ଯେବେ
 ରାମଚରିତ ନାମରେ ଗୁଡ଼ାଏ ପ୍ରେମକଥା ଲେଖିପାରି କବି ସମ୍ରାଟ ବୋଲାଇଲେ,
 ମହାଯୋଗୀ ମହାଦେବଙ୍କର ମଧୁଶଂକାର ଘରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଅସମ୍ଭବ ହୌନକାର୍ଯ୍ୟର ସ୍ବପ୍ନ
 ଦେଖି କାଳିଦାସ ଯେବେ ପୃଥ୍ବୀବାର ଶ୍ରେଷ୍ଠକବି ହୋଇପାରିଲେ, ତା'ହେଲେ ଆମର
 ଦୋଷ କ'ଣ ? ଆମେ ଯେବେ ଭିକ୍ଷିଣୀଲର କଥା କହୁବାକୁ ଯାଇ ଭେଙ୍ଗାନାଲର
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରି * ମିନିଟ୍ଟର କଥାକୁ * ମିନିଟ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େଇନେଇ ବଡ଼ ବଡ଼ା ଓ
 ବଡ଼ ଲେଖକ ବୋଲାଇପାରୁଁ, ତା' ହେଲେ ସେଥିରେ ଅନ୍ୟାୟ କ'ଣ ହେଲା ?

ଆମର ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ ବା ଗୁଣ ବିଭାଗ ହେଉଛି ଅଧ୍ୟା-ପକା । ମାନେ
 ପୁରୁଷପଣ୍ଡା ଗିରି । ଆମକୁ ଗାଇବାକୁ କହୁତ । ଅଧ୍ୟାଟି ଗାଇଦେଲୁଁ । ତା'ପରେ
 ଅଳକ ଲାଗି ପୋଥିରେ ଡୋରିବନ୍ଧା । ଡେରେ ଯେଉଁଦିନ ପାଇପଡ଼ିବ ସେ ଦିନ
 ଆଉ ଅଧ୍ୟାଏ ଗାଇଯିବା ଆମର କାମ । କୌଣସି ମତେ ପୋଥିଖଣ୍ଡକ ଗାଇଯିବା ହିଁ

ଏକମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଶୁଣିଲବାଲ ବୁଝିଲେ ବୁଝନ୍ତୁ, ନ ବୁଝିଲେ ନାହିଁ । ଆମ ପାଠ ପଢ଼ିଲ ବେଳେ ଆମର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ, ସେ କହୁଥିଲେ ସରକାର ମୋତେ ଦରମା ଦେଇ ଅଧ୍ୟାପକ କରନ୍ତି, ମୁଁ ଏତେ କଷ୍ଟ କରି ପାଠପଢ଼ିଥିଲି ବୋଲି ନା; ତୁମକୁ ପଢ଼େଇବାକୁ କ'ଣ ଆମକୁ କିଛି ମିଳୁଛି ? ସତକଥା, ସେ କିଛି ମିଳି କହୁନାହାନ୍ତି । ଆମେ ବି ସେଇଆ କହୁଛୁ ବରଂ ଦାଣ୍ଡରେ ଡୋଲି ପିଟି । ସରକାର ଗୃହାନ୍ତି ଅଧ୍ୟାପକ । ଏମ୍. ଏ. ପାଶ୍ କରୁଥିବ ଅନୁତଃ ? ସ୍ବ ଶ୍ରେଣୀରେ । ସେ ପାଠପଢ଼େଇ ଜାଣନ୍ତି କି ନାହିଁ, ସେ ଘୋଷା ପଣ୍ଡିତ, ଭୂଷା ପଣ୍ଡିତ କି ତପା ପଣ୍ଡିତ ସେ କଥା ବିଚାର ନୁହେଁ । କଥା ହେଲା, ସେ ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ିଥିବେ । ଏଇ ଏମ୍. ଏ. ବା ତା' ଉପରେ D. Litt., D. Phil ଭତ୍ୟାଦି ପଢ଼ିଥିବା ହିଁ ମାନଦଣ୍ଡ । ପାଇଗଲୁ ଚାକିରି । ମିଛ କ'ଣ କହୁଲୁ ଆମେ ? ସରକାର ତ କେବେ ଗୃହାନ୍ତି କି ଗୁଣି ଦେଖନ୍ତି—ସେ ସେ ଅଧ୍ୟାପକ ହେବ ସେ ପାଠପଢ଼ାଇ ପାରିବ କି ନା, ନିଜର ଶ୍ରେୟା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ତାତ୍ତ୍ବିକ ଉପରେ ଗୁଣମାନଙ୍କ ମନରେ ଭୁଲେଇପାରିବ କି ନା, ଏ ଭଳିରୁ ଭେଲି ବାହାରକରିବାର ଶକ୍ତି ରଖିଛନ୍ତି କି ନା ଭତ୍ୟାଦି । ପାଠପଢ଼, ପାଶ୍ କର, ତା'ପରେ ଚାକିରି ନିଶ୍ଚିତ ଭଲପାହୁଅକୁ ଯାଅ ସରସର । ଏକ ପହରୁ ଆଉ ପହରୁ କରି ଉପରକୁ ୧୦୦୦୧, ୨୦୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିଯିବା ତ ସ୍ବାଭାବିକ । ଉଚିତ୍ ହେଉଛି ସରକାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଲାଗି ବାସ୍ତବ ଆତ୍ମବିଶ୍ଳେଷଣ (Practical Psycho-analysis) ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକୀୟ ଗୁଣ-ବିଶେଷ ବୋଲି ଦାବି କରିବା ଉଚିତ୍ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସରକାର ସ୍ବା କରନ୍ତି କି । କୌଣସିଠାରେ ଆମ ଗୋସେଇମାନେ ଏଇ ଆତ୍ମବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ଗୋଟିଏ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବିଜ୍ଞାନ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଖେଇଛୁ ଆଜନ ଶାସନରେ ଏହା କରନାହାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖେଇଲି ଅଧ୍ୟାପନାରେ ମଧ୍ୟ ଏହା କରନାହାନ୍ତି । ବାକି ରହିଲା ସରକାରଙ୍କ ସରକାରୀତ୍ବରେ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାହା କରନାହାନ୍ତି । କାରଣ ଧନବଳ ଓ ଜନବଳରେ େମାନେ ଶାସନ୍ତି ନିର୍ବାଚନ ସଫଳ ହୋଇପାରେ ମାତ୍ର । ତା' ଲାଗି ପ୍ରସଙ୍ଗ ତଥାକଥିତ ବିଜ୍ଞାନର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଗୋସେଇ ଯାହାକୁ ମାନୁନାହାନ୍ତି, ତାକୁ ତୁମେ ବଡ଼ ବୋଲି କହୁଛ କେମିତି ? ଡରମାଡ଼ୁଛ ? ଚାକିରି ଖଣ୍ଡେ ଚାଲିଯିବ ସେ !!

ମୁଁ କଣ କହୁବାକୁ ଚାହେଁ ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା ମୋର ଏ ତମ୍ଭ ତୋଫାନ୍ କାହିଁକି ? ମୁଁ କଣ ଚାହେଁ ? ମୁଁ କଣ କହୁବାକୁ ଚାହେଁ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଆତ୍ମବିଶ୍ଳେଷଣ ଗୋଟିଏ ବିଜ୍ଞାନ ନୁହେଁ ? ଏକଥା ମୁଁ ମୋତେ କହୁନି । ଆମ ପୁରୁଷ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଆତ୍ମବିଶ୍ଳେଷଣ ବିଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ଆମର ସେଇ ମରହଟ୍ଟାକାଳୀନ ରାଜିମୁଦମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ

ମାତୃସ୍ତବର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନା ଲୁକ୍କାୟନ ଦେଖିପାରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଉପନୟନ ଇତ୍ୟାଦି ସମୟରେ ତା ଲଗି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇ କରବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେମାନେ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଏ ପାଠ ଭୁମିକୁ ନୂଆ ହୋଇପାରେ । କାରଣ ରୂପେ ଭୁମର ପାଠ୍ୟ ବହୁ କେତେ ଶକ୍ତି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ପଢ଼ିନ, ଜାଣିନ । କିନ୍ତୁ ଆମର ସେଇ ମୂର୍ଖ ପୁରୁଷରୂପମାନେ ସ୍ବାକୁ ବଡ଼ କରି ଧରିନେଇ ପାରି ନ ଥିଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେ କରିବା ଦରକାର, ତା ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସ୍ବୀକାର କରି ନ ଥିଲେ । କାରଣ ଏ ଅବଶ୍ୟମ୍ବାସ । ଯେତେ ଯାହା କଲେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମନର ରୁଦ୍ଧ ଅବଚେଦିତ ଓ ସଂସ୍କାର ଓ ଅଭିଳାଷର ବନାଶ ହୋଇପାରେନି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ, ପୂଜା, ଉପାସନା, ଯୋଗ ଇତ୍ୟାଦି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ କୃଷ୍ଣି ।

ସେକରେ ନିବୃତ୍ତି ନାହିଁ । ଅଥଚ ରୂପେ ବୁଝୁଛନ୍ତି ଶ୍ରେଣୀ, ଆଉଟି ଶ୍ରେଣୀ, ସୂଚି ଶ୍ରେଣୀ, ସେଇଥିଲଗି ଫ୍ରୀଡ଼୍ ଭୁମର ଦେବତା । ଫ୍ରୀଡ଼୍ କଦାପି ଶ୍ରେଣୀ ଓ ପୁନରପି ଶ୍ରେଣୀର କଥା କହୁନାହାନ୍ତି । ସେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ତାର ଜନମଜ୍ଜଳ ଦିଗଟା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଯାହା ପଶ୍ଚାତ୍ୟମୂଳକ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ମାର୍କିନ ଦେଶରେ ଅପରାଧର ସଂସ୍କାର ଏଇ ନୀତିରେ କରବାର ଗୋଟାଏ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଛି । ଅପରାଧୀକୁ ତାର ମନର ଅବସ୍ଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଶିକ୍ଷାନବିଶ୍ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ ଦିଆଯାଉଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ମନର ସ୍ଥାନ ଦୂର କରି, ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ନାଗରିକ ଭାବରେ ଜୀବନଯାପନ କରିବା ପାଇଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ Probation officer ଜ୍ଞ ଅଧୀନରେ ରଖାଯାଉଛି । ସେମାନଙ୍କୁ କଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆର ପୋକଜୋକ ଆବେଷ୍ଟନ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରକରି ନିଆଯାଇ ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟ କପରି ବଢ଼ିବ, ସେମାନେ କପରି ସାଧୁ କର୍ମଶୀଳତା ଦ୍ବାରା ଆତ୍ମଭରଣ-କ୍ଷମହେବେ, ତାହାର ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ କରାଯାଉଛି । ବେଶୀଦିନ ହୋଇନି ଏ କଥା । ତଥାପି ଏଇ କମ୍ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସୁଫଳ ଫଳିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଏଇ ନୀତିର ଅନୁସରଣ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଦୋକାନ ଏପରି ସଜ୍ଜିତ କରି ରଖାଯାଏ ଯେ ଗ୍ରାହକର ଅବଚେଦିତ ଅଭିଳାଷ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ହୋଇ ଦେଖାଦିଏ । ଗ୍ରାହକ ସେଇ ହେତୁରୁ ତା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଆମ ଦୋକାନ ଦେଖିଲ ? ହୁଏତ ସେ ଦୋକାନ ଭିତରକୁ ସିବାକୁ ତ ରୂପେ ଇଚ୍ଛା କରିବନି ।

ଫ୍ରୀଡ଼୍, ନିଏସ୍ଟେ ଇତ୍ୟାଦି ମନୋବିଜ୍ଞାନବିଦ୍ମାନେ ଏତେ ପରିଶ୍ରମରେ ଯାହା କରିଯାଇଛନ୍ତି ସେ ଏକାବେଳକେ ମିଛ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ସତ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ସଂବ୍ୟାପି ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଗୋଟାଏ ସତ୍ୟର ଶାଣିଆୟୁଷ ମାତ୍ର । ରୂପେ ତାକୁ ବଡ଼ କରି ଧରୁଛ, କାରଣ ବୋଧହୁଏ, ତା' ଛଡ଼ା ରୂପେ ଆଉ

କିନ୍ତୁ ଜାଣିନ । ଜାଣିବାର କଷ୍ଟ କରିନ । ରୁମେ ବସୁରପ୍ରଣାଳୀ ଅନ୍ୟକୁ ଶିଖେଇବାକୁ
 ଯାଉଛ; ଅଥଚ ବସୁରପ୍ରଣାଳୀର ସେ ପ୍ରଥମ ଓ ସର୍ବାଧିକ ଜାଣି—ଯାହା କହୁବ ତାର
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ କି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦକୁ ବସୁର କହୁବ, ତା ରୁମେ ଜାଣନ । ଯାହାକୁ
 ସମାଲୋଚନା କରୁଛ, ତା ସହିତ ରୁମେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କରେ କେବେ ଆସିନ । ଅଥଚ
 କହୁ ବସିବ, ସେ ଏ ବିଷୟରେ କିନ୍ତୁ ଜାଣେନ । ସେ ହୁଏତ ଭୁଲ କରିପାରୁଥାଏ । ସେ
 ଭୁଲର ସଂଶୋଧନ ସଂସାଧାରଣ ଆଗରେ ତାକୁ ଗାଳିଗୁଳିଜ ଦିବା ନୁହେଁ, ତା ଆଖି
 ଆଗରେ ତାର ଭୁଲକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଥୋଇବା, ତା ରୁମେ ପାରିବନ । କାରଣ
 ବିଶ୍ଳେଷଣ ରୂମର ଶତ୍ରୁ, ଆଶ୍ଳେଷଣ ରୂମର ଯମ ।

ପିତୃନ୍ ଆବାହୟ

ମଲ୍ଲ ଗଲ । ତାକୁ ପୁଣି ଡାକପକାଅ କାହିଁକି ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଥରେ ? ପୃଥ୍ବୀର ବାର-ପଣ ଲୋକ ତ କରନ୍ତିନି, ତୁମେ କାହିଁକି କର ? କୁ ଅଧିକ ବଡ଼ପଣ ଦେଖେଇଦିବା ଲାଗି ତାକୁ ତୁମେ ମନ୍ତ୍ର ବୋଲି, ସତ୍ତା ସମ୍ପିଦ କର, ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ବକ୍ତୃତା ଦେଇ, ତାଲ ତାଲ ଶୁଣିଲ ଲୁହ ତାଳି, ତୁମର ଏ ଧୂଳିଧୂସର, କାଦୁଅତକଟା ସଂସାରକୁ ଟାଣି ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକର ? ସତରେ ଯେବେ ମଲ୍ଲପରେ ମୃତଅସ୍ତ୍ରା ପ୍ରେତ ବା ପିତୃ ଭାବରେ ବସି ରହୁଥାଏ, ସତରେ ଯେବେ ସେ ଅସ୍ତ୍ରା ତୁମ ଡାକରେ ଡେରିଆସେ ଦିନକ ପାଇଁ, ଦଞ୍ଜିକ ପାଇଁ, ସେ କଣ ଦେଖିବ ? ଯାହା ଦେଖିବ ସେଥିରେ ସେ ଶୁଷି ହେବ ତ ? ସେ ଯଦି ବୁଝିପାରୁଥାଏ, ତାହେଲେ ତୁମର ଏ ପିଣ୍ଡମୁଠାକ ଭିତରେ କେତେ ଯେ ତାହୁଁ, ତୁମର ଏ ସକ ସକ ବକ୍ତୃତା ଭିତରେ କେତେ ଯେ ହୃଦୟସ୍ଥାନତା—ଏ ସବୁ ଦେଖି କଣ ସେ ପୁଣି ହୋଇପାରିବ ?

ତୁମେ କହୁ—ସାର ପୁଜା ନ କଲେ ସାରର ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେବ କିପରି ? ସାରର ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ? ସେ ହୃଦୟ, ସେ ସାହସ, ସେ ଯୈର୍ବୀ ତୁମର ଅଛି ? ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ସାର—ଏଇ ଦାଣ ଆପଣେ, ୯ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଣ । ସାର ଭଳିଆ ସାରଟାଏ । ସେ ଦେଖାଇଯାଇଥିଲେ ଗୋଟାଏ ମହାନ୍ ଆଦର୍ଶ । ସେ ରଖିଯାଇଥିଲେ ଗୋଟାଏ ମହାନ୍ ଅନୁଭୂତି । ସେ ଅନୁଭୂତି—ଯାହା ଭିତରେ ନିଜକୁ ତାଙ୍କର ଛପି ଯାଇଥିଲା । କିଛି ରଖିଛ ସେଥିରୁ ? ତୁମର ଏ ହଜାର ହଜାର କାନ୍ଦଣା ଶବ୍ଦ, ପଦ ଓ ବାକ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆଦର୍ଶର କାଣିରୁ ଏ ବଞ୍ଚାଇରଖିଛ ?

କି ଆଦର୍ଶ ? କି ଅନୁଭୂତି ? ତୁମେ ଜାଣ, ମୁଁ ଜାଣେ, ଆଉ ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି । ତଥାପି କହୁ ରଖିବାରେ ହୁଏତ ଯଦି କିଛି ଲଭ ହୋଇପାରେ, ସେ କଥା ଟିକିଏ ଚିତ୍ତକାର କରାଦେଲେ ଯେବେ କାହା ମୁଣ୍ଡରେ, କାହା ହୃଦୟରେ ଟିକିଏ ବାଜିଯାଇପାରେ । ସେଇଥିପାଇଁ କହୁଛୁ—କେବଳ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗାରେ—ଭରସା ରଖି ନୁହେଁ ।

ମୁଁ ଦାଣ ଆପଣେଙ୍କ ନିକଟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିନଥିଲି । ତାଙ୍କ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲି ସତ—କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାଙ୍କର ବା ତାଙ୍କ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କର କାହାରି ପ୍ରିୟ ହୋଇନଥିଲି, ପ୍ରିୟ ହୁଏତ ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରନଥିଲି । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ କର ବା ନକର, ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ, ତାଙ୍କର ମହମାରେ ମୁଁ ଯେତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲି—ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟତମ ସହକର୍ମୀମାନେ ହୋଇ ନଥିବେ ।

ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, ସୁ ଥେରେ ମୁଁ ମନ୍ଦିରାଭିଷିକ, ଯାହାକୁ ଆଜ୍ଞାବନ ମୁଁ ମୋର ଗ୍ରେଟ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଗ୍ରେଟ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଅନୁପରାଣ କରିଆସିଛି, ତୁମ ଆଖିରେ ହୁଏତ ସେ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ହୋଇନପାରେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟ, ଭବିଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେ ସେଇ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ।

କ'ଣ ସେ ? ପ୍ରଥମ—ନିର୍ଭୀକତା । ଦାଶ ଆପଣେ କାହାରି ନାହିଁ ଅସିକ କେବେ ଭରିନାହାନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କର ବାହା ବା ନବାକୁ, କି, ନିଜର କୌଣସି ଉପକାର କରିବାକୁ, କି କାହାରିକୁ ମିଛ ସନ୍ତୋଷ ଦେବାକୁ ସେ କେବେ ନିଜ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇ ନାହାନ୍ତି, ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବକୁ ବଳି ଦେଇନାହାନ୍ତି । ରକ୍ଷଣଶୀଳତାର ପୀଠସ୍ଥଳ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନମାନଙ୍କର ଗୁରୁ ଉପରେ ବସି ସେ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ବିରୋଧରେ ଲଢ଼େଇ କରିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ । ସୁଦ୍ଧା ମୁଣ୍ଡମଣ୍ଡପର ବଡ଼ପଣିତେ ଯେତେବେଳେ ୯ ବିଶ୍ବନାଥ ମିଶ୍ରେ ବିଲୁତ ଯାଇଥିଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଏକପରିକିଆ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥାପନ ଖଞ୍ଜିଦେଲେ, ସେତେବେଳେ ବାରିଷ୍ଟରଙ୍କୁ ସମାଜରେ ତଳେଇ-ନବାଲଗି ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ି ବାହାରିପଡ଼ିଥିଲେ ସେ । ସତ୍ୟବାଦୀରେ ଉଚ୍ଚ-ଇଂରାଜି ବିଦ୍ୟାଳୟଟିଏ ଦିଆଗିକରି ସେତେବେଳର ଇଂରେଜି ସରକାରଙ୍କୁ ବୁଢ଼ା ଆଜୁଠି ଦେଖେଇଥିଲେ ସେଇ, ବିଦ୍ୟାଳୟର ସପ୍ରେକ୍ଷକ ହାକିମ ମ'ଣ ପଦେ କହୁଦେଇଥିଲେ ବୋଲି, ତାଙ୍କୁ ପାଣ୍ଡେଟି ଆଣିବାକୁ ମନା କରିଦେଇଥିଲେ ସେଇ । କେତେ ସେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି । କହୁ ବସିଲେ ଧୁରଣଟାଏ ହୁଏ । ମୋର ମନେପଡ଼ିଯାଏ ସେହନର କଥା—ଶୁଣଣ ବଢ଼ି, ଲୋକ ହାଡ଼କୁଡ଼ି ହୋଇଯାଉଥାନ୍ତି । ଦାଶ ଆପଣେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଲକ୍ଷ୍ମଣରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସମାଜ କାଗଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଠି ତାଙ୍କପକେଇଲେ । ସେତେବେଳର ସରକାର, ବ୍ରହ୍ମ ଯାହେବ୍ ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର । ତାଙ୍କ ତାଙ୍କରେ ସରକାରଙ୍କ ଆଦାନ ଟଳିଲା । ବ୍ରହ୍ମ ଯାହେବ୍ ନିଜେ ଧୋଇ ଅଞ୍ଚଳ ବୁଲି ଦେଖିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ରାସ୍ତାରେ ତାଙ୍କର ମଟର ବଗିଚିଗଲା । ସେ ଫେରିଗଲେ । ତାକୁ ନେଇ ଦାଶ ଆପଣେ ସେତେବେଳର ସରକାରଙ୍କୁ କି ମସ୍ତାମସ୍ତ ନ କଲେ !! ସେ କଥା ଆଉ ଏ କଥା । ସେହନ ଦଳେଇଯାଇ ଶୁଣିଗଲା, ଲୋକେ କେତେ ହନୁସନ୍ତ ହେଲେ । କାଗଜରେ ବାହାରିଲା, ସୁଲିସିଦଳ ଲୋକଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ମୁତବନ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ପାଣି ମୁଦାକରେ ପଶିବାକୁ ଅସ୍ମୀକାର କଲେ, ଗଲେନି । କେହି ଟିକିଏ କହୁଲା, କାହିଁକି ନଗଲ ବୋଲି ? ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରାଣ ପାଇଁ କେତେଜଣ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—ସେଇ ଲୋକଙ୍କର ଦାନାଖିଆ ଚାକର—ଏ ସ୍ବାଧୀନ (?) ଦେଶରେ ଟିକିଏ ଓଡ଼ାହୁବାର କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ସ୍ବାକାର କଲେନି !! ଦାଶ ଆପଣେଙ୍କର ସେଇ କାଗଜ ଅଛି, ସେଇ ଦାୟାଦମାନେ ଅଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ସେଇ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ପଦୋନ୍ନତି ହୋଇଥିବ ସୁରସ୍ବାର ସ୍ବରୂପ !!!

କହ କି ଲଭ ? ଗୋଟାଏ ମହାନ ‘ଶାନ୍ତଲୀତରୁ’ ତଳୁ ଉଠିଲାଣି ଗୁଡ଼ାଏ ବୋଲିବାଣୀ !!

୨—ଦାଶ ଆପଣେଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କର ହୃଦୟବତ୍ତ । ସେ ପରର ଦୁଃଖ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଅନୁଭବିତ୍ୱରେ — ତାଙ୍କଠୁ କିଛି ଉପକାର ପାଇବେ ବୋଲି ନୁହେଁ, ବା ସେ ତାଙ୍କର ନିଜର ପ୍ରିୟ ଆସ୍ଥାସ୍ଥ ବୋଲି ନୁହେଁ । ମୋର ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇବା କଥା କହୁଛି । ମୁଁ ଥିଲି ଗରିବ ଶିଳ୍ପୀ । ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍‌ରେ ଟ ୫-୦୦ ବୃତ୍ତି ପାଇଲି । ତଥାପି ମଧ୍ୟ କଲେଜକୁ ଆସି ନା ଲେଖାଇବାର ଶକ୍ତି ମୋର ନ ଥିଲା । କିଏ କହୁଛି କେଜାଣି, ମୁଁ ତ କାହାରିକୁ କହୁନି—ଜୀବନରେ ‘କାହାରିକୁ ମୋ’ ଲାଗି କିଛି ମାଗିନି । ଦାଶ ଆପଣେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଣ୍ଡିତ୍ରୀ ମୋର ନା ଲେଖାଇବା ଶର୍ତ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ମଞ୍ଜୁର କରିଦେଲେ । ମୁଁ କଟକ ଗଲି । କଟକରେ ପହଞ୍ଚିବା ବାସ୍ତି ଦିନ ମୋର ହେଲା ହଇଜା । ସେଇଦିନ ତାର ହେଲା ସତ୍ୟବାଦୀକୁ । ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳରୁ ଦେଖି ତ, ସବୁ କାମଦାମ ଗୁଡ଼ିକ ଦାଶ ଆପଣେ, ଆତ୍ମୀୟ ହରିହର ଓ କେତେକ ସ୍ୱୟଂସେବକଙ୍କୁ ନେଇ ହାଜିର ମୋ ଲାଗି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଗୁପ୍ତ କେବେ ନଥିଲି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖ ସମ୍ପର୍କରେ କେବେ ଆସି ନଥିଲି । ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶୁଭିକ୍ଷା ଗୁପ୍ତ ଭାବରୁ ମାତ୍ର ଥିଲା ମୁଁ ଗୋଟାଏ । ତେବେ କିଆଁ ? ଦରିଦ୍ର ଶିଳ୍ପୀ, ଅସହାୟ । ଅସହାୟର ଦୁଃଖ ସେ ବୁଝିପାରୁଥିଲେ । ସେ ଦୁଃଖମୋଚନ କରିବା ଲାଗି ସବୁ ଚ୍ୟାନ୍ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ।

୩—ତାଙ୍କର ସ୍ୱସ୍ୱାଦିତା । ତାଙ୍କ ନିର୍ଭୀକତାର ଗୋଟାଏ ଅଂଶ । ଅବଶ୍ୟ ସବୁ ନିର୍ଭୀକ ପୁରୁଷ ସ୍ୱସ୍ୱାଦିତା ନୁହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦାଶ ଆପଣେଙ୍କ ପାଖରେ ଦୁଇଟାଯାକ ଗୁଣ ସମାନ ଭାବରେ ଥିଲା । ସେ ପେଟରେ କଥାଏ ରଖି ପାଟିରେ କଥାଏ କହୁ ନଥିଲେ । ଉଦାହରଣ (Inhibition) ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ଯାହା ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ତା’ ସେ କହୁଥିଲେ । ସତ କଥାଟାକୁ ଚିନି ପାଗ ଦେଇ ରୁଚକର କରିବାକୁ ସେ ଦୃଶ୍ୟବୋଧ କରୁଥିଲେ । ସତ, ନିଜକୁ ସତ—ତାଙ୍କ ଜୀବନର ବ୍ରତ ଥିଲା । ଯେଉଁ-ମାନେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ତଳେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ କାମ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ସ୍ୱାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଝିପାରୁଥିବେ ।

୪—ତାଙ୍କର ସମସ୍ତାମାପବୋଧ । ତାଙ୍କଠି ଅସହସ୍ତୁଭାବ ନଥିଲା । କେହି କ’ଣ ଦୋଷ କରିପକାଇଲେ, ସେ ତା’ର ଗୁଣ ଭୁଲି ଯାଉନଥିଲେ । ମଣିଷ ମାତ୍ର କେ ଦୋଷୀ । ଚନ୍ଦ୍ରରେ କଲଙ୍କ ଅଛି ବୋଲି, ଚନ୍ଦ୍ରର ଅନ୍ୟ ଗୁଣ ଲାଗି ତା’ର ପୁଜା ବାସନ୍ଦ ସେ କରୁ ନଥିଲେ । ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷକ ଗୁପ୍ତ ନେଇ କେତେ କଥା ହୋଇଯାଇଥିଲା । କେତେ ଶିକ୍ଷକ ଧରପଡ଼ିଥିଲେ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାରରେ । ଦାଶ

ଆପଣେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ତାଙ୍କର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ସେ ସିମିତି ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ନେଇ ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାନ୍ତି, ତା' ଲାଗି ତାଙ୍କୁ ନିବେଦନ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏପରି ଦୁଇଟା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତ ମୋର ମନେଅଛି । ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର କେତେକ ଛାତ୍ର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚ୍ଚତ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି—କିନ୍ତୁ ସେଥିଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ତଡ଼ିଦେଇନାହାନ୍ତି । ସେଇମାନେ ଥିଲେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟର ପରମାରାଧ୍ୟା ଦେବତା । ସେ ଯେପରି ଲାଘାପରେ ଗୁରୁଦଣ୍ଡ ଦେଇନାହାନ୍ତି—ସେହିପରି ଲାଘା କୃତବ୍ୟରେ ଗୁରୁ ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ରାମାଭିଶାପ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆଇ ବିଦ୍ୟାଳୟର କେତେକ ଜନିତ ଶ୍ରେଣୀକରି ଥିଲା, ଧରାପଡ଼ିଥିଲା । ତଥାପି ସେ ଥିଲା ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସୀ ଅନୁଚର । କେତେ ସେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତା'ର ଅଛି !

୫—ତୋଷାମଦର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ ସେ । ତାଙ୍କୁ ଖାଲି ଖୁସାମତ କରି ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିବା ଭଳି ଲୋକ କେହି ନ ଥିଲେ । ଅନ୍ତତଃ ମୁଁ ଜାଣେନି । ତୋଷାମଦ୍ କରୁ ନଥିଲେ କି ନିଜକୁ ଉତ୍ତମ ବନେଇ ଚିହ୍ନିତ ଦେଉ ନଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରପତ୍ରକୁ ସେ ‘ବାଜିଆମା’ ଆଖ୍ୟା ଦେଇଥିଲେ । ସ୍ୱା ମୂଳରେ କପରି ପୁଷ୍ୟବ୍ୟଜ୍ଜ ଲୁଚି ରହିଛି, ବାଜିଆମା ଗପ ଯେ ପଡ଼େ ସେ ବୁଝିବ ।

୬—ବଳେ ପଣି ନେତା ହୁବା କଥା ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ସେ ଶୁଦ୍ଧ ନ ଥିଲା ସେ ତା' ପାଖକୁ ଯାଉ ନଥିଲେ—ସେ ଯେତେ ବଡ଼ ଲୋକ ହେଉ ପଛକେ । ମୋର ମନେଅଛି ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଅଧିବେଶନ ବସିଥାଏ କଟକରେ । ଆମେ ସବୁ ସ୍ୱୟଂସେବକ ହୋଇ ଯାଇଥାଉଁ । ସଭା ବସିଲା । କେତେ ବକ୍ତା କେତେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ଦେଲେ । ବିଷୟ ନିର୍ବାଚନ ସମ୍ପର୍କରେ କିନ୍ତୁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ବକ୍ତା ଭାବରେ ବସ୍ତ୍ର ଯାଇ ନଥିଲା । ସେ ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖିତ ହବାର ମୁଁ ଦେଖିନାହିଁ । ନିର୍ବାଚନ ଭାବରେ ବସିଥାନ୍ତି । ଶେଷରେ ସଭା ପକ୍ଷରୁ ଦାଶ ଆପଣେ କିଛି କହନ୍ତି ବୋଲି ଦାବି ହେଲା । ସେ ଦାବି ଏପରି ମୁଖର ଓ ଜିହ୍ୱାଦିଆ ହୋଇଉଠିଲା ଯେ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦାଶ ଆପଣେଙ୍କୁ ଆଗକୁ ଠେଲିଲେ । ନିଜେ କୁଳବୃଦ୍ଧ ମଧୁବାବୁ ‘ଗୋପବନ୍ଧୁ ଗୋପତରେ ଥିଲେ’ ବୋଲି କହି ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ଦେବା ଲାଗି ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଏହିପରି ବହୁତ କଥା ଅଛି ।

୭—ତାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଶେଷ ଗୁଣ କହି ତୋରି ବାନ୍ଧବ । ସେ ହେଉଛି ଜାତି ପ୍ରେମ । ସେ ଓଡ଼ିଆ । ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଗର୍ବ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆର ଖାଇବା ପିଇବା ରହିବା ଇତ୍ୟାଦି ବୁଝିଥିଲେ ସେ ଲଜ୍ୟା ଅନୁଭବ କରୁ ନଥିଲେ । ମନେପଡ଼େ ସାର୍ ଆଶୁତୋଷ ମୁଖାର୍ଜୀଙ୍କର ସତ୍ୟବାଦୀକୁ ଆସିବାର ସଫଳତା ।

ଦଣ୍ଡାତକଟା ଲାଗିଲା, ସେ ଜଣେ ଭାରତ ବିଖ୍ୟାତ ନେତା, ବଙ୍ଗାଳୀ । ତାଙ୍କୁ କ'ଣ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ରଜି ? କଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିଏ କେତେ କଥା କହୁଲ । ଲାଗି, ତରକାରି, ରସଗୋଲା, ଖିରିମୋହନ । ଦାଶ ଆପଣେ ସବୁ ଶୁଣି ଶୁଣି ଶେଷରେ କହିଲେ, “ଆରେ ପିଲେ, ଆମ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ବଡ଼ ଖାଇବା ରୁଡ଼ାଘଷା । ବାହାବ୍ରତ ସବୁଥେରେ ତ ଅତିଥିରଜି । କଣିବାର ଏଇ ପ୍ରଧାନ ନିମିତ୍ତ । ସେଇଆ କର ।” ଆମ ମନକୁ ପାଉ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ କଲୁ । ଆଉ ସାର୍ ଆଶୁତୋଷ ମଧ୍ୟ ଖାଇକରି ସୁଖି ହେଲେ । ଦାଶ ଆପଣେ କେତେଥର କହିଛନ୍ତି—ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅନୁନ୍ନତ ରଖି ଭାରତ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ନପାରେ ।

ମୁଁ କାହାଣୀକୁ ଆକ୍ଷେପ କରୁନି । ତାଙ୍କର ଯାହା ଗୁଣ ଥିଲା—ଯୁ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ମୋ ମନ ତାଙ୍କ ପାଦତଳକୁ ଟାଣୁଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ କହୁଲି । ସେ ସୁଗୁଣ କି ଦୁର୍ଗୁଣ ଦେଶବାସୀ ବିଚାର କରିବେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ବୁଝେଁ, ଜାଣେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନଜିର ଦେଇ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ଯେ ଏଇସବୁ ଗୁଣ ଜାତିପ୍ରଶ୍ନାଙ୍କର ନିତାନ୍ତ ଦରକାରୀ । ପରର ଅନୁକରଣ, ପରର ପଦଲେହନ, ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି ବ୍ୟବହାର ବଳିଦାନ—ଏସବୁ ନେଇ ଜାତି ତିଆରି ହୋଇପାରେନି—ଜନତାକୁ ନେଇଆଣି ଥୋଇପାରିଯାଏନି । ସେ-ସବୁ ବଂଶୀବାର ସ୍ଥାନ ଓ ସମୟ ସ୍ୱେ ନୁହେଁ । ତେବେ ଗୋଟିଏ କଥା ଏଠି କହିବା ଦରକାର ବୋଲି ଆଉ ଦୁଇ ଗୁଣଧାଡ଼ି ଲେଖୁଛି । କେହି କେହି ହୁଏତ କହିବେ ଯେ ଦାଶ ଆପଣେଙ୍କ ଯୁଗ ଯାଇଛି । ସେ ଯୁଗରେ ଯାହା ଅଦର୍ଶ ବା ଆଦରଣୀୟ ଥିଲା, ସେ ଯୁଗରେ ସେ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସଂସାର ସେ ଦିନରୁ ଆଜିକୁ ବହୁତ ଆଗେଇଗଲାଣି । ଟ୍ୟାଙ୍କରୁ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଆମେ H. Bombକୁ ଅପିଲୁଣି । ଟି ମଡେଲ ଫୋର୍ଡ୍‌ରୁ ରୋଲସ୍-ସ୍ୱେସ୍‌କୁ, ଅଣଡ଼ିଆ ଏରେପ୍ଲେନ୍‌ରୁ ରକେଟ୍ ଓ ଜେଟ୍‌ପ୍ଲେନ୍‌କୁ ସଂସାର ଗତି କରି ଯାଉଛନ୍ତି । ଏ ଯୁଗରେ ସେ ଧୂରର ଅଦର୍ଶ କହ କି ଲାଭ ? ଦାଶ ଆପଣେ ଭୃଷ୍ମାର ଦିଗରେ କଣ କରିଥିଲେ ? ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ବିଷୟରେ କଣ ଭାବିଥିଲେ ? ବିଶ୍ୱ ମାନବତାର ଭାବନା ହିଁ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଢୁଳି ନ ଥିଲା । ଆମେ ସବୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଡେର ବେଶୀ ଜାଣୁଁ, ଡେର ବେଶୀ ଭୁଁ ।

ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଟ୍ୟାଙ୍କ, H. Bomb, ରକେଟ୍, ପ୍ଲେନ୍ ଏସବୁ କଥା ସେ ହୁଏତ ଭାବୁ ନ ଥିଲେ । କାରଣ ସେ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଜୀବନର କୌଣସି ଅଂଶ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । ଶାନ୍ତି ତାଙ୍କର ଥିଲା କାମ୍ୟ, ପୁଣ୍ୟ ଓ ଅନୁସରଣୀୟ । ତୁମେ ସେ ସବୁ ଭାବୁ, ଦୃଢ଼ାବଳ ଧ୍ୟାନ ଲାଗି । ସେ ଭାବୁଥିଲେ ଦୃଢ଼ାବଳ ରକ୍ଷା ଲାଗି । ସେ ସବୁ ଭାବି ଜାଣି ତୁମେ କରିବ କଣ ? କେବଳ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ବାଡ଼ିଆପିଟା, କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ି, କେବଳ ପର ପ୍ରତି ଅସହସ୍ପୃହତା ଓ ଭିକ୍ଷା, କେବଳ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଗଦା ଉପରେ

ବସି ରୁମର ଗଳ୍ପ—ଏଇଆ ତ ରୁମେ ଭରୁଛ ? ରୁମେ ଶାନ୍ତି ଶାନ୍ତି, ମୁହଁରେ କହୁଛ, କିନ୍ତୁ ପେଟ ଭିତରେ ରୁମେ ପାଖପଡ଼ିଶାର ଅନିଷ୍ଟ ହିଁ ଭରୁଛ, ମନରେ ପାହୁଁଛ ଓ କର୍ମରେ କରୁଛ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଇ ସ୍ବପ୍ନ ମନସ୍ତବ, ଏଇ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଚିତ୍ରକା ନ ଯାଇଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଅସମ୍ଭବ । ବିଶ୍ୱବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସମସ୍ତି, ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସେପରି ଭାବେ ସେ ମାନସିକ ଭାବ ପୋଷିବେ, ସେଇ ଭାବନା ଓ ସେଇ ଭାବ ସମସ୍ତି, ସମାନ ବା ବିଶ୍ୱକୁ ଚଳାଇବ । ରୁମେ ସେବେ ଭରୁଥାଅ ସେ କେନିଭାରେ ଶାନ୍ତିର ମୟା କଲେ କାମ ହୋଇଯିବ, ଯୁଦ୍ଧ ବାସେଲୀ ସାହରେ ବା କଟକ ବଡ଼େଇ ସାହରେ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ତେବେ ରୁମେ କେବଳ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଛ, ଖାଲି ଅଲୀକ ଦବା ସ୍ବପ୍ନ । ଦାଶ ଆପଣେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ଭିତରେ କପରି ଶାନ୍ତି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ବଢ଼ିବ ତାହା ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ, ତାହା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେ ଏ ଯୁଗର ମାନସିକ ବିକାରକୁ ବେଶ୍ ଚିହ୍ନିପାରିଥିଲେ । ଆଉ ରୁମେ ସେବେ ଭରୁଥାଅ ସେ ରୁମର ଏଇ ସବୁ ନୂଆ ନୂଆ ମାରଣ ଆବିଷ୍କାର ଦ୍ବାରା ରୁମର ଗୋଟାଏ କିଛି ନୂଆ ମାନସିକ ଭାବ ଆସିଯାଇଛି, ତାହେଲେ ମୁଁ କହୁଛି, ରୁମେ ଏ ଯୁଗର ତ ଏ ଯୁଗର, କୌଣସି ମାନବିକ ଯୁଗର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହଁ । ମୁନିଆଁ ପଥରଖଣ୍ଡକରୁ ଲୁହା କଟୁଣ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ମୂଳରେ ଯୁ ମନସ୍ତବ ଥିଲା H. Bomb ତଥାଗତରୂପରେ ଠିକ୍ ସେଇ ଓ ସେତିକି ମନସ୍ତବ ଅଛି । ଲଙ୍ଗା ହୋଇ ପଟ୍ଟଚରୁମ୍ପାରେ ବା ଗଛଶିଖରେ ଏକ-ଶିଖିଆ ରହୁକାଠାରୁ ପକ୍ଷୀଗଢ଼ି ଗାଁଟିଏ ହୋଇ ରହୁକାରେ ସେ ମନସ୍ତବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ତଥାଗତରୂପ ଭିତରେ ସେଇ ଓ ସେତିକି ମନସ୍ତବ ଅଛି ମାତ୍ର । ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଆଣିବାକୁ ହେଲେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରାର୍ଥନା, “ସବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ, ସବେ ସନ୍ତୁ ନିରାମୟଃ, ସବେ ଭଦ୍ରାଣି ପଣ୍ୟନ୍ତୁ, ମା କଷ୍ଟିତ୍ ଦୁଃଖ ଭାବେତ୍”—ସ୍ବାକୁ ଖାଲି ବାକ୍ୟରେ ନୁହେଁ, କାର୍ଯ୍ୟରେ କରିବାକୁ ଓ କରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦାଶ ଆପଣେ ଓ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀମାନେ ସେହି ହେତୁରୁ ବାହୁ ବାହୁ ଉପନିଷଦ ଦରଣି ଦରଣି ସେଇ ପ୍ରାର୍ଥନାପଞ୍ଜରଗୁଡ଼ିକ ଏକାଠି କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିତିଦିନରେ ଦୁଇଥର ଅନ୍ତତଃ ସେଇ କଥାଗୁଡ଼ିକ କହୁଥିଲେ ଓ କୁହାଉ-ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶେଷ ହେଉଥିଲା—‘ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ, ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ, ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ’ କାମନାରେ । ରୁମର ଏ ପ୍ରଗତି ଧୁଗରେ ବଡ଼ ଆଦର୍ଶ, ବଡ଼ କାମ୍ୟ ହୋଇଛି—ଶାନ୍ତି । ରୁମେ ତାକୁ ପଞ୍ଚଶୀଳ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରିପାର, ବା H. Bomb ପ୍ରୟୋଗ କରିପାର । ଦରକାର ଶାନ୍ତି । ଏ ଶାନ୍ତି ଆସିପାରେନି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ, ତା ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ, ତା ପାଖପଡ଼ିଶାଙ୍କ ସହତ ଏଇ ଶାନ୍ତିମୟ ନ ଲଗଇତି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ମନ ଶାନ୍ତି ନ ହଉତି । ଦାଶ ଆପଣେ ଏଇ ଶାନ୍ତିର କାମନା କରୁଥିଲେ । ମୋର ମନେଅଛି ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଓ ଆଦର୍ଶ ବଳରେ ସେ ସମୟର

ସତ୍ୟବାଦୀ ପାଖଆଖ ଗାଁରୁ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା, ଲଢ଼େଇ ଝଗଡ଼ା କେତେ କମି ଯାଇଥିଲା । ପ୍ରକୃତ ପଞ୍ଚାୟତ ରାଜ୍ୟ କେତେ ପାଖେଇଆସିଥିଲା ।

ଆଉ ଶ୍ରେଣୀଭେଦ ଆଦର୍ଶ କଥା କହୁବ ? ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମାତ୍ର ଦେବ । ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବାହାର ଅଃମଶରୁ ଗ୍ରହାବାସକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଦାଣ ଆପଣେ ବାଛୁଥିଲେ—ସେ ଦୁଇଜଣ ଜଣେ ଶାସନ ବୁଲାନ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଆଉ ଜଣେ ହାଡ଼ି । ଦିହେଁଯାକ ଏକା କାମ କାନ୍ଦୁ କାନ୍ଦୁ ପକେଇ କରୁଥିଲେ ଦାଣ ଆପଣେଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଓ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭେଦନାରେ । ସତ୍ୟବାଦୀ ଗ୍ରହାବାସରେ ହାଡ଼ି ଗ୍ରହ ତ ଥିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ସହିତ । ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ବସି ଖାଉଥିଲେ । ସେ ଦୁଇଜଣ ୧୯୪୦-୧୫ର କଥା । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଭାବନା ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଏ ଦେଶରେ ପଶି ନ ଥିଲା ।

ଆଉ ବାକି ରହିଲା ଭୂସ୍ୱାର । ତୁମେ ଇଲେ ଯାହା କରୁନ, ତା କଣ ତୁମର ଅଭାବ ପୁରଣ କରିବ ? ବଡ଼କଥା ହେଲା ଏ ଦେଶର ଲୋକେ ପେଟପୁରାଇ ଖାଇଲା ଭଲ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥର ଉତ୍ପାଦନ । ଲୋକସଖ୍ୟା ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଜମି ରହୁଛି ସ୍ଥିର । ଏଥିରେ ଜମିକୁ ଟିକିଟିକି କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟିଦେଲେ କଣ ଅଭାବ ମେଣ୍ଟିଯିବ ? ଏକା ଜମିରୁ କପରି ବେଶୀ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦିବ, ମାଣକରୁ ଡୋଲିଏ ମିଳୁଥିବା ସ୍ଥଳେ, କପରି ଭରଣେ ମିଳିବ, ଲୋକେ କପରି ଜମିଆଡ଼କୁ ,ରୂପବାସ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିହେବେ—ଏହାହିଁ ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା । ଏ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ଦାଣ ଆପଣେ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ରୂପ । ଗ୍ରହମାନେ ଯାଇ ନିଜେ ଜମି ରୂପ କରିବେ, କପରି ଭଲ କ୍ଷେତ ହବ, କପରି ଗୌଣିକ ଠି ଦ'ଗୌଣି ବାହାରବ—ଏ ସବୁ ଶିଖିବେ । ଏଇଥିପାଇଁ ।

ସବୁଠୁ ବଡ଼ କଥା—ତୁମର ଏ ମିଛ ବଢ଼େଇ । ତୁମେ ତାଙ୍କଠୁ ବଡ଼ ହୋଇନ, କାରଣ ସେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ବୋଲି କେବେ କହି ନ ଥିଲେ; ତୁମେ ତାଙ୍କଠୁ ବଡ଼ ହୋଇ-ପାରିବନି, କାରଣ ତାଙ୍କର ବଡ଼ହବା ମୂଳରେ ଯେ ଆଦର୍ଶ, ସେ ଆଦର୍ଶ ତୁମେ ମୋଟେ ବୁଝିପାରନି । ସେ ଥିଲେ ବଡ଼ । ଅତି ବଡ଼ । ଅତିଏବ, ମୁଁ ଓ ମୋର ଗୁଡ଼ୁଡ଼ୁ ତାଙ୍କ ପକାଏ ‘ପିତରଂ ଆବାହସ୍ମି—ଆବହସ୍ମୁ’ ।

କଖାରୁ ଫୁଲ

ଧର ରୂପେ ଜଣେ ମାନସିକ ରୋଗୀ, ‘ମାନେ ରୂପ ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇ-
ଯାଇଛି’ । ମୁଁ ହେଲି ଜଣେ ମନ ବା ମୁଣ୍ଡ ଡାକ୍ତର, ‘ରୂପେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲ’ ।
ଆସିବା ଆଗରୁ ପେଟକ ଖାଇକରି ଆସିବ, “ମନଟା ବରକ୍ଷିଆ ହେଇଯାଇଛି, କାହିଁକି ନା
ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ବାହାରିଲି ଗୋଡ଼ି, ତାରି ସାଇଥିଲି ପୋଡ଼ି, ମାଛ ହେଲି ଲୁଣି, ଖଟା ହେଲି
ପାଣି ।” ମୁଁ ରୂମକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତା କରି ବସିଲି । ଆମ ମନ ବୈଦ୍ୟବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର
ହେଲା, ରୋଗୀକୁ ଆମେ କେତେଗୁଡ଼ାଏ କଥା ପଚାରିବୁଁ, ରୋଗୀ ଉତ୍ତର ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ
ଦେଇଯିବ । ସେଥିରୁ ଆମେ ତା ମନର ଉଦ୍ଭବକଥା ଗୁଣ୍ଡ ଦେଖି ତା ମନକଥା ସବୁ
ଚାହିଁପାରିବୁଁ, ସେଇ ଉପାୟ ଧରି ମୁଁ ରୂମକୁ ପଶୁରିଲି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସ୍ବତ

ଉତ୍ତର—ଗୋଡ଼ି

ପ୍ରଶ୍ନ—ଡାକି

ଉତ୍ତର—ପୋଡ଼ା

ପ୍ରଶ୍ନ—ମାଛ

ଉତ୍ତର—ଲୁଣି

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆମ୍ବିଲ

ଉତ୍ତର—ପାଣି

ଏକଥରୁ ମୁଁ ଚାହିଁନେଲି ଯେ ରୂମ ଘରେ ଖାଇବା ପିଇବା ଭଲ ନ ଥିବାରୁ ରୂମ
ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇଯାଇଛି, ଅତଏବ ପିଇାନ୍ତୁ ହେଲା ଯେ ରୂମ ଘରଣୀ ରୂମର ଯନ୍ତ୍ର
ନିଅନ୍ତୁ, ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଘରଣୀଜଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହୁଲେ ରୂମ ମୁଣ୍ଡ ଭଲ ହୋଇଯିବ ।
ବ୍ୟବସ୍ଥା—ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାର ନରସିଂହ ହୋମ୍‌ରେ ରହୁଲେ ଦିଠା ଉତ୍ତରୀମାନଙ୍କ
ହାତରକ୍ଷା, ହାତପରଣୀ ଓ ଘଷାମଜା ଯାଇଲେ ରୂମର ସବୁ ରୋଗ ଭଲ ହୋଇଯିବ ।

ଅଥଚ ଅସଲ କଥା ଯେ ରୂମ ଘରଣୀ ରୂମକୁ ଭାରି ଭଲପାଆନ୍ତି, ରୂମର ବହୁତ
ଯନ୍ତ୍ର ନିଅନ୍ତି । ସେଦିନ ସେ ବାପଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ, ଆଉ କେହି ରୂମ ପାଇଁ ରଖିଥିଲା,
ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେନି । ମୁଁ ରୂମକୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲି, ରୂମ ମନ କଥା ବାରିଲି, ବ୍ୟବସ୍ଥା
କରିଦେଲି । ରୂମ ଘରଣୀ ଯେତେବେଳେ ଏ କଥା ଜାଣିଲେ, ସେତେବେଳେ ଲାଗିଗଲା
ଗୋଟାଏ ଅଦିନ ଝଡ଼ବର୍ଷା । ସେ ବର୍ଷାପାଣିରେ ରୂମ ମୁଣ୍ଡ ଏକାବେଳକେ ଥଣ୍ଡା ।
ଏହିପରି ଏ ବିଦ୍ୟା, ଏହିପରି ଆମର ସବୁ ବିଦ୍ୟା ଆଜିକାଲିର, ଯାହା କିଛି ଗୋଟିଏ
ନୂଆ ହେଉଛି, ତା ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ । କାରଣ ସେ ନୂଆ, ଘରେ ସ୍ବର୍ଗ ଅପ୍ସରା ଘରଣୀ ଥିଲେ
ମଧ୍ୟ, ସାବେନା କି କାଲୀ, କାଲିକୁରୁଣାଟିଏ ନୂଆ କରି ଦେଖିଦେଲେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ହୁଏ
ଭଲ । ରୂପେ ଗୋଡ଼େଇଲି ତା ପଛରେ, କାହିଁକିନା ସେ ନୂଆ । ସୁନ୍ଦର ଘରଣୀ । ସେ
ସୁରୁଣୀ ! ସିମିତକା ଯାହାକିଛି ଆମକୁ କିଏ ଆସି ନୂଆକଥା କହୁଦଉଡ଼ି, ଆମେ

ସେଇଥିରେ ମାତିଯାଉନୁ, ତାରି ପଛରେ ଗୋଡ଼େଇ ମରୁଛି । ଦେଖିବାର ବା ଶୁଣିବାର ସମୟ ନାହିଁ, ଏ ସତରେ ଭଲ ନା ଭେଲ, ଏଇ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଦ୍ୟା ଇଏ—ମନ ତାକୁରି, ସାଇକୋଲଜି ଓ ସାଇକୋଆନଲିସିସ୍ ବା ସାଇକୋଥେରାପି । ଏହାକୁ ବାହାର କରିଥିଲେ, ଫୁଏଡ଼ । ଏ ଥିଲେ ପାଗଲ, ଶୁଦ୍ଧମତ ବାସ୍ତା, ନୂଆକଥା । ମାତିଗଲେ ଥୋଡ଼ାଏ ଲୋକ, ତାଙ୍କ ପରେ ଯେ ଏ ବିଦ୍ୟାର ଗୁରୁ ହେଲେ ସେ ମଧ୍ୟ ପାଗଲ । (ସାହାହେଉ ସତ ବା ମିଛ, ଭଲ ବା ଭେଲ, ଏ ହେଲେ ଗୋଟାଏ ଶୁଦ୍ଧ, ବା ଗୋଟାଏ ଫେସନ ।)

ଖାଲି ଚିକିତ୍ସାବିଦ୍ୟାରେ ନୁହେଁ ସାହିତ୍ୟରେ ଓ କଳାରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଆସି ଆସନ ମାଡ଼ି ବସିଲଣି । ଯେଉଁ ଗଲ, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏଇ ମନ ଘଣ୍ଟା କଥା ଯେତିକି ଅଛି ସେ ସେତିକି ଉଚ୍ଚଦରର ବୋଲିଉଛି । ଅଥଚ ଆମ ଦେଶର ଏ ସାହିତ୍ୟିକ ବା କଳାକାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶତକଡ଼ା ୯୯ ମନୋବିଜ୍ଞାନ, ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ବା ମନୋରୋଷିକ ପଢ଼ିନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ସବୁର ଅର୍ଥ ପଚାରିଲେ ହୁଏତ ସେମାନେ କହି-ପାରିବେନି । ଶୁଣିଚନ୍ତି ଫୁଏଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି ନା । ଶୁଣିଚନ୍ତି ମୋ କହିଲ ଭଳି ଉପର-ଠାଉରଥା ଗୋଟାଏ ଡି'ଟା କଥା । ବେଶ୍ ତାରି ଉପରେ ତାଲି ଶୁଭରୁ ନରସିଂହ-ହୋମ୍ସ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଇଯାଉଛି, ଅଥଚ ଆମର ସେଇପ୍ରକାର ସାହିତ୍ୟ ଓ କଳା ପସନ୍ଦ । ତା ଯେବେ କରୁନ, ତାହେଲେ ତ ରୁମ୍ ମୁଣ୍ଡ ଓ ମନରେଗର ଚିକିତ୍ସା କରିବା ଲାଗି ଏଇ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ କଳାକାରମାନଙ୍କୁ ନିଅନ୍ତୁ କଲେ ହୁଅନ୍ତା, ସେଥିଲାଗି ସୁଣି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ତାତ୍ତ୍ୱରଞ୍ଜର ଦରକାର କ'ଣ ? କ'ଣ କହୁଚ, ରୁମ୍ ମୁଣ୍ଡ ରୋଗଟା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଯେବେ କହିବ, ମୁଁ କଟକର ଅନେକ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ କଳାକାରଙ୍କୁ ଦେଖି, ସେମାନେ ଯେ କେହି ଟଙ୍କା ଗୋଟାଏ ଡି'ଟା ବା, କମ୍ରେ କମ୍ ଗିନେ ଡି'ଗିନା ଗୁ ବଦଳରେ ରୁମ୍‌କୁ ଭଲ କରିଦେଇଯିବେନି ? ସାଇପାରିବେନି ? କ'ଣ ? ସେମାନେ ପରା ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ, ଲେଖକ ଓ କଳାକାର ? ସେମାନେ ପରା ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଏ ନାୟକ-ମାନଙ୍କର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ତାଙ୍କ ଲେଖା ଓ ଅଙ୍କାରେ ରୁମ୍ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିପାନ୍ତି ? ଆଉ ରୁମ୍ ରୋଗଟା ଭଲ ନ କରିଦେନେ କ'ଣ ?

କଥାଟା କ'ଣ କି, ରୁମ୍‌କୁ ଏଇ ନୃତନବୁର ଭୁତ ଲାଗିଛି । ନୂଆ ନାଗସ୍ତ୍ରୀଟିଏ ପାଇଲେ କି ଯେପରି କାଳନାଗୁଣୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କଳାଭିତ୍ତିର, କଳାକୋଇଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ତାଳିମୁଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପାଟଳ ଗଛ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଥିରେ ତାରି ରୂପ ଓ ଗନ୍ଧ ଦେଖୁଥାଏ, ନୂଆ ନାଗରଟିଏ ପାଇ ଗୋପୀମାନେ ଯେପରି ବୃନ୍ଦାବନର କଣ୍ଠାବୁଡ଼ା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କଦମ୍ବନଈ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଥିରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଙ୍ଗସୁଖ ପାଇଯାଉଥିଲେ, କଂସର ଦନ୍ତାହାତୀଟା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣଭୟରେ ଯୁଆଡ଼େ ଚାହିଁ ତେଣେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖେ

ସେପରି, ଆମେ ସେମିତିକା ହୋଇଯାଇବୁ । ନୂଆକଥାଟାଏ ବାହାରିଲା, ଆମକୁ ଲାଗିଗଲା ତାରି ନଟ ।

କିନ୍ତୁ ଆମର ଏ ନଟ ପଛରେ କ'ଣ ଅଛି, ସୁବଳ ହାତର ଭୟ ଭେଳିକ, ନା, ଗୋପୀମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ ଭେଳେକ ? ମୁଁ ଜାଣେନି, ବୁଝିପାରେନି, ଧ୍ବଜ କଲେକ ଓ ସ୍ବଲ୍ପ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ Psychology, Psycho-Analysis ବା Psycho-Therapyର ବନାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସେନି, ସେମାନେ ଏଥିରେ ମାତ୍ରାନ୍ତ କପରି ? ସ୍ବାରି ଦୁହାଇଦେଇ ଭଲକୁ ଭଣ୍ଡିଆ କରନ୍ତି ଓ ଭଣ୍ଡକୁ ଭଲ କରନ୍ତି କପରି ? ନିଷ୍ପତ୍ତ ଏ ପ୍ରେମ ନୁହେଁ, କାରଣ ପ୍ରେମ ଅଛ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ଶୁଣିଆ କୋଡ଼ିଆ ନୁହେଁ । ସେ ନ ଦେଖି ପାରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସ୍ବର୍ଗସୁଖ ଅନୁଭୂତିର ଉନ୍ନାଦନା ଠିକ୍ ପାଇପାରେ । ନଁ ଗୋଟାଏ କଥା, 'ପ୍ରେମ ଅଛ', ଏ କଥାଟା ଆମ ଦେଖି କଥା ନୁହେଁ । ଆମର ପ୍ରେମ ଦେବତା କାମଦେବ, ଆମର ପ୍ରେମ ଦେବୀ ରତି, ଏମାନେ ପରମ ସୁନ୍ଦର, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ବିଲଦ କାମଦେବ କ୍ୟୁପିଡ଼ ହୁଏତ ଅଛ, ଆମେ ବିଲଦ ସାଇବ ଏକଦମ ନିଛକ ସାଇବ କି ନା ଭଲେ, ସେହୁହେତୁ କାମଦେବଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି କ୍ୟୁପିଡ଼ଙ୍କୁ ଧଇଲୁଣି । ଆମେ ଆଖିରେ ଦେଖିପାରୁନୁ, କିଛି ଦେଖିପାରୁନୁ, ପର୍ୟାନ୍ତ ପୁରୁଣା ଭରତର ଉଆଁସ ଅଛାର ଭିତରୁ ହଠାତ୍ ସାଧୀନତାର ବିଲଦ ନିଅନ୍ ଆଲୁଅକୁ ଆସିଯାଇ ଆମ ଆଖି ଖାଲି ଝଲସିଯାଇନି, ଆଖିର କଣ୍ଠିଆ ବଳକୁଳ ପୋଡ଼ିଯାଇନି, ଛୁଣିଯାଇଛି । ତା' ସାଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ବିଲଦ କଣ୍ଠା ଗୁମୁରୁରେ ବିଲଦଖାନା ଖାଇବାକୁ ଯାଇ ମୁହଁଲରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ହଇହେ, ଯିଏ ବ'ରୁଣିଟା ଫାଲୁଆ ଗୁଣ୍ଡାରେ ଆଲିଏ ଭିତ ପାରକରି ବଳଗର୍ଜନ ସମାନ ଏହିଡ଼ିରେ ଗାଁ କମ୍ପେଇ ଦଉଥିଲେ, ସେ ଏତେ ଟିକିଏ ଗୁମୁରୁରେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ନେଇ କେତେ ଖାଇବେ ? ସେ ବ୍ରହ୍ମୋଦର ପୁରିବ କିମିତି ? ଫଳ ପାଉରୁ । ଆମ ହାତ ଗୋଡ଼ ଶୁଣି ତାଙ୍ଗ ହେଇଯାଉଛି, ବିଲଦ କ୍ୟୁପିଡ଼ଙ୍କର ସ୍ବର୍ଗସୁଖ ମଧ୍ୟ ପାଇବାର ଶକ୍ତି ଆମର ନାହିଁ । ସେହୁ ହେତୁରୁ ଏ ନୂଆ ନୂଆ ନିତ୍ୟନୂତନରୁ ଆମେ କିଛି ବୁଝୁନୁ, କିଛି ଦେଖୁନୁ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଭାବୁ ଆରେ ନୂଆକଥାଟେ ବାହାରିଛି, ଆମେ ଏଥିରେ ନମାତି ଭଲେ ଆମକୁ କାଲେ କହୁବେ ମରହଟ୍ଟିଆ, ଗୁଆଁର, ସେବେଲେ, Old foggy, ସୁବରାଂ ନ ବୁଝୁ ପଛକେ, ନ ଦେଖୁ ପଛକେ, ନ ଶୁଣୁ ପଛକେ, ତାରି ସେଇ ନିତ୍ୟ ନୂତନର ବଡ଼େଇ କରି ଗୁଲୁ, ଗୋଟିଏ କଲହନ୍ତ ଭଲ ।

ସେଇ ବିଲଦ ଲୋକଙ୍କର ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛି, ପୁରୁଣା ମାଇପ ଓ ପୁରୁଣା ମଦ ସବୁଠୁ ଭଲ, Old Wife and Old Wine—ଆମେ ସେ କଥା ବୁଝୁନୁ, Old Wine, ପୁରୁଣା ମଦ ଗୁଡ଼ି ଆମେ ଭଲେ ଚଳେଇକୁ ଆମୋନିଆ ଫସ୍ତଫେଟ୍ ଦିଆ କାଲି ତଥାରି ମଦ, ଘଡ଼ାକୁଘଡ଼ା, ବୋତଲକୁ ବୋତଲ, ହାକିମମାନଙ୍କ ଲବରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମଲୁରିଆର ଆଡ଼ଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଆଉ ପୁରୁଣା ସ୍ତ୍ରୀ, ସେଇ ଦରବୁଡ଼ୀ

ମାରିକନିଆଟା । ଆରେ ଛୁ, ଛୁ, ଦାଣ୍ଡରେ ହାଟରେ ଏତେ ଶିକ୍ଷିତା, ସୁନ୍ଦରୀ, ସୋଡ଼ସୋଉଷ୍ଟ ଥିବା ଜାଗାରେ ।

ସୁତରାଂ ତମେ ଦେଖୁଛୁ ତୁମର ସ୍ୱେ ସୁ ନୂଆ ଭେଲେକ, ସ୍ୱେ ସୁ ନିତ୍ୟ-ନୂତନର ନଟ, ସ୍ୱେ ଗୋପୀଙ୍କ ପ୍ରେମ ନୁହେଁ, ଏ ପ୍ରକୃତରେ କୁବଳସ୍ୱାର ଲୟ । ତୁମେ ଭବୁତ, ସ୍ୱା ପଛରେ ନ ଗୋଡ଼େଇଲେ କାଲେ ତୁମକୁ ଲୋକେ ନାପସନ୍ଦ କରିବେ । (ପର ପଛରେ ଗୋଡ଼େଇବା ପର ଅର୍ଘ୍ୟ ଚାଟିବା—ଏଇଆ ଆମ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଫଳ, ଏଇଆ ଆମ ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ଅମୃତ, ହାସ୍ୟ ମହାସ୍ୱା ରାଜ !)

ତୁମେ କହୁବ, ମୁଁ ଗୋଟାଏ ନନ୍ଦୁକ । (ମୁଁ ଆଜିକାଲି ଟୋକା ଟୋକାଙ୍କର ଶ୍ରୀ ସହପାଠୁକ, ନ ହେଲେ ମୁଁ ନିହାତି ମରହଟ୍ଟିକାଲିଆ ମୂର୍ଖ । ମୁଁ ସହପାଠୁକ, ସତ, ତୁମର ଶ୍ରୀ ନୁହେଁ, ତୁମର ଏଇ ବଞ୍ଚିକୁ, ଏଇ କୁଣ୍ଡଳକୁ ।) ଆଉ ମରହଟ୍ଟିକାଲିଆ ହବାରେ, ପୁରୁଣା ହବାରେ, ସେ କାଳର ହବାରେ, Old foggy ହବାରେ ମୁଁ ସେପରି କିଛି ରହି ପାଉନି ତ ! ମରହଟ୍ଟିକାଲି ଆମ ଆମର, ଦେଶର, ଏ ଜାତିର । ନିଜ ଦେଶ ଓ ଜାତି ସହୁତ ଏକ ହେଉଯିବାରେ ଅଗୌରବଟା କ'ଣ ?

ଅଗୌରବ ନାହିଁ ? ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି । ତୁମେ ମୂର୍ଖ, ତୁମେ ନବୋଧ, ତୁମେ ବୋକା । ଏ ଆଟମିକ ଯୁଗରେ ତୁମେ ଯେବେ ରକେଟ୍ ପ୍ଲେନ ଗୁଡ଼ିକ ବଳଦ ଗାଡ଼ିକୁ ପସନ୍ଦ କର, ତାହେଲେ ଲୋକେ ତୁମକୁ ଛୁ' ଗୁଜର କରିବେନି ? ଜମାନା ବଦଳିଯାଇଛି ଭଲ । ଜମାନା ବଦଳିଯାଇଛି ।

(ବଦଳିଯାଇଛି, ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ବଦଳିଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ନ ବଦଳିଛି କେତେବେଳେ ? ବଦଳିବାଟା ହିଁ ଜମାନାର ଧର୍ମ ।) ଗଜାଣୁ ଓ ଗଜାଣୁଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମଣିଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁତ ଜମାନା ବଦଳିଯାଇଛି । ଗଛ ଉପର ବସା ଓ ପଟତ ଗୁମ୍ଫାଠାରୁ ନିଉକ୍ଲିୟର ଷ୍ଟେଟ୍ ବଳିଷ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁତ ବାଟ ଗଡ଼ିଗଡ଼ି ଆସିଛି, ସେ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ସୁତରାଂ ମୁଁ ଯେଉଁ କାଳକୁ ନେଇ ବସିଛି, ଯେଉଁ ବଳଦଗାଡ଼ି ଯୁଗକୁ ନେଇ ବସିଛି ବୋଲି ତୁମେ ନାକ ଟେକୁଛ, ସେ ପୁରୁଣା ଯୁଗ ନୁହେଁ ଆଜି, ସେ ବି ଅଳ୍ପ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଯୁଗ ଦିନେ । ମୁଁ ସେ ଯୁଗକୁ ଚିହ୍ନେ, ବୁଝେ, ଜାଣେ । ସୁତରାଂ ତାକୁ ନେଇ ବସିଛି । ସେ ଯୁଗର ପ୍ରତି କଥାଟି ମୋର ଦହର ପ୍ରତି ରକ୍ତବନ୍ଧୁ ସହୃଦ ମିଶିଛି, ସୁତରାଂ ସେ ମତେ ସୁହାଉଛି । ସ୍ୱେ ଯୁ କଥା ତୁମେ କରୁଛ, ତୁମେ ବୁଝୁନ, ଜାଣୁନ, କରୁଛାଉଛ ଖାଲି, କେବଳ ଡରରେ । ସ୍ୱେ ମନୁଷ୍ୟ ତା ନୁହେଁ ଭଲ, ସ୍ୱେ ମାତ୍ରିକ ବଣ ମନୁଷ୍ୟତା । (ମୁଁ ଗରଡ଼ ଯୁଗକୁ ଆବୁରଧର ଅନ୍ତତଃ ମଣିଷ ଅଛି, ତୁମେ ଯେ ଅବୁଝା, ଅଚିନ୍ତା, ଅଜଣା ଆଟମିକ ଯୁଗକୁ କୁଣ୍ଡଳଧର ବଣମଣିଷ ପାଲଟିଯାଇଛ ଯେ ।)

କିମିତି ତୁମେ କହୁଛ, ସେ ଖାଲି ଖାଲି, ସେ ଖାଲି ଯୁକ୍ତି ହସ୍ତର ବକାବକି ଅସ୍ତ । ସତେ ? ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ହାତେ ହାତେ ପ୍ରମାଣ କରିଦେଉଛି । ଆଗରୁ ତ ତୁମକୁ ଦେଖେଇଦେଇଛି, ଯେଉଁମାନେ ସାଇକୋଲୋଜି ଶବ୍ଦଟାକୁ ଇଂରେଜିରେ ଶୁଦ୍ଧଭାବରେ ଲେଖିପାରିବେନି, ସେଇମାନେ ହିଁ ସାହୁକ୍ୟରେ ଓ କଳାରେ ସାଇକୋଲୋଜି ଖୋଜି ବସନ୍ତ । ଏଇଟା ସତ, ନା ମିଛ ? ହଲପ କରି କହ ତ, ଗଢ଼ାଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ଭାଷାରେ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ହାତ ଦେଇ କିହୁଁ ତ । ତା'ପରେ ସାଇକୋଲୋଜି ଓ ସାଇକୋ-ଆନାଲିସିସ୍ ଯେବେ ସାହୁକ୍ୟ ଓ କଳାର ପ୍ରଧାନ ବିଷୟବସ୍ତୁ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ସେକ୍ସପିଅର, ମିଲଟନ୍, ସେରିଡାନ, ବୋଲଡ଼ୱିଥ୍, ସେଲି, ବାଇରନ୍, ଟେନିସନ୍, ବ୍ରାଉନିଂ, ଭୁସୋ, ହୁଇଗୋ, ଡୁମା, ଭଲଟେସ୍କାର, ଗେଟେ ଇତ୍ୟାଦି ସାହୁକ୍ୟକ୍ରମାନ୍ତେ, ମାଇକେଲ ଆଣ୍ଡ୍ରେଲୋ, ବେନିଭେନୁତୋ ସେଲିନି, ରସୁଲିନ୍ ଇତ୍ୟାଦି କଳାକାରମାନେ ବଡ଼ ହେବେ ନା ନାହିଁ ? ଏମାନଙ୍କ ବେଳକୁ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ପଦ୍ମକୁସୁମର ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସାଇକୋ-ଆନାଲିସିସ୍ ଓ ସାଇକୋ-ଥେରାପି କଥା ଏମାନେ କାନରେ ମଧ୍ୟ ଶୁଣି ନ ଥିଲେ । ତା'ହେଲେ ତୁମେ କ'ଣ କହୁଛ ? ଏମାନେ ବଡ଼ କଳାକାର, ନା, ଏମାନଙ୍କ ନା କଳାକାରରେ ଗଣ୍ୟ ନୁହେଁ ? ମନେରଖ, ମୁଁ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାରତବର୍ଷର ସୁରୁଣୀ ଫ୍ରାନ୍ସ—ପୁର କଳାକାରମାନଙ୍କ ନା ମାତ୍ର ଧରି ନିଏ । କାରଣ ମୁଁ ଜାଣେ ଆମ ପୁରପୁରୁଷଗୁଡ଼ାକ, ଏପରିକି ରବି ଠାକୁର ମଧ୍ୟ, ନିଜାନ୍ତ ଚିନ୍ତା, ପୋତର । ସେଇଥିପାଇଁ ତୁମର ପ୍ରିୟତମ ବିଲ୍ଲି କଳାକାର—ଏ, ଏଗୁଡ଼ାକ ବିଲ୍ଲି କଳାକାର ? ଏ ସବୁ କିଏ ମ ?

ଓ, ନା ବି ଶୁଣିନ । ସାଥ, ନ ଶୁଣିଥିଲେ ତୁମ ଗୋସେଇମାନଙ୍କୁ ପଚାର, ସେ କହୁବେ । ଏଥରକ ତ ବୁଝିଲି ତୁମର ଏକ ଉପାସ୍ୟ ସାଇକୋଲୋଜି ଓ ସାଇକୋ-ଆନାଲିସିସ୍ ଛଡ଼ା ଉଚ୍ଚତରର ସାହୁକ୍ୟ ଓ କଳା ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇପାରେ, ହେଇଛି, ହେଇଛି, ହବ ମଧ୍ୟ । ବରଂ ତୁମର ଏହି ନୂଆ ଡଙ୍ଗା ଧୁ କଳାରେ ପଶିବ, ସେ ଏକାବେଳେକେ ଫିକା ପଡ଼ିଯିବ, ପଡ଼ିଯାଇଛି ମଧ୍ୟ । ସେ ମୋର ତୃପ୍ତ ସମାପ୍ତ ସେ ତୁମେ କହୁ ବୁଝୁନ, ଖାଲି ବାନରଙ୍କ ଭଳି, ବଣ ମଣିଷଙ୍କ ଭଳି ଅନୁସରଣ କରିଯାଉଛ ମାତ୍ର ।

ଶୁଣ, ଶୁଣ, ଖାଲି ଦିଅନ । ମୁଁ କହୁନି ସେ, ମୁଁ ତୁମଠାରୁ ବେଶି ପଢ଼ିଛ କି ବେଶି ଜାଣିଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଗର୍ବ କରି କହୁପାରେ, ମୁଁ ଯେଉଁକି ପଢ଼ିଛି ଓ ଜାଣିଛି, ତାକୁ ଭଲକରି ବୁଝିଛି, ବେଶ୍ କରି ହଜମ କରିନେଇଛି । ତୁମେ ସାଇ ଡାକ୍ତର ମିଶ୍ର, କି ଡାକ୍ତର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ପଚାରିଲ, ଅଲ୍ ଖାଇ ହଜମ କରିପାରିବାଟା ଭଲ ନା, ବେଶିଗୁଡ଼ାଏ କଲବଲ କରି ଗିଲି ପକାଇ ଅଙ୍ଗଣ୍ଡରେ ଘରେ ରଖେଇ ନ ଦବାଟା ଭଲ ? ଶୁଣିବ, କ'ଣ କହୁବେ ସେ । ତୁମକୁ ସେଇଆ ହେଇଛି, ବଦହଜମ । ବେଶି ଗିଲିତ କି

ନ କହୁ ? ପାରିବନି । ତୁମର ସେ ଉଦରରେ କେତେ ମାଲ ଧରିପାରିବ ତା ମୁଁ କଲନି । ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି ଯେ କି ଏକା ବକତକେ ଦଶ ସେର, ପନ୍ଦର ସେର ଖାଇ ହଜମ କରି-ପାରିବେ । ବଢ଼ାଣିଆ କଥା ? ବାଜି ମାଗିବ ଶହେ ଟଙ୍କା ? ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ତୁମର ସାମନାରେ ଖୁଆଇ ପ୍ରମାଣ କରିଦେବି, ଏକାବେଳକେ ସତ ଏ କଥା । ଏଇ ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି ଯେ କି ପାଏ ଖାଇଲେ ବି ମହକେଇଦେବେ ଘର । ଗିରିତି ତୁମ ମଗଜ କଥା ତୁମେ ଜାଣ । (ଜାଣି ଯେତକ ପାରିବ ସେତକ ଖାଅ । ଗୁଡ଼ାଏ ଗିଲି ଆଉଁସମାନଙ୍କ ନାଚ ତଟାଅନ, କି ବାଡ଼ିଆଡ଼ ମଇଳା କରନି ।)

ଏଇଠି ତୁମର ମୋର ପ୍ରଭେଦ । ପାଠ ପଢ଼ିଲେ, ବେଶି ଗୁଡ଼ାଏ ଜାଣିଲେ ମଣିଷ ବଡ଼ ହୁଏନି । ଏପରି କିବି ଅଛନ୍ତି ବା ଥିଲେ ଯେଉଁମାନେ କି ଅପାଠୁଆ ଓ ଅଲ୍ଲ ପାଠୁଆ । ଏଇ ଦେଖନା ତୁମର ବିଲୁପିତ କରି ବର୍ଣ୍ଣସ୍ୱ ବା ଗୋଲଡ଼ସ୍ୱିଅ, ସେଲି ବା କିଟ୍ସ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେତକ ପଢ଼ିଥିଲେ, ତାକୁ ଭଲ କରି ଦଖଲ କରିନେଇଥିଲେ । କଣ ବା ସାହିତ୍ୟ ଲାଗି ଦରକାର ହୁଏନି ପଣ୍ଡିତେଇ । ଆମ ସସ୍ପୃତ କରିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରଣ ଓ ଭବଭୂତି କାଳିଦାସଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ଭାରଣଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛି । ତାଙ୍କର ପଣ୍ଡିତେଇ ଏତେଦୂର ବେଶି ହୋଇ-ଯାଇଥିଲା ଯେ, ତାଙ୍କ କଥା ତାଙ୍କ ବାପ ମା ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଘଡ଼ଘଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଓ ବାକ୍ୟ ସବୁବେଳେ, ସବୁ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ ବାହାରୁଥିଲା । ଦିନେ ତାଙ୍କ ମାମୁଁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଭଣଜାଙ୍କୁ ଦେଖି କୁଶଳ ହାଲ ପଚାରିଲେ । ଭଣଜା ଯାହା ଜବାବ ଦେଲେ, ସେ ମାମୁଁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପଶିପାରିଲାନି । ମାମୁଁ ଭେଣେଇଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ । ଭେଣେଇ କପାଳରେ ହାତମାରି କହୁଥିଲେ, କଣ କରବୁ. ଗୁଡ଼ାଏ ପଢ଼ି ଏ ଅବସ୍ଥା । ମାମୁଁ କହିଲେ, ତୁମେ ଏଣିକି ତାକୁ ଖାଲି ବ୍ରୀଣ୍ଡ ଖୁଆଅ । ବ୍ରୀଣ୍ଡ ଖାଇଲେ ବୁଦ୍ଧି ମୋଟା ହୋଇଯିବ । ସେଇଆ ହେଲା । ପୁଣି କିଛିଦିନ ପରେ ମାମୁଁ ଆସିଲେ । ଭାବିଲେ ଏତେଦିନର ବ୍ରୀଣ୍ଡ ଶିଆ ପରେ ଭଣଜାର ପଣ୍ଡିତେଇ କମି ଯାଇଥିବ । ପଚାରିଲେ, ବାପା. କିମିତି ଅଛି ? ଜବାବ ଦେଲା ।

ଅଶେଷ ସେମୁସି ମୋଷ

ମାଷମଶ୍ୱାମି କେବଳଂ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଖାଲି ବ୍ରୀଣ୍ଡ ଖାଇ ଖାଇ ମୋର ବୁଦ୍ଧି ଲେପ ହୋଇଗଲାଣି । ମାମୁଁ ଦେଖିଲେ ବ୍ରୀଣ୍ଡ ଖାଇ ବୁଦ୍ଧିଲେପର ଚିହ୍ନ ଯେବେ ଏଇଆ ହୁଏ, ତାହେଲେ ଆଉ କ'ଣ କରାଯାଇପାରେ ? ଅଥଚ ଭାରଣ ଓ ଭବଭୂତିଙ୍କ ଭୂଳନାରେ କାଳିଦାସେ କେତେ ବଡ଼ । ଉଦାହରଣ ତ ବହୁତ ଅଛି । ସୁତରାଂ ତୁମ ଏ ଆକର୍ଷକ ଯୁଗର ସ୍ତେ ପାଇକୋ-ଆନାଲିସିସ୍ ବା ଚରୁଷ୍ଟର କଥା ନ ଜାଣିଲେ ଯେ ସାହିତ୍ୟିକ ହୋଇ

ପାରିବନି, ଏପରି କିଛି ନାହିଁ । ତା ପରେ ତୁମର ଏଇ ଧୂ ସାଇକୋଗଣ, ସେ ଇମିତି ଗୋଟାଏ କିଛି ବଡ଼କଥା ନୁହେଁ ମ ! ମୋ ଦରଣୀ ଅପାଠୋଇ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଲପାଠୋଇ । ଏ ସାଇକୋ ଡାଇକୋ କଥା ସେ କାନରେ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ମୋ ସାଇକୋଲୋଜିଟା ସେ ଯେତେ ବୁଝନ୍ତି, ମୁଁ ହୁଏତ ସେତେ ବୁଝେନି, କି ତୁମର ଫୁଏଡ଼ ହୁଏତ ସେତେ ବୁଝିପାରିବେନି । ତାଙ୍କ ପୁଅ ହିଅ, ନାହିଁ ନାଭୁଣୀ—
 ଘରେ ଯେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଇକୋଲୋଜି ତାଙ୍କୁ ବେଶ୍ ଜଣା । ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ଠିକ୍ ବେଳକାଳ ଉଣି ତତଲ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଜାଗାରେ ପକାନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ସିଧା ହୋଇଯାନ୍ତି । ସେ ଫୁଏଡ଼ଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ । କିଛି ନ ପଚାରି ଖାଲି ମୋ ଆଖିରୁ ଓ ମୁହଁର ଶବ୍ଦରୁ ସେ ଠିକ୍ ଠଉରେଇନିଅନ୍ତି ମୋ ମନ କୁଆଡ଼େ ବୁଲୁଛି । ସେ ମୋ ଦରଣୀ ଯେମିତି, ତୁମର ମା, ଭଉଣୀ ଓ ଦରଣୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମିତି । ସେ ମାଛପି ପାଠ, ଆଜ୍ଞା, ମାଛପି ପାଠ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଣେଇଶି ବର୍ଷ ମାଲୁମ ଅଛି । କଳାକାର ଓ ସାହିତ୍ୟିକକୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ବରଂ ବେଶି ଜଣା । କାରଣ ସେ ଜୀବନ ଗଢ଼େ । କଳାକାରର ବାହାଦୁରୀ—ସେ ତଥାପି ମାଟି କୁଣ୍ଡେଇର ବା ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିମାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗରେ ତା ମନର ଶ୍ବବ ଫୁଟାଇପାରେ । ସାହିତ୍ୟିକର ବାହାଦୁରୀ—ସେ ତା’ କଲମ ମୁନରେ ଜୀବନର ବିଶେଷତା ଲେଖିପାରେ, ମାନେ ସୃଷ୍ଟିର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଇପାରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଫୁଲରେ, ଫଳରେ, ପତ୍ରରେ, ନଈରେ, ଧୂଳିରେ, ମଳରେ, ନାୟକରେ, ନାୟିକାରେ, ସେ ସୃଷ୍ଟିଜୀବନ ଦେଖେ ଓ ସେଇ ସୃଷ୍ଟିଜୀବନକୁ ପରିସ୍କାର ଶ୍ବବରେ ଫୁଟାଇପାରେ । କୋଣାର୍କ ଦେଉଳ କାନ୍ଥରେ ତୁମେ ନଟୀର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିବ, ଦେଖିଥିବ ନିଶ୍ଚୟ, କେଜାଣି ? କୋଣାର୍କ ସିନା ଅଛି, ବଲ୍ଲଭ ଓ ମାର୍କିନ ଦେଶର ଲୋକମାନେ ଦେଖିବା ଲାଗି ତୁମର ଦେଖିବା ଦରକାର କଣ ? ଗୁଡ଼ାଏ ପଥର ଦିହରେ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଲଙ୍ଗଳା ମୂର୍ତ୍ତି ? ସେଇ ନଟୀ ନାଚୁଛି ତାର ମୁହଁରେ, ତାର ହାତ ଗୋଡ଼ର ଭଙ୍ଗିରେ ନାଚିବାର ଉନ୍ମାଦନା, ସମୁଦ୍ରାର ଛଳ ଛଳ ଚଞ୍ଚଳ ଭରଲ ଶ୍ବବ, ପଥର ଦିହରେ ନିହାଣ ମୁନରେ କଳାକାର ଫୁଟାଇପାରିବ । ତାର ଦିହଟା କେବଳ ନାଚୁନି, ତାର ମନ, ତାର ହୃଦୟ, ତାର ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟ ନାଚୁଛି । (ତା’ ଦିହରେ ତାର ସେଇ ସାମୟିକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ବ ନୁହେଁ ତ । ଜୀବନଟାହାକର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ବ ଲେଖାହୋଇ ରହିଛି । ଯାଅ, ଦେଖ, ପଢ଼, ଶିଖ, ସେ ଶକ୍ତି ତୁମର ଯେବେ ଅଛି !)

ତୁମ ବଳିତ ଦେଶର କଥା ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ । ଲୋକେ ଶହ ଶହ ବର୍ଷର ରାଜାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ ମାତି ଉଠିବନ୍ତି । ମା’ ଜନଶକ୍ତି ରକ୍ତମୁଖା । ଶୁଦ୍ଧ ତାର ବଳ; ରାଜପୁରୁଷଙ୍କର ବଳ ବିରୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ । ବସିତ ବିଶ୍ବରାଜସ୍ବରେ ମାଡ଼ମ୍ ଡିଆଁକେ । ବଡ଼ କୁଣ୍ଠ । ସେ, ଅତି ବେଶି ଅତ୍ୟାଚାରୀ । ରକ୍ତମୁଖା ମା’ ଜନଶକ୍ତିର ସାକ୍ଷାତ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିମା । ହାତରେ ତାର ମହାଅସ୍ତ୍ର ସିଲେଇ ଚୁସ୍ ଓ କନା, ସେ ସିଲେଇ କର

ଭୁଲିବ । ଗୋଟାଏ ବୟସର ସରି ଗିଲେଟିନ୍‌ରେ ଦଣ୍ଡିଆଦେଶ ଦେଲ ମାନ୍ଦିକେ ତାର ହୁଅ ଓ ସୂତାରେ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଡି ପଡ଼ିଯାଉଛି । ଦଳି ଚାଲିଲା ଶୁଣାନକ୍, ଗିଲେଟିନ୍ ଠିଆ ହୋଇଛି । ମାଡ଼ାମ୍ ମଧ୍ୟ ରଲେ ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ । ହୁଏତ ସେଇ ଟୁମ୍‌ଗିନ୍‌ ବା ଶବ୍ଦକୁ ଗାଡ଼ିରେ । ଶହ ଶହ ସ୍ତ୍ରୀଞ୍ଜି ଜନତା ଆଗ୍ରହରେ ଠିଆ ହୋଇଛି, ଦେଖିବ ରାଜପୁରୁଷର ମୁଣ୍ଡ କିପରି ଗିଲେଟିନ୍‌ର ଶ୍ଵେତରେ ଗଣ୍ଡିଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇଯିବ, ଗଡ଼-ଗଡ଼େଇ ଯିବ, ରାଜପୁରୁଷର ଗଣ୍ଡିରୁ କିପରି ରକ୍ତର କୁଆର ପିତଳାମାଣି ଚାଲିଆଡ଼େ କଣଦବ ରଜିନ । ଏଇ ରଜିନ ଫୁଆରରେ ତାର ଶ୍ଵେତଲ ସେଇ ଭରିଯିବ, ତାର ପୋଡ଼ିଲ ହୃଦୟ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଯିବ । ମୁଣ୍ଡ ତଳେ ଗଡ଼ଗଡ଼େଇବା ମାନ୍ଦିକେ ଉତ୍ତାଳିତ ହେବା ସୂତାରେ ଆଉଟି ଗୋଟାଏ ଗଣ୍ଡି ପଡ଼ିଯିବ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମୁହଁ ନିର୍ବିକାର, ହସ ନାହିଁ, ଦୃଶ୍ୟ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ପଥର ମୁହଁ, ପିରମିଡ୍ରର ଶ୍ଵିଜ୍‌ସର ଶ୍ଵାବ । ଏଇ ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଲେଖ ଦେଇଛନ୍ତି, ମାଡ଼ାମ ଉତ୍ତାଳିତ ହେବା ଏଇ ସେ ବର୍ଣ୍ଣନା ସେ କରୁଛନ୍ତି, ତା' ମୂଳରେ କେତେ ବଡ଼ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ଵ ଅଛି, ତୁମେ ବୁଝ ? ବୁଝିପାର ? କହୁଲ ଦେଖି, ସ୍ଵେ କେଉଁ ବହୁର କଥା ? ଉଲେଖ ? ଫୁଟୁକ ଆଗରୁ ତାଙ୍କର ଲେଖା । ସେ ସାଇକୋଡ଼ାଗଣଙ୍କ କଥା ଜାଣି, ଜାଣି ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାଇକୋ ବସୟ ବୁଝିଥିଲେ ସେ ।

ଭିନ୍ନ, ଏଗୁଡ଼ାକ ତୁମକୁ ଭଲ ଲାଗିବନି । ତୁମର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ଵ ଦରକାର ନାହିଁ, ତୁମର ଦରକାର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ, ମାନେ ମନର କଥାଟା ଘାଣ୍ଟିଦୁଆଁ, ଚକଟା ଚକଟି କରି ତୁମ ଆଗରେ ଶିଖିଉଛ କର ଥୋଇଲେ ତୁମେ ସେଥିରୁ ଆନନ୍ଦ ପାଇବ । ତୁମେ ଗୁହ୍ୟ ମାତୃଧନ୍ୟା, ପିତୃଧନ୍ୟା, ସ୍ତ୍ରୀ ଧନ୍ୟା, "Mother Complex, Father Complex, Sister Complex" । "ମା'ର ସୁଅ ପ୍ରତି ସେ ଅଗାଧ ଅକୃଷିମ ସ୍ନେହ, ତା ଭିତରେ ତୁମେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ମା'ଙ୍କର ସୁଅ ପ୍ରତି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ବାପର ସ୍ଥିତିପ୍ରତି ସେ ସ୍ନେହ ଓ ଆଦର, ତା ଭିତରେ ତୁମେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ, ବାପର ସ୍ଥିତି ପ୍ରତି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ", କି କଦର୍ଥ ! ଆଉ ଏଇତା କି ପତରେ ? ମା'ର ସ୍ନେହ ଭିତରେ ସେବେ ବେଶି କମ୍ କିଛି ଥାଏ, ତାହେଲେ ସେ ହଉଛି ସେ "ସୁଅଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ଥିତି ପ୍ରତି ତାର ସ୍ନେହ ବେଶି ।" ତା ଭିତରେ କି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ନ ଜାଣି 'ତୁମ ପାଖରେ ସବୁ ସମ୍ଭବ' ସେ ମା ସୁଅଙ୍କ, ବାପ ସ୍ଥିତିଙ୍କ ସ୍ନେହ ଭିତରେ କଦର୍ଥ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିପାରନ୍ତି ଓ ଦେଖିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ କାହିଁ ? ସେ ଗୋଲପ ଫୁଲର ମହକରେ ନାକରେ ଲୁଚା ମାଡ଼ିବେ । କଖାରୁଫୁଲର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଓତାପ୍ରୋତ ହୋଇଯିବେ, ଗୋଲପ ଫୁଲରେ ଟିକିଏ ମହୁମାଛ ହବାକୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା 'କଖାରୁ ଫୁଲର ବରଷ ପାରୁଡ଼ା ପୋକ' । ବାହା ବାହା ବା ରେ ରସିକ, ଗୋଲପ ଫୁଲ ! ହୁଏ, ସେ ତ କେବଳ ବୁର୍ଜୁଆମାନଙ୍କ ବିଳାସର ସାମଗ୍ରୀ, ସଙ୍ଗ୍ରହର

ରକ୍ତ ଦେଇ ସେ ଗୋଲପ ଗଛ ବଢ଼ିଛି ।’ “କାଟିଦିଅ ତାକୁ, ଦଳିଦିଅ ସେ ଗୋଲପ ଫୁଲକୁ ପାଦତଳେ” ! ଆଉ କଖାରୁ ଫୁଲ, “ଆହା ହା ହା, ସବୁଦିନ ସୌଖୀନ ସ୍ବାଦ ।” କଖାରୁଫୁଲର ବଡ଼ା, କଖାରୁଫୁଲର ଭଜା—ସେ ସେ ସବୁଦିନ ଖାଦ୍ୟ ! ‘ଏଇଥରେ ସହାରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଭର’ ! ସେ ପାରୁଡ଼ାପୋକ ଦିହରେ ପ୍ରକୃତ ସୁବାସ ମହକ ଉଠୁଛି । (ଭଲକଥା ‘ପାରୁଡ଼ା ପୋକ ଗୁମର ପ୍ରକୃତ’, ପାରୁଡ଼ା ପୋକ ହିଁ ରହିବ ଗୁମେ ।)

ଆକାଶ କଇଁଆ

ଆକାଶରୁ କଇଁଆତୋଳା ହବ, ଚଳିକାରୁ ମାଛ ମରାହେଇ ଆସିବ, ଆଉ ପୁଅ ଅମର ବସି ଗ୍ରାସ ମାଗିବେ । କଥାଟା ବଡ଼ ଅପସନ୍ନ ବୋଲି ଆମ ଦେଶରେ ଲୋକେ କହନ୍ତି । ସେହିମାନେ ହାତେ ମାପି, ଗୁଣେଣ୍ଡେ ଗୁଲିବା ଲୋକ, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏ କଥାଟା ଅପସନ୍ନ ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଅପସନ୍ନ କଥା ଅନେକ କରନ୍ତି, ପୁଣି ଅନେକ ମଧ୍ୟ ହାତେ ମାପି ଗୁଣେଣ୍ଡେ ଗୁଲନ୍ତି । ଏ ସଂସାରଟା ଇ ଏଇଆ । କାହା ପକ୍ଷରେ ଡିଜି ଗିଲିବା ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ଭବ, କିଏ ପୁଣି ଡିଜି ତ ଡିଜି ପଟ ଗିଲି ମଧ୍ୟ ପାର କରନ୍ତିନି । କିଏ କହୁଛି, ନିଆଁ ପାଖକୁ ଗଲେ ପୋଡ଼ି ମରିବ, କିଏ ପୁଣି ନିଆଁରେ ଗୁଲୁଛି, ନିଆଁ ଭିତରେ ରହୁଛି, କିଏ ବା ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିନି ଶୁଦ୍ଧ ସୁନ୍ଦର ପାଲଟିଯାଉଛି । ପିଲା ସେତେବେଳେ ଗୁରୁଣ୍ଡି ଗୁରୁଣ୍ଡି ଯାଇ ଖଟ ଉପରକୁ ଉଡ଼ୁଥିବା ସେତେବେଳେ ମା' କଥାଟାକୁ ନାପସନ୍ଦ କରି ତାଙ୍କ ପକ୍ଷୀ, “ପଡ଼ିଯିବୁରେ ବାପ, ମୁଣ୍ଡ ଛେଡ଼ି ହେଇଯିବ ।” ପିଲା ମା' ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ, ମୁହଁକହୁଆଟିଏ ଦେଇ ପଡ଼ିଉଠି ଖଟ ଉପରକୁ ଚଢ଼େ । ସେତେବେଳେ ମା' ମନରେ କେଡ଼େ ଖୁସି, କେତେ ଗର୍ବ ! କ’ଣ ନା, ତା’ର ପୁଅ କେଡ଼େ ପାରିବାର ଜଣେ ହେଇଗଲାଣି । ଘଇତା ସେତେବେଳେ ବନ୍ଧୁକ ଘିନି ବାସ ଶିକାର କରିବାକୁ ଯାଏ, ମାଉସ କଥାଟାକୁ କେଡ଼େ ନାପସନ୍ଦ କରେ । ଘଇତା, କଥା ନ ମାନି ଗୁଲିଗଲେ, କବାଟ କୁଣ୍ଡରେ ବସି, କେତେ ସକେଇ ସକେଇ କାନ୍ଦେ, କିନ୍ତୁ ଘଇତା ସେତେବେଳେ ସତକୁ ସତ ବାପୁଟାଏ ମାଣ ଆଣି ପହଞ୍ଚେ, ସେତେବେଳେ ତା’ ମନରେ କେତେ ଗର୍ବ ! ସାଙ୍ଗସାଥୀ ସାଲପଡ଼ୋଶୀଙ୍କ ଆଗରେ ଛୁତି ଫୁଲାଇ, ମୁହଁ ନଗୁଇ କେଡ଼େ ବାନ୍-ଗୁରୁଣ୍ଡ କରେ ସେ । ଏଇ ସେ ଆନନ୍ଦ, ଏଇ ସେ ଗର୍ବ, ସେ ହାତେମାପି ଗୁଣେଣ୍ଡେ ଗୁଲିବାରେ ଅଛି ଟିକି ? ମୋର ହିଁ ପଇସା ଅଛି, ମୁଁ ତାକୁ ଜଗି ଥୋଇ ହାତେ ମାପି ଗୁଣେଣ୍ଡେ ଗୁଲି, ସାରା ଜୀବନଟାରେ ସେଇ ହିଁ ପଇସାକୁ ଗୁଣି ପଇସା କର ଥୋଇଲି । ଅଥଚ ଟିକିଏ ସାହସ କରିଥିଲେ, ଟିକିଏ ଆଖିବୁଜି ଅନ୍ଧାରକୁ ଡେଇଁଥିଲେ, ସେଇ ହିଁ ପଇସାଟି ମୋର ଦଶଟଙ୍କା ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା । ନ ହେଲେ ସେ ହିଁ ପଇସାଟି ଯାଇଥାନ୍ତା । କେଉଁଟା ଭଲ ? କେଉଁଟା ମନ୍ଦ ?

ଭଲ ମନ୍ଦ ବା କଣ ? ଏଭିଟା ଭଲ ବୋଲି କିଛି ସିନ୍ଦୂର ମରା ଅଛି କି ? ଏଭିଟା ମନ୍ଦ ବୋଲି କିଛି ରୁଦ୍ଧକଳା ଲେଖା ଅଛି ? ତୁମ ଆଖିକି ଯାହା ସୁନ୍ଦର, ସେ ମୋ ଆଖିରେ ଅସୁନ୍ଦର ଦିଶିପାରେ । କମିତି ଜାଣିବ ଏଭିଟା ଭଲ, ସେଭିଟା ମନ୍ଦ ? ତୁମେ ହୁଏତ କହୁବ, ଯାହା ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ଆଖିକି ସୁନ୍ଦର, ସେଇଆ ହିଁ ସୁନ୍ଦର । କିନ୍ତୁ ସେ ପାଞ୍ଚ-

ଜଣ କିଏ ? କେଉଁ ଦେଶର ? କେଉଁ ଯୁଗର ? ମୋର ବଢ଼ିଲା ହିଁସ ଦାଣ୍ଡର ପଥାଏ
 ଟୋକା ଘେନି ବୁଲିଲେ ଆମ ଦେଶର ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ଆଖିକି ଅସୁନ୍ଦର ଦଶିପାରେ କିନ୍ତୁ
 ବଲ୍ଲଭ ଲୋକଙ୍କ ଆଖିକି ଅସୁନ୍ଦର ଦଶିବ ନାହିଁ । ମୋର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର । ପୁଣି ତେ ପୁଅଟି
 ବାବୁଙ୍କ ଘର । ମୋ ମାଇପ ବଜାର ହାଟକୁ ସଉଦାପାତି କରିବାକୁ ଗଲେ ସୁନ୍ଦର
 ଦଶିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ରାମା ବାଉଁଶ ମାଇପ ବଜାର ହାଟକୁ ସଉଦାପାତି କାନ୍ଧିଆରେ
 ନଗଲେ ବରଂ ସେଉଟା ଅସୁନ୍ଦର ଦଶିବ । ତେବେ କଣ ଖାଲି ଦେଶେକେ ଟାଙ୍କ,
 ନଇକେ ବାଙ୍କ ନୁହେଁ, ଶେଷରେ ଜାତି ଜାତିକେ ଟାଙ୍କ, ଘର ଘରକେ ଟାଙ୍କ ହବ ?
 ସେ ହୁଏତ କହୁବେ, ନା, ନା, ଯାହା ମତେ ଭଲ ଦିଶିଲା, ସେଇଆ ଭଲ । ହସ୍ତମ୍ୟାନ୍ତ୍ର
 ସୁନ୍ଦର ଦିଶିଲା, ସେ ଲିଣ୍ଡବର୍ଗଙ୍କ କୁନି ପୁଅଟିକୁ ମାରିଦେଲେ । ସେଉଟା କଣ ତେବେ
 ସୁନ୍ଦର ? ନଟିଆ ଗ୍ରେର ମୋ ଘରେ ପଣି ମୋର ସବସ୍ତ ଲୁଟି କରି ନେଇଗଲା । ତାକୁ
 ସେଉଟା ସୁନ୍ଦର ଦିଶିଲା ବୋଲି ତ ? ତେବେ ସେ କଣ ସୁନ୍ଦର ?

ପୁଣି ଦଶିବା ଅର୍ଥ କଣ ? ଲଗିବା ଅର୍ଥ କଣ ? ରୂମର ଦୁଇଟା ଆଖି ଅଛି ।
 ମୋର ମଧ୍ୟ ଦୁଇଟା ଆଖି ଅଛି । ଏକା ଆଖି, ଏକା ଜନସରେ ଡିଆରି । ଏକା ମନ
 ଏକା ଜନସରେ ଡିଆରି, ଏକା ଜନସରେ ଅଛି । ଗୋଲପ ଫୁଲଟିଏ ଫୁଟି ସଞ୍ଜ
 ପବନରେ ଭଲ ଭଲ ହେଉଛି । ରୂମେ ତାକୁ ଦେଖି ଘଡ଼ିଏ କାଳ ତାଟକା ପରି ଠିଆ
 ହୋଇଗଲା, କେତେ ଗୀତ, କେତେ ଭାବ ଅଜାଣି ଦେଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲି । ଗୁଲି-
 ଗଲି । ମୋ ମନରେ କାହିଁକି କିଛି ତ ହେଲା ନାହିଁ ? ବୈକୁଣ୍ଠ, କାଳିନ୍ଦୀ, ହରିହର,
 ହରିହର, ଶରତ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ବେଶୀ ପାଠୁଆ । ନା କହୁଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।
 ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଖୋଜାପ ହାସଲ କରିଛି । ନ ମାନିଲେ ମାନହାନି ମକଦ୍ଦମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 କରିପାରେ । ଅଥଚ ହୋସେନ-ହେନାର ଗନ୍ଧରେ ସେମାନେ କାହିଁକି ଗୋଲପୀ ସ୍ୱପ୍ନ
 ଦେଖନ୍ତି, ଆଉ ହୋସେନ ହେନା ଫୁଲଟା କାହିଁ ମୋର ତ ପସନ୍ଦକୁ ଲଗେନାହିଁ !

ରୂମେ କହୁବ ଏଗୁଡ଼ାକ ମନର କଥା । ଆଉ ମନ ହେଲା ଗୋଟାଏ ଡିଆରି
 ଜନସ । ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ରହୁବା ଜାଗା ରୂମର ବେଳକାଳ ଅନୁସାରେ ରୂମର ମନ ଡିଆରି
 ହୁଏ । ଅତଏବ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନପ୍ରକାର ମନ ହବ ଆଉ ମନକଥା ନେଇ ସତ
 ଅସତ, ଠିକ୍ ଭୁଲ ବୁଲୁର କରି ହେବ ନାହିଁ । ଏ କଥାଟା ମଧ୍ୟ ବେଠିକ୍ । କାହିଁକି ନା,
 ଏପରି କିଛି କଥା ନାହିଁ, ଯହିଁରେ କି ମନ ତାର ରଙ୍ଗ ବୋଲି ନ ଦିଏ । ସେ କଥା
 ବଳେ ବଳେ ଆସିବ ପରେ । ଧରିନେଇ ରୂମର ସୁଗନ୍ଧ ଠିକ୍, ତା' ହେଲେ ସତ
 ଅସତ ଠିକ୍ କରିବାର ଉପାୟ କଣ ? ରୂମେ କହୁବ ଆମର ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆଖି,
 କାନ, ନାକ, ଜିଭ, ଚମ କଥାରେ କହନ୍ତି—

ଯାହା ନ ଦେଖିବ ବେଳ ନୟନେ
ପରତେ ନ ଯିବ ଗୁରୁ ବଚନେ ।”

ଭଲକଥା । ତୁମେ କଲିକତା ଯାଇଛ, ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଦେଖି ଆସିବ । ଆସି ମତେ କହଲ—ମୁଁ କଲିକତା ଯାଇଥିଲି ସେ, ଇମିତି ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଦେଖିଲି, ସେ—ଇମିତି ଜନସଂଖ୍ୟା ଇଆଦିକା ଉଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ କେବେ ଦେଖିନାହିଁ ଆଖିରେ । ଯାହା ନ ଦେଖିବ, ସେ ତ ସତ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ମୁଁ ଯଦି ତୁମକୁ ମିଶୁଆ ବୋଲି କହେଁ, ତା’ ହେଲେ ତୁମେ ସହବ ତ ? ନା, ମୋତେ ଜୋଡ଼ା ଦିନ ମାରବାକୁ ଦୌଡ଼ିବ ? ତୁମେ କହବ, ମୁଁ ଯାହା ଦେଖିବ ସେ ମତେ ସତ, ତୁମେ ଯାହା ନ ଦେଖିବ, ସେ ତୁମକୁ ମିଛ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲାଗି ମଥାକୋଡ଼ା କ’ଣ ? ଭଲ କଥା, ତୁମ ଘରେ ପଣି ଦାମିଆ ହାଡ଼ି ତୁମକୁ ନିଷ୍ପକ ବାଡ଼େଇଲା । ତୁମେ ଗଲ ଫେରାବ ହେବାକୁ । ସାକ୍ଷୀ ଗୁହା, ପ୍ରମାଣ ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ମେଜଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ରିପୋର୍ଟ କରେ କଣ ? ତୁମକୁ ଦାମିଆ ହାଡ଼ି ବାଡ଼େଇବା ସେ ତ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିନାହିଁ । ତୁମ ସାକ୍ଷୀ ଗୁହା ପ୍ରମାଣ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଯଦି ତୁମକୁ ମିଶୁଆ ବୋଲି ରାୟ ଦିଏ, ତା’ ହେଲେ ତୁମେ ସହବ ତ ? ତୁମେ କହୁପାର ସତ ଓ ମିଛ ଭିତରେ ଆଉଟି ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି, ସମ୍ଭବ ଓ ଅସମ୍ଭବ, ପସନ୍ଦ ବା ନାପସନ୍ଦ । ମାନନେଲି ସେ କଥା । ତୁମର ଏଇ କଥାଟାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏଇ ତ ଯେ ସମ୍ଭବ, ସତଠାରୁ କମ, ଅସମ୍ଭବ ମିଛଠାରୁ ବେଶୀ । କେତେ କମ, କେତେ ବେଶୀ ସେ କଥା ତୁମେ କହୁନାହିଁ । ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ଭଲେ ଦରକାର ନାହିଁ । ବେଳ ପଡ଼ିଲେ ସେ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟାଏ ଗାଇପାରୁ । ମୋଟଉପରେ କଥା ହେଲା, ତୁମେ ଯାହା ଦେଖିବ ସେହିଟା ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସତ ନୁହେଁ, ଅଥବା ନ ହେଇପାରେ । ଆଜ୍ଞା, ତୁମେ ଯାହା ଦେଖିବ, ସେହିଟା ଯେ ତୁମର ପକ୍ଷରେ ସତ, ଏକଥା ତୁମେ ହଲପ ନେଇ କହୁପାରବ ? ଧର ତୁମେ ଦିନ ଦି’ପହରେ ବାଟରେ ଯାଉଛ । ଜଣେ ଲୋକ ପଛରୁ ଆସି ତୁମ ପିଠିରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ି—ପଲିଆ ଲଦିଦେଲା । ତୁମ ଆଖି ଆଗରେ ସବୁ ଅନ୍ଧାର ହୋଇଗଲା, ଜୁଜୁଳୁଲିଆ ପୋକ ଉଡ଼ିଗଲା । ତୁମେ ଦେଖିଲ ଅନ୍ଧାର ଆଉ ଜୁଜୁଳୁଲିଆ ପୋକ । ତେବେ କଣ ଦିନ ଦି’ପହରେ ଘମଘୋଟିଆ ଅନ୍ଧାର, ଜୁଜୁଳୁଲିଆ ପୋକ ଠିକ୍ ? ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷ ରାତି, ଜିଝିଫୁଲ ପରି ଆଲୁଅ ପଡ଼ିଛି । ତୁମେ ବେଶଭୂଷା, ଶିଉରବାଆର ହେଇ, ଅତର ଲାଗେଇ, ବାଡ଼ି ଧରି ବାହାରିବ ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କ ଅଭିସାରରେ । ରାଁ କାନେ-ଟା ବଢ଼ିଲ ଗଛ ହେଇଛି ଫକେତସ୍ଥଳ । ତୁମେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲ ବଢ଼ିଲ ଗଛ ମୂଳରେ ଧୋବ ଫରଫର ଲୁଗାଟିଏ ଫିଲି ଠିଆହେଇଛନ୍ତି ତୁମର ଅଭିସାରିକା । ତୁମେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାଲି ଚାଲି ହେଇ ଗଲ । ପାଖରେ ହେଲୁଣିଣି ଦି’ବାହୁକୁ ବଢ଼େଇଦେଲ ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କୁ ତୁମ ଛାତିକ ଟାଣିନେବା ପାଇଁ । ଦେଖିଲ ସେଠି ନା ଅଛନ୍ତି ଶ୍ରୀମତୀ, ନା ଅଛନ୍ତି ଆଉ କେହି । କେଉଁଟା ତା’ ହେଲେ ତୁମର

ଠିକ୍ ? ତୁମେ କହୁବ ଏଗୁଡ଼ାକ Optical delusion, ଆଖିର ଭୁଲ । ତା'ହେଲେ ସେଇକଥାଟି ମାନ ଯେ, ତୁମର ଆଖି ଭୁଲ କରିପାରେ । ଆଖି ଯଦି ଥରେ ଭୁଲ କରିପାରେ, ତା' ହେଲେ ପରାନ୍ତର ଥର, ଶହେ ଥର ଭୁଲ କରିପାରିବ ନାହିଁ କି ? ଆଖି କେତେବେଳେ ଠିକ୍ ଦେଖିଲା, କେତେବେଳେ ଭୁଲ ଦେଖିଲା, ତାର ପ୍ରମାଣ କଣ ? ତୁମେ ଦୁଇଟି ପ୍ରମାଣ ଦେଇପାର । ପ୍ରଥମ ମୁଁ ଯାହା ଦେଖିଲି, ଆଉ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଯଦି ସେଇଆ ଦେଖନ୍ତି, ତାହେଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଠିକ୍ । ସେଠାରେ ଆଖି ଠିକ୍ ଦେଖିବ । ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଆଖି ଯଦି ଭୁଲ ଦେଖେ, ତା'ହେଲେ ସେ ଭୁଲ ଲୋକ ପରେ ବୁଝିପାରେ । ଅତଏବ ସେ ଦେଖିବାଟା ଭୁଲ ବୋଲି ଲୋକ ପରେ ନ ବୁଝିପାରେ, ସେଇ ଦେଖିବାଟା ଠିକ୍ । ଏଇ ଦୁଇଟା ପ୍ରମାଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଉ । ମତେ ଯଦି ମୋର ସାଙ୍ଗ-ସାଥୀମାନେ ମୁହୂରରେ ଗୁଡ଼ାଇ, କୋକେଇରେ ବାନ୍ଧି ମଣାଣିରେ ପକାଇଦେଇ ଆସନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ସେ ବାଟରେ ଯେ ଯିବ, ସେ କହୁବ ସେ ମୁର୍ଦ୍ଦାରଟା ପଡ଼ିବ । ତା' ପରେ କେହି ନଥିଲାକେଲେ ମୁଁ ଟାଡ଼ିବୁଡ଼ି ଦେଇ ଘରକୁ ଚାଲିଯାଇପାରେ । ତା'ହେଲେ ଏ ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚଜଣ ଦେଖି କହିଲେ ଯେ ଏହିଟା ମୁର୍ଦ୍ଦାର, ସେମାନଙ୍କ ଦେଖିବାଟା ତା'ହେଲେ ଠିକ୍ ହେଲା କିପରି ? ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଖ, ତୁମର ପ୍ରେସ୍‌ସାଥୀ, ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ନା ଅସୁନ୍ଦରୀ ? ତୁମେ କହୁବ ନିଶ୍ଚୟ ସୁନ୍ଦରୀ । ତୁମ ଆଖିରେ ଏ ଜଗତରେ ତାଙ୍କଠାରୁ ବଳି ବେଶୀ ସୁନ୍ଦରୀ କେହି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପାଖ-ପଡ଼ିଣା, ଏପରିକି ତୁମ ପ୍ରେସ୍‌ସାଥୀ ସାଙ୍ଗସାଥୀ ପାଞ୍ଚଜଣକୁ ପଚାର, ସେମାନେ କହିବେ, “ହଁ ସୁନ୍ଦରୀ, ଡାକ୍ତରୀମୁହଁ ନହେଲେ ଧାରମୁହଁ, ଚେପେଟାନାକା ନହେଲେ ଖଣ୍ଡାନାକା, କୋଡ଼ିଦାନ୍ତୀ ନହେଲେ ଉଷ୍ଣଦାନ୍ତୀ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।” ତୁମ ଦେଖିବାରେ ଯେବେ ପାଞ୍ଚଜଣ ରାୟ ଦେଲେ ତୁମ ଦେଖିବାଟା ଠିକ୍ ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ତୁମ ପ୍ରେସ୍‌ସାଥୀଙ୍କର ସୁନ୍ଦରପଣିଆ କାହିଁ ? ତୁମେ ହୁଏତ କହୁବ, ଏଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ଗାଲୁ । ଆଉ ଆମ ଗାଲୁକଥା ଥାଉ । ଏଇ ସବୁଦିନର କଥାଟା ଦେଖ । ଆମେ ଆଖିରେ ଦେଖୁଛୁ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟଦିଗରେ ଉଠିବ, ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଉଠିବି ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଆସୁଛି, ପୁଣି ଖସିଯିବ ଯାଇ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ହେଉଛି । ଅଥଚ ଏ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ା ପଡ଼ିରହୁଛି ସେଇ ମାନ୍ଦାତାଙ୍କ ଅମଳରୁ ଆଜିଯାଏ, ଯୁ କଡ଼ରେ ସେଇ କଡ଼ରେ । ଏ ଦେଶର ବାରପଣ ଲୋକ କହିବେ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଲୁଛି, ପୃଥିବୀ ରହୁଛି ସ୍ଥିର । ତୁମେ ଭଲା କଥାଟା ମାନବ ତ ? ଓଲଟି କହିବ, ଆରେ ମୂର୍ଖ ମରହଟ୍ଟିଆଗୁଡ଼ାକ, ଆରେ ତୁମେ ଆଜିଯାଏ ଶିଖିଲ ନାହିଁ ଏତିକି, ପୃଥିବୀ ବୁଲୁଛି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ରହୁଛି ସ୍ଥିର । ତୁମେ ପୁଣି ଏ କଥାଟା କିମିତି କହିଲ ? ଯାହା ଆଖିରେ ଦେଖିଲ ତା ହେଲୁନାହିଁ । ଯାହା ପାଞ୍ଚଜଣ ଦେଖିଲେ ଓ କହିଲେ, ତା ମଧ୍ୟ ହେଲାନାହିଁ ! ଏ ପୁଣି କି କଥା ? ତୁମେ ପାଠଶାଳା ପଢ଼ିବ, ମାଷ୍ଟର କହିଲେ ପୃଥିବୀ ବୁଲୁଛି, ତୁମେ ସେଇ କଥାଟା ବିଶ୍ଵାସ

କରିଗଲା । ଜଣେ କିଏ ବସି ବସି ଗୋଟାଏ ଦୂରଗାନ୍ଧୀରେ ଶୁଣି ଶୁଣି ଠିକ୍ କଲେ ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ରହୁଛି ଛିରି । ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଇତ୍ୟାଦି ବଳରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କରି ବସିଲେ ଯେ ପୃଥିବୀ ଚାଲୁଛି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ରହୁଛି ଛିରି । ସମସ୍ତେ ସେଇଥିରେ ଭାସିଗଲେ । ସେଇକଥା ବିଶ୍ୱାସ କଲେ । ଆଉ ପାଞ୍ଚକଣ ହୁଏତ ସେହିପରି ଅନୁଗାନ୍ଧୀ ବା ଦୂରଗାନ୍ଧୀରେ ଶୁଣି ସେଇଆ ଦେଖିଲେ । କଥାଟା ସାର ହୋଇଗଲା । ତା'ହେଲେ ତୁମେ ଦେଖିବା, ପାଞ୍ଚ ଜଣଙ୍କ ଦେଖିବା ସବୁ ଗଲା ତୁଲିକା । ରହୁଲା କଣ ନା, ଯାହା ସୂଚିପୁଚ୍ଚ ତାହା ହିଁ ଠିକ୍ ।

ଆଜ୍ଞା ଆଉ କଥାଟାକୁ ଆସ । ଯାହା ଦେଖିଲ ସେଇଟା ଯଦି ଭୁଲ ବୋଲି ବୁଝି-ନ ପାର ତାହେଲେ ସେଇଟା ଠିକ୍ । ଯାହା ଦେଖିଲ ସେଇଟା ଯେ ଭୁଲ—ଏ କଥା ତୁମେ ବୁଝିବ କିପରି ? ତୁମେ ଇଲେ ଦେଖିଲ ମଣିଷଟା ଗଛମୂଳେ ଠିଆ ହେଇଛି, ପୁଣି ପରେ ଦେଖିଲ ମଣିଷଟା ସେଠି ନାହିଁ । ଏଥୁରୁ ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବ କେଉଁଟା ? ଅଛି, ନା, ନାହିଁ; ଥିଲା, ନା, ନଥିଲା ? ହୁଏତ ପ୍ରକୃତରେ ସେ ଥିଲା । ତୁମେ ଯାହା ଦେଖିଥିଲ ସେଇଟା ଠିକ୍ । ପରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଯାଇଛି; କେହି ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ଚାଲିଯାଇଛି; ନ ହେଲେ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ଟିକିଏ ଖେଳିବ ବୋଲି ଗଛ ଉପାଡ଼ିରେ ଲୁଚି ଯାଇଛି । ତୁମେ କିପରି କହିବ କେଉଁଟା ଭୁଲ ଆଉ କେଉଁଟା ଠିକ୍ ? ତୁମେ ଯଦି ଆଉ ଦୂରକୁ ନ ଗୁଡ଼ି, ତାହେଲେ ତୁମ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଧୋକା ରହୁଥିବ । ଯଦି ଆଉ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଯାଅ, ତା'ହେଲେ ହୁଏତ ଗୋଟିଏ ମୀମାଂସାରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ତା'ହେଲେ ଆମେ ଦେଖିଲୁଁ ସେଇ ଯୁକ୍ତିତର୍କର ବଳ ଖଟିଲା ।

ତା'ହେଲେ ଶେଷରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଛୁ ଯେ ଯାହା ସୂଚିପୁଚ୍ଚ ତାହାହିଁ ଠିକ୍ । ଯୁକ୍ତିପୁଚ୍ଚ ଅର୍ଥ ଯାହା ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସିଦ୍ଧ । ଯେପରିକି ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରକେ ମଣିବେ । ରାମ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ । ଅତଏବ ରାମ ମଣିବ । ପୁଣି ରାମର ବାପ ଏତେ ବର୍ଷରେ ମରିଥିଲେ, ତାର ମା ଏତେ ବର୍ଷରେ, ତା'ଉତ୍ତରୀ ଏତେ ବର୍ଷରେ, ତା ଭାଇ ଏତେ ବର୍ଷରେ । ଅତଏବ ରାମ ଏତେ ବର୍ଷରେ ମରିପାରେ । ଏଇ ଦୁଇଟା ହେଲା ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଧାନ ଦୁଇଟି ନିୟମ । ସମସ୍ତଙ୍କ କଥାରୁ ଜଣକ କଥା ଅନୁମାନ କରିବା । ଜଣ ଜଣଙ୍କ କଥାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ଅନୁମାନ କରିବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ, ଏ ଦୁଇଟା କେତେ ଦୂର ଠିକ୍ । ମୋ ବାଡ଼ିରେ ୫୦ଟା ଆମ୍ବ ଗଛ ଅଛି । ମୁଁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଦେଖିଲି ସବୁଥିରେ ଆମ୍ବ ଫଳିଛି ଏ ବର୍ଷ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଦିନ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ଦେଖିଲି ବରାବର ଆମ୍ବ ଫଳୁଛି । ଅତଏବ ମୁଁ ଅନୁମାନ କରିନେଲି ଯେ ଏ ଗଛଗୁଡ଼ାକରେ ଆମ୍ବ ବରାବର ଫଳିବ । ବର୍ଷେ ଦେଖିଲି କୁଥିରେ ଫଳିଲା, କୁ ଥିରେ ଫଳିଲା ନାହିଁ । ଆଉ ବର୍ଷେ ଦେଖିଲି ମୋଟେ ଫଳିଲା ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ସୂଚିତର୍କ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହିବେ ଯେ ତୁମ୍ଭର ଉପାଦତ କଥାଗୁଡ଼ାକ (Premises)

ଠିକ୍ ହୋଇନାହିଁ । ସେ କଥାଟା ଏହିପରି ହୋଇଥାନ୍ତା । ଯଦି ଏହି ବର୍ଷ ମାନଙ୍କ ପରି ପାଗ ରହେ ଓ ମାଟିରେ ଯଦି ଏହି ବର୍ଷ ପରି ବଳ ରହେ, ତାହେଲେ ଆମ୍ଭ ଗଛରେ ନିଶ୍ଚୟ ଆମ୍ଭ ଫଳିବ । ସେହିପରି ସାଧାରଣ ନିୟମ ହେଲା ଯେ, “ନିଆଁରେ ଗୋଡ଼ ପୁରାଇଲେ, ଗୋଡ଼ ପୋଡ଼ିଯିବ । ରାମ ନିଆଁରେ ଗୋଡ଼ ପୁରାଇଲା, ଅତଏବ ତା’ର ଗୋଡ଼ ପୋଡ଼ିଯିବ ।” କିନ୍ତୁ ଆମ ଏ ଭାରତବର୍ଷର ମିଆଁପୁଅ ଯେ ବିଲତରେ ଜଳନ୍ତା କୋଇଲି ରହୁ ନିଆଁ ଭିତରେ ଚାଲି ଭଲ ରହୁଛନ୍ତି, ଆଉ ବିଲତ ଲୋକକୁ ଚମକେଇ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେ କପରି ହେଲା ? ପୁଣି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହୁବେ ଯେ “ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିବା ଅଭ୍ୟାସ ନ ଥିଲେ, ନିଆଁରେ ଗୋଡ଼ ପୁରାଇଲେ ଗୋଡ଼ ପୋଡ଼ିଯିବ ।” କିନ୍ତୁ ଏଇ ପଣ୍ଡିତ ଆ କଥାଗୁଡ଼ାକ ପେଡ଼ିକ ପାଏନାହିଁ କି ବୁଲିକ ପାଏନାହିଁ । ଇମିତି କଥା କଟାକଟି କରି ଧଳାକୁ କଳା କରାଯାଇଛି, କଳାକୁ ଧଳା କରାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଅସଲ କାମବେଳେ କେତେ ଜଣ ‘ଏପରି ହୋଇଥାନ୍ତା’, ‘ଏପରି ହୁଅନ୍ତା’ ଇତ୍ୟାଦି ଲଗାଇ କାମ କରନ୍ତି ? ତାପରେ ଯଦି ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା, ଯଦି ସମସ୍ତେ ନ୍ୟାୟ-ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଶୁଦ୍ଧମତ ହୁଅାବକିତାବ କରି କାମ କରୁଥାନ୍ତେ, ଆଉ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ହୁଅାବକିତାବ ଯଦି ନିର୍ଭୁଲ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ସେ ଯାହା କରନ୍ତା, ତାର ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ପା’ନ୍ତା । କାରଣ ଦିନ ପକ୍ଷରେ ରାତି ପରି, କାମ ପକ୍ଷରେ ଫଳ ଲାଗି ରହୁଛି । କିନ୍ତୁ ତାହା ହୁଏନାହିଁ । ନ୍ୟାୟର ହୁଅାବ ଅନୁସାରେ କାମ କରି ହୁଏନାହିଁ । ପୁଣି ନ୍ୟାୟର ହୁଅାବ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଭୁଲ ନୁହେଁ । ଅସଲ କଥାଟି ହେଲା, ଏ ସ୍ୱସାରଟା ଏପରି ସହଜ ଓ ସରଳ ନୁହେଁ ଯେ, କୌଣସି ଗୋଟାଏ ନିୟମମାନ ତଳିଲେ ତଳିବାର ଫଳ ମିଳିଯିବ । ବ୍ୟବସାୟୀ ହୁଅାବପକ୍ଷ କରି, ଗୁଣାଫୁଲ ଖବର ଅନ୍ତର ନେଇ ଠିକ୍ କଲେ ସେ ସେ ଯଦି ଚିନାବାଦାମଗୁଡ଼େ ଭଲେ କିଣିରଖନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଆଉ ବର୍ଷକ ମରେ ଚିନାବାଦାମର ଏତେ ଲାଭ ହେବ ଯେ, ସେ ବୋଧହୁଏ ଶହେ ଟଙ୍କାରେ ପାଞ୍ଚ-ଶ ଟଙ୍କା ଲାଭ କରି ବସିବେ । ସେ କିଣି ପକାଇଲେ । ତା’ପରେ ହଠାତ୍ ଲାଗିରହିଲା ଇଟାଲା ଆବିସିନିଆ ଯୁଦ୍ଧ । ଚିନାବାଦାମର ବଜାର ପଡ଼ିଗଲା । ବ୍ୟବସାୟୀ ଯେତିକିରେ କିଣିଥିଲେ ତା’ଠାରୁ କମ୍‌ଦରରେ ବିକଲେ । ମୁଲପାଣ୍ଠି ମଧ୍ୟ ଗଲା । ଲାଭର ଆଶାରେ, ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ନିୟମ ଅନୁସାରେ କାମକରି ସେ ସେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଶେଷରେ କରଜଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇଗଲା, ଆସ୍ତତ୍ୟା କରି ବସିଲେ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସେହିପରି । ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି । ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସେ ବୁଝିଲେ ଯେ ଗୋଟାଏ ପକ୍ଷରେ ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ଆସି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି, ଅତଏବ ସେଇପକ୍ଷରୁ ହିଁ ଜିତାପଟ ସମ୍ଭବ । ସେ ତ ତତ୍ତ୍ୱଶାସ୍ତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରୁମି ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଆସିଲେ ସହରକୁ । ବହୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖାକରି କଥାରେ କଥାରେ ସଙ୍କେତଦେଲେ ଯେ ଯାହାର ପ୍ରକୃତରେ ଜିତାପଟ

ହୁବାର କଥା, ସେଇ ହାରିଥିବ । କାନକୁ କାନ ହୋଇ କଥାଟା ସହରତମାମ୍ ଶୁଣୁ ହୋଇଗଲା ଯାଙ୍ଗେ ଯାଙ୍ଗେ । ସେଇପକ୍ଷର ଯାହା କାରବାର ସେଥିରେ ମାନ୍ଦା ଭାବ ଆସିଗଲା । ଏ ବ୍ୟବସାୟୀ ସେ କାରବାରଗୁଡ଼ାକ ଚଟାପଟ କରି ପକାଇଲେ । ତହିଁ ଅରଦନ ଖବର ଆସିଲା ଯେ, ନାହିଁ ସେଇ ପକ୍ଷଟା ଜିତିବ । ସେ ପକ୍ଷର କାରବାର ହୁ ହୁ କରି ବଢ଼ିଗଲା । ଆଉ ବ୍ୟବସାୟୀ ଗୋଟାଏ ଦିନରେ ହୁଏତ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ମାରିନେଲେ । ଦୁଇଟାଯାକ କଥାରେ ଆପଣମାନେ ଦେଖିବେ ସବୁ କଥା ଆଶା ଉପରେ ହେଉଛି । ଉଭୟେ ଭାବିଛନ୍ତି ଯେ ଏପରି ହେଲେ ସେପରି ହେବ, ସେହି ଅନୁସାରେ କାମ କରିଛନ୍ତି । ମଣିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ କଥା ପଣିପାଇଛି । ସେ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ହାତ ନାହିଁ । ଆଉ ସେଇକଥାଗୁଡ଼ା ହିଁ ଫଳ ଆଣି ଦେଇଛି । ସେ ସବୁ ସଫିରଲା ପରେ ଲାଗି ପଶ୍ଚିତମାନେ ବଢ଼ି କହୁପାରନ୍ତି, “ନାଁ ହେ, ସେ ଲୋକଟା ବୋକା, ସେ ଠିକ୍ ନ୍ୟାସ୍‌ହସାବ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଉ ସେ, ସେ କେଡ଼େ ବୁଦ୍ଧିମାନ । ତାଙ୍କର ହସାବ କେତେ ଠିକ୍” । ଜିନ୍, ପ୍ରକୃତରେ ଯେତେବେଳେ Rothschild ଆସି ଫ୍ରାନ୍ସ ଜିତିବ ବୋଲି ଶୁଣୁ କରିଦେଲେ, ସେତେବେଳେ କଣ ତାଙ୍କ ଗୁଡ଼ି ଦୁକୁ ଦୁକୁ ହେଉନଥିଲା ? ତାଙ୍କର କଣ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ, ନିଜ ନ୍ୟାସ୍ ଉପରେ ଏକଦମ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ? ସେ ସେତେବେଳେ କୁଆ ଶେଳୁଥିଲେ । ଦାଉଁ ବାଜି ଯିବ ତ, ଥୋଡ଼ାଏ ମାରିନେବ, ନ ବାଜିବ ତ ନ ହୁବ, ଏହିପରି ଭାବରେ ହିଁ ।

ମୋର ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକରୁ କେହି କେହି ହୁଏତ ଅନୁମାନ କରିନେବେ ଯେ ମୁଁ କହୁବାକୁ ଯାଉଛି ଯେ ଏ ସଂସାରଟା ମିଛମାୟା, ଏଥିରେ କିଛି ଠିକ୍ ନାହିଁ । ତା’ପରେ ହେଲେ ହବ ଗାଲିର ବରଷା । ଦାଉଁକା ମାଡ଼ର ଧୂରମୁଷା । କଣ ନା, ଏଇ କଥାଟା ଆମ ଛପନ ପୁରୁଷ ଆଗରୁ ଲୋକେ ବରବର କହୁ ଆସୁଛନ୍ତି; ସେଇ ପୁରୁଷା କଥାଟାକୁ କହୁବାକୁ ଏତେ କଲବଲ କିଆଁ ! ମୁଁ ସତରେ ସେକଥା କହୁନାହିଁ, ସତରେ ମୁଁ ସେ କଥା ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରେନାହିଁ । ଏ ସଂସାରଟା ଯେ ମିଛମାୟା—ଏ କଥା ମାନବକୁ ମୁଁ ଏକାବେଳେକେ ରାଜି ନୁହେଁ । ଏ ସଂସାରଟା ଗୋଟାଏ ଜଳ ଜାଅନ୍ତା ପଦାର୍ଥ ଏ ଅଛି । ଆଉ ସେଥିରେ ଅଛି ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଜୀବ—ସେ ହଉଛି ମୁଁ । ଆଉ ସହ ସଂସାରରେ କିଛି ଥାଏ—ତା’ହେଲେ ସେ କେବଳ ମୋର ପାଇଁ—ମୋର ଶେଲର ସାଥୀ, ମୋର ବିଳାସର ସାଥୀ । ଏଇ ଜବାବଟି ମୋର ଆଗ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର । ମୁଁ ଯାହା ଦେଖେ, ମୁଁ ଯାହା ଅନୁଭବ କରେ, ମୁଁ ଯାହା ଭୋଗ କରେ—ସେଇ-ଆ ହିଁ ଠିକ୍ ।

ରୂମେ କହୁପାର, ମୁଁ ତା’ ହେଲେ ମୋ ନିଜ କଥା ନିଜେ କାଟୁଛି । ରୂମର ଭୁଲ ମୋ ନିଜ କଥା ମୁଁ କାଟିନାହିଁ; କାଟି ପାରେନାହିଁ । ମୁଁ ସହ ଏ କାଗଜଟାକୁ

‘ଟା ବାଜି’ ମିଳିତରେ କହେ ଧଳା, ପୁଣି ‘ଟା ବାଜି’ ମିଳିତରେ କହେ କଳା, ତା’ ହେଲେ ମୋର ଦୁଇଟାହାକି କଥା ହିଁ ଠିକ୍ । ମୋର ଭୁଲ ହେଉପାରେ ନାହିଁ । କିମିତିକା ଏପରି କଥା ହେଉପାରେ । ଭଲମନ୍ଦ, ଭୁଲ ଠିକ୍ ବୋଲି ଯାହାକୁ ସଂସାରରେ ରୂପେ କହୁ—ସେ ସବୁ ଭୁଲ୍; ମୁଁ ଏଇ କଥାଟା ଏତେ ବଳି ବଳି ଆଗରେ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲି । ପାଞ୍ଚ ଜଣଙ୍କ ଆଖିକି ଭଲ ଦିଶିବ, ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ମନକୁ ଭଲ ଲାଗିବ, ଦଶ ଜଣ ବାହାବୁଦ୍ଧା କରିବେ—ଏଇ ହେଲା ଆମ ଭଲମନ୍ଦ, ଭୁଲ ଠିକ୍‌ର ମାପତାଠି । ସ୍ୱାର ମୂଳରେ ଅଛି ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଲମ ପ୍ରକୃତି । ଆମେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ବୋଲି କହୁଁ; ନିଜକୁ ସଭ୍ୟ, ଶିକ୍ଷିତ, ଉନ୍ନତ ବୋଲି ଗର୍ବ କରୁଁ, ପରାଧୀନତାକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାକୁ କେତେ ବହୁତା କରୁଁ; କିନ୍ତୁ ସବୁ କଥାରେ ଆମେ ପାଶପଡ଼ିଶା, ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ, ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ନବା ପାଉଁ । ଏ ବଡ଼ ଦାସତ୍ୱ; ଏ ପ୍ରକୃତ ଗୋଲମୀ । ଏଇ ଗୋଲମୀ ଭିତରୁ ଏ ସଂସାରଟା ମିଳିମାୟା ବୋଲି ମନେହୁଏ ।

ଧର ଏଇ କଳାଧଳା କଥାଟା । ମୁଁ ଯଦି ଧଳା ଜିନିଷଟାକୁ କଳା ବୋଲି କହେଁ, ବା ଯାହାକୁ ଧଳା ବୋଲି କହୁଛି, ତାକୁ କଳା ବୋଲି କହେଁ, ତା’ହେଲେ ମୋର ଭୁଲ ହେଲା ବୋଲି କିଏ କହୁବ ? କିମିତି ଜାଣିବ ? ଏଇ ଦଶ ଜଣଙ୍କ କଥାରୁ । ଦଶ ଜଣ କହୁବେ, “ମଲା, ଧଳାଟାକୁ କଳା ବୋଲି କହୁଲ କିମିତି ମ ?” ନ ହେଲେ, “ମ, ଭଲେ କହୁଛ ଧଳା, ଭଲେ କହୁଛ କଳା; ଏ କିମିତି ମଣିଷ ମ ?” ଅତିଏବ ମୁଁ ହେଲି ଦୋଷୀ । ମୁଁ ନିଜକୁ ଭାବିଲି ଦୋଷୀ । ଏଇ ଦଶଜଣଙ୍କ କଥାକୁ ଡରି, ମୁଁ ମନକଥା କହୁପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋର ତା’ହେଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିଲ କାହିଁ ? ଆଉ ମୋର ଉନ୍ନତ ବା ହେଲା କେଉଁଠାରେ ? ଉନ୍ନତର ବାଟ ବା କାହିଁ ? ଗୋଟାଏ କଥା କହେଁ । ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଜଣେ ମହାରଥୀ, ମୁଁ ବରାବର ପରଜାତି ସାହିତ୍ୟର ଭାବ ଓ ଭାଷା ନେଇ ବହୁ, ପ୍ରବନ୍ଧ, କବିତା, ନାଟକ ଲେଖି-ଆସିଛି । ପରେ ମୋର ମନେହେଲା, ନା, ଏ ଭାବ ଭାଷା ଭୁଲ । ମୋର ସହଜ ସରଳ, ସୁବୋଧ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର କଥା ଲେଖିବା ଉଚିତ; ତାହା ହିଁ ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଲେଖିବି ନାହିଁ, କି ସେ କଥା ମାନବ ନାହିଁ, କି ସେ କଥା କହୁବି ନାହିଁ । ଓଲଟି ନାନାପ୍ରକାର, ଗାଲୁ, ଗାଲି, ଗୁଳ୍ମବ କରି ମୁଁ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ସେ, ମୋର ଏ ମନର କଥାଟା ଭୁଲ; କାରଣ ତା’ ନ ହେଲେ, ମତେ ଲେକେ କହୁବେ କ’ଣ ? ଆମେ ଦେଶର ଅତ୍ୟାଧିକାରୀ ଯେତେ ଫୋପାଡ଼ି ଫିଙ୍ଗିଦିବାକୁ ହସ୍ତାରଖି ଦରି ପଡ଼ିଲେ, ନିଜର ଅତ୍ୟାଧିକାରୀ ଫିଙ୍ଗିବାକୁ ରାଜି ନୋହୁଁ । ଲେକେ କହୁବେ କ’ଣ ? ଯାହାଙ୍କ ଆଗରେ ଆମର ପର-ଗତି ପରିଚେଷ୍ଟାର ବକେଇକରି ଆସୁଥିଲୁଁ, ସେମାନେ କହୁବେ କ’ଣ ? ଏଇ ଗୋଲମୀ ମତେ ବାନ୍ଧି ରଖେ । ମୋ

ମନର କଥା, ବାଲବଧବାର ଅଭିଳାଷ ପରି ନିଜ ମନରେ ଉଠି ନିଜ ମନରେ ଶୁଣିଯାଏ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଉନ୍ମତ ସମ୍ଭବ ହେବ କିପରି ? ମୁଁ ଯେବେ ସତରେ ଆଗକୁ ଚାଲିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ତା' ହେଲେ ମୋତେ ମୋ ବାଟ ବାଛି ନବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଥରେ ଅଧେ ବାଟବଣା ହେଇଯାଇପାରେ; ସେତେବେଳେ ମତେ ସେ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଆଉ ବାଟରେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ କଥାଟା ମୋର ମାନନବା ଉଚିତ୍ । ପର ଦେଖା କି ପର ଚଳ ବାଟ ମୋ କାମକୁ ନ ଆସିପାରେ । କୋତା-ବାଟ ମୋ ଖାଲି ଗୋଡ଼କୁ ସୁବିଧା ନ ହୋଇପାରେ । ଶ୍ରୀମ ଯୁ ରାସ୍ତା ପନ୍ଦର ଦଣ୍ଡାରେ ଯାଇପାରନ୍ତି—ସେ ରାସ୍ତାତଳ ଯିବାକୁ ମତେ ହୁଏତ ଜୀବନ ଗୋଟାକହାକ ଲାଗିଯାଇପାରେ । ମୋର ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ମାନନବା ଉଚିତ୍ । ଦଶଲେକ ମୋ ଚାଲି ତା ମୋ ବାଟକୁ ନାପସନ୍ଦ କରିବେ ବୋଲି ଭରି ବାମନ ହୋଇ ଯେବେ ମୁଁ ଶ୍ରୀମଙ୍କ ପରି ପାହୁଲ ପକାଇବାକୁ ଯାଏଁ, କି ସାଇବମାନେ ଚୁଟି ପିନ୍ଧି କଣ୍ଟାଝାଣରେ ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି, ମୁଁ ଯେବେ ଖାଲି ଗୋଡ଼ରେ ସେଇ କଣ୍ଟାଝାଣରେ ଯାଏ, ତା' ହେଲେ ମୁଁ ହେବି ନିଜର ବଇଁଶ । ମୋ ହାଣି କୁରୁଛି ମୋ ବେକରେ ମୁଁ ବସେଇବି ।

ଅତଏବ ମୋ ଆସାର ଉନ୍ମତ ଲାଗି, ମୋ ମନର ଆନନ୍ଦ, ସନ୍ତୋଷ ଓ ଆମୋଦ ଲାଗି ମତେ ଏଇ ଦଶନଶଙ୍କ ଗୋଲମୀ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦେଶର ଓ ଜାତିର ଉନ୍ମତ ଲାଗି ଶାସନଗତ ସ୍ଵାଧୀନତାର ବଡ଼ ବେଶୀ ଲୋଡ଼ାନାହିଁ । ଶାସନଗତ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆତ୍ମଗର୍ବରେ ନାଗଜା ଫଳିଲ ପରି ଗୋଟାଏ ହୁଏ; ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯିବାପାଇଁ ପୁରୀର ସ୍ଵର୍ଗଦ୍ଵାର ପରି ଗୋଟାଏ ମନକୁଲୁଣିଆ ସହଜ ବାଟ । ଦେଶର ସ୍ଵାଧୀନତା ଲାଗି ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଵାଧୀନତା ଦରକାର । ମୁଁ ଯଦି ନିଜକୁ ଦେଶର ଓ ଜାତିର ଅଧୀନତାରୁ ମୁକୁଲେଇ ପାରିବି, ତା'ହେଲେ ମୁଁ ହେବି ସ୍ଵାଧୀନ ଅଉ ଦେଶ ମଧ୍ୟ ହବ, ସ୍ଵାଧୀନ ।

ସ୍ଵାଧୀନତାର ଅର୍ଥ ସବୁପ୍ରକାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତି ରହିବା । ଆଉ ପରକଥା ଉପରେ ଯେ ମୋର ସୁଖ ଦୁଃଖ ନିର୍ଭର କରେ, ସ୍ଵା' ଠାରୁ ବଳି ବଡ଼ରକମ ମାୟାବନ୍ଧନ ଏ ଜଗତରେ କିଛି ନାହିଁ । ଏ ବନ୍ଧନ; କାହିଁକି ନା, ଏହାରି ହେତୁରୁ ମନୁଷ୍ୟର ନିଜ ଭାବ ଓ ନିଜ ବିବେକ ଉପରେ ଅବଶ୍ୟାସ ଆସେ । ଆଉ ଏ ମାୟା; କାହିଁକି ନା, କୌଣସି ଲୋକମତ ଛିରି ନୁହେଁ । ସତ୍ୟ, ଛିରି ସକାତନ । ଯାହା ଅଛିରି, ତତ୍ତ୍ଵ ତାହା କଦାପି ସତ୍ୟ ହୋଇ ନପାରେ । ବିଶେଷରେ ପୂଣି ଥରେ ଲୋକମତର ଗୋଲମୀ ମାନିନେଲେ, ମନୁଷ୍ୟ ଏତେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ବସେ ଯେ—ସେ ଭଲ ଭେଲ ବାହୁପାରେ ନାହିଁ । ତେଣିକି ଖାଲି ପାଞ୍ଚକଣ ଯାହାକୁ ଭଲ ବୋଲି କହିଲେ, ତାହା ଯେ କରିବାକୁ ହବ, ଏପରି ନୁହେଁ; ପାଞ୍ଚକଣ କଣ କହିପାରନ୍ତି—ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁମାନ କରି ସେଇ ଅନୁମାନ ଅନୁସାରେ ମତେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସାଧାରଣତଃ ଆମେ ଯେ ଲୋକମତକୁ ଗୁହଁ କାମକରୁଁ—ସେ ପ୍ରକୃତ ଲୋକମତକୁ ଗୁହଁ ନୁହେଁ; ଲୋକମତ କଣ ହୋଇପାରେ ତାକୁ ଗୁହଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଲୋକମତ କଣ ହୁଏ—ତାହା ଠିକ୍ କରି ଜାଣି କୌଣସି ଦମ୍ଭକଥା କାମ ହୋଇ ନପାରେ । ଜୀବନର ପନ୍ଦରପଣ କାମ ଏପରି ଯେ ଯିମିତି ପଡ଼ିଲା ସିମିତି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କରିବାକୁ ହୁଏ । ନହେଲେ ସେ କାମ ହୁଏନାହିଁ ଏକାବେଳେକେ । ସେତେବେଳେ ଲୋକମତ କଣ ନିର୍ଭର କରି ରୁଚିବାର ବେଳ ନଥୁଏ । କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ ଲୋକମତ ଅନୁମାନ କରି । ତୁମେ ଏଠି କହିପାର ଯେ—ଲୋକମତ ଉଣା ଅଧିକେ ସବୁ ବିଷୟରେ ଜଣାଶୁଣା; ଯେପରି କି ଘୋର କରିବ ନାହିଁ, ମିଛ କହିବ ନାହିଁ, ପର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଗୁହଁବ ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି । ସତ କଥା । କେତେକ ବିଷୟରେ ଲୋକମତ ଗୋଟାଏ ଧାରରେ ପଡ଼ିଆସିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ଧାରଟି ଯେ ମିଛ । ପ୍ରଥମ କଥା ହେଲା—ମନୁଷ୍ୟର ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ମିଛ କହିବାର ବଡ଼ କମ୍ ଦରକାର ପଡ଼େ । ତା’ ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଲୋକ କମ୍ ମିଛ କହେ । ମୁଁ ଅନେକ ମିଛ କହେ; କିନ୍ତୁ ସେ ଅକାମରେ ଯେତେ, କାମରେ ସେତେ ନୁହେଁ । ମାଲପ ଆଗରେ, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ମେଳରେ, ଶୁକରବାକରଙ୍କ ପାଖରେ ବଡ଼େଇକରି ବାହା ବା ନବା ପାଇଁ ମୁଁ ଅନେକ ମିଛ କହେଁ, କାମଟେ କରିସାରି ତା’ର ମନ୍ଦ ରୂପ ଘୋଡ଼େଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କମ୍ ମିଛ କହେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅସଲ କାମବେଳେ ମୁଁ କ’ଣ ବା ମିଛ କହିବି ? ମିଛ କହି ବା କି କାମ କରିବି ?

ସେହିପରି ଘୋର କରିବା । ଯେ ଘୋର ସେ କାହାଁ କଦବା ଘୋର କରେ । ତା’ର ସାଧାରଣ ସବୁକଥାରେ ଘୋର କରିବା ଖାଟେ ନାହିଁ । ପୁଣି ନିୟମ ଅଛି ବୋଲି ଘୋର ନକରନ୍ତି କେତେ ଜଣ ? ବଡ଼ ବଡ଼ କୋଟିପତିଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନା’ରେଣିଆ ବାଉଁଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକାଂଶ ଘୋର କରନ୍ତି । କିଏ ଧରାପଡ଼ି ଜେଲଯାଏ, ଦାଗି ବୋଲିଏ; କିଏ ଧରା ନ ପଡ଼ି ବଡ଼ ଲୋକ ହୋଇ ଛତା ଟେକେ । ସେହିପରି ପର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ନଗୁହଁବା । ଆମେ ହଜାରେ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ଗାଇଯାଇଁ ପଛକେ, ଆମ ଆଖିରେ ପରଧନ, ପର ଗୌରବ, ପର ବୈଭବ ପରି ପର ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ସୁନ୍ଦରୀ, ବେଶୀ ନାଗରୀ । ନ ପାଇଁ ପଛକେ, ଟିକିଏ କ’ଣ ଆଖିରେ ଦେଖିଦେଲେ ତ ହେଲେ ପେଟ ପୁଣିଯିବ, ମନ ଅରମାନ ମେଣ୍ଟିଯିବ । ଆଉ କାମ କରିବା ସାଙ୍ଗରେ ପର ସ୍ତ୍ରୀ କି ନ ଗୁହଁବାର କିଛି ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଆମେ ଦେଖିଲୁଁ, ଲୋକମତ ଯାହା ସବୁ ଭେଲି ବୋଲି ଆଗରୁ ଠିକ୍ କରି ନେଇଛି, ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣ କରି ଥୋଇଛି, ସେଇ ଭେଲି କଥାଗୁଡ଼ାକ ଅନେକ ଲୋକ କରନ୍ତି । ଘୋରଭଲି ଲୁଚେଇ ନ ହେଲେ ଦେଖେଇ ଶୁଣେଇ । ପୁଣି ଏ ଦିଆରି ଭଲ-ଭେଲି ସାଙ୍ଗରେ କାମ କରିବାର କିଛି ସମ୍ଭବ ନାହିଁ ।

ତା' ହେଲେ ଏଇ କଥାଟା ହେଲା ସାର ଯେ—ଆମେ କାମ କରୁଁ ଲୋକମତ ନେଇ ନୁହେଁ, ଲୋକମତ କ'ଣ ହୋଇପାରେ, ତାକୁ ଅନୁମାନ କରି । ଏପରି ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଖାଯାଇଛି କାମଟା ହେଇଯାଉଛି ପରେ ଲୋକମତ ସେ କାମ ବିରୋଧରେ ଯିବାର ସନ୍ଦେହ ହେଲେ, ଖବରକାଗଜ, ସରସମିତ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଅଶ୍ୱାରୂଢ଼ା ରତ୍ନାଦି ନାନା ପ୍ରକାର ଉପାୟ କରି ଲୋକମତ ତା'ର ସମକ୍ଷରେ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ । ସେଇଥିପାଇଁ କହୁଥିଲି ଆମର ମନ ଗୋଲମୀ କମିଛି ନାକ ବାଲ ଧରେଇ ଖାଲି ଭୁତ ଭରରେ ଆମକୁ ଚପାଇରଖିଛି । ପାଠୁଆ ବଡ଼ ବଢ଼ିଆ ହୋଇ ଏଇ ଛାଇକୁ ଦେଖି ଡରିବାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ବଡ଼ ସରମର କଥା କ'ଣ ଥାଇପାରେ ?

ଯଦି ମୋର ପ୍ରବନ୍ଧଟା କେହି ପଢ଼େ, ତା'ହେଲେ ସେ ବୁଝିପାରିବ—ମୋର କହୁବାର କଥା । ମୁଁ ଅଛି, ଆଉ ମୋର ଲାଗି ଏ ସଂସାରଟା ଅଛି । ମୋର ସୁଖ ଦୁଃଖ, ଭଲ ମନ୍ଦ, ସଂସାରର ସୁଖ ଦୁଃଖ, ଭଲ ମନ୍ଦ ଓ ହାନିଲାଭ । ମୁଁ ସମାନ ବନ୍ଧନର ବାହାରେ; ଦଶ ଜଣଙ୍କ ଉପରେ । ମୁଁ ଯଦି ପାଲ ପକାଇ ଉଠି ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ସେ ପାଲ ମୋର ସତ, ପ୍ରକୃତ; ରୂମର ରକ୍ତ ସିଂହାସନ ମିଛ, ଅବାସ୍ତବ । ମୋର ଆଇନ କାନୁନ ମୋର—କାରଣ ମୁଁ ମନୁଷ୍ୟ, ଆଉ ମନୁଷ୍ୟ ଯେକୌଣସି ଶବ୍ଦରୂପୀ ନାରାୟଣଙ୍କଠାରୁ ବୃହତ୍ତର ଓ ଉଚ୍ଚତର । ଆଇନକାନୁନ, ମତ, ଅମତ, ଜାତି ଅମାତି ଯାହା କହୁ ସେଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ପବନର ସୁଖ, ଅଶରୀର, ଅପ୍ରାକୃତ ମାୟା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ, ମୁଁ ବାସ୍ତବ, ଶରୀର ଓ ପ୍ରାକୃତ ।

ମୁଁ ଏହା କହିଲି ବୋଲି ଫର୍ଦ୍ଦାଟେ ହୁଏତ ଡେଇଁପଡ଼ିବେ । କହୁବେ—ଏ କି କଥା ? ଏ ଯେ ଅପସାର୍ଥକତାର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ । ଏତେ ସ୍ୱାର୍ଥସରାସଣତା, ଅମାତି, ଅନ୍ୟାୟ; ଅତଏବ ଏ ବାସ୍ତାବର ମୁଣ୍ଡରେ ଠେଙ୍ଗାମାଡ଼ ଦରକାର । ତା' ନହେଲେ ପୃଥକର ଯେ ଏତେ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ, ଦୟାବଳତାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ଏତେ ଯେ ପରାଧୀନ, ଏ ଗୁଡ଼ାକର କଣ ହବ ? ଲୋକଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଯେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ।

ବଡ଼ବଡ଼ିଆଙ୍କର ନା' କରି ମତେ ମାରିବାର ଉଦ୍ୟମଟାରେ ବିଶେଷ କିଛି ଗୁଲକି ବା ବାହାଦୁରି ବା ନୂତନତ୍ୱ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କଥାଟା ହୁଅନ୍ତି ଯେ ଖାଲି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ପାଇଁ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ କରି କେହି ସଂସାରରେ ଆଦର୍ଶ ହୋଇ ରହିନାହିଁ । ଏପରି ଯେବେ କେହି କରିଥାଏ, ତା'ହେଲେ ସେ ପାଗଳା ଗାରଦର ତାଲି, ଭାଙ୍ଗିଥା ବୋକା । ଦୟାବଳର ଆସ୍ତବଳି ତାଙ୍କ ଆସ୍ତବର ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ, ସ୍ୱାର୍ଥଲଭ ପାଇଁ । ଗୋଟାଏ ଜୀବନ ବଳିବେଇ, ମୁଁ ପରୁଣ ଜନ୍ମର ଦୁଃଖ ଏଡ଼ିପାରେ, ତା'ହେଲେ ସେଥିରେ ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ବାରପଣ ହେଲେ, ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଗୁଣିଥଣା ମାନ୍ୟ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଜୀବନର ଅନନ୍ଦ ଥିଲା ଦରିଦ୍ରର ସେବା କରିବା । ଏତକ ସେ ନକରି ପାରିଥିଲେ ତାଙ୍କ ଜୀବନ, ଅର୍ଥାତ୍

ତାଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ନିଷ୍ଠୁଳ ହୋଇଥାନ୍ତା । ତାଙ୍କର ଏଇ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥର ସଫଳତା ପାଇଁ ସେ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ—ନିସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଏହିପରି ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଅନାମ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥପରାୟଣତାଠାରୁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ କିଛି ଉଚ୍ଚଦରର ନୁହେଁ । ପ୍ରଭେଦଟା କେବଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, ଆଉ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦରିଦ୍ର ସେବା ହେଲା ନ ପାରେ, ହୁଏ ଉଚିତ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ; ଯେପରି ସମସ୍ତେ ଦେବତା ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି, ହୁଏ ଉଚିତ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସଂସାରର ଏ ମରୁଭୂମିରେ ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା ହୋସେନ ହେନା କବର ଆଖିକୁ ଓ ମନକୁ ଡୁପ୍ଟିକର ହୋଇପାରେ ମାତ୍ର ଏ ସଂସାରଟା ଯେବେ ଖାଲି ହୋସେନ ହେନା ଗଛରେ ପୁଣି ହୋଇଥାନ୍ତା, ତା’ହେଲେ କବି ବୋଧହୁଏ ମରୁଭୂମିର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖନ୍ତେ ।

ଅତଏବ, ଆମେ ଦେଖିଲୁଁ ଯେ ‘ମୁଁ ମୋର ଏବଂ ଏ ଜଗତଟା ମୋର ପାଇଁ ।’ ଏହା କହିବା ଦ୍ୱାରା ମୁଁ କୌଣସି ଅହତ ନୀତି ବିଳାସନା ନାହିଁ—ସାଦୃଶ୍ୟ ସଂସାରରେ ନିରୁତ୍ତା ସତ, ସେଇଆ କହୁଛି ମାତ୍ର ।

ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପେ ପରୁଷମାର ଯେ ଧରିନଥି, ଆମେ ମାନିନେଲୁଁ, ରୂପେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ସ୍ୱାର୍ଥୀନ । କିନ୍ତୁ ତା ବୋଲି ରୂପେ ଯେବେ ଇଲେ ଗୋଟାଏ ଜନସବୁ ଧନୀ ବୋଲି କହୁ, ସୁଖି ଆଉ ସମୟ ପରେ ସେଇ ଜନସବୁକୁ କଲା ବୋଲି କହୁ, ତା’ହେଲେ ରୂପର ଦେଖିବାଟା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦେଖିବାପରି ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଅନ୍ଧାଳି ଅନୁଭବ ନ ହେବ କିଆଁ ? ରୂପେ ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କର ଦେଖିବାକୁ ଅବଶ୍ୟାସ କରିପାର । ମାତ୍ର ରୂପର ନିଜର ଦେଖିବାକୁ ଅବଶ୍ୟାସ କରିବ କିପରି ? କଥାଟା ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ସତ; କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ତଳେଇକରି ଦେଖିଲେ, କଥାଟା ଯେ ମିଛମସ୍ତ, ସମସ୍ତେ ବୁଝିପାରନ୍ତି । ମୁଁ ଅଛୁ ବୋଲି କହିଲେ, ମୁଁ କଣ ମନେକରୁଁ ? ରୂପେ ବା କଣ ମନେକର ? ମୁଁ ସୁମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅଛୁ ବୋଲି କହୁଛି, ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅଛୁ ମାତ୍ର; ତା ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ନ ଥାଇପାରୁଁ, ବା ଥିଲେ, ମୋର ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରିଥାଏ । ମୁଁ ଇଲେ ଅଛୁ ଭଲ, ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୋ ଆଖି ଫୁଲୁ ଯାଇପାରେ, ମୋ ଆଖିରେ ଶୁଣୁଆ କଣ୍ଠା ଲାଗିଯାଇପାରେ, ପରଲ ମାଡ଼ିଯାଇପାରେ, ମୁଁ ଅନ୍ଧାରକଣା ବା ଆଲୁଅ କଣା ହୋଇଯାଇପାରେ ଇତ୍ୟାଦି । ମୋର ମୁହୂର୍ତ୍ତକ, ମୁହୂର୍ତ୍ତକର ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସେ ଖାଲି ଶାଶ୍ୱତକ ନ ହୋଇ, ମାନସିକ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ହବ ମଧ୍ୟ ନିଷ୍ଠୁର, ନ ହେବାଟା ଆଦୌ ବାସ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ସଦୃଶ ଜୀବନର କୌଣସି ଦୁଇଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏକାପରି ମନରେ, ଦେହରେ, ବୁଦ୍ଧିରେ, ବିବେକରେ ରହୁଁ, ତା’ହେଲେ ମୁଁ ବୁଝିବି ଯେ ସେ ଦୁଇଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତଲଗି ମୁଁ ମରିଛି । ମୁଁ ଶ୍ୱେତ ହୁଏଁ, ତଳେଇତ ହୁଏଁ, ଖଣ୍ଡ ହୁଏଁ, ସାଧୁ ହୁଏଁ, ମହାତ୍ମା ହୁଏଁ, ରଜା ହୁଏଁ, ଭଗବାନ ହୁଏଁ—କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏ

ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅବଧାନ ହୋଇ ରହୁ ନ ପାରେ । ମୋର ଆଶ୍ରୟ କରିଥିବା ଦିଗରେ ମତେ ବରାବର ଚାଲିବାକୁ ପଡ଼ିବ; ମୁଁ ମୋ ଠିକଣା ଜାଗାରେ ପହଞ୍ଚି ନ ପାରେ, ତଥାପି ମତେ ଚାଲିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଅଳ୍ପ ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିବ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ମରବି ।

ମୁଁ ଚାଲିବି, ମୋର ଶାସ୍ତ୍ରରକ ଓ ମାନସିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହବ । କିନ୍ତୁ ସେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ମୋର ମୁଁ ହଜିଯିବ ନାହିଁ କି ବଦଳି ମଧ୍ୟ ଯିବନାହିଁ । ମୋର ଶୃଙ୍ଖଳା ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଲାଗି ମୁଁ ଯେପରି ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଖରେ ଦାସୀ ନୁହେଁ, ସେହିପରି ମୋର ଅନ୍ତତ ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯେ ଖାଲି ସ୍ବାଧୀନ—ତା' ନୁହେଁ, ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲିଭା ବଳିତା ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରଠାରୁ ସ୍ବାଧୀନ । ମୋ କାର୍ଯ୍ୟର ବରାବର ଯେପରି ଦଶ ଜଣଙ୍କ ମତାମତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେନାହିଁ, କରେ ପ୍ରକୃତ ଗୋଟାକନ୍ଦାକର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉପସହାର ଉପରେ; ସେହିପରି ମୋ ଜୀବନର ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ବରାବର ମୋ ପୁର ମୁହୂର୍ତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ବା ପରମୁହୂର୍ତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିପାରେ ନାହିଁ, କରେ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ଉପସହାର ଉପରେ ।

କଥାଟା ଶୁଣି କେହି କେହି ହୁଏତ କହିପାରନ୍ତି ଯେ ଏ ଖାଲି ଭୁରୁଡ଼ୁ । ଟିକିଏ ବୁଝେଇ କହିବା ଦରକାର ପଡ଼ୁଛି ସେହି ହେତୁରୁ । ଧର, ମୁଁ ୧୦ଟା ବାଜି ୧୫ ମିନିଟ୍‌ରେ ପୋଷାକପଟ୍ଟ ପିନ୍ଧିଲି । ଏଥିରୁ ଯଦି ତୁମେ ଅନୁମାନ କର ଯେ ୧୦।୩୦ ରେ ବା ୧୧ଟା ରେ କଟେରୀ ଯିବି ବୋଲି, ତା' ହେଲେ ତୁମର ଅନୁମାନ ମିଛ ହୋଇପାରେ । କାରଣ ୧୦।୧୫ ପରେ ଏପରି ଦଟଣା ଦଟିପାରେ ଯେ ମୁଁ ତାକୁର ତାକିବାକୁ ଦୌଡ଼ିପାରେ, ଆନାକୁ ଲସରପସର ହୋଇ ଧାଇଁ ଯାଇପାରେ; ଅଥବା କୋକେଇରେ ବନ୍ଧାହୋଇ ମରାଣିକି ନିଆ ହୋଇପାରେ । ସେହିପରି ୧୦।୧୫ ରେ ମୁଁ ଲୁଗାପଟା ପିନ୍ଧିବାର ଦେଖି, କେହି ଯେବେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ତା ଆଗରୁ ଶୁଭ ଖାଇବି, ତାହେଲେ ତାଙ୍କ ଅନୁମାନ ବ୍ୟର୍ଥ ହବ । ଅତଏବ ମୋ ଜୀବନର କୌଣସି ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଚଳୁଥିବାବେଳେ ତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ଉପସହାର ପରିବର୍ତ୍ତୀ ବା ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅନ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କଠାରୁ ସ୍ବାଧୀନ । ତେବେ ମୋ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଦିନ ସରିଲା ପରେ ସେ ଦିନର ମୁହୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସୂତାରେ ବାନ୍ଧି ମାଲା ଦିଆର କରାଯାଇ-ପାରେ । ମୋ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଯେବେ ସ୍ବାଧୀନ, ତା'ହେଲେ ମୁଁ ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯାହା ଦେଖିଲି ବା କହିଲି ତାହା ପରମୁହୂର୍ତ୍ତର ଦେଖିବା ବା କହିବାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହେଲେ ସେଥିରେ ଦୋଷ କଣ ଅଛି ବା ଅସମ୍ଭବ କଣ ଅଛି ?

ତା'ପରେ କେତେ କେତେ ଗାଲୁ ମାରିପାରନ୍ତି ସେ ଧୂଳିତର୍କ ବଳରେ କଥାଟାକୁ ସତ ବୋଲି କହିଲେ ମଧ୍ୟ, ପ୍ରକୃତ ଜୀବନରେ ଏ ସତ ନ ହୋଇପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଯିମିତ ଗୁଲୁକୁ, ସେଥିରେ ଏ କଥାଟା ସତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଯିମିତ ଗୁଲୁକୁ—ସେଇଟା ଆଦର୍ଶ ଗୁଲି ନୁହେଁ । ସେଇଟା ସତ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ଯାହା ଅସତ୍ୟ, ଯାହା ଅନାଦର୍ଶ, ତାକୁ ଧରି ଏ କଥାଟାର ବିଶ୍ୱର କଣିକା କେବଳ ଗାଲୁର ପରିସୀମା । ଆପଣମାନେ ଦେଖନ୍ତୁ, ରାମ ମତେ ଗାଲିଦେଲୁ କୌଣସି କାରଣରୁ । ମୁଁ ଯଦି ଗଣିଯାଇ ତା ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଥାନାକୁ ଯି କେତେକ କି ଧାଇଁ-ଯାଏ, ତା' ହେଲେ କଣ ହବ ? ରାମ ଓ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଶତ୍ରୁତା ସବୁଦିନକୁ ରହିଯିବ । ଅଥବା ଶ୍ୟାମ ମତେ କୁ ଦିନ କେତେବେଳେ କଣ କହିଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ଯଦି ମନରେ ରାଗ ରଖି ମୋ ଦାଈଁ ପଡ଼ିଲବେଳେ ତା ଉପରେ ଶତ୍ରୁତା ସାଥେ, ତା'ହେଲେ କଣ ହବ ? ଅଥଚ ମୁଁ ଯଦି ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରାମର ଗାଲିକୁ ବା ଶ୍ୟାମର କୁହାକୁ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭୁଲିଯାଏଁ, ତା'ହେଲେ କଣ ହବ ? ପୃଥିବୀରେ ଆଜି କାଲି ଏଇ ସେ ବାଡ଼ିଆବାଡ଼ି, କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି—ଏ ତ ସେଇ ଅଗାଧ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଏକା କଣିକାର ଚେଷ୍ଟାର ଫଳ; ସେଇ ଦଶ ଜଣଙ୍କ ମତର ଅଧୀନତାର କାରଣାଦି ।

(ସମଶାନ୍ତ)

ପ୍ର : ଆ :—ବରତ୍ରାଣ ରସେଲ୍‌ଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପଢ଼ି ମୋ ମନରେ ସେ-ସବୁ ହୋଇଥିଲା ତାର ଫଳ ଏ ।

(ନବସ୍ମରତ ପୃ. ୧ ରୁ ୧୦)

୪ର୍ଥ ବର୍ଷ—୧ମ ସଂଖ୍ୟା

ମିଥୁନ-୧୩୪୪/୧୯୩୭

ଆକାଶ କଇଁଆ (୨)

ମୋର ଏ କଥାଟା ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହୁବେ, ଏ ଖାଲି ଉଦ୍ଭଟ । ଉଦ୍ଭଟ କହୁବାର ଅର୍ଥ ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିନାହିଁ । ସେ ଶବ୍ଦଟା ମୋ ଅଭିଧାନରେ ନାହିଁ । ତେବେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବାର ଅନେକ ଜନସ୍ଥ ଅଛି ସ୍ବା ଭିତରେ । ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅନ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତଠାରୁ ସ୍ବାଧୀନ କହୁବା ଅର୍ଥ ଯେପରି କି ୧୦୩୧ ମିନିଟ୍ ସହତ ୧୦୩୨ ମିନିଟ୍‌ର କିଛିମାତ୍ର ସମ୍ଭବ ବା ସମ୍ଭବ ନାହିଁ ଓ ରହୁ ନ ପାରେ । ତା ସହ ହୁଏ, ତାହେଲେ ଜୀବନରେ କାମ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ବା ରହୁବ କାହିଁକି, କିଏ କାମ କରିବ ଓ କାହିଁକି ? ତା ହେଲେ ଏ ସଂସାରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ଓ ଅସ୍ତିତ୍ବ କେଉଁଠାରେ ? ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିଲି ତେପେଟି ହେବାକୁ, ମୋର ପେଟ ପୋଷିବାକୁ, ବାହାତୋଳା ହୋଇ ପିଲୁପିତୃକା ଦିନ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଘର ସଂସାର କରିବାକୁ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟତ ସୁଖର ଏ ଆଶା ଓ କଲ୍ପନା ଯେବେ ମୋର ନଥାନ୍ତା, ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିଥାନ୍ତି କାହିଁକି ? ତାପରେ ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯୁ କାମ ମୁଁ କରୁଛି, ତାର ଫଳ ଯେତେବେଳେ ମତେ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶେରିବାକୁ ହୁଁ ପଡ଼ିବ, ଆଉ ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ଯାହା କରୁଛି, ସେ ଯେତେବେଳେ ମୋର ପୁଷ୍ପତନ ମୁହୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ପରିଣାମ; ସେତେବେଳେ ମୋ ଜୀବନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ସ୍ବାଧୀନ. ଏକଥା କହୁବା ବୋକାମିର ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ କି ? ତାପରେ କାମ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଯେତେବେଳେ, ଯାହା ସଙ୍ଗରେ କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ ତା କଥାରେ ସ୍ଥିରତା ଥିଲେ । ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାର ଗତି ବଦଳାଏ, ତା'ହେଲେ ତା ସାଙ୍ଗରେ ବା ତା କଥାରେ କାମ କରିବ କିମିତି ? କଥାରେ କହନ୍ତି, ‘ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କଥାରେ ଠିକ୍ ନ ଥାଏ’ । କାରଣ ସେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ । ପୁଣି କଥାରେ କହନ୍ତି, ‘ଯାହାର କଥାରେ ଠିକ୍ ନ ଥାଏ, ସେ ପାଗଳ, ବାଲ୍ୟା’ । ତାହେଲେ କଣ ମୁଁ ଏ ସାରା ସଂସାରଟାକୁ ଖଲି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ବା ବାଲ୍ୟା କରିଦେବାକୁ କହୁଛି ? ଧର ମୁଁ ଯେବେ ସେହିକଥା କହୁଥାଏ—ତାହେଲେ ଦୋଷଟା ଯେ ମୋର କେଉଁଠାରେ, ମୁଁ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ । ଏ ସଂସାରଟା ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଅଛି ସେଇଆ, କେବଳ ଗୋଟି ବଡ଼ ରକମ ‘କାଙ୍ଗେ’ । କାଁ ଗାଁ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଲୋକ ଗୁଡ଼ିକଦେଲେ ଆଉ ସମସ୍ତେ ଯୁଆଡ଼ୁ ପବନ ବୁଝେ, ତେଣେ ଆଉଜି ପଡ଼ନ୍ତି ନା ନାହିଁ ? ନିଜର ସ୍ବାର୍ଥ-ପିଞ୍ଜି ପାଇଁ ଲୋକେ ‘ରାମାୟ ସାହା’ ପୁଣି ‘ରାବଣାୟ ସାହା’ କହନ୍ତି ନା ନାହିଁ ? ତେବେ ମୁଁ ସେ କଥା କହୁନାହିଁ । ମୁଁ କହୁଛି ସ୍ବା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟତା ନାହିଁ । ଏ କେବଳ ଦଶ-ଦାସତ୍ବ । ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ସ୍ବାଧୀନତା ଓ ମୋର ଗୋଟାଏ ଧାର ବା ନିୟମ ବାନ୍ଧି କାମ କରିବା ଓ କହୁବାରେ ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ

ବରଂ ଦୁଇଟାଯାକ ମୋ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ହବ୍ ଅଧିକାର । କିମିତି ? ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଫୁଲର ହାର ଗୁଞ୍ଜିଲି । ସେ ହାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫୁଲ ଅନ୍ୟ ଫୁଲଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ହାର ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଫୁଲ ରହୁଲେ କିଛି ବିଡ଼ମ୍ବନା ହବନାହିଁ, ସୁନ୍ଦର ନ ଦର୍ଶିପାରେ, ହାରର ସାର୍ଥକତା କିଛି ନ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଫୁଲର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସାର୍ଥକତାରେ ବାଧା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫୁଲ ତା ନିଜ ଡେମ୍ଫରୁ ନିଜର ବାସନା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦିନ ଆସିବ । ସେହିପରି ମୋର ଏ ଜୀବନର ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ାକ ପରସ୍ପରଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ, ଅଥଚ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ କରିଦେଲେ ମୋର ଜୀବନ । ମୋ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ବିଚାର କଲେ, ମୋ ଜୀବନର କାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୁଝି ନ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ତା ଦୋଲି ମୋର ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ ବାଧା ପଡ଼ିବନାହିଁ । ମୁଁ ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯେ କାମ କଲି ସେଇ ଦେଲି ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ସାର୍ଥକତା । ସେ କାମର ଫଳ ସାଙ୍ଗରେ ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ଯେ କାମ କରିବି, ତାର ଫଳ ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ଫଳିବ ତାର କିଛି ଠିକଣା ନାହିଁ । ପୁଣି ସେ ଫଳ ଯେ ମୋ ଆଶା ଅନୁସାରେ ହବ ତାର ମଧ୍ୟ କିଛି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯଦି ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କାହାଣୀକୁ ଦି' ବଧା କମି ଦିଏ, ତାହେଲେ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ମତେ ଦି' ବଧା ଫେରିବ ଦେଇପାରେ, ମୋ ନାଁରେ ମକଦ୍ଦମା କରିପାରେ, ମନରେ ଗର୍ବ ହୋଇ କିଛି ନକରି ପାରେ ଅଥବା ଭୁଲିଯାଇପାରେ । ମତେ ମୋ ସାଙ୍ଗ କାଲିକି କି ହରିଣ ଦି' ବଧା ପକାଇଲେ ମୁଁ ହୁଏତ ଗୋଟାଏ ଲଙ୍କା ଯୁଦ୍ଧ ଭିଆଇପାରେ । ଅଥଚ ମୋ ଉପର ହାକିମ * ବଧା ପକାଇଲେ, ମୁଁ ହୁଏତ ତାଙ୍କ ହାତ ପୋଡ଼ିଦେଇ କହୁ ପାରେ, “ଅହା, ଅହା, ଶ୍ରୀଗୁରୁଙ୍କ ହାତକୁ କେଡ଼େ କାଟିଥିବ ।” ମୁଁ ବନସିରେ ଥୋପ ପକେଇ ବସିବି, ମାଛ ପଡ଼ିବ ମୁଁ ଖାଇବି । ମାଛ ନ ପଡ଼ିପାରେ, ମୋର ଖିଆ ମଧ୍ୟ ନ ହୋଇପାରେ । ମୁଁ ଭାତ ଥାଳି ଦିନ ଖାଇବାକୁ ବସିବି, ଏପରି ଘଟଣା ଘଟିଯାଇପାରେ ଯେ, ମୁଁ ଖାଇପାରେ ନାହିଁ । ଏ ସଂସାରରେ ନିରାଶାର ଭଙ୍ଗା ମନ ଯେତେ, ଆଶାର ଫୁଲମନ ତା'ଠାରୁ ଡେରଡେର କମ । ସେଇହେତୁରୁ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଆଶା କୁଠେଇଁ ସଫଳ ହେଲେ ଆମେ ଏପରି କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇଯାଉଁ ଯେ ସେ କଥାଟା ତେଜୁର ଦେଇ ବସୁଁ । ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ଆଶା ସଫଳ ହୋଇବି । ନିରାଶା କିନ୍ତୁ ଦର-କୁଣ୍ଡରେ ବସି କାନ୍ଦେ । ତାର ଦୁଃଖ କେହି ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, କେହି ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ନିରାଶାର ବିଷ ସଂସାରରେ ନିଶାଶୁଣା ଭାବରେ ଖେଳିପାରେ ନାହିଁ । ତେବେ ଆମେ ଦେଖିଲୁଁ, ଭବିଷ୍ୟତ ଫଳ ସାଙ୍ଗରେ ବା ଅଗାଧର କାମ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତର କୌଣସି ନିର୍ଭର ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଗୀତାରେ କହୁଛନ୍ତି—ଫଳାଫଳ ନେଇ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଣ୍ଡଗୁରୁଇବା ବୃଥା । ତାକୁ ମାତ୍ର କାମ କରିଯିବାକୁ ହବ । ଫଳ ଭଗବାନଙ୍କ ହାତରେ । ଅବଶ୍ୟ କେତେକ କହୁପାରନ୍ତି ଯେ, ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର କଥା,

ଯୋଗୀର ମତଲବ । ସଦାଶିବ ଗୁହ୍ୟ ଏପରି ଭାବ ଆଣିପାରେ ନାହିଁ ମନରେ, ଆଉ ଆଣିଲେ ସଦାରଟା ଟେକିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କଥାଟା ଏକାବେଳେକେ ଭୁଲ । ଯଦି ସଦାରର ପଦ୍ମଲେଖ ଆଶା ଓ କାମନା ପ୍ରତିଦିଅନ୍ତି, ତାହେଲେ କିଛି କ୍ଷତି ହୁଏ ନାହିଁ ବରଂ ଅନେକ ଲାଭ । ମନୁଷ୍ୟଟାକୁ ଏପରି ଭାବରେ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି ଭଗବାନ ବା ପ୍ରକୃତି ଯେ, ସେ କାମ ନ କରି ରହିପାରେ ନାହିଁ । କୌଣସି ଆଶା, କୌଣସି ବାସନା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ କାମ କରିଥାଏ । ମା'ର ବାଲଣି ବର୍ଷର ପୁଅ ମରିଯାଏ, ତା ମନରେ କେତେ ନିରାଶା କେତେ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଆସି ପଡ଼ିଯାଏ ସେତେବେଳେ । ତଥାପି ସେ ତ ରୁନିଟି ହୋଇ ବସି ରହିପାରେ ନାହିଁ । କାମ କରିଯାଉଥାଏ; ସେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ମରିବାକୁ ହୁଏ, ଦହନ୍ତି ଲଗେଇବାକୁ ହୁଏ, କଳିଆରି ମଞ୍ଜି ଖାଇବାକୁ ହୁଏ, ପାଗଳ ପରି ଦାଣ୍ଡରେ ଘାଟରେ ବୁଲିବାରେ ହେଉ ଅଥବା ଗୁହ୍ୟ ଜଞ୍ଜାଳରେ ବୁଡ଼ି ରହିବାକୁ ହୁଏ । ଯୋଗୀ କାମନା ବିନାଶ କରି ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ବସି ରହିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ କାମ କରିଥାଏ; ଯୋଗସାଧନାରେ ହେଉ, ପରୋପକାରରେ ହେଉ, ଧର୍ମ ସମ୍ମାପନାରେ ହୁଏ । ତା ପରେ ଆଶା ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଜନ୍ମଦିନରୁ ଅସ୍ଥାନ ମାଡ଼ିବସେ । କିଏ କୋଟିପତି ହୋଇ ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ଜୀବନଟାକୁ ଭସାଇଦେବାକୁ ଆଶାକରେ, କିଏ ଅବା ଯୋଗ ଧ୍ୟାନ କରି ଭଗବାନ ପ୍ରେମରେ ଜୀବନଟାକୁ ଉପାରି-ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ଆଶା ରହିବ । ଆଶା ରହିବ । ଆଉ ଆଶା ହିଁ ମଣିଷକୁ ତା କାମରେ ଘଡ଼ିଡ଼େଇ ନବ । କିନ୍ତୁ ସେଇ ଆଶାଟା ଅଭିଳାଷରେ ପଡ଼ିଯି ଯାଇପାରେ ଅଥବା ଆଶାଟା ଆଶା ହୋଇ ରହିଯାଇପାରେ । ଯେତେବେଳେ ଆଶା ଅଭିଳାଷ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ମୋ ଜୀବନକୁ ବେଢ଼ି ଶାଙ୍ଗୋଳି ଦେଇ ନିଗଡ଼ି ପାଣରେ ବାନ୍ଧି ରଖେ । ଆଉ ଯେତେବେଳେ ଆଶା କେବଳ ଆଶା ହୋଇ ରହେ, ସେତେବେଳେ ସେ ସୁତାଣିଆ ହୋଇ ମୋ ଜୀବନର ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁଞ୍ଜି ହାର ତିଆରିକରେ । ମତେ କାମରେ ଲଗେଇ ରଖେ, ମୋର ଜୀବନରେ ପୁଣିତା ଆଣେ । କଥାଟା ସରଳ । ବୋଧହୁଏ ବୁଝେଇ କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।

ତା' ହେଲେ ଆମେ ଦେଖିବୁଁ, ମୋ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟା ଅନ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତଠାରୁ ସ୍ଥାୟୀ ବୋଲି କହିବାରେ ଓ ଅଭ୍ୟାସ କରିବାରେ ମଣିଷ ବାଆଳ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ କି ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ବସି ରହେନାହିଁ । ତେବେ ମୋର କଥା ଓ କାମ ଯେବେ 'ଘଡ଼ି ଘଡ଼ିକେ ଆନ' ହୋଇଯାଏ, ତା' ହେଲେ କାମର ପୁଣିତା ଅସିବ କେଉଁଠାରୁ ଓ କାମର ସହଯୋଗ ମିଳିବ କପରି ?

ମୁଁ ଏଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ମନଗଢ଼ା କଥା କହୁନାହିଁ । ପୃଥିବୀର ବଡ଼ ବଡ଼ ଧର୍ମ କେତୋଟାରୁ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝିବି—ମୋର ମନେହୁଏ ଯେପରି, ସବୁ ଧର୍ମରେ ଏଇ

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମୁକ୍ତି ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ସେମାନେ ହରୁମ୍ କରାଯାଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମ ସବୁପୁରରେ, ସବୁଦେଶରେ, ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ । ଧର୍ମର ମୁକ୍ତି, ମୋକ୍ଷ ବା ନିର୍ବାଣ ପାଇବା ପାଇଁ ଦେଶ, ସମାଜ, ଜାତି କାହାରିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଏଇ ଭଲ ବନ୍ଧୁ କୁହୁମ୍ବୁ ମାଗିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଅନୁନ୍ ଯେତେବେଳେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଗୁଡ଼ ବସିଗଲେ ବୈରାଗ୍ୟରେ—ସେତେବେଳେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, “ପ୍ରକୃତ ବୈରାଗ୍ୟ ଏହା ନୁହେଁ । ସେ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, ରୁମର ଏ ଭଲବନ୍ଧୁ କୁହୁମ୍ବାନଙ୍କୁ ମରାଇ ଓ ମାରି ରୁମେ ଯେବେ ଜୟପୁତ୍ର ହୁଅ ତା’ ହେଲେ ଏ ପୃଥିବୀ ଗୋଟାକପାକର ମାଲିକ ହବ; ନହେଲେ ରୁମେ ଯଦି ସେଥିରେ ମର, ତା’ ହେଲେ ରୁମେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବ ।” ଯିଶୁ ଓ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଜୀବନ ଏଇ ଦଶଦାସତ୍ୱରୁ ନିଜକୁ ମୁକୁଳେଇ ତାଙ୍କ ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ମୁକ୍ତି ପାଇବାର ଗୋଟାଏ ଅପାର ଅଦ୍ଭୁତ ଚେଷ୍ଟା ।

ଯାହା, ମୁଁ ଧର୍ମ ନେଇ ଗୋଳମାଳ କରିବାକୁ ଏଗୁଡ଼ାକ ଲେଖୁନାହିଁ । କେବଳ କହୁଥିଲି ଯେ ମୋର ସ୍ୱାଧୀନତା ମୁଁ ପାଇଚି ମୋର ଜନ୍ମଦିନରୁ, ପ୍ରକୃତ ହାତରୁ; ଏବଂ ତା’ ପଛରେ ଅଛି ଧର୍ମର ଅନୁମତି । କେବଳ ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ, ମୋ ଜୀବନ ଗଢ଼ିବା ଖାଲି ମନୁଷ୍ୟର କାମ ନୁହେଁ ବୋଲି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହବନାହିଁ—ସେ ଏକାବେଳେକେ ପଶୁପରି । ଗାଈରୋଠରେ, ମେଣ୍ଟାପଲରେ, ହାତୀପଲରେ ଜଣେ ଧୂଆଡ଼େ ଯାଏ, ଆଉ ସମସ୍ତେ ତେଣେ ଯା’ନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ଯାଏ ନାହିଁ, ମନୁଷ୍ୟର ଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ—ଏଇଥିରେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ପଶୁଠାରୁ ବଡ଼ ବାହାଦୁରୀ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ କଥା ହୋଇପାରେ ମୁଁ ଯେବେ ମୋ ମନକୁ ଯାହା ଆସିଲ କରାଯିବ, ମୁଁ ଯେବେ ମୋ କାମଦାମରେ ପୁରା ସ୍ୱାଧୀନ ହୁଏ, ତା’ ହେଲେ ଏ ରାଜ୍ୟ ଚଳିବ କିପରି ? ମୋ ହୃଦରେ ବେଶୀ ଜୋର, ମୁଁ ଦୁର୍ବଳକୁ ମାରି ସବୁଠୁ ଲୁଚି ନେଇପାରେ । ମୋର ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧି, ମୁଁ ବୋକା ଧନୀ ପୁଅକୁ ଠକାଇ ଟଙ୍କା ପଇସା ନେଇଯାଇପାରେ । ଏସବୁ ତେବେ କ’ଣ ଭଲ ? ଏସବୁ ତେବେ କ’ଣ ରୋଧବାର କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ ? ମୁଁ କହେଁ, ସ୍ୱାକୁ ରୋଧବାର ପ୍ରକୃତରେ କିଛି ମାତ୍ର ଦରକାର ନାହିଁ । ମଣିଷ ଲଙ୍ଗଳା ହେଇ ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲିବା ଦିନଠାରୁ ଆଜିର ଏଇ ସଭ୍ୟଯୁଗ ଯାଏ, ସ୍ୱାକୁ ରୋକିବା ପାଇଁ କେତେ ଆଇନକାନୁନ୍, କେତେ କାକଦା କଟକଣା ହେଇ ଆସିଛି; ଆଉଟି ମଧ୍ୟ କେତେ ହୁଅଇ । ତଥାପି ସବଳ ମେଲଗୋଲ ଭାବରେ ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଯାଉଛି । ରାବଣର ସୀତା-ହରଣଠାରୁ ଇସି ଫକରଙ୍କର ହିନ୍ଦୁ ଧୂବଙ୍ଗ ଅପହରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଦୁଇନାର କଥା ଧିଲ ମାରଣଠାରୁ ହସ୍ତକ୍ତମାନର ସାଇବ କୁଆ ମାରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର, ଅନ୍ୟାଚାର ହେଇଯାଉଛି । ଯେ ହାରିଯାଉଛି ତା’ର ଅଧର୍ମ, ପାପ, ଅନ୍ୟାୟ । ଯେ ଜିତିଯାଉଛି ତା’ର ଧର୍ମ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ।

ନେପୋଲିୟନ ଭାବିଥିଲେ, ଇଉରୋପରେ ଗୋଟିଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବେ । ଆଲେକ୍ସାଣ୍ଡର ଓ ସିନର ମଧ୍ୟ ସେଇଆ ଭାବିଥିଲେ । କାଲଗର ମଧ୍ୟ ସେଇଆ ଭାବିଥିଲେ । ନେପୋଲିୟନ ହାରିଗଲେ ତାଙ୍କର ବନବାସ । ଆଲେକ୍ସାଣ୍ଡର ଓ ସିନର ଜିତିଗଲେ, ସେ ହେଲେ ମହାପୁରୁଷ ଓ ମହାବୀର । କାଲଗର ହାର ନଥିଲେ କି ଜିତି ନଥିଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କର ହେଲୁ ଦେଶ ବାହାର । ଦୋକାନୀ ପସର ମେଲେଇ ବସିବ । ଜିନିଷ ବିକ୍ରି । ଜାଣିବା ଲୋକେ, ଚନ୍ଦ୍ରର ଲୋକେ ପାଞ୍ଚ ପଇସାର ମାଲକୁ ପାଞ୍ଚ ପଇସା ଦେଇ ନଈତଟ । ଅଗୁଆଁର, ଅଚନ୍ଦ୍ରର, ପାଞ୍ଚ ପାଇଁ ପରୁଣ ଦଉତନ୍ତି । ସେହୁପରି ଓକଲ-ଖାନାରେ, ବଜାର ହାଟରେ ଇସ୍ତୁଲି କଲେଜରେ, ଖେଳପଡ଼ାଆରେ ଓ ମଶାଣି ଭୂମିରେ ସବୁଠେଇଁ ଠକେଇ ଗୁଲିବ । ମୁଁ ବଜାରକୁ ଗଲି, ଦେଖିଲି କେତେ ମାଛ ପସର ବସିବ । ଭଲ ମାଛଟିଏ ନେଇ କେଉଟୁଣୀକ ପରୁଣିକି ‘ଏ ମାଛ ଭଲ ?’ ସେ କହିଲା, ‘ହଁ, ତଟକା’ । ମୁଁ ବାରଗଣ୍ଡା ପଇସା ଦେଇ ନେଇଆସିଲି ସେ ମାଛକୁ । ଘରେ ଗନ୍ଧ ଖାଇଲାବେଳକୁ ଦେଖିଲି ସେଇଟା ପୋରୁ । ମୁଁ ଯଦି ଯାଇ କେଉଟୁଣୀକ ମାଛ ଫେରାଇଦିଏଁ, ସେ ନବ ? ମୋ ପଇସା ଫେରାଇଦେବ ? ସେ ଫେରାଇ ନଦେଲେ ମୁଁ ଯେବେ ତା’ଠାରୁ ପଇସା ଛଡ଼ାଇନିଏଁ, କି ତାକୁ ଗୁରୁତ୍ବାଏ ପକାଏଁ, ତା’ହେଲେ ମୁଁ ଆଇନ ହାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବି ? ହାକିମ ମତେ ଗୁଡ଼ିଦେବେ ? ଅଇନ ବ୍ୟବସାୟୀ-ମାନେ କହୁବେ, ଏହା ଯୁକ୍ତିର କଥା ରୂମେ ଦେଖିଲ, ଚିହ୍ନିଲି, ପରୀକ୍ଷା କଲି, ନେଲି । ରୂମ ବୋକାମି ହେଉରୁ ରୂମେ ଯେବେ ଭଲଭେଲ ଚିହ୍ନିନପାର, ତା’ହେଲେ ସେଥିପାଇଁ ରୂମେ ଦାୟୀ । ବିରୁଦ୍ଧ କେଉଟୁଣୀ ଦାୟୀ ହବ କିଆଁ ? ଏ ଯଦି ଠକାମିକୁ ଗୁଡ଼ିଦବା ନ ହୁଏ, ତା’ ହେଲେ ଆଉ କ’ଣ ହୋଇପାରେ !

ଆମେ ଦେଖିଲୁ, ଦେଖୁରୁଁ ଓ ଅନୁଭବ କରୁଛୁଁ ଯେ ଯାହାର ଯାହା ମନ ହୁଇବ, ସେ କରିଯାଉବ । ତାକୁ ରୋଧବା ଅସମ୍ଭବ । ଯଦି ରୋଧ ହୁଏ, ତା’ହେଲେ ସେ କେବଳ ରହିବ ନିଃସହାୟକୁ । ଏସବୁ ସେଇ ଦଶ-ଦାସତ୍ବର ଫଳ । ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ନାହିଁ; ଏ କେବଳ ଦଶଙ୍କର କୋଟିଙ୍କ ଉପରେ ହାକିମି ମାତ୍ର । ତା’ପରେ ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଲେ ସେ ଯେ ଯଥେଚ୍ଛାସ୍ବର କରିଯିବ, ଏହା କହବା ଓ ଭାବବା ବିଡ଼ମ୍ବନା । ମଣିଷର ହୃଦ ଦେବତା’ର ମନ୍ଦିର, ମଣିଷର ମନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଖେଳଘର । ସେଥିରେ ଅନ୍ୟାୟ, ପାପ, ଅତ୍ୟାସ୍ବର ସ୍ଥାନ ପାଇବାର ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଦଶଙ୍କ ଦାଉରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଦବେଇରଖି ସୁଆଙ୍ଗର ନାଟବାନ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ତା’ମନରେ ପାପ, ଅତ୍ୟାସ୍ବର ଓ ଅନ୍ୟାୟର ଆସି ଗାଦିମାଡ଼ି ବସେ । ଇମିତି ଗୋଟାଏ ଅତ୍ୟାସ୍ବ ପଡ଼ିଗଲଣି ଆମର ଯେ, ଆମେ ଯାହା କହୁଁ, ଯାହା କରୁଁ; ତା ସେଇ ଦଶଙ୍କ ମୁହଁରୁ ହୁଁ ? ଆଉ ସେ ଦଶ କିଏ ? ରାମା, ଶ୍ୟାମା, ଧ୍ରୁମା, କପିଳା, ନା, ମିଃ ଅମ୍ବକ, ପଣ୍ଡିତ

ସମୁଦ୍ର, ସାଗ୍ର କ, ଦେବାନ ବାହାଦୁର ଶ, ରାୟବାହାଦୁର ଗ, ଶାଁ ବାହାଦୁର ଚ, ମହାରାଜା ଅମୁକ ଓ ନବାବ ସମୁକ । ରାମା, ଶ୍ୟାମା, ଧ୍ୟାମାଙ୍କର ନିଜ ବିଷୟରେ କିଛି କହୁବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଯେ ଗୋଟାଏ ମତ, ଗୋଟାଏ ମତଲବ ଥାଇପାରେ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଆମର ନାହିଁ । ସବୁ ହୃଦୟ ଏଇ ମୁଖିଆମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା, ତାଙ୍କର ମନ ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଓ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ଅନୁସାରେ । ଆମେ ଆଇନ ଚିଆରି କଲୁ, କାହାପାଇଁ ? ଗରିବ ପାଇଁ ? ଏ ଆଇନ ଧନୀର । ଭାରତୀୟ ସେନାଲ କୋର୍ଡ଼ଟା ଟିକିଏ ବିଚାର କରି ବସିଲେ ଆପଣମାନେ ଦେଖିବେ, ସେଥିରେ ଧନୀ, ଦୋଷୀ ଖସିଯିବା ପାଇଁ ଯେତେ କୌଶଳ ଅଛି, ଗରିବ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷକୁ ତଣ୍ଡେଇବା ପାଇଁ ସେତିକି ଖାସତା ରହିଛି । ଏ ଆଇନକାନୁନ୍ ଦଶଙ୍କର ଆଇନ କାନୁନ୍ । ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାର ନାମ ନାହିଁ ।

କଥା ହଉଛି, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ବଳାଏ ରଖି ଆଇନକାନୁନ ହୋଇ-ପାରେ କିପରି ? ଆଇନକାନୁନ ରହିବା ଅର୍ଥ, ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟ, ଗୋଟାଏ ସରକାର ରହିବ । ଆଉ ସରକାର ରହିଲେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସି ନ ପାରେ । ଏପରି ଯୁକ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ରାଜନୀତି ବା ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ଧାରଣା ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ । ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅବାଧ ସ୍ୱାଧୀନତା ହୋଇ ନ ପାରେ । ପ୍ରକୃତ କରେଇ ଦବନାହିଁ; ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ମଧ୍ୟ କରେଇ ଦବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯଦି ରାମକୁ ମାରେ, ରାମ ମତେ ବାଡ଼ି ଦେଇ ଗୋଡ଼ାଇବ । ମୁଁ ଯଦି ତୁମ ଘରୁ ଶ୍ଵେତ କରିବାକୁ ଯାଏଁ, ତା'ହେଲେ ତୁମେ ପିତୃଳ ଧରି ମତେ ଖୁଣ୍ଟ କରିବ । ଅତଏବ ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି ମତେ ତୁମର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଫଳରେ ମତେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ମୋର ସ୍ୱାଧୀନତା ବଳାଏ ରଖିବା ପାଇଁ ଜଗି ତଳିବାକୁ ହବ ବା ହବ । ସେହିପରି ଅନ୍ୟଦିଗରେ ମୋର ସମ୍ପତ୍ତି, ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ପର ହାତରୁ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ମୋର ସାହାଯ୍ୟ ଦରକାର । ମୋର ଏଇ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋର ଗୋଟାଏ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏ ରାଷ୍ଟ୍ରଟା ମୋ ପାଇଁ, ମୁଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଏ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଯାହା ଆଇନକାନୁନ ଚିଆରି ହେବ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ବଳାଏ ରଖିବା ପାଇଁ; ରାଷ୍ଟ୍ରନେତାମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥସଂକଳରେ ମତେ ବଳିଦେବା ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଅବଶ୍ୟ କଥାଟା ଆଜିକାଲିକା ପାଣି ପବନରେ ଖସି ଶୁଣାଯିବ ବୋଧହୁଏ । ସାମ୍ୟବାଦ, ସାମାଜିକବାଦ, ବଳସେବିବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ଏ ବହୁ-ବାଦ ଯୁଗରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲଙ୍କାରେ ରାମାୟଣ ପଡ଼ିଲା ପରି ଲାଗିପାରେ । ଅବଶ୍ୟ ଉଚ୍ଚତତ୍ତ୍ୱ, ସାମ୍ୟବାଦ, ସାମାଜିକବାଦ, ବଳସେବିବାଦ ସବୁ ଆରମ୍ଭ ଏଇ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାରୁ । ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ଯେ ସବୁ ମଣିଷ ସମାନ, ଅର୍ଥାତ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ଭାବରେ କରିବାର, ବୋଲିବାର, କହୁବାର ଅଧିକାର ଅଛି । ମୋଟିଭସରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ସ୍ୱାଧୀନ ।

କିନ୍ତୁ ସେ କଥାଟା ସେଇଠି ରୁଟିଯାଏ । ତା'ପରେ ଆସେ ଡରାସୀ ବସ୍ତ୍ରବର ମଣିଷମାରୁ ପାଗଳାମି, ରୁଷ ବସ୍ତ୍ରବର ଭଙ୍ଗାବୁଜା ବାନ୍ଧୁମି ଓ ନାଜି—ଡାସିଷ୍ଟ ଦଳର କଇଦ-ଖାନା ଗିରି । କଥାଟା ଏଇପରି ଭାବରେ ହେଇଯାଏ । ସମସ୍ତେ ଯେବେ ସ୍ୱାର୍ଥୀନ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯେବେ ସମାନ ଅଧିକାର ଥାଏ, ତା'ହେଲେ ବଡ଼ଲୋକ କିଆଁ କୋଠା ଘରେ ରହିବ, ଆଉ ଗରିବ କିଆଁ କୁଡ଼ିଆ ଘରେ ରହିବ ? ଅତଏବ, କୋଠାଘର ସବୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ରାଜ୍ୟଟାହାକ କୁଡ଼ିଆ ଘର କରି ଦିଆଯାଉ । ଧନୀର ଧନ ବୁଢ଼ାଇନେଇ ତାକୁ ମଧ୍ୟ କାଙ୍ଗାଲ କରିଦିଆଯାଉ । ମୋର ଯଦି ନାକ ନାହିଁ, ତାହାହେଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଶୋ କରାଦିଆଯାଉ । ବୁଝି ହୁଏନାହିଁ ଏହାଦ୍ୱାରା କାହାର କି ଲାଭ ? ଧନୀର ଧନ ଗଲା, ମାନୀର ମାନ ଗଲା, ଗୁଣୀର ଗୁଣ ଗଲା । ସେମାନଙ୍କର ହେଲ କି ଲାଭ ? ଆଉ ଯେଉଁ ଗରିବମାନଙ୍କ ନାଁରେ ଏସବୁ କରାଗଲା; ସେମାନେ ପାଇଲେ କଣ ? ଡରାସୀ ବିଦ୍ରୋହବେଳେ ଯେ ଧନ ଲୁଟି ହେଇଥିଲା, ତାହା ମୁଣିଆ କେତେଜଣଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ିଲା । ଗରିବଙ୍କ ପେଟରେ ଯେ ଓଡ଼ାକନା ସେଇ । ଖାଲି ମଦଗୁଡ଼େ ପିଇ ମାତାଲ ହୋଇ ରକ୍ତସୁଅ ବୋହୁବା ହେଲା ସାର । ଏ କେତେଦିନ ରହନ୍ତା ? ରହୁଲା ଅବା କେତେଦିନ ? ତା'ପରେ ରୁଷ ବସ୍ତ୍ରବ । ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଗଲା, ଧନ ଗଲା, ମାନ ଗଲା, ଗରିବ ଗୁଣୀ ବାପୁଡ଼ା ପାଇଲା କଣ ? ଜନ୍ମା ପିମ୍ପୁଡ଼ ପଣ ସାଲୁରୁ ବାଲୁରୁ ହୋଇ ସେମାନେ ବି ମଲେ । ତା'ପରେ ଷ୍ଟାଲିନ୍‌ଙ୍କ ମୁଣରେ ଡୁକିଲା, ମୂଳ ବଳସେବ-ବାଦ ମିଛ ଓ ମାୟା । ସେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ବଳସେବ-ବାଦରୁ ସାମାଜିକ-ବାଦକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଇଟାଲି ଓ ଜର୍ମାନୀ । ନାମକୁ ମାଟି ସେମାନେ ସାମାଜିକବାଦୀ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ । ସେମାନଙ୍କର ରାଜା ଗୁଡ଼ି, ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଗୁଡ଼ି । ସେଠାରେ କୋଟିପତି ଅଛନ୍ତି, କାଙ୍ଗାଲ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । କେବଳ ଏତିକି ମାଟି ଯେ ଯାହାର ଯାହା ଅଛି, ଧନ, ଜନ, ଗୋପ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସବୁ ଦେଶର ଓ ଦଶର । ସମୁଦାୟ ରାଜ୍ୟଟା ଗୋଟାଏ ସୈନିକ ଗ୍ରହଣୀ; ସବୁ ଲୋକେ ସୈନିକ ପଣ ରାଜ୍ୟର ଆଦେଶକୁ ମାନି ଚଳିବେ । ରାଜ୍ୟର କର୍ତ୍ତା ହଟଲଗୁ, ଗୋଏରଙ୍ଗ ଦା ମୁସୋଲିନିଙ୍କ ଚରୋଧରେ ପଦେ ଯେବେ କିଏ କଣ କହିଲା, ତାହେଲେ ମାମୁଘରକୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ । ଅବଶ୍ୟ କହିବାକୁ ହୁଏ ଯେ ଧନୀଲୋକଙ୍କର ସାମ୍ୟବାଦ ଓ ବଳସେବବାଦ ହାତରେ ଏଇ ଯେ ବିପତ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଅନେକ ପଣମାଣିବେ ଦାୟୀ । ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଗହମାଡ଼ ବଢ଼ିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏଇ ଦଶଦାସତ୍ୱରେ ନିଜେ ବୁଡ଼ି ପରକୁ ବୁଡ଼ାଇବାକୁ ବରାବର ଚେଷ୍ଟା କରିଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେବେ ଏଇ ଦଶଦାସତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ ନିଜ ମନକୁ ଭାବି, ନିଜ ମନରୁ କାଢ଼ି କାମ କରିଥାନ୍ତେ, ତା'ହେଲେ ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ଗରିବ ପ୍ରତି ଏ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଇନଥାନ୍ତା, ଆଉ ତାଙ୍କ ଆସନ ଏପରି ଟଳମଳ ହେଉନଥାନ୍ତା ।

ହୁଟଲର ବା ମୁସୋଲିନି ଯେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏହୁପରି ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇପାରିବନ୍ତି, ନିର୍ମଳ ଓ ଇଟାଲି ଭଳି ଦେଶଗୁଡ଼ାକୁ ନିଜ ମୁଠା ଭିତରେ ରଖି-ପାରିବନ୍ତି, ତା'ର କାରଣ ହଉଛି—ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏଇ ଦଶଦାୟତ୍ତ ଗୁଡ଼ିକ ନିଜ ମନରୁ ଏଇ ଆକାଶ କର୍ତ୍ତା ତୋଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ବୋଲି । ସେମାନଙ୍କ ମନର ଏଇ ମୌଳିକତା ଯଦି ନଷ୍ଟ ନ ହୋଇଥାଏ ହାକିମିର ନିଶାରେ, ତା' ହେଲେ ଇନ୍ଦୋଣେସି ପରେ ସେମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁଣି ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ଆଉ ହାତ ଦେବେ ନାହିଁ । ତା' ହେଲେ ସେ ବହୁଥବାଯାଏ ତାଙ୍କର ଯଶ ଅମର ରହିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେବେ ସେ ମୌଳିକତା ହରାଇଥାନ୍ତି, ତା' ହେଲେ ତାଙ୍କ ବେଳକାଳ ଆଉ ଅଲଘନ ମାନ୍ୟ । ସେ ରାଜ୍ୟ ବା ସେ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ରଖାଯାଇନାହିଁ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ—ସେ ରାଜ୍ୟ ଓ ସେ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ନିରର୍ଥକ, ଆଉ ତା'ର ରହିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ । ମୁସୋଲିନି ଥରେ କହିଥିଲେ, "It is necessary for any one who establishes a republic to pre-suppose that all men are bad and that they will always apply the malignity of their mind when they have an opportunity. Men never work for good except under compulsion"—ଯେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ବସାଏ, ତାର ବୁଝିବା ଉଚିତ ଯେ ମଣିଷଗୁଡ଼ିକ ଖରାପ, ଆଉ ସୁବିଧା ପାଇଲେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଭିତରର ବିଷ ଅକାଡ଼ି ପକେଇବେ । ଗୁରୁତ୍ୱ ନପଡ଼ିଲେ ମଣିଷ କେବେ ଭଲକାମ କରେ ନାହିଁ । କେଜାଣି ବାବୁ, ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା । ଭଗବାନଙ୍କ ଅଂଶରେ ଜନ୍ମ ହେଉଛି ସେ ମଣିଷ, ତା ପ୍ରତି ଏପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନଜର ସେ କରେ, ତା'ର ମନଟା ସେହୁପରି ଖରାପ । ଏ ପୃଥିବୀରେ ଯାହା କିଛି ଭଲ କାମ ହେଉଛି—ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତାରେ, ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ । କିଙ୍ଗ୍‌ସ୍‌ ଲାଇଫ‌ଟାଇମ‌ ପାଇଁ ସେ କାମ କରିଥିଲେ, ନାଲଟିଙ୍ଗ‌ଲ ପୁଇଜୁଇରେ ଖଣିଆ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ଯାହା କରିଥିଲେ, ସିଡ଼ନ ନିଜ ପ୍ରାଣ ବଳି ଦେଇ ସେ ସାଧାରଣ ସୈନିକର ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇଥିଲେ; ଲର୍ଡ୍‌ ନୁଟିଲିଫ୍‌, ହେନେର ଡୋର୍ଡ୍‌, କାର୍ଟିଜ ଇତ୍ୟାଦି ସେ ମହତ ଦାନ କରିଯାଇଛନ୍ତି, ଦଧିନି ନିଜର ଆତ୍ମବଳି ଦେଇ ସେ ଗୋଟାଏ ଧର୍ମ ଓ ସତ୍ୟତା ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ସରଲ ରାଜପୁତ ରମଣୀ ପାନ୍ନା ସେ ନିଜର ପୁଅକୁ ବଳିଦେଇ ରାଜ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ସେ ସର୍ବସ୍ୱ ଗୁଡ଼ିକ ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ମାନ୍ୟାସୀ ହୋଇଥିଲେ, ଗାନ୍ଧୀ ସେ ଭାରତବର୍ଷର କୋଟି କୋଟି ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରାଣପାତ କରି ଲାଗିପଡ଼ିଛନ୍ତି—ଏସବୁ କେଉଁ ଗୁଡ଼ ଉତ୍ସରେ ହୋଇଥିଲା ? ଏ ସବୁ ସ୍ୱାଧୀନ ମନର ସ୍ୱାଧୀନ କାମ । ଏ କାମ ଚିରସ୍ଥାୟୀ । ତାକୁ ଉତ୍ସରେ ସେ ଭଲ କାମ କରାଯାଏ, ସେ କେବଳ ତାକୁକର ଉତ୍ସ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସେ

କେବଳ ଦଶଦାସତ୍ବର ମାପକାଠି । ଏପରି ଭଲ କାମ ଯାହାପାଇଁ କରାଯାଏ, ତାହା ତା' ପ୍ରତି ଅପମାନ, କୁକୁରକୁ ଅଛାଣା ହାଡ଼ ଖଣ୍ଡେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲା ଭଳି । ଏଇ ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥା ଅନୁମାନ କରିନଥାନ୍ତି । ସରକାର କହିଲେ ଯେ ଗାଁଗଣ୍ଡା ସବୁ ଟକିଏ ମଣିଷ ରହିବା ଭଲ କରିବା ଦରକାର । ସରକାର ଟଙ୍କା ଦେଲେ, ଜମିଦାର-ମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, ତୁମେ ବା ସାହାଯ୍ୟ କର । ସରକାରୀ ଗାଁ ଦେବତାମାନେ ଯେଉଁ ଜମିଦାର କିଛି ନକରି ଫାଙ୍ଗିଦେବାପାଇଁ ଗଲେ ତାଙ୍କୁ ଚାଲି ଦେଖାଇଲେ, ସେ ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି ହୋଇ କିଛି ଫିଙ୍ଗିଦେଲା ଭଳି ଦେଲେ, ନ ହେଲେ କିଛି କଡ଼କଡ଼ା ଦେଲା ଭଳି କଲେ, ଖାଲି ହାକିମଙ୍କ ମନନେବାକୁ ଆଉ ତାଙ୍କ ଚାଲି ଏଡ଼ିବାକୁ । ତେଣେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ହେଲା ଲୁଲୁପ୍ତ; ବେଠି, ବେଗାଣା, ମାଗଣା, ସୁଧ, ଖର୍ଚ୍ଚ । ହୋଇ ଦେଇଥିଲେ ଯେତେ ତା'ର ଚାଲିଗଲା ଆଦାୟ କରିନେଲେ । ସରକାରୀ ହାକିମ ତାଙ୍କ କାମ ହାସଲ କରିଗଲେ; ଟଙ୍କାପଇସା ନେଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୁମାସ୍ତା ଚାଲି କରି ଉପର ହାକିମଙ୍କଠାରୁ ବାହାବା ବାହାବା ପାଇଗଲେ; କିନ୍ତୁ ଗରିବ ପ୍ରଜାର ଅବସ୍ଥା ଯେପରି ଥିଲା ତା'ଠାରୁ ହେଲା ଖରାପ । ପେଲି ଗୁଞ୍ଜି ଧର୍ମ କରାଇ ଦୁଃଖନାହିଁ । ମୁସୋଲିନି ତାଙ୍କ ମୁଷଲ ଡରରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଭଲ କାମରେ ଲଗାଇ ରଖିପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଦିନ ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ସବୁଦିନକୁ ନୁହେଁ । ମୁସୋଲିନି ଓ ହିଟଲର କିଛି ନୂଆ କରି ନାହାନ୍ତି; ଜର୍ମାନିକା ସାଙ୍ଗରେ ହେଇଥିଲା । ସାଙ୍ଗରେ ରହିଲା ନାହିଁ । ଇଟାଲି ଓ ଜର୍ମାନିକାରେ ଇଲେ ହିଟ୍ଲର; ଏ ଇଟାଲି ଓ ଜର୍ମାନି ମଧ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ; ରହି ନ ପାରେ । ଏତେଦିନ ଯେ ରହିଛି ସେ ଖାଲି ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ନା'ରେ ଭୁଲାଇ, ଲୋକଙ୍କର ଦେଶଭକ୍ତି ଓ ଜାତିପ୍ରୀତିର ସୁବିଧା ନେଇ । କିନ୍ତୁ ଜାତି ଗୋଟାଏ କ'ଣ ? ସେ ଗୋଟାଏ ନିର୍ଜୀବ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ । ଟାସିଟସ୍ କହିଥିଲେ “Men made a machine and called it a nation” ଗୋଟାଏ କଳହନ୍ତ ପରି ଜାତିଟା । ଏ ନିର୍ଜୀବ ପଦାର୍ଥର ପୁଜା ଲୋକ ମନରେ ବେଶୀ ଦିନ ରହିପାରେ ନାହିଁ । ମଣିଷର ଆଖି ଯେତେକ ଫିଟିବ, ତା' ମନରୁ ଏ ଦଶଦାସତ୍ବ ମୋହ ସେତେ ଅପସରିଯିବ । ସେ ବୁଝିବ ଯେ ଏଇ ଜାତିର ମାୟା ଓ ଦେଶର ମୋହ, ପୃଥିବୀର ସବୁ ଅମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଦାୟୀ । ଦେଶ-ପ୍ରୀତି, ଜାତିପ୍ରୀତି ଦଶଙ୍କ ଆଖିରେ ଭଲ ଦିଶିପାରେ, କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିରୁପୀ ନାରାୟଣଙ୍କ ଆଖିରେ ସେ ମହାପାପ । ମଣିଷମାରୁ, ପର ସ୍ତ୍ରୀ ହରଣ, ବିଶ୍ୱାସରେ ବିଷ ଖୁଆଇବା, ଠକାମି, ଶୁଣାମି—ସବୁ ଏଇ ଜାତି, ଧର୍ମ ବା ଦେଶ ନାଁରେ କରାଯାଇଛି ଓ ଯାଉଛି । ରାୟ ଦେଶ ଜୟ କରି ବାହାରିଲେ ଦଶଙ୍କ ଚୁଣ୍ଡରେ ବଡ଼ ବୋଲେଇବେ ବୋଲି; ଆଲୋକଜାଣ୍ଡର ଦେଶ ଜୟ କରିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ, ପୃଥିବୀରେ ବୋଲେଇବେ ବୋଲି । ଏମାନେ ଟିକିଏ ଭାବନାହୀନ, ଏଇ ଯେ ଦଶରୂପୀ ଦେଶର ପ୍ରଶଂସା ପାଇଁ ସେ ଏଡ଼େବଡ଼ ଯୁଦ୍ଧଟାଏମାନ କଲେ, ସେଥିରେ କେତେ ହଜାର,

କେତେ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ବଦାନାଶ ହୋଇଗଲା । ଏଇ ଯେ ଦେଶପ୍ରାଣତା, ଦଶ
 ଶ୍ରାଣତା, ଏ ଖାଲି ଏଇ ଦଶଙ୍କର ଜୀବିକା ବଳାଏ ରଖିବାର ଠିକର । ଦେଶର ଦ୍ରାହ,
 ଜାତିର ଦ୍ରାହ ଦବାରୁ ନ ହେଲେ, ଏଇ ଦେଶନେତା ଓ ଗୁପ୍ତନେତାମାନଙ୍କର
 ଅବସ୍ଥା ଯେ କ'ଣ ହବ, କିଏ କହବ ? ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ—ଦେଶପ୍ରାଣତା
 ଆଉ ପ୍ରଧାନ ସାଧନ—ଜବରଦସ୍ତି । ନେତାମାନଙ୍କର ଜବରଦସ୍ତି କରିଥିଲେ, କରି
 ଶୁଣିଥିଲେ ଏ ପୃଥିବୀ ତାଙ୍କ ହାତମୁଠାରେ ରଖିପାରିବେ; କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରୁ
 ଏପରି ଏକ ଧକ୍କା ପାଇଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ମୋହ ଖଟିଗଲା । ସେଇହେତୁ ଶେଷ
 ଜୀବନରେ କହୁପକାଇଥିଲେ, “The longer I live, the more convinced
 I am that nothing permanent can be achieved by bare
 force.” ମୁସୋଲିନି, ହିଟଲର, ଷ୍ଟାଲିନ୍ ଭଦ୍ରା ମଧ୍ୟ କାଳବେଳରେ ବୁଝିବେ ଓ
 କହୁବେ ଏଇ କଥା । କାରଣ, ମନୁଷ୍ୟ ଏ ଅସାର ଦେଶପ୍ରେମ, ଜାତିପ୍ରେମରେ ଶରଣ
 ପାଇଁ ଅନ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ବୁଝିବ ଦିନେ ଯେ ସେ ଦେଶ ଓ ଜାତିଠାରୁ ବଢ଼ି;
 ଦେଶ ଓ ଜାତି ତା’ ପାଇଁ, ସେ ଦେଶ ଓ ଜାତି ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଦେଶ ଓ ଜାତି ନାଁରେ
 ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତାକୁ ବଳି ଦେବା ପାଇଁ କହୁବାର ଅଧିକାର କାହାର ନାହିଁ ।
 ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ଏ କଥା ବୁଝିବ, ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀରେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ
 ରାଜନୀତି, ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଗୁପ୍ତନୀତି ଉଦ୍ଭବ ହବ । ମଣିଷ ଯେ ଏକଥା ବେଳେବେଳେ
 ବୁଝେ ନାହିଁ, ଏପରି ନୁହେଁ । ଇଂରେଜ ଜାତି ଏକଥା ବୁଝିବ, ସେହି ହେତୁରୁ
 ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ଉପରେ ଇଂରେଜ ଆଇନକାନୁନ୍ ଉଦ୍ଭବ
 ହେଇଛି । ବଲ୍‌ଡୁଇନ୍, ଲସ୍‌ବେଡ୍ ଜର୍ଜ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ବଡ଼ିଆଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ପ୍ରଭାବରେ
 ବେଳେବେଳେ ଇଂରେଜର ଏଇ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ଉପରେ ଯେ ଚଢ଼ାଉ
 ନ ହେଇଛି ଏପରି ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ଜାତି ସେ ଚଢ଼ାଉର ମର୍ମ ବୁଝିପାରିଚନ୍ତି
 ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ । ଆଉ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଏଇ ହାତମାଡ଼ିଆ, ଆପଗଡ଼ା ଦିଅଁଗୁଡ଼ାକୁ
 ତାଙ୍କର ସେଇ ସୁନାପାଣି ଦିଆ ସିଂହାସନରୁ କାଢ଼ି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଚନ୍ତି; ନହେଲେ
 ଏ ଦିଅଁଗୁଡ଼ାକ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ବୁଝିପାରି ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇଚନ୍ତି । କର୍କଟ ହାତ
 ଗୋଡ଼ ଲୁଚେଇଦେଇ ପରି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ସବୁ ହାତମାଡ଼ା ଦର୍ପ ଲୁଚେଇ
 ନେଇ ତାଙ୍କ କୁରୁମ ଖୋଲ ଭିତରେ ପଶି ମୃଣ୍ମ ଟୁଙ୍ଗାରିଚନ୍ତି । ଏଇହେତୁରୁ
 ପ୍ରାୟ ୨୫ ବର୍ଷର ଚେଷ୍ଟା ପରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟରେ ସାମ୍ୟବାଦ, ସାମାଜିକବାଦ,
 ବଳସେବିବାଦ ବା ଜବରଦସ୍ତିବାଦ ଉପେଇ ପାରିନାହିଁ । ସେମାନେ ବୁଝିଛନ୍ତି ଯେ,
 ମୋର ଧନ ନାହିଁ ବୋଲି ଜଗତଟାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିନ କରିବା କେବଳ ଲଙ୍ଘନକଟା ବଲୁଆ
 ପରି । ତା’ ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ନିର୍ଦ୍ଦିନକୁ ଧନ କରିବା ଚେଷ୍ଟା ବେଶୀ ଭଲ ଓ ମଙ୍ଗଳ ।

(ବିମରୀ)

ଆକାଶ କଇଁଆ (୩)

ସୂର୍ଯ୍ୟକାଳରେ ଆମ ଦେଶର କେହି ରଜା ଯଦି ଦଶଦାସକୁ ଗ୍ରହଣ ନିଜ ମନକୁ କିଛି କରି ପାରିଥିଲା, ତା'ହେଲେ ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଥିଲା, 'ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ କାଶରେ ପିତଳ ଗରୁ ଦେବ ।' ଗରିବ ଲୋକ ମାଟି ମାଠିରେ ପାଣି କାଢ଼େ, କାରଣ ପିତଳ ଗରୁ କଣିକାକୁ ତାର ସମ୍ମୁଖ ନଥାଏ ବୋଲି । ରଜାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଯେ ଗରିବର ମଧ୍ୟ ପିତଳ ଗରୁ କଣିକାର ସମ୍ମୁଖ ରହିବ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧନୀ ନିର୍ଦ୍ଦିନ ହୋଇନଥିଲା, ମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିନ ଧନୀ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଏଇ ଦେଲ ରାଜୁତିର ବାହାଦୁର । ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ କହୁ-ନାହିଁ ଯେ ଧନୀ ଧନମତରେ ଗରିବର ଗ୍ରହ ଉପରଦେଇ ଗୁଲିଯିବ ଆଉ ଗରିବ ମୁଁ ଏ ଖାଇବାକୁ ପାଇଲେ ସେସବୁ ସହ୍ୟିବ । ଧନୀର ଧନଗଣ—ସେ ଖାଲି ଏଇ ଦଶଙ୍କର ଦୋଷ । ଏଇ ଦଶସୁନାକୁ ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଚ ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ପୂଜା କରିଚନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଭଲ ପୂଜା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଚନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ଗରିବ ଗୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିପଡ଼େ, “ମୁଁ ରଜାର ପରଜା ନୁହେଁ କି ସାହୁର ଖାତକ ନୁହେଁ ।” ଏ ତାର ସ୍ଵାଧୀନତା ଜ୍ଞାନର ମରମ କଥା । କିନ୍ତୁ ଦଶ ଏହା ରଖାଇଦିଏ ନାହିଁ । ଏ ଦଶଦଶା ଯେବେ ମଣିଷ ସମାଜରୁ ଯାଏ, ତାହାହେଲେ ଲୋକେ ଗୁଣିବେ ଯେ ଧନ ଗୋଟାଏ ସାଧାରଣ ପଟନା । ଦହର ଭଲ ମନ୍ଦ ପରି ଏ ଗୋଟାଏ ବାଜେ କଥା । ସୁସ୍ଥଲୋକ ରୋଗୀ ଉପରେ ଅଗ୍ନିରାପଣିଆ ଦେଖାଇଦିଏ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଧନୀର ନିର୍ଦ୍ଦିନ ଉପରେ ଅଗ୍ନିରାପଣିଆ ଦେଖାଇହେବାର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ ।

ଧନୀର ଧନମତ ଯେପରି ଦେଶ, ଜାତି ଓ ସଭ୍ୟତାର ଅନିଷ୍ଟକାଣ୍ଡ, ଗରିବର ଗରିବିଆନି ଭଡ଼ଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଦେଶର, ଜାତିର ଓ ସଭ୍ୟତାର ମରମ ପୋକ । ଧନୀ ଧନବାନ୍ ବୋଲି ଯେବେ କୌଣସି ବିଶେଷ ଅଧିକାର ପାଇବାର ହୁଏତ ନୁହେଁ, ଗରିବ ଗରିବ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୌଣସି ବିଶେଷ ଅଧିକାର ପାଇବା ପାଇଁ ଦାବି କରିବା ବା ଆଶା ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏ ସଂସାରଟା ଖାଲି ହରିଜନଙ୍କର ବା ମଳଦୂରଙ୍କ ହୋଇପାରେନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ଆଜିକାଲି ସରକାରରେ ଏକାବେଳେକେ ପଞ୍ଚମକୁ ଯିବାର ଚେଷ୍ଟାଟା ବଡ଼ ବେଶ । ଧର ଏଇ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ଵାଧୀନତା କଥା । ମୁଁ ଯଦି କହେ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପୁରୁଷଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହୋଇ ନ ପାରିନ୍ତି, ତା' ହେଲେ ଶତ୍ରୁମୁହାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବୋମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଯିବ । ଅଥଚ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ମୁଁ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଠିଆ ହେବାର ଦେଖି ଯଦି ମୋ ଜାଗାଟିରେ ତାଙ୍କୁ ସାଦର ନମସ୍କାର କରି ବସାଇ, ନିଜେ ଠିଆହୋଇ ଗୋଡ଼ପୋଲା ନ କରାଏ, ତା' ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ଵା ଖୁଦାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଠେଙ୍ଗା ବାଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇପାରେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଯଦି ମୋର ସମାନ,

ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧିକାରରେ ଯେବେ ସ୍ତ୍ରୀର ଭାଗ ରହୁଛି, ତାହେଲେ ମୁଁ ଠିଆହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଜାଣା ଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ? ସ୍ତ୍ରୀ ମୋ ଠାରୁ ବିଶେଷ ବ୍ୟବହାର ପାଇବାର ଆଶା ରଖିବ କାହିଁକି ? ସେହପରି ଗରିବ ବା ମଜଦୁର (ମଜଦୁର ଯେ କଥା, ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ, ଏ ଦେଶର ଓ ଭାଷାର ଚଳଣି ‘ମଜଦୁରୀ’ ଶବ୍ଦଟାରେ କ’ଣ ଗହ ଲାଗିଗଲା ଯେ ତାକୁ ଗୁଡ଼ିକ ‘ମଜଦୁର’ ‘ମଜଦୁର’ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉଠୁ ?) ମାନେ ଯେବେ ମୋ ସହୃଦ ସବୁ ବିଷୟରେ ସମାନ, ଏପରି କି ମୋର ଝାଲଗୁଡ଼ା ପଇସା ଦ’ତାରେ ମଧ୍ୟ ଏ କୋଟି ଲୋକଙ୍କର ଭାଗ ରହୁଛି, ତାହେଲେ ପୁଣି ମଜଦୁରୀଙ୍କ ପାଇଁ, ହରିଜନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶେଷ ସୁବିଧାର ଚିନ୍ତାର କଥା ? ନବାବ ହୋଇପାରେ ଯେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଇ ଧନକୁବେର ବଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆମାନେ ଏ ହରିଜନ ଓ ‘ମଜଦୁର’ମାନଙ୍କୁ ପଦ୍ମ ମଡ଼େଇ ରଖିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ନିଜର ଅଧିକାର ବୁଝିବା ଓ ଆଦାୟ କରିନେବା ଭଳି ଶକ୍ତି ଆସିନାହିଁ । ସେହି ଶକ୍ତି ଆଣିବା ପାଇଁ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଢ଼ ଦାବିରୁ କିଛି କିଛି ଦେବାପାଇଁ ଏ ବିଶେଷ ଅଧିକାର ଦାବି । ସେମାନଙ୍କ ଆଖି ଫିଟିଗଲେ, ସେମାନଙ୍କ ହୃଦରେ କୋର୍ ଆସିଗଲେ, ଆଉ ଏସବୁ କିଛି କରିବା ଦରକାର ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏଇ ଯୁକ୍ତିରେ ବଙ୍ଗଳା ଓ ପଞ୍ଜାବରେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ଦାବି ଓ ଓଡ଼ିଶା ବିହାରରେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଦାବି ଓ ପୃଥକ ପଞ୍ଚାୟତରେ ଗ୍ରେଟ ବାଡ଼ର ବଡ଼ ବାଡ଼ ଉପରେ ଦାବି । ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତାର ତୋଟି ଚିପି ହୋଇଯାଉଛି । ହରିଜନକୁ ଗୁଜରି ଦେବାପାଇଁ ଯେବେ ମୋର ଦାବିଟା ଉଠୁଥାଏ, ତା’ହେଲେ ମୋର ସ୍ବାଧୀନତାରେ ବାଧା ଦିଆହେଲା । ସେହପରି ଉପଧୂଳି ହରିଜନକୁ ସେ ଖାଲି ହରିଜନ ବୋଲି ଯେବେ ସୁବିଧାରୁ ତଡ଼ାଯାଏ, ତା’ ହେଲେ ତା’ର ସ୍ବାଧୀନତାକୁ କାଟି ଦିଆଗଲା । ଏ ଦ’ ଆଡ଼ଟା ଶୁଣି ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି, ହରିଜନ ବୋଲି, ମୁସଲମାନ ବୋଲି, କିରସ୍ତାନ ବୋଲି, ହିନ୍ଦୁ ବୋଲି, ଦୋ’ମିଶା ସାଇବ ବୋଲି, ଖାଣ୍ଡି ସାଇବ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ସମାନ ସୁବିଧା ଦେବା ଉଚିତ । ଦେଶଟାକୁ ଭାଗ ଭାଗ କରି ସ୍ବାକୁ ଇଥରୁ ପୁଲେ ଦେଇ ତାକୁ ସିଥରୁ ପୁଲେ ଦେଇ କାମ ହାସଲ କରିବା ସହଜ; କିନ୍ତୁ ଧନୀ ଗରିବ ଗ୍ରେଟ ବଡ଼ ଜାତି ଅଜାତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁ ବିଷୟରେ ସମାନ ସୁବିଧା ଦେଇ ଚଳେଇବା କାଠିକରପାଠ । ତଥାପି ଏହାହିଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ବୁଝିବା ଉଚିତ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର କରିବା ଉଚିତ । ମଜଦୁରୀଙ୍କୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଧନୀକୁ ପକେଇବା ସହଜ ନାହିଁ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ସରସ ନାହିଁ ନୁହେଁ । ପୃଥକର ପୃଷ୍ଠିକାଳରୁ ଯେତେପ୍ରକାର ରକ୍ଷଣାବେତ୍ତ ଚଳନ ହୋଇଛି, ତା’ ଭିତରେ ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜନୀତି ଥିଲା ସବୁଠାରୁ ଭଲ । କିନ୍ତୁ ସେ ମଧ୍ୟ ରହୁପାରିଲା ନାହିଁ, ଏହି ହେତୁରୁ, ସେମାନେ ନିଜ ଜାତିକୁ ଟେକିବାକୁ ଯାଇ ଦାସ ଜାତିକୁ ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ବୋଲି । ଜାତିର ଗୋଟାଏ ଅଙ୍ଗକୁ ପୀଡ଼ା ଦେଇ ଜାତିର ଜୀବନ ସୁଖକର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

ସେହି ହେତୁରୁ କହୁଥିଲି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ପରି ଆଜିକାଲିର ଏ ବଳସେବୀବାଦ, ସାମ୍ୟବାଦ, ସାମାଜିକବାଦ, ଗଣତନ୍ତ୍ରବାଦ ସବୁ ଖାଲି ମିଛ ହାତୁଆ । ଏଥିରେ କାହାର ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ଗୁମ୍ଫାବାଦ ସେହି, ଯେଉଁଥିରେ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ବଳୀୟ ରହିବ, ଅଥଚ ମୁଁ ସମାଜର ବା ଜାତିର ଜଣେ ହେଉ ରହିବି । ରାଜ୍ୟ ନାଁରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ବାଇନ୍ଦ୍ୟରେ ହାତଦବା, ଅଥବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଖୁସି ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟ ଚଳେଇବା—ଉଭୟେ ଏକକଥା । ପ୍ରକୃତ କଥା କହିବାକୁ ଗଲେ ହିଟ୍ଲର ଓ ଷ୍ଟାଲିନ୍‌ଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ଉଭୟେ ରାଜ୍ୟ ବା ଜାତି ନାଁରେ ପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତାକୁ ଗିଳି ପକାଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଗଣତନ୍ତ୍ର (Democracy)ରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ରହିପାରେ ନାହିଁ । କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ମୂଳରେ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଦଳର ପୂର୍ବ ରାଜୁତି । ଥରେ ଷ୍ଟେଟ ନେଇ ଦଳେ ଯେବେ ବେଶୀ ସଂଖ୍ୟାରେ ରାଜ୍ୟସଭାକୁ ହାତପାରିଲେ, ତା’ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ହୁକୁମ ହେଲା କାଏମ୍ । ତାଙ୍କରି ଭିତରୁ ମନ୍ତ୍ରୀ, ତାଙ୍କରି ଭିତରୁ ସଭାପତି, ତାଙ୍କରି ଭିତରୁ କର୍ମଚାରୀ ହେଇଗଲେ । ଯେବେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କେହି ଜଣେ ବଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆ, ବଡ଼ବୁଦ୍ଧିଆ, ବଡ଼ବୁଦ୍ଧିଆ ଥାଏ, ତା’ ହେଲେ ସେ ରାଜ୍ୟର ସବୁକଥା ନିଜ ହାତରେ ରଖି ଚଳିଲା । ଫଳରେ ଏ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଏକତନ୍ତ୍ର ବା Dictatorshipରେ ପାଲଟିଗଲା । ଇଟାଲୀରେ ମୁସୋଲିନିଙ୍କର ଓ ଜର୍ମାନୀରେ ହିଟ୍ଲରଙ୍କର ଏକଛନ୍ଦ୍ର ଶାସନ ଏହିପରି ଭାବରେ ହୋଇପାରିଥିଲା । ବିଳତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ରାଜୁତି ଥିବାରୁ, ଏଠାରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜତ୍ବ ବଡ଼ ଜଳଦି ସମ୍ଭବ ପାରୁନାହିଁ । ତଥାପି ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜତ୍ବ ବେଳେ ବେଳେ ହୋଇଯାଉଛି । ପିଟ୍, ଗ୍ଲାଡଷ୍ଟୋନ୍, ବଲ୍‌ଫୋର୍ଡ୍‌ର ପ୍ରଭୁତ୍ବ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହିଁ ଅମଳରେ ସଂଖ୍ୟା-କମ୍ ମାନ୍ଦା ଦଳ ଓ ଶ୍ରମିକ ଦଳ ଏହାର ଯଥାର୍ଥ ଖୁବ୍ ଅନୁଭବ ପାରିଥିଲେ । ଅମେରିକା ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଆମେରିକାର ବର୍ତ୍ତମାନ ସଭାପତି ରୁଜ୍‌ଭେଲଟ୍ ସାହେବ ଖାଲି ଦଳ ବଳରେ ଅନେକ ଏକଛନ୍ଦ୍ର କାମକରି ଯାଉଛନ୍ତି । ଆୟରଲଣ୍ଡ ବା ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ ଏରିରେ ଡି ଭାଲେରଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଏହିପରି । ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସ୍ବାୟତ୍ତ ଶାସନ ଚଳିବା ପରେ କଂଗ୍ରେସ ରାଜୁତି ଦେଶ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁସଲମାନମାନେ ଓ ମୁସଲମାନ ରାଜୁତି ଦେଶ ସମ୍ପର୍କରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ତାହା ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଏହି ଦୋଷ ହେତୁରୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁଛି ।

ତା’ ହେଲେ କ’ଣ ? ରାଜୁତି, ସାମ୍ୟବାଦ, ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଓ ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜୁତି ଓ ସୀମାବଦ୍ଧ ରାଜୁତି କାହିଁରେ ଯେବେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା ସ୍ଥାନ ନ ପାଇଲା, ତା’ହେଲେ ସେ ଆସିବ କେଉଁଠାରୁ ? ତା’ହେଲେ ତା’ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡକୋଡ଼ା କ’ଣ ? ଯାହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତା’ ଲାଗି ଏତେ ପେଟବଥା କାହିଁକି ? ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ସରକାର ବା ଶାସନକୁ ନିନ୍ଦାକରିବା ଆଗରୁ ବୁଝି ନେବାକୁ

ହୁଏ ଯେ, ଶାସନ ମାତ୍ରକେ ଶରପ । ଏହାର ମୂଳରେ ପରାଧୀନତା ଟିକିଏ ବରାବର ଲାଗି ରହୁଛି । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ପ୍ରକାର ଶାସନ ନୀତି ଦିଆରି ହେଲାଣି, କୌଣସିଥରେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ସମାନ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାଭଳି ପଦ୍ଧତି ବାହାରିପାରିନାହିଁ । ସ୍ୱା' ବୋଲି କେହି ଯେପରି ନ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ଅଗ୍ନିକଳାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ମାତ୍ର ମିଳିପାରେ । ଅଗ୍ନିକଳାରେ ସବଲର ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ବଢ଼ିଯାଏ । ଅଗ୍ନିକଳାରେ ଏକମାତ୍ର ଫଳ ଓ ପରିଣାମ ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜତ୍ୱ । ଅଗ୍ନିକଳା ରାଜ୍ୟର ଗୋଟାଏ ବିକାର ମାତ୍ର; ତାହା ରାଜ୍ୟର ନୀତି ବା ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟକୁ ଜବରଦସ୍ତି ଭାଙ୍ଗି ତା' ଜାଗାରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟ ଆଣିବାକୁ ଚଲିବେଳେ, ଏହିପରି ଅଗ୍ନିକଳା କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ପାଇଁ ଆସିଯାଇଥାଏ । ସେଥିରେ କାହାର ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ; ବରଂ ଗରିବ ଦୁର୍ବଳ ନିଃସହାୟ ଲୋକଙ୍କର ପରମ ବିପଦ । ଇଂରେଜ ଇତିହାସରେ ପ୍ରଥମ ଗୁଲିସଙ୍କ ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜ୍ୟକୁ ଭାଙ୍ଗି ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ବସାଇବାକୁ ଚମ୍ପୈତ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କଲିବେଳେ ଏହିପରି ଅଗ୍ନିକଳା ଆସିଯାଇଥିଲା । ଆଉ ତା'ର ଫଳ ହେଲା, ଚମ୍ପୈତ୍ୟଲଙ୍କର ଏକଛନ୍ଦ୍ର ଶାସନ ଓ ଶେଷରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଗୁଲିସଙ୍କର ଭଣ୍ଡାମି । ବୁରବନ ବଣର ଏକଛନ୍ଦ୍ର ରାଜ୍ୟକୁ କାଟିବାକୁ ଯାଇ ହେଲା ଯେ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ, ତା'ର ଫଳରେ ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷ ଧରି ସମୁଦାୟ ଫରାସୀ ଦେଶରେ ରକ୍ତଚର୍ପଣ । ଗରିବ ଓ ଧନୀ ନିଃସହାୟମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ, ରାଣ୍ଡ ଛେଉଣିଙ୍କ ବୋବାଲରେ କୁନ୍ତୀପାଳକୁ ମଧ୍ୟ ବଳି ଯାଇଥିଲା । ତା'ପରେ ଜର୍ମାନୀରେ ହିଟଲର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭରେ ବା ରୁଷିଆର ଲେନିନ୍ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭରେ ସେହିପରି ଅତ୍ୟାଚାର, ଅନାଚାର ଓ ଅଗ୍ନିକଳା ହୋଇଯାଇଛି । ଆଉ ଏସବୁର ଫଳରେ ନେପୋଲିଅନଙ୍କର, ହିଟଲରଙ୍କର ଓ ଲେନିନ୍, ଟ୍ରଷ୍ଟି ଓ ଷ୍ଟାଲିନ୍ଙ୍କର ଏକଛନ୍ଦ୍ର ଶାସନ ।

ତା'ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗତି କେଉଁଠାରେ ? ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁସ୍ଥର ରାଜନୈତିକ ଇତିହାସ ଆଲୋଚନା କଲେ ଗୋଟାଏ କଥା ବଡ଼ ଜୋର ମନେହୁଏ—ତାହା ଏହି 'ନାଗରିକ ମାୟା' । ସହର, ରାଜାର ବା ରାଜପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଆସ୍ଥାନ, ଦେଶର ମହାଗାର୍ଥ । ଚମୁକ ଲୁହାକୁ ଭିଜିଲା ପରି, ଦୀପ ଆଲୁଅ ପତଙ୍ଗକୁ ଲେଉଟେଇଲା ପରି, ଏଇ ସହର ଜୀବନ ଦେଶର ସବୁ ଭଲ ମନ୍ଦକୁ ନିଜଆଡ଼େ ଟାଣି ଆଣେ । ରାଜା ଦେଶର ସବୁ ଶକ୍ତି ନିଜ ହାତରେ ରଖିଲା ପରି ସହର ଦେଶର ସବୁ ରହୁ ନିଜ ହାତରେ ରଖେ । ଫଳରେ ସହରର କେତେ ହଜାର ଲୋକ ହୁଅନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ, ଜ୍ଞାନୀ, ଧନୀ, ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ଆଉ ମହାପଲର କୋଟିଏ ପ୍ରଜା ଅନ୍ଧାରରେ ଅଜ୍ଞାନରେ ସଢ଼ି ମରନ୍ତି; ସହର ଲୋକଙ୍କୁ ବଡ଼ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ଦାଉରେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ହଜାଇ ବସନ୍ତି ।

ଏଣେ ସହରବାସୀ ମଧ୍ୟ ଧନୀ ଓ ହାକିମଦୁକୁମାଙ୍କ ପ୍ରତାପରେ ନିଜକୁ ମଣିଷ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନଶାସନ ଭଲକାରେ ଭେଟ ଅଧିକାର

ଦ୍ଵାରା ସହର ଓ ମଞ୍ଚସଲ ଲୋକର ଗୁରୁତ୍ଵ ଟିକିଏ ବଢ଼ିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜାନ୍ତ ଟିକିଏ । ଏତେ ଟିକିଏ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ ପଣା ପରି ତାର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ରହେନାହିଁ । ପୃଥିବୀରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ଗୁରୁତ୍ଵ ଆଣିବାର ଏକମାତ୍ର ପଦ୍ଧତି, ଏଇ ଦଶକ ହାତରୁ—ସେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦଶ ହୁଅନ୍ତୁ ଅଥବା ଶାସ୍ତ୍ରବାଦୀ ଦଶ ହୁଅନ୍ତୁ—ଅଧିକାର କାଢ଼ିନେଇ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଞ୍ଚସଲ ଗାଁ ଓ ସହରର ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଦେବା । ଆଉ ତାର ଉପାୟ—ସହର ରାଜୁତି ଭାଙ୍ଗିବା । ଏହିଟା ଖାଲି ଆଦର୍ଶବାଦୀର କଥା ନୁହେଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଖାଣ୍ଟି ପ୍ରାକୃତ ଶାସ୍ତ୍ରମାନ । କିମିତିକା ? ଏଇ ଦେଶକୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଞ୍ଚାୟତ । ଯଦି ରାଜ ହୁକୁମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତି ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଞ୍ଚାୟତ ବସାଯାଏ, ଆଉ ସେଇ ପଞ୍ଚାୟତଙ୍କ ହାତରେ ସେଇ ଗାଁର ସମସ୍ତ ଶାସନ ଭାର ଦିଆଯାଏ, ତା ହେଲେ ଗାଁବାଲଙ୍କୁ ମୁଁ ମୁଁ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ସହରକୁ ଧାଇଁ, ଅଜଣା ଅଣ୍ଟା ଠକଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ି ହନୁସନ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ଅଥବା ଗାଁବାଲ ଗାଁ କଥା ଗୁରୁବାରୁ ଗାଁର ଦୁଃଖ ସୁଖ ସହଜରେ ଚଳେଇ ହେଇଯିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଓ ରାଜ୍ୟର ଚଳାଚଳ ଭାର ସେଇ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ । କେହି କେହି କହିବେ ଯେ ଗାଁବାଲ ମୂର୍ଖ, ନିରକ୍ଷର, ସେମାନେ ଗାଁ ଚଳେଇବେ କିପରି ? କଥାଟା ଦଶଦଶାର ଫଳ । ଗାଁ ଚଳେଇବା ପାଇଁ, ରାଜ୍ୟ ଚଳେଇବା ପାଇଁ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦରକାର ନାହିଁ । ଦରକାର ଖାଲି ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ଓ ବିବେକ । ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଗାଁବାଲଙ୍କ ଗାଁ ଗାଁର ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ଓ ବିବେକ ଅନେକ ପାଠ୍ୟ ପାଠ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଠାରୁ ଡେଇଁ ବେଶୀ । ପୁଣି କଥା ହେଇପାରେ ଯେ, ଆମେ ତ ଆଜିକାଲି ଦେଖୁଛୁ, ଗାଁ ଗାଁ ଭିତରେ କିମିତି ଦଳାଦଳି, ବାଡ଼ା ବାଡ଼ି । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏକତା ତ ନାହିଁ, ଏମାନେ ଗାଁ ଚଳେଇବେ କିପରି ? ଗାଁର ପଞ୍ଚାୟତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁବାଲଙ୍କ ଶ୍ଵେତ ଉପରେ ଗଢ଼ାହୁଏ । ଗାଁର ଆକାର ଓ ପ୍ରକୃତି ଘେନି ଯେବେ ପ୍ରତି ୫ ଜଣରେ ବା ଦଶଜଣରେ ଜଣେ ମେମ୍ବର ପ୍ରତି ବର୍ଷ ବସ୍ତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ତାହେଲେ ଗାଁର ଦଳାଦଳି ପଞ୍ଚେଇତି ଉପରେ ବେଶୀ କିଛି ଦାଉ ସାଧୁ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆଉ ଏପରି ନିୟମ ହୁଏ ଉଚିତ ଯେ ଗାଁର ସଂଖ୍ୟାଲଘିଷ୍ଠ ଦଳ ଯେବେ ପଞ୍ଚାୟତର କୌଣସି ରଫାରେ ଅରାଜି ହୁଅନ୍ତି, ତାହେଲେ ସେମାନେ ମଣ୍ଡଳ ପଞ୍ଚାୟତ ଓ ଆଜା ପଞ୍ଚାୟତ ପାଖରେ ଆପଣି କରି ନିଜର ଅଭିଯୋଗ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିପାରିବେ । ଏହି ପଞ୍ଚାୟତଙ୍କ ଉପରେ ଖଜଣା ଅସୁଲଠାରୁ ମାତ୍ର ଲଗାଏତ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର ଓ ଗାଁର ଆଇନ ଦିଆଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଦିଆଯିବ । ମକଦ୍ଦମା ବିଚାରରେ କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି ଯେ, ଓକିଲ ମୁକ୍ତାର ନ ଥିଲେ, ମକଦ୍ଦମା ବିଚାରରେ ନ୍ୟାୟ ମୀମାଂସା ହୁଏ କିମିତି ? କଥାଟା କେବଳ ଓକିଲ ରାଜନୀତିକମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଶୋଭି- ପାଏ । ଓକିଲ ମୁକ୍ତାର ନ୍ୟାୟ ବିଚାରରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଯେତେ, ଅନ୍ୟାୟ

ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରଶ୍ନ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛି । ପ୍ରକୃତ କଥା ନ ଜାଣିଥିବା ହାକିମ ପାଖରେ ବିଶ୍ୱର କରବାପାଇଁ ଓକିଲ ମୁକ୍ତ୍ୟାର ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ଗାଁର ମକଦ୍ଦମା, ଗାଁବାଲ ତାର ଖିଲଭିଲ କରି ସବୁ ଜାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଓକିଲ ମୁକ୍ତ୍ୟାର କଣ କରିବେ ? ଗାଁରୁ ଯାହା ଖଜଣା ବା ଟିକସ ଆଦାୟ ହୁଏ, ଗାଁବାଲ ତାରୁ ପ୍ରଥମେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ମୁଖ୍ୟଭିକ୍ଷା, ପଞ୍ଚାୟତର ସେ ଜଣେ ଦଳର କର୍ମୀ ରହୁଥିବା, ତାଙ୍କ ଦରମା, ପଞ୍ଚାୟତ କାର୍ଯ୍ୟର ଖର୍ଚ୍ଚ ଓ ଗ୍ରାମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା ଓ ଗୁମ୍ଫାପାଟ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ପାରିବେ । ଏହି ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ଉପରେ ମଣ୍ଡଳ ପଞ୍ଚାୟତ ବା ଇନ୍ଦିରପୁର ପଞ୍ଚାୟତ, ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତରେ ମେମ୍ବରମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଷ୍ଟେଟ ବସ୍ତ୍ର ହେଉ ତିଆରି ହେବ । ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାମ ହୁଏ ଗାଁ ଗାଁ ଭିତରେ କଲିନୋଲର ମାମାଂସା ଓ ଗାଁ ପଞ୍ଚାୟତର ବିଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱେସରେ ସଂଖ୍ୟାଲଘିଷ୍ଠ ଦଳର ଗୁହାରି ଶୁଣା । ଇନ୍ଦିରପୁର ପଞ୍ଚାୟତରୁ ଷ୍ଟେଟ ବସ୍ତ୍ର ହେଉ ଥାନା ପଞ୍ଚ ଓ ଥାନା ପଞ୍ଚରୁ ଷ୍ଟେଟ ବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଜିଲ୍ଲା ପଞ୍ଚ ତିଆରି ହୁଏ । ଏମାନେ କେବଳ ଯାଜ୍ଞ ଓ ଦେଶର ସାଧାରଣ ନୀତି ପାଇଁ ରହୁଥିବା । ଥାନା ଓ ଜିଲ୍ଲା ପଞ୍ଚ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରର ଜଣେ ଜଣେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହୁଥିବା ଓ ସେମାନଙ୍କ ଲାଲ୍‌କାର ମଣିଷମାରୁ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ମକଦ୍ଦମାର ଶେଷ ବିଶ୍ୱର କରି ପାରିବେ । ଏହିପରି ପ୍ରଶାଳିତ ରାଜ୍ୟ ଚଳେଇବାର ଖର୍ଚ୍ଚ ଯେପରି କମିବ, ଶାସନ ପ୍ରଶାଳିତ ସେହିପରି ସହଜ ଓ ସରଳ ହେବ, ଅଧିକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଅନୁଭବ କରି ପାରିବେ । ମୁଁ ଯାହା ଉପରେ କହିଲି, ସେ ଖାଲି ଟିକିଏ ସୂଚେଇ ଦେବା ମାତ୍ର । ମୁଁ ବୁଝୁଛି ଆନ୍ତରିକ ଅନେକ କଥା ସ୍ୱା' ଭିତରେ ରହିଗଲା । ସେ ସବୁ ଖିଲଭିଲ କରି ବିଚାର କରିବାର ଜାଗା ଏ ନୁହେଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଗୋଟାଏ ଦେଶର ଶାସନ ତିଆରି ହେଲେ, ତା'ପରେ ଉନ୍ନତ ଦେଶ ସାଙ୍ଗରେ ଏ ଦେଶର କିପରି ସମ୍ପର୍କ ରହିବ, ତାହାର ବିଶ୍ୱର କରାଯିବ । ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପଞ୍ଚାୟତ ସଭା ଦ୍ୱାରା ହେବ । ସେ ପଞ୍ଚାୟତ ସଭା ଆଜିକାଲିର ନୟୁସ୍‌ଲେague of nations ବା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଭା ଭଳି ହେବନାହିଁ । ପୃଥିବୀର ସୈନ୍ୟଶକ୍ତିର ଭାର ଏଇ ଜାତିଆଣ ସଭା ଉପରେ ରହିବ । କୌଣସି ଜାତି ଏଇ ସୈନ୍ୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହି ସଭା ହାତରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦ୍ୟାଙ୍କ ରହିବ ଯେଉଁଥିରେ କି ପୃଥିବୀର ଯେତେକ ଅମାନତ ଟଙ୍କା ସବୁ ରହିଥିବ । ଏହିପରି ଧନ ଓ ଜନ ବଳରେ ବଳୀୟାନ ଏ ସଭା ପୃଥିବୀ ଭିତରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରିବ, ବଳୁଆ ଜାତି ପଡ଼ିଶା ଦୁର୍ବଳ ଜାତିର ତୋଟି ଚିପି, ଯେପରି ତାର ଶେଷ ରକ୍ତ ବିହୀନ ଶୋଷିତ ନ ପାରେ ତାହା ଦେଖିବ । ଆଜିକାଲିର ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଭା ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଏତେ ସ୍ୱଳ୍ପମାନ ଏଭିଧିପାଇଁ ସେ, ଏ ମଣିଷ ଜାତିର ସଭା ନୁହେଁ, ଦଶକରୁ ଅଧିକ ସଭା ମାତ୍ର । ସ୍ୱା ହାତରେ ସୈନ୍ୟବଳ ବା ଧନବଳ ଦବାରେ କେବଳ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ସିନା, ଆଉ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ।

ଏ ବିଷୟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ଗପି ଯାଇଛି । ଏଥରକ ସ୍ଵାର ଭାବ ହେବା
 ଉଚିତ । ମୁଁ ବୁଝୁଛି ମୋର ଏ କଳନା ଆକାଶ କରୁଥା ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଆକାଶରୁ
 କରୁଥା ତୋଳା ହୋଇପାରେ, ଚିଲିକାରୁ ମାଛ ମରା ହୋଇପାରେ ଓ ସେଥିରୁ ଯେ
 ରସୁଆ ମାଲ ତିଆରି ହେବ, ତାକୁ ଖାଇ ଆମର ଏ ମଣିଷ ଜାତି ଧୁଣ୍ଡା ହୋଇପାରନ୍ତି ।
 ଏଥିରେ ବିଚିତ୍ର କିଛି ନାହିଁ; ଅସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ ।

କାନୁନ ବେଶ୍ୟା

ଅଜକାଲି ଟୋକା ଟୋକାଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଝୁକୁଣ ଆରମ୍ଭ ହେଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଦାସୀ ଅନେକାଂଶରେ ଦଣ୍ଡିତ ଶ । ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଶୋଇ, ଯାହା ଅଳ୍ପ ତାକୁ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବା—ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ ବୋଲି କହନ୍ତି, ତାକୁ ଶରୀର ବୋଲି ବୁଝେଇବା । ତାଙ୍କର ଏପରି କରିବାଟା ଠିକ୍ ନୁହେଁ; କାହିଁକି ନା, ଆମ ଗୁମ୍ଫା ମହର୍ମିମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ‘ସତ୍ୟଂ ବ୍ରୁୟାତ୍, ପ୍ରିୟଂ ବ୍ରୁୟାତ୍, ମା ବ୍ରୁୟାତ୍ ସତ୍ୟମ୍ ପ୍ରିୟଂ ।’ ସତ କହ—ଯୁ କଥା ଭଲ ଲାଗିବ, ସେ କଥା କହ । ଯୁ କଥା ସତ ହେଲେ ବି ଲାଲ ନଲାଗିବ, ତା’ କହନ । କଥାଟା ବୁଝୁତ ତ ? ସତ କଥା ଭଲ ନ ଲାଗିଲେ କହୁବାକୁ ହୁଏନ । ଭଲ ଲାଗିବା କଥାଟା ମିଛ ହେଲେ ବି କହୁବ । ଏଥିଲାଗି ବାରଣ ନାହିଁ । ସତ କହୁବାଟା ଭଲ, ଯେବେ ସେ ମନକୁ ପାଏ । ନହେଲେ ମିଛ କହୁବ ପଛକେ, ସତ କେବେ କହୁବନି ତି ! ଏଇ ଆମର ଯୋଗାରୁତ ଗୁମ୍ଫା ମହର୍ମି—ଅବଶ୍ୟ ସେ କାଳର । ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମକ ଏ କାଳର ଯୋଗୀ କି ନା; ତାଙ୍କର ସବୁ କଥା ବିପକ୍ଷତ । ଯୁ ସତକଥାଗୁଡ଼ିକ ପିଠିରେ ଲାଠି ବାଜିବା ଭଳି ଲାଗିବ, ସେ ସେଇଆ କହୁବେ, ଦୁର୍ଗୁଣେଇ ହେଇ । ଯୁ କଥା ମିଠା ସତ, ସେ ତାଙ୍କୁ ଲାଗିବ ପିତା । ରୂମେ ମିଛକୁ ଯେତେ ଚଳି ପୁଟଦେଇ ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗ କରି ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଥୋଇବ, ସେ ତାଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗି ରୁଜି ତା ଭିତରୁ ସେଇ ବିଷ ପିତାତକ ବାହାର ନ କରିବାଯାଏ ଅଧି ଧରିବେନି । ସେ କୁ’ଠେଇ କୁ’ବହରେ ତାଙ୍କର ଥରେ ଲେଖି ପକାଇଥିଲେ, “Marriage is legalised prostitution” ଅର୍ଥାତ୍ କି ନା, ବିବାହ କାନୁନ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି । କଥାଟା ଯେ ନିତାନ୍ତ ଅପସ୍ୟଦା, ସେଉଟା ବୋଧହୁଏ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ହୁଏନ । କାହିଁକି ନା, ବିବାହମାନେ ତ’ ଜଣଙ୍କର ହାତ ଛନ୍ଦାଇଛି । ତ’ଜଣ ହବା ଗୁଡ଼—ଗୋଟାଏ ମର୍ଦ୍ଦ ଓ ଗୋଟାଏ ସ୍ତ୍ରୀ । ଏମାନଙ୍କ ବିବାହଟା ଯେବେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ହୁଏ, ତା’ହେଲେ ବେଶ୍ୟା କିଏ ? ମର୍ଦ୍ଦ, ନା ସ୍ତ୍ରୀ ? ସେ କଥା ତ କହୁଲେନି ସେ । ରୂମେ କହୁବ ବେଶ୍ୟା ଶବ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀ ଲାଜ । ଅତଏବ ସ୍ତ୍ରୀ ହିଁ ହୁଏ ବେଶ୍ୟା । ସେ ତ ବେଶ୍ୟା କଥା କହୁନାହାନ୍ତି; ବେଶ୍ୟା-ବୃତ୍ତି କଥା କହୁଛନ୍ତି । ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଆଉ ବେଶ୍ୟା ଭିତରେ ପ୍ରଭେଦ ଅନେକ । ଯିମିତି ଚଷା ଓ ଚଷାବୃତ୍ତି, ଗୁଡ଼ିଆ ଓ ଗୁଡ଼ିଆବୃତ୍ତି, ରାଜା ଓ ରାଜବୃତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ଚଷାବୃତ୍ତି କରିପାରେ, ହାଡ଼ି ମଧ୍ୟ ରାଜବୃତ୍ତି କରିପାରେ । କରୁଛନ୍ତି ବି ଗଦା ଗଦା ! ଅତଏବ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିଟା ପୁରୁଷକୁ ବି ଯିମିତି ବୁଝେଇବ, ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବି ସିମିତି ! ଶ ଯେତେବେଳେ ସେ କଥାଟାକୁ ଠିକ୍ କରି କହୁନାହାନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ହୁଏତ ତାଙ୍କର କହୁବାଟା ଭୁଲ, ନ ହେଲେ ସେ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁହେଁ ବେଶ୍ୟା ତଳେ କାଟି

ଦେଇଛନ୍ତି । ଏ ଛଡ଼ା ତ ଅନ୍ୟ କୁଣ୍ଡିତ ଅର୍ଥ ସେଥିରୁ ବାହାର ପାରେନି । ନା ହେ, କଣ କହୁଛ ?

ତୁମେ କହିବ, ସୁରୁଷର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କିମିତି ? କଥା ନ ହବ ? ଆମେ ତ ଦେଖୁଛୁ, ବଡ଼ ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆମାନେ Prostitution of intelligence, Prostitution of knowledge ବୁଦ୍ଧିର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି, ଜ୍ଞାନର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି କେତେ କେତେ ଅଭିଯୋଗ, ତାଙ୍କ ଲଢୁଆ ଗଜାଭେଣ୍ଡାଙ୍କ ଉପରେ ଆଣୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ କଣ ମିଛ କହୁଛନ୍ତି ? ରାମ, ରାମ ! ମହାସାମାଜ, ଜହରଲଲାଣୀ, ଜୟପ୍ରକାଶୀ, ଜନ୍ମା ସାହେବ, ନୂର ସାହେବ, ଆରେ ଏମାନେ କି କେବେ ମିଛ କହିପାରନ୍ତି ? ତାଙ୍କ ଚୁଣ୍ଡିରୁ ଯାହା ବାହାରିଲା, ସେ ଯେ ଏକାବେଳେକେ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଦେଶ । ଶୁଣିଣି କୋଟି ଭାରତବାସୀଙ୍କର ଏମିତି କୋଟି ଭଗବାନ । ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକ, ଜ୍ଞାନ, ସ୍ଥାନ—ସବୁର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ହୁଏ ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସେ କଥା ମିଛ ହବ କିମିତି ? ସ୍ୱୟଂ ଶ ସାହେବ ମଧ୍ୟ ଏସବୁର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କଥା ମଝିରେ ମଝିରେ କହୁଛନ୍ତି । ତେବେ ଆଉ ତୁମେ ଶାଲୁମାରୁତ କଥା ? ଦେବତାମାନଙ୍କର ଅପମାନ ହବ । ଭଗବାନମାନେ ଯିବେ ରାଗି । ହଁ, ସାବଧାନ !

ଏ ସବୁ ବାଦ୍ ମଧ୍ୟ, ଆମେ ହାତେ ହାତେ ପ୍ରମାଣ କରିଦେଉଁ ଯେ, ସ୍ତ୍ରୀର ଯେପରି ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିରେ ଅଧିକାର ଅଛି, ସୁରୁଷର ମଧ୍ୟ । ଆଜ୍ଞା, ଦେଖ—ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କଣ ? ବେଶ୍ୟା ଯାହା କରେ, ତାହା ହିଁ ନା ? ତୁମ ଘରଣୀମାନେ ଯାହା କରନ୍ତି, ତା'ଠାରୁ ଅଧିକା କଣ କରେ ବେଶ୍ୟା ? ତୁମ ଘରଣୀମାନେ ତୁମକୁ ଦହ ଦହନ୍ତି । ସେ ଆଉ କୁ ସୁରୁଷକୁ ଦହ ଦେବ । ତୁମେ କହୁଛ, ପ୍ରଭେଦ ଏକ ସେ, ଆମ ଘରଣୀ ଆମକୁ ପ୍ରେମକରେ ବୋଲି ଦହ ଦେବ, ଆଉ ଖାଲି ଆମକୁ । ବେଶ୍ୟା ପଇସା ଲାଗି ଅନ୍ୟକୁ ଦହ ଦେବ, ଆଉ ସେ ଅନେକଙ୍କୁ । ତୁମେ ଠିକ୍ କହୁଛ ତ, ତୁମ ଘରଣୀ ତୁମକୁ ପ୍ରେମକରେ ବୋଲି ଦିହ ଦିଏ ଖାଲି ? ଭାବିଛନ୍ତି କଣ କହୁଛ, ଦେଖ, ନ ହେଲେ ଖାପତରେ ପଡ଼ିଯିବଟି !

ଆଜ୍ଞା, ତୁମ ଘରଣୀ ନିଶ୍ଚେ କୁ'ଦିନ ଗୋଟାଏ ସୁନାହାର, ମୋତି କାନଫୁଲ, ଷ୍ଟ୍ରାସ୍ ମୁଦି, କି ପାଟ, ଜର୍ଜେଟ, ବନାରସି କି ମିଲି ସୁତାଶାଢ଼ୀ ଆଣିଦବାକୁ ଅଳ୍ପ କରିଛନ୍ତି । ତୁମେ ଆଣି ଦେଇନ । ମନେପଡ଼ିଲା ନି ବୋଲି ହୁଅ, ବା ଅଣ୍ଟାରେ ମାଲି ନଥିଲା ବୋଲି ହୁଅ । ତାପରେ କଣ ହେଲା ? ଦେଖାଲା ଗଲେ ରୁଷି । ଶୋଇଲେ ତୁମ ଆଡ଼କୁ ପିଠିଟା କରି । କେତେ ସାଧସାଧନା ତୁମେ କରିନ, ସେ ତୁମକୁ କୁ'କାଲର କେତେ କଥା ନ ଉପେକ୍ଷିଛନ୍ତି ! ତୁମେ କେତେ କାନ୍ଦୁଣୁମାନ୍ଦୁଣୁ ନ ହୋଇବ, ଆଉ ସେ କେତେ ଲୁହରେ ମାଣି ଗୋଟାକନ୍ଦାକ ଓଦା ନ କରିଛନ୍ତି, ଶୁଦ

ପାହୁଆଇତ । ପ୍ରେମ ରହୁଲ କୁଁଠି ? ମତେ, ଦିଅ, ରୁମେ ନିଅ । ଏଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ନା ସେଥିରେ ? ଆହା, ରୁମେ ରୁମ ଘରଣୀକୁ ଖାଇବାକୁ ନଦେଲେ ମୁଠେ ଭଲକରି, ପିନ୍ଧିବାକୁ ନଦେଲେ ମନଦେନ, ତାଙ୍କ ମନ ପାଇବ ? ମୁଁ ମୋ ଶକ୍ତିକୁ ଚାହିଁ, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ମୋ ଶକ୍ତି ବାହାରେ ବି, ଧାର କରକ କର, ବହା ଛନ୍ଦା ପଡ଼ି, ମୋ ଘରଣୀକ ତ ପାଲିବି, ଯୋମିବି, ତା ବଦଳି ସେ ଦେବେ ମତେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ— ଦହ ମୁଣ୍ଡ ହେଲେ ଦେବେ ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଡ଼ରେ ହାତ ରଲେଇ । ମୁଁ ଯେବେ ତା ନକରେ, ତାହେଲେ ସେ ତା ବି କରିବେନି । ଏଇ ଯେ କଣାବିକା, ଏଇଟା କଣ ବେଶ୍ୟାର କଣାବିକାଠୁ ଅଲଗା ? ସେ ବି ତ ସେଇ ଭଲ ଖାଇବା, ଭଲ ପିନ୍ଧିବାର ବଦଳି ତା ଦହଟାକୁ ଗୋଟାଏ ପୁରୁଷକୁ ଦିଏ ? ସେ ତେବେ ବେଶ୍ୟା ହେଲ କଥା, ଆଉ ରୁମ ଘରଣୀ ସତ୍ୟାସାଧୀ ହେଲେ କଥା । ହଁ, ରୁମେ କହବ, ସେ ବାର ପୁରୁଷକୁ ଦହ ଦିଏ, ରୁମ ଘରଣୀ ଖାଇ ରୁମକୁ ହିଁ ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ କହୁଛି, କେହି ଯେବେ ବିବାହ ନକରି ଜଣେ କାହାର ରକ୍ଷିତା ହୋଇ ରହେ, ତା ହେଲେ ରୁମେ ତାକୁ ବେଶ୍ୟା ବୋଲି କହୁବନି ତ ? ତାଆଡ଼ୁ ଯେ ପିଲ ଛୁଆ ହେବେ, ତାକୁ ସେଇ ପୁରୁଷର ସମ୍ପର୍କରେ ତା ଭିଆନ୍ତି ମାଉସର ଛୁଆ ପିଲଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସମାନ ଅଧିକାର ଦେବ ତ ? ତାକୁ ସମାଜରେ ରୁମର ଘରଣୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏକ ଆସନରେ ବସେଇବ ତ ? ତା ତ କରିବନି, ସେ ଯେ ବେଶ୍ୟା । ରୁମ ମାଇପ ସିମିତି ପେଟ ଚାଟୁଣିକ ଲାଗି ରୁମ ପାଖରେ ଦହ ବିକିଚନ୍ତି, ସେ ମଧ୍ୟ ତା ପେଟ ଚାଟୁଣିକ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଦହ ବିକିଚି । ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି ଯେ, ଗୋଟାଏ ଗ୍ରାହଣ ବସି ମନ୍ଦ୍ର ପଡ଼ିଲ, ନିଆଁରେ ଘିଅ ତଳା ହେଲ, ବାଇଦ ବାଜିଲ, କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ ଆସି ପିଠାପଣା ମାଛମାଉଁସ କରି ରୁମ ଘରେ ଗିଲିଲେ । କଣ ନା, ରୁମର ରୁମ ମାଇପଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବାହାଘର ହୋଇଗଲା । ତାପରେ ରୁମକୁ ବସେଇ ରୁମ ମାଇପ ଆଉ ପାଞ୍ଚଟା ଅଣ୍ଟିରୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଘସକେଲି କରନ୍ତୁ ବା ଘସକେଲି କରିବାର ଇଚ୍ଛାଟା ମନ ଭିତରେ ରଖି ଦାଣ୍ଡ ଲଜକୁ କିଛି କରି ନ ପାରି ଗୁମୁରି ଗୁମୁରି ରୁମ ଉପରେ ତାର ଦାଢ଼ ଶୁଣାନ୍ତୁ, ଅଥବା ରୁମଠାରୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖର ବଢ଼ିଆ ମଜ୍ଜା ପାଉଚନ୍ତି ବୋଲି ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ସିମିତି ମନ ନଦିଅନ୍ତୁ, ସେ ହୋଇଗଲେ ଘରର ଘରଣୀ, ସମାଜର ନେତ୍ରୀ, ଆଉ ପରମା ସତୀ । ବିରୁଦ୍ଧ ବେଶ୍ୟାର ଝିଅ ଯେତେବେଳେ ବଡ଼ହୋଇ ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ପାଖକୁ ଯାଏ, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ତାର ବାଜା ବାଜେ, ଝୁଜା ଝୁଜା ହୁଏ ଓ ଭୋଲି ଚାଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ରହୁଯାଏ ବେଶ୍ୟା ତଳେ । ରୁମେ ତାହେଲେ ଦେଖୁଚ, ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ଆମର ଏ ବିବାହପ୍ରଥା ଆମକୁ ବେଶ୍ୟା ଉପରକୁ ଟେକି ନିଏନି । ବିବାହ ଓ ଅବିବାହ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିଟା ବଜାଏ ରହେ—ରୁମଠି ଓ ରୁମ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠି । ମାତ୍ର କଣିକେ, ମୁଁ ଠିକ୍ ରୁମର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥା କହୁନି । ମୁଁ ବୁଝୁ

ଭଲକରି ଜାଣେ, ଯସାରଟାଯାଦର ସ୍ତ୍ରୀ ଦୋଷୁଣୀ ହୋଇପାରନ୍ତି, ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କରିପାରୁଥାନ୍ତି, କରୁଚନ୍ତି ବି, ରାମା ମାଇପ, ଶ୍ୟାମା ମାଇପ, ହରି ମାଇପ, ସରି ମାଇପ—ସମସ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀ ? ହରେ ରାମ ! ସେ ସାକ୍ଷାତ୍ ସୀତା, ନ ହେଲେ ସୀତା । ମୁଁ ମୋଟେ ତାଙ୍କ କଥା ବା ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କହୁନି । ଏଇଟା ଖାଲି କହୁବା ଭଙ୍ଗୀ । ‘ତୁମେ’ ଯାଗାରେ ‘ତାଙ୍କୁ’ ବୁଝିବା ହେବେ, କେବଳ ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥା ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ।

ତୁମ କଥା ବେଳକୁ ନୁହେଁ; ତୁମ କଥା ବେଳକୁ ତୁମେ ତୁମେଇ ରହୁବ । ତୁମେ ବେଶ୍ୟା ବୃତ୍ତି କରୁଚ—ସେକଥା ମୁଁ କହୁଛି ଓ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଯାଉଛି । ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ତା ହେଲେ ଏଇ ହେଲା—ନିଜର ଶ୍ଵର୍ଥସିଦ୍ଧି ଲାଗି ଯାହା ନ କରିବାର କଥା, ତା ଯେବେ କରାଯାଏ, ତା’ହେଲେ ସେଇ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି । ଆଜ୍ଞା ସତ କହ, ତୁମେ କେବେ କରିନ ଏମରି କଥା ? ଏଇ ତୁମର ବାହାଘର କଥା କହନା ? ତୁମେ ଯେ ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ତାଙ୍କୁ ଏତେ ହିନିଆ କରୁଚ, ସେଉଁଟା ତାଙ୍କ ସୁଖ ଲାଗି, ନା ଜଗତର ସୁଖ ଲାଗି, ନା ତୁମର ଭଲେଇ ଲାଗି ? ତୁମକୁ ରାଜି ବାଢ଼ି ଦବ, ଦହ ମୁଣ୍ଡ ହେଲେ ତୁମକୁ ସେବା କରିବ, ତୁମର ଘରସଂସାର ସମ୍ଭାଳିବ, ତୁମର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କୃତ୍ରିମ କରିବ, ତୁମର ବଂଶ ରକ୍ଷା କରିବ—ଏଇଥୁଲଗି ନା ତୁମେ ବାହାହେଇଚ ? ତୁମର ବିବାହ ହବାର ଏଇ ମୂଳ କାରଣଟା କେବଳ ତୁମର ଶ୍ଵର୍ଥସିଦ୍ଧି ଲାଗି । କେବଳ ତୁମର, ଆଉ କାହାର ନୁହେଁ । ଯାହାଙ୍କୁ ବାହା ହେଲା, ତାଙ୍କୁ ହୁଏତ ବାହା ଆଗରୁ ତୁମେ ଦେଖିଇନ । ଯଦିବା ଦେଖିଥାଅ. ତା’ହେଲେ ସେ ଫଟରୁ ବା ଅରେ ଅଧେ ନିଜ ଆଖିରେ । ତାଙ୍କ ବାପା ତୁମକୁ ଟଙ୍କା ଥଳି ଦେଲେ, କି ସେ ବଡ଼ ଅତିସର ବୋଲି ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇବା ଆଶାରେ, କି ତାଙ୍କ ରୂପର ଝଲକ ମୋହରେ ତୁମେ ରାଜି ହେଇଗଲା । ଏଇ ଯେ ଟଙ୍କା ବା ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦାର ମୋହରେ ତୁମେ ତୁମର ପ୍ରେମ ଗୋଟାଏ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଦେବାକୁ ରାଜି ହେଇଗଲା ଓ ଶେଷରେ ଦେଇଦେଲା, ଏଇଟା ତୁମର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଣ ? ତୁମେ ଯେବେ କେବଳ ରୂପର ଛଟକ ବା ଗାଣ-ବାଜଣାର ଚମକରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ରାଜି ହୋଇଥାଅ, ତା ହେଲେ ସେଉଁଟା ବି ସେଇ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ହବ ନା ନ ? ତୁମେ କହୁବ, ଅମେ ତାକୁ ଦେଖିଲୁଁ, ତାର ଗାଣ-ବାଜଣା ଶୁଣିଲୁଁ, ତା ପ୍ରତି ଆମର ପ୍ରେମ ହେଲା, ସେଥିୁଁ ଆମେ ବାହାହେଲୁଁ, ଏ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ନୁହେଁ, ପ୍ରେମ ।

ଏଇ ପ୍ରେମ ଶବ୍ଦଟାର ଗୋଟାଏ ଟିକା ଟିପ୍ପଣୀ ନିହାତି ଦରକାର । ପଣ୍ଡିତ-ମାନେ ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ଉପରେ ପୃଷ୍ଠା ପୃଷ୍ଠା ଭାଷ୍ୟ ଲେଖିଗଲେ । ଅଥଚ କଲମ ମୁନ ଘଷି ଘଷି ଶେଷରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ କଣ ନା ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଭୂପ, ଗୁଣ ନିଧାର୍ଯ୍ୟ କରିହୁବନି । ଏ ବ୍ରହ୍ମ ସହଚ ଆମର ସାଧାରଣ ଜୀବନର ବା କି ସମ୍ବନ୍ଧ ? ସ୍ବେ କଣ ନା ଭେକିଲା

ପେଟରେ ଦାନା ଦବ, ନା ଶୋମିଲ ତୋଟିରେ ପାଣି ଦେବ ? ପ୍ରେମ ଜନସଞ୍ଚି କିନ୍ତୁ ଆମର ପ୍ରତିଦିନିଆ ଜୀବନରେ ବଡ଼ ଗୋଲମାଲ କରେ । ସ୍ୱେ ପଣ୍ଡିତଗୁଡ଼ାକ ସ୍ୱା ଉପରେ ଗଭୀର ଗବେଷଣା କରି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ରକମ ଉତ୍ତର ଲେଖିଥିଲେ, ଏ ସଂସାରର ବହୁତ ଉପକାର କରିଥାନ୍ତେ । ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ କରନାହାନ୍ତି, ଆମେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲୋକ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରକମ ଗୋଟାଏ ଟିପ୍ପଣୀ ଦ୍ୱାରା ଦେବା ଅନ୍ୟାୟ ହେବନି ବୋଧହୁଏ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଭିତରେ, ସେ ଜଣେ ପୁରୁଷ, ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ହୁଏ, ବା ଦୁଇ ଜଣ ପୁରୁଷ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ହୁଅନ୍ତୁ, ହୃଦୟର ଏକ ଭାବ ଓ ବିଚାରକୁ ପ୍ରେମ କହିବା ଉଚିତ । ଯୋଉଠି ଏ ପ୍ରେମ ହେଉଛି, ସେଠି ସ୍ୱେ ଦୁଇଟି ଆସାର ମିଳନ ହେବା ଉଚିତ । ସେଇଆ ହିଁ ଭଗବାନଙ୍କର ସୁଳା । ସେ ମିଳନରେ ବାଧା ଦେବା ପାପ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କେଁ ଏଥିରେ ରହିଯାଉଛି । ପ୍ରକୃତ ମିଳନଟା ତୁମେ ଜାଣିବ କିଆଡ଼ ? ଧରନିଅ, ତୁମେ ଗୋଟିଏ ଯୁବକଙ୍କୁ ଭେଟିଲ । ତୁମେ ଟୋକା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ନିଶା ଏଡ଼ିବା ତୁମ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର । ସେ ସୁନ୍ଦରୀ । ତୁମେ ତାଙ୍କ ରୂପରେ ଭୁଲିଗଲ । ତାଙ୍କର ବାହା ହୁଏ ନିଜାନ୍ତ ଜରୁରି । ତୁମେ ସୁମାସ । ତୁମକୁ ସେ ଫାନ୍ଦରେ ପକାଇବାକୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ହୁଏ, ବା ବାପ ମାଙ୍କ ଶିଖାଣିରେ ହେଉ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ତୁମକୁ ମନେଇବା ଲାଗି, ତୁମ ମନ ଧରିବା ଲାଗି, ସେ ତୁମର ସବୁ କଥାରେ ହିଁ ଭାରିବେ । ତୁମେ ଭାବିବ, ତୁମର ହୃଦୟ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ସହିତ ଖୁବ୍ ମିଳିଯାଉଛି । ତୁମେ ସେବେ ତାଙ୍କର ରୂପ ଦେଖି ଭୁଲିଥାଅ, ତା' ହେଲେ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ପାଇବା ଲାଗି ତାଙ୍କର ଖୋସାମତ କରିଯିବ । ସେ ଭାବିବେ, ତୁମେ ପ୍ରେମ କର ତାଙ୍କୁ । ବେଶ୍, ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ଏକ ସେ ପରସ୍ପରକୁ ଭୁଲେଇବାର ଫନ୍ଦ, ଏ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ନୁହେଁ ? ବେଶ୍ୟା ତ ଏଇଆ କରେ ବୋଲି ତୁମେ ତାକୁ ଗୁଣା କର । ତୁମେ ଆଉ କୁ ଭଲ ହୋଇଗଲା ? ଏ ମନଭୁଲଣିଆ ଫନ୍ଦ ଭିତରେ ହୃଦୟର ମିଳନ ଥାଏନି । ଥାଏ କେବଳ ହୃଦୟର ଅମେଳକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ଗୋଟାଏ ଲୋକକୁ ତୁମର ଖାପତରେ ପକାଇବାର ଚେଷ୍ଟା । ଯେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଆପଣା-ବନ୍ତୁ ବିବାହ ପ୍ରଥା ରହିଛି, ସେଠି ସେତେ ବିବାହ ହୁଏ, ତା' ଭିତରେ ଶହେକେ ଅନେଶତ କେବଳ ଏହୁପରି ଛଳନା ଉପରେ ହୋଇଥାଏ । ଯୁବକ ଯୁବତୀର ତତ୍ତ୍ୱଳ ମନରେ ହୃଦୟର ମିଳନ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଗଭୀରଥା କଥାର ସମାଧାନ ହେବା କଷ୍ଟକର । ଅସହଷ୍ଟ ଯୌବନ ନିଜର ଭେକ ମେଣ୍ଟାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ—ଯୌବନର ଭେକକୁ ହୃଦୟର ମିଳନ ବୋଲି ଭାବେ । ଫଳ ହୁଏ, ବିବାହର ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମଦିନ ଯାଉଁ ନ ଯାଉଁଶୁ ଦେଖାଉଏ ମଜାନ୍ତର, ମଜାନ୍ତର ଓ ହୃଦୟାନ୍ତର ! ତା'ପରେ ସମାଜର ଛୁ ଛୁ ଭୟରେ, ଉପାସାନ୍ତରର ଅଭାବରେ, ପଇସା କଉଡ଼ିର ଡରରେ, ଏକ ଫଟାଘୋଡ଼ା ପ୍ରେମର ଆଉଁସ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତବଡ଼ ଛଳନା କରି ଏକାଠି ପଡ଼ିରହନ୍ତି । ରକ୍ତମାଂସର

ତାଡ଼ିନାରେ ବେଳେ ବେଳେ ଏକାଠି ହେଲେ ବି, ସେ ଏକାଠି ହୁବା କେବଳ କୁକୁର ବଗୁଡ଼ଙ୍କ ଏକାଠି ହୁବା ଭଳି ଗୋଟାଏ ପାଶବିକ କ୍ରିୟା । ସେଥିରେ ପ୍ରେମର ଆଶ୍ରୟ ଆସନ ମୋଟେ । ଏ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ତାଙ୍କର ଦମେଇଯାଏ, ତନ ଯେତେ ଗଢ଼ି-ଯାଇଥାଏ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଗ୍ରହପନ୍ଥର ଅନୁପାତ ଯେତେ, ତା'ଠାରୁ ଏ ବ୍ୟଭିଚାର ପାଞ୍ଚଗୁଣ ବେଶୀ ।

ଆମ ଦେଶରେ ତ ଆପଣା-ବନ୍ଧୁ ଆସିନ; ଆସିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁନ । ଆମର ବିବାହ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ବାପ ମା'ଙ୍କ ବଚ୍ଛବଚ୍ଛ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ବାପ ମା' ବଚ୍ଛବଚ୍ଛ କରିଯାଗଲେ, ଆମର ପାଲ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଏତେ ଟଙ୍କା ଚାନ୍ଦୁ, ମଟର ଗାଡ଼ି ଚାନ୍ଦୁ, ସାଇକଲ ଚାନ୍ଦୁ, ସୁନା ଘଡ଼ି ଶିକୁଳି ଚାନ୍ଦୁ—ଏମିତି କେତେ କଥା । ଯେ ଯେତେ ବେଶୀ ଦେଇପାରିବ, ତା'ର ଜୟ । ଏଇ ଯେ ନିୟମ ତାଙ୍କର କରି ତୁମେ ନିଜକୁ ଗୋଟାଏ ସ୍ତ୍ରୀ ପାତ୍ରରେ ବା ପୁରୁଷ ପାତ୍ରରେ ବିକି ଦଉଡ଼, ଏଇଟା ବେଶ୍ୟା ବୃତ୍ତି ନୁହେଁ ? ତୁମେ କହୁବ, ଶୁଣୁଛେ ଝିଅ' ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପାଲିବି, ପୋଲିବି, ଶୁଣୁଛୁ କି ତା'ଲି ମତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ବକ ଦବା ନ୍ୟାୟ ଓ ଅର୍ଥନୀତିସମ୍ମତ । ବାପ, ପୁଅ ଝିଅ ସବୁ ଜନ୍ମ କରିବ । ପୁଅକୁ ପାଲିବା ତା'ର ଯେପରି ଦାୟିତ୍ବ, ଝିଅକୁ ପାଲିବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ସେ ତାଙ୍କ ଝିଅର ପାଲନ ଲାଗି ମତେ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ତ ବଡ଼ ଦୋଷଟାଏ ହୋଇଗଲା କ'ଣ ? ଦୋଷଟା ଏଇଠି । ତୁମେ ଯୁ' ଟଙ୍କାତକ ତାଙ୍କୁ ବାହା ହୁବା ଲାଗି ନେଲ, ସେ ଟଙ୍କାତକ ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଶୁଣୁଛେ ଝିଅଙ୍କ ଲାଗି ରଖି ଦିଅନା, ତୁମେ ଚୁଡ଼ଭୁଡ଼ କରି ପକେଇଦିଅ । ତୁମେ ଯେତେ ତାଙ୍କର ଲାଲନ ପାଲନ ଲାଗି ଟଙ୍କା ନେଲ, ତା' ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଘର ଭିତରେ ଚାଲିଗଲା ଭଳି ଖଟାଇ ମାର କଥା ? ରାତି ରାତି ଧରି ତାଙ୍କ ଉପରେ ଏ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଥାଅ କଥା ? କୁ ଶ୍ରେୟ ଶୋଷି କି ଦି' ପଇସା ଦେବା ଲାଗି ସେ ତୁମ ହାତକୁ ଚାହିଁ ବସିବେ କଥା ? ତୁମର ଏ ଯୁକ୍ତି ତୁମର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିର ଉଡ଼ୁଆଗିରି । ତୁମେ ପଇସା ନେଇନ ତୁମର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଲାଗି । ଆଉ ଭଲେଇ ହୋଇ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥାମାନ କହୁନ ଖାଲି ବୋକା ସମାଜକୁ ଭୁଲାଇବା ପାଇଁ । ତୁମେ ପଇସା ନେଇନ ଏଇ ସମାଜର ଗୋଟାଏ ଅନ୍ୟାୟ ବିଧି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି । ସମାଜ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବଢ଼ିଲା ଅଭିଆଡ଼ି ଝିଅ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ରକମ ପାପ । ସେ ତୁମର ଗଳସ୍ତମ୍ଭ । ତାକୁ ବିଦାୟ କରିବା ଦରକାର । ବିରୁଦ୍ଧ କନ୍ୟାପିତାର ଏଥିଲାଗି ସମାଜ ଆଗରେ ହାଡ଼ ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧା । ତୁମେ ତାହାର ସୁବିଧା ନେଇ ତା'ଠାରୁ କଡ଼ାଗଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସୁଲ କରିବ । ତୁମେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କରିବ ? ବେଶ୍ୟାର ବରଂ ଦୟାମାୟା ଥାଏ । ତୁମର ତା' ବି ନାହିଁ । ତମେ କହୁପାର, ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ କହୁଛନ୍ତି, ତାକୁ ମନ୍ଦ କହୁବା କଥା ? ପବନ ବିବାହବନ୍ଧନରେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଅସିଲା କାହୁଁ ? ମିଛ କହୁବା ସଫସାଧାରଣ—ତା'ହେଲେ କ'ଣ ମିଛ କହୁବା ସତ ? କଲିଗୋଲା, ଯୁଦ୍ଧ ବିଗ୍ରହ ସଫସାଧାରଣ—

ତା'ହେଲେ କ'ଣ ସେଇଆ କରିବାଟା ହିଁ ସତ ? ଦେଖୁର ସଞ୍ଜସାଧାରଣ, ଅତିଏବ ସତ, ଏପରି କହିବା ଦ୍ଵାରା ତୁମେ କୁଅଡ଼େ ଗତି କରୁଛ ? ସେ କଥା ପଟିବ ନାହିଁ, ଭଲ । ସମାଜ ତା'ର ଜୀବନରକ୍ଷା ଲାଗି ଗୋଟାଏ ନିୟମ ବାନ୍ଧିଛି । କେହି ତା' ବଢ଼େ ଧରେ ଗଲେ, ସମାଜର ଶକ୍ତି ଥିଲେ ତାକୁ ଦଣ୍ଡ ଦବ, ନଥିଲେ ସେ ଲୋକ ମୁକ୍ତ । ଏଥିରେ ସତ୍ୟାସତ୍ୟର କଥା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଜୋର ଯାହାର ମୂଳକ ତାହାର ନାହିଁ । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀଙ୍କର ଗଢ଼ାଏ ସମାଜ, ପୁଞ୍ଜିବାଦର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଲାଗି ଗଢ଼ା ସ୍ଵା'ର ସବୁ ଆଜନ କାନୁନ । ସେ ଝୁରୁଝୁର ହେଇ ଝୁରି ପଡ଼ୁଛି । ବଡ଼ ପୁରୁଣା, ବଡ଼ ଶତରୁ ! ସେ ଝୁରି ହିଁ ପଡ଼ିବ । ତା' ଜାଗାରେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ସମାଜ ଗଢ଼ା ହବ ନିଶ୍ଚୟ । ସେ ସମାଜରେ ଏ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ରହିବନ ବୋଲି ଆଶା । ମୋର ହୌଦନ ଛୁଆ ଶାନ୍ତ କରିବା ଲାଗି ମୋର ଗୋଟାଏ ସ୍ତ୍ରୀ ରୁହୁ । ପୁଅ ମୋର ସେ ଛୁଆ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ ଚାଲି ହେଲା, ତା' ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ରହୁଛି, ସେଇଥିପାଇଁ । ଆମର ଏ ସହବାସ ଭିତରେ ପ୍ରେମ, ପବିତ୍ରତା, ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣାୟତା ଭିତ୍ୟାଦି କିଛି ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ଖାଇବା ପିଇବା ଭଳି ଗୋଟାଏ ସାଧାରଣ ଦୈନନ୍ଦିନ କାମ । ମୁଁ ଏ କଥା ବୁଝେ । ଧୂସ୍ରୀ ପହଞ୍ଚି ରହିବ ସେ ମଧ୍ୟ । ବିରୁଦ୍ଧ କନ୍ୟା ପିତାଙ୍କ ଶେଷ ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁଜଳ ଶୋଷି ନିଶାଇବାଯାଏ ତୁମର ଶାନ୍ତି ନଥାଏ । ଅଥଚ ତୁମେ ବୋଲୁଥା ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତ, କୁଳୀନ, ସମାଜପତି । ତୁମେ ଯେବେ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତ, କୁଳୀନ, ସମାଜପତି ହୋଇଥାଅ, ତା' ହେଲେ ବେଶ୍ୟା ସ୍ଵର୍ଗର ଦେବୀ ।

ତୁମେ ତା'ହେଲେ ଏଥର ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବ ବୋଧହୁଏ ଯେ, ତୁମେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କର, ଆଉ ଶ ଯେ ଲେଖିଥିଲେ ବିବାହ କାନୁନ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି, ସେ ଏଇ ଅର୍ଥରେ ଓ ଏ ଅର୍ଥରେ ତାଙ୍କର କଥାଟି ଠିକ୍ । ସତ; କିନ୍ତୁ ଅପ୍ରିୟ । ତେବେ ଗୋଟାଏ କଥା ତୁମେ ମତେ ପଚାରିପାର । ଯେତେପ୍ରକାର ବିବାହ ଯେତେ ଦେଶରେ ଅଛି, ସବୁଥିରେ ଶ୍ଵର୍ଥର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବତାର ରହିଛି, ସବୁଥିରେ ମୁଁ କିଛି ପାଇବା ଆଶାରେ ମୋର ହୃଦୟ ଅନ୍ୟକୁ ଦିଏ । ଏଇଆ ଯେବେ ସଞ୍ଜସାଧାରଣ କଥା, ତା'ହେଲେ ସେଉଁ ନ୍ୟାୟ ହୁଏ ଉଚିତ ଓ ତା ବାହାରେ ଯାହା, ସେ ସବୁ ଅନ୍ୟାୟ ହୁଏ ଉଚିତ । ଏଇ ବିବାହର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶୁଣ ସତ୍ତ୍ଵ ଓ ପବିତ୍ର । ସ୍ତ୍ରୀ ବାହାରେ ଯାହା ସେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି । ମୁଁ ଏ କଥାଟା ମାନିବାକୁ ମୋଟେ ଚାଲି ନୁହେଁ । ସଞ୍ଜସାଧାରଣ ହେଲେହେଁ ସତ୍ୟ—ଏ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବିପଦଜନକ କଥା । ତା'ହେଲେ ତୁମକୁ ମାନିବାକୁ ହବ ଯେ ଗୋଟାଏ ହାତ, ଗୋଡ଼, ନାକ, କାନ, ରକ୍ତ, ମାଂସ ଆଉ ଦିବ୍ୟପୁରୁଷ ଅଛନ୍ତି, ଯେ କି ପରମେଶ୍ଵର । ଅଥଚ ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ର କହେ ଇଶ୍ଵର ଯେବେ କେହି ଆନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ସେ ନିରାକାର ଓ ନିର୍ବିକାର । ତା'ହେଲେ ସାକାରବାଦ ସତ ନା ନିରାକାର ? ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ତାକୁ ନ ରୁଚିଲି, କି ସେ ମତେ ନ ରୁଚିଲି ସେତେବେଳେ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି

ହୋଇଗଲା, ନିଜ ପତ୍ନୀ ଦେଖିଲେ । ସେ ଗୋଟାଏ କଥା । ଏଥିରେ ଛଳନା ନାହିଁ, କପଟ ନାହିଁ । ସାଦା ସିଧା କଥା ଗୋଟାଏ ।

ମୁଁ କହୁଛି ଯେ ପ୍ରେମ ନାହିଁ । ପ୍ରେମ ଅଛି । ମୋର ହୃଦୟରେ ସତା ପ୍ରେମ ଥିଲେ, ମୋର ସତା ପ୍ରେମିକା ମତେ ମିଳିବ ଓ ମିଳିବ । ତୁମେ ପଚାରିବାର, ସତା ପ୍ରେମ କିମିତି ଚିହ୍ନିବ । ସ୍ୱାର୍ଥବଳି ଉପରେ ପ୍ରେମର ଦେଉଳ ଗଢ଼ା । ଯୁଠି କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀର ସୁଖ ଲାଗି ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥ ବଳି ଦେଇପାରେ ଓ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ମୋର ସୁଖ ଲାଗି ତାର ସବୁ ସ୍ୱାର୍ଥ ବଳି ଦେଇପାରେ, ସେହୁଠାରେ ହିଁ ସତା ପ୍ରେମ । ଆଉ ସତାପ୍ରେମ ଯୁଠି, ବୈରୁଣ୍ୟାମ ସେହୁଠାରେ । କିନ୍ତୁ ଭାବ ଭୁଲିଯିବନି, ମିଛ ଯୁକ୍ତିତର୍କରେ । ଶୁଣ, ତୁମ ଲାଗି ତ ମୋର ବଳ ବସ୍ତୁ ସବୁ ଦେଲି, ମୁଁ ତୁମ ଲାଗି କଣ ତ୍ୟାଗ ନକଲି ବା । କିନ୍ତୁ ଏ ଧୁ ବଳ ବସ୍ତୁ ଦବା, ଏଥିରେ ତ୍ୟାଗ ରହୁନା କୁଠି ? ତୁମେ ତୁମର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖ ଲାଗି ଏ ସବୁ ମୋ ପାଖରେ ବରବାଦ କଲ । ଅବଶ୍ୟ ତୁମର ସୁଖ ହେଲା, ମୋର ବା । ମୋ ପାଖରେ ନ ହେଲେ ଅନ୍ୟ କାହା ପାଖରେ ତୁମେ ତୁମର ଏଇ ସୁଖ ଲାଗି ଏହୁପରି ବରବାଦ ହେଇଥାନ୍ତୁ । କିଛି ପାଇବାକୁ ହେଲେ କିଛି ଦବାକୁ ହବ । ସେଥିରେ ତ୍ୟାଗ ବା ସ୍ୱାର୍ଥବଳି ରହୁନା କୁଠି ? ତୁମେ ଭଲ ପାହଟିଏ ପାଇ ବା ତୁମର ଅସମ୍ଭାଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତାଳରେ କାହା ପାଖରେ ଦରଦାର ଗୁଡ଼ି ପଳାଇଯିବାକୁ ଦିଆର ହେଲା, ଗଲ ବା । ସେଥିରେ ତୁମର ବଳି ବା ତ୍ୟାଗ ରହୁନା କୁଠି ? ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ ଭିତରେ ସ୍ପର୍ଶ ଓ ନରକର ପ୍ରଭେଦ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗରେ ପ୍ରେମ । ସେହି ପ୍ରେମ ହିଁ ଭକ୍ତି ଓ ଭାଗ୍ୟଧନ । ବଲ୍ୟୁମଙ୍ଗଳର ଏହି ପ୍ରେମ ବେଶ୍ୟା ପ୍ରତି ଥିଲା ବୋଲି, ସେ ଏତେ ଜଳନ୍ତି ଏତେ ବଡ଼ ଭକ୍ତ ବଳିଯାଇପାରିଥିଲେ । ବୋକା, ବୋକା ! ଭଲ ମୋର କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଅନ୍ୟ ଲାଗି ମୁଁ ସବୁ ଗୁଡ଼ିଦେବି କିଆଁ ଓ କିପରି ? ଏମ୍ଭେ ଲୋକ ଭଲ ସହାରରେ ଅଛନ୍ତି ? ଅଛନ୍ତି ଭାଇ, ଅଛନ୍ତି । ଅଳ୍ପବ ଦୁନିଆ ଏ, ଏଥିରେ କାହିଁ କଦବା ଗୋଟେ ଅଧେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେ କି ଗୋଟାଏ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଲାଗି ନିଜର ସବୁ ଚୋପାଡ଼ି ଦେବେ, ଟିକିଏ ହୋଇ ନିଜର କଥା ଭାବିବେ ନ, କି କହୁବେ ନ । ତୁମେ କହୁବ—ମିଛ କଥା, କାହିଁ, ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଉଦାହରଣ ଦେ ତ ? ଉଦାହରଣ ଦେବ ? ଦଉଡ଼ । ଏଇ ସେପରି ତୁମର ଶ୍ରୀମତୀ ବା ମୋର—ମାନେ—ଏଇ, ଅର୍ଥାତ୍, ମୋର ଇସ୍ତୀ ।

ଆଜ୍ଞା, ଏ କଥାଟା ସାଥ୍ ହୋଇଗଲା ନା ? ତୁମର ବା ମୋର ତ ଆଉ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ଭାବିବାର ରହୁନା । ଏଥରକ ଯାହା ରହୁନା, ସେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ କଥା, ନା ? ସେତ ସିମିତିଆ, ତାଙ୍କ ଲାଗି ପୁଣି ଭାବନା କଣ ? ତେବେ ଏଥିରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଲମାଲ ରହୁଯାଏ । ଏଇ ଧୁ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ ଉପରେ ଗଢ଼ା ସତାପ୍ରେମ, ଏଉଟା ଚିହ୍ନିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର, ନୁହେଁ ? ଧର, ପ୍ରମିଳା ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଦୁଇଟି ଯୁବତୀ ଯୁବକ ।

ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଭଲ ପାଇଲେ, ମାନେ ଭାବିଲେ ସେ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଭଲ ପାଇଲେ । ପ୍ରମିଳା ପୂର୍ଣ୍ଣହୌଦନା । ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ହୌଦନ-ସାଥୀ ଗୁଡ଼ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଜଣେ ହୌଦନ-ବୁଦ୍ଧିସ୍ଥ ସବଳ ସୁବଳ । ଦୁହେଁ ଏକାଠି ହେଲେ । ଦୁହେଁ ଦୁହେଁକୁ ଗୁଡ଼ିଲେ । ମିଳନ ହବାରେ ବାଧା ଅନେକ । ଶେଷରେ ପ୍ରମିଳା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦରଦାର ଗୁଡ଼ି ରାତି ଅଧରେ ପଳାଇଗଲେ । ଏଠି ରୁମେ କଣ କହୁବ ? ସତା ପ୍ରେମ, ନା, କତା ପ୍ରେମ ? ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ, ନା ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ? ଏ ଦୁହେଁ ଯେବେ ଭିନ୍ନ ଜାତି ହୋଇଥାନ୍ତି ଓ ସାମାଜିକ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଏମାନଙ୍କର ବିବାହ ଯେବେ ସମ୍ଭବପର ନ ହୁଏ, ତା ହେଲେ ଅବସ୍ଥା କଣ ହେବ ? ପ୍ରମିଳା ହେବେ ରକ୍ଷିତା । ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହୋଇପାରିବେନି । ଫଳ ଏଇ ହେଲା ଯେ, ପ୍ରମିଳାଙ୍କ ସେମନ୍ତେଗର ଜବାଣୁ ସୁରୁଷ ସୁରୁଷ ଧରି ଚାଲିଲା ଗଡ଼ି । ନାହିଁ ଯେବେ ଏମାନେ ଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ନେଇ ବିବାହ କରନ୍ତି, ତା ହେଲେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଭାଗ ପାଇବେନି । ହେବେ କାଙ୍ଗାଳ । ଏଇ କାଙ୍ଗାଳ ଜୀବନ ଭିତରେ ହୌଦନ ଓ ଭୋକର ପ୍ରଥମ ଦାଉ କମିଗଲେ ପ୍ରେମ କେତେବେଳେଯାଏ ରହୁପାରେ ? ଗପ ଉପନ୍ୟାସର କଲ୍ପନା ଯାହାହୁଏ ପଛରେ, ପ୍ରକୃତ ଜୀବନରେ ଆମେ ଯାହା ଦେଖିଛୁ, ସେଥିରୁ ଏଇଆ ଆମେ ଗୁରୁଁ ଯେ, ପ୍ରଥମ ୩୪ ବର୍ଷ ପରେ ଏ ପ୍ରକାର ତ୍ୟାଗର ଫଳ ହୁଏ ଜୀଅନ୍ତା ନରକ ଭୋଗ । କାହିଁକି ? କାରଣ ସେ ତ୍ୟାଗ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ନ ଥିଲା । ହୌଦନର ନିଶାରେ ଯେଉଁ ରଜିନ୍ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖାଯାଏ, ତାହା ହୌଦନ ସମ୍ପତ୍ତିକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ରହୁପାରେନି । ବଡ଼ ଜଳହ ସେ ନିଶା ଭାଙ୍ଗିଯାଏ, ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ଚାଲିଯାଏ । ମୁଁ ପ୍ରଥମ ମାଦକତାରେ ପ୍ରେସ୍‌ସାଣ୍ଡକୁ ସ୍ୱର୍ଗଦେଶଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଆସନରେ ଆସନା କରି ପୁନା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ବାସ୍ତବ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନର ଝାଞ୍ଜିମାଡ଼ରେ ସେ ମାଦକତା ଯାଏ ଉଡ଼ି, ସେ କଲ୍ପନା ଯାଏ ପୋଡ଼ି ।” ମୋର ସ୍ୱର୍ଗର ଦେଶ ଯେ ବିଷ-ରକ୍ତ ଓ ପଶୁମାଂସର ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତିମା ଏତକ ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ମତେ ତେଣି ଲାଗେନି । ଦିଅଁ ବାନ୍ଧର ହୋଇଯାଏ । ଆକାଶ-ଫୁଲ ବିଛୁଆଇ ପାଲଟିଯାଏ । ଏଇ ଯେ ମୋହଭଞ୍ଜନ, ସ୍ୱାର ଦାଉ ବଡ଼ ବେଶୀ ଲାଗେ ପ୍ରାଣରେ । ଯେତକ ପ୍ରେମ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା, ଆସିଯାଏ ତାର ଦୁଇଗୁଣ ଅଶ୍ରୁତା ଓ ଅବିଶ୍ୱାସ । ବେଳେ ବେଳେ ପୁଷ୍ପଧୂତିକୁ ଜବଟି ଧରି ପ୍ରେମ ଓ ବିଶ୍ୱାସର ଗୋଟାଏ ମାୟା କୁହୁକ ସର୍ଜନା କରି ପଡ଼ି ରହୁବାକୁ ହୁଏ । ଆଉ ବେଳେ ବେଳେ ଅସହ୍ୟ ଏ ହୃଦୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସବୁ ଭାଙ୍ଗି ନୁନାନ୍ତୁନା ହୋଇଯାଏ । ସେତେ-ବେଳେ ମୋର ଯେ କୁଳତ୍ୟାଗ ବା ସମ୍ପତ୍ତି ତ୍ୟାଗ, ସେ ଗୋଟାଏ ହୁମାଲସ୍ ଆକାର ଧରି ଠିଆ ହୋଇଯାଏ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ, ତାର ଆତ୍ମିଆଳରେ ଆଉ ସବୁକଥା ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇଯାଏ । ଏଇ ଯେ ମାଦକତା, ହୌଦନ ଭାବର ଏଇ ଯେ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସଲତା, ଏଇଟା କେବଳ ନିଗୁଣ ସ୍ୱାର୍ଥ—ମୋର କାମୋଦୀପକତାର ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ମୋର

ପ୍ରେମ-ପିପାସାର ପୁଣି, ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରେମ କଦାପି ଏତେବଡ଼ ତ୍ୟାଗ କରାଇ ଦେନ । ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ ଥିଲେ ପ୍ରମିଳା ଭାବିବ, ମୋଲ୍ଲି ପ୍ରପଞ୍ଚର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ, ସେ କେତେ ସୁଖରେ ଅଛି, କେତେ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବ । ପ୍ରପଞ୍ଚ ମଧ୍ୟ ଭାବିବ, ମୋର ଏଇ ପ୍ରେମ-ପିପାସା ଲାଗି ପ୍ରମିଳାର କେତେ ନିନ୍ଦା, କେତେ ଅପସନ୍ନ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତ-ପ୍ରେମ ବନ୍ଦ ଦୁଆର ଖୋଲିଦେଇ ନଗ୍ନ ଭବିଷ୍ୟତର ଗୁପ୍ତ ବିଶ୍ୱାସିକା ପ୍ରେମିକର ଆଖିରେ ପ୍ରକାଶ କରିଦିଏ । ପ୍ରେମିକ ନିଜ ହୃଦୟର ଭବିଷ୍ୟତକୁ ବଳିଦେଇ ପ୍ରେମିକାକୁ ଏ ସମ୍ମୋହରୁ ରକ୍ଷା କରେ । ତାର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହୁଏ, ଜାଣିଶୁଣି ସେ ତାକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ, ପ୍ରେମିକାର ଜୀବନକୁ ନିରକ୍ରମ କରିବା ପାଇଁ । ସେଇ ହୃଦୟ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରେମ । ଏଥିରେ ଭୋଗଲଳାସୀ, ଅଭିଳାଷ ଓ ହୃଦୟର ଆନନ୍ଦକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ବିବେକ ପାଖରେ ବଳି ଦିଆଯାଏ । ପୁଠି ଏ ବଳି ନଦେଇ ପ୍ରେମର ମିଳନ ହୋଇପାରେ, ସେଠି ମିଳନ ନଷ୍ଟ ହୁଏ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ହାନି ନକରି, ପ୍ରେମିକାର ଜୀବନକୁ ହାନି ନକରି । ଆମ ପୁରାଣରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରକୃତ-ପ୍ରେମର ମିଳନର କି ରାସାବଳୀ । ସୁଭଦ୍ରା ଓ ଅର୍ଜୁନ, କୃଷ୍ଣ ଓ ରୁକ୍ମିଣୀର ଏଠି ସେ ମିଳନ ହୋଇଥିଲା, ସେ ଯୌବନ-ଭୋଗର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭାବରୁ ନୁହେଁ, ନିଜର କୌଣସିରକମ ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି ନୁହେଁ, କେବଳ ମାତ୍ର ପ୍ରେମଲାଗି । ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ବିବାହ ଠିକ୍ କରିଚନ୍ତି ଭାଇ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ପୁଅ ମହାଭାରତର ଯୁବକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ—ବୀର, ସୁପୁରୁଷ, ପ୍ରତିଭାବାନ ନବ ଯୁବକଙ୍କ ସହିତ । ସୁଭଦ୍ରା ଜାଣନ୍ତି, ଅର୍ଜୁନ ମଧ୍ୟମ ପାଣ୍ଡବ—କାନ୍ଥପୁସ୍ତ ରାଜ୍ୟରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ସେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଅନ୍ତରୋଜ୍ଞ ଭାଇମାତ୍ର । ତାପରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ଦୁଇ ଦୁଇଥର ବିବାହ ହୋଇଯାଉଛି । ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଜୀବିତା । କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ସେ ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିନାହାନ୍ତି । ରାଜାର ରାଣୀ, ଅଥବା ପ୍ରେମିକର ଏକପତ୍ନୀ ହବାର ଅଶୀକୁ ସେ ପ୍ରେମଠାରୁ ସ୍ଥାନତର ମଣିଚନ୍ତି । ସବୁ ବାଧା-ବିପ୍ଳବ, ଅଗଣନ୍ତ ଯୌନ୍ୟସାମନ୍ତର ଚଢ଼ାଉ, ସବୁ ପଛକୁ ପକାଇ ସେ ପ୍ରେମିକର ସାଙ୍ଗରେ ସଉରୁଣୀ ଘରକୁ ଯାଇଚନ୍ତି ବୁଲି ।

ତେନେ ଏପରି ମିଳନ ଲକ୍ଷକେ ଗୋଟାଏ । ବାକି ସବୁ ମୋହର ଚରଗୁଣୀ ଆଲୁଅ । ଟୋକା ଟୋକା ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଝି ପାରନ୍ତିନି । କାରଣ ବୁଝିବା ଭଲଆ ଜ୍ଞାନ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ସେମାନଙ୍କର ନଥାଏ, ଥାଇ ନପାରେ । ଅତଏବ ଏପରି ବିବାହ ଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟର ଜ୍ଞାନ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ଉଚିତ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ରୂମେ ଯେବେ ପଇସା, ପ୍ରତିପତ୍ନି ବା ରୂପ ପାଇଁ ନିଜକୁ ବିକି ଦେଇ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ତାହେଲେ ମଧ୍ୟ ରୂମେ ଠିକ୍ ଦରଟା ପାଇବନି, ନିଜେ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇ ଚାଲି ଚାଲି, ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଲାଗି ଉଡ଼ୁଆ ଚାଲି, ହଠାତ୍ ବେପାର ଲାଗି ହଠାତ୍ ବେପାରୀ ଚାଲି । ଗାଈ ବା ବଳଦ କେତୋଟା ଦାନ୍ତେଇଛି, ତାର ଶିଫ କମିଛି, ତାର ଲଙ୍ଗୁଡ଼ କମିଛି—ଏସବୁ ହସାବ ସେ ଏ ବ୍ୟବସାୟ କରିଚନ୍ତି ।

କରିବା ଦେଖିଲୁ ବା ଶିଖିଲୁ, ସେଇମାନେ ଏକା ଭଲକରି କରିପାରନ୍ତି । ତୁମ ପାରିବନି । କଲେ ଲୋକସାଳରେ ପଡ଼ିଯିବା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ । ସେଇଥିପାଇଁ ମୋର ତ ମନେହୁଏ, ଏ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ବା ହୁଡ଼ାବେପାର ଯେବେ କରିବା ନିଜାନ୍ତ ଦରକାର, ତାହେଲେ ତୁମ ଘରର ହୁଡ଼ାବେପାଶ୍ରମାନେ ତୁମର ବାପା ମା'ଙ୍କ ଉପରେ ଏ ସବୁ ଗୁଡ଼ିଆଅ । ସେମାନେ ଠିକ୍ ଚିହ୍ନ ବାଣି, ଭଲ ଦରଦାମ୍ କରୁ ତୁମପାଇଁ ଠିକ୍ କରିଦେବେ, ଯୁଥେରେ ତୁମର ଲଭାହୁଡ଼ା ଲୋକସାଳ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ତୁମେ ଖବର ଅନ୍ତର ନଈଥିବ । ତୁମ ମନ କଣ— କାଲୀଗାଈ କି ଧୋବଳୀ, ପେଟୀ କି ଧେଡ଼େଙ୍ଗୀ, ଦାମ ଶହେ, କି ପରୁଣ, ସବୁ ବତାଇଦିଅଥିବ; କିନ୍ତୁ ଅସଲ ଦର ଦସ୍ତର ଓ ବସ୍ତ୍ରବହୁଟା ଏଇ ହୁଡ଼ାବେପାଶ୍ରମ ଉପରେ ହୋଇଯିବା ଭଲ । ନାହିଁ ଯେବେ ତୁମେ ସତ ପ୍ରେମ କରୁଥିବ ଓ ସତପ୍ରେମ ପାଇଥିବ, ତାହେଲେ ତୁମ ପ୍ରେମର ସଜ୍ଜା ଓ ଅସଜ୍ଜା ବାଣିବାର ଶରତା ମଧ୍ୟ ତୁମ ବାପ ମାଙ୍କ ଉପରେ ଦେଇଦେବା ତୁମର ଉଚିତ; କାରଣ ତୁମେ ସିନା ପ୍ରେମର ନିଶାରେ ଓ ହୌଦନର ରଙ୍ଗିନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶ୍ରେଣୀ ହୋଇଯାଇଛ; ସେ ତ ନୁହନ୍ତି । ଭଲ କି ମନ୍ଦ, ସଜା କି ଅସଜା, ସେ ଭଲ ଭାବରେ ବିଚାର କରି ନେବେ । ଅବଶ୍ୟ ତୁମ ବାପା ମା ଯେବେ ବିଚାର କରିବା ଭଲ ଲୋକ ହୋଇଥାନ୍ତି । ନାହିଁ ସେ ଯେବେ ଖାଲି ହୁଡ଼ାବେପାଶ୍ର ହିଁ ପାଲଟନ୍ତି, ତାହେଲେ, ଘୋଡ଼େ କମଳ ପଡ଼େ ରହେ ! ପ୍ରଥମେ ନିଶାର ପ୍ରଥମ ଝୁଙ୍କଟା କଟିଯାଉ; ତାପରେ ତୁମେ ନିଜେ ତ ଠିକ୍ ବିଚାର କରିନବ— ନା କଣ କହୁଛ ?

